

B. D. 349. 4/6

R. 6946

COMPENDIUM IVRIS CANONICI.

Omiffis duplicibus, & euacuatis à Constitutionibus Rom. Pont.
à Concilio Tridentino, & à Catechifmo.

AVCTORE FRANCISCO GRATIANO
DE GARZATORIBVS I. C.
ET CANONICO VINCENTINO.

D. Lopez Nunc primum excusum. *Diaz*
Summarium totius Operis per fe patet.

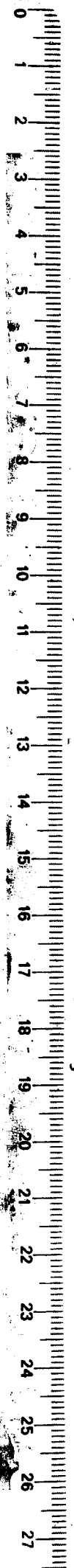
Quæ in hoc opere continentur uerfa pagina indicatur.

CVM PRIVILEGIO.

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. 3. C. 66 N. 7.

Expurgado

2 400 40 Safa MADE IN SPAIN

VENETIIS,
Apud Georgium Angelerium, M. D. LXXX.

D. Marina

R. 345. 1/5

R. 6946

COMPENDIUM IVRIS CANONICI.

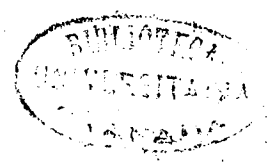
Omiffis duplicibus, & euacuatis à Constitutionibus Rom. Pont.
à Concilio Tridentino, & à Catechifmo.

AVCTORE FRANCISCO GRATIANO
DE GARZATORIBVS I. C.
ET CANONICO VINCENTINO.

D. Joseph Nunc primum excufum. *Diaz*
Summarium totius Operis per fe patet.

Quæ in hoc opere continentur uerfa pagina indicatur.

CVM PRIVILEGIO.

Ex p. 102

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. 3. C. 66 N. 7.

VENETIIS,
Apud Georgium Angelerium, M. D. LXXX.

D. Marina
Salta la c

AD SANCTISSIMUM
GREGORIUM XIII.
PONTIFICEM MAX.

FRANCISCVS GRATIANVS
DE GARZATORIBVS I. C.
ET CANONICVS VINCENTINVS S.

ISI quæ plurima, eademque maxima ceruici tuæ incumbunt onera, Beatissime Pater, fuere in causa, ut hæc Sanctitati tuæ memoria exciderint, recordari forsitan haud grauabere, quæ de nonnullis laboribus nostris fuerunt ad Sanct. T. delata. Cum enim Sacrosancti Concilij Tridentini Compendium aliquando composuissem, ei que multis in locis Canonum dispositionem addidissem ex corpore iuris: Quibus obnixè insudaueram, ut maximum planè Canonici iuris articulum complecterer & explicarem: per patrem primum, Inquisitorem ad Sanctitatem tuam, per eamque mox ad Curiam opere deportato, illud à Congregatione Reuerendissimorum Card. retulimus præceptum, ut Compendium Concilij sine ulla prorsus additione imprimeretur: quò Pij III. felicitæ recordationis constitutio facta te etaque seruarietur, qua cautum est, ne qua omnino Concilij interpretatio fiat. Quo sane Sanctissimo præcepto admonitum me, ac veluti animatum putavi, ut illamet additamenta iam neque Concilio adijcerem, neque sola proferrem, sed in Compendium Canonici iuris uniuersi insnuarem. Quod institutum aggressus materia decreti iam enucleatæ pro Compendio ipsius Decreti faciendo additiones illas ex Concilij Compendio recisâs agglutinaui: ut unum hac ratione constituatur uniuersi iuris Canonici, quo utimur, Compendium numeris omnibus absolutum. Cum enim hætenus addisci hæc scientia non nisi maxima posset cum difficultate propter materierum confusionem, & congeriem quandam inordinatam, ei potissimum pro virili studuimus, ut suis quæque locis explicarentur, & omnis prorsus confusio tolleretur, ac denique integra iuris Canonici materia ordine quam optimo tradita haberetur. Neque illud me ab hoc labore deterruit, quod viderem Ioannem Baptistam Lancellottum in eundem lapidem mouendum incubuisse in suis Institutionibus iuris Canonici: quippe qui tum summæ breuitatis nomine, tam verò quia scripsit ante Concilium Tridentinum, atque adeò regulas Romanorum Pontificum prætermisit,

HÆC COMPENDIUM CONTINET SEPTEM PARTES.

- Prima, tractat de iure: de iure inquam humano; traditionibus Apostolicis: Sacrosanctis Conciliis; Sacramentis Ecclesiæ; ritibus Ecclesiasticis: ac Sede Apostolica.
- Secunda, de personis Ecclesiasticis officio Prælatorum, & Sacerdotum: vita & honestate clericorum, Denique de officio Principum & cæterorum erga Prælatos.
- Tertia, de rebus Ecclesiæ & immunitate ecclesiarum.
- Quarta, de foro iudiciali: & ordine iudiciorum.
- Quinta, de Matrimonialibus causis.
- Sexta, de Iudiciis pœnalibus, & Censuris Ecclesiasticis.
- Septima, de foro Pœnitentiæ, & Conscientiæ.

termisit, non omnino videri fortasse potest proposito muneri satisfacisse. Itaque opus hoc iam ad Umbilicum perductum, & ab amicis non improbatum iure optimo in lucem prodibit sub tuis felicissimis auspicijs, Pater Optime, præterquam enim quod ad Summum Pont. Canonum protectionem spectare nouimus, ad eumque potissimum Pontificem, qui summæ vitæ integritati, ac pietati summam quoque sapientiam, ac iuris omnis prudentiam adiunxerit, illud accedit, quod tu Santissime Pater autor aliquo modo mihi fueris, ut opus in hunc modum efformauerim. Quod si munus hoc tanto viro, ac planè diuino acceptum fuisse constiterit, facile hi nostri labores consequentur, ut auidius ab alijs excipiantur, maioremque orbi Christiano afferant utilitatem.

CAPITA PRINCIPALIA HVIVS COMPENDII.

PRIMAE PARTIS IVRIS CANONICI.

Distinctio prima.

DE iure humano.
De multis a iure dependentib.
Distinctio secunda.

De traditionibus Apostolicis.
Distinctio tertia.

De sacrosanctis Concilijs tam uniuersalibus, quam prouincialibus.
Distinctio quarta.

De sacramentis ecclesiae.
Distinctio quinta.

De ritibus ecclesiasticis.
Distinctio sexta.

SECUNDAE PARTIS IVRIS CANONICI.

Distinctio prima.

De summo Pontifice, & personis ecclesiasticis.

Distinctio secunda.

De dignitatibus, & ordinibus ecclesiasticis.

Distinctio tertia.

De officio Prælatorum, & Sacerdotum, vita, & honestate clericorum.

Distinctio quarta.

De officio Principum erga Prælatos.

Distinctio quinta.

De officio omnium erga Prælatos.

Distinctio sexta.

TERTIAE PARTIS IVRIS CANONICI.

De rebus ecclesiasticis.
Distinctio prima.

De omnibus ecclesijs, & beneficijs.

Distinctio secunda.

De electione Episcoporum, & dispositione omnium beneficiorum.

Distinctio tertia.

De decimis.

Distinctio quarta.

De immunitate ecclesiarum.

Distinctio quinta.

De rebus ecclesiae non alienandis.

QUARTAET PARTIS IVRIS CANONICI.

Distinctio prima.

De foro iudiciali, & ordine iudiciorum.

De officio iudicis delegati.

De officio legati.

De officio ordinarij, & de materia iudiciorum.

Distinctio secunda.

De sententia, & re iudicata.

De restitutione in integrum.

De arbitris.

De appellationibus.

De confirmatione utili, uel inutili.

QUINTAE PARTIS IVRIS CANONICI.

De nuptijs, & gradibus, & causis matrimonialibus.

SEXTAE PARTIS IVRIS CANONICI.

De iudicijs penalis, & censuris ecclesiasticis.

Distinctio prima.

De accusationibus, inquisitionibus, & denunciationibus.

De simonia.

Ne praelati uices suas, uel ecclesias sub annuo censu concedant.

Distinctio secunda.

De hereticis.

Distinctio tertia.

De homicidio uoluntario, uel casuali.

De diuersis delictis, & poenis.

Distinctio quarta.

De sententia proferenda.

Distinctio quinta.

De ecclesiasticis censuris.

De suspensione.

De sententia excommunicationis.

De interdicto ecclesiastico.

SEPTIMAE PARTIS IVRIS CANONICI.

De foro conscientiae, & poenitentiae.

Distinctio prima.

De conscientia.

Distinctio secunda.

De poenitentia.

De criminis appellatione, & peccatis grauibus, & minutis.

De peccatorum remissione.

Distinctio tertia.

De diuersis peccatis iuxta ordinem decalogi.

An militare sit peccatum.

An iniuria sociorum armis sit propulsanda.

De sanore, & rapina.

Distinctio quarta.

De medicina spirituali accipienda, & quoties.

De poenitentia non neganda, & qua considerare debeant poenitentes.

De qualitate, & bonitate sacerdotis.

Tempus poenitentiae usque ad ultimum.

De poena purgatorij grauissima.

De praedestinatione, & duplici necessitate.

An peccata dimissa redeant.

FINIS CAPITA PRINCIPALIA.

S V M M A R I V M

Totius operis.

PRIMAE PARTIS.

DISTINCT. I.

- 1 **D**E iure humano, naturali; quo iubetur quisque alij facere, quod sibi uult fieri; & prohibetur inferre, quod sibi nolit fieri.
- 2 De iure scripto, & non scripto.
- 3 De iure naturali gentium, & civili, & primò de iure ciuili.
- 4 De iure militari.
- 5 De iure publico.
- 6 De iure Quiritum, siue Romanorum.
- 7 De iure canonico.
- 8 De officijs, & uirtute legum.
- 9 De iure naturali, quod inter omnia primatum obtinet tempore, & dignitate.
- 10 Naturale ius potest intelligi esse rationem naturalem.
- 11 Quando primò tempore litera fuerint.
- 12 Ante diuisionem linguarum fuit lingua una humana.
- 13 Quo tempore, & quibus de causis nobilitas fuerit introducta.
- 14 De dulci, & deuota historia Patriarcarum; quia ceperunt oracula promissionum.
- 15 Differentia iuris naturalis a consuetudine.
- 16 Iure humano dicitur, hac uilla mea est, &c.
- 17 Ius naturale dignitate praevalet consuetudini.
- 18 Aduersus naturale ius nulli quicquam agere licet, sed cum Deus iubet, & si nunquam factum sit, tamen fieri debet.
- 19 De consuetudine.
- 20 Consuetudines, quae ecclesijs grauamen inducunt, remittuntur.
- 21 Legibus Imperatorum, quae pro Dei ueritate feruntur, obtemperandum est.
- 22 Ius ciuile non seruatur contra Euangelium, & canones.
- 23 Imperatores Pontificibus indigent: & econtra Pontifices Imperatoribus. Unde leges Imperatorum, & Pontificum seruandae sunt.
- 24 Sed quauis longuae consuetudinis non sit uilis auctoritas, non tamen prauidicat iuri positiuo, nisi fuerit rationabilis, & legitime sit praescripta.
- 25 De auctoritate scripturae canonicae, nisi ad eas mendata fuerint admissa.
- 26 Sacra scriptura canonica literis Episcoporum proponitur.

- 27 Quaecunque diuina uoluntati, seu canonica scripturae sunt contraria eadem etiam naturali iuri inueniuntur aduersa.
- 28 De decretalibus epistolis.
- 29 De expositoribus sacrae scripturae: & quod in causis definiendis secundum post Pontifices locum mereantur.
- 30 Unde sumenda sit interpretatio librorum ueteris, & noui testamenti.

DISTINCTIO. II.

- 31 De traditionibus Apostolicis.
- 32 De traditione canonis missae.
- 33 De traditione in baptismo.
- 34 Traditio de missa.
- 35 Traditio, quod ieiuni accipiant communionem.
- 36 Traditio de aqua mittenda in uino.
- 37 De traditionibus digna ex Petro Canisio.
- 38 De canonibus Apostolorum.

DISTINCTIO. III.

- 39 De sacrosanctis concilijs, & quorum scopus sit.
- 40 Quo tempore ceperunt canones generalium conciliorum, & quod nominetur tempus constantini magni.
- 41 Nicenum concilium alio respectu non fuisse primum, sed Hierosolymitanum celebratum ab Apostolis.
- 42 Hoc Hierosolymitanum tempore, & auctoritate primum fuit.
- 43 Sequendo ordinem, quod Nicenum sit primum.
- 44 Inter cetera quatuor sunt uenerabiles synodi.
- 45 Prior Nicena, qua blasphemia Arianae perfidiae condemnatur.
- 46 Secunda in Constantinopoli, quae Macedonium condemnauit, & dedit symboli formam in ecclesijs praedicatam.
- 47 Tenor symboli, credo in unum Deum patrem, &c.
- 48 Alterum symbolum habemus ex generali concilio sub Innocen. III. incipit, Firmiter credimus, & simpliciter profitemur, &c.
- 49 Tertia synodus Ephesina contra Nesthorium, qui dicebat beatam Virginem Mariam non Dei, sed hominis tantum genitricem.
- 50 Quarta synodus Calcedonensis contra Euthicem, qui assererat Christum non ex duabus naturis existere.
- 51 De alijs quatuor synodis uniuersalibus.
- 52 Quarum prima est quinta Constantinopolitana, Secunda contra hereticos, qui dicebant aliud esse uerbum Dei, aliud Christum & Sanctam Mariam negabant

TOTIUS OPERIS.

- 53 gabant Dei genitricem.
- 51 Iustinianus extruxit templum S. Sophiae in Constantinopoli.
- 52 Sexta Constantinopolitana, tertia contra Macharium qui unam solam uoluntatem, & opinionem in Christo assererat.
- 53 Septima Nicena, secunda contra haeresim imaginum.
- 54 Octaua Constantinopolitana, quarta pro depositione Photini, & restitutione Iguatij Archiepiscopi Constantinopolitani.

De Concilijs Prouincialibus.

- 55 Quorum in decreto descripta sunt xxiiij. & haec descripta sunt insertis multis alijs congruis locis.
- 56 Tertia synodus Prouincialis Grangren. contra Eustachium, qui dicebat nullum in coniugali gradu, & qui non omnibus renunciaret, quae possident, spem ullam ad Deum habere.
- 57 Quarta Sardicensis congregata, ut Athanasius ad suam, rediret ecclesiam.
- 58 Concilium in Synio congregatum declarauit locum Genesis, c. 19. Pluit dominus a domino, ut sit sensus, pluit dominus filius a domino patre.
- 59 Synodus Colonienfis contra Eufratam, qui Christum negabat Deum.
- 60 Anthiochena synodus contra Paulum Samosatantum dicebat filium Dei a Maria cepisse, & initium habuisse de terra.

De alijs.

- 61 In concilio Romano decisum baptizatos ab haereticis non rebaptizandos.
- Et damnatus Nouarius, qui spem salutis ademerat peccantibus, & si dignè poenitentibus.
- 62 In Concilio Valentino Prouinciali sub Symaco Papa anno domini. 494. statutum est, ut Euangelium in missa legatur.
- 63 Concilium Pistoriense ad fluum Sequanam, ubi extat antiqua, & insignis epistola Nicolai Papae primi ad Michaellem Imperatorem de potestate, & dignitate sedis Apostolicae.
- 64 Concilium Lateranense generale sub Alexan. III. de quo in decretalibus pluries est mentio.
- 65 Concilium iterum Lateranense generale per excellentiam dictum sub Innoc. III. de quo similiter plurimum in decretalibus.
- 66 Concilium generale Lugdunense sub Gregorio nono, Innoc. III. & Greg. X. de quo in sexto decretalium pluries est mentio.
- 67 Concilium generale Vienense sub Clemente V. de quo amplissimè in libro Clementinarum, qui Clemens transfudit Pontificium sedem ab urbe Roma. Auinimum Gallicae urbem anno domini M. CCCV. & remansit ad septuaginta, & quatuor annos.
- 68 Concilium generale Constantiense tempore schismatis, Ferebantur enim tunc tres Pontifices, Ioannes XXI. Benedictus. XII. & Gregorius. XII. & omnes hi tres pariter in eo Concilio Papatu deiecti sunt, & electus Martinus V.

- 69 Concilium Basiliense incoactum sub Martino V. & Eugenio III. postea translatum Ferrariae, & ultimo completum Florentiae sub Eugenio IIII.
- 70 Concilium Lateranense sub Leone X. Cuius decreta digna descripta sunt.
- 71 Concilium Tridentinum, cuius extat compendium de reformatione, & de ijs, quae uersantur in foro.

DISTINCTIO. IIII.

De Sacramentis.

- 72 Sacramenta quauis dicantur ecclesiae; sunt tamen a domino Iesu Christo instituta.
- 73 Sacramenta necessitatis iterari non possunt, sed cum poenitentia rata esse permittuntur.
- 74 Sacramenta dignitatis nisi dignè administrantur, desinunt habere dignitatem.
- 75 Tria praeter cetera sacramenta sunt necessaria baptis- mi unicuique poenitentiae lapsis, ordinis non singulis, sed ecclesiae.

De Baptismo.

- 76 In baptismo non sufficit aqua, si desint uerba: & uerba non prosunt, si deest aqua.
- 77 Si dubitetur; an aliquis sit baptizatus; baptizatus his uerbis, si baptizatus es; non ego te baptizo: Si non es baptizatus, ego te baptizo.
- 78 Paruuli utiliter baptizantur, & remittitur peccatum originale: & confertur gratia informans, & uirtutes.
- 79 Obseruantia baptizandi paruulos est ex traditionibus Apostolicis.
- 80 Actuale peccatum in adultis sine consensu non remittitur in baptismo.
- 81 Adulti amentes, & dormientes, si prius in contradictione fuerint, licet fuerint immersi, charitatem non suscipiunt sacramenti; secus si prius catechumini extitissent.
- 82 In coacto, & inuito distinguitur: quia character imprimitur in illo, qui terroribus suscipit baptismum: qui uero penitus contradicit; characterem non suscipit sacramenti.
- 83 Qui in mentis potestate nunquam fuerint, ut paruuli baptizantur.
- 84 Iudaeus se ipsum immergit in aquam dicendo, ego me baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, debet rebaptizari, quauis si statim decessisset, et olisset ad patriam caelestem.
- 85 Baptizati a Latinis non debent a Graecis rebaptizari.
- 86 Qui communicant in haeresi, & baptizantur ab haereticis, non accipiunt uirtutem sacramenti.
- 87 Baptizati in nomine Trinitatis non rebaptizantur: quia dum reuertuntur accipiunt uirtutem spiritus sancti.
- 88 Baptizati à Iudeo in nomine Trinitatis, uel tantum in nomine Christi, non rebaptizantur.
- 89 Insans in utero non baptizaretur, si mater baptiz-

14 est,urgēti periculo: quia nondum secundum Adam natus est.

De Confirmatione.

90 Consuetudo non operatur, ut simplex sacerdos exhibeat sacramentum confirmationis: quia conferunt soli Episcopi per manus impositionem.

De Eucharistia.

91 Nihil in sacrificijs maius esse potest, quàm corpus, & sanguis Christi: & potior venerari debet.

92 In oblationibus missæ uinum aqua mixtum offertur, non solum uinum.

93 Corpus, & sanguis Christi in sacramento altaris tran substantiatum potestate diuina: ut accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro.

94 Sacramentum hoc nemo potest cōficere nisi sacerdos; qui ritū fuerit ordinatus.

De Pœnitentia.

95 Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libèter sufferre.

96 Per pœnitentiæ medicinam spes uitæ reparatur æternæ: nam potestas præpositis data est; ut consentibus pœnitentiæ satisfactionem darent.

97 Iusta causa reseruantur casus tam a Pontifice, quàm ab Episcopo.

98 De pœnitentiâ abundè in Catechismo remissiue.

De extrema Vnctione.

99 De extrema Vnctione in Catechismo remissiue.

100 Est unctio materialis, & uisibilis, spiritalis, & inuisibilis.

101 Pro uisibili unctione benedicuntur oleum catechuminum, uel infirmorum.

102 Oleum tamen sanctificatum dicitur etiam admixtum consecrato.

De ordinis Sacramento.

103 Per ordinis sacramentum intrant legitimi dispensatores ministeriorum Dei, Episcopi, Presbyteri, diaconi, & ceteri.

104 Episcopatus est ordo, uidelicet sacerdotalis, sed maioris gradus.

De matrimonij Sacramento.

105 In coniugio duo sunt; consensus animorum, & commixtio corporum.

106 Consensus animorum significat charitatem, quæ consistit in Deum, & iustam animam.

107 Commixtio corporum designat conformitatem inter Christum, & ecclesiam. Nam uerbum caro factum est.

108 Doctrina de matrimonij sacramento habetur in Concilio Tridentino, & Catechismo.

109 Materia matrimonij habetur in parte 5.

D I S T I N C T. V.

De ritibus Ecclesiasticis.

In Baptismo.

110 Quia Christus fecit nos Sacerdotes in nouo Testamēto, non solum Reges & Sacerdotes, sed omnes Christiani in baptismo, & post baptismum unguuntur.

111 Quid significant Vnctiones in Baptismo.

112 A Christo Christiani dicuntur tanquam uncti.

113 Baptismum conceditur in fontibus præter filios Regum, uel Principum, uel propter necessitatem.

In Confirmatione.

114 In Confirmatione Spiritus sanctus ad augmentum datur, & robur: cuius aduentum per Vnctionis designationem.

In missa.

115 Iacobus frater domini secundum carnem, & Basilius Episcopus addiderunt nobis missæ celebrationem.

116 Euangelium legitur in missa ex Concilio Valentino, & constitutum est lumen ardere in ecclesia, dum missa dicitur.

117 Calix cum patena, si non ex auro, & argento, fieri debet, uel staneum ob paupertatem, de ære, aut auricalco non fiat.

118 Nullus in ligneo, aut uitro Calice præsumat missam cantare.

119 Corporale fit ex puro lineo, aut linteo ab Episcopo consecrato.

120 De multis in missa additis à diuersis.

121 Noctē sancta Salvatoris Missa celebranda est. Reliquis temporibus, non ante diei tertiam.

122 Nullus Presbyter præsumat celebrare, nisi in consecratis locis, & sacramenta altaris non nisi a ieiuniis celebrentur.

123 Sufficit Sacerdoti unā missam in die una celebrare.

124 Episcopus Deo sacrificans testes secum habeat, & plures in solemnioribus diebus.

125 Presbyter non celebret, nisi duobus præsentibus.

126 In altari, in quo Episcopus missam cantauit, eadem die nullus celebrabit.

127 Missas die Dominico totas audire sæculares oportet: ut ante benedictionem populus egredi non præsumat.

128 In die Natali quàmuis tres missas dicat Sacerdos, atamen non obligatur aliquis audire ultra unam missam.

129 Qui die solemnī prætermisso ecclesiæ conuentu ad spectacula uadit, excommunicabitur.

130 Missam non audiat Presbyteri, qui scit cōcubinam indubitanter habere; non quia sacramenta non habeant propriam uirtutem; sed ut uerecundiæ rubore facilius pœniteant.

131 Dum Euangelium legitur, stantes audimus Dominica uerba.

132 Ad missarum solemnia semper est aliquid offerendum.

133 Debemus incumbere toto corde; & ideo admonet Sacerdos dicendo, *Sursum corda.*

134 Nullus audeat recedere dicta oratione, nisi passio interueniat; quia tunc licet alteri consecrationem exequi cæpti officij.

135 In concilio statutum est, ut sacrificans post se uicinū solaminis adiutorem habeat.

136 Presbyter si morbo caduco urgitur, frequenter probibetur a missarum celebratione.

137 De defectibus in mysterio ipso occurrentibus ex missali nouo.

De hymnis, qui leguntur in ecclesia.

138 Quod composita ab hominibus ad laudem Dei, & sanctorum non sunt repudianda.

139 Ex Concilio Toletano IIII. publicè cantatur hymnus trium puerorum.

140 Alleluia, & Gloria in excelsis Deo ab Angelis in nouo testamento decantata sunt.

141 Quare nouem hebdomadibus, Alleluia, intermitimus.

142 Et quare in laudibus Dominicæ tempore Pascale decies dicitur, Alleluia.

143 Gloria in excelsis dicitur in cæna Domini ab Episcopis; ac eis licitum est eadem die palio Apostolico uti, si permittitur ab Apostolica Sede.

144 De præstationibus, quod multæ sunt, & antiquæ, & in missali nouo.

145 Quinta feria ultimæ hebdomadæ quadragesimæ nouum Chrisma confici debet, & uetus cremandum est.

146 Fabianus Papa electus, quia Columba super caput eius descendit dicens, Roma Episcopus ordinaberis.

147 Aqua benedicta cuncti aspersi sanctificantur, & purificantur, & ab omnibus Sacerdotibus fit.

148 Agri iubentur aspergi, uel profundi; quia gratiam Dominicam consequuntur.

De festo Paschatis.

149 Pascha Domini die Dominico celebratur a XIII. die Lunæ Martis usque ad XXI. diē eiusdem mensis.

150 De festo Paschatis ex hystoria ecclesiastica, ac ex alia hystoria Nicephori Calixti, ac in Martirologio Alexandri Peregrini.

151 Semel quidem Christus mortuus est; sed anniuersaria recordatione repræsentatur, quod olim factum est.

152 De horis canonicis dicendis singulo die.

De rogationibus.

153 Ante Ascensionem Domini tribus diebus rogationes, idest letaniæ celebrantur.

De quinquagesima.

154 Quinquagesima habet septem hebdomadas obseruanda a Clericis.

155 In Dominica quinquagesimæ etiam tempore D. Augustini homines carnibus se ingurgitabant.

156 Comuni usu hæc obseruantia quinquagesimæ approbata non est; unde transgressores non sunt rei.

De Quadragesima.

157 Quadragesima summa obseruatione obseruanda est; nisi infirmitas impediērit: quia dies decimæ anni sunt.

158 In Quadragesima sex hebdomadæ computantur, & subtrahuntur sex dies Dominicæ: unde remanent dies XXXVI. sed ut numerus ieiunij Christi fiat, adduntur quatuor dies ante primam Dominicam.

159 De quadragesima in canonibus Apostolorum.

160 De quadragesima in concilio Toletano. VII I.

161 In quadragesima, uel in alijs ieiunijs infirmi supportantur, si soluunt ieiunia.

162 Fideles quadragesimæ diebus nõ absint ab ecclesijs.

163 Pascha, Natalis Domini, & quadragesima non celebretur in illa.

De qualitate ieiunij, & uitio gulæ.

164 Non ieiunia solum, sed omnes dies absque ciborum luxuria transgredi debent.

165 Multis modis tentat uitium gulæ.

166 Non prodest ieiunium, nisi mens ab iniquitate cohibeatur; & ieiunium magnum est abstinere ab iniquitatibus; & quasi quadragesimam celebramus, cum bene uiuimus.

167 Abstinentia non est sine spe, sed expectat mercedem beatæ uitæ; quod denotant quinquaginta dies quietis post pascha.

168 Ieiunium cum moderamine sit, charitati, aut uigiliæ integritatis non præfertur.

169 Melior est quinque psalmorum decantatio con cordis puritate, quam totius psalterij.

170 Qui necessaria corpori subtrahunt, siue ciborum nimia egestate, uel somni penuria, offerunt holocausta, de rapina Domino.

171 Moderata refectio salutem, & sensuum acumen operatur; abundantia uerò morbum facit, & molestias.

172 Morbo articulari, & podagræ humoribus laborantes ad simplicem mensam, & pauperes cibos redacti conualuerunt.

De abstinentia in Sabbato & de Dominica.

173 Die Sabbati abstinentum est à carnibus, nisi maiorē festiuitate interueniente, uel infirmitate impediēte.

174 De nocte magni Sabbati ex generali concilio. VI.

175 Sexta feria in natiuitate Domini carnibus uesci potest, nisi uoto, aut regulari obseruantia sit prohibitum. Item non reprehenduntur, qui ab deuotionem uoluerit abstinere.

176 Sabbato ieiunandum est; quia constat Apostolos biduo ante Pascha omnino ieiunasse.

177 Qui die Sabbati aliquid operari probibent sunt prædicatores Antichristi, qui faciunt diem Sabbati ab omnibus obseruari, & peruersi sunt homines, qui prædicant; ut die Dominico lauetur.

178 Die Dominico ieiunandum non est, unde si festum occurrat die Lunæ habens uigiliam, ipsa ieiunatur die Sabbati.

179 De quatuor Temporibus anni, quæ disposita sunt; ut lex abstinentiæ omnibus sit ascripta temporibus.

180 De ieiunijs Iudeorum antiquis.

181 De Quinquagesima post Pascha, usque ad Pentecostes.

182 Monachi, uel Clerici, qui hoc tempore ieiunare uoluerint, non sunt probibendi.

- De uigilijs, quæ ieiunantur, uel non.
- 183 Vigilia Pentecostes ieiunatur ex consuetudine ecclesie generali.
- 184 Vigilia Ascensionis, & Epiphaniæ non ieiunantur.
- 185 Reliquæ uigiliae per totum annum sunt XIII.
- De diebus festiuis.
- 186 Omnes dies Dominici à uesperem debent obseruari.
- 187 Reliqui dies festi enumerantur.
- 188 Additæ sunt tres dies rogationum, dedicatio cuiusq; oratorij, & festum S. Martini.
- 189 Festiuitas de uespere in uesperem debet attendi iuxta regionum consuetudinem: & sicut dierum magnitudo exigit.
- 190 Diebus Dominicis, & præcipuis festiuitatibus genuum flexio non debet fieri.
- 191 Obseruari debet ab omnibus festum inuentionis Sanctæ Crucis.
- 192 De festo Corporis Christi, & indulgentiæ ob festum.
- 193 Festa duplicia. XII. Apostolorum. IIII. Euangelistarum, & quatuor Doctorum Ecclesie.
- 194 Dies Dominicis, & alijs festis, non tamen in maioribus anni solemnitatibus ob necessitatem obseruatio festiuitatis remittitur.
- 195 De præceptis ecclesie, quæ sunt quinque, ex Petro Canisio.
- 196 De diebus festis ex Catechismo.
- De auctoritate, & usu palij.
- 197 Forma traditionis palij; & quando uti possit.
- 198 Archiepiscopus palium suum alicui commodare non potest Romanus Pont. solus semper, & ubiq; palio utitur.
- 199 De priuilegio Archiepiscopi Compostellani circa palium.
- 200 Archiepiscopus sine palio potest ubique celebrare.
- 201 Quando retardetur traditio palij ob obiectum.
- De sacra unctione.
- 202 Primò Episcoporum; deinde Regum; Quare in capite ungitur Pontifex.
- 203 De baculo Pastoralis Episcopi.
- 204 De consecratione altaris templi, et calicis unctione.
- De sepulturis.
- 205 Regulariter sepeliuntur mortui in atrio, aut in porticu, non intra ecclesias.
- 206 Fallit in Episcopis, aut dignis Presbyteris, uel fidelibus laicis.
- 207 Non inuuantur à sacris locis ij, quibus peccata non sunt dimissa: & inuat ex altaris sacrificio, orationibus, siue elemosinis.
- 208 Pro omnibus intercedendum est propter incertitudinem; & diligentius facit quisque pro necessarijs suis.
- 209 Soluuntur animæ oblationibus Sacerdotum, precibus sanctorum, charorum amicorum elemosinis, aut ieiunio cognatorum.
- 210 Curatio funeris, pompa exequiarum sunt solatia uiuorum.
- 211 Non debemus testari pro nostra, nec aliorum mor-

- te; non tamen prohibemur pietatis effectum mortuorum ingerere.
- 212 Mortui non sciunt ea, quæ à uiuis geruntur: possunt tamen aliqua audire ab eis, qui hinc pergunt; ac etiam ab Angelis possunt aliqua audire.
- 213 Multi credunt aliquos ex mortuis uenire ad uiuos.
- 214 Nam potest dici Adā moriturū esse si non peccasset.
- 215 Item anathema sit, qui dixerit ex præuacatione Adæ solum corpus non animam etiam in deterius commutatum esse.
- 216 Pro sepultura nihil exigendum est. Item terra Cimitheriata pro sepultura uendi non debet.
- 217 Mulier nupta liberè potest eligere sepulturam; & in sepelientis minoribus filijs seruatur consuetudo ac conueniens est filios in patrum, uxores in maritorum sepulchro collocare.
- 218 Si facultas est sepultura celebrari debet in maiori ecclesia, aut ubi sunt religiosi.
- Quibus denegetur sepultura.
- 219 Quibus non communicamus uiuis, nec defunctis communicare debemus; nec oblatio ipsorum accipi potest.
- 220 Et si horum corpora sepulta discerni possit exhumari deberet.
- 221 Pœna eorum, qui humauerint eorum corpora.
- 222 Intelligitur talis prohibitio, si impenitentes decesserint; Nam si in extremis absoluti fuerint; dabitur sepultura; & hæredes tenentur pro ipsis satisfacere.
- 223 Qui in patibulo suspenduntur: si dignè penitentur: dabitur sepultura.
- 224 Incendiarius in morte absolutus sepelietur in cimiterio, & hæredes satisfacere compelluntur.
- 225 Sed & ij, qui in scelere comprehendantur, si confessi decesserint, communitio non denegatur, quantum si se defendendo fuerint interfecti, aliud sit.
- 226 Casu oppresso, si aliud non obstat, sepultura non denegatur.
- 227 Vulnerato in tornamenti conceditur penitentia, sed si moritur, carebit sepultura, si animo pugnandi accessit, sed si alia causa, & fortuitu obierit, traditur sepulture.

D I S T I N C T I O . V I .

De Sede Apostolica.

- 228 Auctoritatem aggregandorum Conciliorum penes primam Sedem sunt, & aliter cõgregata non ualent.
- 229 Nam satis indignum est regulam resutare quam B. Petri Sedes sequitur, in qua Dominus totius ecclesie Principatum posuit.
- 230 In Italia, Gallia, Hispania, Africa, Sicilia, Insulibusque interiacentibus, Petrus Apostolus, & successores instituerunt ecclesias.
- 231 Fides Diui Hieronymi ad Damasium Papam.
- 232 S. Rom. Eccl. immaculata permansit omni hæreticorum insultatione.

- 233 Non potest habere quis Deum patrem, qui non tenet unitatem Ecclesie.
- 234 Hæc sola Catholica ecclesia est, per quam Deus accipit sacrificium; & intra se positos charitate custodit.
- 235 Non sufficit tenere fidem erga Deum, si erga ecclesiam Dei non tenetur, cum Christus propter ecclesiam passus sit.
- 236 D. Hieronymus censuit occidentalem ecclesiam confulendam cum in oriente Lucifer oriretur.
- 237 Prælati Romanæ Ecclesie sunt lux mundi.
- 238 Papa non debet esse negligens contra temeratores diuinorum, uel Apostolicæ Sedis decretorum.
- 239 Maiori reatu deliquit, qui potiori honore fruitur; & sublimitas peccantium grauiora facit peccata.
- 240 In spiritum sanctum blasphemant, qui contra sacros canones proterue agunt, aut loquuntur.
- 241 Siquis pulsatus fuerit in aliqua aduersitate ad Apostolicam Sedem appellat.
- 242 Omnis oppressus liberè appellat ad Romanam Sedem.
- 243 Romana Sedes sequi debet constitutionem uniuersalis synodi; nam ita iustitiæ, & rationis ordo suadet.
- 244 Ecclesia Rom. non alligatur canonibus, sicut Christus se dominum legis ostendit.
- 245 Prima ecclesia uices suas alijs ecclesijs credidit: ut in partem sollicitudinis sint uocata, non in plenitudinem potestatis.
- 246 Digna ex tractatu Card. Poli de Sede Apostolica, declarandum oraculum Esaiæ propheta.
- 247 Romana Sedes singulariter priuilegiata fuit quia; nunquam desecit fides Petri.
- 248 De donatione Constantini, & confessione ipsius amplissimè.

roli Imp. patrem substituit.

8 Excommunicatis iuramentum fidelitatis non obseruatur, quousque ad satisfactionem ueniant.

9 Rom. Pont. nouas leges condere potest: Unde Euangelistæ, & propheta nequaquam dixerunt: Nam à Domino, uel Apostolis diffinita usque ad animam confirmare debet.

De electione Ro. Pont. & S. R. E. Card.

10 Forma electionis tempore Nicolai papæ primi.

11 Alia de hac electione Alex. III. & Gregorij X.

De Cardinalibus.

12 Pontianus Papa introduxit Cardinales in urbe Romana propter baptismum, & sepulturas hominum.

13 Dignitas Cardinalem est; qui representant beatissimos Apostolos & assistunt Papæ.

14 Innocentius. IIII. statuit; ut Cardinales Galero rubeo uterentur.

15 An beatus Hier. fuerint Cardinalis, & concluditur pronegatiua.

D I S T I N C T I O . I I .

De dignitatibus, & ordinibus ecclesiasticis.

16 De Patriarchis Ro. Sedis, Constantinopolitanæ, Alexandrinæ, Antiochenæ, Hierosolymitanæ.

17 De locis Patriarcharum, & cæterorum Prælatorum.

18 Archiepiscopi interpretantur, quod sint summi Episcoporum.

19 Episcopus est nomen operis, non honoris.

20 De dignitate Episcoporum principaliter, quia tenent locum Apostolorum.

21 Papa Episcopos uocat fratres, & literæ Apostolicæ essent falsæ si Episcopi uocarentur filij.

22 Papa Cardinales, non Episcopos uocat filios: cæterum uero Cardinalium fratres, quia sunt sex Episcopi Cardinales.

23 Cardinales Episcopi sunt sex.

24 Episcopi propriè sunt Reuerendissimi & existunt Christi legati.

De Presbyteris.

25 Summi Pontifices, & minores Sacerdotes à Deo fuerunt instituti: & hæc discussio facta est in nouo testamento: quia Dominus xij. Apostolos, & lxxij. discipulos elegit.

26 Presbyter dicitur senior, & propter honorem, & dignitatem Presbyteri nominantur.

27 Apud ueteres ijdem Episcopi, & Presbyteri fuerunt.

28 Ad tolendam schismatam decretum est, ut Presbyter super poneretur omnibus, qui uocaretur Episcopus.

29 Nouerint Episcopi se esse maiores consuetudine, quâ dispensatione Dominicæ ueritatis.

30 Omnes tamen Presbyteri, & reliqui Clerici, Omnesque Principes debent obedire Episcopis.

31 In ordinâdo Presbytero obseruanda, & pertinentia ad ipsum.

S E C V N D A E P A R T I S

D I S T I N C T I O . I .

De summo Pontifice.

- 1 Romana ecclesia Domini uoce priuatum obtinuit.
- 2 Marcellinus Episcopus urbis Rome grana thuris à Paganis compulsus imposuit, & tamen in concilio contra illum nullus sententiam tulit.
- 3 Et Valerianus Imp. idè fecit circa Sistrum Papam.
- 4 Dioscorus Episcopus Alexandrinus damnatus est, quia excommunicationem dicit in sanctum Leonem Papam.
- 5 Iudicium Sedis Apostolicæ à quoq; non tractatur, neque ab Aug. neque à Regibus.
- 6 Cyprianus Episcopus, quantum ad martyrium, comparatur Petro: sed tamen habet Petrus Apostolus Principatum.
- 7 Papa Regem Francorum deposuit, & Pipinum Ca-

S V M M A R I V M

De Diacono.

- 32 Diaconi ab Apostolis post Ascensionem Domini ordinati sunt.
 33 Ad diaconum pertinet Sacerdotibus assistere, & alia multa in ordinando Diacono observatio.
 34 Diaconus, cum ordinatur, solus Episcopus manus super caput eius ponat.
 35 Diaconus praesente Presbytero Eucharistiam populo erogat, si necessitas cogit.

De Subdiacono.

- 36 Subdiaconos procedente tempore ecclesia sibi conseruit.
 37 Subdiaconus non ordinatur, nisi castè uicturus promittat.
 38 Ecclesiam neminem cogit ad continentiam, sed in ordine, quem dat, potest imponere legem, quam uult.
 39 In ecclesia orientali uxorati suscipiunt ordines, sed si soluti ordinantur, tenentur continere.
 40 In ordinando subdiacono observatio.

De Acolyto.

- 41 Acolyti dicuntur à deportandis cereis, quando legendum est Euangelium.
 42 In ordinando Acolyto observatio.

De Exorcista.

- 43 Exorcistae adiurantes, siue increpantes uocantur, quia super Cathecumenos, & eos, qui habent spiritum inmundum inuocant nomine Domini.
 44 In ordinando exorcista observatio.

De Lectore.

- 45 De officio lectoris, & illius ordinatione.

De Hostiario.

- 46 De officio hostiarij, & illius ordinatione.
 47 Lectores, & hostiarij non utantur orarijs.

De Psalmista.

- 48 Psalmista absque licentia Episcopi officium cantandi suscipit.

- 49 De prima tonsura remissionè.

De officijs Archidiaconi, & aliorum.

- 50 Archidiaconus post Episcopum est Vicarius.
 51 Omnia uasa ecclesiae ad custodiam Archidiaconi spectant.
 52 Archidiaconi nõ sint temerarij aduersus Episcopum; quia absceduntur ab ecclesiae, & priuabuntur beneficijs.
 53 Archipresbyter subest Archidiacono, & curam gerit super omnes Presbyteros, & uice Episcopi missam celebrat.
 54 Episcopo missam celebrante Sacerdotes inducunt se uestimentis sacris praeccepto Archipresbyteri.
 55 Praecipit Archipresbyter, ut Eucharistia non desit propter infirmos.
 56 Officium Archipresbyteri ruralis.
 57 Archidiaconi infra annum fiant Diaconi, Archipresbyteri, Presbyteri aliter honorem amittunt.
 58 Ad primicerium multa pertinentia.
 59 Thesaurarij officium.
 60 Officium Custodis circa multa.

De officio Vicarij Episcopi.

- 61 Vicarius episcopi non debet esse laicus, & non potest inquirere, aut beneficia conferre sine specialis mandato.
 62 Canonici si est Vicarius sedet in choro suo loco Canonici.
 63 Qui promoueri non possint; & de multis impedimentis circa ordines.
 64 De clericis peregrinis ordinandis observatio.
 65 Peregrini, de quorum ordinatione non constat, nisi secreto possunt celebrare.
 66 De etate ordinandorum, & de alijs circa ordinationes ex Concilio Tridentino.
 67 De charatere ordinati per uim, metum &c.

D I S T I N C T I O . I I I .

De Prælati.

- 68 Episcopus debet habere gratiam docendi.
 69 Rectores sunt improvidi, qui propter humanam gratiam loqui formidant, ac corrigere ubi oportet.
 70 Rector multa cautela loqui debet.
 71 Qui docet, & instruit animas rudes, debet se aptare ingenio dicentium.
 72 Non erit edificatio discipuli, si intelligit se magistro esse maiorem: & ecclesia Dei destruitur, si laici meliores sunt clericis.
 73 Qui docet, quæ ab auditoribus non intelliguntur, non ad eorum utilitatem, sed ad sui ostentationem facit.
 74 Ille doctor percussor dicitur, qui sermone inutili percutit conscientiam infirmorum, & eis sermo debet teneri, qui consolare, & rectam fidem tenentes consolidare potest.
 75 Qui honore praestantior est, nihil comparatur, nisi praecellat scientia & sanctitate.
 76 Conuenit operam dare; ne quis pereat culpa Episcoporum, quos conuitia perditorum impedire debet.
 77 Non sufficit Episcopo, si turbis, uel quorumcumque indoctorum fide, uel actibus adaequetur.
 78 Episcopus si Clericos non corrigit, populum corrigere non ualet.
 79 Episcopus Gentilium libros non legat, ac etiam non grammaticam docebit, sed sacram scripturam.
 80 Ornamenta Episcopalia sunt uirtutes; & non sunt sanctorum filij, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum.
 81 Cathedra non facit sacerdotem; sed sacerdos cathedram.
 82 Qui bene uixerit, & bene docuerit, populum instruit, quomodo uiuere debeat, uel male uiuendo Deum instruit ad condemnationem suam.
 83 Filij Sacerdotum non prohibentur ab episcopatu, sed ceteræ uirtutes in eis inueniuntur.
 84 Episcopi omnibus debent, sed uiduarum, & orphanorum causæ sunt maxime exequendæ, non tamen per se, sed per Archipresbyterum, aut Archidiaconum.

Pro

- 85 Pro malis etiam apud Principes ecclesia intercedit.
 86 Pro insectatione malorum non licet Episcopo gregem relinquere, cum aliquibus uita Prælatorum proficiat.
 87 Cum Prælatus specialiter queritur, fugit Christi exemplo, dum per alios firma est firma salutis ecclesiae.
 88 Cum totius ecclesiae status queritur, fides impugnatur Prælati.
 89 Irascitur iustus peccatis palearum: non tamen odit, sed turbatur prælatus, quando nec corripitur possunt.
 90 Quando boni simul cum malis habitant, boni non sunt deserendi propter malos; quando oēs sunt mali etiam corpore licet ab eis recedere exemplo Apostoli; qui murum, sune n. sportaque quæsiuit, ut euaderet.

De cæteris Sacerdotibus.

- 91 Sacerdotes reprehenduntur, qui omittunt euangelia, & prophetas, & gentilium libros, ac dialecticam, & physicam perscrutantur.
 92 Beatus Hier ab Angelo correctus cum legeret Ciceronis libros.
 93 Reprehenduntur, qui legunt seculares literas ad uoluntatem, non qui usum sacre eruditionis.
 94 Vera dicta à Sybilla, uel Orphee, alijsue gentium uocibus ualent tantum ad reuincendum Paganorum uanitatem.
 95 Lex Dei cum legitur; quia sunt uerba, quæ trahi possunt ad sensum, quem sibi unusquisque praesumpserit, is querendus non est; sed ex scripturarum auctoritate debet confirmari.
 96 Ignorantia Sacerdotibus semper debet esse aduersa; & Sacerdotes non debent canones ignorare, & ideo prælati tenentur mittere scholares dociles ad studia Theologia.
 97 Libri necessarij Sacerdotibus: & decreta conciliorum auribus sunt inculcanda.
 98 Ignorantia scripturarum est ignorantia Christi.
 99 Mulier in conuentu docere non debet; nec laicus praesentibus Clericis, nisi ipsis rogantibus.
 100 Prolatum per ignorantiam grammaticæ artis ab Episcopis, aut presbyteris non debet reprehendi à Scholasticis: quia praepositur sensus uerbis.

De uita, & honestate clericorum.

- 101 Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi euitent conuiuia, nec catibus misceantur, ubi amatoria cantantur.
 102 Presbyteri in anniuersarijs non se inebriare praesumant, & de obseruatione tertij, vii. xxx. uel xl. diei.
 103 Qui delictijs affluunt, inter epulas, atque lascinias, pudicitiam seruare non credant.
 104 Ignorantia est Iesum Crucifixum pauperem factis prædicare corporibus, & ieiunium rubentes buccas proferre.
 105 Venter mero astuans cito spumat in libidinem.
 106 Clericus professionem & habitum, & incessu probabit, & tabernaculum non ingreditur edendi causa, nisi necessitate compulsus.
 107 Clerici ne stent in iudicio captando lucrum.

- 108 Sacerdotes de altari uiuere, non luxuriari permittitur. & commestationes etiam laicis noxiae sunt.
 109 Sed praua consuetudo non asperè, sed docendo tolli debet: sic enim agendum est cum multitudine peccantium: & seueritas, in peccata paucorum.
 110 Pro reuerentia Dei in omni sacerdotali conuiuio lectio diuinarum scripturarum immisceatur.
 111 Intercessores pro populo ad Deum bene uiuendo eius gratiam mereantur.

- 112 Victimæ impiorum abominabiles Deo sunt uota iustorum placabilia.

- 113 Homo, qui habet maculam non offerat panes Deo suo; & de istis maculis abunda interpretatio.

- 114 Panem polluit, qui doctrinam Domini male dispergit: & qui honorat potentem, & despicit pauperem.

- 115 Accusati de panibus accusantur de uictima caeca, & clauda, & quid significet.

- 116 Qui negligenter pascit Dominicum gregem, conuincitur summum non amare pastorem.

- 117 Multi in ecclesia faciunt eam speluncam latronum arbitantes quaestum esse pietatem: & tradunt ecclesiam auaris, & tyrannis.

- 118 Ex Concilio Maguntino pauca enumerantur de uita Clericorum, ad quæ pertinent omnis carnalis concupiscentia.

- 119 De multis prohibitis uitæ, & honestati clericorum.

- 120 Obligato quotidie missam celebrare sufficit, si celebrat, quanto frequentius potest, & de hoc alia digna.

- 121 De praecedentia Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi.

- 122 Presbyter debet habere suum clericum, qui lectio-nem legat, & possit scholas tenere, & parochiano-rum filios fidem docere.

- 123 De ordinato à Papa, & recepto sub protestatione Pontificis.

- 124 Si ab ecclesia census persoluitur ex priuilegio depræhenditur, an sit exempta ab Episcopo, uel ne.

- 125 Concessa exemptione Ecclesiae Monachi, Clerici, & conuersi perpetuoque oblati, sunt exempti, non Presbyter, qui curam parochianorum habet: qui etiam praesentatus à solo Episcopo amouetur.

- 126 Exemptio tamen concessa monasterio non extenditur in membris.

- 127 Priuilegium concessum monasterio, ne excommunicari possint Monachi, intelligitur de Monachis ipso Monasterio permanentibus.

- 128 Episcopus non liberat ecclesiam subiectam Archidiacono, sed si Archidiaconus pro suo usu retinet, puniatur.

D I S T I N C T I O . I I I I .

- 129 Martianus Imper. uoluit synodo interesse ad fidem confirmandam, non ad potentiam ostendendam.

- 130 Christiani Imperatores Sacerdotibus, indigent; & Pontifices pro cursu humanarum rerum Imperialibus

bus

DISTINCT. VI.

- bus legibus videntur.
- 131 Constantinus dixit, si proprijs oculis vidisset Sacerdotem Dei peccantem, clamide se cooperiturum eum, ne ab aliquo uideretur.
- 132 Sacerdotes Christi Regum, & omnium fidelium sunt patres, & miserabilis est, qui conetur subiugare magistrum.
- 133 Tanto est grauius pondus Sacerdotum, quanto pro Regibus in diuino examine sunt redituri rationem.
- 134 Pontifices, Reges, & Imperatores excommunicantur, & sublimitas Episcopalis nullis poterit aduari.
- 135 Imperator Catholicus filius est, non Presul ecclesie.
- 136 Boni Principes ecclesias contritas restaurant; nouasque edificant.
- 137 Honorius Imper. B. Bonifacio Papae supplicante curauit ecclesiam quieti consulere.
- 138 Sacerdotes humilitatis, & patientiae habent exemplum a Salvatore.
- 139 Imperator si praecipit, quod bonum est, ei obediendum est; si malum, oportet Deo magis obedire, quam hominibus.
- 140 Principes saeculi potestatis culmina tenent; ut muniant disciplinam ecclesiasticam.
- 141 Res tuae non sunt, nisi & Regia, & Sacerdotalis defendat auctoritas.
- 142 D. Ambrosius dixit ecclesias Imperatoribus non esse subiectas; & Christus in consistorio non solet reus esse, sed Iudex.
- 143 Imperator si uult diutius imperare, non debet praeterdere aliquod ius in ea, quae diuina sunt.
- 144 Pontificalis Apex non potest subijci Regibus, sed tributum datur de exterioribus pro pace, & quiete.
- 145 Tempore famis in Aegypto Sacerdotibus Ioseph subministrabat alimenta Domino ex tunc pronuntiate Sacerdotes in omni gente liberos esse oportere.
- 146 Raptum uolenter de ecclesia eum illasum debet ecclesiae reuocare; & comunio raptori interdicitur, donec perfecta poenitentia dignum offerat sacrificium Deo.
- 147 Ab omnium ecclesiarum arceantur ingressu, qui uolenter aliquem de ecclesia rapuerit.

DISTINCTIO. V.

- 148 Non a plebe, aut a uulgaribus hominibus est arguendus Episcopus, cum uita ipsorum debeat esse secreta, & a laicorum actibus remota.
- 149 Summi Sacerdotes iudicandi sunt a Deo, non ab hominibus.
- 150 Qui praepositorum culpam pandunt, damnantur; & sunt, qui cum soli conscijs sunt criminum, uitam eorum infamandam alijs offerunt.
- 151 De detrachione ex Catechismo digna.
- 152 Vbi senior inuenibus exemplum ad interitum praebet, increpandus est; quia maledictus est puercentium annorum.
- 153 Non omnes Episcopi sunt Episcopi; & insatuatum

sal nihil prodest.

- 154 De Nicolao, qui fuit reprobus, & an fuerit iste Maometus.
- 155 Non omnis, qui dixit, Pax uobis, quasi coluba est audiendus; & qui nec sua delicta deserit, nec filiorum crimen correxit, carnis impudicus dicendus est.
- 156 Ex accusatione Praelatorum reliqui potius laudantur, quia maior, & minor intelligitur non dignitate, sed uita.
- 157 Quod intelligitur, quando sunt digni accusatione; nam si Praelati regiminis nomen uita, & moribus tenent accusatores infames fiunt.
- 158 Qui admittitur ad arguendum, non semper admittitur ad accusandum; quia tempore Christi distinctio Praelatorum, & subditorum non erat.
- 159 Paulus iuste reprehendit Petrum; quia cogebat gentiles Iudaizare; & praelati accusari possunt, si a fide exorbitauerint.
- 160 Petrus interrogatus, cur ad gentiles transiisset, non respondit, ut poterat, ex potestate officij, sed quia acceptant spiritum sanctum; & praelati non coguntur suscipere reprehensionem subditorum.
- 161 Per Asinam Balaam subditi significantur, & per Balaam praelati; & declaratur haec significatio.
- 162 De Nathan Propheta, qui reprehendit David. Natusum est executus officium; & ex hoc praelati a subditis non sunt arguendi.
- 163 Imperatores fuerunt excommunicati; quia non sine ratione Iudex gladium portat; & non sine causa Sacerdotes clauas ecclesiae accipiunt.
- 164 Multa miracula ueteris testamenti sunt admiranda, non in exemplum nostrae actionis trahenda, & ideo quia Daniel conuicit Iudith de falso testimonio, non infertur sublimatos ab inferioribus posse reprehendi.
- 165 Laudabile est reuerentiam exhibere prioribus, & timoris Dei est nulla dissimulatione postponere, si quae sunt, quae indigeant correctione.
- 166 Clerici excessus Episcopi, seu Presbyteri, siue Diaconi auribus deserunt Rom. Pont. nam aliter non erunt immunes Apostolicae offensae.
- 167 Subditi non plus, quam expedit, sint subiecti, ne compellantur uitia eorum imitari.
- 168 Clerici electi cubiculi Pontificalis obsequi debent, ut testes sint de uita eius in secreto conuersione.
- 169 Episcopi secum presbyteros, & diaconos, aut alios boni testimonij, habeant, ut possint irreprehensibiles inueniri.
- 170 Episcopi non audeant proficisci ad committendum, nec ipsi, aut presbyteri pergant ad Imperatores sine literis Episcopo, aut Metropolitanis, nisi innitati fuerint.
- 171 Sacerdotes possunt consentire fieri Regibus Iudices; ubi tamen non discriminis sententia preparatur. Quia reprobi, & peccatores iudicauerunt populum, datur intelligi malorum pastorum non licere subterfugere iudicium.

- De regularibus.
- 172 De statu regularium tempore Apostolorum ex historia ecclesiastica aliqua digna.
- 173 De religiosis ex Cassiodoro super Psalmis.
- 174 Tractatus de religiosis sectis descriptus cum multis additionibus congruis locis.
- 175 Triplex Monachorum genus fuerunt, qui se sequi Christum dicunt; Scrobite, Anachorite, Cenobite.
- 176 Nunc religiosorum quatuor sunt regulae principales, Basilij, Benedicti, Augustini, & Francisci Assisianis.
- 177 Sub ordine Basilij militant Monachi graeci, & orientalis ecclesiae.
- 178 Sub ordine Benedicti militant Monachi, & maxime Nigri.
- 179 In ordine Benedictorum sunt alij multi religiosi.
- 180 Tertius ordo Diui Augustini sub quo militant multa religiosorum secta. de quibus ample.
- 181 Quarta regula est beati Francisci Assisianis; & declaratur, quare sint aliqui de obseruantia.
- 182 De resuitis Clericis nostri temporis, & de Teatinis.
- De regularibus ex corpore iuris.
- 183 Monachorum significatione, & officio.
- 184 De uita Monachorum, & carne uitanda.
- 185 De fugiendo otio, & exercitatione corporali.
- 186 Prohibentur mulieres accedere in Monasterio, & Monachi sibi commatres facere.
- 187 Episcopus prohibetur missas publicas celebrare, aut alia Pontificalia facere in Monasterijs.
- 188 Nullus tondeatur, nisi in aetate legitima, & spontanea uoluntate.
- 189 Qui se ipsum uouendo committit Deo, & se subtrahit magno periculo erit diuino iudicio.
- 190 De uoto, quod obligat, uel ne, pro conscientia.
- 191 De Monacho in apostasia ordinato, & furioso proficiente.
- 192 De patre qui cum filio se obtulit Monasterio, & de rogato restituere hereditatem, si sine liberis decesserit.
- 193 Multi casus, quibus cogitur quis ad religionem.
- 194 Qui habitum nouitij sumit, an possit ad saeculum redire, distinguitur, an proposuerit absolute uitam mutare, uel ne.
- 195 Qui portat habitum Monachalem in Monasterio cogitur profiteri.
- 196 Episcopus uisitans Monasterium non introducat saeculares, & annis singulis debet uisitare cum numero uisitatorum definito.
- 197 De regularibus multa digna ex concilio Tridentino in Compendio nostro breuiter.

TERTIAE PARTIS.

- De rebus Ecclesiae.
- 198 De ecclesijs Patriarchalibus Metropolitanis, & Epi-

- scopalibus totius orbis.
- 199 De ecclesijs quinque Patriarchalibus urbis Romae.
- 200 De septem Episcopis computato D. Papa.
- 201 De ecclesijs Presbyterorum DD. Card.
- 202 De ecclesijs Diaconorum DD. Card.
- 203 Sex Episcopi, qui subsunt Rom. Pont. Ostiensis, &c.
- 204 Ciuitates mundi, quae ultra urbem tenentur a Christianis.
- 205 De Episcopo Vincentino, quod Vincentinus debeat dici; & quare Dux, Marchio, Comes appelletur.
- 206 Quare, & quando erectus fuerit Archiepiscopus Tolletanus.
- 207 De ecclesia Hierosolymitana.
- 208 Annotatio tempore Pipini Regis de ecclesijs a Tartaris possessis.
- 209 De antiqua ordinatione soluendi tributum Romano Pontifici.
- 210 De Canonicis, qui sunt in Cathedralibus ecclesijs.
- 211 De Canonicis ecclesiae Collegiatae, & Rectoribus Parochialium Ecclesiarum.
- 212 De Monasterijs, Prioratibus, ac alijs dignitatibus, ac ceteris omnibus beneficijs.

DISTINCTIO. II.

- De electione Episcoporum, & dispositione omnium beneficiorum.
- 213 Romani Pontifices reseruant principaliter sua ordinationi omnes ecclesias Patriarchales, Archiepiscopales, & Episcopales; & de ipsis disponit.
- 214 Conferuntur beneficia tam a Pontifice, quam ab Episcopis; quia Papa est ordinarius ordinariorum.
- 215 Si reperitur prouisum eadem die de eadem beneficio, quis praefertur.
- 216 Reseruatio per obitum apud Sedem.
- 217 Reseruatio dignitatum Prioratum; ecclesiarum, & beneficiorum, & familiarum Card.
- 218 De multis reseruationibus curialium, & in curia.
- 219 Reseruatio sex mensium in omnibus diocesis, & cum Episcopis non residentibus octo.
- 220 Beneficia resignata in manibus Pontificis, si uacant per obitum ex regula de infirmis, sunt seruata Papa.
- 221 Beneficia reseruata dispositioni Apostolicae sunt assesta, ita quod collatio non teneat ab alio facta.
- 222 Conferuntur etiam ab Episcopis Beneficia.
- 223 Conferuntur a capitulis, de quo aliqua digna.
- 224 De multis indignè prouisus.
- 225 Ad electionem uocandi sunt omnes; & per subsequentem consensum non erit rata, & non sufficit electionem fieri a maiori parte, nisi etiam sit sanior.
- 226 In electione regulariter procurator non interuenit, sed impeditus uotum suum uni, uel pluribus de capitulo demandare potest, & de hoc effectus.
- 227 Absens, si nullus de capitulo uelit esse procurator,

- non potest per literas uotum suum exprimere .
- 31 Excommunicati minori excommunicatione possunt eligere ; & idem suspensus à canone , non ab homine .
- 32 Electis duobus , si cassatur electio facta à maiori parte , illa facta à minori parte effectum habebit .
- 33 Inimicus non admittitur ad excipiendum contra electum .
- 34 Electionis commodo caret , qui consensit electioni de se facta per secularis potestatis abusum : & ineligibilis erit : & qui celebrat pretextu huiusmodi electionis , suspenditur per triennium .
- 35 Vno contextu electio fieri debet ; ac collatio in communi , & publicato scrutinio nequeunt electores uariare , & usus sortis prohibetur .
- 36 Si contradicens electo cessauit pecunia accepta , simoniacus est : non tamen si datur inuito electo .
- 37 Casus , quando non est simonia .
- 38 Quid faciendum , quod opponitur electo remissive .
- 39 Qui opponit , non potest pœnitere , quia punitur ac si non probasset .
- 40 Contententibus duobus super electione etiam si unum moriatur , uel renunciet non potest fieri secunda electio .
- 41 Collatio ualeat facta à collatore , præterquam in legato : & si de primo beneficio , quod obtinet , non faciat mentionem .
- 42 De pœna eorum , qui exprimunt maiorem ualorem beneficii , ut obtineant cum pensione .
- 43 De renunciatione beneficii , & illius , qui ingreditur religionem non intra annum probationis .
- 44 De reciprocis resignationibus .
- 45 De permutatione beneficiorum .
- 46 De requisitis in obtinendis Parochialibus , & de causis non promouendi .
- 47 De causis residendi : & de Vicarijs adiunctis .
- 48 De dando coadiutore ex causa .
- 49 De unionibus ecclesiarum .
- 50 De noua parochia erigenda ex causis .
- 51 Leprosi possunt ecclesiam cum cymitherio sibi constituere .
- 52 De ecclesia edificata in præiudicium baptismalis : quia debet destrui , si post denunciationem edificatur .
- 53 Volens edificare tenetur expectare denunciante per tres menses .
- 54 Indulgentia anni in dedicatione ecclesie non excedat .
- 55 Prælatus cum maiori parte capituli contradicente minori potest statuere de expendendo in reparatione fabricæ .
- De iure patronatus .
- 56 Acquiritur ius patronatus fundatione , dotatione , & successione .
- 57 Plures hæredes unius patroni uocem tantum unius habent ; & quid in discordia agendum sit .
- 58 Quid agere debeat Episcopus in discordia patronorum .
- 59 Patroni possunt inter se conuenire de Rectore alterius uicibus presentando , & plures presentari possunt , ut unus eligatur ab Episcopo . Qui si ordinat spretis fundationibus , ordinatio erit irrita .

- 60 Ecclesie honorentur à fundatoribus : nam si contradixerint ; Episcopus potest auferre reliquias : quod etiam potest facere , si contendat patroni , donec stantuant Presbyterum .
- 61 De possessore iuris patronatus , & quando alius ius patronatus euicerit in iudicio effectum .
- 62 Laici si instituant ; & clerici perperam instituti communionem sunt priuati .
- 63 Patronus , quamuis sit clericus , & idoneus , non potest se ipsum presentare .
- 64 Patronus ante uacationem non potest facere promissionem de presentando in ecclesia : & decernitur irritum .
- 65 Instrumenta de concessione ecclesie sine consensu Episcopi nihil ualent .
- 66 Si patronus successiue presentat duos idoneos ; & Episcopus secundum instituit : qui possessionem acquirit ; istius melior est conditio : Quod fallit in collegio , uel ecclesiastica persona .
- 67 Si Episcopus presentatum primo loco idoneum maliciose non admittit , compellitur ad providendum de beneficio competenti .
- 68 Episcopo consentiente patrono si concedendo ecclesiam his uerbis utitur , cõcedimus uobis , transfertur ius patronatus ; & quod Episcopus temporaliter obtinet in eadem .
- 69 Capitulum habens ius patronatus concedens ecclesiam . A. Clerico ; ac postea L. presentatus , presentandus debet restituere .
- 70 Capitulum sede uacante beneficia ad collationem Episcopi non confert , presentatos tamen à patrono potest admittere , si idonei sint .
- 71 Presentatus in sacris non constitutus admittitur , si idoneus sit . & intra tempus ad ordines , quos ecclesia requirit , ualeat promoueri .
- 72 Patronus laicus si trasfert ius suum in ecclesiam , tempus ad presentandum erit semestre , & translatio efficax est sine assensu Episcopi , & sine eius præiudicio .
- 73 Si Episcopus acquirit ius patronatus Ecclesie , ipsa Ecclesia erit libera à iure patronatus .
- 74 Dubitatio , an sit libera ecclesia , quando ius patronatus acquirit Episcopus in mensibus reseruat Pontifici .

D I S T I N C T I O . I I I .

De decimis .

- 75 Decimæ debentur ijs , qui baptizantur , & præcepto diuino debentur Sacerdotibus nouæ legis .
- 76 Decimæ à laicis non possideantur , & ex decimis census , nec tributa deduci poterunt .
- 77 Quoties oritur difficultas , quia pretendat laicus legitime decimas possidere , uel se liberum à solutione decimæ .

- cimæ , cõsideratur conciliū Lateranense sub Alex. III .
- 78 Cum commune ius resistit , debet allegari titulus , & probari , & in decima si possessio legitima non probatur præsumitur occupatio .
- 79 Habens campos , & ius decimanæ , si eos uendat cum omnibus iuribus , & c. non includitur decima ; imò eam exiget ab emptore .

D I S T I N C T I O . I I I .

De immunitate ecclesiarum .

- 80 Immunitas ecclesiarum est triplex , localis , personalis , & realis .
- 81 Localis prima fuit tempore Constantini magni , qui concessit libertatem edificandi ecclesias .
- 82 Statum est non alibi quam sacratis locis sacramenta administranda , nisi ex necessitate .
- 83 Omnes Basilicæ cum missa debent consecrari , & de hac consecratione , & dependentibus multa .
- 84 Si fundatur cupit ecclesiam consecrari , conuenit dedicari collata prius donatione solemnè , sed non edificetur antequam Episcopus ciuitatis ueniat , & c .
- De prohibitis in ecclesia .
- 85 Ecclesia debet esse domus orationis : idco multa contraria sunt prohibita .
- 86 Ad ecclesias humilis , & deuotis ingressus esse debet ; & quãdo auditur nomē Iesus flebantur genua cordis .
- 87 Omnia ab Ecclesia sint extranea , quæ diuinū possunt turbare officium , aut oculos diuine Maiestatis offendere .
- 88 Cessent in ecclesijs negotiationes ; & præcipue nundinarum , & fori tumultus .
- 89 In ecclesia non exponantur suppellectilia , nec propria clericorum , nec aliena , nisi propter hostiles incursus .

De fugiente ad ecclesiam .

- 90 Fugiens ad ecclesiam regulariter non extrahitur ab ecclesia .
- 91 Palatium Episcopi gaudet immunitate ecclesiastica .
- 92 Publicus laico , uel nocturnus depopulator agrorum , & qui in ecclesia , uel cymitherio delinquant , ab ecclesia extrahi possunt .
- 93 Qui uolenter extraxerit hominem ab ecclesia , indignus iudicatur sacra communionem .
- 94 Priuilegium Ecclesie etiam conceditur atrijs ecclesie , uel domui Episcopi .
- 95 Maior ecclesia debet habere per circuitum xl. passus , minores . xxx . & sacrilegium committitur infringendo ecclesiam , uel xxx . passus circuitus .
- 96 Capelle , quæ sunt intra ambium castellarum , non ponuntur in hac triginta passuum obseruatione .
- 97 Qui uiolat ecclesiam pro immunitate , soluat altari , quicquid emendandum est .

De oratorijs .

- 98 Vnicuique fidelium licet in domo habere oratorium : non tamen licet missa ibi celebrare sine consensu Episcopi .
- 99 In maioribus festiuitatibus non licet festa celebrare in oratorijs ; & clerici , qui iisdem temporibus

- celebrare uoluerint , à communionem priuantur .
- 100 In oratorijs præter orandi cultum nihil agatur ; & concordent opera nomini : & campanæ publicè teneant non possunt in oratorijs .
- 101 Oratoria nunc sunt designanda ab ordinarijs ex Concilio Tridentino .
- 102 Ligna ecclesie sunt iniungenda ad aliam ecclesiam aut igni sunt comburenda .
- 103 Altaris pala , candelabrum & uellum , si fuerint uelustate consumpta incendio dentur .
- 104 Mortui non inuoluantur uestimentis altaris pœna excommunicationis , Diaconi trium annorum cum dimidio . Præbyteri sex cum dimidio .
- 105 Vasa sacra non nisi à sacrario hominibus contrahantur .

De transmutando loca sanctorum .

- 106 Loca sanctorum ex quibus causis transmutanda sint .
- De immunitate personali , & reali .
- 107 Immunitas ampla circa decimas ex Concilio Parisiensi .
- 108 Episcopi contenti leuitica portione tanquam filij summi Regis à terrenis exactionibus sunt immunes .

- 109 Episcopi , qui prædia , uillas castella , & ciuitates possident Cæsari debent tributa .

- 110 Apostoli præuidebant futuram ecclesiam in gentibus : iccirco prædia in Iudæa non fuerunt adepti , sed ecclesia postea facta , magna prædia ei tributa sunt .

- 111 Prædia quare non fuerint alienata à Sacerdotibus , et fidelibus .

- 112 Episcopi reseruare debent omnia , quæ fuerint ecclesie , excepta necessitate .

- 113 De quibus possunt testari ecclesiastici uiri .

- 114 Annum habet ecclesia propter pauperes , & uasa sunt preciosa quæ redimunt animas à morte : & uasa sacra non sunt alienanda , nisi pro redemptione captiuorum .

- 115 Episcopi gloria est pauperibus opibus ; provideere ignominia proprijs diuitijs studere .

- 116 Ecclesiastici uiri talijs , & exactionibus ne grauentur , excommunicatione prohibetur , de quo amplè .

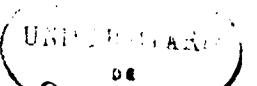
- 117 Si fuerit necessitas , uel utilitas , ut laicorum facultates non suppetant , Rom. Pont. consilio subsidia dentur .

- 118 Tempore necessitatis clerici non excluduntur à murorum uigilijs , ut cunctis uigilantibus ciuitas melius custodiatur .

- 119 Pœna contra impediens literas impetrari à Sede Apostolica super causis ad forum ecclesiasticum pertinentibus etiam contra officiales ciuitatis , nisi statutum impediens deleuerint .

- 120 Domini temporales sunt excõcati prohibetes subditis ne cõia obsequia exhibeant personis ecclesiasticis .

- 121 Quia titulus de Iudæis tractat de priuilegijs Christianorum , & de prohibitis ipsis Iudæis ; ideo de hac materia hic ponitur satis amplè .

De rebus ecclesie non alienandis.

- 122 Regulariter irrita erit donatio, uenditio, uel commutatio Episcoporum rei ecclesiastica absque subscriptione Clericorum.
- 123 Prælati, qui secus fecerint, & Clerici, qui neglexerint denunciare, triennio sunt suspensi.
- 124 Laici, qui compulerint fieri submissionem, sunt excommunicati.
- 125 Laici ultra quam permittitur, non usurpent.
- 126 Prohibitio strictior à Paulo II. in alienationibus.
- 127 Semper obseruatur id, quod à pluribus, & sanioribus uisum fuit.
- 128 Non licet Episcopo terram unius ecclesie uertere in aliam potest tamen fieri permutatio consensu Episcopi.
- 129 Potest etiam Episcopus ex causa transferre personam de loco ad locum.
- 130 Principes potest permutationem cum re immobili ecclesie ex rationabili causa facere.
- 131 In casibus conceditur alienatio cum utilitate; ac donatio liquo casu.
- 132 Tribus casibus conceditur feudum.
- 133 Casus, quo priuati descendentes feudo ex morte. i. Episcopi Vincentini.
- 134 Pœna imposita posteris non includit posteros ex feminis.
- 135 Statutarij contra libertatem ecclesie, si habent feudum, illud amittunt.
- 136 Episcopus deceptum feudatarium in mensura reintegrat non obstante iuramento.
- 137 Constitutio laicorum, quod ex inopia feudum possit alienari, non ualet, & laicis super ecclesiis, & personis ecclesiasticis nulla auctoritas est tributa. De inuaforibus rerum ecclesiarum.
- 138 Qui rapit ecclesia pecunias, ut homicida deputatur; & de multis pœnis circa hoc.
- 139 Episcopo de sancto, uel in supremis agente, de rebus nihil est usurpandum: & de pœna contrasacientibus.
- 140 Qui dispositionem rerum ecclesiasticarum sibi uindicauerint, ut sacrilegi puniuntur.
- 141 Res ecclesie iudicio non manibus defenduntur: & Episcopus si propria auctoritate querit adire, punitur.
- 142 In depositione (quod absit) Episcopi res ablata restituntur & idem de lapsis Sacerdotibus, & Clericis.
- 143 Qui uult exheredato filio ecclesiam heredem facere, querat alium consultorem, quam Augustinum, & de reuocatione donationis natis filijs.
- 144 De rebus uoto dicatis Deo.
- 145 De legatis in testamento ecclesie.
- 146 De pignoribus fideiusoribus, & solutionibus circa Clericos.

147 De peculio Clericorum testamentis, & successio-nibus.

Q V A R T E P A R T I S

- 1 De foro iudiciali, & ordine iudiciorum.
- 2 Iudices sunt delegati, & ordinarij.
- 3 Delegare potest Princeps, Iudex ordinarius, ac ipse delegatus.
- 4 Delegatus à Principe potest subdelegare: cum aliqua tamen limitatione.
- 5 Quando uti ceperit iurisdictione, reuocari non potest; cum aliqua tamen declaratione.
- 6 Gerit uices Papæ: ideo Episcopo contradicenti interdicit ingressum ecclesie, & aliter prouidet.
- 7 Non omnibus potest uices demandare, sed solum in dignitate constitutis.
- 8 Vni, uel pluribus potest demandari, & de clausula solita tali casu in rescriptis.
- 9 Delegati debent seruare fines mandati, sed tamen exceptiones admittunt.
- 10 Si plura narrantur in rescripto, distinguitur, an diuinituè, an ad plures effectus.
- 11 Si ambigitur de rescripto reuocato, arbitri eliguntur. Si diuerse literam presentantur eidem Iudici, consulitur Ro. Pontifex.
- 12 Si est Iudex principalis instantie, & appellationis, iste appellationis cognoscit.
- 13 Tractatur de pluribus exceptionibus contra rescripta.
- 14 Commissa causa intra certum diem tractanda expirat, sed de prorogatione iurisdictionis aliqua etiam ex malitia.
- 15 Expirat iurisditio delegata multis de causis, maxime morte delegati.
- 16 Ac etiam morte delegantis, sed fallit, quando uti ceperit iurisdictione, aut à Sede Apostolica sit delegatus, uel facta sit dignitatem non proprio nomine expresso.

Aliqua particularia de officio legati.

- 17 Legatus est ordinarius, & à sententia inferiorum ad legatum appellatur omisso medio Episcopi.
- 18 Legatus generalis non se intromittit in causa delegata particulariter.
- 19 Legatus non transfert Episcopos, quamuis absoluat ab excommunicatione reseruata Papæ.
- 20 Examine electionis relato Papæ desinit esse Iudex.
- 21 Potest factum unius loci in alio exequi.
- 22 Legatus inferior quando adest legatus de latere, dimittit officium.
- 23 Legatorum statuta durant, quamuis legati de prouincia sint egressi.
- 24 Legatus quamuis possit beneficia conseruare, non tamen potest concedere facultatem in genere, uel in specie acceptandi resignationem beneficiorum.

- Aliqua ex multis de officio iudicis ordinarij.
- 25 De officio, & iurisdictione ordinarij latissimo iam in iudicio, quam extra.
- 26 Spectat ad ordinarium, ne Clerici iudicentur à seculari, & sic de foro competenti aliqua.
- 27 Sunt tamen aliqui casus, in quibus Clerici possunt conueniri in hoc foro.
- 28 De Clericis in delictis. Circa iudicia.
- 29 Quæ causa sint summarie, quæ ordinarie.
- 30 De procuratoribus abundè.
- 31 Qui prohibeantur esse procuratores.
- 32 Quantum duret procurator.
- 33 Procurator ad resignandum etiam mortuo resignante potest consensum præstare.
- 34 De citatione aliqua.
- 35 De exceptionibus.
- 36 De dilatorijs exceptionibus.
- 37 De exceptione excommunicationis.
- 38 De peremptorijs exceptionibus.
- 39 De exceptionibus, quæ causantur ex iureiurando amplè.
- 40 De usuris amplè.
- 41 Quando non sit usura, & casus diuersi, in quibus recipitur ultra sortem, & non est usura.
- 42 De censibus, siue liuellis licitis.
- 43 In uenditione, quamuis subsequatur liuellus, ea tamen sit uera uenditio etiam in detractioe legitima.
- 44 Ex uenditione, si non soluatur precium, potest licitè certa pensio percipi.
- 45 Potest etiam licitè habitari domus data pecunia domino domus, qua pecunia gaudeat, dum domus habitatur.
- 46 De præscriptionibus digna.
- 47 De malefidei possessoribus.
- 48 In duobus possessoribus etiam bonæ fidei restituitur possessor antiquior.
- 49 De exceptionibus præiudicialibus.
- 50 Reus non tenetur probare exceptionem, nisi actor probet intentionem.
- 51 Nec actor tenetur probare replicationem, nisi probata exceptione.
- 52 De mutuis petitionibus.
- 53 De restitutione spoliatorum.
- 54 De causa possessionis, & proprietatis.
- 55 De litis contestatione.
- 56 Regulariter testes non examinantur si te non contestata, sed fallit in multis causis. De probationibus.
- 57 De probatione, quæ fit ex instrumentis.
- 58 De probatione, quæ fit ex positionibus iuramenti credulitatis.
- 59 De probatione, quæ fit ex iuramento decisorio. De testibus amplè.
- 60 Testis falsidicus tribus obligatur.
- 61 De oppositionibus contra testes.
- 62 Prælati testificantur in causa ecclesie.
- 63 Iurari potest licite, quamuis fuerit dubitatum.
- 64 De oppositioibus contra testes ex criminibus.
- 65 Testi, qui integer deposuit, creditur, & si postea criminofus efficiatur.
- 66 Publicato processu super nouis capitulis recipiuntur testes; & quod sit nouum capitulum.
- 67 Canonici deponunt de ijs, quæ in capitulo aguntur; & ad cautelam absoluuntur.
- 68 Examinatur iterum testis, qui confusè deposuit.
- 69 Testis inductus super dilatoria quando possit super principali deponere.
- 70 Quando testes actoris, & rei, contraria deponunt, quod sit officium iudicis.
- 71 In causa arbitraria si formatu processu arbitrium expirat, & ad instantiam unius partis delegatur causa, iuxta acta illa adhibita terminatur.
- 72 Testes recipiuntur contra testes productos; sed quarti contra tertios non producantur.
- 73 Exceptio falsi ex corruptione opponitur etiam post sententiam.
- 74 Sed probatio solius corruptionis non iuuat.
- 75 Testes in civili causa compelluntur deponere.
- 76 Clerici compelluntur pœna suspensionis, non tamen in causa laicorum.
- 77 Laici in criminali non admittuntur contra Clericos, nisi certis in causis.
- 78 Compelluntur etiam testes deponere in criminalibus aliquibus causis.
- 79 Coguntur etiam in causa consanguinitatis.
- 80 Ac etiam super electione aliquo casu.
- 81 Ad detegendam coniurationem socij criminis etiam iurati deponunt.
- 82 Sed socius criminis Simonie non admittitur, sed mediator sic.
- 83 Strictius iuramento contra aliquem non deponere, examinatur hoc non obstante.
- 84 Mulieri honestæ conditionis mittitur Tabetto pro testimonio habendo.
- 85 In iudicio finium regundorum ab utraque parte testes recipiuntur.
- 86 Non producantur testes ultra tertiam productione in omnibus causis.
- 87 Publicatis testibus aliquo casu producantur testes.
- 88 Quando constat de pignoris obligatione, sed non de usuris Iudex publicatis testibus potest iuramentum de ueritate exigere à partibus.
- 89 Præsumptione solum existente pro actore iuramentum defertur reo ad purgationem innocentie.
- 90 Nisi Iudex uiderit actori esse deferendum.
- 91 De iuramento in supplementum aliqua digna.
- 92 De prohibito omne non uero testimonio, & mendatio ex catechismo iij. parte præcepto viij.
- 93 Aliqua de sententia, & re iudicata, & quando est contra ius litigatoris.
- 94 De fraude detecta in executione sententiæ.
- 95 De sententia lata auctoritate falsorum testium.
- 96 Cum possessio adiudicatur, reo sufficit dari pignus.

- 97 Sententiæ iniquæ non statuitur, quamvis causa sit commissæ appellatione remota.
- 98 Sententia executioni mandatur, quando contra ius lata non sit, quamvis contra ius litigatoris.
- 99 Qui non appellat, videtur sententiæ paruisse; & qui recipit breviorum terminum longiori renunciat.
- 100 Quamvis non exprimatur omnia in sententia, tamē à suo Iudice lata præsumitur, legitime esse processum.
- 101 Res inter alios acta tertio non præiudicat; fallit, quando primus sustinet sequentem agere.
- 102 Ordo iuris, & rigor æquitatis servandus etiam si Pont. iudicat.
- 103 Si sententia fertur contra privilegium in iudicio exhibitum intelligitur reprobatur.
- 104 In oppositione contra sententiā de conspiratione, si constat Iudicem conspiratorum dicta secutum, irritatur sententia.
- 105 Si autem constat de delicto per alios, sententia confirmatur.
- 106 Cōdemnatio in parva summa in actione iniuriarum non infamatur.
- 107 Duobus Iudicibus ordinaria iurisdictione contrarias sententias proferentibus tenet illa pro reo, non pro actore.
- 108 Si profertur ex delegata iurisdictione, utraque pendat ex arbitrio delegatis.
- 109 Cum agit quis aliqua causa non expressa, non respicitur accepti iudicij tempus, nam sufficit ex causa supervenienti intentionem esse fundatam.
- 110 Sententia arbitratorum sufficit ab uno recitari, si utatur plurali numero, sed in electionibus contra sententiam, quia singulari numero profertur.
- 111 Sententia scripta recitatur à Iudice, & fallit in Episcopo, & sedendo, non stando, profertur debet.
- 112 In causis pecuniarijs victus victori cōdemnari debet in expensis, nisi sit contra absentem iudicatum, & compensatio fit expensarum primæ instantiæ cum appellationis.
- 113 De sententia Henrici. VII. contra Rubertum Sicilia Regem plenè.
- 114 In causa matrimonij sententia non transit in rem iudicatam.
- 115 Si non appellatur intra decendium recurritur ad remedium restitutionis in integrum de quo aliqua digna.
- 116 Sed est remedium restitutionis in integrum non solum ad appellandum, sed etiam generale in multis casibus.
- 117 De arbitris materia.
De appellationibus.
- 118 Appellatus aut extra iudicialiter aut in iudicio.
- 119 In iudicio appellatur aut ante sententiam, aut post sententiam.
- 120 De hac appellatione ante sententiam, quod debet habere causam, & non sit friuola multa.
- 121 Iudex, à quo, si gravamen revocat, licitè potest in causa procedere.
- 122 Et idem si appellans se remouet ab appellatione.
- 123 Causa omnis appellationis intra annum debet terminari & appellatio generalis non admittitur.
- 124 Appellans si renunciat appellationi, & iterum gravatur, post iterum appellare.
- 125 Multi casus, in quibus liberè potest appellari.
- 126 Datur breuium ex causa, nisi Iudex restrinxerit tempus.
- 127 Si per impotentiam ommissa sit appellatio, vel malitiose non sit excepta, veritati non præiudicatur; & iustus metus excusat & ad appellandam, & prosequendum.
- 128 Conceditur appellatio raptori, & pro minimis causis.
- 129 Si remedium appellationis tollitur, idem servatur in recusatione Iudicis.
- 130 De termino concedendo ad prosequendam appellationem.
- 131 De appellationibus circa electiones.
- 132 De commissione causa appellatione remota.
- 133 De itineris arreptione ad prosequendam appellationem, & effectus istius.
- 134 Et nuncij missi ad Sedem operantur vim appellationis.
- 135 Quia etiam plus est Papa causam ad se aduocare, quam ad eum provocare.
- 136 De suspitione Iudicium aliqua.
- 137 Citatus ad Papam, & inferiorem, tenetur coram inferiore venire allegaturus appellationem ad Papam.
- 138 De appellatione à civili Iudice ad Papam.
- 139 De appellante non comparente effectu.
- 140 De appellationibus à Canonici, & Abbatibus, in delictis.
- 141 De excommunicatis appellantis.
- 142 De appellatione eorum, qui iurant, quòd stabunt mandatis ecclesiæ.
- 143 Non appellatur ab eo, qui publicat excommunicationem.
- 144 De appellatione ante excommunicationem.
- 145 De appellatione, quia inhibito non sit servata.
- 146 Et quamvis in negotio principali lis non sit contestata, procedi potest in appellatione gravaminis.
- 147 Appellatio est legitima, si recipiuntur testes lite contestata, propter confessionem aduocati revocatum eadem die.
- 148 Quamvis constat de exceptione proposita, si non constat appellatum esse hac de causa non habet effectum appellatio.
- 149 A sententia bis confirmata non appellatur.
- 150 De appellatione ommissa in exceptione.
- 151 De succumbente in exceptionis appellatione.
- 152 Quando appellatur ad Archiepiscopum omisso Episcopo.
- 153 De appellatione ab inferioribus Episcopi.
- 154 Appellans ad Archiepiscopum in una causa non

- eximitur in alijs a iurisdictione Episcopi.
- 155 Archiepiscopi non renocent suspensionem, vel excommunicationem, nisi uocatis partibus, & causa cognita.
- 156 Una sententia pluribus cōdemnatis appellatio unius sufficit, si causa est communis.
- 157 Et appellatio interposita coram uno ex pluribus Iudicibus sufficit.
- 158 De appellatione à collatione beneficij, & quando ad Episcopum possit interponi.
De confirmatione utili, vel inutili.
- 159 De confirmatione Papæ non est iudicandum, nisi ex falsi suggestionem exceptio sit.
- 160 Quando petitur confirmatio sententiæ ab una parte, & ab alia, appellatur, effectus quis sit.
- 161 Confirmatur privilegia, ubi est periculum, antequam de meritis privilegiorum cognoscatur: ita ut nouum ius non habeatur.
- 162 Laudum contra formam, compromissi confirmatum à Papa non ualet.
- 163 Collatio ecclesiæ facta à legato, & confirmata à Papa, ius Episcopi non ledit.
- non possunt, & continentia meritum habet, qui pro incontinentia uxoris debitum sibi reddit.
- 21 Mulieres uiris suis subesse debent, non uir uxori.
- 22 Ut rubicundior, uel candidior apparet mulier: adulterina fallacia est; & de uero ornatu Christianorum.
- 23 Execranda est superstitio ligaturarum, quæ auriculis suspensæ deputantur; quia non ad placendum hominibus, sed ad seruiendum demonibus adhibentur.
- 24 De impedimentis multis; quæ dirimunt matrimonium.
- 25 Unus compater, & una commater tantum accipi potest; & inter quatuor cognatio spiritualis contrahitur.
- 26 Cognatio spiritualis cum marito non est in uxore, vel e contra.
- 27 Impedimentum consanguinitatis durat usque ad quartum gradum: & sufficit ex una parte esse quintum gradum.
- 28 Si alter distat à stipite sexto, uel septimo gradu, alter secundo coniungi non debent.
- 29 Consanguinei mariti cum consanguineis uxoris licitè contrahunt.
- 30 Quomodo deponant testes pro dirimendo matrimonio.
- 31 De matrimonio infidelium si conuertuntur, & de prole eorum.
- 32 Consanguinitas, & affinitas contrahitur etiam ex iniusto coitu; sed non extenditur ultra secundum gradum.
- 33 De legitima agnatione per adoptionem; & si non dirimatur matrimonium.
- 34 Lepra superueniens non dissoluit matrimonium.
- 35 Qui filiam iugulauit, non debet separari à marito.
- 36 Sunt duo, quæ impediunt matrimonium, sed non dirimunt.
- 37 Maritus, uel uxor, quando non possit petere debitum.
- 38 Conceditur separatio thori ex fornicatione spirituali.
- 39 Conceditur separatio ex fornicatione corporali.
- 40 Si maritus ob fornicationem dimiserint uxorem, non debet sepe eam penitentem recipere.
- 41 Adulterium in tantum est prohibendum; ut iuramentum, quod super adulterio uxorem non impeteret, non est seruandum.
- 42 Separatio thori cessat, si uxor possit opponere marito de adulterio subsecuto.
- 43 Facta separatione ex fornicatione maritus non potest aliam ducere, nec eam retinere, si prima obierit: fallit tamen duobus casibus.
- 44 Si autem secunda machinata est in necem primæ, aut fidem dedit se ducturam mortua primæ, matrimonium impeditur; at non dirimitur, si uiuente prima hanc secunda non cognouit.
- 45 Machinatio in tantum prohibet nuptias; ut infidelis post conuersionem non possit uxorem ducere eam, cum qua communicauit consilium de occidendo marito infideles tamen ducunt uxores illorum, quos in certamine occiderunt.
- 46 Adeo machinatio est odiosa; ut sit prohibendum matrimonium,

Q V I N T A P A R S

De nuptijs, & gradibus.

- 1 Quare constitutum sit, ne consanguineas ducamus uxores.
- 2 Coniunctiones consanguineorum sunt fugiendæ: & qui contrahunt: sunt ipso iure excommunicati.
- 3 Terminatum est gradus consanguinitatis non computari secundum ius civile.
- 4 Prohibitio est solum in primo genere.
- 5 Exemplum de primo genere.
- 6 Mortuo marito cognatio cum uxore durat.
- 7 Exemplum secundi generis affinitatis.
- 8 Exemplum tertij generis.
- 9 Parentella uiri pertinet ad uxorem, & e contra.
- 10 De nominibus affinitatis.
- 11 Edictum de matrimonio prohibitorum: quare qui non prohibetur, licitè contrahit.
De causis matrimonialibus.
- 12 Multi casus, ex quibus sponsalia dissoluantur.
- 13 Tollitur impedimentum iustitiæ publicè honestatis.
- 14 Sponsi post benedictionem eadem nocte deberent in uirginitate permanere.
- 15 Secunda nuptiæ non benedicuntur.
- 16 Pudor est seminis premium nuptiarum, hoc est partus non habere.
- 17 Nuptiæ malæ non sunt, si præter intentionem generandi fiant; sed est ueniale peccatum.
- 18 Tempore, quo coniugales actus geruntur, non datur presentia S. Spiritus.
- 19 De reddendo debito uxori tempore Orationis, an non; & an abstinendum sit in communione; & quo modo.
- 20 Coniuges nisi ex consensu communi uacare orationi

- 47 Tertio separatur thorus ex nimia seuitia uiri.
 48 Separatio non statim fit instituta accusatione.
 49 Quarto fit separatio ex ingressu religionis consensu alterius coniugis, & ualet consensu, si remanens non sit suspectus incontinentia.
 50 Maritus professus religionem non consentiente uxore ea mortua ad monasterium reuerti debet.
 51 Quando uxor consentit marito intranti religionem, licet per dolum, non potest eum repetere.
 52 Simuliter credens maritum mortuum habitum religionis assumpsit, post obitum uiri non cogitur ad obseruantiam, quamuis consultius eam obseruabit.
 53 Vir praeter uxoris assensum peregrinationis ad terram sanctam uotum implere potest; & uxor alteri nubere prohibetur; nisi de morte certum nuncium receperit.
 54 Non omnes matrimonium accusare possunt: & qui possint accusare.
 55 Factis denuncijs, regulariter qui tacent, non admittuntur ad accusandum.
 56 Uxor non potest dimitti sine iudicio ecclesiae, sed si impedimentum est notorium Episcopus debet dissolvere matrimonium.
 57 De separatione facta ex depositionibus testium, multa.
 58 Quando uxor asserit se non fuisse cognitam, quid agendum sit, & dum pendet iudicium super allegata consanguinitate, coniuges debent uiuere separati.
 59 Separato matrimonio filij geniti ante diuortium legitimi sunt & in paternis bonis succedunt, & si uxoratus cum alia contrahit in facie ecclesiae proles inde nata legitima reputatur.
 60 Si separata uxor alij nubet, & filios suscipiat, legitimi sunt.
 61 Proles nata ex adulterio uiuente marito, si constat de adulterio, illegitima est.
 62 De naturalibus legitimatis per subsequens matrimonium.
 63 Quando uir, & mulier dicunt aliquem non esse filium, & quando publice uir filium cognouit aut ex cohabitatione decem annorum.
 64 In sententia diuortij pronunciatum dotem restitui, sed si propter adulterium separatio fit, dos amittitur.
 65 Nubens mulier infra annum luctus non incurrit infamiam iuris ciuils: Perdit tamen acquisita ex liberalitate uiri.
 66 Mulier consiliata cum alijs in mortem mariti, si superuixerit marito, erit absque spe coniugij.
 67 Quae filium interficit, hortatur ab Episcopo, ut transeat ad Monasterium, si repugnante carne noluerit, datur ei licentia nubendi.
 68 Causa matrimoniales iudicantur ab Episcopo, & non compromittuntur.
 69 De adulterio, & cur prohibitum sit, & de remedijs contra hoc vitium, plene ex Catechismo remissiuè.

70 Status illorum, qui contrahunt inualidè; & postea recusant contrahere, prout promiserunt, quis sit, plene.

PARS SEXTA.

De Iudicijs poenalibus, & censuris ecclesiasticis.

DISTINCTIO. I.

De accusationibus, inquisitionibus, & denunciationibus.

- 1 In omni negotio interueniunt iudex, accusator, reus, & tres testes.
- 2 Si legitimus non fuerit accusator, non fatigetur accusatus.
- 3 Accusatorum personae non recipiuntur sine scriptis; sed aduersus Praesbyterum non absque duobus, uel tribus testibus.
- 4 Quando quis poenituerit accusasse, quid agendum sit.
- 5 Accusatorum temeritas multis modis detegitur.
- 6 Conuicium non est habendum pro accusatione.
- 7 Quando accusatis non datur licentia criminandi.
- 8 Nullus accusator praesumat esse iudex, uel testis.
- 9 Quando Laici non admittantur ad accusandum clericos, ac etiam Clericus quandoque prohibetur.
- 10 Subdiaconus calumniose accusans priuatur officio.
- 11 Cum accusator facit gratiam, iudex debet diligenter inquirere.
- 12 In inquisitione si per collusionem excessus remanent incorrecti, & integro proceditur.
- 13 Confessus crimen punitur, etiam quod non esset diffamatus.
- 14 Poenitentes publice Sacerdotes accusare non possunt, nec etiam Monachi.
- 15 Clericis si multa crimina obijciuntur, & unum ex his non probatur, ad caetera non admittetur accusator.

De inquisitione.

- 16 In inquisitione multi repelluntur.
- 17 Quando clamosa intimatio non processit, ex paucorum dictis nullus damnatur.
- 18 Propter famam, & deponentium credulitatem duntaxat ad depositionem non proceditur.
- 19 Ad corrigendos excessus, qua forma procedat Praelatus.
- 20 Cruciatibus non est extorquenda confessio.
- 21 Non potest humano condemnari examine, quem Dominus suo reseruaui examine.
- 22 Si omnia in hoc saeculo uindicata essent, locum diuina iudicia non haberent.
- 23 Sacerdotes carceribus ergastulis retrudi non debent, ut territi uoluptatibus faueant.
- 24 Testimonium non accipitur eorum, qui non sunt in ecclesia.
- 25 De parentibus, in quorum lecto infantes mortui reperiuntur.
- 26 Ob surta in monasterio missa celebratur, ut omnes

- communicentur.
 27 Si duo de adulterio accusantur, & unus solus confiteatur, aut ambo negent, quid agendum sit.
 28 Pro singulis missa celebratur, qui aliquo crimine accusantur.
 29 Clericorum concubinae possunt puniri a Iudice ecclesiastico.
 De Simonia.
 30 Gratia si gratis non datur, uel accipitur, gratia non est.
 31 Sacramenta Simoniacorum licet sint uera, inania tamen sunt de quo multa.
 32 Pro benedictione nubentium, pro chrismate, & inuestitura ecclesiarum, nihil exigi debet.
 33 De ordinato ab Episcopo Simoniaco.
 34 Quando ordinatio non sit Simoniaca in ordinatione.
 35 Simoniacum est aliquid exigere pro consecratione Episcoporum benedictionibus Abbatum, & ordinationibus clericorum.
 36 Decedentibus ecclesiarum Rectoribus ecclesiae interdicto non supponantur, donec certa pecunia persoluantur.
 37 E prohibetur Episcopis, ne difficultates ingerant ingredientibus religionem, aut apud religiosos eligentibus sepulturam.
 38 Excommunicatus ob debitum, absolutionem non debet redimere.
 39 Recepto in Canonicum debetur praebenda non obstante consuetudine de prandio praestando.
 40 Simoniacum est precio, uel fauore celare peccatorem, uel reconciliare non poenitentem; uel dignè poenitentem a reconciliatione repellere.
 41 Qui habet beneficium pro recompensa negotij, seu obsequij temporalis, est Simoniacus.
 42 De Simonia ignorante electo, uel ordinato.
 43 Non est Simonia, si datur Praelato pecunia, ne in iure molestetur.
 44 Prohibentur prauae exactiones, & consuetudines prae sunt obseruandae: & sacramenta ecclesiastica liberè conferuntur.
 45 De Abbate, & Monachi, si pro receptione Monachi receperunt pecuniam.
 46 De Clerico, qui ordinatori ex pacto aliquid dedit; & si eo prohibente pecunia data fuit.
 47 De ordinato ad titulum alterius cum promissione Simoniaca.
 48 De beneficijs habitis cupiditate parentum, multa.
 49 Maiores si ecclesias emerint, pro magna misericordia in alijs ecclesijs ministrare permittitur: quod si ad alias transferri non poterunt, minoribus ordinibus contenti ad sacros ordines non ascendent.
 50 Quando sit, uel non, simoniaca receptio in canonicum.
 51 Mandatum non est Simoniacum ad resignandum pure, aut liberè, & petendum prouideri, puta, A.
 52 Simoniaca pestis alios morbos uincit.
 53 Quilibet Catholicus non respueendus, sed magnis pre-

- cibus exorandus ad propalendam rabiem Simoniacam.
 54 Si manifestum sit clericos Simoniam commisisse, uel in iure confessi fuerint, perpetuo deponendi sunt: Si uero publica laborant infamia; purgatio indicitur.
 55 Contra testes de Simonia deponentes non omnes exceptiones opponi possunt.
 56 Et testes admittuntur aliquando in Simonia secundum temperantiam aequitatis, non rigorem iuris.
 57 Mediatores sceleris simoniae in testimonium admittuntur; non tamen ille, qui asserit Simoniam commisisse.
 58 Sed complices gratiam consequuntur, si eorum iudicio participes sceleris poterunt coerceri.
 59 Simoniaci ipso facto sunt excommunicati; & a solo Romano Pontifice absolui possunt.
 60 Simoniaci ordinati sui ordinis executionem non habent.
 61 Electiones, aut aliae prouisiones per Simoniam factae non ualent, nec ius percipiendi fructus tribuunt.
 62 Omnes omnino aduonentur reuelare Simonicos Pontifici, uel cui idem Pont. duxerit committendum.
 Ne praelati uices suas, uel ecclesias sub annuo censu concedant.

- 63 Qui dat pecuniam, ut Episcopalem iurisdictionem exerceat, officio suo priuatur; & Episcopus conferendi hoc officium potestatem amittit.
 64 Sacerdotes ad ecclesiarum regimen sub annuo censu statui non possunt.
 Qui ecclesiasticarum rerum administrationem per pecuniam obtinuerit, tam ementes, quam uedentes, ab illa ecclesia excluduntur.

De haereticis.

- 65 Ecclesia Romana primatum tenet omnium ecclesiarum; & qui priuilegium capitis auferre conatur, in haeresim labitur.
 66 Prima salus est rectae fidei regulam custodire, & a constitutis patrum non deuiare.
 67 Indignatio maxima Domini aduersus illos, qui schisma faciunt.
 68 Quidam haeretici ex nomine suorum auctorum nuncupantur; & de haeresis significatione.
 69 Proprie est haereticus, qui sui commoditatis gratia falsas, & nouas opiniones uel gignit, uel sequitur.
 70 Qui sententiam falsam non defendit, sed corrigi paratus est, non deputatur inter haereticos.
 71 Iniquum est sapientibus doctoribus non credere; & magistri erroris existunt, qui ueritatis discipuli non sunt.
 72 Qui aliorum defendit errorem; damnabilior est illis, qui errant.
 73 Haeretici opprimunt ecclesiasticos arte dialectica.
 74 In hystorijs legitur Sacerdotes ecclesiam scindisse; &

- in omnibus locis posuisse scandalum.
- 75 Canonum magistris, atque custodibus fas non est inire certamen cum hominibus communionis alienæ.
- 76 Permittitur esse hæreticos; ut ecclesiastici scripturas capiant: & ut probati manifesti fiant.
- 77 Qui in hæresim dānatam labitur, se ipsum inuoluit.
- 78 Qui non remanent in doctrina Christi, omnimodo uisitandi sunt exemplo Polycarpi martyris.
- 79 Benedictiones hæreticorum maledictiones sunt.
- 80 Potius est mortem accipere, quam de manu hæretici cōmunionem accipere; prout fecit Ermigildus Rex in uenis.
- 81 Extra catholicam ecclesiam non est locus ueri sacrificij: & peccata à spiritu sancto dimittuntur.
- 82 Deus non merita personarum considerat, sed officia Sacerdotum.
- 83 Veris non falsis Sacerdotibus potestas ligandi, atque soluendi tradita est: & nihil erit ligatum, aut solutum, quod Beatus Petrus aut ligauerit, aut soluerit.
- 84 Qui de aliquibus dubitant, conueniant Apostolicam Sedem ad recipiendam de eo, quod non intelligunt, rationem.
- 85 Cum peccator in profundum malorum uenerit, contemnit, & qui trahi ad salutem permittunt per saculares potestates opprimi oportet.
- 86 Ecclesiastica religionis inimici etiam bellis sunt coercendi: ne uehementer contra Catholicam ecclesiam insurgant.
- 87 Si Deus concitat Principes aduersus hæreticos: ad hoc affliguntur, ut reuertantur.
- 88 Tempore Apostolorum non fuit petitum auxilium à Regibus contra ecclesiam: quia Reges erant infideles.
- 89 Nunc petendum est in exemplo Nabucodonosoris.
- 90 Ad fidem nemo cogendus est: sed per misericordiam Dei tribulationum flagellis solet perfidia castigari.
- 91 Hæretici uidentes leges sibi contrarias, commouentur cogitare, quare ista patiantur, aut iuste, aut iniuste.
- 92 Hæretici etiam inuiti ad salutem sunt trahendi, quia amantur; & à malo sunt prohibendi, aliter Pastores negligentes reprehenduntur.
- 93 Qui dicit, sic uolo errare, sic uolo perire, non audiuntur, quia nunc ecclesia non solum inuitant, sed etiam cogitat bonum.
- 94 Patria D. Augustini ad ueritatem catholicam legum Imperialium timore conuersa fuit.
- 95 Ratio, quare mali cogantur ad bonum.
- 96 Nemo cogitur ad iustitiam, cum dictum sit, cogite intrare, & Paulus magna uolentia Christi cogentis compulsus fuerit.
- 97 Hæretici tam stulta dogmata proferunt, ut Pagani ea detestentur.
- 98 Et multi Catholici docti, & Clerici à laicis redarguuntur: & comparantur Prophetæ Balaam.
- 99 Statutum est, ut hæretici ad ecclesiam redeuntes ordi-
- nantur.
- 100 Forma abiurationis.
- 101 Alia forma abiurationis Berengarij.
- 102 Catholici reprehenduntur, si non dilectione corrigendi, sed odio inimicandi prosequuntur hæreticos.
- 103 Catholici iuste res ablatas ab hæreticis retinent.
- 104 Catholici concupiscunt; ut hæretici possidebant non solum, quæ sua dicunt, sed omnia Catholicorum agnita ueritate.
- 105 Hæretici iniusti quaruntur, ut iniusti non permaneant.
- 106 Ecclesia non persequitur hæreticos, sed persecutionem patitur ad hæreticos.
- 107 De saluandis hominibus, uel saltem uno homine, etiam inuitis.
- 108 Magis debita est misericordia pro uita æterna, aut pœna æterna uitanda, quam pro salute temporali.
- 109 Hortantur hæretici redire ad ecclesiæ unitatem.
- 110 De aliquo merito hæreticorum, dum patiuntur, ne Christum negent.
- 111 Episcopi redeuntes ab hæresi recipiunt suas Sedes.
- 112 Delictum hæresis antiquissimum est.
- 113 Principaliter hæc pestis pululauit tempore Arij.
- 114 Hoc crimen displicuit Imperatoribus Christianis, & pœnas contra hæreticos statuerunt.
- 115 Sed hoc crimen est ecclesiasticum: ideo domini temporibus prohibetur de ipso crimine cognoscere.
- 116 In hæresi suspitio est duplex, uehemens, leuis, & modica.
- 117 Ob suspensionem uehementem non damnatur quis in hæresi: potest tamen haberi suspectus.
- 118 Post abiurationem relapsi non amplius incorporantur; sed traduntur curiæ seculari. Et multi sunt relapsi.
- 119 Si relapsi pœnitent per apparentia signa sacramenta ipsis non denegantur.
- 120 Dammati per ecclesiam seculari iudicio relinquuntur puniendi.
- 121 Dubitatur de traditis curiæ seculari, si dicant uelle redire ad ecclesiam, an recipiendi sint, ut sententia non exequatur.
- 122 Bona hæreticorum publicantur, sed diuersimodè, & ad similitudinem criminis læsæ maiestatis.
- 123 Sed executio non debet fieri per dominos temporales ante quam sententia super eadem crimine fuerit promulgata.
- 124 uxoris dos innocentis non publicantur.
- 125 Filij hæreticorum usque ad primum gradum paternæ lineæ exprimi maternæ ad beneficium ecclesiasticum non admittuntur.
- 126 Emancipatio facta ab hæretico est nulla tanquam de persona sui iuris.
- 127 De ijs, qui in infirmitate petierunt consolationem hæreticorum.
- 128 Heredes fautorum hæreticorum quando compellantur.

- tur penitentiam recipere & complere in bonis temporalibus.
- 129 Plura notabilia circa hæreticos, præsertim de aduocatis, & notarijs, qui auxilium non prestare debent; & potestas saculares pro uiribus exterminare debent hæreticos.
- 130 Archiepiscopus saltim in anno diocesim suspectam de hæresi uisitat.
- 131 Episcopus negligens in expurganda hæresi certis iniurijs ab Episcopali officio deponitur.
- 132 Inquisitor super hæresi non inquit contra Episcopum de hæresi, sed ante diffamatum nunciabit Papa.
- 133 Laici prædicare non debent, ne uitia sub spe uirtutum occultè subintrent.
- 134 Inquisitionis officium inquit ætatem xl. annorum.
- 135 Officium inquisitionis morte concedentis non expirat etiam ad negotia prius non cepta. & proceditur simpliciter, & de plano.
- 136 Testes admittuntur in causa hæresi non aliàs admittendi: & qui tamen admittuntur.
- 137 Præsidentes regimini excommunicati contra hæreticos possunt procedere.
- 138 Periuri in causa hæresis admittuntur.
- 139 Sacerdotes, & Clerici impediens negotium inquisitionis compeisci possunt, & pœna debita castigari.
- 140 Non ualet statutum, per quod officium inquisitionis impeditur, uel retardatur.
- 141 Inquisitores non se intromittunt de diuinationibus, nisi hæresim sapiant manifestam.
- 142 Inquisitores procedunt, simul, uel separatim ab Episcopo: & idem Episcopus. Sed tempore sententiæ tenentur sibi inuicem communicare processum.
- 143 Episcopus, & inquisitor separatim citare possunt, & tuæ custodiæ mancipare, de quo plura.
- 144 Inquisitores possunt aduocare, prout expedierit; peritos, ut assistant, & consilium præstent in proferendi sententijs.
- 145 Item habent facultatem cum prælatis mitigandi, uel mutandi pœnam.
- 146 Item est concessa facultas priuandi dignitatibus hæreticos requisitis Episcopis, nisi constaret Episcopos scienter beneficia conuulisse.
- 147 Nomina stultum non publicantur, si est periculum propter potentiam inquisiti; sed exprimuntur aliquibus personis promidis, &c.
- 148 Cessante periculo accusatorum, & testium, nomina, prout in alijs fit iudicij, publicantur.
- 149 Episcopi, & Inquisitores puram habeant conscientiam; ut non dicant periculum esse, si est securitas, uel econtra.
- 150 Caveat unusquisque ne in hæresim incidat; quia tunc sit ruma magna ipsius.
- De homicidio uoluntario, uel casuali.
- 151 Occidens per iniustriam proximum ab altari euel-
- litur.
- 152 Furiosus infans, & dormiens, ac ille, qui aliter mortem non potest evitare, ex homicidio non incurrit irregularitatem.
- 153 In homicidio fortuito de irregularitate fit distinctio.
- 154 De Presbyteri pœna, qui pugillem introduxit.
- 155 Si Presbyter illicitè operam dabit, non tamen adhibita diligentia, à ministerio altaris excluditur.
- 156 Qui Paganum occidit, homicida est.
- 157 Non sunt homicidæ, qui zelo ecclesiæ excommunicatos occidunt, imponitur tamen penitentia.
- 158 Accincti ad exterminationem hæreticorum habent priuilegium illorum, qui accedunt ad terræ sanctæ subsidium.
- 159 Clericus si conuerteretur apud Iudicem de iniurijs protestantes non ad uindictam, non imputantur; si Iudex mortem inferat delinquentibus.
- 160 Nec qui dedit intersigna Iudici Seculari furis qui Clericum uulnerant.
- 161 Irregularitas contrahitur à religioso chirurgiam excercenti, si sequatur mors.
- 162 Irregularis efficitur, qui mandat aliquem uulnerari, & expressè inibeat, ne occidat, si sequatur mors.
- 163 De his, qui per Assassinos mandant homicidium committi.
- 164 Homicida est, qui operatur, ne possit generari, uel concipi, uel nasci soboles.
- 165 Homicida est, qui dat causam abortioni, si conceptum erat uiuificatum.
- 166 Socians homicidam anno occidendi, licet non apponat manum, pari pœna punitur; sed si animo tantum ne impediatur, minori pœna mulctatur.
- 167 Qui potuit hominem liberare à morte, & non liberat, eum occidit, nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifeste facinori desinit obuiare.
- 168 Inflammantes animam ad odium homicidij punitur durè, non tamen ita seuerè, nisi prouocasset suggestionibus ad homicidium.
- 169 Non sunt liberi ab homicidio, qui sicariorum facinoras custodierunt.
- 170 De pœna clericorum, qui intersuerunt cum armatis facinori, ex quo homicidium sequitur.
- 171 Qui interfecit furem, aut latronem, ubi comprehendi potest, penitentia occisori datur. Sed si occidit sine odij meditatione propter imaginem Dei, ex tenuio, & elemosina bonum ei erit.
- De infantibus, & languidis.
- 172 Infans si exponitur à patre eo ipso à potestate patris liberatur & idem erit in quibuscunque languidis expositis.
- De delictis puerorum.
- 173 Puerilis ætas plena est furtis, mendacijs; & periurijs, & ideo peccant ante annum xiiij.
- 174 De puero minori xiiij. annorum, qui percussit sagitta

- casu fortuito alium puerum, & interijt.
De episcopi delictis grauibus, ipsoque, & clerico percussore.
- 175 Episcopus directè, uel indirectè, si est causa homicidij, indignus reputatur altaris ministerio: unde motetur cedere Episcopatu.
- 176 Episcopus si crudeliter aliquem uerberari fecit, licet exinde non credatur defunctus, duobus mensibus suspenditur à celebratione missarum.
- 177 De pœna iudicis ordinarij, uel delegati, qui contra conscientiam, & iustitiam in iudicio quicquam fecerit.
- 178 De pœna Presbyteri, qui fuit in conflictu etiam illorum, qui uolentiam reprimebant, si aliqui dicuntur occisi.
- 179 Presbyter si ira commotus aliquem interfecerit, & si animum occidendi non habuerit, perpetuò tamen depositus erit.
- 180 Si quis non ad mortem percussus est, sed ex equo cadens ceruice fracta interijt, presbyter suspenditur à missarum solemnij.
De crimine falsi.
- 181 Pœna falsi est excommunicationis, depositionis, & traditionis curiæ secularis priuationis officiorum, beneficiorum, & maior in clericis, quam laicis. Item in illis, qui per se falsitatis uitium exercent.
- 182 Propter rasuram paucarum literarum in loco non suspecto rescriptum non probatur falsum.
- 183 Literæ quando sint falsæ ex cap. v. & vi. de crimine falsi.
- 184 De pœna Clerici falsantis sigillum principis.
De maledicis.
- 185 Clericus si uerba protulit contra summum Pont. & Ro. ecclesiam à temeritate compescendus est.
- 186 Pœna blasphemantis Deum, aut aliquem sanctorum, & maxime beatam uirginem.
De clerico excom. depo. uel interdicto.
- 187 De pœna Presbyteri consentientis se corporaliter lapsum ante ordinationem.
- 188 De seruientibus altari si fragilitas carnis deliquerint, & penituerint.
- 189 Episcopus, presbyter, uel Diaconus iuste depositus ministrabit, perpetuò ab ecclesia abscinditur.
- 190 Degradatus, uel suspensus celebrans ante absolutionem excommunicatur. Excommunicati uerò celebrantes perpetuò deponuntur.
- 191 Clericus, qui duellum obtulit, uel suscepit, merito deponendus est.
- 192 De Episcopo, qui suam ecclesiam deseruerat, & aliã occupauerat.
- 193 Excommunicatus celebrans potest omnibus beneficijs spoliari.
- 194 Clericus celebrans in loco interdicto beneficijs priuatur. Monachi in arctiori monasterio detruduntur.
- 195 Ignari suspensione celebrantes excusantur, nisi fuerit crassa.
- 196 Excommunicatus minori celebrans non est irregularis, sed peccat conferendo sacramenta; sed illa collata effectu non carent.
- 197 Si Clericus contra prohibitionem superioris cõoni excommunicatorum se ingesserit, excommunicabitur.
De excessibus Prælatorum.
- 198 Prælati debent se abstinere à grauinibus Subdiaconorum; & similiter excessus clericorum debet corrigere.
- 199 Cum nunciantur facinora presbyteri, diligenter scrutatur, ut quæ uera sunt, possint aperiri.
- 200 Principalis persona dicens ueritatem de re sibi nota habetur pro teste; quia adhibito uno sunt duo.
- 201 Clerici contra naturam incontinentes detrudantur in monasterium, laici excommunicentur.
De iniurijs, & damno dato.
- 202 Damnum datum imperitia, uel ignorantia, non excusat.
- 203 Dominus pro damno animalium tenetur, nisi ea pro noxa det: quod non sufficit, si sint fera animalia non adhibita diligentia.
- 204 Non intelligitur occasionem damni dare, qui contingit, ut accideret, nihil omisit.
- 205 De pœna libelli contra alterius samam conscripti.
De pœnis.
- 206 Ea, quæ frequentè prauaricatione iterantur, frequèti sententia condemnantur.
- 207 De pœna Sacerdotis, & clerici depositionis, & degradationis.
- 208 Clerici coram seculari Iudice conuicti, uel confessi, propter hoc non condemnantur à suo Episcopo.
- 209 Clerici confessi, aut conuicti coram Episcopo suspendendi sunt à suis ordinib. uel altaris ministerio perpetuò remouendi, nisi sint crimina, propter quæ suspendi debeant, uel deponi.
- 210 De adulterijs, & alijs criminibus minoribus Episcopus dispensat post peractam pœnitentiam.
- 211 Clericus excommunicatus per manuum iniectioem scienter ordinatur, à susceptis ordinibus perpetuò deponitur, si ius, uel factum ignorauit, non absoluitur sine mandato Papæ.
- 212 De regulari, qui percutit clericum, & scienter ordinari se fecit, sed ignorat ius, uel factum; & factum non est graue, aut si est graue.
De degradatione actuali.
- 213 In degradatione actuali, quæ requirantur.
- 214 Episcopus solus procedit ad uerbalem depositionem.
- 215 In degradatione actuali proceditur ab Episcopo cum Abbatibus, aut personis in dignitate constitutis, & iuris scientia commendabilibus.
- 216 Quilibet depositus pro excessibus non traditur Iudici seculari.
- 217 Potest quis puniri aliquando pœna carceris.
- 218 De pœna percipientis, aut capientis Cardinalis; quæ extenditur ad filios, & nepotes.
- 219 De satisfactione fienda cum tales absoluentur.

Hæc

- 220 Hæc pœna potest extendi ad collaterales fratrum, uidelicet, nepotes, & pronepotes.
- 221 De pœna insequentib. familiares Papæ uel Cardinalium.
- 222 De pœna (quod absit) occidentis Cardinalem.
- 223 Principes uti debent legibus contra sacrilegos, quas Catholici Principes ediderunt.
- 224 De pœna percipientis Episcopum, capientis, uel mandantis, uel ratificantis, & aliorum.
De sententia proferenda.
- 225 Deus illum reum non habet, quem iniuste iudex condemnat.
- 226 Iudices ecclesiastici præsertim in sententijs æquo libramine iudicabunt omisso odio, fauore, timore, aut præmio.
- 227 Sententia non fertur, nisi contra conuictum, aut sponte confessum.
- 228 Absens non indicatur, nisi ex contumacia.
- 229 De exemplo Domini, ut nos a præcipitanda sententia compesceret.
- 230 Sententia est iniusta, etsi criminosus, quantum ad se referret iustam sententiam, si iudex nõ amore iustitiæ, sed liuore odij in eum sententiam dedit.
- 231 Qui rectè iudicat, & præmium remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetrat. Item ij, qui pro temporali commodo iudicant.
- 232 Iudex non potest uendere iustam sententiam, nec testis uerum testimonium, quanuis aduocatus uendat iustum patrociniũ, & iurisperitus uerũ consilium.
- 233 Nam pauper dum non habet, quid offerat, in iudicio contemnitur.
- 234 Illa est cautela laudabilis, in quo totum ratio agit, quia dum iusto amplius irascimur, & uolumus aliena coercere peccata, grauiora committimus.
- 235 De lege Imp. ut sententia super animaduersione prolata in diem trigessimũ ab executione differuntur.
- 236 Iustitia non est seruanda sine misericordia.
- 237 Omnis, qui iuste iudicat, stateram in manu gestat iustitiæ, & misericordiæ.
- 238 Qui Dei iustitiã oculis suis præponit, semper timet, & tremet, ne à iustitiã cadat.
- 239 Non morientem mortificat, qui iustum damnat; & non uiturum uiuificat, qui reum à supplicio soluere conatur.
- 240 Quos Deus per compunctionis gratiam uisitat, illos pastoris sententia absoluat: quia debet ei pœna amoueri, qui non erubuit confiteri, quod fecit.
- 241 Plus in corrigendo agit beneuolentia, & exortatio, quam seueritas, & comminatio; & plus charitas, quam potestas.
- 242 Facile a lege Iesu Christi discedit, qui dominari magis, quam consulere subditis placet.
- 243 Qui emendat uerbere, & dimittit peccatum, quo locus est eleemosinam facit: quia multa bona præstantur iniustis.
- 244 Tria sunt genera eleemosinarum, corporalis, spiritualis, tertia delinquentes corrigunt.
- 245 Item duæ sunt eleemosinæ, una cordis, alia pecunie, & illa cordis melior est.

DISTINCTIO. II.

De ecclesiasticis censuris.

- 246 Censuræ nomine interdictum, suspensio, et excommunicatio comprehenditur.
- 247 De suspensionis pœna multis casibus.
- 248 De purgatione canonica aliqua.
- 249 Presbyter, si est diffamatus, suspenditur ab officio; sed si immunitas sit criminum, à beneficio et suspenditur.
- 250 Ex infamia uulgata graui scandalo; & uehementi suspitione purgatio 14. sui ordinis inducitur.
- 251 Forma purgationis.
- 252 Casus, in quibus non datur purgatio; sed sententia condemnationis promulgatur.
- 253 De alijs tribus casibus suspensionis.
- 254 Casus octo suspensionis ex Concilio Tridentino.
- 255 Pro peccato mortali, quò ad se, quilibet est suspensus, quò ad alios non; nisi peccatum notorium sit.
- 256 A Clericis, & Presbyteris quanquam fornicarijs, quandiu tolerantur, licitè sacramenta recipiuntur. A notorio autem abstinendum est, non ex defectu sacramenti, sed ad ipsorum emendationem.
- 257 Sententias suspensionis non debent iudices fulminare sine debita maturitate.
- 258 Ecclesiarum prælati si suspensi diuina officia exequentur, irregularitatem incurrunt.
- 259 Episcopi propter executionem Pontificalis officij suspensionis sententiam non incurrunt, nisi expressa mentio habeatur.
- 260 De suspensione ex Manuali confess. ca. 27 a nu. 151. usque ad 163.
De sententia excommunicationis.
- 261 Non contradicit Euangelio, qui malos excommunicat, quia hoc fit, ut spiritus excommunicati saluus fiat.
- 262 Qui iniuste aliquem excommunicat, potius oberit, quam ei, qui hanc iniuriam patitur.
- 263 Sententia Pastoris siue iusta sit, siue iniusta, timenda est.
- 264 Iniusta tamen sententia non tantum curatur, sed iustus si iniuste maledicatur, non est ligatus apud Deum; sententiæ tamen parere debet.
- 265 Traditur quis Satanæ in interitum carnis, ut saluus fiat spiritus eius. Sed dupliciter traduntur homines in potestatem Diaboli.
- 266 Si episcopus Pavoichianum alterius Episcopi pro predationis causa excommunicauit pro communi utilitate talis Episcopus non debet grauius ferre.
- 267 Clericus, qui propter distributionem ad secularem iudicem confugerit, & is solatium defensionis impendit.

derit cum eo ab ecclesie commune.
268 Quid sit excommunicatio; qualiter diuidatur; & quis possit excommunicare; &c. ex Nauarro Cap. xxvij. a nume. 1. usque ad xxij. & de minori excommunicatione à nume. xxiiij. usque ad xxvij.

De sententia excommunicationis.

- 269 Est maior, & minor: Item canonicus, & Iudicis.
- 270 De excommunicatione iuris ex iniectione manuum in clericum latè.
- 271 Casus, in quibus in hanc excommunicationem non incurritur.
- 272 Incurritur in hanc excommunicationem, quamuis clericus uolens percutiatur.
- 273 Quando etiam non incurritur in hanc excommunicationem.
- 274 De ijs, qui possunt absolui ab Episcopo, & quòd etià Regulares ab Abbatibus aliquo casu.
- 275 De excommunicatione ex participatione.
- 276 Quæ sit monitio canonica.
- 277 De personis exceptis, quæ possunt communicare. & de hac materia.
- 278 De excommunicatione maiori multis alijs causis.
- 279 De excommunicatis appellantis quomodo absoluantur; & quando excommunicatio sit iniusta.
- 280 De absolutione ad cautelam multa.
- 281 Excommunicati ab Archidiaconis, & alijs subditis non absoluantur ab Archiepiscopo.
- 282 Nisi esset consuetudo: quia etiam ex consuetudine excommunicat, subditos Suffraganei.
- 283 Quando Archiepiscopus absoluat, & quando Episcopus excommunicator citari debeat.
- 284 Si autem est pro offensa manifesta; & sit iusta excommunicatio, non absoluit Archiepiscopus, nisi periculum sit in mora.
- 285 De excommunicato ex præsumpta contumacia, uel manifesta.
- 286 Absolutio ad cautelam non oberatur sententiam excommunicationis fore nullam.
- 287 Quia quando est iniusta excommunicator condemnatur ad interesse.
- 288 Si est iusta condemnatur appellans.
- 289 Quando Iudex paratus est reuocare sententiam: & quòd error sit uerus.
- 290 Punitur Prælatus, si excommunicat sine monitione competenti.
- 291 Prohibetur uniuersitas excommunicari.
- 292 Excommunicatio in dubio intelligitur de maiori: sed priuatus communionem simpliciter intelligitur temporaliter.
- 293 De cessatione à diuinis præsentate excommunicato.
- 294 Celebrans scienter præsentate excommunicato, uel in ecclesia soluta, peccata, sed non est irregularis.
- 295 Qui auocant ad officia excommunicatos, uel prohibent, ne exeant, sunt excommunicati, & à solo

- Papa absoluantur.
- 296 De cessatione à Diuinis ex privilegio.
- De interdicto ecclesiastico.
- 297 Interdicto non supponitur locus, nisi culpa locorum, uel domini, aut Rectoris, non propter culpam particularis.
- 298 Nisi persona illa fuerit excommunicata, & Domini requisiti non eiecerint.
- 299 Nec etiam pro debito pecuniario.
- 300 De multis causis, ex quibus inducitur interdictum.
- 301 De interdicto Iudicis, sententia, & ex quibus causis inducatur.
- 302 Quæ possint fieri tempore interdicti.
- 303 De pœnis celebrantibus scienter in loco interdicto.

S E P T I M A E P A R T I S .

De foro conscientie.

- 1 Non sufficit sanctis uiris conscientia pura: sed existimationem etiam hominum non debent contemere: quia si famam custodiunt; alijs sunt misericordes.
- 2 Religioso parum est non nocere, nisi etiam factis loquendo extinguere studeant inimicitias.
- 3 Melius est in malis factis humilis confessio: quam in bonis superba gloriatio.
- 4 Sancta rusticitas nocet, si destruentibus ecclesiam non resistit.
- 5 Qui amatur, corripitur, & innocens punit peccantem.
- 6 Misericordia uitijs non parcat: imo nocet.
- 7 Mali ab ecclesia sunt adimendi, quia scintilla Arrii nò statim oppressa eius flamma pullulata est.
- 8 Tolerantur, qui corrigi non possunt, quia propter malos non deseruntur boni.
- 9 Mali à bonis sunt tolerandi.
- 10 Immundi tangi non debent. i. non debet assensus dari peccatis; sed fieri debet, quod pertinet ad correctionem malorum.
- 11 Iudex accusatum, & conuictum coercet, corripit, excommunicat, & degradat.
- 12 Pastor diligendus est: mercenarius tolerandus; latro fugiendus.
- 13 Caruales spirituales prosequuntur: sed spiritualis ignoscit carnali fratri; quia in magna domo sunt uasa aenea, argentea, lignea, & fictilia.
- 14 Arrogans est, & humilitatis oblitus: qui putat zizaniam à frumento posse discernere.
- 15 Qui malos non tolerant, sibi ipsi per intolerantiam testis est, quòd bonus non est.
- 16 Mali crebra admonitione ad correctionem inuitandi sunt nam odio habentur peccata, non homines.
- 17 Infideles non lucentur Christo, si colloquium eorum uitatur.

Multi

- 18 Multi corriguntur; multi tolerantur; multi nesciunt; donec ueniant Dominus: ne peruersè malos uitando quis mittat in gehennam.
- 19 Homo non iudicatur ab homine iudicio suspensionis.
- 20 Mali non gaudeant; quia plures sint sibi similes; quia non minus ardebunt.
- 21 Fratrem peccantem secreto in te ipsum secretum querere, cum corrigis: nam si arguitur coram omnibus; qui corrigit proditor est.
- 22 Propter tolerantiam securitas præpositis non tribuitur: toleratio fit; quando mali coerceri non possunt; alias salua pace secordia, & segnitia, non est dormitandum.
- 23 A correctione, cessandum non est; quamuis tunc correctione proficiat homo, cum miseretur Deus.
- 24 Cum persecutio corporalis imminet, non additur afflictio flagellatis, cum ignoretur, an pro uindicta contingat Dei iudicium.
- 25 Multi Sacerdotum proficens persequi culpam zelo Dei; sacrilegi facinus incurrunt.
- 26 Qui seruos Dei accusat; ut meliores fiant, in uanum laborat: quia si in hoc sæculo omnia uindicta essent; diuina iudicia cessarent.
- 27 Nemo præsumat non posse errare; cum Petrus, & Dauid grauiter peccauerint.
- 28 Non est maleuolus; qui crimen alterius indicat, quia sic corrigere potest.
- 29 Non omnis, qui parcat, amicus est, nec qui uerberat, inimicus.
- 30 Meliora sunt uulnera amici, quam oscula inimici.
- 31 Amplius quam Deus, nemo amare potest, & tamen ipse non cessat terrere.
- 32 Qui ex charitate crimina defert, benefacit: qui insidiando reuelat arcana amici, male agit.
- 33 Cum humana fragilitate peccatum committitur, miserandum est, non lingua iniquissimorum debent insurgere.
- 34 Fideles ab omni maledicto immunes sint.
- 35 Sancti uiri amore iustitiæ aliquos maledicunt.
- 36 Et qui negligunt consuetudinem maledicendi incurrunt immunditiam labiorum, & inquinamenta oris.
- 37 Ad humilitatem bonorum lingua malorum contra eos insurgunt, ut culpa nata ex ore laudantium suffocetur.
- 38 Tristari debemus de bono, quod falsò de nobis dicitur, & si malum, quod dicitur, abest, letari debemus.
- 39 Bonos malis persequuntur instigante Diabolo, quia interpellant pro populo; & digniores facilius exaudiuntur.
- 40 Diabolus non cessat persuadere detractiones pastorum, ut non tenentibus ipsis frenata, lasciuant in perniciem.

- 41 Peius malum non est, quam Christianos suis inuidere Sacerdotibus.
- 42 Sed aliquando pro meritis plebis sæpe Pastores deprauantur, ut procliuus corruant, quis eos sequuntur.
- 43 Qui peccata aliena corrigunt, sua relinquunt: Et iudicet de errore alterius, qui non agit eadem, quæ pœnenda putat.

D I S T I N C T I O . I I .

De pœnitentia.

- 44 De pœnitentia, & quando proprius Sacerdos declinetur, & non absoluit de casibus reseruatis.
- 45 Data licentia eligendi confessorem, ille non absoluit de casibus reseruatis.
- 46 Qui petierit pœnitentiam, & oppressus non adimpleuerit, per manus impositionem reconciliatur.
- 47 Deputatis ad suppletium pœnitentia, & Eucharistia non denegatur.
- 48 Denegatur pœnitentia ijs, qui in rapinam fecerint, nisi ablata restituant, si poterunt, uel securitatem fecerint de emendando.
- 49 Raptoribus in sanitate de peccato corde contrito non denegatur uaticum: sed Clerici non intersint eorum sepultura, sub graui pœna.
- 50 Qui occidit Presbyterum xij. annorum pœnitentia imponitur, & semper careat militiæ cingulo, & sine spe coniugij.
- 51 Parentibus, circa quos pueri reperiuntur oppressi, est pœnitentia trium annorum, unius in pane, & aqua.
- 52 Pœnitentia iniungitur consideratis circumstantiis.
- 53 Confessio illorum recipitur, qui asserunt se abstinere non posse, quia saltim datur consilium.
- 54 Mulieri, quæ partum supposuit, uel de adulterio prolem suscipit, & timet marito confiteri, non denegatur pœnitentia, quæ à Sacerdote discreto imponitur.
- 55 Quia infirmitas causatur plerumque ex peccatis, medici monebunt infirmos, ut auocent medicos animarum; sed non suadeant utile corpori nocuum animæ.
- 56 Tribus modis impletur omne peccatum, suggestionem, delectationem, & consensum.
- 57 Ex suggestionem, si delectatio non sequatur in animo non est peccatum.
- 58 Sæpe caro trahit in delectationem, & animus consentit.
- 59 De pollutione nocturna.
- 60 An ea, quæ alienata mente sunt, sint punienda, & de ignorantia iuris, & facti.
- 61 De coactis peccare.
- 62 De furiosis, & impuberibus peccantibus.
- 63 Ebriosi delinquentes uenia digni sunt.
- 64 De occisione insanientis, & irati.
- 65 Virgo oppressa in persecutione in gratia tanquam uirgo suscipitur: quia non opera querit, sed uoluntatem.
- 66 Non usus rerum, sed libido in culpa est.

- 67 Diuites pauperum cibis non coguntur uesci, sed debeant aliter se non posse sustentari, & utantur preciosis, uilia pauperibus dent.
- 68 De parsimonia, & ornatu corporis non fucato.
- 69 Virtus esse uirtutes mentiuntur, ut tenacia parsimonia effusio liberalitas.
- 70 De criminis appellatione.
- 71 Nullum peccatum est adeo ueniale, quod non fiat criminale, dum placet.
- 72 Multa ex deliberatione procedunt, & in consuetudinem deducuntur, & grauant post mortem, non tamen aeternaliter perdunt.
- 73 De peccatis minutis, quae igne purgatorio purgantur.
- 74 De capitalibus peccatis, quae non purgantur igne purgatorio, sed in uita emendatione opus, est & poenitentia, & elemosinis redimenda sunt.
- 75 Enumeratio de peccatis minutis.
- 76 Ante iudicium aliqua culpa purgantur, & declaratur, peccatum in Spiritum Sanctum quomodo purgetur.
- 77 Ignis purgatorius est aeternis non est, miro tamen modo grauis est. Superat enim omnem poenam, quam passus est in hac uita.
- 78 De misericordia erga proximos.
- 79 Perfecta liberalitas fide, causa, loco, tempore, commendatur.
- 80 Dominus non uult simul effundi opes, sed dispensari, nisi quis relictis omnibus in disciplinam apostolicam se daret.
- 81 Non est liberalitas subuenire proximis seminis, si egeant, non tamen ut ditiores fiant.
- 82 Tu te dedicasti Deo, non ut proximos diuites facias, sed precio miserationis peccata tua redimas.
- 83 Qui suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem non habet, & infideli deterior.
- 84 De mercatoribus, & quando licite possit lucrum fieri.
- 85 Negotiator debet dicere, tanti emi, & tanti uendo, & reprehenditur de mendatio, & de periurio.
- 86 De peccatorum remissione, & proprie peccatum est opus iniquitatis.
- 87 Quemadmodum disciplina sapientis intrans in animum imprudentiam tollit: sic uirtus perfecta iniquitatem; & remissio peccatorum delet omne peccatum.
- 88 Deus remittendo saepe peccata non amat peccata, nec incitator malorum est.
- 89 Deus sanauit tot febricitates, tot languidos, tot claudos, caecos, & arridos, ne desperet de se peccator, & ideo non scribitur aliquem nisi semel sanatum, ut quisque timere mergi peccatis.
- 90 Elimandus est ab ecclesia, qui unquam poenitentibus negat indulgentiam, nam quotidiana est remissio, dicente Domino, Dimitte nobis debita nostra.
- 91 De omnibus peccatis tantum uenia datur, quia Deus

- mutum, & surdum à Diabolo liberauit. Item expellit septem Dæmonia, & totum hominem sanauit in corpore, uidelicet in anima. & ideo dolendum est de omni crimine orto in anima, & in corpore.
- 92 Gratia Christi mala destruit, & bona tribuit, & iustus, & si cadit, poenitentia non amittit iusti uocabulum.
- 93 Oratio Dominicalis leuibus, & quotidianis peccatis satisfacit.
- 94 De poenitentia Dauid, quam fuisse profundam ostendit maturitas uenia.
- 95 Sancti si forte natura facilitate, non peccandi libidine corrumpunt, fortioris ad currendum resurgunt.
- 96 Doloris mensura potius ualet apud Deum, & mortificatio uitiorum, magis quam abstinentia ciborum poenitenti est necessaria.
- 97 Dolor lachrymis ostenditur, & peccati erubescencia habet, & misericordia est Dei neminem in obscuro poenitente, quia laborat mens patiendi erubescencia.
- 98 Semper dolendum in hac uita de peccatis etiam remissis, quia si finitur dolor, deficit & poenitentia.
- 99 De duobus malis minus est aligendum.
- 100 A nobis aliqua non sunt committenda delicta, ne alij grauiora committant, quamuis bonum aliquando debeat omitti.
- 101 Sacerdotale officium est nulli nocere, prodesse nelle omnibus, unde si non potest subueniri uni, nisi alter ledatur, commodius est neuuam iuuari.
- 102 De correctione, qua Deus praesentia supplicia reddit ne in aeternum puniret. Si tamen inter flagella poenitentiam egerunt, quam & si breuem, & momentaneam, non respuit Deus.
- 103 Compræhensus in adulterio, si decoletur, punitur etiam à Domino: quia non praeniri potuit sententia Iudicis.
- 104 Culpa leuis praesenti supplicio saeuiritatis compensata est.
- 105 De uindicta licita, cui non est idoneus, nisi qui mansuetudinem dilectionis superauerit.
- 106 Non semper uindicandum in eos, qui peccant.
- 107 Vindicta propria non est uindicanda, quamuis ad preces Helias ignis de caelo descendit, quia factum est, ut ostenderetur, quod ille esset uerus Deus, quem colebat.
- 108 Et Syluester Papa anathematizauit eos, qui cum caeperant, uel Episcopos ulciscendo ecclesiam.
- 109 Peccatum punitur in paucis, ut eorum exemplo ceteri ad poenitentiam cogerentur.
- 110 Quotidie Deus nonnullos punit; ut diuina prouidentia circa humana uigilare noscatur: & expectat nonnullos per longa interualla; ut patientiam suae bonitatis ostendat.
- 111 Correctio salubris est; cum correctus non habet sociam multitudinem.
- 112 Praecepta dilectionis, & misericordiae, non intelliguntur,

- ut peccandi relaxetur impunitas.
- 113 Erga poenitentes non sauari, sed misericordes esse debemus: nam nimis iustus perit in iustitia sua; & iudicium erit sine misericordia ei, qui misericordiam non facit.
- 114 Est iniusta misericordia cum latroni absolutio praestatur deprecantibus filiis: nam cum indigno indulgetur, uniuersi prouocantur ad contagium.
- 115 Si Iudex inter accusatorem, & reum miseretur, alterius non erit iusta misericordia.
- 116 In peccatoribus miserandum est propriae naturae, nam qui consentit peccantibus, acrius puniendus est, quam delinquens.
- 117 Puniantur peccata per nescientes, id est, Reges alienigenos, qui nesciunt esse ministros Dei: & probatur multis exemplis.
- 118 Punit etiam Deus per scientes; quia illi, qui puniunt, sciunt se facere iussu Dei.
- 119 Excitantur etiam tales ad puniendum peccata bonorum; ut tandem boni correcti alienigenae per correctos puniantur.
- 120 Docemur in tribulationibus subiugationis recurrere ad Dominum.
- 121 De sortibus, & de temporibus non obseruandis.
- 122 De astronomia.
- 123 De ligaturis, & incantationibus.
- 124 De Mathematicis.
- 125 De incantatoribus.
- 126 Qui diuinationes expectant, & morem gentilium subsequuntur, quinquennio poeniteant; & non licet obseruationes Lunae, aut stellarum obseruare.
- 127 De sceleratis mulieribus, quae credunt equitare super bestijs cum Diana, uel cum Herodiade.
- 128 Sacerdotes predicare debent haec falsa esse, & non diuino spiritu, sed maligno erogari.
- 129 Et nunciandum est omnibus; quod qui talia credunt; fidem perdiderunt.
- 130 De natura Dæmonum, & multis portentis, per Diabolicam fallaciam illuditur curiositas humana; quando appetunt scire id, quod non licet inuestigare.
- 131 Dæmones acumine sensus, & celeritate motus, pronunciant multa ante, & quae homines mirantur.
- 132 Dæmones ex longissima uita habent experientiam; & ideo praedicunt futura; & faciunt multa, propter quae reputantur digni honoribus.
- 133 Dæmones etiam praedicunt tempestates ex aeris afflictione, & haec signa in hominum sensus uenire non possunt.
- 134 Dæmones hominum dispositiones cogitatione conceptas per exteriora signa firma ratione depræbendere non possunt.
- 135 Dæmones, ne apud cultores suos amittant auctoritatem, tribuunt culpam interpretibus suis.
- 136 Praedicunt defectum suae culturae; ut uideantur praescij, quid in singulis regnis, aut locis uenturum sit: quod non est mirum; cum Prophetae ante praedixerint.
- 137 De fraude Sacerdotis Saturni; qui adulterabat in templo.
- 138 Simulatio aliquando utilis pro tempore, & aliorum salute.
- 139 Abraham dicendo, uxorem, sororem, noluit ueritatem celari, non mendacium dixit, & commisit Deo minus, quam potuit.
- 140 Iacob dicendo se esse Esau non reprehenditur; quia non dixit se primogenitum nascendo, sed quia Esau eam uendidit.
- 141 Mendacium cum iocamur, aut proximo consulendo, non habet magnam culpam.
- 142 Illud, quod non habet duplex cor, mendacium non dicitur.
- 143 Verum tacere aliquando licet, non falsum dicere: nam parati sumus uerum occultare, si prodere nolumus hominem ad uisibilem mortem, non falsum dicere.
- 144 De iuramento; & reus periurij non est, nisi rea mens sit.
- 145 Qui iurauit mala facere, potius reijcitur notum, quam impleatur mensura criminum.
- 146 Immutabilis Deus quandoque sua promissa mutasse legitur.
- 147 Pro illicito iuramento segregatur quis à communione corporis, & sanguinis Domini per annum, & elemosinis fleatibus, & ieiunijs reatum suum absoluat.
- 148 Iuramentum illicitum non seruatur; & intelligitur, quando scitur esse illicitum dum iuratur; nam ignorantia facti excusat; iuris uero non excusat; nisi ei, cui permittitur ius ignorare.
- 149 Iuramentum multipliciter intelligitur illicitum: nam ex eo, quod iuratur, ut homicidium committere, & similia, iuramentum non seruatur, ex causa extrinseca, ut in uoto castitatis, seruabitur.
- 150 Qui iurat se non recepturum clericatus, tonsuram, sacramentum, seruabitur.
- 151 Qui peierare compellitur; & qui compellitur, uterque periurus est; & poenitentia imponitur.
- 152 De poenitentia ei, qui peierat in cruce, aut manu episcopi, & de poenitentia ei, qui peccat pro redimenda uita.
- 153 Qui prouocat ad iurationem, & scit eum falsum iuraturum, vincit homicidam: quia duas animas occidit.
- 154 Si uidemus paratum aliquem ad periurium, possumus admonere, ne tam graue peccatum committat.
- 155 Qui scit aliquem peierasse, indicare debet talibus, qui

S V M M A R I V M

- qui magis prodesse possunt, quam obesse periuro.
- 156 Quacūque arte verborum quis iurat, Deus accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit.
- 157 Periurus est, qui super lapidem iurat; quia nō lapis, sed Deus audit, qui te fallentem punit.
- 158 Diuina iudicia aures talia foris audiunt, qualia ex intima proferuntur.
- 159 Inter iuramentum, & locutionem non est differentia.
- 160 Innocens de adulterio, si iurat se immunem, prout in cedula manu tēta, si in ea scriptum sit reum esse, non est periurus.
- 161 Qui peierare paratus est, iam periurus esse videbitur.
- 162 Quia Deus non ex operibus iudicat, sed ex cogitatione, concluditur iuramenta à Deo iudicanda esse secundum intentionem præstantis, non recipientis.
- 163 Tunc verò accipiuntur, sicut ille, cui iuratur, quando caliditate verborum iuratur. nā dupliciatis Deus est aspernator.
- 164 Paruuli ante annum xiiij. non coguntur iurare.
- 165 Non solum in factis, sed etiam in simulatis operibus mendacium est. & quoties loquimur non in opportuno tempore, aut loco, toties sermo malus procedit.
- 166 Non minus est periculum in lingua mentiēdo, quā manibus sanguinem fundendo.
- 167 Qui iniuste iudicat, Iesum prosequitur; & qui veritatem pro pecunia negat, Deum negat, vel vendit.
- 168 Negant Christum, qui factis agunt ea, quæ peruersa sunt.
- 169 Qui Christianum se esse negat, Christum negat.
- 170 Transgrediens veritatem etiam est, qui non liberè veritatem pronunciat, aut non liberè eam defendit.
- 171 Qui dixerit iustum iniustum, & iniustum iustum, abominabilis est apud Deum.
- 172 Clerici non sunt rogandi instrumentis; sed si eueni cause interfuerint episcopus prouidebit; ut aut coram se, uel iudicibus competentibus veritatem testificentur.

Ex præcepto, Ne occidas,

- 173 Aliquando potius peccat, qui causam mortis præbet, quā ille, qui occidit. Nec tamen omnes qui causa alienæ mortis est, reus est.
- 174 Nemo potest seipsum occidere, nec per molestias temporales, nec propter peccata, nec desiderio melioris uitæ.
- 175 Qui occidunt iubente Deo, non peccant; nec qui Deo auctore bella gesserunt.

- 176 Cum minister iudicis occidit eum, quem Iudex iubet occidi, si id sponte facit, homicida est: nam boni officia possunt implere bono animo, ut sint hominis liberatores.
- 177 Non est crudelis, qui crudeles iugulat: & non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.
- 178 Minister Dei est, qui inuitus homicidium facit; & quando interficitur impius, Christus infunditur.
- 179 Mali non sunt interficiendi, sed flagellis emendandi.
- 180 Prodest seueritas Principum ecclesiæ; sed etiā prodest ecclesiæ intercessio: quia omnia agenda sunt cū charitate.
- 181 Reos sanguinis defendat ecclesiæ; ne effusione sanguinis particeps fiat.
- 182 Qui publica potestate functus reos morti tradit, præcepti, Non occides, non est transgressus.
- 183 Tyrannus laudatur, si subditos clementer tractat, & Rex, si tyrannicè sæuiat.
- 184 Est error tenere licere Tyrannos occidere.
- 185 An militare peccatum sit, pro negatiua multa faciunt.
- 186 Respondetur præcepta patientiæ non tam corpore, quā præparatione cordis retinenda sunt.
- 187 Agenda sunt multa cum inuitis quadam benigna asperitate.
- 188 Si Respublica Christiana præcepta custodit, etiam bella sine beneuolentia non geruntur.
- 189 Potest quis Deo placere, qui armis bellicis ministrat; quia bellum exercetur, ut pax queratur.
- 190 Non culpatur in bello, qui moriuntur quandoque morituri, ut dominantur in pace victuri.
- 191 In bellis culpatur nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas; militare non est delictum, nisi militetur propter prædam.
- 192 Summa est laus militiæ Reipublicæ utilitatibus obedientiam exhibere.
- 193 Iustum est bellum, quod geritur de rebus repetendis, aut propulsandorum hominum causa.
- 194 Cum iustum est bellum, nihil interest, utrum apertè pugnet, an ex insidijs.
- 195 In bello, quod iubet Dominus, ductor exercitus non est auctor belli, sed minister.
- 196 De iusto bello Leonis Papæ, & Adriani I I.
- 197 Si non urget necessitas, omni tempore abstinendum est à prælijs, cum importunitas urget, etiam quadragesimali bello parcendum non est, exemplo B. Gregorij, in aliquibus casibus.
- 198 Clericis non licet militiam exercere: nam si in bello, vel rixa, moriuntur, oratio, vel oblatio, pro illis non offertur.
- 199 Episcopi nec etiam contra Piratas debent inuigilare, dicente Gregorio Papa Longobardorum Regem non fuisse, si in mortem eorum voluisset se immiscere.

T O T I V S O P E R I S.

- miscere.
- 200 An iniuria sociorum armis sit propulsanda: pro negatiua exemplum de Salvatore, qui fugit in Aegyptum; & de Iudeis, qui in captiuitatem ducti sunt; quia non in solo Deo, sed in homine spem posuerunt.
- 201 Sed distinguitur; bonum non ritè vindictam petere; ut malum pro malo reddat: quam tamen iudex iussu infligeret.
- 202 Non licet iniuriam propulsare, ut liceat voluptuose viuere; sed licitum est; ut aliorum utilitati liberè possit vacare.
- 203 Nec licitum est aduersa, quæ inferuntur à Deo ad uitæ correctionem humano pellere auxilio nulla præcedente correctione.
- 204 Petere, vel præstare solatium, ut malis delinquenti adimatur facultas, utile est, & honestum. & mouetur ecclesiæ petere auxilium ab Imperatore ad sui defensionem.
- 205 Fortitudo, quæ bello tuetur, patriam à Barbaris, vel domi defendit infirmos, plena iustitiæ est.
- 206 Qui fortitudinem latronis eneruat, prodest illis sua infirmitas, quia à malo cessabit.
- 207 Qui socij non repellit iniuriam, tam est in uitio, quā ille, qui facit, & fauet impietati malorum.

De fœnore, & rapina.

- 208 Eleemosina non debet fieri de fœnore, & usuris: & oblatio ex iniquo est maculata: & dona iniquorum non probat Deus.
- 209 Qui abstulit diuiti, ut pauperi det, Diabolica est cogitatio. nemo rapiens saluatur; si habet, unde reddat.
- 210 Rapinam non licet emere, nisi intentione, ut restituatur, cui est ablata. Et inuenta Dominus reddi debent.
- 211 Cum furibus ex charitate agendum est, ne in gehennæ ignem tradantur.
- 212 Eleemosina placet, quæ de rebus concessis, vel bene acquisitis impenditur: quia rapina non iustificatur ex larga eleemosina.
- 213 Nec tyrannicæ factionis peruersitas laudatur; nec vituperatur Regia potestas; si crudeliter sæuiat aliquando.
- 214 Quāuis Dominus dixerit, petat uir a proximo, & c. non hinc sumitur argumentum expoliandi proximum: quia hoc iussit Dominus; qui omnia nouerat.
- 215 Maioris penitentiae est violenter aliquid eripere, quā furari.
- 216 Bonum facit, qui reddit; quod illicite abstulit; & qui pauperibus dispensat, quod cum labore acquisiuit.
- 217 Ex malo acquiritur; si is, qui futura pronuncians lucratur aliqua, vel ex turpi causa possidetur.

- 218 Non per iniuriam accipiuntur, sed per iniuriam non darentur medico honores, aut operario mercedes.
- 219 Iudex non debet uendere iustum iudicium, nec testis verum testimonium; quāuis patrociniū, aut consilium vendatur.
- 220 Officiales, & similes personæ accipiunt non insolenter ab utraque parte: qui verò hoc modo acquisierint; & uiam uitæ mutauerint; tanquā sua pauperibus largientur.
- 221 Rapta furtis, rapinis, calumnijs, oppressionibus, potius reddenda sunt, quā donanda.
- 222 Cum credimus eos habere aliena, & negare, pro talibus interceditur; ne homo in hominem sæuiat.
- 223 Qui defendit hominem, ne male ablata restituat, vel non compellit ad reddendum, socius fraudis erit.
- 224 Nolentes reddere, & habentes, unde reddant, increpantur clam, & palam, sicut diuersitas personarum requirit.
- 225 Fur iudicatur non in maioribus solum, sed etiam in minoribus, sicut non est diuersitas fornicatio, si mulier sit pulchra, aut deformis, paupercula, aut opulenta.
- 226 Qui oblationes defunctorum retinent; ut infideles ab ecclesia sunt abiiciendi: nam amico rapere furtum est; ecclesiam verò fraudare sacrilegium est.
- 227 Sacerdotes, vel Clerici, canonicam uitam professi pro impensis patrocinijs munera non audeant accipere. Qui accipiunt deuotione illata uti exactores usurarum debent degradari.
- 228 Qui reuocat, quod ecclesiæ contulit, prima merces grata non est; secunda habet sacrilegium.
- 229 De materia furcorum, & quid furti nomine intelligatur, & de Christianæ pietatis officio, ex Catechismo.

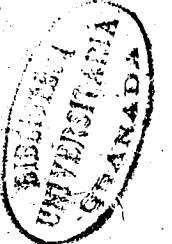
D I S T I N C T. I I I I.

- 230 Qui semper peccat, cælestis sacramenti medicinam semper accipiat.
- 231 Saltim ter homines communicent, in Pascha, Pentecoste, & Natali Domini.
- 232 Quāuis quis peccato mordeatur; si uoluntatem peccandi non habet, potest accedere intrepidus.
- 233 Etiam in cæna Domini sacra communio accipi debet.
- 234 Pœna eorum, qui per ebrietatem eucharistiam euomerint, laicorum, & clericorum.
- 235 Pœnitentibus publicè quinta feria ante Pascha, & remittenda est, iudicio tamen Sacerdotis multis consideratis.
- 236 De eo, qui penitentiam petit, & perijt, dum Sacerdos uenit.

S V M M A R I V M

- De pœnitentiâ deneganda . 254 Pœnitentiâ delectat ; si conscientia bona confor-
tat .
- 237 Reus est animarum Presbyter , qui pœnitentiâ , 255 Fructus digni pœnitentiâ animam captiuam in liber-
morientibus abnegat , dicente Domino , quacun-
die conuersus fuerint peccator , uita uiuet , & non 256 Negotia licita post conuersionem licitè exercen-
moriatur . tur .
- 238 De pœnitentiâ ab infirmis in periculo mortis ; & 257 Qui ex confessione uult ueniam peccatorum , quærat
effectus si à periculo conualuerint . Sacerdotem scientem ligare , & soluere .
- 239 De ijs , qui pœnitentiâ publicam egerunt , quia 258 De confessione in casu necessitatis .
ordinarij inspiciunt loca tempora religionis illo- 259 Peccator sit in ecclesia , ut uitas ecclesiæ succur-
rum . rat .
- 240 Pœnitentibus tempora decernuntur arbitrio Epi- 260 De qualitate , & bonitate Sacerdotis : & qui alios
scopi , alligant , deberent in se timere crimen , quod in alijs
241 Pœnitentes publicè die Dominico non ieiunant . censuerunt detestabile .
- 242 Suscipi debet pœnitens ex toto corde , & cum gau- 261 De officio spiritualis Iudicis , & illius cautione .
dio . 262 Caueat Sacerdos , ne corrumpat ; quia etsi pœnitentiâ gra-
243 Venientibus ad pœnitentiâ graue pondus non im-
ponatur : & melius est modicam pœnitentiâ im-
ponere , & propter misericordiam rationem redde-
re , quam propter crudelitatem .
244 Petrus post culpam negationis dispensatione magne
pietatis Princeps Apostolorum est constitutus : ut di-
sceret : qualiter alijs misereri debuisset .
245 In pœnitentiâ quæ considerare peccatorem oportet .
246 De fornicante , quid oporteat fornicantem secundum
excellentiâ sui status pœnitere .
247 Desleat peccator , quia offendens in uno factus sit
omnium reus .
248 Peccator deslere debet animam proximi : quam Deo
fornicator eripuit .
249 Timere debet peccator , ne omnia bona , quæ fecit , in
uno peccato amittant .
250 De omnibus peccatis fornicator dolens relinquat
omnia , quæ sine mali admixtione non admistran-
tur .
251 Semper deprecetur Deum certus de uenia , abstineat
se à multis licitis , qui commisit illicita .
252 In elemosina considerandum non est quantum , sed
qua mente , qua affectione det , quod potest . & qui
uult temporalium oblatione peccata redimere , prius
debet offerre mentem .
253 Non est diuidenda confessio .

F I N I S .

[Handwritten notes and scribbles at the bottom of the page, including the number 61 and various illegible text.]

COMPENDIUM

IVRIS CANONICI.

OMISSIS DVPLICIBVS, ET EVACVATIS A CONSTITVTIONIBUS Rom. Pont. à Concilio Tridentino, & à Catechismo.

AUCTORE FRANCISCO GRATIANO
DE GARZATORIB. I. C. ET CANONICO VINCENTINO.

PARS PRIMA.

Dist. I. De iure humano.

II. De traditionibus Apostolicis.

III. De Sacrosanctis Conciliis.

Dist. IIII. De Sacramentis Ecclesiæ.

V. De ritibus ecclesiasticis.

VI. De Sede Apostolica.

DISTINCTIO PRIMA.

DE IVRE HVMANO.

I

VMANVM genus duobus regitur, naturali videlicet iure, & moribus. Ius naturale est, quod in lege, & in Euangelio continetur, quo quisque iubetur, alii facere, quod sibi vult fieri, & prohibetur, alii inferre, quod sibi nolit fieri, vnde Christus in Euangelio; omnia, quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis: hæc enim est lex, & Prophetæ. distinct. i. cap. i.

Isid. Omnes leges, aut diuinæ sunt, aut humanæ; diuinæ natura, humanæ moribus constant, ideoque hæc discrepant; quoniam aliæ aliis gentibus placent. Fas lex diuina est, ius, lex humana; transire per agrum alienum, fas est, ius non est, dicta distinct. i. cap. 2. in princip.

Idem. Ex verbis huius auctoritatis euidenter datur intelligi, in quo differant lex diuina, & humana: cum omne, quod fas est, nomine diuinæ, vel naturalis legis accipia-

tur: nomina verò legis humanæ, mores iure conscripti, & traditi intelligantur, d. c. 2. S. ex verbis.

DE IVRE SCRIPTO, ET NON SCRIPTO.

2 Est autem ius generale nomen: multas sub se continens species, d. c. 2. in fi.

Ius generale nomen est; lex autem iuris est species; ius autem dictum est, quia iustum est: omne autem ius legibus, & moribus constat: ead. dist. i. c. Ius naturale.

Lex est constitutio scripta, dist. i. c. lex est.

Mos est longa consuetudo, de moribus tantummodo tract. dist. i. c. mos est.

Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur: cum deficit lex. Nec differt, an scriptura, an ratione consistat, quoniam & legem ratio commendat. Porro si ratione lex consistat, lex erit; omne iam, quod & ratione consistit duntaxat; quod religioni conueniat, quod disciplinæ congruat, quod salutis proficiat; vocatur autem consuetudo, quod in communi est usu; cum itaque dicitur, non differt, vtrum consuetudo scri-

ptura, an ratione consistat; apparet, quòd còsuetudo est partim redacta in scriptis, partim morib. tantum vntium est referuata. Quæ in scriptis redacta est, constitutio, siue ius vocatur, quæ verò in scriptis redacta nò est, generali noie consuetudo videlicet appellatur. dist. 1. c. consuetudo.

DE IVRE NATVRALI GEN- TIVM, ET CIVILI.

3 Ius autem, aut naturale est, aut ciuile, aut gentium, dist. 1. c. ius autem.

Isid. Ius naturale est, commune omnium nationum, eo quòd vbique instinctu naturæ, non constitutione habetur aliqua, vt viri, & foeminae coniunctio, liberorum successio, & puerorum educatio, communis omnium possessio, & omnium vna libertas; acquisitio eorum, quæ cœlo, terra, mariq; capiuntur; item depositæ rei, vel còmodatæ pecuniæ restitutio, violentiæ per vim repulsio; nam hoc, aut si quid huic simile est, nunquam iniustum, sed naturale, æquumque habetur, distinct. prima, cap. Ius naturale.

Ius ciuile est, quod quisque populus, vel ciuitas sibi proprium diuina humanaque causa, constituit, dist. prima, c. Ius ciuile.

Ius gentium est sedium occupatio; ædificatio, munitio, bella, captiuitates, seruitutes, postliminia, foedera pacis, induciæ, legatorum non violandorum religio, cònubia inter alienigenas prohibita. Hoc inde, Ius gentium appellatur, quia eo iure omnes ferè gentes vtuntur, distin. prima, cap. Ius gentium.

DE IVRE MILITARI.

4 Ius militare est belli inferendi solemnitas, foederis faciendi nexus, cigno dato egressio in hostem, vel pugnae commissio, Item signo dato receptio, Item flagitii militaris disciplina, si locus deferatur, Itè stipendiorum modus, dignitatù gradus, præmiorum honor, veluti cum corona, vel torques donatur, Item prædæ decisio, & pro personarum qualitatibus, & laboribus iusta diuisio, ac Principis portio; distin. prima, cap. Ius militare.

DE IVRE PVBLICO.

5 Ius publicum est in sacris, in sacerdotibus, & Magistratibus, distin. eadem, cap. Ius publicum.

DE IVRE QVIRITVM.

6 Ius Quiritum est propriè Romanorum, quod nulli teneat nisi Quirites, idest Romani, in quo agitur de legitimis hæreditatibus, vel curationibus, uel de contractibus, de Tutelis, de vsucapionibus, quæ iura apud nullum alium populum reperiuntur, sed propria sunt Romanorum, & inter eos solos constituta dist. prima, c. fi. Constat aut Ius Quiritum ex legibus, & plebiscitis, & senatusconsultis, & constitutionibus Principum, ex Edictis senatorum, siue responsis Prudentum, distinct. secunda, cap. primo.

Lex est constitutio populi, qua maiores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt, distinct. 2. cap. 2.

Plebiscita sunt, quæ plebès tantum constituerunt, & vocantur plebiscita, eo quòd ea plebs sciat, vel sciscitatur, & rogat, ut fiat, distin. 2. cap. 3.

Senatusconsultum est, quod tantum senatores populis consulendo decernunt, dist. 2. cap. 4.

Constitutio, vel edictum est, quod tantum Rex, uel Imperator constituit; vel edidit, distin. 2. cap. constitutio.

Responsa Prudentum sunt, quæ iurisconsulti respondere dicuntur consulentibus, distin. 2. cap. responsa.

Quædam etiam leges dicuntur ab iis, qui eas condiderunt, ut, Consulares, Tribunitiæ, Iuliæ, Corneliæ, Falcidiæ, distin. 2. cap. quædam.

Satyra verò lex est, quæ de pluribus simul rebus loquitur, dicta quidè à copia rerum, & quasi à saturitate, vnde & satyram scribere est poemata uaria condere, vt Oratii, Iuuenalis, & Persii, dist. 2. cap. satyra.

Rhodiæ leges Naualium comerciorù sunt, ab Insula Rhodo cognominatæ, in qua antiquitus mercatorum vsus fuit, distin. 2. c. fina.

DE

D I S T I N C T I O P R I M A .

DE IVRE CANONICO.

Isid. 7 OMNES hæ species seculariù legum partes sunt; sed quia Constitutionum, alia est ciuilis, alia Ecclesiastica: ciuilis verò forense, vel ciuile Ius appellatur, quo nomine Ecclesiastica constitutio appelletur videamus. Canonis itaque nomine sentetur, canon græcè, latinè Regula nuncupatur, dist. 3. cap. 1. & 2.

Isidor. Regula dicta est, eò quòd rectè ducit, nec aliquid aliorum trahit; alii verò dixerunt, regulam dictam, vel quod regat, vel quod normam rectè & bene viuendi præbeat, vel quòd distortum, prauūque corrigat, dist. 3. c. regula.

Hæc quidem de generalibus regulis intelligenda sunt, sed sunt, quædam priuatæ leges, tam ecclesiasticæ, quam seculares, quæ Priuilegia appellantur; d. cap. Regula, §. Hæc quidem.

Priuilegia sunt leges Priuatorum, quasi priuatæ leges: nam priuilegium dictum est, eo quòd in priuato feratur, distin. 3. cap. Priuilegia. in principio.

Canonum statuta custodiatur ab omnibus, & nemo in actionibus, vel iudiciis Ecclesiasticis suo sensu, sed eorum autoritate ducatur; de constitut. cap. 1. in Decret.

Quoties nouum quid statuitur, ita solet futuris formam imponere, vt dispendiis præterita non commendet, ne detrimentum ante prohibitionem possint ignorantes incurrere, quod eos postmodum dignum est veritos sustinere. cap. 2. eodem.

Quoniã constitutio Apostolicæ sedis omnes adstringit, & nihil debet obscurum, vel ambiguum continere, declaratur constitutionem ipsam, non ad præterita, sed ad futura tantum extendi, cum leges, & constitutiones futuris certum sit dare formam negociis, non ad præterita facta trahi, nisi nominatim in eis de præteritis caueatur; de constitut. cap. finali.

DE OFFICIIS, ET VIR- TYB LEGVM.

Isid. 8 OMNIS autè lex, aut permittit aliquid: vt vir fortis petat præmium, aut vetat; vt sacrarum Virginitum nuptias nulli petere liceat, aut punit; ut qui cædem fecerit ca-

pite plectatur; eius enim præmio, aut pœna vita moderatur humana. Diuina autem præcipit, vt diliges Dominum Deum tuum, dist. 3. cap. finali.

Factæ autem sunt leges, vt earum metu, humana coarceatur audacia, tutaq; sit inter improbos innocentia & in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur audacia, & nocendi facultas, dist. 4. cap. 2.

Erit autem lex honesta, iusta, possibilis, secundum naturam & secundum consuetudinem patriæ, loco temporique conueniens necessaria, & utilis, manifesta quoque, nè aliquid per obscuritatem incautum caprone contineat, nullo priuato commodo, sed pro communi ciuium utilitate conscripta, dist. 4. cap. Erit autem lex.

In istis autem temporalib. legib. quanquã de his homines iudicent, cū eas instituunt; tamen cum fuerint institutæ, & firmatæ non licebit Iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas iudicabit; dist. 4. c. In istis. Leges autem Instituantur, cum promulgantur, firmantur, cum moribus utentium approbatur. Sicut enim moribus utentium in còtrarium nonnullæ leges hodie abrogatæ sunt, ita moribus utentium ipsæ leges confirmantur. d. c. In istis. §. leges autem instituuntur.

DE IVRE NATVRALI.

9 HÆC, quæ de priuilegiis, & cæteris infra positis scripta sunt, tã secularibus, quam ecclesiasticis legibus conueniunt, nunc autem ad doctrinam naturalis iuris, & ceterorum reuertamur. Naturale ius inter omnia primatum obtinet, Tempore, & dignitate, coepit enim ab exordio rationalis creaturæ, nam neque uariatur tempore, sed immutabile semper permanet, dist. 5. cap. 1. in principio.

10 Et istud naturale ius potest etiam intelligi naturalis ratio, propter quod ex cognitione naturali data hominibus poterant cognoscere unum solum Deum verum latraria colendum, vt dixit Diuus Paulus in Epist. ad Rom. cap. 1. ibi, qui cum cognouissent, scilicet gentiles, Deum per naturalem rationem non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; quia si hoc fecif-

4

PARS PRIMA.

fecissent, tanquam de bonis naturalibus Deo grati dedisset eis cognitionem sui supernaturalem, quam necessarium est habere ad salutem, vt declarat glossa ibidem; & est exemplum in Iob, qui fuit gentilis, & contemporaneus Moyse circa annum mundi 3514. vt dicitur in fasciculo temporum post Augustinum lib. 18. de ciuitate Dei. Ac etiam fuerunt multi iusti non nominati; quia ex dictis Augustini de ciuitate Dei, lib. 16. post benedictionem filiorum Noe vsque ad Abraam nulla fit mentio aliquorum iustorum: nec eos tamen defuisse credendum est, sed si omnes commemorarentur, nimis longum fuisset, & esset hæc magis historica diligentia, quam profectica prouidentia, vt refertur etiam in eodem fasciculo in anno mundi 2244.

11 Iacobus de Valeria in proemio psalorum, tract. 6. in princ. tenet. Noe habuisse literas, & habitasse in Caldea, & docuisse Astronomiam, & artes Mathematicas, ac naturalem Philosophiam, postea docuisse Caldeos, Arabes, & Phoenices; Arabes autem docuisse Aegyptios & Ethiopes; ac Phoenices docuisse Græcos; Græcos autem Latinos, & Sarmates. Sed in operibus Clementis Alexandrini lib. 1. stromatum, dicitur de Moyse. Eupolemus autem in lib. de Iudæa Regibus dicit, Moysem primum fuisse sapientem, & grammaticam primum tradidisse Iudæis, & Phoenices accepisse a Iudæis, Græcos autem a Phoenicibus.

12 Ante diuisionem linguarum, quæ facta est in campo Sennar fuisse linguam humanam habetur in fasciculo temporum anno mundi 2559. Et fuisse numerum linguarum secundum numerum generationum, videlicet septuaginta, quanuis auctus sit numerus gentium multo amplius, quam linguarum, nam in una lingua plures gentes nouimus.

13 In eodem fasciculo temporum eodem anno 2559. refertur, nobilitatem fuisse introductam pluribus de causis. Prima: quia crescente genere humano, & cum homines ad malum essent proni, oportuit prohibere insultus prauorum aduersus bo-

nos, & ideo eligebatur aliquis vir bonus, iustior cæteris, atque prudetior, qui communitati præsideret, virtuosos promoveret, mediocres defenderet, & malos coereret; & hic dictus est nobilis, quasi præ aliis virtute notabilis. Secunda causa fuit ignorantia plebis; quia licet inter se pacatè viuerent, tamè rectum iudicium ignorabant, vnde expediebat pro eorum pace conseruanda, vt ex notabilibus nobilium Principes haberent. Tertia causa procescit ex aliqua fortitudine singulari: nam qui patriam liberaret ab insultibus, ius nobilitatis pro se, & hæredibus haberet, quomodo plures nobilitati leguntur. Quarta causa ex abundantia diuitiarum; quandoque enim pauperes se suaque diuitibus dedebant; quò malum inopiam vitarent.

14 Item anno mundi 3234. incepit illa dulcis, & deuota historia Patriarcharum nostrorum, qui verum Deum coluerunt, & colendo prædicauerunt, & eodem tempore anno Abraæ 75. de m^{ca}. gloria summi Dei elapsum est uerbum misericordie super genus humanum: quia tunc ceperunt oracula promissionum Dei apparere.

Durauit hoc ius naturale vsque ad annum mundi 3688. nã eodem tempore fuit data lex in Monte Sina.

DIFFERENTIA IURIS NATURALIS A CONSVETVDINE.

15 DIFFERT autem ius naturale a consuetudine, & constitutione; nam iure naturali, omnia sunt communia omnibus. quod non solum inter eos seruatum creditur, de quibus legitur; *MVLTIPLVDINIS CREDENTIVM ERAT COR VNVM, ET ANIMA VNA* &c. Verum etiam ex præcedenti tempore a Philosophis traditum inuenitur. Vnde apud Platonem illa ciuitas iustissimè ordinata traditur, in qua quisque proprios nescit affectus, iure ergo consuetudinis, vel constitutionis hoc meum est, illud uerò alterius, distinct. 8. c. 1.

16 Quia Domini est terra, & plenitudo eius, & iure humano dicitur, hæc villa mea est;

nam

nam Deus distribuit humano generi ipsa iura humana per Imperatores & Rectores seculi. Vnde non potest dici, quid mihi, & Regi? quia Apostolus voluit serui omnibus Regibus, & possessiones per iura Regum possidentur, & qui dicit, quid mihi, & Regi? non potest dicere possessiones suas; quia ipsa iura renunciat humana, quibus possessiones possidentur, dist. 8. c. quo iure.

17 Ius uerò naturale dignitate similiter præualet consuetudini, & constitutionibus. que cunque enim vel moribus recepta sunt, vel scriptura comprehensa, si naturali iuri fuerint aduersa, uana & irrita habenda sunt, d. c. quo iure §. dignitate.

18 Item aduersus naturale ius nulli quidquam agere licet; sed cum Deus aliquid contra morem, vel contra pactum iubet fieri, & si nunquam factum est: tamen faciendum est; & si omissum est, restaurandum est, & si statutum non est, institutum est: quia si Regi, qui iubet aliquid fieri, quod nusquam iusserat, obtemperatur; quia generale pactum est societatis humanæ, obtemperare Regibus suis; quanto magis Deo regnatori uniuersæ creaturæ suæ ad ea, quæ iusserat, sine dubitatione seruiendum est: distinct. 8. cap. quæ contra mores.

DE CONSVETVDINE.

19 *CONSVETUDO* pernitiōsa radicitus est euellenda; quia nisi citius radicitus euellatur, ab impiis in priuilegiorum ius assumitur, & variæ præsumptiones incipiunt pro legibus venerari, & priuilegiorum more seruari, distinct. 8. cap. mala autem consuetudo.

Consuetudo igitur veritati, & rationi postponenda est. dist. 8. c. veritate.

Nam consuetudo sine veritate vetustas erroris est; c. consuetudo. ibi. Nam & consuetudo, ead. dist.

Aug. Et liquido constat, consuetudinem naturali iuri postponi. dist. 8. c. si in fin.

20 Consuetudines, quæ ecclesiis grauamen inducunt, remittuntur, de consuetudine. c. 1. in Decretal.

21 Qui legibus Imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare nō vult; quia sint contra Dei voluntatem, acquirat grande præmium; nam a temporibus Profetarum omnes Reges culpantur, qui populo Dei non prohibuerunt, nec euerterunt, quæ contra Dei præcepta fuerint instituta, & qui prohibuerunt, & euerterunt, laudantur, & Rex Nabucodonosor cum seruus esset Idolorum, constituit sacri legem, vt simulacrum adorantur, & tamen, qui obedire noluerunt, piè, fideliterque fecerunt. Et idem Rex diuino correptus miraculo, & laudabilem constituit legem: vt quicumque diceret blasphemiam in Deum Sidrac, Misac, & Abdenago, cum domo sua penitus intiret, dist. 9. cap. Imperatores.

IUS CIVILE NON SERVATVR CONTRA EVANGELIVM, & Canones.

CONSTITVTIONES uerò Principum Ecclesiasticis constitutionibus non præminent, sed obsequuntur. dist. 10. cap. 1.

Legi Imperatorum vtendum non est, cum inueniuntur Euangelicæ & catholicæ sanctioni obuiare, sicuti lex humana concessit coniugia dissolui, quod lex diuina prohibuit, & hæc seruatur. dist. 10. cap. legi Imperatorum. Nam Imperium suis reipub. quotidianis administrationibus debet esse contentum, non usurpare, quæ sacerdotibus Domini solum conueniunt; ead. dist. cap. Imperium.

IMPERATORES PONTIFICIBVS INDIGENT, ET E CONTRA.

IMPERATORES Christiani pro æterna vita, Pontificibus indigent, & Pontifices pro cursu tantum rerum Temporalium Imperialibus legibus debent uti, quatenus spiritualis actio à carnalibus distaret incurfibus, & Deo militans secularibus negociis non se implicaret. Ac vicissim, ne ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset secularibus negociis implicatus. dist. 10. cap. Quoniam idem.

LEGES IMPERATORVM, ET DE AVCTORITATE SCRIPTV
PONTIFICVM SERVANDAR
sunt.
RAE CANONICAE.

Joan. vij. Et ideo leges Imperatorū, & Pontificum irrefragabiliter custodiendæ, & conseruandæ sunt. *dist. 10. cap. de capitulis.* Nam quicquid cōtra leges accipitur per leges dissolui meretur. *cap. vides filii. eadem distinct.*

Gelasius Et nemo dicit leges Principum, aut regulas patrum, aut admonitiones paternas debere contemni, nisi qui existimet impunitum sibi tantum transire commissum, *dist. 10. c. quis autem.*

Hier. Immo illis incipient apud Deum præmia maiora committi, qui apud carnales Dominos in minimis fideles fuerint: nam quomodo potest quis esse fidelis in substantia Dei, qui carnali Domino fidem exhibere non potuit, *c. si apud 23. q. 5.*

Amb. Abraham, qui dixit Regi Sodomorum, nihil summam abste, quamuis esset victor, docet militarem disciplinam requirere: vt Regi seruentur omnia. *c. dicat aliquis. ead. quæst. 5.*

Leo. Vnde Romana lex sicut nō reminiscitur esse corrupta, ita & nunc suam robur, propriamque vigorem obtineat. *dist. 10. cap. fi. Et similiter lex, & ratio uincit prauum usum. dist. xi. c. vsus.*

24 Quia cum tanto sint grauiora peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam: nemo sanæ mentis intelligit (cuius transgressio periculum salutis inducit) quacunque consuetudine, (quæ dicenda est verius in hac parte corrupte) posse aliquatenus derogari: licet. *n. lōgeuē consuetudinis non sit vilis auctoritas, non tamen est vsque adeo valitura, vt vel iure positio debeat præiudiciū generare, nisi fuerit rationabilis, & legitime sit præscripta; de cōsuet. c. fi. & dist. xi. c. consuetudinis.*

Cum consuetudinis, vsusque longeuū nō sit leuis auctoritas, & plerūque discordiam pariant nouitates, inhietur capitulo, ne absque episcopi consensu immutet ecclesiæ cōstitutionē & cōsuetudines approbatas, vel nouas ēt inducat, de cōsuetud. c. 9.

25 IN scripturis canonicis, si quid videatur ueritati contrarium, existimādum est codicem esse mendosum, vel verum intellectum non esse datum, & alii libri leguntur, vt quantalibet sanctitate, quātrave doctrina polleant, non ideo verum putandum est: quia ita ipsi censerint; sed quia per canonicas uel probabiles rationes, quōd à vero non abhorret, persuadere potuerunt, *dist. 9. c. ego solis.*

Sed nihil auctoritatis remanebit canonicis scripturis, si ad eas mendacia fuerint admissa, *dist. 9. c. si ad scripturas.*

26 Sacra scriptura canonica litteris omnium episcoporum præponitur, *c. quis nesciat. ead. dist.* Immo scripta episcoporum non sic leguntur, vt ex eis testimonium proferratur, & contra sentire non liceat. *ca. noli frater. ead. dist.* Nam improbat, si aliter senserint, quā veritas habet diuino adiutorio. Et tales debemus esse in scripta aliorum, quales volumus esse intellectores nostrorum. *dist. 9. c. nec quorumlibet.*

DIVINAE VOLVNTATI SEV
CANONICAE SCRIPTVRAE CONTRARIA ETIAM IURI NATURALI ADVERFANTUR.

27 CVM ergo in naturali iure nihil aliud præcipiatur, quàm quod Deus vult fieri, nihilque aliud vetetur, quàm quod Deus prohibet fieri, denique cum in canonica scriptura nihil aliud, quā de diuinis scripturis, & legibus inueniatur, diuinę verō leges natura consistunt, patet, quōd quacunque diuinę voluntati, seu canonicę scripturę contraria probantur, eadem ēt naturali iuri inueniuntur aduersa. Vnde quacunque diuinę voluntati, seu canonicę scripturę, seu diuinis legib. postponenda censentur, eisdem naturale ius præferri oportet.

Cōstitutiones ergo, vel ecclesiasticę, vel seculares, si naturali iuri contraria probantur, penitus sunt excludendæ. *cap. fin. 9. distinct.*

DE

DE DECRETALIBVS EPI-
STOLIS.

28 DE decretalib. epistolis tractatur in 19. dist. sed hæc materia est superflua; quia libri Decretalium existat, & vbique auctoritatem habent.

DE EXPOSITORIBVS SACRÆ
SCRIPTVRAE.

29 CVM decretales Epistolę canonib. conciliorum pari iure exequantur, dubitatū fuit de expositoribus sacrę scripturę, an exequentur, aut subiiciantur eis, idest, Epistolis decretalibus; quia nonnullorum Pontificum constitutis videtur dicta Augustini, & Hieronymi atque aliorum esse præferenda, sed respondetur, aliud esse causis terminum imponere; aliud scripturas sacras diligēter exponere; nam in negociis definiendis, non solum necessaria est sciētia, sed etiam potestas. Vnde Christus dicturus Petro, quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, &c. Prius dedit sibi clauis regni cœlorum: in altera dedit ei scientiam discernēdi inter lepram, & lepram; in altera dans sibi potestatem eiciendi aliquos ab ecclesia, vel recipiendi; Cum ergo quolibet negocia finem accipiant, vel in absolute Innocentium, vel in condemnatione delinquentium; absolutio verō, vel condemnatio, non scientiam tantum, sed etiam potestatem presidentium deside-

ret, apparet, quōd diuinarum tractatores scripturarum, & si scientia Pontificibus præmineant; tamen, quia dignitatis eorum apicem nō sunt adepti, in sacrarum quidem scripturarum expositionibus eis præponuntur, in causis verō definiendis secundum post eos locum merentur, *dist. 20. cap. 1.*

VNDE SVMENDA INTER-
PRETATIO.

30 DE quibus causis, nulla soluendi, ligandi que auctoritas in libris veteris, & noui Testamenti, & quatuor Euāgeliorum cum totis scriptis Apostolorū appareat, à diuina recurrere scripta Gręca, si, nec in illis, ad catholicę ecclesię historias catholicas à Doctoribus catholicis scriptas manum mittite; Si nec in illis, sanctorum exempla perspicaciter recordamini; quōd si omnibus his inspectis huius quæstionis qualitas non lucidè inuestigatur; seniores prouincię congregate, & eos interrogatę; facilius nanque inuenitur, quod à pluribus senioribus quæritur; verus etiam id promissor Dominus ait, si duo ex uobis, vel tres, conueniunt super terram in nomine meo, de omni re, quancunque petierint, fiet illis à patre meo, *dist. 20. c. fi.* Et prudentiæ suę innititur, qui ea, quæ sibi agenda, vel dicenda videntur, patrum decretis præponit. *c. 5. de constit.*

D I S T I N C T I O P R I M A E F I N I S .

DE TRADITIONIBVS APOSTOLICIS.

D I S T I N C T I O S E C V N D A .

Aug. 31

CCLESIASTICARVM institutionum quasdam in scriptis, quasdam verō Apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accepimus: quasdam verō consuetudine roboratas approbavit vsus,

quibus par ritus, & idem vtriusque pietatis debetur effectus. Vnde quis, vel quātulum sacrarum scripturarum expertus hesitauerit? Si enim attenderimus consuetudines ecclesię, non per scripturas à patrib. traditas, nihil æstimare, quantum religio detrimenti sit latura, inten-

intentiuè inspicientibus, liquidò contabit. cap. ecclesiasticarum. xi. dist. in prin.

DE CANONE MISSAE.

32 QVAE enim (vt inde exordiamur) scriptura salutiferæ Crucis signaculo fideles docuit insigniri? vel quæ trifariam digesta super panem, & calicem prolixæ orationis, vel consecrationis verba commendauit? Nam non modò quod in Euangelio continetur, vel ab Apostolo, quod est insertum secretis dicimus, sed & alia plura adiicimus magnam quasi vim commendantia mysteriis. Quæ orientè versus nos litterarum forma orare docuit. d. c. ecclesiasticarum. S. quæ enim.

DE CERIMONIIS IN BAPTISMO.

33 BENEDICIMVS fontem baptismatis oleo vntionis, accedit, quòd ter oleo inungimus, quos baptizamus verbis abrenuntiare satanæ, & Angelis eius informamus. Vnde & hæc & alia in hunc modum non pauca nisi tacita ac mystica traditione à patribus ecclesiastico more, ac reuerentiori diligentia sunt in mysteriis obseruatæ magis silentio quàm publicata rescripto. dist. xi. c. ecclesiast.

Aug. Et ideo in his rebus, de quibus nihil certi statuit diuina scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorum pro lege tenèda sunt; & sicut præuaricatores diuinarum legum ita contemptores ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt. c. in his reb. eadem dist.

TRADITIO DE MISSA.

Sexta sy nodus. 34 EST etiam quædam traditio id, quod dicitur de missa videlicet Iacobum fratrem Domini secundum carnem, cui primum credita est Hierosolymitana ecclesia, & Basilium Cæsariensem Episcopum, cuius claritas per totum orbem in scripturis refulsit, addidisse nobis missæ celebrationem. c. Iacobus. de consecr. dist. 1.

TRADITIO, QVOD IEIUNI ACCIPIANT COMMVNIONEM.

35 ITEM quanuis Apostoli non ieiuni acceperint corpus & sanguinem Domini; tamen non est calumniandum vniuersæ ecclesiæ statutum, quòd a ieiunis tantum accipiatur; ex hoc enim placuit Spiritui sancto; vt in honorem tanti sacramenti, prius in os christiani dominicum corpus intraret, quam ceteri cibi. c. liquidò apparet. de consecr. dist. 2.

DE AQUA IN VINO MITTENDA IN SACRIFICIO.

36 ITEM in calicem mittitur uinū, & aqua, quanuis Melchisedech panem, & uinum obtulerit; quia exiuit ex latere Christi sanguis, & aqua. c. in calicem. ea. dist. 2.

ALIA DE TRADITIONIBVS EX PETRO CANISIO.

37 ALIA digna de his traditionibus habetur in Catechismo Petri Canisii intitulo, Summa Doctrinæ Christianæ, titulo de præceptis ecclesiæ, vbi docet, quæ sint obseruandæ, quæ sint ipsæ traditiones, & quæ sit poena iis, qui traditiones, repudiant, a c. i. per totum 8.

DE CANONIBVS APOSTOLORVM.

38 PLACUIT huic Sanctæ Synodo (videlicet Sexta generali) ut amodo confirmata sint canonum Apostolorum capitula 85. & cum Adrianus Papa sextam synodum suscipiat cum omnibus canonibus suis, ac etiam sancta octo uniuersalia concilia professione Romani Pontificis sint roborata, & in sexta synodo, siue in septima Apostolorum canones sint recepti, & approbati, patet, quòd non sunt inter apocrypha deputandi. distinct. 16. cap. placuit.

Dicitur autem 6. siue 7. propterea quia sextata fuit congregata sub Constantino contra illos, qui dicebant unam operationem, & unam

DISTINCTIO TERTIA.

& vnam volutatem esse in Christo, & soluta fuit anno 14. Constantini, & nullos canones constituit: sed post quatuor, aut quinque annos iidem sancti Patres congregati sunt sub Iustiano filio Constantini, & promulgauerunt canones, quæ dicuntur sextæ Synodi, quanuis alio respe-

ctū possint esse septimæ. c. habeo librum, 16. dist. Nam patres congregati sub Iustiano dixerunt. Placuit huic Sanctæ Synodo, vt amodo confirmata & rata sint canonum Apostolorum 85. capitula. c. quoniam sanctæ. ead. dist.

DISTINCT. SECVNDAE FINIS.

DE SACROSANCTIS CONCILIIIS.

DISTINCTIO TERTIA.

39 **S**COPVS omnium Conciliorum aut versatur circa dogmata fidei, aut ritus ecclesiasticos, aut immunitatem ecclesiarum, aut reformationes clericorum. Prima pars cessat: quia maior pars heresum cessauit, & si quæ renouatæ sunt in nouis pro his sufficit Conciliū Tridentinum. De ritibus erit propria rubrica. De immunitate Ecclesiarum dicitur abundè in tertia parte, & item de reformatione Concilium Tridentinum sufficit, ac Decreta multa Conciliorum in toto opere inserta sunt, unde pauca hic remanent dicenda ex ipsis omnibus Concilijs tam uniuersalibus, quàm provincialibus. De iure humano a traditionibus Apostolicis dictum est hætenus, nunc ad Ecclesiasticas constitutiones stilus uertendus est, earum originem & auctoritatem prout ex libris. SS. Patrum colligi potest breuiter assignando, dist. 15. c. 1.

à temporibus Constantini coeperunt, in præcedentibus. nanque annis persecutione feruente docendarum plebium minime dabatur facultas, inde Christianitas in diuersas hereses scissa est; quia non erat episcopis licentia conueniendi in vnum, nisi tempore supradicti Imperatoris: ipsi. n. dedit facultatem Christianis liberè congregandi, sub hoc etiam SS. Patres in Concilio Niceno de omni orbe terrarum conuenientes iuxta fidem euangelicam & apostolicam secundum post apostolos symbolum tradiderunt, distinct. 15. c. canones in princip.

QVO TEMPORE COEPERVNT CANONES GENERALIUM Conciliorum.

40 CANONES generalium Conciliorum.

QVARE NICENVM CONCILIVM NON FVERIT PRIMVM.

41 SED quanuis ex supradicta ratione Nicæna synodus prima, primum uniuersale Concilium dicatur; attamè alio respectu non est primum, vt declarat Illustris. & Reuerendis. D. Reginaldus Polus B. m. S. Rom. Ecclesiæ Card. in tract. de concilio scribens suis collegis in Concilii Tridentini legationis munere Illustris. & Reuerendis. DD. Cardinalibus postmodum Rom. Pontificibus. Nam in q. 30. ita dicit. Tradunt quidem Nicenum fuisse primū omnium; quia Reges & populi, de quibus propheta tam acerbè conqueritur. Quare fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ & Principes

pes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius, tunc primum (idest in Niceno Concilio) relicto hoc consilio quod erat consilium malignantium libenter se audire ostēderūt prophetæ verba, quibus eos eodem loco sic admonet. & nūc reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Osculamini filium, nē quando irascatur Dominus & pereatis de via iusta. Quia ergo Constantinus primus non solum hanc disciplinam apprehendit, ut oscularetur filium, & seruiret Deo in timore & exultatione; sed in oculis omnium gentium concilium coegit pro gloria filii contra eos, qui conspirauerant aduersus Dominum & aduersus Christum eius, secumq; populos & nationes, quæ laudē Domino annunciarent primus adduxit. Ideo hoc concilium, cui interfuit Imperator, primum in oculis omnium gentium & maximè generale visum est; sed non a Constantini temporibus concilia generalia cœpta sunt, verum iam inde ab eo tempore, quo Spiritus Dei non super unam gentem, sed super omnem carnem se effudit. Statim post effusionem sanguinis Christi, qui non pro unius populi, aut natione, sed pro totius mundi peccatis est mortuus. Quare simulatq; hæc coniunctio facta est in una fide gentium & Iudeorum, qui tãquàm duo populi vniuersum mundum complectebantur. Illud concilium, in quo primum de vtrorumque salute actum fuit coactis in unum locū eorum pastoribus concilium primum generale meritò dicimus. Tale autem fuit concilium Hierosolymitanum, in quo Petrus Vicarius Christi pastoris partes oēs se peregrisse & verbis & factis ostendit. Hoc autem concilium habetur in actis Apostolicis, cap. 15. sub hoc tenore. Apostoli & Seniores fratres his, qui sunt Antiochiæ & Syriæ, & Ciliciæ fratrib. salutem. Quoniam audivimus, quod quidam ex nobis exeuntes turbauerunt vos verbis, auertentes animas vestras, quib. non mandauimus, placuit nobis collectis in unum eligere viros & mittere ad vos cū

charissimis nostris Barnaba & Paulo hominibus, qui tradiderūt animas suas pro nomine Domini nostri Iesu Christi. Misimus ergo Iudam & Sylam, qui & ipsi vobis verbis referēt eadem. visum est enim Spiritui sancto & nobis nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab imolatis simulacrorum & sanguine & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos bene ageris. valete.

42 Et hoc Concilium vt tempore, sic etiam auctoritate primum fuit & dignitate; ut idem Illustriss. & Reuerendiss. D. Cardinalis Polus declarat in dict. tract. q. 33. dicens. Fuit sanè idque duplici de causa primum quidem propter dignitatem eorū, qui interfuerunt, qui iidem fuere, quorū beati oculi uiderunt, & aures audierunt, quæ multi Reges & Prophetæ, cū id maximè desiderarent, non uiderant nec audierant. Audierunt verò & uiderunt in verbis & in perfectissimo exemplo unici illius pastoris ad salutem omnium gentium promissi omnia, quæ ad regendum gregem Dei pertinebant, à quo & mandatum ut eius exemplum in pascendo sequerentur, & uirtutem ex alto, vt sequi possent, acceperant. Auctoritate ergo præstitit hoc concilium Hierosolymitanum propter dignitatem personarum, quæ illi hanc dignitatem attulerunt, ut esset quasi typus & forma omnium Conciliorum, quò scilicet respicientes qui deinceps cōcilia celebraturi essent, omnia, quæ vel ad eos aliquo modo pertinerēt, qui in conciliis præesse & interesse debent, vel etiam ad modum decidēdi omnes controuersias, quæ materiam conciliis celebrandis dare solent, tanquàm in archetipi, ut ritè & ordine celebrari possent, perispicerent.

SED SEQUENDO ORDINEM,

QUOD NICENVM SIT PRIMVM.

43 INTER cætera concilia quatuor sunt uenerabiles synodi, quæ totam principaliter fidem complectuntur, quasi quatuor euangelia, vel totidem paradisi flumina.

Harum

Harum prior Nicena Synodus cccxviii, 44 Episcoporum sub Constantino Augusto Imp. & Syluestro Papa anno Christi cccxxv. peracta est, in qua blasphemia Ariana perfidiæ cōdemnata est, in qua Arius asserbat tres inæquales gradus in Trinitate, Patrem scilicet maiorem, filium minorem, Spiritum sanctum creaturam, vel seruū. Nam eadem sancta Synodus per symbolum definiuit consubstantialem Deo patri Dei filium.

45 Secunda synodus numerum c1. Patrum sub Theodosio seniore in Constantinopoli congregata est, & Damafo Papa anno Christi cccclxxx1. Quæ Macedoniū Spiritum sanctum esse Deum negantem condemnans consubstantialem Patri, & filio Spiritum sanctum demonstrauit dans symboli formam, quam totam Græcorum & Latinorum confessio in ecclesiis prædicat. dist. 15. c. canones. S. inter cætera, & S. secunda synodus.

Symboli autem tenor est.

46 CREDO in vnum Deum Patrem omnipotentem factorem cœli & terræ, visibilibus omnium & inuisibilibus. Et in vnū Dominum Iesum Christum filium Dei vnigenitum. Et ex patre natum ante omnia sæcula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Genitum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cœlis. Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine, ET HOMO FACTVS EST. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum scripturas. Et ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris, Et iterum venturus est cū gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum Dominum & uiuificantem, qui ex patre filioque procedit, qui cum patre & filio simul adoratur & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas. Et vnā sanctam catholicam & apostolicā ecclesiam. Confiteor vnum baptisma in

remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi sæculi. Amen.

Et vltius in concilio generali sub Innocentio 11. Alterum symbolum habemus, cuius tenor sequitur.

47 Firmiter credimus, & simpliciter confitemur, quod vnus solus est verus Deus æternus, immensus, & incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens, & ineffabilis Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia, seu natura simplex omnino. Pater à nullo, filius à patre solo, ac Spiritus sanctus pariter ab vtroque absque initio, semper, ac sine fine. Pater generans, filius nascens, & Spiritus sanctus procedens, cōsubstantiales, & cœquales, & cōomnipotens, & cœterni vnum vniuersorum principium, creator omnium visibilium & inuisibilium, spiritualium, & corporalium, qui sua omnipotenti virtute similiter ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, & corporalem, angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem & spiritu & corpore constitutam. Diabolus enim & alii Dæmones à Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo verò diaboli suggestionem peccauit. Hæc Sancta Trinitas secundum communem essentiam indiuidua, & secundum personales proprietates discreta primò per Moysen & sanctos prophetas, aliosque famulos suos iuxta ordinatissimam dispositionem temporum doctrinam humano generi tribuit salutarem, & tandem vnigenitus Dei filius Iesus Christus à tota trinitate communiter incarnatus ex Maria semper Virgine Spiritus sanctus cooperatione conceptus verus homo factus ex anima rationali & humana carne compositus una in duabus naturis persona, viam vitæ manifestius demonstrauit. Qui cum secundum diuinitatem sit immortalis & impassibilis, idē ipse secundum humanitatem factus est mortalis & passibilis. Qui etiam pro salute humani generis in ligno crucis passus & mortuus. Descendit ad inferos, resurrexit

xit à mortuis, & ascendit in cœlum. Sed descendit in anima & resurrexit in carne, ascenditque pariter in utroque, venturus in fine sæculi iudicaturus viuos & mortuos, & redditurus singulis secundum opera sua tam reprobis, quam electis, qui omnes cum suis propriis corporibus resurgent, quæ nunc gestant, ut recipiant secundum opera sua siue bona fuerint, siue mala illi cum diabolo poenam perpetuam, & isti cum Christo gloriam sempiternam, de summa trinit. & fide catholica cap. 1. in prin.

48 Tertia synodus Ephesina prima cc. Episcoporum fuit sub iunioris Theodosio Augusto & Celestino Papa edita. Anno Domini cccxxx. contra Nestorium, qui dicebat, Beatam Virginem Mariam non Dei, sed hominis tantummodo genitricem: ut aliam personam carnis, aliam faceret deitatis, & hanc perfidiam condemnauit iusto iudicio, ostendens manere in Christo duas naturas & unam domini nostri Iesu Christi personam.

49 Quarta Synodus Calcedonensis. dcccxi. Episcoporum temporibus Martiani Principis & Leonis Papæ anno Christi ccccxi. contra Euthicem Constantinopolitanum Abbatem, qui asserbat, Christum post humanam assumptionem non ex duabus naturis existere, sed solam in eo diuinam naturam permanere, prædicans eadem S. synodus Christum Deum sic natum de Virgine, ut in eo substantiam & diuinam & humanam confiteatur naturam. distinct. 15. canones S. tertia synodus, & S. quarta synodus.

50 Quinta synodus sequitur Constantinopolitana secunda clxv. episcoporum temporibus Agapiti, Syluerii & Vigilii Papæ. ut in Tomo secundo Concil. & Impera. Iustin. ut ex eodem secundo Tomo ex noua descriptione Anno Christi dclxxxiii. contra Theodorum Mesechenum & omnes hæreticos, qui Theodorus dicebat, aliud esse Dei verbum, & aliud Christum, & sanctam Mariam negabant Dei genitricem fuisse.

51 Et hoc tempore Iustinianus extruxit templum Sanctæ Sophiæ maximum in Con-

stantinopoli, & putatur, quod a constitutione mundi non sit tale opus ita complete factum, ut in fasciculo temporum anno dliiii.

52 Sexta synodus Constantinopolitana tertia cl. patrum temporibus Constantini Principis, & Agathonis Papæ. anno Christi dclxxxii. contra Macharium Antiochenum Episcopum & socios, qui unam voluntatem & operationem in Christo falsa suspitione asserbant, qui condemnata hæresi præfata scripserunt 9. inferius annotata dict. cap. primo autem a S. quinta, usque ad finem.

53 Septima Nicena secunda ccccl. episcoporum temporibus Constantini vi. & Adriani primi Papæ. anno Christi dclxxxii. contra Iconomachoram & hæresim imaginum, in qua etiam iterum Græci reconciliati sunt post plagas solitas contentes Spiritum sanctum ex patre procedere ut habetur in fasciculo temporum sub anno. dclxxxii.

54 Octaua synodus Constantinopolitana quarta cccclxxxiii. episcoporum temporibus Caroli secundi dicti Calui Imp. & Adriani secundi Papæ. anno Christi dcccclxviii. contra Photinum Neophytum inuasorem sedis Constantinopolitanæ, & tota synodus consumitur in depositione Photii & restitutione Ignatii Archiepiscopi Constantinopolitani.

DE CONCILIIIS PROUINCIALIBVS.

55 D I C I T Archidiaconus in cap. sexta S. 1. 16. distinct. postquam Beda tractauit de octo uniuersalibus & dignioribus conciliis, de quibus supra, transit ad alia & uocat ea annotationes; quia quæ in Synodis statuebantur per capitulum annotabantur, dicit ergo.

Prima annotatio Anchiritanæ synodi, quæ ante Nicenum fertur fuisse, sed propter auctoritatem maiorem postponitur, in quo patres 18. statuerunt canones 24. distinct. 16. cap. prima annotatio in principio, & in Tomo primo conciliorum est mentio

mentio de hoc concilio, & dicitur celebratum fuisse anno Domini cccviii. & fuisse prouinciale, sed receptum in sexta synodo generali post tempora Marcellini Papæ, qui successit Marcello primo.

Secunda Neocesariensis, quæ post Anchiritanam & Antiochenam legitur fuisse, in qua Patres 17. statuerunt canones. 24. d. c. prima annotatio. S. secunda; & in Tomo primo conciliorum dicitur celebratum fuisse parum ante Nicenum primum sub Melchiade Papa, qui fuit anno Domini cccxi.

56 Tertia Grangren, quæ post Nicenam legitur fuisse, in qua Patres xvii. statuerunt canones xx. propter quasdam ecclesiasticas necessitates: maxime contra Eustachium, qui dicebat, quod nullus in coniugali gradu positus, nec ullus fidelis, qui non omnibus renunciaret, quæ possideret, spem ullam ad Deum haberet dict. c. prima annotatio. S. tertia, & in Tomo primo Conciliorum dicitur celebratum circa annum domini 324. in Paphlagonia, siue regione Pelasgiorum sub Syluestro primo Papa.

Fuit etiam Concilium Prouinciale 19. episcoporum Eliberthinum Hispaniæ circa tempora Syluestri Papæ primi, ut in Tomo primo Conciliorum, & eodem tempore Syluestri Papæ celebratum est Concilium Romæ præsentis Constantini Imperatore cum 275. episcopis, & eodem tempore celebratum fuit Concilium Romanum aliud cum 267. episcopis, ut in Tomo primo Conciliorum.

57 Quarta Sardicensis, in qua patres 60. statuerunt canones 22. & in ipso extiterunt Legati S. R. E. d. cap. prima. S. quarta. in Tomo primo Conciliorum, & historia tripartita lib. 4. cap. 23. legitur congregatum fuisse præcepto Constantii Imp. sub Iulio primo Papa, qui vixit usque ad annum. 344. & anno xi. post obitum Constantini Magni & congregatum fuit: ut Athanasius ad suam rediret ecclesiam, à qua expulsus fuerat per episcopos hæreticos Arrianos. Fuit etiam Concilium Prouinciale Hierosolymitanum sub eodem Iulio primo: cum Athanasius reuocaretur ad ecclesiam suam literis Constantii Imp. & Iulii Pontificis, ut ex hi-

storia tripartita li. 4. c. 34.

58 Et paulo post iussit idem Imp. in Syrmio congregari Concilium, in quo tradiderunt regulas fidei contra Arrium, & in hoc Concilio declaratur locus Genesis c. 19. pluit Dominus à Domino, ut sit sensus, pluit Dominus filius à Domino patre.

In eodem Tomo primo Conciliorum habetur sub Iulio primo celebratum synodum Romanam, in qua conuenerunt 16. episcopi contra Arrium & eius discipulos, quem damnarunt cum suis dogmatibus, & confirmata sunt acta in synodo Nicena. 59 Item sub eodem Iulio primo celebrata est Agrippicensis seu Coloniensis contra Eufratam blasphemum & hæreticum, qui Christum negabat Deum, damnatus est & priuatus episcopatu.

60 Quinta Antiochena, in qua patres xxx. statuerunt canones 25. & dicitur celebratum fuisse temporibus Aureliani Imperator qui durauit annos sex, videlicet ab anno Christi cclxxii. usque ad annum cclxxvii. & existente Pont. Rom. Dionysio primo, & congregatum fuit contra Paulum Samosatenum hæreticum, qui negabat filium Dei descendisse de cœlo, sed à ea aria coepisse & initium habuisse de terra, ut habetur in historia ecclesiastica. li. 7. c. 25. & constat ex narratis fuisse multo ante Concilium Nicenum.

Sexta Laodicensis, in qua patres 32. statuerunt canones 62. in Tomo primo Conciliorum habetur, congregatum fuisse hoc Concilium in fine Liberii Papæ, & secundum alios in initio Damasi anno Christi cccclxiii. & confirmatum fuisse in sexta synodo generali.

Sed fuerunt etiam duo concilia prouincialia sub Damaso primum Valentinum à 30. episcopis, alterum Aquiliense tempore etiam beati Ambrosii Damasci electus fuit anno Do. cccclxx. durauit annis 18.

Septima Cartaginensis, in qua Patres 228. statuerunt canones 23. quorum auctor maxime extitit Aurelianus Cartaginensis episcopus & S. August. & colligitur ex ordine Conciliorum in Tomo primo esse concilium tertium, Cartaginense prouinciale, sed confirmatum in sexta Syno-

do generali, ac fuit sub Siricio Papa, qui uiuebat anno Christi ccc lxxxiii.

61 Sed quia plura Concilia Cartaginensia fere his de omnibus erit mentio, tanto magis quia omnia præcedunt octauam annotationem, de qua infra dicetur.

61 Et in primis de Concilio Cartaginense sub Cornelio Pontifice Ro. qui fuit temporibus Galli Hostiliani Imp. ut habetur in historia ecclesiastica lib. 7. cap. 1. & 2. & iste Imp. incepit imperium anno Christi ccliii. ut habetur in fine Codicis in annorum digestionem per Holoandum, & hoc Concilium celebratum est super illa quæstione, an baptizati ab hæreticis essent rebaptizandi & opimi Cypriani erat, quod rebaptizarentur: sed hæc reuocata sunt per Cornelium Papam in sacerdotali Concilio Rom. & per Stephanum Papam successorem, de quo latius in dicta historia ecclesiastica lib. 7. cap. 3. per totum octauum, & in tomo primo Conciliorum. Nam Cornelius Papa, & ceteri omnes per Italiam sacerdotes stauerunt, antiquam a patribus super hoc traditam regulam debere seruari, quæ continebat, hæreticos sola manus impositione purgandos.

Et in eodem sacerdotali Concilio Ro. damnatus est Nouatius, qui spem salutis ademerat peccatibus, etiam si dignè eos poenitisset, & statutum eos, qui elapsi sunt in certamine fraterna, commiseratione curandos, & fomentis poenitentiae medicandos.

Fuit aliud Concilium Cartaginense primū sub Syluestro primo Papa, quod est Prouinciale & ex diuersis Prouincijs Africanis ad cartaginem conuenerunt multi Episcopi.

Concilium Cartaginense secundum prouinciale, sed confirmatum in sexta synodo generali fuit circa tempora Syricii Papa. Qui (ut dictum fuit) uiuebat anno Christi ccc lxxxiii.

Item sub isto Pontifice & diuo Ambrosio celebratum fuit Concilium Taurinense totum cōsummatum in compositione causarum ciuiliū inter quosdam episcopos & presbyteros ut in tomo. 1. Conciliorum.

Sub quo Pontifice fuit etiam Concilium Te-

lense Prouinciale contra Iouinianum & socios, quanuis sciendum sit Concilium hoc seruatum esse tempore Zosimi Papæ primi, ponitur autem hoc loco ob decretam Syricii Papa epistolam in illo recitatam, ut in eod. tomo. 1. Conciliorum.

Fuit etiam Concilium Cartaginense quartum 214. episcoporum, continet canones 104. & fuit tempore diui Augustini: quia in fine dicti Concilii dicitur, Augustinus Hipponen. Reg. subscripsit. Vixit Augustinus sub Damaso circa tempora annorum ccc lxxiii. & sequentium.

Concilium Cartaginense quintum celebratum fuit presentibus 73. episcopis tempore Anastasii Papæ, qui fuit anno Christi ccc xciiii. & statim post hoc fuit Concilium Toletanum primum 19. episcoporum prouinciale sed confirmatum auctore Leonis Papæ, & successiue Concilium Mileuitan. sub Innocen. I. qui fuit anno Christi ccc ciiii.

Concilium Cartaginense sextum ab episcopis 217. celebratum fuit tempore Bonifacii primi Papæ anno Christi 413. & inter fuit legatio R. E. & in eo actum est, ut ab episcopis orientalibus peteretur Concilium Nicenum, & postremo recitata fuit professio fidei Niceni Concilii.

Concilium Cartaginense septimum celebratum sub eodem Bonifacio primo nihil habet, quod ad nostra tempora pertineat.

Octaua annotatio Africana sub Theodosio iuniore August. in qua Patres 229. recitauerunt & firmauerunt canones. 105. qui diuersa concilia Africanae prouinciæ leguntur esse conscripti. Theodosius cepit imperium anno Christi ccc xxvi. fuit autem sub Bonifacio I. aut Celestini Papæ.

Nona annotatio Arelaten. in qua Patres, 200. statuerunt canones 4. quorum auctores fuerunt Syluester Papæ, & S. Maurinus episcopus temporibus Constantini Augusti.

Decima iterum Arelaten. in qua patres 17. statuerunt canones 4. eodem tempore, & postea fuerunt duo Concilia Regien. & Agaten. in Gallia sub Sisto tertio, qui fuit anno Christi ccc cxxiiii.

Vndecima Arelaten. tertia, in qua patres

18. statuerunt canones. Fuit sub Leone primo anno Christi ccc cxi. sub quo Leone fuit etiam Concilium Africanum prouinciale, & sub eodem Concilium prouinciale Vafense 18. episcoporum ac Concilium Carpentoraten. quæ est vrbs Gallia Narbonensis, fuit etiam Concilium Veneticum sub hoc Leone primo, in quo pauci episcopi statuerunt canones 16. & vltimo fuit Concilium Turanense sub hoc Leone primo octo episcoporum, & continet canones 13. De quib. in tom. 2. conciliorū.

Duodecima Arelaten. quarta in vico hortensio, in qua patres xi. statuerunt canones. d. c. 1. §. 12. dist. 16.

Tertiadecima iterum Arelaten. in qua patres 18. statuerunt canones d. c. 1. §. 13.

Quartadecima Aurasciens. in qua patres 26. statuerunt canones.

Fuit etiam Ro. Concilium sub Hilario Papa anno Domini ccc c lxxv. ac Concilium Tarraconen. prouinciale decem episcoporum sub Felice II. qui fuit anno domini ccc c lxxiiii.

Quintadecima Empan. in qua patres 26. statuerunt canones xi. dicto cap. 1. §. 14.

In tomo secundo conciliorum nominatur concilium Eupan. & tempore Gelasii Papæ primi & Sygismundi Regis & cū 70. episcopis, & dicitur quod ediderunt quadraginta decreta, fuit autē Gelasius post annum Christi ccc c lxxiiii.

Ro. synodus secunda, tertia, quarta, quinta & sexta sub Symaco Papa an. Do. 494.

Sextadecima Agatensis, in qua patres 39. statuerunt canones, d. c. 1. §. 16. dist. 16.

62 Fuit etiam concilium prouinciale Iardense tempore Symaci prædicti eodem anno. Ac sub eodem fuit concilium prouinciale Valentinum in Hyspania sex episcoporum, in quo statutum est: ut euangelium in missa legatur.

Septimadecima Aurelianen. in qua patres 72. statuerunt canones d. c. 1. §. 17.

In tomo secundo conciliorum nominatur primum (nam quinque nominantur) 33. episcoporum & fuit temporibus Hormisdæ Papæ & Iustini primi Imp. anno Christi d lxxx.

Et sub eodem Pontifice fuerunt duo concilia, vnum Gerundense anno vi. Theodoricii Regis, alterum Cæsaraugusten. a 12. episcopis. Ac etiam concilium Toletanum secundum sub Ioanne primo Papa qui successit Hormisdæ anno v. Amadrici Regis.

Decima octaua iterum Aurelian. in qua patres 30. statuerunt canones d. c. 1. §. 18.

Fuit hoc conciliū secundū & tempore Vigilii Papæ qui uiuebat anno Christi 554.

Decimanona iterum Arelaten. in qua patres 30. statuerunt canones, d. c. 1. §. 19.

Est concilium tertium sub eodem Vigilio Papa, & tempore Childeberti Regis est prouinciale, ut in tom. 2. conciliorum.

Vigesima Aruer in qua patres quinque statuerunt canones, est conciliū Auernen. circa tempora Vigilii Pap. prouinciale, de quo in tomo 2. concil.

Extat etiam concilium Aurelian. quartum circa tempora Pelagii primi Papæ, qui fuit post Vigilium & tempora Childeberti Regis, sub quo fuit etiam conciliū Turanen. secundum, ac similiter concilium prouinciale Parisiense, item aliud quintum Aurelian. concilium sub eodem Pontifice Pelagio, qui fuit post annum Christi d lxxxiii.

Vigesimalima Maticensis, in qua patres 21. statuerunt canones d. c. prima §. 25.

In tomo secundo conciliorum nominatur Matiscon. concilium primum, & circa tempora Pelagii Papæ secundi fuit anno Christi d lxxxiiii. & nominatur a ciuitate Matisconen. quæ non longè distat à Ticino, sub quo Pelagio fuit concilium prouinciale Hispalense: sed robur habuit a sede Romana. Ac etiā Toletan. 111. in quo Arii hæresis in Hispania condemnatur ab episcopis totius Hispaniæ & Galiciæ.

Fuit etiam concilium Lugdunen. primum anno 22. Regni Grutanni Regis & Valentinum concilium anno xxiiii. eiusdem Regis.

Vigesimalima iterum Maticen. in qua patres 86. statuerunt canones, quorum auctor maximè Priscus Lugdunensis episcopus extitit d. c. 1. §. 22. & erit concilium

- lium Matiscenen. secundum sub eodem Pontifice Pelagio secundo, de quo tomo secundo conciliorum.
- Vigesimaltertia Lugdunen. 11. in qua pater 18. statuerunt canones, quorum auctor maximè Priscus Lugdunensis extitit.
- Vigesimaquarta iterum Lugdun. 111. in qua patres 30. statuerunt canones d. c. 1. §. 24. De his duobus vltimis conciliis non est mentio in hoc secundo tomo conciliorum. Verum cum in decretalibus lib. 3. titul. 13. sit mentio de concilio Lugdunen. 111. I. satis constat hæc duo præcessisse, & cum tam in Matiscenen. secundo, quam in tertio Lugdunensi auctor Priscus episcopus Lugdunen. fuerit, constat, quod celebrata fuerint paruo distante tempore.
- Fuit concilium Romanum sub Gregorio Primo tempore Mauriti Thiberii & Theodosii Imp. anno v. Pontificatus sui, fuit electus anno Christi DXC.
- Sed quia ultra has xxiiij. annotationes cum insertis Concilijs multa alia fuere, ut tota hæc materia sit completa etiam reliqua annotabuntur.*
- Vnum fuit Aurisiodorense sub Deodedit, qui fuit anno Christi DCXIII. Item concilium Hispalense secundum sub Honorio primo Papa, qui fuit anno Christi DCXXI. Item concilium Toletanum quartum prouinciale celebratum ab omnibus episcopis Hispaniæ & Galiciæ sub eodem Honorio anno 111. sui Pontificatus. Item Toletanum quintum sub eodem Honorio anno primo Chintilani Regis Gotorum a Metropolitano & viginti alijs episcopis anno Christi DCXXIII. Item Toletanum sextum sub eodem Pap. ab episcopis Hispaniæ & Galiciæ 111. Item concilium Bracarense primum sub eodem Honorio Papa celebratum in Hispania citeriore ab episcopis Galiciæ, ac postea concilium Brachenfe secundum sub eodem Papa, qui Honorius fuit in Pontificatu an. xii. Item concilium Toletanum septimum circa tempora Martini primi Papæ, qui fuit electus anno Christi DCXLIII.
- Item concilium Lateranen. Rom. primum sub eodem Martino anno nono Constantini Augusti, & sub eodem concilium Toletanum octauum fuit subscriptum a quinquaginta episcopis Abbatibus & Vicariis episcoporum absentium.
- Item concilium Toletanum nonum & decimum sub eodem Martino, qui durauit in Pontificatu annis sex, mensib. duob.
- Item Cabilonen. in Galliis celebratum tempore Eugenii primi, qui assumptus est anno domini DCLIII.
- Item concilium Toletanum vndecimum circa tempora Vitaliani papæ anno domini DC LV. subscripserunt præsentis episcopi & Abbates monasteriorum, & Egila Diaconus agens vicem episcopi Arcobicen. & Liberatus diaconus agens vicem episcopi Seguuiensis.
- Item concilium Bracaren. tertium tempore Vitaliani, qui durauit annis quatuordecim cum dimidio.
- Anglicanum concilium ex historia ecclesiastica Beda lib. 4. cap. 5. anno incarnationis DCLXX. anno tertio Egfredi regis.
- Item alterum Anglicanum ex Beda eodem li. c. 17. anno x. Egfredi Regis Humbrorensiū & aliorum regum: quia tunc Angliæ in quatuor regnis diuisa fuit.
- Item concilium Toletanum duodecimum tempore Agatonis papæ, vel Leonis secundi, & anno primo Eringii regis. Agato successit in Pontificatu anno Domini DCXXVI. & durauit annis duob. cum dimidio. Leo secundus successit ac tenuit pontificatum annis duobus vel tribus, de quo concilio in tomo tertio.
- Item concilium Toletanum decimum tertium sub Constantini primo Pap. anno Domini DCCIII. Sed in tomo tertio concil. non habetur mentio de Constantino papa, & præsumitur fuisse sub Leone secundo.
- Concilium Romanum sub Gregorio 1. I. an. DCCXIII. & ann. VI. Imperii Leonis.
- Synodus Francica sub Zacharia papa iussione Apostolica a S. Bonifacio & Francorum episcopis sub Carolo magno duce anno Do. DCCXLII.
- Synodus Suesfionen. sub Childerico rege

&

- & duce Pipino.
- Item concilium apud palacium vernis sub Pipino rege anno DCCLV.
- Synodus Francofordien. sub Adriano primo anno domini DCLXXXIII. & tempore Caroli magni anno eius 26. in qua synodo extat libellus sacrosyllabus catholico saluberrimo editus stilo, continens materiã antiquorum conciliorum.
- Item concilium in Foro iulii sub Carolo & Pipino eius filio.
- Item concilium apud Theodenis Lutemburgensis habitum tempore Caroli magni sub Leone Papa 111. qui fuit anno Christi DCCXCIII.
- Item concilium Magoncian. celebratum anno salutis DCCCXIII. sub eodem Leone 111. qui durauit in pontificatu annis 20. cum dimidio. & eodem anno DCCCXIII. fuit Rhemensis synodus.
- Item concilium Aquisgran. anno domini DCCCXVI. sub Stephano 111. Papa & tempore Ludouici Imp. primi.
- Item concilium Parisien. celebratum anno DCCCXXIX. sub Eugenio Papa III. & Ludouico & Lothario Imp.
- Synodus Aquisgran. sub Lud. Pio Imp. anno Do. DCCCXXXIII. imperii Cæsaris 24
- Item synodus Magutina sub Lud. Rege habita præside Rabano Maguntinæ sedis archiepiscopo.
- Item Aquensis, seu Aquisgran. synodus sub rege Pipino Ludouici filio.
- Item synodus Meldensis habita anno do. 845. sub Carolo iuniore rege Francorū.
- Item synodus apud diuū Menadrū in suburbio Suesfium acta an. salutis DCCCLIII. & Caroli Ludouici regis Fraciæ an. 13.
- Item concilium Valentinū tpe Lottarii Imperatoris anno salutis. DCCCLV. & Lottarii anno xv. Pontifice Leone III.
- 63 Concilium Pistense ad fluuiū Sequā. anno Christi DCCCLXIII. & anno 23. regni Caroli regis tpe Nic. papæ primi. Et extat antiqua & insignis epist. dicti Nic. papæ primi ad Michaelē Imperatorem Constantinum de potestate & dignitate sedis Apostolicæ.
- Item Vormatiense concilium anno DCCLXV. & tpe Lud. Regis sub Adriano
- no Papa secundo.
- Item conciliū Triburiense celebratum sub Imperatore Arnulfo a 22. episcopis germanorum anno Do. DCCCLXXXV.
- Coloniensis synodus anno DCCCLXXXVII. sub Adriano III. & Carolo III. Imperatore cognominato Craffo.
- Maguntiacense concilium anno DCCCLXXXVIII. tpe Arnulphi regis anno I. & concilium Metense sub eodem Arnulfo.
- Concilium Nanense, de quo incertum est quo tempore celebratum fuerit, ut notatur in tomo 3. conciliorum.
- Salgunszadicense concilium habitum sub Benedicto Papa octauo, & Imp. Henrico secundo anno Do. MXXXII.
- Synodus Ro. episcoporum 113. sub Nic. secundo, qui electus fuit anno MLIX.
- 64 Concilium Lateran. generale sub Alex. 111. anno Do. MCLXXX. Pontificatus eius 20. mense in Basilica, quæ appellatur constantiniana 280. episcoporum, cuius concilii quamplurima decreta hic omittuntur: quia incerta sunt in libris decretalium, & sub nomine decretalium congruis locis sunt descripta.
- 65 Concilium Lateran. lōgè celeberrimū Romæ sub Innoc. 111. celebratum anno do. MCCXV. & per excellentiã generale dicitur: cū tot patres in ipso interfuerint, videlicet Hierosolimitanus, & Costantinopolitanus Patriarca, Metropolitanus 70. episcopi 400. Abbates 12. Priores conuentuales 800. Legati Græci & Romani Imperii, Regum verò Hierusalem Franciæ, Hispaniæ, Angliæ, & Cypri oratores, & tractatum fuit de insignibus negociis, & plurima decreta inserta sunt in decretalibus, & tanquam decretalia describuntur congruis locis.
- Concilium prouinciale habitum in Alemania sub Conrado epō Card. Leg. Apost. ad inclitā Alemanniæ nationē anno do. MCCXXV. sub Honorio tertio.
- 66 Vterius in li. 6. fit mentio de concilio Lugdunensi ter. primo sub Greg. IX. secundo sub Inn. 111. tertio sub Greg. X. de Greg. IX. est mentio in tit. de testib. ubi dicitur Greg. Nonus in conc. generali Lugd. de Inn. 111. in tit. de offi. ord. & in tit. de iudic. &

dic. & de litis contest. & aliis ubi dicitur Innoc. III. in generali Concilio Lugd. de Gregorio X. in tit. de electionibus, de bigamis, & aliis locis, ubi dicitur Gregorius X. in generali Conc. Lugd.

67 Postea fuit generale Vienneense sub Clemente V. de quo amplissime in clementinis. Et iste Clemens anno Domini. MCCCV. Transulit Pontificalem sedem ab urbe Roma in uionem Gallie urbe ubi ad septuaginta & quatuor annos remansit cum magno christianorum incommodo.

68 Concilium generale Constantiense tempore scismatis. Ferebatur. n. tunc tres Pontifices Ioannes XXII. Benedictus XII. & Gregorius XI. & omnes hi tres pariter in concilio Papam deieci sunt. & electus Martinus V.

69 Concilium Basiliense inchoatum sub Martino V. & Eugenio III. Postea translatum Ferrarie, & ultimo Florentie sub eodem Eugenio III.

70 Concilium Lateranense sub Leone X. In quo Decretum hoc extat. In Sess. IX.

Cum omnis etas ab adolescentia prona sit ad malum, & a tenoris assuefieri ad bonum magni sit operis & effectus. Statuitur ut magistri scholarium & preceptores pueros suos, siue adolescentes ne dum in gramatica & rhetorica, ac caeteris huiusmodi erudire & instruere debeant: Verum etiam docere teneantur ea, quae ad Religionem pertinent: ut sunt precepta diuina Articuli fidei, Sacri Hymni, & Psalmi, & Sanctorum Vitae, diebusque festiuis nihil aliud eos docere possint, quam in rebus ad Religionem & bonos mores pertinentibus, eosque in illis instruere, hortari, & cogere, in quantum possint, teneantur; ut nedum missas sed etiam uesperas diuinaque officia audienda ad Ecclesias accedant: & simile ad praedicationes & sermones audiendos impellant: Nihilque contra bonos mores, aut quod ad impietatem inducat eis legere possint.

Decretum est postea contra execrabilem blasphemiam, ut quicumque Deo Palam, seu publice maledixerit, contumeliosis atque obscenis uerbis D. N. Iesum Christum uel gloriosam virginem Mariam ex-

presse blasphemauerit: Si publicum munus exerceat, perdet emolumentum trium mensium, si clericus, uel sacerdos fuerit, eo ipso quod fuerit conuictus, multetur fructibus unius anni pro prima uice: Pro secunda priuetur beneficio, si unicum habuerit, quod si tertio sceleris arguatur, omnibus beneficiis eo ipso priuatus existit.

Contra laicos est etiam poenam, quae uideri potest, sed legibus ciuilibus maior imponitur. Qui uero reliquos sanctos blasphemauerint, arbitrio iudicis ratione personarum mitius puniuntur.

Aliud est decretum. Nam quilibet habens beneficium cum cura uel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio, officium diuinum non dixerit legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus non faciet, pro rata omissionis recitationis officii, & temporis, sed etiam iniuste perceptos in fabricas huiusmodi beneficiorum, uel pauperum eleemosinas erogare teneatur: si uero ultra sex menses in simili negligentia permanserit, erit legitima monitione precedente beneficio ipso priuatus: intelligitur autem omittere quod ad priuationem, qui per xv. dies illius bis saltem non dixerit: Deo tamen ultra praemissa de dicta omissione redditurus erit rationem. Et haec poena in habentibus plura beneficia reiterabilis toties sit, quoties contrafacere conuincatur.

Ex Sessione. X.

Sacro approbante concilio, Montes pietatis declarantur liciti, & omnes qui contra hanc declarationem praedicare, seu disputare uerbo, uel scriptis ausi fuerint, excommunicationis latae sententiae poenam incurrunt quocumque priuilegio non obstante.

Ex Sessione. XI.

Pragmatica sanctio abrogata est, & facta est concordatio inter Leonem Papam X. & sedem Apostolicam, ac Christianiss. Regem Francorum.

Ultimo extat Concilium Tridentinum notissimum omnibus. Et pro faciliiori intelligentia conscriptum est Compendium ipsius de Reformatione, & aliis, quae uersantur in foro.

Compendium

SACROSANCTI CONCILII TRIDENTINI,

DE REFORMATIONE, ET IIS, QUAE IN FORO VERSANTUR
Cum annotatione tantum locorum, quae ad dogmata fidei pertinent.

FRANCISCO GRATIANO DE GARZATORIBVS
I. C. ET CANONICO VINCENTINO,
Auctore.

CONCILIVM hoc principium habuit Vincentiae, sub felice recitatione Pauli III. postmodum translatum fuit Tridentum, ubi Deo Duce complementum habuit.

PRIMA SESSIO sub Paulo III. die 13. Decembris 1545.

Nihil aliud continet, quam decretum de inchoando concilio.

SECUNDA SESSIO Die 7. Ianuarii 1546.

Decretum de modo viuendi; & de aliis in concilio seruandis.

TERTIA SESSIO die 4. Februarii 1546.

Decretum de symbolo fidei.

QUARTA SESSIO die 8. Aprilis 1546.

Primum decretum de canonicis scripturis.

Secundum de editione, & usu sacrorum librorum.

QUINTA SESSIO die 17. Iunii 1546.

Primum decretum de peccato originali.

Secundum postea de reformatione in duobus capitibus.

De lectione sacrae scripturae, & quod omnimodo habeatur.

I DE lectione Sacrae Theologiae: & quia est materia raro contingens; sufficit allegare, ubi materia sit. Aduertendum tamen est, quod terminatur; si non est praebenda sufficiens, quod debeant assignari fructus ex simplici beneficio, uel per contributionem beneficiorum ciuitatis, & dioecesis; pro-

ut commodius fieri poterit, de capituli consensu. Et ita procedatur, ut sacrae scripturae lectio habeatur.

Item prouideat Episcopus, ne haec pia, & utilis prouisio quouis quae sita colerene negligatur.

Vel saltem sit magister, qui clericos, aliosque scholares pauperes gramaticam gratis doceat.

2 De praedicatione, & praedicatoribus abunde tractatur.

Idem in Sessione 24. de reformatione cap. 4.

SESSIO SEXTA die 13. Ianuarii 1547.

Primum decretum de iustificatione in multis capitibus, & canonicis.

Decretum postea de reformatione in quinque capitibus.

De Pana Episcoporum non residentium.

I INNOVATUR canon de residentia contra Episcopos, & superiores in absentia sex mensium cum poena quarta

partis fructuum unius anni fabricae applicandorum; & sex aliorum alius quartae similiter applicandae; Sed, etc.

te contumacia incurrant poenam interdicti ingressus ecclesiae eo ipso; cum

termino trium mensium denunciandi factum Romano Pontifici; qui prouideat, &c.

De hoc infra Sessione 23. de reformatione cap. 1.

De inferioribus non residentibus.

2 Inferiores per Episcopos cogantur residere quibuscumque non obstantibus.

Indulgentias uero, & dispensationes concessas probandas esse coram ordi-

dinariis;

dinariis ; & in suo robore mansuras ; cum tamen prouisione ab Episcopis tanquam Apostolicæ Sedis delegatis per deputationem Vicariorum , aut portionis fructuum ; vt cura animarum non negligatur.

De hoc infra Sessione 23. de reformatione cap. 1. in 2. parte.

Clerici possunt puniri.

3 Clerici sæculares , & regulares extra claustra puniri possunt ab Episcopo tanquam, &c.

De quo etiam infra sessione 14. cap. 4. & Sessione 24. de reformat. cap. 10.

4 Episcopi tanquam , &c. possunt uisitare , corrigere , & emendare capitula cathedralium , & aliarum ecclesiarum non obstantibus , &c.

De hoc infra Sessione 25. de reformat. cap. 6.

Ne Episcopi in aliena diœcesi ordinent.

5 Prohibentur Episcopi exercere Pontificalia in aliena diœcesi , nisi de consensu ordinarii , cum pœna Episcopo suspensionis ab exercitio , & ordinati ab ordine.

Add. Sess. 14. de reformat. cap. 2.

SEPTIMA SESSIO Die 3. Martii 1547.

Primum decretum de sacramentis , & canon. Item canones de Baptismo , & confirmatione.

Secundum decretum de reformatione in 15. capitibus.

De electione ad cathedrales.

1 Eligendus ad cathedrales fit de legitimo matrimonio , & triginta annorum iux. Alex. 1. in ca. cū in cunctis. S. præfenti, de electionibus.

Plures cathedrales non retinendæ.

2 Prohibetur plures cathedrales , seu Metropolitanas posse retineri , & qui detinet , una electa ; aliàs infra sex menses , si ad Sedem Apostolicam dispositio pertinet ; si ad alios , infra annum dimittere teneantur : alioquin remanebit ultima.

De beneficijs curam animarum habentibus.

3 Beneficia curam animarum habentia conferantur habilibus , & curam per se exercere ualentibus , iux. c. Quia

nonnulli , de clericis non residenti- bus, & ca. Licet canon , de electio. in vi. & prouisio aliter facta fit irrita , & pœna ordinario c. Graue nimis, de præb. quæ est suspensio à conferendis beneficiis post primam , & secundam correctionem.

Pluralitas prohibita de cetero.

4 Prohibetur de cetero plura curata , aut alia incompatibilia recipi , & simul retineri contra ca. De multa , de præb. aliàs priuatus fit beneficiis ipsis etiam istius canonis dispositione.

De dispensationibus uidentis.

5 Committitur ordinariis , vt videant dispensationes obtinentium plura curata ; & prouideant iux. ca. Ordinarii , de officio ordin. in vi. Sed quia postea aliter est dispositum infra Sessione 24. de reformat. cap. 17. de hoc non est curandum.

De perpetuis unionibus.

6 Uniones perpetuæ factæ citrà annos quadraginta reuideantur ab ordinariis tanquam , &c. & surreptitiæ irritentur : Quæ uero non fortitæ in totum , aut in partem , effectum sint ; & concedendæ in posterum , non exequantur ; nisi constiterit coram ordinario ex legitimis causis factas esse : & præsumantur surreptitiæ , & uiribus careant ; nisi à Sede Apostolica aliter declaratum sit.

De unitis curatis cathedralibus, aut Monasterijs.

7 Tractatur de curatis unitis cathedralibus , collegiatis annis singulis uisitantibus ; & quod procuretur etiam per Vicarium cum parte fructuum animarum cura laudabiliter exerceri , appellatione , priuilegiis , exemptionibus , etiam cum Iudicum deputatione , minime suffragantibus.

8 Ecclesiæ exemptæ annis singulis uisitantur ab Episcopo.

De tempore consecrationis Episcopi faciendæ.

9 Ad maiores ecclesias promoti munus consecrationis infra tempus a iure statutum suscipiant ; & est trium mensium post confirmationem & prorogationes ultra spacium sex mensium nulli suffragentur.

De consecratione infra sessione 23. c. 2.

Prohibitio capitulo sede vacante.

10 SEDE vacante non licet capitulis infra annum a die uacationis concedere licentiam ordinandi illos , qui beneficii recepti , aut recipiendi ratione arctati non fuerint ; si secus factum fuerit , capitulum subiaceat interdicto ecclesiastico ; & ordinati non gaudeant priuilegio ordinis ; in maioribus sint suspensi arbitrio futuri prælati.

De facultate promouendi.

11 FACULTATES de promouendo a quocumque non suffragentur , nisi habentibus legitimam causam expressam in literis ; & tunc ordinentur ab Episcopo in sua diœcesi , vel pro eo Pontificalia exercenti , & diligenti præuio examine.

Quantum duret facultas de non promouendo.

12 FACULTAS de non promouendo præterquam in causis a iure expressis ad annum tantum suffragentur.

De examinandis presentatis.

13 PRÆSENTATI , seu electi , vel nominati a quibuscumque etiam nunciis Sedis Apostolicæ ad quæuis beneficia ecclesiastica non instituantur , nec confirmantur , nec admittantur , nisi prius examinati , & idonei reperti fuerint. Nec appellatio tueatur , quominus examinentur , exceptis ab uniueritate studiorum generalium.

De causis exemptorum.

14 TERMINATUR in causis exemptorum seruari. ca. 1. de priuileg. in vi. Nam in ciuilibus causis , mercedum , & miserabilium personarum , sæculares , & regulares extra monasterium degentes conueniri possunt coram ordinariis tanquam Apostolicæ Sedis delegatis . Idem disponitur infra sess. 14. de reformat. cap. v.

De hospitalibus.

15 ORDINARIJ curent ; vt hospitalia gubernentur fideliter , & diligenter : & innouatur clandestina , quia contingit , de religiosis domibus .

De his infra sess. 22. de reformat. cap. 9. & generalius sess. 25. de reformat. cap. 8.

OCTAUA SESSIO Die 2. Martii 1548.

Habet decretum de translatione Concilii.

NONA , & DECIMA BONONIÆ celebratæ Die 21. Aprilis & 2. Iunii 1548.

Decretum prorogationis sessionis.

VNDECIMA SESSIO. Sub Iulio 11. Cal. Maii 1551.

Decretum de reassumendo Concilio.

DVODECIMA SESSIO. Die 1. Septembris 1551.

Decretum prorogationis sessionis.

TERTIADECIMA SESSIO. Die xi. Octobris 1551.

Habet decretum sacramenti Sanctissimæ Eucharistiæ in multis capitibus , & canonibus.

Decretum postea de reformatione , continet cap. 8.

De correctione morum, & prohibita appellatione.

1 Episcopi admoneantur esse Pastores , non percussores , atque ita præesse , vt non dominantur ; sed tanquam filios , & fratres diligant , &c. cum sæpe plus in corrigendo beneuolentia agat , quam austeritas ; plus exhortatio , quam comminatio ; plus charitas , quam potestas , &c. Sin autem virga opus fuerit ; tunc cum misericordia rigor ; cum lenitate seueritas adhibenda est , ut si ne asperitate disciplina populis necessaria conseruetur : & qui correcti fuerint , emendantur , &c. Sed ubi morbi grauitas postulet , ad grauiora remedia descendere debet , & ceteras saltem oues a contagionis periculo liberare . Sed in causis uisitationis , & correctionis , siue habitatis ; & in criminalibus ab Episcopo , aut Vicario non appelletur ab interlocutoria , vel grauamine , ante definitiuam sententiam . Nec teneantur differre appellationi ; sed ad ulteriora possint procedere : nisi sit grauamen non reparabile per definitiuam ; uel a definitiua non possit appellari : Quibus casibus seruetur dispositio ca. ut debitus honor in fine, de appell.

Ad quem committatur causa appellationis.

2 Appellatio à sententia Episcopi , vel Vicarii , ubi permittitur , committatur

Metropolitano, aut Vicario: sed si distat ultra duas dietas, uni ex uiciniis Episcopis.

De actis producendis ab appellante.

3 Disponitur reum appellantem in criminali causa debere producere coram Iudice, ad quem, acta primæ instantiæ, & quod Iudex non procedat ad absolutionem, nisi illis uis.

Is autem, a quo appellatum fit, infra triginta dies acta ipsa postulanti gratis exhibeat; alioquin absque illis causa terminetur.

De obseruandis in degradatione actuali. & de actuali.

4 EPISCOPVS solus procedit ad condemnationem, & verbalem dispositionem; sed in degradatione actuali, loco Episcoporum Abbates utentes mitra interesse possint: alioquin procedatur ab Episcopo aliis personis presentibus in dignitate constitutis, & iuris scientia commendabilibus.

De cognitione gratiæ circa crimen.

5 EPISCOPVS residens tanquam, &c. etiam summarie cognoscat de surreptione gratiæ super aliquo crimine publico, de quo ipse inquirere coeperat, aut remissione poenæ falsis precibus impetrata; & postquam cognouerit falsam, non admittat.

Prohibetur Episcopus citari, ut personaliter compareat.

6 EPISCOPVS non potest citari, uel moneari, ut personaliter compareat, nisi ob causam, ex qua deponendus, uel priuatus ueniret.

De testibus contra Episcopum.

7 TRACTATUR de non recipiendis testibus contra Episcopum in causa criminali, nisi testes sint, & bonæ conuersationis, existimationis, & famæ.

Causa Episcoporum referenda Pontifici.

CAUSAE Episcoporum, quando comparere debent pro obiecti criminis qualitate coram Pont. Max. referantur; & per ipsum terminentur.

Idem sess. 24. de refor. cap. 5.

XIII. S E S S I O. Die 25. Nouemb. 1551.

Tractatur de poenitentia in multis capi-

tibus, & canonibus.

Sed in cap. septimo declaratur iusta de causa fieri reservationes casuum, tam à Pontifice, quam ab Episcopo. & quod in articulo mortis quilibet Sacerdos potest absolueri non obstante quacunque reservatione.

Decretum postea de refor. c. 13.

De impedimento ordinandi.

1 NULLAM concessam licentiam de se promoueri faciēdo ante restitutionem ad priores ordines, gradus, & dignitatē, suffragari ei, cui assensus ad sacros ordines a suo prælato ex quacunque causa, etiam ex occultis criminibus, & extrajudicialiter fuerit interdictus, aut suspensus fuerit a suis ordinibus, aut dignitatibus ecclesiasticis.

De Episcopis titularibus.

2 PROHIBENTUR Episcopi, qui titulares uocantur, ordinare aliquem in aliena diocesi, etiam si dicatur nullius diocesis; nisi de expresso ordinarii cōsensu, aut cum literis dimissoriis, cum poena suspensionis ipso iure ab exercitio Pontificalium per annum: Illius autem, qui suscepit ordines, quamdiu ordinario visum fuerit.

De quo etiam supra sess. 6. de reformatione, cap. 5.

De clericis sine examine ordinandis.

3 CONTINET facultatem Episcopi suspendendi, prout uidebitur, & interdicendi suos clericos ordinatos absque examine, & literis commendatitiis, quāquam habiles ordinati fuerint.

Clerici possunt puniri, & uisitari.

4 OMNES clerici possunt puniri, uisitari, & corrigi ab ordinariis tanquam, &c. de eorum excessibus, criminibus, & delictis, quoties opus fuerit, etiam extrajudicialiter, quibuscunque exemptionibus, &c.

De literis conseruatorijs.

5 LITERAE conseruatoriæ cum Iudicum deputatione suffragantur, quominus coram ordinario accusari, & conueniri, & contra eum inquiri, & procedi non possit. Nec in ciuilibus alios trahere,

dere ad dictos suos Iudices.

Quod si fuerit electus ab ipso actore, & reus suspectum dicat, aut si cōtrouerfia orta fuerit, non procedatur in causa donec per arbitros iuris super suspitione, aut iurisdictione fuerit iudicatum. Familiaribus solum duobus, qui sumptibus impetrantis vixerint, profit. Nec gaudere possit priuilegio literarū ultra quinquennium. Nec possit habere erectum Tribunal.

De causis mercedum.

IN causis mercedum seruetur decretum supra Sess. 7. ca. 14.

Exceptio de uniuersitatibus.

VNIUERSITATES generales, collegia doctorum regularium loca, & hospitalia actu seruientia, & uniuersitates collegiorum, & hospitalium, huiusmodi personæ in presentis canone non comprehendantur, sed exemptæ sint.

6 De habitu clericorum, & de poena monitorum, & non deferentium habitum tractatur.

De dispensatione concedenda.

7 QVI occidit per industriam proximum suum, uel per insidias ab altari auelli debet. & etiam si crimen id, nec ordine iudiciario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultum sit, nullo tempore ad sacros ordines promoueri potest; nec illi aliqua ecclesiastica beneficia, etiam si curam animarū non habeant, conferri liceat: sed omni ordine & beneficio, & officio, perpetuò careat. Si uerò homicidium non ex proposito sed casu, uel vim vi repellendo, ut quis se à morte defenderet, fuisse commissū narratur; quam ob causam iure quodammodo dispensatio debeat, talis dispensatio committatur ordinario; aut ex causa Metropolitano, aut viciniori Episcopo; qui non nisi causa cognita, ac probatis narratis precibus eam concedat: nam aliter dispensare non potest.

De priuilegio puniendi clericos non subditos.

8 EPISCOPVS ex priuilegio puniendi clericos subditos nequaquam procedere debet contra clericos sibi non subditos, etiam reos atrocium criminum, nisi in-

teruentu proprii Episcopi, aut personæ ab ipso Episcopo deputandæ.

Non uniantur beneficia alij diocesi.

9 BENEFICIA quacunque etiam simplicia, præstimonio unius diocesis non uniantur perpetuò alterius diocesis beneficio, aut monasterio, seu collegio, uel loco pio, nec etiam augendi cultum diuinum, aut alia quacunque ratione. In hoc declarando decretum supra sess. 7. ca. 6. super unionibus.

De regularibus beneficijs.

10 REGULARIA beneficia professis prouideri consueta, quando vacare contigerit ex persona illorum, qui ea obtinēt in titulum, per mortem, resignationem aut aliàs, conferantur religiosis illius ordinis, uel iis, qui tenentur suscipere habitum, & uotum emittere, & non aliis.

De non admittendo ad professionem, nisi perpetuo.

11 NEMO prælatus, seu superior ordinum admittere possit aliquem ad habitum, & professionem, nisi ut in ordine ipso ad quem transfertur, perpetuò maneat in claustris sub superioris obedientia.

Regularis incapax secularium beneficiorum.

AC taliter translatus, id est, de saeculo ad religionem, etiam si canonicus regularis fuerit, ad beneficia saecularia etiā curata omnino incapax existat.

De impetratione iuris patronatus.

12 NEMO ius patronatus impetrare, aut obtinere possit, nisi de nouo fundauerit ecclesiam, uel capellam, uel iam erectam sine dote de suo dotauerit competenter: In casu autē foundationis Episcopo institutio, & non inferiori referuetur.

De presentando Episcopo ordinario.

13 Non liceat patrono presentare prætextu priuilegii aliquem nisi Episcopo ordinario, ad quem spectat de iure prouisio, seu institutio, ac institutio formaliter facta nulla sit, & esse intelligatur. De hoc iure patronatus infra Sess. 25. de refor. cap. 9.

XV. S E S S I O, & XVI. Die 25. Ianuarii, & Die 28. Aprilis 1552.

Decreta de prorogatione Sessionis, & de suspensione Concilii.

XVII. Sessio. Prima autem sub Pio III
Die 18. Ianuarii 1562.

Decretum de celebrando Concilio.

XVIII. Sessio Die 26. Februar. 1562.
Decretum de librorum delectu, & de
omnibus ad Cōcilium fide publica in-
uitandis.

XIX. & XX. Sessio. Die 14. Maii, & 4. Iu-
nii 1562.

Decretum prorogationis sēssionis.

XXI. Sessio. Die 16. Iulii. 1562.

Doctrina de communionē sub utraque
specie, & paruulorum, in diuersis capiti-
bus, & canonibus.

Decretum postea de reform. in cap. II.

De collatione ordinum sine mercede.

I PRO collatione ordinum nihil accipia-
tur, nec pro literis dimissoriis, nec pro
figillo, nec pro alia quacunque de cau-
sa, etiam sponte oblatum.

Nec etiam a ministris Episcoporum.

De notarijs in hoc casu.

NOTARIJ in his tantum locis, in quibus
non uiget laudabilis consuetudo nihil
accipiendi, pro singulis literis dimisso-
riis decimam tantum unius auri accipe-
re possint: dummodo eis nullum sa-
larium sit constitutum pro officio.

Nec Episcopo ex notarii commodis a-
liquod emolumentum directē, uel indi-
rectē perueniat, non obstantibus, &c.

2 Non ordinentur nisi habentes benefi-
cium, uel cum obligatione patrimonii.
Deinceps clericus aliquis secularis quā-
uis alias sit idoneus, moribus, scientia,
& aetate ad sacros ordines non promo-
uebitur, nisi prius legitimē constet eum
beneficium ecclesiasticum, quod sibi
ad uictum honestē sufficiat pacifice pos-
sidere. Id uerō beneficium resignare nō
possit, nisi facta mentione, quod ad il-
lius beneficii titulum sit prēmōtus, ne-
que ea resignatio admittatur: nisi con-
stito, quod aliunde minore commodas
possit: & aliter facta resignatio nulla sit.
Patrimonium uerō, uel pensionem ob-
tinentes ordinari posthac non possunt,
nisi illi quos Episcopus iudicauerit as-
sumendos pro necessitate, uel commo-
ditate ecclesiarum suarum; eo quod nō

prius perspecto patrimonium illud, uel
pensionem uere ab eis obtineri taliaq;
esset, quæ eis ad vitam sustentandam sa-
tis sint, atque illa deinceps sine licentia
Episcopi alienari, aut extinguī, uel re-
mitteri nullatenus possint; donec bene-
ficium ecclesiasticū sufficiens sint ade-
pti, uel aliunde habeant, unde uiuere
possint: antiquorum Canonum pēnas
super his innouando.

De fructibus in distributiones conuertendis.

3 **VB** I distributiones non sunt, uel sunt ita
tenuēs, ut negligantur uerisimiliter epi-
scopi in distributiones quotidianas cō-
uertant tertiam partem fructuum, pro-
uentuum, & obuentuum, tam digni-
tatum, quā canonicatum, & ut latius
in ipso.

De sacerdote adiungendo.

4 **VB** I unus Sacerdos non sufficit populo
numeroſo, Episcopi tanquā, &c. cogunt
Rectores ad adiungendum tot Sa-
cerdotes, quot sufficiant ad sacramen-
ta exhibenda, & cultum diuinum cele-
brandum.

De erigenda noua parochia.

I N eodem capit. ob locorum distantiam,
siue difficultatem Episcopi, constituere
possint nouas parochias rectoribus in-
uitis cum portione fructuum, & ut la-
tius in eo.

De unione per Episcopos.

5 **EP** ISCOPI tanquā, &c. possunt unire ec-
clesias iuxta formam iuris.

*De imperitis Rectoribus, & turpiter uiuentibus, &
coadiutore, aut Vicario assignando.*

6 **Q** UANDO Rectores sunt imperiti, Episco-
pi tanquā, &c. possunt deputare coad-
iutores; aut Vicarios, cum parte fru-
ctuum, uel aliter prouidere. Facultas ue-
rō sit puniendi eos, qui turpiter uiuūt
monitos, & adhuc incorrigibiles, appel-
latione remota.

De transferendis beneficijs.

7 **EP** ISCOPI tanquā, &c. possunt transfer-
re beneficia simplicia, uetustate, uel a-
lias collapsa, nec possunt reparari ex
paupertate. Ad matrices, aut alias ec-
clesias uocatis iis, quorum interest.

De

De collapsis parochialibus, et reparandis ex fructibus.

E ODEM cap. procurent autem parochiales
collapsas restaurari, uel ex fructibus,
uel in eorum defectum omnibus reme-
diis id fieri per parochianos, ipsos cog-
endo quacunque appellatione remo-
ta. Quod si omnes nimia egestate labo-
rent, transferantur cum facultate cōuer-
tendi eas in usus etiam prophanos, non
tamen fordidos, erecta ibi cruce.

*De uisitandis commendatis monasterijs, & reparandis
sequestratione fructuum.*

8 Episcopi tanquā, &c. uisitent commen-
data monasteria, & beneficia curata, &
non curata, secularia, & regularia, & cogant
reparari, etiam per sequestrationē
fructuum: & si cura imminet animarū,
exerceatur appellatione, &c. non ob-
stantibus. Et si uigeat regularis obser-
uantia, Episcopi admoneant superiores,
ut uisitent: & si non uisitauerint ita
moniti, tunc Episcopi tanquā, &c. ui-
sitare possint, & corrigere.

De quæstorum elemosinarum usu sublato.

9 **N** O M E N, & usus quæstorum elemosina-
rum propter abusum penitus aboleatur
nec ulterius admittantur ad officium
huiusmodi exercendum. Indulgentias
uerō aut alias spirituales gratias, qui-
bus non ideo Christi fideles decet pri-
uari, decernitur publicandas esse per or-
dinariū adhibitis duobus de capitulo.
Quibus Episcopis facultas datur ele-
mosinas, atque oblata sibi charitatis
subsidiā, nulla mercede accepta, fide-
liter colligendā. ut tandem omnes uerē
intelligant hos ecclesiæ thesauros non
ad quæstum, sed ad pietatem exerceri.

XXII. Sessio. Die 17. Septemb. 1562.

Doctrina de sacrificio Missæ in multis
cap. & canonibus.

Decretum postea de reformatione.

1 Tractatur de clericorum uita, honestate,
cultu, doctrina retinenda, & de aliis om-
nibus rebus. Nec appellatio ad morum
correctionem admittenda est.

Clerici arma portantes, & usurarii ex-
communicentur c. 2. de uita, & hon. cle.

De qualitate in cathedralibus.

2 In assumendo ad cathedrales, si fuerit se-

cularis, ultra qualitatem, supra septima
Sessione cap. 1. requiritur, ut fuerit in
sacro ordine spacio sex mensium; & de-
ficiente notitia recenti in curia, sumat-
ur notitia a Legatis Sedis Apostolicæ,
nunciis, aut eius ordinario, aut uicino-
ribus: & sit in uniuersitate magister, si-
ue doctor, aut licētiatus in Theologia,
aut iure canonico, aut ostendatur ido-
neus alios ad docendos testimonio pu-
blico alicuius Academiæ.

Quod si Regularis fuerit, a superioribus
suæ religionis similem fidem habeat.

De distributionibus quotidianis.

3 **D** A T V R facultas Episcopis tanquā, &c.
diuidendi ex fructibus tertiam partem
in distributiones quotidianas amitten-
das ex absentia arbitrio Episcoporum,
& applicandas fabricæ, si indiget, aut
pio loco. Sed si dignitas, ex qua fru-
ctus diuisi sint, sit extra ciuitatem; &
habeat curam, is, qui incumbere uolue-
rit, eo tempore præfens habeatur. &
hæc locum habeant in ecclesijs, ubi
non est consuetudo de amittenda ter-
tia parte fructuum.

De uocem habentibus in capitulo.

4 **Q** U I non sint saltim Subdiaconi, non
habent uocem in capitulo.

De suscipiendis ordinibus requisitis.

S I qui uerō obtinent, uel in posterum
obtinebunt dignitates, personatus,
præbendas, aut portiones, ac alia bene-
ficia, quibus uaria onera annexa sunt,
iusto impedimento cessante, teneatur
infra annum suscipere ordines requisit-
os; aliter incurrant pēnam Clem. ut iij.
de aetate, & qualitate.

*Cogantur exercere per se, & de aetate, & tempore
prouisionis.*

E O D E M cap. cogant Episcopi per se ip-
sos exercere, quæ debent: & in posterum
non fiat prouisio, nisi iis, qui iā aetatem,
& cæteras habilitates habeant; aliter sit
irrita prouisio.

Dispensationes committantur ordinarijs.

5 **D** I S P E N S A T I O N E S concedenda extra Ro-
manam curiam committuntur tantum
ordinarijs: & si gratiosè concedantur
non sortiantur effectum, nisi prius ab

Epi-

Episcopis tanquam, &c. summarè, & extraiudicialiter cognoscantur non subiacere uitio surreptionis, & obreptionis.

De commutationibus ultimarum uoluntatum extra Romanam curiam.

6 IN commutationibus ultimarum uoluntatum Episcopi tanquam, &c. summarè, & extraiudicialiter cognoscant nihil tacita ueritate, uel falsitate, narratum fuisse, priusquam executioni mandentur.

De seruandis in appellationibus.

7 LEGATI, nuncii, Patriarchæ, & alii superiores, in appellationibus ad eos interpositis tam in admittendis, quam inhibitionibus concedendis, seruire debent. c. Romana. de appe. in vi.

Episcopi executores piarum uoluntatum.

8 EPISCOPI tanquam, &c. sunt executores omnium piarum uoluntatum in casibus a iure concessis.

Ius uisitandis hospitali.

ITEM habent Episcopi ius uisitandi hospitalia, siue scholas etiam laicorum, non tamen quæ sub Regum immediatè protectione sunt.

De monte pietatis.

CIRCA montem pietatis, & pia loca, etiam si iura ad laicos pertineant, quocumque priuilegio non obtate ipsi Episcopi iuxta canones officium suum exequantur consuetudine non obstante.

De administratione fabricæ ecclesiarum, & montis pietatis.

9 ADMINISTRATORES fabricæ ecclesiarum etiam cathedralium, montis pietatis, ac aliorum piorum locorum singulis annis reddant rationem ordinario, consuetudine, & priuilegiis non obstantibus, nisi in institutione, aut ordinatione expressè cautum esset de exemptione: sed si tali casu reddetur ratio, adhibeatur etiam ordinarius, aliter, &c.

De notarijs examinandis.

10 EPISCOPI tanquam, &c. examinent notarios quacumque auctoritate creatos de eorum sufficientia, & possint prohibere non idoneos, aut in officio delinquentes in causis ecclesiasticis, & spiri-

tualibus se exercere; nec appellatio notariorum interdictionem ordinarii suspendat.

De usurpantibus fructus pauperibus erogandis.

11 CLERICI, uel laici quacumque dignitate, etiam Imperiali, si occupauerint fructus, seu quascumque obuentiones conuertendas in pauperes personas; aut quocumque colore couerterint in suos usus, ii anathemati tandiu subiaceant, donec omnia integrè restituerint iis, ad quos spectat; & deinde absolutionem a Romano Pontifice obtinuerint. Et si ecclesiæ patronus fuerit, ultra prædictas pœnas sit ipso iure priuatus.

De qua pœna etiam in Sessione 25. de reforma. cap. 9.

Si clericus sit qui auctor fuerit usurpationis.

CLERICVS, qui auctor fuerit, seu cõsentiens usurpationis, iisdem pœnis subiacet; & quibuscumque beneficiis priuatus sit; & inhabilis ad alia quæcunque; & arbitrio sui ordinarii suspendatur a suorum ordinum executione, etiam post integram satisfactionem, & absolutionem.

Decretum de obseruandis, uel euitandis in celebratione missarum.

ORDINARIJ locorum prohibeant ea omnia, quæ uel avaritia, uel irreuerentia, uel superstitio, introduxit.

Atque quò ad avaritiam prohibeant pacta, & conuentiones circa celebrandas missas, quæ a simoniæ labe, uel turpi quæstu non longè absunt.

De prohibitis Sacerdotibus, & de oratoris dignandis.

QVÒ ad irreuerentiam, interdicitur in suis diocesis, ne uago, & ignoto Sacerdoti celebrare liceat; nec permittat criminosos altari ministrare, aut sacris interesse. Nec patiantur extra ecclesiã sanctum hoc sacrificium peragi. Et oratoria sunt designanda ab ordinarijs.

De musica prohibita, & alijs actionibus.

MUSICA, & cantus lasciuus, aut impurus non misceatur.

Item actiones sæculares, prophana colloquia, deambulationes, strepitus, & clamores arceantur a domo Dei.

De superstitione prohibita; & quò accedatur ad parochias.

QVÒ seruetur tantum usus ecclesiæ; sed Episcopi remoueant usum quarundam missarum, & certum numerum candelarum.

Et moneant populum, ut frequenter accedat ad parochias saltim festiuis Dominicis, & maioribus festiuis.

Hæc omnia summarim, quia Episcopi etiam tanquam &c. non solum ista, sed prout ipsis uisum fuerit, monere debet, corrigere, & populum fidelem compellere, non obstantibus, &c.

Decretum de postulatione calicis.

QVOD est priuilegium, ut non celebrantes, & laici possunt uti sacramento calicis. & sacrum Concilium reseruauit totum negotium S. D. N. utrum debeat concedi, uel ne, uel nationi, uel regno.

XIII. Sessio, Die 16. Iulii. 1563.

Decretum de reformatione in cap. 18.

De residentia Episcoporum, & Cardinalium.

TRACTAT de residentia Episcoporum, & Cardinalium: & multas pœnas addit decreto supra sessio. 6. cap. 1. & declarat causas absentia esse ex uigenti necessitate in scriptis approbandas à Ro. Põ. à Metropolitano, aut antiquiori suffraganeo. Et quò ex absentia oues nullum damnum accipiant. Et tempus absentia in anno siue continuum, siue interruptum debere esse duorum mensium, aut ad summum trium. Et non sit absentia: Aduentus Domini; Quadragesimæ; Natiuitatis; Resurrectionis Domini; Penthecostes; & Corporis Christi.

Contrafaciens ultra pœnas in dicta vi. sessione, & mortalis peccati, non faciat fructus suos; sed priuatus sit.

De inferioribus.

EADEM est pœna quò ad culpam, & amissionem fructuum: & in casu absentia causa est approbata ab Episcopo in scriptis Vicario assignato.

Absentes autem citati, & contumaces, possunt etiam priuari ab Episcopo quibuscumque non obstantibus. Et quò hoc decretum unà cum illo in vi. Sessione publicetur in Concilijs prouincialibus, &

synodalibus.

De tempore consecrationis Episcoporum.

2 IN Ecclesijs Cathedralibus Episcopi etiam S. R. E. Card. consecrentur infra tres menses; aliter teneantur fructus perceptos restituere. Et si intrà totidem menses postea id facere neglexerint, sint ipso iure priuati ecclesijs.

De hoc etiam supra sess. 7. cap. 9.

De ordinationibus.

3 EPISCOPI per se ordines conferant. Impediti subditos suos nõ antequam iam probatos, & examinatos, ad alium Episcopum ordinandos dimittant.

De prima Tonsura.

4 PRIMAM tonsuram petentes sacramentum confirmationis prius susceperint, & de erudimentis Dei edocti sint, & legere, & scribere sciant, & probabilis coniectura sit eos non fraude fugiendi iudicii sæcularis hoc uite genus elegisse; sed ut Deo fidelem cultum præstent.

De testimonio habendo tam in minoribus, quam maioribus ordinibus.

5 PROMOVENDI ad minores ordines habeant testimonium à magistro scholæ. Sed qui assumendi sunt ad maiores, per mensem ante ordinationem Episcopum adeant; qui aut Parocho, aut cui uidebitur, committat; ut diligenter inquirat à fidedignis de Natalibus, moribus, & uita eorum, qui uolunt promoueri; & transmittant ad Episcopos literas testimoniales.

De atate ad obtinendum beneficium.

6 PRIMA tonsura initiatus, aut in minoribus ordinibus constitutus non obineat beneficium ante annum xiiii. & is fori priuilegio non gaudeat, qui beneficium non habeat, aut clericalem habitum, & tonsuram, deseruiat ecclesiæ, aut in aliqua schola, quasi in uia ad maiores ordines uerfetur.

De Clericis coniugatis.

DE Clericis coniugatis seruetur. cap. primum de Clericis coniugatis in 6.

7 Obseruatio Episcopi, quando uult ordinare.

De temporibus ordinationum.

8 ORDINATIONES fiant, statutis temporibus,

bus, de quibus c. 3. de temporibus ordinatio. Et unusquisque ordinetur à suo Episcopo. Qui petit ab alio, non promoveatur, nisi ordinarii testimonio commendetur. Qui secus fecerint; ordinans sit suspensus per annum; ordinatus autem quam diu ordinario uidebitur.

DE ordinando familiari Episcopi requisita.

De Abbatibus in ordinibus conferendis.

10 **ABBATES** non conferant tonsuram, uel minores ordines alicui, qui non sit sibi subditus. Ac ipsi Abbates, aut alii exempti, aut collegia, uel capitula cathedralium ecclesiarum, non concedant literas dimissorias, cum pœna, de qua supra fess. 7. cap. 10.

Qualitas minorum ordinum; & quando maior possit suscipi.

11 **PETENTES** minores ordines latinam linguam intelligant; & dentur per temporum interstitia; nisi aliud Episcopo uidebitur. Et seruiant ecclesie, cui sunt adscripti, nisi adsint studiorum causa.

Atq; ita non nisi post annum à susceptiohe postremi gradus minoris, ad sacros promoveantur, nisi necessitas, aut ecclesie utilitas iudicio Episcopi aliud exposcat.

Subdiaconorum, & Diaconorum qualitas.

12 **SUBDIACONVS** sit annorum xxii. Diaconus xxiii. Presbyteri non ante annum xxv. Et non omnes dictæ ætatis eligantur; sed digni tantum.

Regulariter sint dictæ ætatis, & cum diligenti examine Episcopi priuilegiis, &c. non obstantibus.

De Subdiaconorum alia qualitate.

13 **VLTRA** alia Subdiaconi sciant decere diebus Dominicis, & solemnibus sacra communionem assumere. Et ante annum non ordinentur ad Diaconatum, nisi aliud Episcopo uidebitur pro ecclesie utilitate, aut necessitate.

Nec duo sacri ordines dentur eodem die, etiam regularibus priuilegiis &c.

De requisitis circa Presbyteros.

14 **NON** ordinetur Presbyter, nisi post annum Diaconatus; nisi aliud uidebitur Episcopo, & causa est bona, utilitas, uel

necessitas ecclesie. c. 6. de æta. & quali. & comprobetur diligenti examine esse habilem ad docendum populum, & sacramenta ministranda.

Et curet Episcopus, ut saltem Dominicis diebus, & solemnibus festis missas celebret. & si habet curam, tam frequenter, ut suo muneri satisfaciatur. cum promotis per saltum si non ministrauerint, Episcopus ex causa legitima potest dispensare.

Presbyteros non curatos confessiones audire prohibetur.

15 **PRAESBYTERI** non audiant confessiones, nisi obtineant Parochialem, aut ab Episcopo per examen, si uidebitur esse necessarium, aut aliàs idoneus iudicetur.

Ut nullus ordinetur, nisi ex causa, & de Peregrinis non admittendis ad diuina officia.

16 **NULLVS** ordinetur in posterum, qui ecclesie, aut pio loco, pro cuius utilitate, aut necessitate assumitur, adscribatur, nisi ut suis fungatur muneribus: Nec incertis uagetur sedibus.

Quod si locum inconsulto Episcopo deseruerit sacramentorum exercitium interdicitur.

Nullus præterea clericus peregrinus sine commendatitiis litteris ab ullo Episcopo ad diuina officia celebranda, & sacramenta ministranda admittatur.

Functiones minorum ordinum restituenda.

17 **FVNCTIONES** quatuor minorum ordinum restituantur, & ab Episcopo, & prelati stipendia ex aliqua parte reddituum simplicium beneficiorum assignentur eas exercenti, & puniantur, si negligentes sint. Et istis deficientibus, coniugatiuita probata, & qui tonsuram, & habitum clericalem gestent, suffici possunt.

18 **DE** Seminario late inter cætera pueri, debent recipi quo ad minimum duodecim anni. & ex legitimo matrimonio nati sint, ac legere & scribere competenter nouerint; & quorum indoles, & tioluntas spem afferat eos ecclesiasticis ministeriis perpetuo inseruituros: & precipue pauperum filios debent eligi.

Et quia ad onera sustinenda certi redditus sunt necessarii ultra ea, quæ ad instituen-

dos

dos uel alendos pueros sunt in aliquibus ecclesiis & locis destinata quæ eo ipso huic seminario applicata censentur Episcopus cū Cõsilio duorum de capitulo. Ex fructibus integris mense Episcopalis & capituli & quarumcunque dignitatum personarum officiorum præbendarum portionum Abbatiarum & prioratum cuiuscunque ordinis, & beneficiorum quorumcunque regularium etiam si Jurispatronatus fuerint: partem aliquam uel portionem detrahent, & eam portionem sic detractam, necnon beneficia aliquot simplicia cuiuscunque qualitatis, & dignitatis fuerint uel etiã prestimonia huic collegio applicabunt & incorporabunt, quod locum habet etiam si beneficia sint reseruata uel affecta. Et ad hanc portionem soluendam etiam pensionarii soluere compelluntur per censuras ecclesiasticas etiam uocato ad hoc si uidebitur auxilio brachii secularis, succedente uero casu quo per uniones effectum suum sortientes uel aliter seminarium ipsum in totum uel in partem dotatum reperiatur: Tunc portio ex singulis beneficiis ut supra detracta & incorporata ab Episcopo prout res ipsa exegerit, in totum uel pro parte remittatur. Rationes autem reddituum huius Seminarii Episcopus an numerus singulis accipiat prescribitur duobus à capitulo, & totidem a clero ciuitatis deputatis.

SESSIO XXIII. de Matrimonio. Die 11. Nouembris 1563.

Doctrina de sacramento matrimonii cum canonicis.

Postea decretum de reformatione matrimonii.

De denuncijs faciendis, uel omittendis.

TRES denunciae faciendæ sunt à proprio parochio, quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum impedimentum opponatur, ad celebrationem matrimonii in facie ecclesie procedatur, intellecto mutuo consensu matrimonii.

Quod si probabilis suspitio fuerit, matrimonium malitiosè impediri posse propter tot denunciationes, tunc una tan-

tum fiat, uel saltem parochio, & duobus testibus præsentibus celebretur matrimonium & deinde tribus continuis diebus festiuis inter missarum solennia publicè denunciatur. Nisi ordinarius iudicauerit, quod omittantur, suo arbitrio.

De nullitate contractus matrimonij.

QUI aliter, quam præsentem parochio, uel alio sacerdote de ipsius parochi, seu ordinarii licentia, & duobus, uel tribus testibus, matrimonium contrahere attentabunt, sunt inhabiles omnimodo ad sic contrahendum; & huiusmodi contractus esse irritos, & nullos; addita poena parochio, & testibus, arbitrio ordinarii.

De benedictione sponsorum.

HORTANTUR coniuges, antequam contrahant, saltem triduo cõfiteri peccata sua, & accedere ad sanctissimam eucharistiam.

Moderatio cognitionis spiritualis.

STATUITUR, ut unus compater, & una comater accipiatur, & restringitur cognatio spiritualis ad quatuor genera personarum, inter quas sit cognatio spiritualis.

Primã inter suscipientem de baptismo, & ipsum baptizatum.

Secunda inter suscipientem, & patrem, & matrem baptizati.

Tertia inter sacerdotem, & baptizatum.

Quarta inter sacerdotem, & patrem, & matrem baptizati.

Postremo decernitur, si aliter factum fuerit, puniri Parochum ad arbitrium ordinarii.

De confirmatione.

COGNATIO ex confirmatione non egreditur personas has, uidelicet ipsum confirmantem, & confirmatum, illiusque patrem, & matrem, & tenentem.

De impedimento Iustitiæ publicæ honestatis.

3 **TOLLITUR** impedimentum Iustitiæ publicæ honestatis ex sponsalibus quacunque ratione inualidis. Ex ualidis autem ultra primum gradum non excedit.

Restringetur impedimentum ex fornicatione.

4 **IMPEDIMENTVM** ex fornicatione, quod impedit matrimonium, ac postea factum dirimit,

dirimit, restringitur ad eos tantum, qui primo, & secundo gradu coniunguntur.

De contrahentibus in gradibus prohibitis.

5 **SCIENTER** contrahens in gradu prohibito sit sine spe dispensationis. & idem si ignoranter, sed neglectis solemnitatibus requisitis. Quæ si seruata sint, facilius, & gratis cum eo poterit dispensari. In concedendis uel nulla detur dispensatio, uel raro, & ex causa, & gratis.

In secundo gradu nunquam dispensetur; nisi inter magnos Princeps, & ob publicam utilitatem.

Rapta quando possit esse uxor raptoris, & pœna raptoris, & auxiliantis.

6 **RAPTA** quando est separata à raptore, & in loco tuto constituta, & consenserit illum habere in uirum, poterit eius esse uxor.

Sed pœna est raptoris, & præbentis auxiliium, & fauorem ipso iure excommunicationis, & perpetuæ infamiae, & dignitatum incapacitatis. & si Clerici sunt, de proprio gradu deiciantur. & raptor tenetur condecenter raptam dotare arbitrio Iudicis.

Prouisio, ne uxoratus aliam ducat.

7 **NA** uagantes, qui sunt uxorati, aliam ducant; huiusmodi homines non sunt admittendi ad matrimonium contrahendum; sed seuerè sæculari iudicio sunt puniendi.

Parochi nõ interfint eorum matrimoniis, nisi prius facta diligenti inquisitione, & re ad ordinarium delata ab eo licetiam habuerint ad id faciendum.

De concubinarijs tam uxoratis, quam solutis.

8 **CONCUBINARIJ** tam soluti, quam uxorati, ter admoniti si concubinas non eiecerint, excommunicati sint, neq; absoluantur; nisi paruerint admonitioni: Quod si in concubinato per annum censuris neglectis permanserint; cõtra eos ab ordinario seuerè pro qualitate criminis procedatur.

Mulieres concubinae ter monite grauiter puniantur; & extra oppidum, uel dioecesim eiciantur inuocato auxilio brachij sæcularis; Aliis pœnis contra adulteros, & concubenarios in suo robore

mansuris.

De pœna prohibentium nuptias.

EST pœna excommunicationis contra illos, qui mulieres maximè diuites impediunt, ne liberè possint contrahere matrimonium.

Restricta prohibitio nuptiarum.

RESTRINGITVR prohibitio nuptiarum, ut sit hoc modo.

Primò ab aduentu usque ad diem Epiphaniæ.

Secundo à quarta feria cinerum usque ad octauam Paschæ resurrectionis.

Decretum de reformatione generali in cap. 20.

De postulatione Prælatorum, & Papæ trãmittenda.

1 **VACANTE** cathedrali ecclesia, uel superiori, datur forma postulandorum Prælatorum: Quorum examen transmittitur. S. D. N. ut ipse si reperti fuerint idonei, utilius possit Ecclesiæ prouidere, sed antea omnes inquisitiones etiam in Ro. Curia faciliè examinentur per Card. Relaturum in concistorio, & alios tres, & ipsorum quatuor Card. subscriptione roborentur, & affirmatione esse idoneos, & habere requisita à iure, & hac sancta Synodo.

De obseruantia in creatione Card.

OMNIA supradicta obseruentur etiam in creatione Card. S. R. E. quia non potest esse magis Ecclesiæ Dei necessarium quàm ut Beatus Rom. Pont. lectissimos tantum sibi Card. adsciscat, & bonos atq; idoneos pastores singulis Ecclesijs præficiat.

De Synodo prouinciali, & Diocesana.

2 **PROUINCIALEM** Synodum saltim quolibet triennio Metropolitanus, seu ipso impedito antiquior Episcopus non prætermittat in sua prouincia cogere quo conuenire tenentur omnes Episcopi, & alii qui de iure, & consuetudine debent interesse, exceptis his, quibus cum periculo transiretandum esset. Et Episcopi qui nulli Metropolitanò subsunt semel eligant uicinum & in Synodo cum aliis interesse debent.

Synodus Diocesana singulo anno celebranda

branda est, in qua omnes illi etiam excepti debent accedere ratione tamen parochialium aut aliarum secularium Ecclesiarum, qui illarum curã gerunt, qui cunque sint.

Quod si in his tam Metropolitanus quàm Episcopi & alii negligentes fuerint, incurrant pœnas sancitas sacris canonibus.

De Visitatoribus.

3 **CONTINETVR** materia uisitationis tam Metropolitanis, quàm Episcopi qui uisitant per se ipsos aut impediti per Vicarium aut uisitatorem, quæ anno uel biennio propter latitudinem completur.

Cathedrales non uisitentur à Metropolitanò nisi causa cognita & approbata à Concilio prouinciali.

De uisitationibus inferiorum.

ARCHIDIACONI, Decani, & alii qui possunt ex consuetudine uisitare, uisitent cum notario de consensu Episcopi per se ipsos tantum, & idem in uisitoribus à capitulo eligendis, prius tamè ab Episcopo approbatis.

Sed non impeditur Episcopus, uel Vicarius, aut Visitator etiam uisitare easdem Ecclesias ab inferioribus uisitatas, imò uisitatores inferiores intra mensem tenentur præsentare Episcopo uisitationes suas, non obstante &c.

Scopus uisitationum.

SCOPVS uisitationum est inducere sanam orthodoxamque doctrinam expulsis heresibus bonos mores tueri prauos corrigere populum cohortationibus, & admonitionibus ad religionem, pacem, innocentiamq; accendere, & cætera constituere, prout locus, tempus, & occasio postulat. Et omnes moneantur, ut accipiant monita uisitantium.

De procuratione, siue expensa.

ALIUD non accipiatur nisi pro uisualibus, quæ Episcopo, & suis frugaliter, & moderate pro temporis necessitate, & non ultra erunt sumministranda.

De optione circa procurationem.

SI tamè in optione eorum, qui uisitantur, si maluerint soluere, id quod ab ipsis antea solui certa pecunia taxata consue-

tum fuit, an uero uisualia præstare, saluo item iure antiquarum conventionum. Qui plus exegerit ultra restitutionem subiaceat, cap. exigit, de censibus, in 6.

Patroni non se immisceant de sacramentis.

PATRONI in his, quæ ad sacramentorum administrationem spectant, non se impediunt, nec se immisceant bonis stabilibus, seu fabricarum prouentibus, nisi quatenus ex institutione, ac fundatione eis competit. Sed Episcopi hoc faciant, ac curent redditus fabricarum expendi in usus Ecclesiæ necessarios, prout expedire uisum fuerit.

De predicatione facienda.

4 **EPISCOPVS** debet prædicare, aut illi qui assumpti fuerint eo impedito ad prædicationis munus.

De predicatione in parochialibus.

IN aliis Ecclesijs parochi prædicent, siue eis impeditis per alios deputandos ab Episcopo, impensis eorum, qui id præstare tenentur, uel solent in ciuitate, uel quacunque parte Diocesis saltem omnibus Dominicis, & solemnitatibus diebus festis, tempore ieiuniorum, Quadragesimæ, & aduentus quotidie, uel saltem tribus diebus in hebdomada, si ita oportere duxerint. Et Episcopus moneat populum, ut debeat adesse Parochiæ ad audiendum uerbum Dei.

De prohibitis prædicare.

NULLVS secularis, uel regularis etiam in Ecclesijs eorum ordinum contradicente Episcopo prædicare præsumat.

Ut pueri doceantur rudimenta fidei.

ITEM Episcopi curabunt saltem dominicis, & aliis diebus festis in singulis parochiis pueros diligenter edoceri ab iis ad quos spectat rudimenta fidei, & obedientiam erga Deum, & parentes.

De causis grauioribus criminalibus contra Episcopos.

5 **CAUSÆ** criminales grauioribus etiam heresibus contra Episcopos, quæ depositione, uel priuatione dignæ sunt, ab ipso summo Pontifice cognoscantur, & terminentur. Et si committendæ sint, extra Rom. curiam committantur Metropolitanis, aut Episcopis eligendis à Beatissimo Papa, signatura manu propria,

D & pro-

& processus statim transmittatur ad ipsum Rom. Pont.

Sed minores causæ criminales Episcoporum cognoscantur, & terminentur in prouinciali concilio, uel a deputatis per concilium.

De facultate Episcoporum in dispensatione.

6 LICET Episcopis in omnibus irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto prouenientibus excepta ea, quæ oritur ex homicidio uoluntario, & cæteris deductis ad forum contentiosum, & in quibuscunque casibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reseruatis dispensare quoscunque delinquentes sibi subditos in sua Diocesi per se, uel per Vicarium in foro conscientiæ, & gratis absolueri appositâ pœnitentiâ salutari. Idem in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ eis Episcopis tantum, non Vicario sit permissum.

De explicatione sacramentorum lingua uulgari.

7 EPISCOPVS, & Parochi debent explicare uim sacramentorum, etiam lingua uernacula, si opus fuerit iuxta formam in Catechesi præscribendam, quod uerti debeat in linguam uulgarem. Et Curati debent explicare populo dictum Catechismum, & in amissarum solemnium studeant diebus festis, uel solemnibus populum erudire uernacula lingua sacra eloquia.

De publica penitentia & ex causa commutanda.

8 PVBLICE peccantes publice puniendi sunt, nisi Episcopo uideatur eam pœnam commutare. Et de penitentiario eligendo, & illius qualitate.

De uisitationibus etiam nullius diocesis.

9 ORDINATA circa uisitationem, de quibus supra sess. VI. cap. 4. & sess. VII. ca. 8. & sess. XXI. cap. 8. obseruentur in Ecclesiis, quæ nullius dicuntur esse Diocesis, & uisitentur ab Episcopo proximiori, aut ab electo in prouinciali concilio non obstantibus &c.

Appellatio prohibita in correctione morum.

10 IN omnibus, quæ ad uisitationem, & correctionem morum spectant factis ab Episcopo, tanquam &c. Appellatio non impediatur, aut suspendatur, seu que-

rela apud Sedem Apostolicam interposita.

Priuilegia non obstant subiectioni.

II PRIVILEGIIS, & exemptionibus quorumcunque nihil detractum esse intelligatur, quominus ii, quibus iam concessa sunt, uel in posterum concedi contingerit subiecti sint ordinariis, tamquam sedis Apostolicæ delegatis. Et quo ad capellanos Regios seruetur c. cum capella, de priuilegiis. Et exceptis iis, qui actu seruiunt monasteriis, aut militiis, & intra eorum septa, ac domos residet, ac sub eorum obedientia uiuunt, de qua ordinario constare debet, non obstantibus etiam S. Ioannis Hierosolimitani, & aliarum militiarum.

Residentes in Rom. curia vigore Eugeniænæ constitutionis, quæ est in extrauagantibus communibus de priuilegiis c. 3. aut famil. Card. priuilegia non profunt, qui obtineret beneficia ecclesiastica, ratione quorum subsunt iurisdictioni ordinarii, non obstantibus &c.

De ætate ad curata, & de Archidiaconis.

12 NEMO ad dignitates quibus animarum cura subest promoueatur, nisi attigerit uiginti quintum annum, & habeat alia requisita in c. cum in cunctis, de electionibus, & c. licet canon, de electionibus, in sexto.

Archidiaconi qui oculi Episcopi dicuntur, sint in omnibus Ecclesiis, ubi fieri poterit, magistri in Theologia, seu Doctores, aut licentiati in iure canonico.

De ætate ad cæteras dignitates.

AD cæteras dignitates sine cura Clerici idonei, & non minores xx. annorum adsciscantur.

De fidei professione faciendâ.

PATRONI à die adeptæ possessionis de beneficiis curam habentibus intra duos menses de fidei suæ orthodoxæ professionem habere debent.

De ordinè aut ætate requisita habendis.

NEMINEM recipiant ad dignitatè canonicatû, aut portione, nisi eum, qui eo ordine sacro, aut sit initiatus, qui requiritur, aut in tali ætate, ut infra tempus, & hoc concilio statuto initiari ualeat.

Canon-

Canonici omnes sint saltem subdiaconi & presbyteri, & Doctores, aut licentiati.

IN omnibus cathedralibus canonicatus omnes, ac portiones habeant annexum ordinem saltem subdiaconi, & Episcopus cum consilio capituli designet, quisque esse debeat ex sacris ordinibus: ita tamen ut dimidia saltem pars sint presbyteri, nisi constitutio laudabilis sit, ut omnes sint presbyteri: Hortatur sancta Synodus, quod saltem dimidia pars in cathedralibus, & collegiatis insignibus canonicatus conferantur magistris, uel Doctoribus, aut licentiatis in Theologia, uel iure canonico.

De absentia Canonorum & pœna.

NON licet obtinentibus canonicatum, præbendam, aut portionem abesse ultra tres menses quolibet anno, nisi ex statuto maior tempus requiratur. Alioquin priuatus sit dimidia parte fructuum etiâ perceptorum primi anni. Secundi autem omnium fructuum, & crescente contumacia contra eum procedatur iuxta constitutiones Canonum c. licet, de præbendis.

De distributionibus quotidianis.

DISTRIBUTIONES tantum recipient ii, qui statis horis interfuerint iuxta c. consuetudinem, de clericis non residentibus in sexto. Quod sancta Synodus innovat.

Omnes per se exercent officia non per substitutum.

OMNES compellantur obire officia diuina per se, non per substitutum, ac assistere Episcopo celebranti, & alia pontificalia exercenti in choro laudare Deum hymnis, & canticis, & decenti habitu, tam in ecclesia, quam extra, & ab illicitis se abstinere.

Cætera de nouo proponenda prouideantur à prouinciali concilio, & interea Episcopus saltem cum duobus de capitulo in his, quæ expedire uidebitur poterit prouidere.

De Cathedralibus redditibus tenuibus.

13 QUANDO Cathedralis Ecclesiæ tam tenuis redditus sunt, & angustæ, ut non respondeant Episcopali dignitati concilium prouinciale uocatis, quorum inter

est, examinet, an expediat eas unire uicinis, uel augere nouis prouentibus, & instrumenta de præmissis mittere summo Pont. qui prudentia sua iudicabit, quid expediat.

De Episcopo indigenti.

ET interim Episcopo indigenti poterit à Pontifice prouideri de aliquibus beneficiis, dummodo non sint curata, nec dignitates, seu canonicatus, & præbendæ, nec monasteria, in quibus uiget regularis obseruantia, uel subsunt capitulis generalibus, & cæteris uisitoribus.

De Parochialibus pauperibus.

IN Parochialibus si per unionem fieri non possit, non tamen regularium, Episcopus curabit primitiarum, uel decimarum assignatione, aut parochorum simbola, & collectas, aut qua commodiori ratione ei uidebitur tantum redigere, quod pro Rectoris, & parochiæ necessitati decenter sufficiat.

In quibus unio parochialium est prohibita.

IN unionibus faciendis ex dictis causis, seu aliis parochiales Ecclesiæ non uniantur monasteriis quibuscunque, aut Abbatibus, seu dignitatibus, siue præbendis Ecclesiæ cathedralis, uel collegiatae, seu beneficiis simplicibus, aut hospitalibus.

Unitæ reuideantur ab ordinariis.

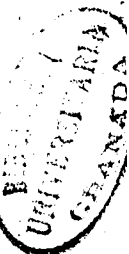
ET quæ unitæ sunt reuideantur ab ordinariis, iuxta ordinationem sub Paulo Tertio.

De valore Episcopatum, & parochialium in pensionibus imponendis.

CATHEDRALIS quæ summam ducatorum mille, & Parochialis ducatorum ceterum, secundum uerum ualorem non excedunt non grauentur pensionibus, seu fructuum reservatione. In his quoque ciuitatibus ac locis, ubi Parochiales non habent certos fines, mandatur Episcopis, ut distincto populo proprium Parochum assignent, aut alio utiliori modo prouideant, prout loci qualitas exegerit. Et in ciuitatibus, ubi nullæ sunt parochiales, quam primum curent fieri parochiales non obstantibus &c.

De pactis illicitis.

MANDATVR Episcopis, ne obseruent conditiones

iones, seu deductiones ex fructibus, solutiones, prouisiones, compensationes illicitas in electione, præservatione, nominatione, institutione, confirmatione, uel alia prouisione, siue admisione ad possessionem quorumcumque beneficiorum. Et ut diligenter cognoscant, de eorum constitutionibus, & exceptis laudabilibus reliquis, ut prauas, & scandalosas reiciant, & aboleant: Poena contrafacientibus imposita à diuersis Pontificibus, contra simoniacos innouata non obstantibus &c. De quibus Episcopi tanquam &c. cognoscere possunt de surreptione, obreptione, & intentionis defectu.

Prouisio quando Parochiales sunt tenues.

15 QUANDO Parochiales sunt tenues, & frequentes, ut non sufficiant pro decenti gradu sustinendo: potest Episcopus, uel unire simplicia beneficia, non tamen regularium, uel ad pauciorum numerum reducere, dummodo tot supersint, quæ diuino cultui, ac dignitati Ecclesiæ ualeant commode respondere non obstantibus &c.

Nec prædictæ vniones, aut suppressiones tolli, uel impediri possunt ex quacumque prouisione etiam uigore resignationis, aut quibusuis aliis derogationibus, uel suspensionibus.

De Oeconomo eligendo uacante sede morte Episcopi.

16 VACANTE sedemorte Episcopi eligatur oeconomus à capitulo, aut ipso negligente a Metropolitano.

Vel uacante Metropolitana Ecclesia ab antiquiori Episcopo suffraganeo, qui curam gerat prouentuum rerum ecclesiarum, & reddat rationem promoti, non obstante quacunque liberatione. Et capitulum teneatur rationem reddere de scripturis pertinentibus ad Ecclesiā, si quæ ad capitulum peruenerint.

Vnum beneficium singulis conferendum.

17 MANDATVR quibuscumque personis etiam Card. ut in posterum vnum tantum beneficium conferatur, quod si non sufficit ad uitam, aliud simplex sufficiens conferatur, dummodo utrumque resi-

dentiam non requirat. Et hæc non modo pertineant ad cathedrales, sed etiam ad alia omnia beneficia, tam secularia, quam regularia etiam commendata.

De obtinentibus plura beneficia.

18 Illi uerò qui de præsentibus plures parochiales, aut unam parochialem, aut aliam cathedralem obtinent, cogantur omnimodo, una tantum parochiali uel sola cathedræ retenta, alias dimittere, dispensationibus, & unionibus ad uitam quibuscumque non obstantibus. Aliàs ipso iure tantum parochialis quam omnia beneficia quæ obtinent uacare censeantur, nec postea tuta conscientia possunt retinere fructus. Oportet autem sancta Synodus à summo Pōt. resignantibus prouideri.

De concursu faciendo in uacatione parochialium.

VACANTE parochiali ecclesia per obitum uel resignationem etiam in curia aut quocumque reseruata deputetur uicarius: Nominet Episcopus clericos idoneos coram examinatore, & sit etiam libertas aliis deferendi nomina aliorum, & si uidebitur Episcopo proponat editum, & omnes nominati examinentur ab examinatore tribus ad minus, quorum uotis si pares fuerint, aut singulares accedere possit Episcopus uel uicarius quibus magis uidebitur.

Postea de examinatore, & eorum officio, nam annis singulis in diocesana synodo ab Episcopo uel uicario ad minus sex proponantur, qui synodo satisfaciāt, & ab ea probentur. Aduenienteque uacatione tres ex illis eligat Episcopus, qui cum eo examen perficiant, & succedente alia uacatione, aut eisdem aut alios tres, quos maluerit ex prædictis sex eligat. Sint uerò examinatores magistri, seu doctores, aut licentiati in Theologia seu iure canonico, uel alii clerici, seu regulares etiam ex ordine medicantium, aut etiam sæculares qui ad id magis uidebuntur idonei. Iurentque; &c.

Peracto deinde examine, renuncientur ab eis quocumque idonei iudicati fuerint ætate, moribus, doctrina, prudentia, & aliis rebus ad uacantem ecclesiam gubernandam opportunis. Et ex his Episcopus

cum

cum eligat, quem cæteris magis idoneum iudicauerit.

Quando beneficium est iuris patronatus eccl. & laicorum.

19 Si erit iuris patronatus ecclesiastici, ac institutio ad Episcopum pertineat, patronus præsentabit digniorem ab examinatore iudicatum. Si ad alium institutio pertineat, solus Episcopus eligat digniorem ex dignis, ut patronus cum præsentet ei ad quem spectat institutio. Si fuerit laicorum non debet aliquis admitti nisi ab examinatore idoneus repperit fuerit. In omnibus supradictis casibus non prouideatur de ecclesia nisi uni examinato, & ab examinatore approbato. Nulla deuolutio, aut appellatio etiam ad S. sedem impediatur aut suspendat relationem examinerum quominus executionem habeat. Aliàs prouisiones omnes subreptitiæ sint non obstantibus quibuscumque;

De examine omittendo.

QUANDO redditus ecclesiæ sunt exigui, & non ferant operam totius examinis, seu diffidia & tumultus possent excitari, poterit ordinarius cum deputatis a concilio hanc formam omittente, cæteris tamen seruatis. Et liceat synodo prouinciali de alia forma prouidere circa examinationem.

De prohibitis expectatiuis.

20 EXPECTATIUE non concedantur, nec concessis hætenus uti liceat; reseruaciones mentales, & indulta etiam cardinalibus non fiant, & hætenus concessa, abrogata esse censeantur.

De causis tractandis coram ordinario, & prohibita appellatione.

21 In prima instantia causæ tractandæ sunt coram ordinario, & omnimodo saltem infra biennium terminentur a die motæ litis, alioquin post id spacium liberum sit, partibus uel alteri illarum iudices superiores competentes adire, qui causam in eo statu, quo fuerit, assumat, & quamprimum terminari curent, nec antea aliis committantur, nec auocentur, nec ante diffinitiuam sententiam appellatio admittitur, nisi uim habeat diffinitiuæ, uel

per diffinitiuam grauamen reparari nequeat.

Exceptio de tractandis apud Sedem.

EXCIPIUNTUR causæ apud sedem Apostolicam tractandæ uel urgentibus causis auocentur, aut committantur a summo Pōt. speciali rescripto signature sue Sanctitatis manu propria subscripto.

Matrimoniales causæ, & criminales iudicentur ab Episcopo non decanis, aut archidiaconis aut inferioribus, nec etiam uisitando.

De paupertate litigantis in causa matrimoniali.

Et in quacumque instantia lis matrimonialis pendeat, si probata fuerit paupertas, non cogatur illa pars litigare, nec in secunda, nec tertia instantia extra prouinciā, nisi pars altera alimenta & expensas litis uelit subministrare. Legati non impediant ordinarios uti sua iurisdictione, nec procedant contra clericos nisi prius requisito Episcopo, & ipso negligente.

De appellatione in casu permissio et actis transmittit.

In appellationibus a iure permissis datur forma de transmittendis actis admonito Episcopo, si uelit significare aliquid pro causæ iustificatione.

XXV. Sessio. De Reg. Die 1111. Decemb. 1563.

Decretum de purgatorio.

Sequitur de inuocatione, ueneratione & reliquiis sanctorum, & sacris imaginibus.

Decretum de reformatione.

1 De regularibus & monialibus generalia ut non habeant propria.

2 Nemini liceat tam uirorum, quam mulierum habere bona propria, sed administratio pertineat ad officiales eorum, usus autem mobilium permittatur modicè, contrafaciens priuatus sit uoce actiua & passiuæ, & iuxta regulas puniatur.

Possunt habere bona in communi, exceptis Capucinis & Minoribus de obseruantia.

3 CONCEDITUR omnibus regularibus & mendicantibus etiam quibus erat prohibitum aut non habentibus priuilegium possidendi bona immobilia, & illa possidere possint, exceptis domibus Sancti Francisci capucinatorum & minorum de obseruantia.

Constituatur tot solum quot possint sustentari.

SED is tantum numerus constituatur, qui possit sustentari ex fructibus uel conueris eleemosinis.

Regularis non subiaceat alicui sine licentia.

4 ALIQUIS regularis non subiaceat alicuius prelati obsequio uel principis, uel uniuersitatis pretertextu etiam predicacionis, aut alijs operis pii sine licentia superioris. Nec liceat recedere a conuentibus etiam pretertextu accedendi ad superiores qui siue mandato superioris inuetus fuerit habitare extra conuentum ab ordinarijs puniatur tamquam defector sui ordinis. Illi autem qui mittuntur studiorum causa ad uniuersitates in conuentibus tantum habitent, alioquin ab ordinarijs contra eos procedatur.

De monialibus & clausura seruanda.

5 DE clausura abunde innouando constitutionem Bonif. VIII. in cap. periculoso, de statu reg. in VI. Vt clausura seruari debeat seu restituatur appellatione postposita & inuocato auxilio brachii secularis, si opus fuerit, quod ut prebeatur hortatur S. synodus principes christianos, & iniungit sub pena excommunicationis ipso facto incurrenda. Nemini liceat sanctimonialium exire, nisi ex causa legitima danda in casu necessario in scriptis. Ingredi autem intra septa monasterii nemini liceat cuiuscunque generis aut conditionis, sexus, uel aetatis fuerit sine episcopi uel superioris licentia in scriptis danda tantum in casibus necessarijs, sub excommunicationis pena ipso facto incurrenda, nec alius ullo modo possit etiam uigore facultatis, & indulti hactenus concessi.

De monialibus extra moenia.

ITEM curent episcopi reducere moniales, quae sunt extra moenia intra moenia inuocato auxilio brachii secularis, & impediens uel non obediens compellantur per censuras ecclesiasticas.

Electio superiorum fiat uotis secretis.

6 ELECTIO superiorum fiat uotis secretis, nec uoces & suffragia absentium possint suppleri per praesentes abbates, priores, aut alios quoscunque titulares.

De aetate abbatissae eligendae.

7 ABBATISSA & priorissa eligatur non minus annis quadraginta, & possit eligi ex alio monasterio eiusdem ordinis in defectu. Aut ex eodem si incommodum fuerit xxx. annorum, dummodo uixerit in professione quinquennio. Episcopus non ingrediatur claustra pro uotis recipiendis, sed audiat uota singularum ad fenestrellam.

De monasterijs non subiectis.

8 MONASTERIA non subiecta superioribus, nec episcopo, nec uisitoribus, debeant infra annum redigere se in congregationem iuxta capitulum in singulis, de statu monachorum.

De subiectis monasterijs.

9 MONASTERIA subiecta S. sedi gubernentur ab episcopo tanquam &c. Quae uero regulantur a deputatis a capitulis generalibus, uel ab alijs regularibus sub eorum cura & custodia relinquuntur.

De confessione monialium.

10 DE confessione monialium singulo mense: & sanctissima Eucharistia sumenda. & praeter confessorem ordinarium bis, aut ter in anno ab episcopo aut superiore alius offeratur; qui omnium confessiones debeat audire. Sanctissimum Christi corpus non conseruetur in choro, sed in publica ecclesia, priuilegio quorumcunque non obstante &c.

Exercentes curam in secularibus subsint Episcopo.

11 QUANDO imminet cura animarum in monasterijs tam uirorum quam mulierum illae personae tam saeculares, quam regulares exercentes subsint episcopo.

Regulares publicent interdicta in eorum ecclesijs.

12 CENSURAE, & interdicta nedum a sede apostolica, sed etiam ab ordinarijs promulgata mandante episcopo a regularibus in eorum ecclesijs publicentur atque seruentur. Dies festi ordinati ab episcopo seruentur et in exemptis regularibus.

De praecedentia.

13 COMPONAT episcopus controuersias de praecedentia amota appellatione, & quibuscunque non obstantibus.

De accedendo ad processiones.

EXEMPTI omnes tam saeculares, quam regulares,

De conditionibus Virginis.

ET habeat conditiones a monasterio requisitas, & monasterium idoneum fuerit.

Notitia detur episcopo de professione facienda.

DE qua professione facienda ne episcopus ignoret, praefecta monasterio eum episcopum certiore faciat ante mensum, aliter ab officio suspenso sit.

Pena cogentibus ingredi religionem & impedientibus.

18 OMNES cuiuscunque qualitatis uel conditionis etiam dignitate fungentes excommunicantur, qui coegerint uirginem, uiduam, uel aliam mulierem inuitam ad ingrediendum monasterium, uel suscipiendum habitum, uel emittendam professionem, exceptis casibus in iure expressis. Eadem poena illorum, qui consilium auxilium uel fauorem dederint aut eidem actui praesentiam, uel consensum, uel auctoritatem interposuerint pro tali coacto ingressu. Et similis poena illorum, qui prohibuerint praefatas ingredi habitum assumere, & professionem omittere, & hoc seruetur tam in subiectis episcopo, quam alijs. Excipiuntur conuertitae, in quibus constitutiones earum seruentur.

De tempore allegandi uim, metumve, & de causa coram superiore & ordinario.

19 REGULARIS praetendens se per uim, metum uel ingressum esse religionem, aut ante aetatem debitam professum fuisse, aut quid simile, uolensque habitum dimittere quacunque de causa, aut cum habitu discedere sine licentia superiorum non auditur, nisi intra quinquennium tantum a die professionis, & tali casu nisi adduxerit causas coram superiore & ordinario, si dimiserit habitum ante non admittatur, sed cogatur redire ad monasterium, & puniatur tanquam apostata, nec iuuetur priuilegio religionis. Nemo etiam transferatur ad latiore religionem, nec detur licentia occulte ferendi habitum.

Visitatores debent recipi in subiectis monasterijs etiam commendatis.

20 TRACTATUR de uisitatione abbatum in subiectis monasterijs etiam commendatis, & quod uisitatores debeant recipi, & de

lares & quicunque monaci compellantur accedere ad publicas processiones his tantum exceptis, qui in strictiori clausura perpetuo uiuunt.

De regularibus delinquentibus.

14 REGALARES degentes intra claustra, sed extra delinquentes saeuere puniantur a suo superiore episcopo instante, & ab ipso intra tempus praefixum, ac certiore faciat episcopum de punitione, sin minus ille superior priuetur officio a suo superiore, ac delinquens ab episcopo puniri possit.

Professione fiat expleto anno xvi.

15 IN quacunque religione tam uirorum, quam mulierum professio non fiat nisi expleto anno decimosexto, & post annum probationis post susceptum habitum professio antea facta nulla sit, nec inducat obligationem regulae aut ad alios effectus quoscunque.

Renunciatio ante professionem non ualeat.

16 RENUNCIATIO aut obligatio ante professionem etiam cum iuramento, & in fauorem pia causa facta non ualeat nisi cum licentia episcopi aut uicarii, & infra duos menses proximos ante professionem, & secuta professione quacunque renuntia etiam expressa non obstante. Nouitii admittantur ad professionem, aut a monasterio eiiciantur. exceptis clericis societatis IESU.

Ex renuntia ante professionem ius monasterio non acquiratur.

NON acquiratur ius monasterio in bonis datis ante professionem praeterquam uictus & uestitus, ne praetextu dationis a parentibus, aut alijs discedere nequeant, immo praecipitur sub poena anathematis ne hoc ullo modo fiat, & abeuntibus omnia sua restituantur, & episcopus compellat si opus fuerit per censuras ecclesiasticas.

Virgines profitentes sint in libertate.

17 VIRGINES profitentes sint in libertate, & decernitur quod nulli detur habitus si non sit maior annis xii. nec post professionem emittat nisi episcopus aut uicarius cognouerit diligenter liberam uirginis uoluntatem.

de hac materia.

Abbatibus & monasteriis commendatis præficiantur personæ professe.

31 MONASTERIIS, abbatibus, prioratibus, præposituris, quas suos regulares & concursus habent præficiantur personas regulares & professe. Sed in posterum uacaturæ non nisi regularibus conferantur.

De filiabus illorum capitulum.

Quo uerò ad illa monasteria, quæ filiarum capitulum nuncupantur, illi qui in cõmendam habent, teneantur professione solennem profiteri religionum illorum ordinum infra sex menses, aut iis cedere, alias uacare censeantur, & quòd in prouisionibus qualitas singulorum nominatim exprimat, aliter subreptitiæ censeantur, & nulla possessione etiam triennali adiuuentur.

De regularibus dicta omnibus locis religiosis obseruentur.

32 DICTA de regularibus & monialibus supra obseruentur in omnibus cõnobiis & monasteriis, collegiis, ac domibus quorumcunque monachorum & regularium, nec non sanctimonialium uirginum, ac uiduarum etiam, si illæ uiuant sub gubernio militiarum, etiam hyerosolimitanæ, & quocunque nomine appellentur sub quacunque regula, uel gubernatione cuiuscunque ordinis, aut canonicorum non obstantibus priuilegiis sub quacunque uerborum forma compositis, ac mare magnum appellatis. Et qui uiuunt sub arctiori regula excepta facultate habendi stabilia ab eorum instituto non amoueantur.

Omnia executioni mandentur ab episcopis aut concilio prouinciali.

Et omnia supradicta executioni mandentur ab episcopis, & si quid executioni mandatum non sit, concilia prouincialia negligentia episcoporum suppleant. Regularium uerò capitula prouincialia & generalia prouideant, & in defectum capitulorum generalium capitula prouincialia per deputationem aliquorum eiusdem ordinis.

Hortatio erga principes.

HORTANTUR reges, principes, resp. & magi-

stratus, & præcipitur in uirtute S. obedientiæ, ut episcopis, abbatibus, & generalibus, & cæteris prælatis uelint in contentis in executione supradictæ reformationis suum auxilium, & auctoritatem interponere, quoties fuerint requisiti ad laudem Dei omnipotentis.

Decretum de reformatione.

1 DE modesta suppellectili & mensa episcoporum, & de frugali uictu.

Consanguinei non augendi ex redditibus nisi pauperes.

Et omnino interdicitur ex redditibus ecclesiæ consanguineos, familiaresve augere studeant, sed si pauperes sint ut pauperibus distribuant, & deponant affectum erga fratres, nepotes, & consanguineos. Et quæ dicta de episcopo sunt extendantur ad omnes beneficia ecclesiastica obtinentes etiam S.R.E. Card.

De recipiendis decretis concilij ab omnibus.

2 PATRIARCHÆ, primates, archiepiscopi, & episcopi in proxima synodo, ac in posterum promouendi in prima synodo debent recipere decreta concilij, & si quis renuerit, episcopi comprouinciales denuncient summo Pont. & interim abstineant se ab eiusdem communione. Idem obseruent omnes habentes & habituri beneficia ecclesiastica, alias puniantur.

De studijs uniuerstatum.

STVDIA uniuerstatum dicta decreta recipiant, & magistri & doctores doceant ea, quæ sunt catholicæ fidei. Uniueritates immediate sum. Pont. protectioni subiectas sua beatitudo per delegatos curabit uisitare & reformare.

De obseruandis in excommunicatione.

3 EXCOMMUNICATIONES illas pro perditis rebus a nemine concedantur nisi ab episcopo & ex re non uulgari, & causa diligenter ac magna maturitate per episcopum examinetur. In causis iudicialibus mandatur iudicibus ecclesiasticis, ut pro reali uel psonali excõicatione abstineant se tam in procedendo, quã diffinendo a censuris ecclesiasticis, seu interdito. Sed liceat procedere & diffinire per poenas pecuniarias piis locis applicandas, per captionem pignorum, ac perso-

personarum, seu priuationem beneficiorum, aut alio remedio quocunque, quibus remediis cessantibus tunc excommunicatione uti potest. In causis criminalibus erit ab excommunicatione abstinendum, sed realis seu personalis executio fieri poterit ut supra, cui executioni si facilis locus non sit, uti poterit hoc spiritali gladio, si postulat delicti qualitas & præcedente bina monitione etiam per edictum publicum. Nefas sit sæculari magistratui prohibere excommunicationem, aut mandare quòd reuocetur prætextu non seruati concilij. Et excommunicatus si post legitimas monitiones non resipuerit non solum non recipiatur ad communionem fidelium, ac familiaritatem, sed si obdurato animo per annum inforduerit etiam contra eum procedi possit tanquam suspectum de hæresi.

De eleemosinis relictis ob missarum celebrationem.

4 QVIA celebrandarum missarum aliquando numerus ex uariis defunctorum uoluntatibus non potest impleri singulis diebus, uel eleemosinæ tenues sunt, episcopus & abbas & generales ordinum facultatem habeant statuere circa hoc quid magis ad Dei honorem uiderint expedire, ita tamen ut eorum defunctorum semper commemoratio fiat pro suarum animarum salute, qui ea legata ad pios usus reliquerunt.

Quando aliqua qualitates requiruntur seu certa onera sunt iniuncta beneficijs.

5 QVANDO aliqua qualitates requisitæ, seu certa onera iniuncta beneficijs sunt, in collatione, aut prouisione eis non derogetur. Idem in præbendis theologalibus, magistralibus, doctoralibus, presbyteralibus, diaconalibus, & subdiaconalibus ea, quæ constituta sunt obseruentur, & aliter facta prouisio subreptitia censeatur.

De ordine procedendi contra canonicos extra uisitationem.

6 QVIA supra sess. VI. de refor. cap. III. statutum est, episcopum posse uisitare illos de ecclesia cathedrali, nunc datur ordo quando proceditur extra uisitationem,

nam eliguntur duo de capitulo, de quorū consilio, & assensu episcopus aut uicarius procedere teneatur, & ut latius ibi. In casibus tractandis ab episcopo & capitulo, ipso episcopo absente tractantur a capitulo non admisso uicario. Illi uerò qui non sunt canonici soli episcopo subiiciantur nõ obstantibus quibuscunq; &c. Sed ea, quæ dicta sunt de duobus de capitulo eligendis locum non habent in iis ecclesiis in quibus episcopi & uicarii habent maiorem potestatem & iurisdictionem ex cõstitutionibus priuilegijs, seu quocunque alio iure, quibus derogatum non sit.

De accessibus, & regressibus.

7 ACCESSVS & regressus in posterum non concedantur, & hætenus concessi non suspendantur, & extendantur, aut transferantur, & locum habeat in quibuscunque etiam cardinalibus. Idem obseruentur posthac in coadiutoriis cum futura successione, ut non permittantur. Quòd si ugens necessitas postulet prælato dari coadiutorem, non alias detur cum futura successione, quàm causa cognita a Ro. Pontifice, & qualitates concurrere certum sit, quæ a iure & hac sancta synodo in prælatis & episcopis requiruntur, alias surreptitiæ censeantur.

8 DE hospitalibus de quibus abundè tractatur de quibus etiam supra sess. VII. de reform. c. xv.

9 DE iure patronatus abundè.

Quando sit ius patronatus.

Ius patronatus sit ex fundatione, uel dotatione, siue ex multiplicatis præsentationibus per antiquissimum temporis cursum, qui hominum memoriam excedat, aliasue secundum iuris dispositionem.

Seruanda in iure patronatus uniuerstatum.

In communitatibus, uel uniuerstatibus, quia est suspicio usurpationis, plenior probatio requiratur, nec immemorabilis temporis probatio suffragetur, nisi sint præstationes continuæ non minori spacio annorum quinquaginta, quæ omnes effectum sortitæ sint, reliqua patronatus iura in totum prorsus abrogata, & irrita intelligantur.

De facultate episcopi in institutione post præsentationem.

LICEAT episcopo præsentatos repellere, si idonei non sint, si institutio ad inferiores pertineat, ab ipso tantum examinentur, ut supra fess. 24. de refor. cap. 18. ubi tractatur de iure patronatus.

Pœna patronorum se ingerentium in fructibus ecclesiæ.

PATRONI nullatenus nullave causa se ingerant in fructibus beneficiorum, sed dimittant rectoribus quacunque consuetudine non obstante. Nec præsumant vendere, uel alias transferre, alias subiaceant penis excommunicationis & interdicti, & iure patronatus priuati existent. De qua pœna priuationis habetur etiam superius fess. XXI. cap. XI.

De beneficijs liberis unitis ecclesiæ iuris patronatus.

VNTONES factæ de beneficijs liberis per uiam accessus ad ecclesias iuris patronatus si nondum effectum sortitæ sint, uel deinceps etiam autoritate apostolica concessæ fuerint, per surreptionem obtentæ intelligantur non obstantibus &c.

QUÆ uerò a quadraginta annis citra factæ sunt, & plenum effectum & plenam incorporationem sunt consecutæ, & nihilominus ab ordinariis tanquam &c. reuideantur & examinentur, & declarentur irritæ obtentæ per surreptionem.

De iudicibus a synodo eligendis.

I0 **I**UDICES in synodo eligendi sunt, quibus in partibus committantur causæ, & habeant qualitates capituli statutum, de rescrip. in VI. uidelicet sint in dignitate aut personatum obtinentes, seu cathedralium ecclesiarum canonici, ita ut queq; diocesis habeat quatuor saltem, aut et plures probatas personas ac ut supra qualificatas, quibus causæ a quolibet legato, uel nuncio, atq; etiam a sede Apostolica committantur. Et si ex designatis aliquis moriatur, alter eligatur ab episcopo cum consilio capituli usque ad futuram synodum, & episcopi statim transmittant dictam designationem ad Rom. curiam. Et delegationes alijs factæ subreptitiæ censeantur.

Ordinarii & alii quicunq; iudices studeant breuitati in causis expediendis, & occurrant artibus litigatorum, seu in litis contestatione, seu alia parte iudicii.

De locatione anticipata solutione.

I1 **L**OCATIONES factæ anticipatis solutionibus in præiudicium successorum annullantur quocunque indultu, & priuilegio non obstante, nec istæ locationes in Ro. curia confirmantur.

Prohibita locatio iurisdictionis ecclesiasticæ.

NON liceat locare iurisdictiones ecclesiasticas, & factæ in Rom. cur. surreptitiæ censeantur.

De locationibus rerum ecclesiæ.

LOCATIONES rerum ecclesiarum in Ro. cur. a triginta annis citra ad longum tempus seu vigintinouem annis, seu bis vigintinouem etiam autoritate apostolica confirmatas decernitur esse irritas. Et Synodus prouincialis uel deputandi ab ea iudicabunt in damnum ecclesiæ factas fuisse.

I2 *Decima debent solui & detinentes excommunicati sint.*

Hortatio pro subuentione episcoporum & parochorum indigentium, ut non grauentur large subuenire ad laudem Dei.

De quarta funeralium.

I3 **Q**UARTA funeralium, quæ persoluebatur iam annis quadraginta cathedrali seu parochiali, & postea fuerit alijs concessa posthac integro iure persoluatur, ut prius, non obstantibus concessionibus etiam marenagnū, & alijs quibuscunq;.

De pœna clerici concubinarij.

I4 **D**E clericis concubinarijs, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo, uel extra detinere, aut cum eis ullam consuetudinem habere videant, & de pœna prima, & secunda, & de suspensione administrationis beneficiorum ab episcopo tanquam &c. ac alijs pœnis, & ultimo excommunicationis, nec appellatio executionem suspendat, & cognitio ad solum episcopum pertineat, non archidiaconum, aut decanum sine strepitu & figura iudicii. Clerici non beneficiati ab episcopo puniantur pœna carceris, aut suspensione ab ordine

ab ordine & inhabilitate ad obtinenda beneficia episcopi, quod absit si à tali crimine non se abstinerint, & admoniti a Synodo prouinciali non se emendaerint etiam ad Rom. Pont. deferantur, qui in eos animaduertat etiam ad priuationem, si opus fuerit.

De filijs presbyterorum & impedimentis eorum.

I5 **I**NCIPIT ut paternæ &c. Non licet filiis clericorum, qui non ex legitimo matrimonio nati sint habere beneficium ecclesiasticum etiã dissimile in ea ecclesia, ubi patres habent, aut habuerint, nec pœsiones habere super fructibus beneficiorum, quæ patres habent, aut habuerunt. Et si de presenti pater & filius habent, cogatur filius resignare, aut permutare in alia ecclesia in termino trium mensium, aliter ipso iure priuatus existat. Et reciprocarum resignationes factæ posthac censeantur factæ in fraudem.

Curata beneficia non conuertuntur in simplicia.

I6 **B**ENEFICIA sæcularia curam animarum habentia non conuertantur in simplicia etiam deputato vicario perpetuo, & congrua portione fructuum. Quod si factum sit, & sine congrua portione, tunc ea quamprimum, aut ad minus intra annum arbitrio ordinarii assignentur. De quo supra fess. VII. de reformat. cap. VII. Quod si commode fieri non possit, cum primum per cessum vel decessum vicarii uel rectoris vacauerit, beneficium curam recipiat animarum, & nomen vicariæ cesset.

Episcopi indigno non cedant loco.

I7 **E**PISCOPI obliuisci suæ dignitatis non debent nimis indigne loco cedere: &

personaliter inferuire regibus & principibus, innouando canones ac apostolicas sanctiones ad dignitatem episcopalem, & grauitatem pertinentia.

Dispensari aliquando potest, sed maturitate & gratis.

I8 **S**CIANT vniuersi sacratissimos canones exacte ab omnibus obseruandos esse, quod si vrgens iustaq; ratio, & maior aliquando utilitas postulauerit cum aliquibus dispensandum esse, id præstandum erit causa cognita & summa maturitate atque gratis a quibuscunque ad quos dispensatio pertinebit.

De sublato usu duellorum, & pœna multorum.

I9 **V**SVS duellorum sublatus sit, & pœna excommunicationis principibus concedentibus locum, & priuatio locorum, qui pugnam commiserint, ac patrini incurrant pœnam excommunicationis, proscriptionis bonorum & perpetuæ infamiæ: & puniri debent ut homicidæ, & denegatur sepultura, consilium dantes, aut suadentes & spectatores tenentur vinculo excommunicationis & perpetuæ maledictionis, non obstantibus &c.

Admonitio erga principes officiorum suorum.

I0 **A**D MONENTVR principes, ut memores sint officii sui, & generaliter quid fieri debeat erga Ecclesias & personas ecclesiasticas latissime continetur. Et Synodus innouat sacros canones, omnia generalia concilia, ac alias apostolicas sanctiones in fauorem ecclesiasticarum personarum: libertates ecclesiasticas, & contra eius violatores editas.

DISTINCTIONIS TERTIAE FINIS.

DE SACRAMENTIS ECCLESIAE,

DISTINCTIO IIII.

SACRAMENTUM est inuisibilis gratiae uisibilis forma, ita quod eius similitudinem gerens, & causa existet. de consec. dist. II. c. sacrificium.

72 Sacramenta quamuis dicantur ecclesiae: sunt tamen instituta a Domino nostro Iesu Christo. Ac disponitur in concilio Tridentino sessione VII. canone primo de sacramentis in genere ita. Si quis dixit sacramenta nouae legis non fuisse omnia a Iesu Christo domino nostro instituta, aut esse plura uel pauciora quam septem, uidelicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Penitentiam, Extremam unctionem, Ordinem & Matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse uerè & propriè sacramentum anathema sit.

Aug. 73 Sed notandum est, quod sacramentorum alia sunt necessitatis, alia dignitatis, quia. n. necessitas non habet legem, sed ipsa sibi facit legem: Illa sacramenta, quae saluti sunt necessaria, quia iterari non possunt cum sint uera, auferri uel amitti non debent, sed cum poenitentia rata esse permittuntur.

74 Illa uero sacramenta, quae sunt dignitatis, nisi digne fuerint administrata, ita ut digni digne a dignis promoueantur, dignitates esse desinunt, non ut minuatur ueritas sacramenti, sed ut cesset officium administrandi, uel loco, uel tempore, uel promotione. c. remissionem. §. sed notandum. i. q. i.

75 Sed circa necessitates sacramentorum clarior ponitur distinctio in Catechismo, secunda parte de sacramentis, ubi tractatur de sacramentorum differentiis, & disponitur. Tria praeter ceteris esse necessaria, baptismum unicuique: Poenitentiam

uero illis, qui post baptismum aliquo mortali peccato se obstrinxerint, Ordinem & si non singulis fidelibus: toti tamen ecclesiae necessarium esse. Reliqua de sacramentis habentur in eodem Catechismo, & secunda parte, ubi tractatur de sacramentorum effectibus.

DE BAPTISMO.

IN Catechismo secunda parte in sacramento baptismi: de baptismo plura habentur, sed ut materia plenior sit, adduntur ea, quae in corpore iuris habentur.

76 Et in primis puerum non esse baptizatum licet quis eum immerferit in aqua in nomine patris & filii & spiritus sancti: si non dicat, ego te baptizo. c. primo. de baptismo. Et e contra, non est baptizatus, si omnia uerba requisita dicta fuerint, si desit materia aquae. c. non ut apponeres. v. de baptif.

77 Si dubitetur, an aliquis sit baptizatus, qui his uerbis baptizatur, SI BAPTIZATUS ES, NON TE BAPTIZO: SI NON ES BAPTIZATUS, EGO TE BAPTIZO, baptizatur: sed haec forma in illis tantum permittitur, de quibus re diligenter perquisita dubium relinquitur, ut in catechismo de baptismo in VI. effectum baptismi.

78 Paruuli uiliter baptizantur, & remittitur peccatum originale. c. maiores. in prin. de baptismo, & in catechismo plene, ubi de baptismo paruulorum. Sed cum esset dubium, an uirtutes & informans gratia infundatur, Clemens v. approbante sacro concilio approbavit illam opinionem, uidelicet tam paruulis, quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & uirtutes. cle. vnica. §. uerum quia. de sum. trin. & fid. cathol.

79 Et pro confusione haereditorum, qui uolunt

Iunt solum ius scriptum, utile est scire obseruantiam baptizandi paruulos esse ex traditionibus Apostolicis, de quo per Petrum Canisium in summa doctrinae Christianae. cap. III. & de praecipis eccl. c. v.

80 Sed actuale peccatum in adultis sicut non committitur sine consensu, ita non relaxetur sine consensu in baptismo. d. c. maiores. §. uerum. de baptismo.

81 In adultis amentibus & dormientibus: quia non remittitur peccatum originale siue actuali: quoniam dominus, qui totum hominem sanum fecit, opus imperfectionis non nouit, non indistinctè baptizatur. Sed distinguitur, si priusquam amentiam incurrerent, aut dormirent, in contradictione persisterent: quia praesumitur eos in contradictione perdurare hoc casu, quamuis fuerint immerfi, characterem non suscipiunt sacramenti. Secus si prius catechumini extitissent, & habuissent propositum baptizandi: quia tales in necessitatis articulo consuevit ecclesia baptizate. d. c. maiores. §. sed adhuc. & §. item quaeritur. uer. dormientes.

82 In coacto & inuito distinguitur: quia character imprimitur in illo, qui tentoribus & suppliciis attractus, ne detrimentum incurrat, suscipit sacramentum baptismi. Ille uero, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem suscipit sacramenti. d. c. maiores. §. ite quaeritur. uer. praeterea quod, & uer. ille uero.

83 Quod si in mentis potestate nunquam fuerint, eos in fidem ecclesiae non secus ac pueros baptizandos esse, ecclesiae auctoritas, & consuetudo declarat: ut in catechismo secunda parte de baptismo, rubrica, baptizandi quomodo affecti esse debeant.

84 Iudaeus cum inter Iudaeos tantum existeret, in mortis articulo constitutus in aquam se ipsum immerfit dicendo, Ego me baptizo, In nomine patris, & filii & spiritus sancti: Debet iterum baptizari: quia debet esse distinctio inter baptizatum & baptizantem: quamuis si talis continuo decessisset, ad patriam protinus euolasset, propter sacramenti fidem, non

propter fidei sacramentum. c. debitum. 4. de baptismo.

85 Ultimo baptizati a Latinis non debent Inimici a Grecis rebaptizari, quod prohibetur per excommunicationis poena, & depositione ab omni officio, & beneficio. c. si de baptismo.

86 Et aliqui haeretici formam ecclesiae in baptizando seruant, sed dum ab eis baptizantur, qui in haeresi eis communicant, sacramentum quidem baptismi accipiunt, uirtutem uero non consequuntur, quam sine fide nullus consequi potest: unde de Domino dicitur: quod in patria sua non poterat facere signum propter incredulitatem eorum. c. Paulianistae. §. alii formam. i. q. i.

87 Et ideo ab ecclesia non rebaptizantur, Augustinus. qui in nomine Trinitatis baptizati sunt: quia cum reuersi fuerint, accipiunt uirtutem Spiritus sancti. c. quamuis unum. de consue. dist. 4. Nam ualere incipit ad salutem: cum illa fictio ueraci confessione recesserit, quae corde in malitia, uel sacri legio, perseverante, peccatorum ablutionem non sinebat fieri. c. tunc ualere. ead. 4. distinctio. Et baptizati ab haereticis in nomine Trinitatis, si ueniunt ad catholicam fidem, recipiuntur quidem ut baptizati ne sanctae Trinitatis inuocatio, uel confessio annulletur: sed docentur integre, & instruuntur quod sanctae Trinitatis mysterium in ecclesia teneant. c. si qui. ead. 4. distinctio.

88 Baptizati a Iudaeo in nomine Trinitatis, uel tantum in nomine Christi, sicut in actibus Apostolorum legitur, rebaptizari non debent. c. a quodam Iudaeo. ca. 4. distinctio.

89 Si ad matris corpus id, quod in ea concipitur, pertinet, ita ut eius pars deputetur, non baptizaretur infans, cuius mater baptizata est aliquo urgente mortis periculo: cum eum gestaret in utero. c. si ad matris. ead. 4. dist. Ratio est: quia, qui in matris utero sunt, ideo cum matre baptizari non possunt: quia qui natus adhuc secundum Adam non est, secundum Christum regenerari non potest. c. qui in maternis. ead. 4. dist.

DE CONFIRMATIONE.

In Catechismo, Secunda parte de hoc sacramento.

90 At consuetudo non potest operari, vt simplex sacerdos fidelibus exhibeat sacramentum confirmationis, quod chryfmando renatos soli debent episcopi per manus impositionem conferre, ac prohibetur præstiteris, ne talia sua temeritate præsumant, quæ licet non sint a fidelibus contemnenda, tutius tamen est ac sine periculo ex necessitate (quæ legem non habet) omittere, quàm ut ab his, quibus ea cõferre non licet ex temeritate (quæ lege damnatur) non sine graui periculo inaniter conferantur, cum vmbra quædam ostendatur in opere: veritas autem non subeat in effectu, de consuetudine. c. 4.

DE EVCHARISTIA.

Alex. PP. V. A PET. 91 NIHIL in sacrificiis maius esse potest, quàm corpus & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est: sed omnes hæc præcellit, quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab hominibus veneranda. Et sicut potior est cæteris, ita potius excoli & venerari debet. c. nihil in sacrificiis. de consec. dist. 2.

Idem. 92 In sacramentorum oblationibus, quæ inter missarum solennia domino offeruntur, panis & vinum aqua permixtum in sacrificium offerantur: non enim debet in calice domini, aut vinum solum, aut aqua sola offeri: quia vtrunq; ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. c. 1. ead. dist. 2.

93 Item vna est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino soluatur. In qua ipse idem sacerdos est sacrificiũ Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter cõtinentur transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem, potestate diuina: vt ad perficiendũ mysterium vnitatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro.

94 Et hoc vtiq; sacramentum non potest conficere nisi sacerdos, qui rite fuerit ordinatus secundum clauas ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis, eorumq; successoribus Iesus Christus, de sum. trin. & si. cath. c. 1. S. vna verò.

De parte huius sacramenti in missa dicentur aliqua postea in ritibus sua rubrica.

DE POENITENTIA.

95 PERFECTA poenitentia cogit peccatorẽ Ioan. omnia libenter sufferre: in corde. n. con- os au tritio, in ore confessio, in opere tota humileum. militas: hæc est fructuosa poenitentia. c. perfecta, de poenit. dist. 1.

96 Multiplex misericordia Dei ita lapsibus humanis subuenit: vt non solum per baptismi gratiam, sed per poenitentia medicinam spes vitæ reparatur æternæ, vt qui dona regenerationis uiolassent proprio se iudicio condemnantes ad remissionem criminum peruenirent: sic diuinæ uoluntatis præfidiis ordinatis, vt indulgentiam Dei nisi supplicationibus nequeant obtinere. Mediator. n. Dei & hominum, homo dominus Iesus Christus hanc præpositis ecclesiæ: tradidit potestatem, vt confitentibus poenitentia satisfactionem darent, & eadem salubri satisfactione purgatos ad communionẽ sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. c. multiplex. ead. dist.

97 Iusta de causa referuntur casus tam a Pont. quàm ab Episcopo. De referuatis Papæ in extrauag. 3. de poenit. in communibus Episcoporum in tractatu Nicolai Ploue, de sacramentis parte 4. c. 5. & 6.

98 De poenitentia, tam pro illis, qui curã animarum exercent, quàm illorum, qui scrutantur conscientias suas, abunde in Catechismo Secunda parte de poenitẽt. sacramento. Sed & hæc materia ampla habetur infra Septima parte.

DE EXTREMA VNCTIONE.

99 De hac abunde maxime pro curatis in Catechismo Secunda parte, rubrica de hoc sacramento.

100 Sciendum est, duas esse species vnctionis

nis, exteriorẽ, quæ materialis est & visibilis; & interiorẽ, quæ spiritualis est & inuisibilis. Exteriori uisibiliter inungitur corpus, interiori inuisibiliter inungitur cor. De prima Iacobus Apostolus ait. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eos ungentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum. De secunda Ioannes Apostolus ait: Vos vnctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis, & nõ necesse habetis: vt aliquis doceat uos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. Vnctio visibilis & exterior signum est interioris & inuisibilis vnctionis. Vnctio verò inuisibilis & interior non solum est signũ, sed et sacramentum: quia si digni sumitur, uel agit, uel auget absque dubio, quod designat.

101 Ad exhibendum autem exteriorẽ & uisibilem vnctionẽ, benedicuntur oleum, quod dicitur catechuminum, vel infirmorum, & conficitur chrisma, quod ex oleo fit & balsamo mystica ratione. Per oleum enim nitor conscientia designatur, iuxta quod legitur. Prudentes uirgines acceperunt oleum in uasis suis cum lampadibus. Per balsamum odor fame exprimitur, propter quod dicitur, sicut balsamum aromatizans odorem dedi, de sacra vnctioe. c. vnic. S. scire uolumus.

102 Notandum tamen est, oleum sanctificatum intelligi, non solum consecratũ sed etiam admixtum consecrato, de consecr. eccl. uel altaris. c. quod in dubiis.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

103 Hoc est sacramentum, per quod, uelut hostium, necessariò intrant legitimi dispensatores ministeriorũ, & eloquiorum Dei, ministri Christi & ecclesiæ Episcopi, presbyteri, diaconi, & quotquot demum in ecclesiasticis muniis obeundis ritẽ & cum auctoritate uersantur: ut in catechismo Petri Canisii, rubr. de hoc sacramento.

104 Nicolaus Ploue tract. de sacram. 6. parte. c. 1. nu. 4. ponit quæstionem de episcopatu, an sit ordo: & dicit diuersitatem esse inter Theologos & Canonistas, & du-

bitatio potest summi ex c. corepiscopi, 68. dist. ubi dicitur, non amplius quàm duos ordines inter discipulos domini fuisse. Sed nunc superfluum esse ostenditur ex catechismo, parte secunda, de ordinis sacram. ubi ponuntur solum septem ordines, & circa septimum, qui est presbyteratus, demonstratur esse diuersos gradus ipsius, & dignitates non diuersos ordines: Nam sunt simpliciter sacerdotes, Episcopi, archiepiscopi, patriarchæ & Sum. Pont.

Cetera de hoc sacramento abunde in eodem catechismo, & dicta secunda parte. At reliqua ad hanc materiam pertinentia habentur infra secunda parte.

DE MATRIMONII SACRAM.

105 In coniugio duo sunt consensus aiorũ, & cõmissio corporum, quorũ alterum significat charitatem, quæ consistit in Deũ & iustam animam, ad quod pertinet illud, quod dicit Apostolus. Qui adheret Deo vnus spiritus est cum eo: reliquũ verò designat conformitatẽ, quæ cõsistit in carne inter Christum & ecclesiam, ad quod pertinet illud, quod Euagelista testatur: VERBUM caro factum est, & habitauit in nobis. Profecto coniugiũ illud, quod nõ est commissione corporum cõsumatum, non pertinet ad illud coniugiũ designandum, quod inter Christũ & ecclesiam per incarnationis mysteriũ est coniũctum, iuxta quod Paulus exponens illud, quod dixerat protoplastus: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: & propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori suæ, & erunt duo in carne una: statim subiungit, hoc aut dico magnum sacramentum in Christo & ecclesia, de bigamis. c. debitum. in prin.

108 Doctrina de matrimonii sacramento habetur in concilio Tridentino sess. 24. & in catechismo secunda parte, rubrica de matrimonii sacramento.

109 Tota verò materia matrimonii habetur infra parte v.

DISTINCTIO. IIII. FINIS.

DE RITIBVS ECCLESIASTICIS.

DISTINCTIO V.

IN BAPTISMO.

IIO **V**IA CHRISTVS fecit nos in sanguine suo Deo nostro regnum, & sacerdotes, propter quod Apostolus ait: vos estis genus electum, regale sacerdotium, idcirco in nouo testamento, non solum reges & sacerdotes vnguntur, sed etiam omnes christiani bis ante baptismum, scilicet oleo benedicto, primum in pectore, deinde inter scapulas, & bis post baptismum, scilicet chrismate sancto, primū in vertice, deinde in fronte. In pectore enim baptizandus iniungitur: vt per sancti spiritus donum abiciat errorem & ignorantiam, & suscipiat fidem rectam: quia iustus ex fide uiuit. Inter scapulas, vt per spiritus sancti gratiam excutiat negligentiam & torporem, & bonam operationem exerceat: quia fides sine operibus mortua est: vt per fidei sacramentum sit munditia cogitationum in pectore, & per operis exercitium sit fortitudo laborum. In scapulis quatenus fides per dilectionem secundum Apostolum operetur. In vertice verò baptizatus iniungitur, vt sit paratus omnipotenti de fide reddere rationem: quia per caput intelligitur mens, iuxta quod legitur. Oculi sapientis in capite eius, cuius superior pars est ratio, & inferior est sensualitas, vnde bene per verticem, quæ est superior pars capitis, intelligitur ratio, quæ est superior pars mentis. In fronte vngitur baptizatus: vt libere confiteatur, quod credit; quia corde creditur ad iustitiam, ore uerò fit confessio ad salutem. Ante uerò baptismum vngitur oleo benedicto, post baptismum chrismate sancto: quia chrisma soli competit christiano a Christo verò christia-

112 ni dicuntur, tanquam uncti deriuentur ab uncto: ut omnes concurrant in odorem illius unguenti, cuius nomine oleum est effusum. c. unico. S. quia verò: de sacra unctione.

113 Notandum tamen est, baptismum debere concedi in fontibus ecclesiarum, non in priuatis domibus, præterquam in filiis regum, uel principum, aut si talis necessitas emerferit, propterquam nequeat infans ad ecclesiam deferri. clem. vnica, de baptismo.

IN CONFIRMATIONE.

114 Per frontis chrismationem manus impositio designatur, quæ alio nomine dicitur confirmatio: quia per eam spiritus sanctus ad augmentum datur & robur, quemadmodum actuum Apostolorum lectio manifestet. Nam Apostoli Petrus & Ioannes imponebant manus super baptizatos, & accipiebant spiritum sanctum, cuius aduentum per unctionis mysterium designatur: quia columba, in qua spiritus sanctus super Christum in baptismo descendit, ad uesperum in catachismo reuertens ramum retulit uirentis oliuæ, cuius utiq; sacramentum Dauid Propeta prænoscentis, exhilarandum faciem in oleo prædicauit. c. unico. S. per frontis. de sacra unctione.

DE MISSA.

115 IACOBVS frater domini secundum carnem, cui primum credita est Hierosolymitana ecclesia, & Basilius Cæsariensis episcopus, cuius claritas per totum orbem refulsit in scripturis addiderunt nobis Missæ celebrationem. de consecr. dist. 1. c. Iacobus.

116 Ex

116 Ex concilio Valentino Euāgelium legitur in missa de quo in 3. dist. Et Marculpus Abbas Horcasen. constituit, quod lumen semper arderet in ecclesia, dum missa celebrant, hoc sub Gregorio primo anno domini DCIII.

DE CALICE.

117 ITEM calix domini cum patena, si non ex auro omnino tamen ex argento fiat, si quis autem tam pauper est, saltem vel staneum calicem habeat, de ære, aut auricalco non fiat calix; quia ob vini uirtutem æuginem facit, pariterq; vomitum prouocat. nullus autem in ligneo, aut vitreo calice præsumat missam cantare. de consecr. dist. 1. c. vt calix.

DE CORPORALI.

119 STATVIMVS dixit Eusebius papa, vt sacrificium altaris non serico panno, aut in tincto quisq; celebrare missam præsumat: sed in puro lineo, uel linteo ab episcopo consecrato, terreno scilicet linto pro creato, atque contexto, sicut corpus domini nostri Iesu Christi in sindone lineæ munda sepultum fuit, de consecr. dist. 1. c. consulto.

DE MULTIS IN MISSA

ADDITIS.

120 IN Decretis Celestini primi PP. legitur ipsum psalmos, antiphonas, introitus, gradus, offertoria, communionem, & orationes inseruisse in missa, & fuit anno domini ccccxxxii. prout legitur in conciliorum, tomo primo.

Et ex concilio Valensi cap. v. in missa dicitur, kyrieison, & Sanctus, Sanctus, Sanctus, fuit dictum concilium anno domini ccccxlvi. de quo in conciliorum, tomo primo.

Et ex decretis Gelasii PP. legitur, ipsum canonem & præfationem missæ, profas & hymnos canticis miscuisse, vt in conciliorum, tomo primo.

121 Noctæ sanctæ natiuitatis domini Saluatoris presbyteri missas celebrent, &

hymnum Angelicum in illis solenniter decantent; quoniam & eadem nocte ab Angelo pastoribus est nunciatus, & subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, & dicentium. Gloria in excelsis Deo & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Reliquis uero temporibus missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ: quia & eadem hora & Dominus crucifixus est, & super Apostolos spiritus sanctus legitur descendisse. c. nocte sancta. de consecr. dist. 1. Et idem ordinatum fuit in concilio Aureliatensi 3. celebrato anno domini ccccxlvi.

122 Nullus tamè presbyter missas celebrare præsumat, nisi in consecratis ab episcopo locis. c. nullus presbyter. ead. dist. *smidæ* Sacramenta altaris non nisi a ieiunis hominibus celebrentur. c. sacramenta. ead. dist. 1. & idem disponitur in c. nihil contra. S. nullus post cibum. vii. q. 1.

Dicitur autè in d. c. sacramenta die vno anni uersario, quo cœna Domini celebratur, homines non ieiunos posse celebrare missam. SED Glossa dicit derogatum esse huic dispositioni per alia iura, & per contrariam consuetudinem.

123 Sufficit sacerdoti unam missam in die celebrare; quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit: Non modica res est unam missam facere, & valde fœlix est, qui unam dignè celebrare potest, de consecr. distinct. prima. c. sufficit.

124 Episcopus Deo sacrificans testes secum habeat in solennioribus quippe diebus, aut septem, aut quinque, aut tres diaconos, qui oculi eius dicuntur, & subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti uestibus in fronte, & a tergo, & presbyteri è regione dextera, leuamq; contrito corde & humiliato spiritu ac prono stent uultu custodiètes eum a maleuolis, & consensum præbentes sacrificio. Peracta autem consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus. c. episcopus, de consecr. dist. 1.

125 Ac etiam statutum est: vt nullus presbyterum

E 3 terorum PP.

terorum missarum solēnia celebrari præsumet, nisi duobus præsentibus, sibiq; respondentibus, & ipse tertius habeatur: quia cum pluraliter ab eo dicitur, Dominus vobis cum: & illud in secretis Orate pro me fratres, aptissimè conuenit, ut ipsius respondeant salutationi. c. hoc quoque eadem, de consecr. dist. 1. & idē disponitur in concilio Maguntino, de quo supra in 2. dist.

Ex cō cil. Vr bico. 126 In altari tamen, in quo episcopus missam cantauit, presbyter eadem die aliā celebrare non præsumat. c. si. de consec. distin. 2.

Ex cō cil. A-gath. 127 Missas die Dominico sæcularibus totas audire speciali ordine præceptum est, ita ut ante benedictionē sacerdotis egredi populus non præsumat, quod si fecerint ab episcopo publicè confundantur. c. missas. de consecr. dist. 1.

128 Sed quamuis in festo natiuitatis Domini tres missæ dicantur, attamen non obligatur aliquis audire ultra vnam missam, nisi ex uoto, aut pœnitentia, ut tenet Martinus Nauarrus in Manuali confessorum. cap. 2. r. nu. 7. in fi.

Ex cō cil. Car tha. 4. 129 Qui die solenni, prætermisso ecclesiæ conuentu ad spectacula uadit, excommunicetur. de consec. dist. 1. c. qui die.

NIC. PP. 130 Nullus tamen missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem, dist. 3. 2. c. nullus missam. Nec est contraria auctoritas Hieronimi & Augustini

ALB. PP. II. & cæterorum, qui demonstrat Christi sacramenta, nec in bono, nec in malo homine fugienda esse; quia habent quippe proprias virtutes & dignitates, sed prohibetur missam audiri, ac alia sacramenta suscipi; quia dum huiusmodi sacerdotes se a populo contemprios viderint rubore verecundiæ facilius ad pœnitentiā prouocantur, dist. 3. 2. c. præter hoc. S. uerum principia. & S. ad hæc. & S. prohibentur.

ANAS-TA. EPI. 131 Apostolica autoritate mandatum est, dum sancta euangelia in ecclesia leguntur, ut sacerdotes, & cæteri omnes non sedētes, sed uenerabiliter curui, & in cōspectu Euangelii stantes Dominica ver-

ba intentè audiant, & fideliter adorent. c. Apostolica. de consecr. dist. 1. Et idem statuitur in concilio Valentino, de quo supra dictum fuit. dist. 3.

132 Ad missarum solennia semper aliquid **GRÆG. VII.** est offerendum quod Deus per Moysen dixit, non apparebis in conspectu meo uacuuus, ad ipsum. n. prius est confugiendum, qui nostræ curare possit animę passionēs. Verum homines præpostero ordine, ante sibi ab hominibus accersunt, ubi autem humana subsidia defecerint, tunc opinantur domini postulandum fauoris gratiam. c. omnis christianus, de consecr. dist. 1.

133 Quando stamus ad orationem, incum **CYP. PP.** bere & uigilare ad preces toto corde debemus, & ideo sacerdos ante orationem præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo **SURSVM CORDA**, ut dum respondet plebs, Habemus ad dominum, admoneatur, nihil se aliud, quàm dominum cogitare debere: claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis uenire patiat. c. quod autem. ea. di.

134 Cum ingressus fuerit episcopus, aut presbyter ad missarum solennia celebranda, nisi passio aliqua interueniat nullo modo audeat data oratione recedere, ut ab aliquo presbytero suppleantur, sed qui initium ponit, suppleat vsque ad finem. Qui præsumpserit aliter agere, a sacro corpore & sanguine domini N. Iesu Christi sit suspensus. c. nullus episcopus vltimus. S. cum uerò. de consecr. di. 1.

135 Item conuenit, ut cum a sacerdotibus missarum tempore sacra mysteria **Ex cō cil. To le. 7.** consecrantur, si ægritudinis accidat cuiuslibet euentus, quo ceptum nequeat consecrationis explere mysterium, sit liberū episcopo, uel presbytero alteri consecrationem exequi cepti officii. Cum. n. firmus omnes unum in Christo, nihil contrarium personarum diuersitas format, ubi efficaciam prosperitatis unius fidei repræsentat. c. nihil contra. S. censuimus.

7. q. 1. Et in concilio Toletano. 1. statu- **Ex cō cil. To le. XI.** tum est, ut ubi temporis & loci, siue clerici copia suffragatur, habeat quisque sacri-

ficans

Deo post se uicini solaminis adiutorem, & si aliquo casu ille, qui impleturus officia accedit, turbatus fuerit, uel ad terram elisus, a tergo semper habeat, qui eius uicem exequatur intrepidus: si autem hoc sacrificanti frequenter acciderit, tunc omnino ab oblatione prohibeatur. c. illud diuini. 7. q. 1.

ALB. II. PP. 136 Et si presbyter morbo caduco frequenter tangitur ab oblatione & celebratione missarum omnibus modis prohibetur: si uerò cōualuerit Dei misericordia; quia infirmitas est in causa non culpa, sacrificare non prohibetur. c. in literis. 7. q. 2.

137 In ritu seruando in celebratione missæ inserto in missali nouo, rubrica de defestibus in mysterio ipso occurrentibus disponitur, quod si sacerdos ante consecrationem grauitur infirmetur, aut in sincopem inciderit, aut moriatur, præmittatur missa. Si post consecrationem corporis tantum ante consecrationem sanguinis, vel utroq; consecrato, id accidit missa per alium sacerdotem expleatur ab eo loco. Ac alia multa notabilia de hoc ibi habentur.

De missa etiam habentur notabilia in tractatu Nicolai Plouii, de sacrificio missæ, & cuius expositione.

DE HYMNIS, QVI LEGVNTVR IN ECCLESIA.

138 De hymnis canendis habemus exemplum, & Saluatoris, & Apostolorum. unde non sunt respuendi nonnulli hymni, qui humano studio in laudem Dei atq; Apostolorum, & Martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut hi, quos beatissimi doctores Hilarius, atque Ambrosius condiderunt. Nam si isti reprobarētur pro eo, quod de scripturis sacrorum Canonū, uel apostolica traditione non existunt, hymni compositi ab hominibus respuerentur, uidelicet Gloria patri, & filio & spiritui sancto: & ea, quæ sequuntur post Gloria in excelsis Deo. Itē componuntur missæ, siue preces, uel orationes, seu commendationes, siue ma-

Ex cō cil. To le. 4.

nus impositiones, ex quibus si nulla decantantur in ecclesia, uacant omnia officia ecclesiastica. Admonet hoc fieri atq; hortatur Timotheum Apostolus dicens. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, pro omnibus, qui in sublimitate sunt. Sicut ergo orationes, ita hymnos omnes in laudem Dei compositos nullus ulterius improbet. c. de hymnis. de consecr. dist. 1.

139 In concilio Toletano 111. sub Honorio primo Papa fuit institutum Hymnū Trium puerorum publicè decantari, in quo vniuersa cæli & terræ creatura Deū collaudat, ad quæ ecclesia catholica per totum orbem diffusa celebrat.

140 Hi duo hymni ab Angelis in nouo testamento inueniuntur decantari, videlicet Alleluia, & Gloria in excelsis. Sed istos pariter in septuagesima intermittimus: quia peccato hominis ueteris a cōuentu Angelicæ iubilationis exclusi in huius misuræ vitæ super flumina Babylonis sedemus, & flemus, dum recordamur illius Sion, in qua Deum decet hymnus.

141 Quod autem nouem hebdomadibus Alleluia intermittimus, non incongruè nouem ordines Angelorum accipimus, quorum decimus ordo per superbiam corruens angelicum numerum minuit. At reparationi illorum consulens omnipotens Deus creator primum hominem de limo terræ formauit, qui sui generis multiplicatione damna coelestis patrię resarciret, atque Angelorum gaudia suppleret; & Angelicus chorus non modicum lætatus est, ac ex lapsu ipsius hominis fuerat perturbatus, donec in Christo resurgens resurrexit prolapsus ille protoplastus, & spe meliori Angelicus chorus gauisus in nouum Alleluia consurrexit totus, & in eo perstat deuotus, quem & nos pro modulo nostro imitantēs a septuagesima, quando lapsus protoplasti in ecclesia recitatur, Alleluia nouē hebdomadas intermittimus, scilicet vsq; in Pascha, ubi Christus resurgens a mortuis tristitiā nostram in gaudium vertit, & Alle-

LEO PP. IX.

& Alleluia nobis reddit. c. hi duo solum modo. de consecr. dist. 1.

142 Et hinc est, quod in laudibus Dominicae tempore paschali post tres psalmos decies dicitur Alleluia.

NIC. PP. 143 Sed Gloria in excelsis dicitur in coena domini ab episcopis: Item licitum est eis Pallio Apostolico vti eadem die, qui bus est ab Apostolica sede permittum. c. porro gloria. ead. dist.

DE PRAEFATIONIBVS.

GEL. PP. 144 Tempore Gelasii PP. qui fuit electus Pont. post annu cccclxxxii. erant noue praefationes in sacro catalogo tantummodo recipiendae, idest una in albis paschalibus, alia die Ascensionis Domini: tertia die Pentecostes, quarta die natali Domini, quinta de apparitione Domini, sexta de Apostolis, septima de sancta Trinitate, octaua de Cruce, nona de ieiunio tantummodo in quadragesima dicenda. c. inuenimus. de consecr. dist. 1.

In missali nouo multae aliae praefationes ad sunt. Prima est in benedictione cerei in sabato sancta. Secunda in benedictione fontis eadem die. Tertia in missa sabati sancti. Quarta in festo Epiphaniae. Quinta in Dominicis Quadragesimae. Sexta in Dominica passionis & palmarum, in feria quinta in Cena Domini, & in duplicibus & semiduplicibus eodem tempore occurrentibus, & in solennitatibus sanctae Crucis, qua de causa posset esse octaua supra enumerata. Septima in festis sanctae Mariae virginis. Octaua in duplicibus & semiduplicibus & Dominicis, ubi propria non habetur. Nona in ferialibus a Dominica passionis vsque ad feriam quintam in cena Domini: & in uotiuis sanctae Crucis. Decima in ferialibus ab octaua Paschae vsque ad ascensionem. Undecima in missis uotiuis de spiritu sancto. Duodecima in missis uotiuis de Apostolis. Tertiadecima communiter per annum in simplicibus festis, & ferialibus diebus.

DE SANCTO CHRISMATE.

FAB. PP. 145 Vterius singulis annis quinta feria vi-

timae hebdomadae quadragesimae noui chrisma confici debet, & vetus in sanctis ecclesiis cremandum est, & Fabianus papa essent ista a sanctis Apostolis, & successoribus eorum accepta fuisse. c. literis vestris. de consecr. dist. 3.

146 Et in fasciculo temporum dicitur eum fuisse Pont. anno domini cccxliiii. & electu quia columba candida super caput eius descendit dicens, Romae episcopus ordinaberis.

DE AQVA BENEDICTA.

147 Aquam sale conspersam in populis benedicimus, ut ea cuncti aspersi sanctificentur, & purificentur, quod omnibus sacerdotibus faciendum esse, mandatum est. Nam si cinis uitulae aspersus populum sanctificabat atque mundabat: multo magis aqua sale aspersa, diuinis precibus sacra populum sanctificat, atque mundat. Et si sale asperso per Heliseum Prophetam sterilitas aquae sanata est, quanto magis diuinis precibus sacra sterilitatem reru humanarum auferet, & coinquatos sanctificat & purgat: & caetera bona multiplicat, & insidias diaboli auertit, & a phantasmatis versutiis homines defendit. c. aquam sale. de consecr. dist. 3.

148 Agri iubentur aspergi, vel perfundi: quia gratiam Dominicam consequuntur, cum sacra scriptura per Ezechielem prophetam loquatur, & dicat, aspergam super vos aquam mundam & mundabimini ab omnibus immunditiis uestris. Item in numeris, qui tetigerit cadauer hominis, propter hoc erit immundus septem diebus: sed aspergam de hac aqua die iii. & vii. & sic mundabitur. Item qui aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, & manebit spurcitia eius super eum. Item locutus est dominus ad Moysen dicens, Accipe leuitas de medio filiorum Israel & purificabis eos, & ita facies purificationem eorum, videlicet circumsperges eos aqua purificationis, & iterum aqua purificationis purificatio est: c. nec quem vsque ad s. unde apparet, de consecr. dist. 4.

DE

DE FESTO PASCHATIS.

149 Nosse uos uolumus, quod Pascha domini tantum die Dominico annuis temporibus sit celebrandum: istis. n. temporibus Hermes doctor fidei & scripturae effulfit inter nos. Et licet nos idem Pascha praedicto die celebraremus: quia tamen inde quidam dubitabant, & corroborandas animas eorum eidem Hermeti Angelus domini apparuit in habitu pastoris, & praecipit ei ut Pascha Domini die Dominico, ab omnibus celebraretur. Unde dixit Pius papa nonus a Petro, & nos Apostolica autoritate instituumus, omnes eadem seruare debere; quia & nos seruamus: nec debetis a capite quoquo modo discedere. c. nosse uos. de consecr. dist. 3.

VICT. PP. 150 Et Victor Papa xiiii. a Petro statuit, ne membra a capite discrepent, ut omnes celebrent festiuitatem Paschae a xiiii. die lunae primi mensis, idest Martii vsque ad xxi. diem eiusdem mensis. cap. celebratam. ea. dist. 3.

Et in concilio Arelatensi primo statutum est, ut Paschae festum vno die & tempore per omnem orbem obseruetur. c. de obseruatione. ead. distinct.

Et idem statutum est in Concilio Antiocheno canone primo, ut in conciliorum Tomo primo.

150 De hac obseruatione habetur in historia Ecclesiastica lib. v. cap. xxii. & seq. ubi refertur, fuisse magnam controuersiam propter autoritatem Policarpi, qui tunc erat in humanis, & fuerat discipulus beatissimi Ioannis Apostoli & Euangelistae, & ipse uolebat obseruationem antiquo more.

Item de Pascha habetur in historia Ecclesiastica Nicephori Calisti, Tomo quarto, cap. 36.

De hac xiiii. die lunae & die Dominico Paschae habetur in Martyrologio emendato ab Alexandro de Peregrinis, ubi transcribit ex lib. Bedae de ratione temporu, cap. 58. & cap. 60.

ANG. 151 Semel Christus mortuus est iustus pro iniustis, & resurgens a mortuis iam non moritur; tamen ne obliuiscamini quod

semel factum est, & in memoria sit omni anno quoties Pascha celebratur, non toties Christus occiditur, sed anniuersaria recordatio representat, quod olim factum est, & sic facit nos moueri tanquam videamus praesentem dominum in cruce. c. semel Christus. de consecr. dist. 2.

DE HORIS CANONICIS.

152 Omnibus diebus post matutinum, & ex eo uesperas oratio Dominica a sacerdote proferatur. c. id quod. de consecr. dist. 5. Et in Breuiario nouo statutum est, ut dicatur oratio Dominica post singulas horas, si terminatur hora: nam si sequitur alia hora: quia oratio Dominica & saluatio Angelica dicitur ante singulas horas hoc sufficit, ut in regula generali, de oratione Dominica habetur.

Et omnes prouinciales eundem in psallendo modum teneant, quem sedem Metropolitanam habere cognouerint; nam iustum est, ut inde unusquisque sumat regulas, unde honoris consecrationem accepit. c. de iis. dist. 12.

De psalmis & lectionibus, & nocturnis iuxta breuiarium nouum habetur idem ordo in c. in die resurrectionis. de consecr. di. 5. Ac de lectionibus in c. sancta Romana. Ex S. caeterum secundum. dist. 15. Sed in concilio Valensi canone vii. statutum est de Gloria patri & filio, & spiritui sancto dicenda in psalmis, ut sit aequalitas in Trinitate, ut in conciliorum Tomo primo.

DE ROGATIONIBVS.

153 Ante ascensionem Domini tribus diebus rogationes, idest letaniae celebrantur, & serui & ancillae ab opere relaxentur, quo magis plebs uniuersa conueniat, quo triduo abstineant, & etiam quadragesimalibus cibis utantur. c. rogationes. de consecr. dist. 3.

Quae rogationes siue letaniae fuerunt institutae a Mamerio episcopo Viennensi sub Hilario primo papa, anno domini cccclxiiii. ac iterum a S. Gregorio primo, anno domini dciiii. ac etiam ex Aure-

Aurelianensi concilio, de quo in conciliorum Tomo primo.

DE QVINQVAGESIMA.

TBL. 154 Septem hebdomadibus a carne & deliciis ante Pascha clerici abstineant. c. statutum. dist. 4. Nā quadragesima sex hebdomadas habet, & septima fuit addita, & hoc tempus uocatum est quinquagesima. c. quadragesima. ea. 4. dist.

GRÆ. 155 Sed de ipsa die Dominica quid dicendum sit diuus Augustinus hæsitauit: cum omnes laici & sæculares illa die plus solito cæteris diebus accuratius cibum carniū appetant, & nisi quadam noua auiditate usque ad medias noctes se ingurgitent, non aliter se huius sacri temporis obseruationem suscipere putant, quod utique nō rationi, sed uoluptati ascribē dū est: unde nec à tali cōsuetudine auerti possunt: & ideo cum uenia suo ingenio relinquēdi sunt, ne forte peiores existant, si à tali consuetudine prohibeantur; ut enim ait Salomon, qui multum emungit, elicit sanguinem. c. deniq; di. 4. Sed par est, ut nos, qui his diebus a carniibus animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam trahunt originem carnis, ieiunemus a lacte uidelicet, caseo & ouis. Cæterum piscium esus ita christianis relinquitur, ut hoc eis infirmitatis solatium non luxuriæ pariat incendium. Et denique qui a carne abstinent, nequaquā sumptuosiora marinarum beluarum conuiuia præparent. Vinum quoque ita bibere permittitur, ut ebrietatem omnino fugiamus, alioquin restat: ut omnia, quæ corporibus libent, similiter faciamus. d. c. deniq; S. par autē. dist. 4.

156 Auctor dicit hæc & si legibus constituta sunt: tamen quia communi usu approbata non sunt, transgressores se reos non arguunt. d. c. deniq; S. hæc etfi.

DE QVADRAGESIMA.

GRÆ. 157 QVADRAGESIMA summa obseruatione est obseruanda: ut ieiunium in ea (præ-

ter dies Dominicos, qui de abstinentia subtracti sunt) nisi quem infirmitas impedit, nullatenus soluatur: quia ipsi 158 dies decimæ sunt anni. A prima ergo Dominica quadragesimæ usque in Pascha Domini sex hebdomadæ computantur, quarum uidelicet quadraginta dies & duo sunt, ex quibus dum sex Domini dies abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentia quam triginta sex dies remanent, uerbi gratia si per trecentos sexagintaquinque dies annos uoluitur, deinde per triginta sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus. Sed ut facer numerus quadraginta dierū adimpleatur, quem Saluator noster sacro suo ieiunio cōsecrauerat, quatuor dies prioris hebdomadæ ad supplementum quadraginta dierum tolluntur, idest quarta feria, quæ caput ieiunii subnotatur, & quinta feria sequens, & sexta feria & sabbatum: nisi enim istos dies quatuor superioribus triginta sex adiunxerimus quadraginta dies in abstinentia non haberemus. Iubemur autem & ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare. c. quadragesima, de consecra. dist. 5.

159 In canonibus Apostolorum cap. 68. de quadragesima disponitur. Si quis episcopus aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor sacram quadragesimæ, paschæ, aut quartam feriam, aut parasceuem non ieiunauerit deponitor, præterquam si imbecillitate impediatur corporis. Sin laicus sit communionem priuator.

160 Vnde postea in Toletano Cōcilio VIII. canone nono disponitur. Quisquis sine ineuitabili necessitate, atque fragilitate, & euidenti languore, seu etiam impossibilitate ætatis, diebus quadragesimæ esum carniū præsumpserit attentare, non solum reus erit resurrectionis Dominicæ, uerum etiam alienus ab eiusdem diei sancta cōmunionem, & hoc illi cōmutetur ad pœnam, ut ipsius anni tempore ab omni esu carniū abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam. Illi uerò, quos aut ætas incurus, aut languor extenuat, aut necessitas

fitas arctat, non ante prohibita uiolare præsumat, quàm à sacerdote permissum percipiant. Et hoc cōcilium, ut supra notatum fuit in distinc. 3. fuit post annum DCXLI III.

161 Sed de illis, qui in quadragesima, uel in aliis ieiuniis solennibus infirmantur, & petunt sibi esum carniū indulgeri responsum est ab Innoc. I. quod cum nō subiaceat legi necessitas, desiderium infirmorum cum ugens necessitas exigit supportari potest & debet: ut maius periculum in eis euitetur. c. secundo. S. præterea. de obseruatio. ieiuniorum.

Ex cō. ci. Cæs. Aug. 162 Fideles quadragesimarum diebus non desint ab ecclesiis, nec habitent in cubiculorum latibulis ac montium, qui in suspicionibus perseuerant. Sed exēplum & præceptum sacerdotum custodiant, & ad alienas uillas agendorum conuentuum causa non conueniant. c. ne quis ieiunet. de consecra. dist. 3.

163 Pascham Natalem Domini, & quadragesimam ciues in uilla non celebrent. c. nulli ciuium. ead. dist.

DE QVALITATE IEIUNIUM.

Hiero. 164 Non solum hebdomadas, & ieiunia duplicata, sed singulos dies absque ciborum luxuria transigamus. c. non dico. de consecra. dist. 5.

Idem. Sint quotidiana ieiunia, & refectio satiæ fugiens: nihil enim prodest biduo, uel triduo uacuum portare uentrem, si post pariter destruat. c. sint tibi. de consecra. dist. 5.

Idem. Item sint ieiunia continua, moderataque, idest quotidie esurire, & quotidie prandere Apostolus inquit, noli adhuc aquā bibere, sed modico utere uino propter infirmitates tuas. Ieiunium curat uulnera delinquentis, idest peccata, curatosque sanctificat. c. sint tibi ieiunia. ead. dist. 5.

DE VITIO GVLAE.

GRÆ. 165 QVINQVE modis nos uitium gulæ tentat, aliquando namque indigentia tempore præuenit, aliquando tempora nō præ-

uenit, sed cibos lautiores quærit, aliquando quæ sumenda sunt procurari accuratius expetit, aliquando autem & qualitas ciborum & tempus congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram refectiois excedit: nonnunquam & abiectius est, quod desiderat, & tamē in ipso æstu immensi desiderii deterius peccat. c. quinque modis. de consecra. dist. 5.

166 Nihil prodest homini ieiunare & orare, & alia religionis bona agere, nisi mēs ab iniquitate & ab obreccationibus cohibeatur. c. nihil enim. ead. 5. dist.

Aug. Ieiunium autem magnum & generale est abstinerere se ab iniquitatibus, & ab illicitis uoluptatibus sæculi, quod est perfectum ieiunium in hoc sæculo. Et quasi quadragesimam abstinentiæ celebramus, cum bene uiuimus. c. ieiunium. de consecra. dist. 5.

167 Sed quia hæc abstinentia sine mercede non erit, expectamus illam beatam spem, & reuelationem gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, unde cum labore celebramus quadragesimam ante Pascha, cum lætitia uerò tanquam accepta mercede quinquagesima post pascha. Nam huic tanquam salutari labori boni operis, qui pertinet ad quadragenarium numerum additur quietis & foelicitatis denarius, ut quinquagenarius fiat: & hoc significauit ipse Dominus multo apertius, quando post resurrectionem quadraginta diebus conuersatus est in terra cum discipulis suis. Quadragesimo autem die cum ascendisset in cælum peractis decem diebus misit mercedem spiritus sancti. d. c. ieiunium. S. sed quia.

IEIUNIUM NANDVM CVM MODERAMINE SIT.

168 Homo tamen rationabiliter dignitate amittit, qui uel ieiunium charitati, aut uigilias præfert sensus integritati, ut propter innocentiam immoderatam, atque indiscretam psalmodiarum, uel officiorum decantationem, aut amentia, aut tristitia notam incurrat? nunquid uerborum multitudine flecti Deus potest? Non. n. uerbis

uerbis tantum, sed corde orandus est
169 Deus. Quapropter melior est quinque
 psalmodum decantatio cum cordis puri-
 tate, ac serenitate, ac spiritali hilarita-
 te, quam totius psalterii modulatio cum
 anxietate cordis atque tristitia. Cum igitur
 pro cunctis animabus psalmus, uel
 missa dicitur: nihil minus quam si pro
 uno quolibet ipsorum diceretur acci-
 pitur.

170 Audiant itaque, qui ea, quae necessaria
 sunt corpori subtrahunt illud, quod per
 prophetam Dominus loquitur. Ego Do-
 minus odio habens rapinam holocausto-
 rum. De rapina uero holocaustum of-
 fert, qui temporalium bonorum, siue ci-
 borum nimis egestate, uel manducandi,
 uel somni penuria corpus suum im-
 moderatè affligit: uideat itaque quid Apосто-
 lus dicat, carnis curam ne feceritis in cō-
 cupiscentiis &c. c. nō mediocriter. de cō-
 secr. dist. 5.

Io. os
 All-
 rē.

171 Nihil sic iucundum est, sicut cibus be-
 ne digestus, aut bene decoctus; nihil sic
 salutem, nihil sic sensuum acumen ope-
 ratur, nihil sic ægritudinem fugat: sicut
 moderata refectio: sufficientia quippe
 cum nutrimento, & sospitatem simul pro-
 creat, & uoluptatem. Abundantia uerò
 morbum facit & molestias ingerit, &
 ægritudines generat: quod. n. fames fa-
 cit hoc etiam ciborum plenitudo: magis
 autem & multo peiora. Fames quippe in
 paucis diebus aufert hominem, & libe-
 rat eum de hac uita pœnali. Excessus
 uerò ciborum consumit & computresce-
 re facit corpus humanum, & carnem ma-
 cerat ægritudine diuturna, & tunc eum
 morti crudeli consumit. c. nihil. n. de con-
 secr. dist. 5.

172 Et legitimus quosdam morbo articula-
 ri, & podagræ humoribus laborantes, ad
 simplicem mensam, & pauperes cibos re-
 dactos conualuisse: caruerant. n. solici-
 tudine dispensandæ domus & epularum
 largitate, quæ & corpus frangunt, & ani-
 mum. Irridet Oratius appetitum cibo-
 rum, qui consumpti relinquunt pœni-
 tentiam. c. legimus. de consecratio. di-
 stinct. 5.

DE ABSTINENTIA IN SABBATO.

173 QVIA dies sabbati apud sanctos patres GRE.
 nostros in abstinentia celebris est habi- VII.
 tus, nos eorundem auctoritatem sequen-
 tes salubriter admonemus, ut quicumque;
 se christianæ religionis participem esse
 desiderat, ab esu carniū eadem die (ni-
 si maiori festiuitate interueniente, uel in
 firmitate impediēte) abstineat. c. quia
 dies. de consecr. dist. 5.

Et in Concilio Constantinopol. vi. genera-
 li canone 89. disponitur ita.

174 Qui dies salutaris passionis in ieiunio,
 & oratione, & compuntione cordis per-
 agunt, oportet circa horam mediæ no-
 ctis magni sabbati ieiunos esse; cum Euā-
 gelista Mattheus & Lucas, ille per dictio-
 nem. Vespere autē sabbati, hic uerò per
 profundum diluculum tarditatē noctis
 nobis præscribant.

175 Et qui nec uoto, nec regulari obseruā-
 tia sunt adstricti in sexta feria si festum
 natiuitatis Domini ipso die uenire con-
 tingerit, carnibus propter festi excellen-
 tiam uesci possunt secundum consuetu-
 dinem ecclesiæ generalem, nec tamen
 hi reprehendendi sunt, qui ob deuotio-
 nē uoluerint abstinere, dicit Honorius
 I I. in c. si. de obseruat. ieiuniorum.

176 Sabbato uerò ieiunandum esse ratio INN.
 euidentissima demonstrat; quia constat PP.
 Apostolos, biduo ante pascha & in me-
 roro fuisse, & propter metum Iudeorū se
 occultasse, quod utique non dubium est
 in tantum eos ieiunasse biduo memora-
 to, ut traditio ecclesiæ habeat isto biduo
 sacramenta penitus non celebrari, quæ
 forma etiam tenenda est per singulas
 hebdomadas propter id, quod comme-
 moratio illius diei semper est celebra-
 da, quod si putant semel atque uno sabbato
 ieiunandum: ergo & Dominica &
 sexta feria semel in pascha, erit utique; cele-
 branda. c. sabbatho. de consecr. dist. 3.

177 Qui die sabbati aliquid operari prohi- GRE.
 bent, sunt prædicatores antichristi, qui PP.
 ueniēs diem sabbati faciet ab omni ope-
 recustodiri. Et peruersi sunt homines,
 qui

qui prædicant; ut die Dominico nullus
 debeat lauari; quia si pro luxuria & pro
 uoluptate quis lauari appetit, prohibitū
 est etiam reliquo tempore: si autem pro
 necessitate corporis, nec die Dominico
 prohibetur. c. peruenit. de consecr. dist. 3.

DE DIE DOMINICA.

178 Si quis tanquam hoc continentie cō-
 uenire iudicans die Dominico ieiuna-
 uerit in eiusdem diei contemptum, ana-
 thema sit. c. si quis tanquam 30. dist.

Vnde si festum occurrit in secunda feria ha-
 bens uigiliam, ieiunatur in sabbato præ-
 cedenti, ut est obseruatio ecclesiæ, & re-
 scripsit Innoc. I I. in c. secundo. in prin-
 de obseruatione ieiuniorum.

Imo in Concilio Cæsaraugustan. statutum
 fuit ne quis die Dominico timoris cau-
 sa ieiunet.

DE QUATVOR TEMPORIBVS A N N I.

VRB. **179** STATVIMVS, ut ieiunia quatuor tempo-
 ribus hoc ordine celebrentur. Primum
 in initio quadragesimæ; secundum in
 hebdomada Pentecostes: tertium in Se-
 ptembri: quatuor in Decembri more so-
 lito. c. statuimus. 76. dist.

LEO Et huius obseruantie utilitas in ecclesiasti-
 cis præcipue est constituta ieiuniis, quæ
 ex doctrina sancti Spiritus, ita per totius
 anni circulum distributa sunt; ut lex ab-
 stinentie omnibus sit adscripta tempori-
 bus: si quidem ieiuniū Vernum in Qua-
 dragesima, estiuum in Pentecoste, Au-
 tumnale in mense septimo: Hyemale in
 decimo celebramus. Intelligentes diui-
 nis nihil uacuum esse præceptis, & uer-
 bo Dei ad eruditionem nostram omnia
 elementa seruire, dum per ipsius mundi
 cardines quasi per quatuor Euangelia
 incessabili tuba dicimus, quod & prædi-
 camus, & agimus. c. huius. 76. dist.

DE IEIUNIIS IVDÆORVM A N T I Q V I S.

Hiero. **180** IEIUNIUM quarti, & ieiuniū quinti, &

ieiuniū septimi, & ieiunium decimi do-
 mui Iudæ & Ierusalem in dies festos uer-
 tetur & gaudium. Hoc loco multi nostro-
 rum multa dixerunt, & inter se dissonan-
 tia. Cogimur itaque ad hebræos recurrere,
 scientiæ ueritatem de fonte magis,
 quam de riuulis querere. Ieiunium quar-
 ti mensis, qui apud Latinos uocatur Iu-
 lius, die VII. & X. eiusdem mensis illud
 arbitrantur, quando Moyse de monte
 Sina tabulas legis abiecerit, atque com-
 pegerit: cum inuenisset Iudæos conflasse
 vitulum, & iuxta Ieremiā muri primum
 rupti sunt ciuitatis. In quinto uerò men-
 se, qui apud nos appellatur Augustus;
 cum propter exploratores terræ sanctæ
 feditio orta esset in populo, iussi sunt mō-
 tem non ascendere, sed per XI. annos lō-
 gis a terra sancta circuire dispendiis, ut
 (exceptis duobus Caleph & Iosue) oēs
 in solitudine caderent. In hoc mense &
 a Nabuchodonosor, & multa post sæcu-
 la a Tito & Vespertiano templum Hiero-
 solymis incensum est, atque destructum:
 capta urbs Bethel, ad quam multa milia
 confugerant Iudæorum: aratum tem-
 plum in ignominiam gentis oppressæ a
 Tito Anno Ruffo. In septimo uerò men-
 se, qui apud nos appellatur October, oc-
 cisus est Godolias, & Iudæ tribus & Hieru-
 salem reliquiæ discipatæ sunt. Men-
 se decimo, qui apud nos Ianuarius dicitur,
 eo quod ianua sit anni, atque princi-
 pium Ezechiel in captiuitate positus au-
 diuit, & cunctus populus captiuorum
 quinto mense templum esse subuersum,
 quod plenissime in eodem propheta cō-
 gnoscimus. Hoc igitur est omne, quod
 dicitur; dies plactus & ieiuniorum, quos
 hætenus habuistis in luctum, sciatis uō-
 bis: quia cogitauit, ut benefaciam Hieru-
 salem & domui Iuda in lætitiā & gau-
 dium, & solennitates esse uertendas ita
 dumtaxat, si ueritatem diligatis & pacē.
 Iuxta anagogen, idest moralem intelle-
 ctum nos tunc ieiunamus, quando spon-
 sus aufertur a nobis, & non meremur
 eius habere præsentiam. Cum reuersus
 fuerit ad nos dominus, & cogitauerit,
 ut benefaciat nobis omnis tristitia uer-
 tetur

retur in gaudium, & fames pristina sermonis Dei præsentia doctrinarum eius, & celestis panis saturitate compensabitur. c. ieiunium quarti. 76. dist.

DE QVINQVAGESIMA POST PASCHA.

Amb. 181 A die Dominico resurrectionis vsque ad diem Pentecostem non indicuntur obseruanda ieiunia; quia per hos quinquaginta dies nobis est iugis & cōtinuata festiuitas, ita vt hoc omni tempore, neque ad obseruandum indicamus ieiunia, neque ad exorandum dominum genibus succidamus: quia omnes isti dies veluti Dominici reputantur: in Dominica enim resurgens Saluator reuersus est ad homines, & tota quinquagesima cum hominibus commoratus est. Item hunc numerum quinquagesimum leti celebramus, & post Domini passionem remisso culpæ totius debito, chirographoq; euacuato, ab omni nexu liberi suscipimus aduenientem in nos gratiam Spiritus sãcti. Et in die Pétecostes vacant ieiunia, laus dicitur Deo, & oratio & alleluia cãtatur. c. scire debet. dist. 76.

Isido. 182 Si tamen in hoc tempore quis monachorum, uel clericorum ieiunare cupit, non sunt prohibendi: quia & Antonius & Paulus & cæteri patres antiqui etiam his diebus in heremo leguntur abstinentisse, neque soluisse abstinentiam, nisi tantum die Dominico. c. post pascha. 76. di.

DE VIGILIIS QVAE IEIUNANTVR, VEL NON IEIUNANTVR.

183 IN die sabbati vigilia Pentecostes ieiunandum est, vt dicit glossa in c. scire debet, in verbo obseruatiã. 76. dist. & asserit ita se habere generalem ecclesiæ consuetudinem.

184 Vigilia tamen Ascensionis non ieiunatur, nec etiam vigilia Epiphaniæ, vt in rub. 3. in missali nouo.

185 Reliquæ vigiliæ quæ ieiunantur anno tãtur in missali & breuiario, & sunt tresdecim.

Prima est ante natiuitatem Domini N. Iesu Christi.

Secunda ante festum Sancti Matthiæ Apostoli mense Februario.

Tertia vigilia Natiuitatis S. Ioannis Baptistæ mense Iunio.

Quarta vigilia SS. Petri & Pauli Apostolorum, eodem mense Iunio.

Quinta S. Iacobi Apostoli mense Iulio.

Sexta vigilia S. Laurentii martiris, mense Augusto.

Septima vigilia Assumptionis beatæ Mariæ virginis eodem mense Augusti.

Octaua vigilia S. Bartholamei Apostoli eadem mense Augusti.

Nona vigilia S. Matthei Apostoli, mense Septembris.

Decima vigilia SS. Simonis & Iudæ Apostolorum, mense Octobris.

Vndecima omnium Sanctorum die ultimo Octobris.

Duodecima vigilia S. Andreae Apostoli, mense Nouembris.

Tertia decima vigilia S. Thomæ Apostoli, mense Decembris.

DE DIEBUS FESTIS.

186 OMNES dies Dominici a vespera in vesperam cum omni ueneratione debent obseruari, ita ut mercatum non fiat, neque litigia, neq; aliquis ad mortem, vel ad pœnam iudicetur, nec sacramenta nisi pro pace, uel alia necessitate præstentur. c. primo. de feriis.

187 Item iudicialis strepitus conuiescere debet diebus feriatis in honorem Dei, videlicet Natalis Domini. S. Stephani, Ioannis Euangelistæ, Innocetium. S. Siluestri, Circūcisionis, Epiphaniæ. vii. diebus Dominicæ passionis, Resurrectionis cum vii. sequentibus, Ascensionis, Pentecostes cum tribus, qui sequuntur, Natiuitatis Ioannis Baptistæ, festiuitatū omnium Virginis gloriosæ. Duodecim Apostolorum, beati Laurentii, dedicationis beati Michaelis, solennitatis omnium Sanctorum, cæterisq; solennitatibus, quas singuli Episcopi in suis diocesis cum clero & populo duxerint ue-

neran-

nerandas: quibus solennibus feriis, nisi necessitas vrgeat, uel pietas suadeat, vsque adeo conuenit ab huiusmodi abstinere; vt consentientibus etiam partibus iudicium exerceri non possit, quamuis feriis fauore hominum introductis possit renunciari. c. fin. de feriis.

Ex cõci. Lugdun. 188 Et in Decreto, de consecratione dist. 3. c. primo, enumerantur festiuitates. c. fi. de feriis, & adduntur tres dies rogationum, & dedicatio cuiuslibet oratorii & S. Martini.

189 Licet scriptum sit de uespera in uesperam celebrabitis sabbata uestra festorū, tamen principium, & finis iuxta eorum qualitatem & diuersarum regionum consuetudinem debet attendi, & sicut magnitudo dierum exigit, prius incipere & tardius retardare. c. 2. in prin. de feriis.

190 Diebus Dominicis, & aliis præcipuis festiuitatibus, siue inter pascha & Pentecostem genuum flexio nequaquam debet fieri: nisi aliquis ex deuotione id velit facere in secreto. In consecrationibus autem episcoporum & clericorum ordinationibus, consecrans & consecratus tantum genua flectere possunt secundum quod consecrationis modus exquirat. c. 2. S. diebus autem. de feriis.

Evs. pp. 191 Decretum est et ab Eusebio PP. quod seruetur ab omnibus festiuitas, inuentio nis Crucis Domini, quinto nonas Maii. inuenta tempore dicti Eusebii, qui fuit electus Pont. anno domini cccxcix.

DE FESTO SACRATISSIMI CORPORIS CHRISTI.

192 FESTVM Sacratissimi Corporis Christi celebrari debet feria quinta post octauã Pentecostes, & institutum fuit ab Urbano Quarto, qui fuit Pont. anno domini Mccclxi. & approbatum in Cõcilio Vienensi sub Clemente V. Et iis, qui in festo, uel intra octauã officio interueniunt, indulgentiæ conceduntur, videlicet qui matutinali officio festi eiusdem in ecclesia, in qua idem celebrabitur, interfuerint, centum. Qui uero missæ totidem, qui autem in primis ipsius festi uesperis

interfuerint similiter centum. Qui uero in secundis totidem. Illis uero, qui primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, & completorii officii interfuerint pro qualibet horarū ipsarum quadraginta. Illis autem, qui per octauas illius festi matutinalibus, uel spertinis, missæ ac prædictarum horarum officii interfuerint, centum dies singulis octauarum ipsarum diebus omnipotentis Dei misericordia ac beatorū Apostolorum eius Petri & Pauli autoritate confusus Pontifex de iniunctis sibi pœnitentiis relaxauit. clemen. unica. de reliquiis & uener. sanct.

FESTA DVPLICIA ALIQVORVM SANCTORVM.

193 FESTA XII. Apostolorum, quatuor Euangelistarum, quatuor Doctorem, videlicet beati Gregorii, qui meritis inclytus sedis Apostolicæ curam gessit, beatorū Augustini & Ambrosii uenerandorum Antistitum, ac beati Hieronymi confessoris magni suo officio duplici debet solenniter celebrari. c. vnico, de reliquiis & uen. san. lib. vi.

194 Licet tam veteris quàm noui testamenti pagina septimum diem ad humanam quietem specialiter deputauerit, & tam eum, quàm alios dies maiestati altissime deputatos, nec non natalitia Sanctorum martyrum ecclesia decreuerit obseruanda, & in his ab omni opere seruili cessandum. Attamen indulgetur Parochianis, vt liceat diebus Dominicis & aliis festis (præterq; in maioribus anni solennitatibus) Si alecia terræ se inclinauerint eorum captioni ingruente necessitate interdere, ita quod post factam capturam ecclesiis circumpositis, & Christi pauperibus faciant portionem. c. tertio. de feriis.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIAE.

195 SVNT vltius obseruanda præcepta ecclesiæ quæ sunt quinque. Primum statutos ecclesiæ festos dies celebrato. Secundum sacrum missæ officium diebus festis

reuerenter audito. Tertium ieiunia certis diebus, temporibusq; indicta obseruato. Quartum peccata tua sacerdoti proprio singulis annis confitetur. Quintum sacrosanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno circa festum Paschae sumito; ut in Petro Canisio, summa Doctrinae christianae. cap. 3. principali, de praecipis verò Ecclesiae, cap. XIII.

196 De diebus festis in Catechismo. 3. parte, in praecipito 3. multa digna sunt.

DE AVTHORITATE ET VSV PALLII.

197 FORMA traditionis pallii haec est. TRADIMVS TIBI PALLIVM, VT EO INTRA ECCLESIAM TVAM VTARIS: & intelligitur, videlicet intra quamlibet ecclesiam prouinciae commissae Archiepiscopo. Si verò ei sacris indulto vestibus exire eam contigerit, tunc suo pallio minimè uti debet. c. 1. & VI. de auth. & vsu pallii.

198 Non videtur esse conueniens, Archiepiscopum pallium suum alicui commo dare, cum pallium personam non transeat, sed quisque cum eo debeat sepeliri. c. 2. eodem.

Non debet quis se archiepiscopum nominare, priusquam pallium suum suscipiat, in quo pontificalis officii plenitudo cum Archiepiscopalis nominis appellatione confertur. c. 3. de auth. & vsu pallii.

Romanus Pont. solus in missarum solenniis pallio semper utitur: quoniam assumptus est in plenitudinem ecclesiasticae potestatis, quae per pallium significatur. Alii uerò non semper, neque ubiq; sed in ecclesia sua, in qua iurisdictionem ecclesiasticam acceperunt, certis debent uti diebus: quoniam uocati sunt in partem solitudinis, non in plenitudinem potestatis. cap. 4. de auth. & vsu pallii.

199 Consuetudo in Hispania tunc generalis, qua Archiepiscopi extra suas prouincias pallio indifferenter utebantur, potius dicenda est corruptela: tamen speciali fauore indultum fuit Archiepiscopo Compostellano ab Innoc. III. ut si necessitate aliqua prepeditus ad ecclesiam

sibi subiectam accedere forte nequiverit pro consecrandis suffraganeis suis, uel clericis ordinandis, & ad ecclesiam alienam propter hoc contigerit eum declinare, dummodo is, ad quem ecclesia pertinet, id permittat; utendi pallio in iam dictis casibus, liberam habeat facultatem. c. 5. de auth. & usu pallii.

200 Archiepiscopus tam in sua, quam in aliena dioecesi potest sine pallio & cendalibus celebrare. Ac in sua dioecesi non debet semper celebrare cum pallio sed diebus illis duntaxat, qui in ecclesiae suae priuilegiis sunt expressi. c. fi. eod. tit.

201 Palli traditio per obiectum criminis uel defectus facienda iis, qui ad Metropolitanarum ecclesiarum, seu aliarum regimen assumuntur retardari non debet, nisi obiciens praui iuramento de obiectis promptam fidem faciet. Promptam uerò fidem intelligimus in hoc casu, si intra bimestris temporis spatium numerandum a die collationis in aurea probauerint legitimè, quod opponunt: quod si non fecerint, eorum obiectibus nequaquam obstantibus ad ipsius traditionem pallii procedatur. Per traditionem autem huiusmodi uia accusationis, denunciationis, uel inquisitionis nullum prauiudicium generetur extrauaganti vnicae, hoc titulo in communibus.

202 Episcopo delinitur caput & manus ab episcopo adfidentibus aliis duobus episcopis secundum morem ecclesiasticum. c. 1. in prin. de sacra unctione.

DE VNCTIONE REGVM.

IN veteri testamento non solum ungebatur sacerdos, sed etiam Rex & propheta. Sed ubi Iesus Nazarenus, quem unxit Deus Spiritu sancto, qui secundum Apostolum est caput ecclesiae, quae est corpus ipsius, principis unctio à capite ad brachium est translata, ut princeps ex tunc non ungetur in capite, sed in brachio, siue in humero, uel in armo, in quibus principatus congruè designatur iuxta illud, factus est principatus super humerum eius. c. 1. unde in ueteri. de sacra unctione.

DE

DE VNCTIONE PONTIFICIS.

IN capite uerò Pontificis est delinitio, uel delibutio conseruata: quia personam capit in pontificali officio representat. Refert autem inter Pontificis & principis unctionem: quia caput Pontificis chrismate consecratur, brachium uerò principis oleo delinitur: ut ostendatur quanta sit differentia inter auctoritatem Pontificis & principis potestatem. d. S. unde in ueteri, uers. in capite.

DE BACVLO PASTORALI.

203 LICET Romanus Pont. non utatur baculo pastorali, tum propter historiam, tum propter mysticam rationem, omnes tamen episcopi poterunt eo uti. d. c. unico. S. ungitur, in fi.

DE CONSECRATIONE ALTARIS TEMPLI ET CALICIS VNCTIONE.

204 VNGITVR praeterea secundum ecclesiasticum morem, cum consecratur altare, cum dedicatur templum, cum benedicitur calix non solum ex mandato legis diuinae: uerum etiam exemplo beati Siluestri, qui eum consecrabat altare, illud chrismate perungebat. d. c. unico. S. ungitur, in prin. de sacra unctione.

DE SERVLTVRIS ET DEFUNCTIS.

Ex cō cil. Va vens. 205 SEPELIUNTVR mortui in atrio, aut in porticu, aut in exhedris ecclesiae: intra ecclesias uerò, aut prope altare, ubi corpus & sanguis Domini conficitur non sepellantur. c. praecipendum. S. prohibet

Ex cō cil. Magunt. 206 dum XIII. q. II. Sed Episcopo, Abbati, aut dignis presbyteri, uel fidelibus laicis conceditur. c. nullus mortuus. ead. q.

GR. PP. 207 Ac à sacris locis non iuuatur post mortem, quibus peccata non sunt dimissa. Nam si peccata grauiora non deprimunt, tunc prodest mortuis in ecclesia sepultura, quia eorum proximi quoties ad eadem sacra loca ueniunt, suorumq; sepulturam

aspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt. c. cum grauiora. XIII. q. II. 208 Non debemus existimare ad mortuos aliquid peruenire, nisi quod eis siue altaris, siue orationum, siue elemosinarum sacrificiis solenniter applicamus. Nec profunt omnibus, sed iis tantum, quibus prodesset, si uiuerent. Ac propter incertitudinem oportet omnia supradicta pro omnibus facere, ut nullus praetermittatur, ad quos haec beneficia possunt peruenire. Sed diligentius facit hoc quisq; pro necessariis suis: quia nemo carnem suam unquam odio habuit, unde oportet, ut quam potest pro carne proximi defuncti curam gerat. c. non extimemus. cum seq. XIII. q. II.

209 Animae defunctorum soluuntur quatuor GR. modis: aut oblationibus sacerdotum: aut PP. precibus sanctorum: aut charorum amicorum elemosinis: aut ieiunio cognatorum. Curatio uerò funeris, pompae exequiorum magis sunt solatia uiuorum, quam subsidia mortuorum. c. animae. XIII. q. II.

210 Nec pro nostra, nec aliorum morte tristari debemus: quia Deus nos reuocat de hoc saeculo liberatos, cum sciamus non amitti, sed praemitti recedentes. c. quam praeposterum. XIII. q. II. Et in Concilio Toletano III. sub Pelagio II. statutum est non dolendum de mortuis ab his, qui spem resurrectionis habent.

Non tamen prohibemur pietatis affectu & humanitatis intuitu mortuos lugere, si- cut legimus sanctos aliquos aliorum exequiis piis lacrimas impendisse. c. ubicumque. ver. pietatis. XIII. q. II.

212 Mortui autem non sciunt ea, quae à uiuis geruntur. Nam Esaias cap. LXIII. per sona populi ait ABRAHAM PATER NOSTER nescit. c. qui diuina. S. de mortuis. XIII. q. II.

Possunt tamen audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt, non tamen omnia, sed quae sinuntur etiam illos meminisse, & quae illos quibus haec dicantur, oportet audire. Possunt & ab Angelis, quibus quae hic aguntur, praesto sunt, audire aliquid mortui, quod nunc quemq; illorum

illorum audire debere iudicat, cui cuncta subiecta sunt. c. fatendum. xiii. q. ii.

Idem
Aug.

213 Multi quoque credunt aliquos ex mortuis uenire ad uiuos. Sicut è contrario, Paulum ex uiuis in paradysum raptum esse diuina scriptura testatur. d. c. fatendum. S. multi quoque. xiii. q. ii.

Ex cõ
ci. Me
leuit.

214 Quicumque dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema fit. c. placuit igitur. de consec. dist. 4.

215 Et in Concilio Arausicano circa tempora Leonis PP. primi. cap. i. decretum est. Si quis per offensam præuaricationis Adæ non totum, id est secundum corpus & animam in deterius dicit hominem commutatum, sed animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodo corruptio ni credit obnoxium, aduersatur scripturæ dicenti. Anima quæ peccauerit ipsa morietur. Et nescitis quoniam, cui exhibitis uos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obedistis.

GRE.
PP.

216 Pro sepultura nihil muneris exigendū est, sed si sponte parentes uel hæredes pro luminaribus offerunt, accipi non uentur. Et idem si proximi, uel amici defuncti propter nomen & redemptionem animæ defuncti dare aliquid uelint. cap. quæsta est. cum tribus seq. i. 3. q. 2.

Item terra cæmeteriata pro sepultura fodienda uendi non debet. c. abolendæ. de sepultur.

217 Et mulier nepta liberè potest sibi eligere sepulturam. c. de uxore. de sepul.

Hiero.

Et in sepeliendis minoribus filiis seruetur consuetudo. d. c. de vxore. S. utrum. Accõueniens est filios in patrum, vxores in maritorum sepulcro collocare. c. ebron. cum seq. i. 3. q. 2.

Ex Tri-
but. cõc.

218 Quando locorum & temporum facultas tulerit, sepulturæ celebrari debent in maiori ecclesia, ubi sedes est episcopi, sin autem difficile sit, ubi sunt religiosi: sed si hoc ineptum uisum fuerit, ubi uiuus persoluebat decimas, ibi sepeliatur & mortuus. c. ubicunq; temporum. i. 3. q. 2.

QVIBVS DENEGETVR SEPULTURA.

219 At quibus non communicamus uiuis, nec defunctis communicare debemus. c. sacris. de sepult. ut puta paganus & Iudæus. c. ecclesiam bis. de consec. dist. i. & hæreticus. c. 8. de hæreticis. & usurarius. c. secundo. de usuris, in 6. Nec quisquam oblationem eorum accipiat, poena restitutionis, & suspensionis arbitrio episcopi. c. 3. de usuris. Et multi alii, de quibus in c. parçiano. de sepul. Et maximè excommunicati; quia nec etiam exempti debent eos admittere ad sepulturam, imo debent inde eiicere; & si neglexerint, episcopus supplebit. c. 5. de priuile. Et blasphemus. c. secundo. S. quolibet. in fine de maledicis.

Et qui pro manifestis excessibus est condemnatus. c. placuit. 23. q. 5. Et similiter qui uoluntariè ferro, uel ueneno, uel sumpendio, uel quolibet modo sibi mortem inferunt: Nam de his nulla in oblatione faciendâ est mentio, & ecclesiastica debent carere sepultura. d. c. placuit. & ibi glossa in uerbo ad sepulturam.

Ex cõc.
Bracha
tensi.

220 Et si horum corpora in cæmeterio tumulari contigerit, & discerni possit, exhumari debent & procul ab ecclesiastica sepultura iactari. c. sacris. de sepul.

221 Et qui humauerint eorum corpora sacris locis, aut interdicti tempore excommunicati sunt nec possunt absolui, nisi arbitrio episcopi satisfecerint clem. prima. de sepul.

222 Sed hæc omnia intelliguntur, si impoenitentes decesserint: nam si in extremis absoluti fuerint, debent sepultura. d. c. parçiano. de sepul. Et hæredes, ad quos bona peruenerint, ut pro ipsis satisfaciât ecclesiastica censura compellendi sunt. d. c. parçiano, qui est finalis. de sepul.

223 Nam qui in patibulo suspèduntur pro suis sceleribus. si de omnibus peccatis suis puram confessionem egerint, & dignè poenitentibus in fine communitio secundum præcepta canonum danda est, non denegabitur sepultura istis, qui pro peccatis suis penam extremam persoluant: scriptum

Ex Ma
guntin.
concl.

scriptum est enim, non iudicat Deus bis in id ipsum. c. quæsitum est. i. 3. q. 2. & cle. i. de poenitentis.

224 Et incendiarius ecclesiæ in morte poenitens & absolutus sepelitur in cæmeterio & hæredes compelluntur ad satisfactionem iuxta facultates. c. 5. de raptorib.

225 Sed qui dum in scelere comprehenduntur, uulnerati fuerint, & postea sacerdoti confessi decesserint, communitio non denegatur, quâuis aliud sit, si dum se ipsos defendunt, fuerint interfecti. c. 2. de furtis.

226 Is autem, quem casus improuisus opprimit, si nihil aliud obstat, ecclesiastica sepultura non arcebitur. c. ex parte. de sepulturis.

227 Vulnerato in torniamentis cõceditur poenitentia: sed si mortuus ibi fuerit, carebit ecclesiastica sepultura, si accessit animo pugnandi. c. primo. de torneamentis. Sed si accessit alia causa, uidelicet percipiendi credita sua, & ibi fortuito casu obierit, corpus traditur sepulturæ. c. 2. de torneamentis.

D I S T I N C T I O . V . F I N I S .

DE SEDE APOSTOLICA.

D I S T I N C T I O . V I .

228

GENERALIA concilia, uel quorum tempore celebra sunt, uel quorum autoritate cæteris præmineant, supra monstratū est. Nūc sequitur uidere autoritatem aggregandorum conciliorum penes primam sedem esse. c. i. 17. dist.

Vnde Synodus episcoporum absque sedis Romanæ autoritate non potest regulariter fieri. c. Synodum. ea. 17. dist.

MAR.
PP.

Nec ullum ratum est, aut erit vnquam concilium, quod eius non fuerit fulciturum autoritate. c. regula uestra. ea. 17. dist.

PEL.
PP.

Et si in qualibet prouincia ortu fuerint quæstiones, & prouinciæ Episcopi discrepare ceperint, & non conueniant; tunc ad maiorem sedem referuntur. Nam maiores, & difficiles quæstiones, ut S. Synodus statuit, & beata consuetudo exigit, ad sanctam semper referuntur sedem. c. multis. ead. 17. distinc.

NIC.
PP.

Et ideo consequens est; ut quod ab huius sedis rectoribus plena autoritate sancitur, nullius consuetudinis vigore remoueat a sequentibus proprias uoluntates, sed firmiter, atque inconcussè teneatur. c. consequens est. xi. dist.

IVL.
PP.

229 Nam satis indignum est, quæquam vel

Pontificum, uel ordinum sequentium, hanc regulam refutare; quam beati Petri sedem & sequi uiderit, & docere. Multum. n. conuenit, ut totum corpus ecclesiæ in hac sibi obseruatione concordet, quæ inde autoritatem habet, ubi Dominus totius ecclesiæ posuit principatum. c. nolite errare. xi. dist.

230 Item ab omnibus obseruari debet id, quod a principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est; præsertim cum sit manifestum in omnem Italiam, Galliam, Hispaniam, Africam, & Siciliam, insulasq; interiacentes, nullum instituisse ecclesias, nisi eos, quos uenerabilis Apostolus Petrus, & successor eius Sacerdotes constituerunt. Nec legitur per alium Apostolorum docuisse. c. si. ead. xi. dist.

INN.
PP.

Quare debet cognosci eum esse repulsum; quem Sedes Apostolica repellit. c. miratus. 93. dist. Nam qui cathedram Petri, supra quam fundata est Ecclesia, deserit, se in Ecclesia Dei esse non confidat. c. qui cathedram. ea. 93. dist.

GRE.
PP.

231 Vnde D. Hieronymus ad Damasum PP. scribit dicēs; Hæc est fides PP. beatissime, quâ in catholica didicimus Ecclesia; quâmq; semper tenuimus; in qua si minus peritè, aut parum cautè, forte aliquid

Hiero.

quid positum est, emendari cupimus à te, qui Petri sedem, & fidem tenes. Si autem hæc nostra confessio Apostolatus tui iudicio comprobatur; quicumque me culpæ uoluerit; se imperitum, uel maleuolum, uel etiam non catholicum, sed hæreticum comprobabit.

232 Item sancta Ro. Ecclesia, quæ semper immaculata permanfit, Domino prouidente, & beato Apostolo Petro opem ferente, in futuro sæculo manebit sine ulla hæreticorum insultatione, atque firma, & immobilis omni tempore persistet. c. hæc est fides. 24. q. 1.

Cypr. 233 Vnde alienus est prophanus, hostis est, & habere non potest Deum patrem; qui uniuersalis Ecclesiæ non tenet ueritatem: Nam quomodo possunt duo, uel tres in nomine Christi colligi, quos constat à Christo, & eius Euangelio separari. c. alienus. 24. q. 1.

GR. PP. 234 Ex sola enim Ecclesia catholica ueritas conspicitur; & nisi quis fidei soliditatem tenuerit, diuinam præsentiam non agnoscit. Et hæc sola catholica est, per quam sacrificium Dominus accipiat libenter; & sola, quæ pro erroribus intercedat fiducialiter: & sola est, quæ intra se posita ualida charitatis compage custodit, unde & aqua diluuii arcam quidem ad sublimiora substulit; omnes autem, quos extrà arcam inuenit, extinxit. c. quia ex sola. 24. q. 1.

Amb. 235 Item non est uera fides, si cum Romana Ecclesia non conuenit; & quauis quis pro fide fuerit in exilio, si est in scimate, non putatur esse in fide; quia non sufficit tenere fidem erga Deum: si erga Dei Ecclesiam non tenetur; cum propter Ecclesiam Christus passus sit, & corpus Christi sit Ecclesia, & non exhibetur fides Christo ab his, à quibus euacuatur passio eius. c. aduocauit. 24. q. 1.

236 Et ideo cum Orientis Ecclesia tunicam Domini indiscissam, & desuper cõtextam minutatim per frustra discerperet, D. Hieronymus cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam, censuit consulendam. Nam in Occidente Sol iustitiæ oritur, in Oriente autem Lucifer il-

le, qui ceciderat, supra sydera posuit thronum suum (intelligens prælatos hæreticos) prælati autem Romanæ Ecclesiæ sunt lux mundi, sal terræ, uasa aurea, & argentea: In Oriente uero testea uasa; uirga ferrea; & æterno operiuntur incedio.

Et dicit D. Hieronymus quauis tui me terreat magnitudo, tamen inuitat humilitas; fatiscat inuidia Romani culminis, recedat ambitio, cum successore piscatoris, & discipuli Christi loquor.

Ego (inquit D. Hieronymus) nullum præmium, nisi Christum, sequens beatitudini tuæ, idest cathedræ sancti Petri communionem confortior, & quicumque extrà domum Petri agnum comedit, prophanus est. c. quoniam uetus. 24. q. 1.

238 Vnde nulli fas sit, uel diuinas constitutiones, uel Apostolicæ sedis decreta temerare, & PP. circa hoc non debet esse negligens; quia memoriæ tenendum est, qualiter comminetur Deus negligentibus sacerdotibus.

239 Si quidem maiori reatu delinquit, qui potiori honore fruitur, & sublimitas peccantium grauiora facit uitia peccantium. c. nulli fas sit. 25. q. 1.

Et in spiritum sanctum blasphemant, qui contra sacros canones non necessitate compulsi, sed libenter aliquid, aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere uolentibus consentiunt. c. uoluntates. 25. q. 1.

Vnde si quis pulsatus fuerit in aliqua aduersitate libenter ad sacratam, & Apostolicam sedem appellat, & ad eam quasi ad caput suffragium habet. c. si quis uestrum. 2. q. 6.

Et omnis oppressus liberè appellat: si autem difficiles causæ, aut maiora negotia orta fuerint, ad maiorem sedem referuntur. c. omnis oppressus. 2. q. 6.

Item ad Romanam ecclesiam ab omnibus, maximè tamen ab oppressis, est appellandum, & concurrentum, quasi ad matrem, c. ad Romanam. 2. q. 6.

Et contra autem constitutione synodi, quæ uniuersalis ecclesiæ approbavit assensus, Romanam sedem præ ceteris exequi oportebit. c. confidimus. 35. q. 1.

Nam

Erege. Nam iustitiæ, & rationis ordo suadet, ut qui à successoribus sua mandata seruari desiderant, decessoris sui proculdubio uoluntatem, & statuta custodiant. c. iustitiæ. 25. q. 1.

LEO PP. III Non tamen S. R. E. quia impartitur ius, & auctoritatem sacris canonibus, eis aligatur, sed habet ius cõdendi canones, utpote, quæ caput est, & cardo omnium ecclesiarum, à cuius regula nemini dissentire licet. Nam sicut Christus se dominum legis ostendit, contra legis litteram leprosum tactu mundando, sic & sumæ sedis Pontifices canonibus reuerentiam exhibent, & eis se humiliando ipsos custodiunt, ut aliis obseruandos exhibeant; nonnunquam uero seu iubendo, seu diffiniendo, seu decernendo, seu aliter agendo, se decretorum dominos, & conditores esse ostendunt. Sacri quidem canones ita aliquid constituunt, ut suæ interpretationis auctoritatem S. R. E. referent. Nam ualet suis priuilegiis quos libet munire, & extrà generalia decreta quædam speciali beneficio indulgere, considerata tamen rationis æquitate. c. si. 25. q. 1.

Et qui scit aliis esse præpositum, non molestè ferat aliquem sibi esse prælatum: ipsa namque ecclesia, quæ prima est, ita reliquis ecclesiis uices suas credidit largiendas, ut in partem sint vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. c. qui se scit. 2. q. 6.

De hac sede Apostolica multa digna habentur in tractatu de concilio supra adducto Illustrissimi & Reuerendissimi D. Card. Poli, & inter cætera, sedem Apostolicam, & sedem Romani Pontificis eandem esse, in q. 57. & seq. in fi. & eodem nomine continenti cathedram Petri, quæ fuit Romana, non Antiochena, uel Hierosolymitana; quia istæ fuerunt cathedræ legis, & quod Christus eo miraculo uidelicet, uado Romam iterum crucifigi, declarauit suam uoluntatem de sede Petri Romæ, & promissionem factam Petro, uidelicet, ex hoc eris homines capiēs, illustriori modo adimpletam fuisse in successoribus Petri, & maximè in beato Syluestro

tempore Constantini Magni, in q. 59. & seq. multis.

Sed q. 66. circa finem ita dicit, Domini uero uoluntatem fuisse, ut Petri successoribus ii honores hesterni tribuerentur, qui sibi in terris debebantur, magis declarabimus, postquam aliqua prophetarum oracula recensuerimus, quæ de futura Christi, & ecclesiæ gloria inter gentes multis ante sæculis scripta sunt, quam Roma iugum Christi suscepisset: & eadem quo pacto in ipsa Ro. ecclesia, & in eius Episcopis tandem perfecta fuerint, ostenderimus.

Oraculum autem est Esaiæ prophete, de quo tractat q. 67. & 69. in quibus materia uerissimè habetur ad tollendos errores nostri temporis.

Et ideo utilitatis causa transcribentur; quia fortasse non omnes eum librum habent.

Tenor questionum est, & primo LVII.

PLURIMA quidem passim in prophetarum scriptis inueniuntur, quæ gloriam Christi, & ecclesiæ inter gentes futuram prædicant. Nos uero ea tantum, quæ apud prophetam Esaiam leguntur, proferemus, qui clarius cæteris & diffusius, non solum quæ ad gloriam Christi in terris pertinent, describit, sed etiam quæ ad afflictiones, quæ semper præponit, & quæ se mutuo semper consequuntur, inuicè coniungit. Hæc autem quamuis ad Christum ipsum unicum caput, & ad uniuersam ecclesiam, quæ est corpus eius, pertineant; tamen si illustrius, & eminentius in Romana Ecclesia, quam in aliis cum ea, quæ ad afflictiones, tum uero quæ ad gloriam pertinent, impleta esse constet; eadem profecto illam in uniuersa ecclesia capitis vicarii rationem, & auctoritatem obtinere perspicacius declarant. Huius uero generis sunt, quæ de gentium primum, & Regum conuersione, & obedientia futura ex eodem propheta paulo ante recitauimus, cum dicit. Ecce renebræ operient gentes, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria

gloria eius in te videbitur, & ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Hæc autem quis legens si oculos, simul & aures ad ea conuertat, quæ vel in Romana Ecclesia uiderit, uel de illius actis scripta legerit, aut acceperit, non statim agnoscat in illa perfecta esse ad uerbum omnia, quæ hic Esaias; tot autem sæculis futura prædixit, quæ in nulla aliâ ecclesia conspici possunt, ne in ipsa quidem Hierosolymitana, de qua nominatim loqui propheta uidetur, nec uerò non uera sunt omnia, si ad Hierosolymitanam ecclesiam referantur, uerum non ad illam, cuius lapides, & structuras Christus uidentur fleuit, cum diceret. Veniet tempus, cum non relinquent in te lapidem super lapidem &c. nec uerò est ad illam, quam Moyses cathedram postea Hierosolymis positam gubernabat, sed eam, quæ uiuis ex lapidibus structa creuit in templum Domini, quæ à Spiritu sancto est gubernata. Nam quæ Hierosolymis ædificata fuit Christi spiritu ecclesia, hæc Romam per Petrum, & Paulum Apostolos est translata. Hi enim principes Hierosolymitanæ ecclesiæ Romanam cathedram suam transferentes, eò simul omnem gloriam Hierosolymitanæ ecclesiæ promissam trãstulerunt; quibus rectè illud prophetæ accommodare potest. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii; constitues eos principes super omnem terram. Filii enim Hierosolymitanæ ecclesiæ principes super omnem terram constituti sunt, cum relicta paterna urbe, & paternis traditionibus, ac ritibus; quæ in Christo finem habuerunt, per Christi uirtutem Romanos ipsos rerum dominos iugo fidei ad Christi gloriam subiecerunt. Hanc uerò illi gloriosam uictoriam non statim sunt consecuti; sed multo ante passi; & per aliquot sæcula omni genere calamitarum, & contumeliarum ab ipsius principibus affecta: sic enim ad hanc gloriam inter gentes peruenit Romana ecclesia, ut Christus ad suam; qui multa primum passus, ascendit in gloriam patris; ita ecclesiæ Romanæ rectores cum plus malo-

rum habuissent cæteris omnibus ecclesiarum rectoribus, quo proprius aberant ab ipsis afflictionum fontibus, Romanis scilicet Imperatoribus, quorum edictis omni genere calamitarum ecclesiæ præmebantur; tandem ad Christi gloriam in terris peruenerunt, ut in omnibus ostenderet eos fuisse ueros filii sui vicarios: Sic enim per trecentos ferè annos continuos à Petri morte usque ad Constantinum Imperatorem ab ipsis Imperatoribus sunt uexati, ut tot annorum spacio, cum nunquam deessent, qui Petri cathedra perpetua serie succedentes regeret, uix tres numerari possint, qui sua morte interierint, sed omnes ab Imperatoribus sint interfecti. Nec tamen interim sine uictoria fuerunt. Verum in mediis afflictionibus multos populos, in hisq; multo Romanos uicerunt; sic ut in ipsa urbe Roma cathedram etiam suam ponerent: sed obscura adhuc gentibus uictoriæ gloria, & apud maiorem ciuium partem ignobilis, & contempta hæc cathedra fuit; quam Deus tandem ad honorem filii sui primum uictoria Syluestri de Constantino, deinde posterioribus sæculis sic ornauit, atque illustrauit, ut quæ uetus Hierusalem de iis, quæ ad gloriam, & diuitias mundi pertineret, à prophetis promissa expectabat, & consecutura quidem erat, si in obedientia, & fide permanisset. Ad hæc enim refert Esaias omnia sua uaticinia, quæ magnifica illa promissa continebant. Hæc omnia ad Romanam ecclesiam eius filiam in fide fundatam matrem propter infidelitatem exhereditata apertè constat esse translata, eidemq; donata. Hæc uerò nunc ipsa Esaiæ uerba, quæ recitabimus, magis explicabunt, & confirmabunt; si res uerbis comparentur, & ad rerum normam, quas omnes gentes in Romana ecclesia multis sæculis uiderunt, ipsa uerba examinentur.

Postea profequitur, quo pacto ea, quæ ecclesiæ, & populo Israel sub nomine Hierusalem promissa olim fuerunt, in ecclesia Romana tandem gentibus sint perfoluta, dicens in q. 69. Hoc sanè, quod no-

mine

mine fœderis appellatur apud prophetam, cum dicit in persona Dei. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus, spiritus meus, qui est in te, & uerba mea, quæ posui in ore tuo: Hic enim spiritus est fundamentum omnium promissorum, est uerò spiritus fidei, quem dicit Apostolus communem sibi fuisse cum antiquis patribus, cum ait, Habentes autem eundem spiritum fidei credimus, propter quod & loquimur. Loquitur autem uerbum, quod posuit Deus in ore eius, quod non est uerbum literæ, quale fuit ueteris Hierusalem; sed uerbum spiritus, quod inquit idem propheta, non recedet de ore tuo, & de ore seminis tui à modo usque in sempiternum. Est uerò idem uerbum, pro quo Christus ecclesiæ suæ vicarium pastorem alloquens dicit se orasse, ne deficeret. Hoc ergo primum est in promissis, quod præcipue perfolutum esse in Romana ecclesia, lumen, quod per ipsam cæteræ ecclesiæ consecuta sunt, atque illius perseueratio in fide satis declarat. Sequuntur enim statim in propheta post hoc promissum uerba Dei ad Hierusalem: surge, illumina; quia uenit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est; quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos. Super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Deinde, quia cum hoc spiritu fidei est coniunctus spiritus dilectionis, qui est maxime prolificus, statim adiungitur in promissis: Leua in circuitu oculos tuos, & uide; omnes isti coniegati sunt, uenerunt tibi, filii tui de longe uenerunt, & filia tuæ de latere surgent; tunc uidebis, & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conuersa ad te fuerit multitudo maris, fortitudo gentium uenit tibi. Hoc ergo promissum numerosæ proles coniunctum est cū priori, post quod quasi ultimo loco sequitur. Adducam filios tuos de longe; argentum eorum, & aurum eorum cum eis nomini domini Dei tui, & sancto Israel; quia glorificauit te. Hic uerò si quæramus, quem propheta alloquatur, quam esse ecclesiam appellet, cum dicit. Leua in cir-

cuitu oculos tuos, & uide: omnes isti congregati sunt; uenerunt tibi &c. Hic res ipsa euentus rerum sic pro Romana ecclesia respondebit, ut non alia interpretatione opus sit: omnes enim qui, uel ad successum rerum in Romana ecclesia respicere uelint, statim hæc omnia ei cumulatè præstita uidebunt, ac perfoluta: Ecce enim nulla maiorem spiritum fidei habuit, nec firmiter in fide perstitit; nulla plures filios per uerbum genuit, aluit, cõfirmavit, nullam rursus maiores opes, maiores honores adeptam est, nec enim ulla unquam ecclesia ad hunc honoris gradum ascendit, ut ad ea dici possent, quod sequitur in promissis apud prophetam, gens, & regnum, quæ non seruerit tibi, peribit. Quam uerè autem hoc dicatur de ecclesia Romana, consensus regnorum, & gentium ad eius obedientiam salutis suæ causa certatim olim accedentium satis ostendit, quod uerò eodem loco additur, & uenient ad te curui filii earum, qui te humiliauerunt, & adorabunt uestigia pedum tuorum, quam multis ante sæculis in ecclesia hoc uidimus; quod & nunc uidemus, nempe filios regum, & imperatorum, quorum maiores olim omnibus modis eam vexarunt curuos, & uenerabundos ad osculum pedum Romanorum Pontificum Petri successorum accedere. Quo pacto autem hæc eadem ecclesia & mamillis sit lactata, & lacte gentium nutrita, quæ sequuntur in uerbis prophetæ, diuitiæ, & opes in ipsa uoluntaria oblatione principum, & populorum congesta satis declarant. Hæc uerò nunc satis sint dicta, ut cum oraculis prophetarum, tum uerò testimonio euentus rerum concludamus, ecclesiam Romanam uoluntate Dei principem, & matrem ecclesiam esse constitutam, in qua in conspectu omnium gentium gloria filii eius in terris cõspiceretur, & quæ eundem locum in nato populo ex omni genere hominum congregato teneret, quem tenuit Hierosolyma in uetero, qui ex una tantum natione constabat; id est, ut caput omnium aliarum ecclesiarum existeret, ipsiq; Hierosolymitanæ ciuitati

in

in hæreditate promissorum succederet, & eandem appellationem haberet, quã olim ea tibi soli uindicauit, quam significat Esaias, cum dicit, Et uocabit te ciuitatem domini Sion S^ce Israel.

Pro stabilitate huius sedis videndum, quod dicitur in fasciculo temporum, sub Pelagio quinto anno domini **DXCIII**. videlicet, nota, quod sæpe fit mentio de diuersis regnis, & prouinciis, quod crebro cõuersæ sunt ad fidem; quia non semper in eis permansit fides propter diuersas causas, sic dicitur de Anglia, Francia, Persia, & Iudæa, sed in hoc singulariter Roma priuilegiata fuit; quia ibi nunquam defecit fides Petri.

De Romani Pontificis priuilegiis habetur in c. **Constantinus 96**. dist. quod quamuis inscribatur palea, & dicatur, quod non legitur in scholis, nõ est omittenda eius descriptio: tantò magis quia quamuis in historia Ecclesiastica non sit mentio de baptismo Constantini: attamen Illustrissimus & Reuerendissimus D. Card. Polus in suo opere de baptismo Constantini validissimis fundamentis ostendit à beato Siluestro baptizatum fuisse.

Constantinus Imp. coronam & omnem regiam dignitatem in urbe Romana, & in Italia, & in partibus occidentibus Apostolico concessit. Nam in epistola beati Siluestri, quam beatus Gelasius, in Cõcilio 70. episcoporum a catholicis legi commemorat & pro antiquo usu multas hoc imitari dicit ecclesias, ita legitur.

Constantinus Imperator quarta die sui baptismi priuilegiũ Romanæ ecclesiæ Pontifici contulit: ut in toto orbe Romano Pontifices uel sacerdotes ita hũc caput habeant, sicut iudices regem, in eo priuilegio, ita inter cætera legitur. Vtile iudicamus una cum omnibus satrapis nostris, & uniuerso senatu optimatibus & cuncto populo imperio Romanæ ecclesiæ subiacti: ut sicut beatus Petrus in terris uicarius filius Dei uidetur esse constitutus: ita & Pontifices ipsius principis Apostolorum in terris principatus potestatem amplius quam terrenæ imperialis nostræ serenitatis mansuetudo habe-

re uidetur: concessam à nobis nostròq; imperio obtineant, eligentes nobis ipsũ principem Apostolorum, uel eius uicarios firmos apud Deum esse patronos, & sicut nostra est terrena imperialis potentia, ita eius sanctam Romanam ecclesiã decreuimus ueneranter honorare, & ampliusquã nostrum imperium terrenũ; thronum sedem sacratissimam beati Petri gloriosè exaltari tribuẽtes ei potestatem, & gloriam & dignitatem, atque uigorem & honorificentiam imperialem, atque decernentes sancimus, ut principatum teneat tam super quatuor sedes, Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Cõstantinopolitanã, quã etiam super omnes in uniuerso orbe terrarum ecclesias Dei. Et Pontifex qui per tempora ipsius sanctæ Romanæ ecclesiæ extiterit, celsior & princeps cunctis sacerdotibus, & totius mũdi existat, & eius iudicio quæ ad cultum Dei, uel fidem christianorum uel stabilitatem procuranda fuerint, disponantur, & infra.

Ecclesiis beatorum Apostolorum Petri & Pauli pro continuatione luminariorum possessionum prædia contulimus, & rebus diuersis eas ditauimus, & per nostrã imperialem iurisdictionem sacram tã in orientem quã in occidentem, uel etiam à septentrionali & meridiana plaga, uidelicet in Iudæa, Græcia, Asia, Thracia, Aphrica, & Italia, uel diuersis insulis nostra largitate ei concessimus: ea prorsus rationem, ut per manus beatissimi Petri nostri Siluestri summi Pontificis successorumq; eius omnia disponantur, & infra. Beato Siluestro, & omnibus successoribus eidem præsentem tradidimus palatium imperii nostri Lateranense, deinde diadema uidelicet coronam capitis nostri simulq; phrygium necnon, & super humerale, uidelicet lorium, quod imperiale circumdare assolet collum, uerum etiam chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia imperialia indumenta seu etiam dignitatem imperialium præsentium equitum: conferentes ei etiã imperialia sceptrum, simulq; cuncta signa, atque bannam, & diuersa ornamenta.

namenta imperialia, & omnem processionem imperialis culminis, & generalẽ potestatis nostræ iuris etiam diuersi ordinis reuerendissimis clericis sanctæ Romanæ ecclesiæ seruientibus illud culmẽ singularis potentie & præcellentie habere sancimus, cuius amplissimus noster senatus uidetur gloria adornari. i. patricios & consules effici: necnon & cæteris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decorari, & sicut imperialibus extat decorata militia: ita clerum sanctæ Romanæ ecclesiæ adornari decreuimus, & quemadmodum imperialis potentia diuersis officiis cubiculariorum nempe, & ostiariorum, atque omnium concubitorum ordinatur, ita & sanctam Romanam ecclesiã decorari volumus, & ut amplissimè pontificalem decus præfulgeat decreuimus, & ut clerici eiusdẽ Romanæ ecclesiæ mappulis & linteaminibus .i. candidissimo colore decoratos æquo equitent, & sicut noster senatus calciamentis utitur cum uionibus. i. candido linteamine illustrentur, & ita cœlestia sicut terrena ad laudem Dei decorentur. Præ omnibus autem licentiam tribuimus beato Siluestro & successoribus eius ex nostro indicto, ut quem placatus proprio consilio clericari uoluerit, & in religiosorum numero clericorum connumerare: nullus ex omnibus præsumat superbe agere. Decreuimus itaq; & hoc: ut ipse & successores eius diademate uidelicet corona quã ex capite nostro illi concessimus: ex auro purissimo & geminis preciosis uti debeat pro honore beati Petri, ipse uero beatissimus Papa super coronam clericatus quã gerit ad gloriam beatissimi Petri ipsa ex auro non est passus uti corona; phrygium uero candido nitore splendidum resurrectionem dominicam designans eius sacratissimo vertici manibus nostris imposuimus, & tenentes frenum equi ipsius pro reuerentia beati Petri stratoris officium illi exhibuimus, statuentes eodẽ phrygio omnes eius successores singulariter uti in processibus ad imitationẽ im-

perii nostri, unde ut pontificalis apex nõ vilescat: sed magis quã terreni imperii dignitatis gloria & potentia decoretur: ecce tam palatium nostrum, quã Romanam urbem & omnes Italiæ, siue occidentalium regionum prouincias loca ciuitates beatissimo Pontifici, & uniuersali Papæ Syluestro concedimus, atq; relinquimus, & ab eo, & a successoribus eius per pragmaticum cõstitutum decreuimus disponenda atque iuri sanctæ Romanæ ecclesiæ concedimus permanenda, unde congruum prospeximus nostrũ imperium & regni potestatem orientalibus transferri regionibus, & in Bizantiæ prouinciæ optimo loco nomini nostro ciuitatem ædificari, & nostrum illic imperium constitui, quoniam ubi principatus sacerdotum & christianæ religionis caput ab Imperatore cœlesti constitutum est, iustum non est, ut illic Imperator terrenus habeat potestatem hæc omnia uerò quæ per hanc imperialem sacram & imperialia diuina decreta statuimus & confirmauimus, usque in finem mundi illibata & inconcussa permanere decreuimus, unde corã Deo uiuo qui nos regnare præcepit, & coram terribili eius iudicio obtestamur omnes nostros successores Imperatores, uel cunctos optimates satrapas, etiam amplissimum senatum & uniuersum populum in toto orbe terrarum nunc, & in posterum nulli eorum quoquo modo licere, aut cõfringere uel in quoquam conuelli. Si quis autem quod non credimus in hoc temerari, aut cõceptor extiterit eternis cõdemnationibus subiaceat innodatus, & sanctos Dei principes Apostolorum Petri & Pauli sibi in præsentem & in futura uita sentiat contrarios, atque in inferno inferiori concrematus cum diabolo & omnibus deficiat impiis: huius uero imperialis decreti paginam propriis manibus roborantes super uenerandum corpus beati Petri posuimus. **Data Romæ tertio kalen. April. à Constantino Augusto quarto consule, & Gallicano quarto concilio.**

CONFESSIO CONSTANTINI
IMPERATORIS.

IN nomines aeternae & indiuiduae Trinitatis, Patris scilicet, & Filii, & Spiritus sancti, Imperator Caesar Flavius Constantinus, in Christo Iesu, uno ex eadem sancta Trinitate, saluatore domino Deo nostro, fidelis, mansuetus, maximus, beneficus, Alamanicus, Goticus, Sarmaticus, Germanicus, Britannicus, Hunnicus, pius, felix, uictor, ac triumphator semper Augustus, sanctissimo ac beatissimo patri patrum Syluestro urbs Romae Episcopo, atque omnibus eius successoribus, qui in sede beati Petri usque in finem seculi sessuri sunt Pontificibus, necnon & omnibus Reuerend. & Deo amabilibus catholicis Episcopis eidem sacrosanctae Romanae ecclesiae, per hanc nostram Imperialem constitutionem subiectis, in uniuerso orbe terrarum, nunc & in posterum cunctis retro temporibus constitutis, Gratia pax, charitas, gaudium, longanimitas, misericordia a Deo patre omnipotente, & Iesu Christo filio eius, & Spiritu sancto cum omnibus uobis. Ea quae saluator & redemptor Dominus noster Iesus Christus altissimi patris filius, per suos sanctos Apostolos Petrum & Paulum, interueniente patre nostro Syluestro summo Pontifice, mirabiliter dignatus est, liquida narratione per huius nostrae imperialis institutionis paginam, ad indignationem omnium populorum, in uniuerso orbe terrarum, nostra studuit propagare mansuetissima serenitas. Primum quidem fidem nostram, quam a praefato beatissimo patre & oratore nostro Syluestro uniuersali Pontifice edocti sumus, intima cordis confessione, ad instruendas omnium uestrum mentes, proferentes, & ita demum misericordiam Dei super nos diffusam annunciantes. Nos enim uos scire uolumus, sicut per anteriorem nostram sacram pragmaticam iurisdictionem significauimus, nos a culturis idolorum, simulacris mutis & surdis, manufactis, diabolicis compositioni-

bus, atque ab omnibus satanae pompis recessisse, & ad integram Christianorum fidem, quae est uera lux, & uita perpetua, peruenisse: credentes, iuxta id quod nos idem almicus summus pater & doctor noster Syluester instruit Pontifex, in Deum patrem omnipotentem, factorem coeli & terrae, uisibilem omnium & inuisibilem, & in Iesum Christum filium eius, unicum dominum nostrum, per quem omnia facta sunt, & in Spiritum sanctum dominum & uiuificantem uniuersae creaturae: hoc est, patrem, & filium, & spiritum sanctum confitemur, ita ut in Trinitate perfecta, & plenitudo sit diuinitatis, & unitas potestatis, pater Deus, & Spiritus sanctus Deus, & tres unum sunt in Christo Iesu: tres itaque formae, sed una potestas. Nam Deus semper sapiens, edidit ex se per quod essent gignenda secula uerbum. Et quando eodem solo suae sapientiae uerbo, uniuersam ex nihilo formauit creaturam, cum eo erat, cuncta suo arcano componens mysterio. Igitur perfectis caelorum uirtutibus, & uniuersis terrae materiis, pio sapientiae suae nutu, ad imaginem & similitudinem suam primum de limo terrae fingens hominem, hunc in Paradiso posuit uoluptatis, quem antiquus serpens, & hostis inuidens diabolus, per amarissimum ligni uetiti gustum, exulem ab eisdem effecit gaudiis, eoque; expulso non desinit sua uenenosa multis modis protelare iacula, aut a uia ueritatis humanum abstrahens genus, idolorum culturae, uidelicet creaturae & non creatori deseruire suadeat, quatenus per hoc eos quos suis uoluerit irretire insidiis, secum aeterno afficiat concremandos supplicio. Sed Deus noster misericors plasmatae suae, dirigens suos sanctos Prophetas, per quos lumen futurae uitae ad aduentum uidelicet filii sui Domini Dei & saluatoris nostri Iesu Christi annuncians, misit eundem filium suum unigenitum, & sapientiae uerbum, qui descendens de caelis, propter nostram salutem, natus de Spiritu sancto, ex Maria uirgine, Verbum caro factum est, & habitauit

tauit in nobis: non amisit quod fuerat, sed cepit esse quod non erat. Deum perfectum, & hominem perfectum, ut Deus, mirabilia perficiens, & ut homo, humanas passiones sustinens: ita uerum hominem, & uerum Deum, uerum hominem fuisse nullo modo ambigamus. Electusque; duodecim Apostolis, miraculis coram eis & innumerabilis populi multitudine coruscavit. Confitemur eundem Dominum nostrum Iesum Christum, & implese legem & prophetas, passum, crucifixum secundum scripturas, tertia die a mortuis resurrexisse, assumptum in caelos, atque sedentem ad dexteram patris; inde venturum iudicare uiuos & mortuos, cuius imperii non erit finis. Haec est enim fides nostra orthodoxa, a beatissimo patre nostro Syluestro summo Pontifice nobis prolata. Exhortantes idcirco omnem populum, & diuersas gentium nationes, hanc fidem tenere, colere, ac praedicare, & in sanctae Trinitatis nomine baptismi gratiam consequi, & Dominum Iesum Christum saluatorem nostrum, qui cum patre & spiritu sancto per infinita uiuit & regnat secula quem Syluester beatissimus noster Pontifex in uniuersali praedicat, corde deuoto adorare. Ipse enim dominus Deus noster misericors mihi peccatori, misit sanctos suos Apostolos ad uisitandum nos, & lumen sui splendoris infulsit nobis, & abstractum a tenebris, ad ueram lucem & agnitionem ueritatis me peruenire gratulamini. Nam dum valida squalloris lepra totam mei corporis inuassisset carnem, & multorum medicorum conuenientium cura adhiberetur, nec unus quidem promerui salutem. Ad haec aduenerunt sacerdotes Capitolii, dicentes mihi debere fieri fontem in Capitolio; & compleri hunc innocentium sanguine calente, & in eo loco me posse mundari, & secundum eorum dicta aggregatis plurimis innocentibus infantibus, dum uellent sacrilegi paganorum sacerdotes mactare, & ex eorum sanguine fontem repleri, cernens serenitas nostra lacrymas matrum eorum, illi-
to exhorui facinus, misertusque; eis, pro-

prios illis restitui praecipimus filios suos, datisque; uehiculis, & donis concessis, gaudentes ad propria relaxauimus. Eadem igitur tractata die nocturno nobis factum silentio, dum somni tempus aduenisset, adfuit Apostoli, sanctus Petrus & Paulus, dicentes mihi: Quoniam flagitiis posuisti terminum, & effusionem sanguinis innocentis horruisti, missi sumus a Christo domino Deo nostro, dare tibi sanitatis recuperandae consilium. Audi ergo monita nostra, & fac quodcunque indicamus tibi, Syluester Episcopus ciuitatis ad montem Soracten persequutiones tuas fugiens, in cauernis petrarum cum suis clericis latebras fouet, hunc cum ad te adduxeris, ipse tibi piscinam pietatis ostendat, in qua dum te tertio merserit, omnis te uoletudo ista deserat lepra: quod cum factum fuerit, hanc uicissitudinem tua saluatori compensa. Te autem ipsum in hac parte purifica, ut relicta omni superstitione idolorum, Deum uiuum, uerum, qui solus est & uerus, adores & excolas, & ad eius uoluntatem attingas. Exurgens igitur a somno, protinus iuxta id quod a sanctis Apostolis admonitus sum, peregi, aduocatoque; eodem praecipuo & magnifico patre, & Illuminatore nostro Syluestro, omnia a sanctis Apostolis mihi praecipua dixi uerba, per cunctaque; cum sumus, qui isti dii essent, Petrus & Paulus. Ille uero ait, non eos Deos uere dici, sed Apostolos saluatoris nostri Iesu Christi. Et rursus interrogare coepimus eundem Syluestrum, utrum ipsorum Apostolorum imaginem expressam haberet, ut ex pictura disceremus, hoc esse quod reuelatio docuerat. Tunc idem uenerabilis pater imagines eorum Apostolorum per diaconem suum exhiberi praecipit, quas dum aspicerem, & eorum quos in somno uideram figuratos in ipsis imaginibus cognouissem uultus, ingenti clamore coram omnibus satrapibus meis confessus sum eos esse, quos in somno uideram. Ad haec beatiss. Syluester indixit nobis poenitentiae tempus intra palatium nostrum Lateranense, in uno cilicio, ut omnia quae a nobis im-

piè peracta, atque iniuste disposita fuerant, vigiliis, ieiuniis, atque lacrymis, & orationibus apud saluatorem nostrum Iesum Christum impetraremus. Deinde per manus impositionem clericorum usque ad ipsum presulem veni, ibique abrenuncians satanae pompis & operibus eius, vel vniuersis idolis manufactis, credere in Deum patrem omnipotentem, factorem coeli ac terrae, visibilium & invisibilium, & in Iesum Christum filium eius vnigenitum dominum nostrum, qui natus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine, spontanea voluntate coram omni populo professus sum. Benedictioque fonte illic me trina meritione vnda salutis purificauit. Leuatoque me de venerabili fonte, indutus vestibus candidis, septiformis Spiritus sancti consignationem adhibuit, beati chrismatismis unctione, & vexillum sanctae crucis in mea fronte liniuit, dicens. Signate Deus sigillo fidei suae, in nomine patris, & filii & spiritus sancti, in consignationem fidei. Cunctusque clerus respondit, Amen. Et adiecit presul: Pax tibi. Prima itaque die post praecipuum sacri baptismatis mysterium, & post curationem corporis mei à lepra squallore, agnoui non esse alium Deum, nisi patrem, & filium, & Spiritum sanctum, quem beatus Syluester praedicat, trinitatem in unitate, unitatem in trinitate. Nam omnes dii gentium, quos usque hactenus colui, daemonia, opera hominum manufacta comprobantur. Etenim quantam potestatem idem saluator noster suo Apostolo beato Petro contulerit in caelo ac terra, lucidissime nobis idem uenerabilis pater eduxit, dum fidelem eum in sua interrogatione inueniens, ait: Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, & portae inferi non praeualebunt aduersus eam. Aduertite potentes, & aure cordis intendite, quid bonus magister & Dominus suo discipulo adiunxit, inquit: Et tibi dabo clauis regni caelorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum in caelis. Et

dum haec praedicante beato Syluestro agnoscerem, ex beneficiis ipsius beati Petri integræ me sanitati comperi redditum.

EDICTVM DOMINI CONSTANTINI IMPERATORIS.

IN nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis, Patris, scilicet & Filii, & Spiritus sancti, Imperator Cæsar Flavius Constantinus in Christo Iesu uno ex eadem trinitate sancta saluatore domino Deo nostro, fidelis, mansuetus, beneficus, Aemanicus, Gothicus, Sarmaticus, Germanicus, Britannicus, unicus, pius, foelix, victor, ac triumphator semper Augustus, sanctissimo ac beatissimo patri Syluestro urbis Romae Episcopo & Papae, atque omnibus eius successoribus, qui in sede beati Petri usque in finem seculi sessuri sunt, Pontificibus, necnon & omnibus reuerendissimis, & Deo amabilibus catholicis Episcopis, eidem sacrosanctae Romanae Ecclesiae per hanc nostram imperialem constitutionem subiectis, in vniuerso orbe terrarum nunc & in posteris cunctis retrò temporibus constitutis, gratia, pax, charitas, gaudium, longanimitas, misericordia à Deo patre omnipotente, & Iesu Christo filio eius, & spiritu sancto, cum omnibus vobis. Ea quae saluator & redemptor noster Iesus Christus altissimi patris filius per suos sanctos Apostolos Petrum & Paulum, interueniente patre nostro Syluestro summo Pontifice & vniuersali Papa, mirabiliter dignatus est operari, liquida narratione per huius nostrae imperialis institutionis paginam ad cogitationem omnium populorum in vniuerso orbe terrarum studuit propagare nostra mansuetissima serenitas. Primum quidem nostram fidem quam à praefato beatissimo patre & oratore nostro Syluestro vniuersali Pontifice docti sumus, intima cordis confessione ad instituendas omnium vestrum mentes proferentes, & ita demum Dei misericordiam super vos diffusam annunciantes. Nosse enim vos volumus, sicut per

anterio-

anteriorem nostram sacram pragmaticam iusionem significauimus, nos à culturis idolorum, simulacris mutis, & surdis, manufactis, diabolicis compositionibus, atque ab omnibus satanae pompis recessisse, & ad integram Christianorum fidem, quae est vera lux & vita perpetua peruenisse, credentes, iuxta id quod nos idem almficus summus pater & doctor noster Siluester Pontifex instruxit, in Deum patrem omnipotentem factorem coeli & terrae, visibilium omnium & invisibilium. Et in Iesum Christum filium eius vnigenitum Dominum nostrum, per quem creata sunt omnia. Et in spiritum sanctum Dominum & viuificantem vniuersae creaturae. Hos patrem & filium & sanctum confitemur ita, vt in Trinitate perfecta & plenitudo sit diuinitatis & vnitas potestatis: pater Deus, filius Deus, & spiritus sanctus Deus, & tres vnum sunt in Iesu Christo. Tres itaque formae, sed vna potestas. Nam sapiens retrò semper Deus, edidit ex se, per quod semper erant gignenda secula verbum. Et quando eodem solo suae sapientiae verbo vniuersam ex nihilo formauit creaturam, cum eo erat, cuncta suo arcano componens mysterio. Igitur perfectis caelorum virtutibus, & vniuersis terrae materiis, pro sapientiae suae nutu ad imaginem & similitudinem suam primum de limo terrae fingens hominem, hunc in Paradiso posuit voluptatis. Quae antiquus serpens & hostis inuidens diabolus per amarissimum ligni vetiti gustum, exulem ab iisdem fecit gaudiis, eoque expulso non desinit sua venenosa multis modis protelare iacula, ut à via veritatis humanum abstrahens genus, idolorum culturae, videlicet creaturae, & non creatori deseruire suadeat, quatenus per nos eos, quos suis voluerit irritare insidiis, secum aeterno efficiat concremandos supplicio. Sed Deus noster misertus plasmatis sui, dirigens sanctos suos Prophetas, per quos lumen futurae vitae, aduentum videlicet filii sui Domini Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi annuncians, misit eundem vnigenitum

filium suum & sapientiae verbum. Qui descendens de caelis propter nostram salutem, natus de spiritu sancto, ex Maria virgine. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, non amisit quod fuerat, sed cepit esse quod non erat. Deum perfectum & hominem perfectum, vt Deus mirabilia perficiens & vt homo humanas passiones sustinens, ita verbum hominem & verbum Deum praedicante patre nostro Syluestro summo Pontifice intelligimus, vt verum Deum uerum hominem fuisse nullo modo ambigamus. Electisque duodecim Apostolis, miraculis coram eis & innumerabilis populi multitudine corruscauit. Confitemur eundem Dominum Iesum Christum adimplesse legem & Prophetas passum, crucifixum secundum scripturas, tertia die à mortuis resurrexisse, assumptum in caelos, atque sedentem ad dexteram patris, inde uenturum iudicare uiuos & mortuos, cuius imperii non erit finis. Haec est enim fides nostra catholica & orthodoxa, à beatissimo patre nostro Syluestro summo Pontifice nobis prolata. Exhortans idcirco omnem populum & diuersas gentium nationes hanc fidem tenere, colere, & praedicare, & in sanctae Trinitatis nomine aptissime gratiam consequi, & Dominum nostrum Iesum Christum saluatorem, qui cum patre & spiritu sancto per infinita secula uiuit, & regnat, quem Syluester beatissimus pater noster vniuersalis Pontifex praedicat, corde deuoto adorare. Ipse enim Dominus noster misertus mihi peccatori, misit sanctos suos Apostolos ad uisitandum nos, & lumen sui splendoris infulsit nobis, & abstractum à tenebris ad ueram lucem & agnitionem me uenisse gratulamini. Nam dum ualida squalloris lepra totam mei corporis inuasisset carnem, & multorum medicorum conuenientium cura adhiberetur, nec ullius quidem cura promeruissemus salutem. Ad hoc uenerunt sacerdotes Capitolii dicentes, mihi debere fieri fontem in Capitolio, & compleri hunc innocentium sanguine, & in eo calente loco me posse

se mundari. Et secundum eorum dicta aggregatis plurimis innocentibus infantibus, dum uellent sacrilegi paganorum sacerdotes eos mactari, & ex eorum sanguine fontem repleri, cernens serenitas nostra lacrymas matrum eorum, illico exhorui facinus, miseratusq; eas proprios illis restitui precepimus filios suos, datisq; uehiculis & donis concessis, gaudentes ad propria relaxauimus. Eadem igitur transacta die, nocturna nobis facta silentia, dum somni tempus aduenisset, assunt Apostoli sanctus Petrus & Paulus dicentes mihi: Quoniam flagitiis posuisti terminum, & effusionem sanguinis innocentis horruisti, missi sumus a Christo Domino Deo nostro dare tibi sanitatis recuperandae consilium. Audi ergo monita nostra, & fac quodcunque indicamus tibi. Syluester Episcopus huius ciuitatis ad montem Soracten persecutiones tuas fugiens, in cauernis petrarum cum suis clericis latebram fouet, hunc ad tecum adduxeris, ipse tibi piscinam pietatis ostendet, in qua dum te tertio merferit, omnis te ualetudo ista deseret leprae. Quod dum factum fuerit, hanc uicissitudinem tuo saluatori compensa, ut omnes iussu tuo per totum orbem restarentur ecclesiae. Te autem ipsum in hac parte purifica, ut relicta omni superstitione idolorum, Deum uiuum & uerum, qui solus est & uerus, adores & excolas, ut ad uoluntatem attingas. Exurgens igitur a summo, protinus iuxta id quod a sanctis Apostolis admonitus sum, peregi: aduocatoq; eodem praecipuo & magifico patre & illuminatore nostro Syluestro uniuersali Papa, omnia a sanctis Apostolis mihi precepta dixi uerba. Percontati sumus ab eo qui isti Dii essent Petrus & Paulus: Ille uero non eos Deos uere dici, sed Apostolos saluatoris nostri Domini Dei Iesu Christi respondit. Et rursum interrogare coepimus eundem beatissimum Papam, utrum istorum Apostolorum imagines expressas haberet, ut expictura disceremus hos esse quos reuelatio docuerat. Tunc idem uenerabilis pater imagines eorundem Apostolo-

rum per diaconum suum exhiberi praecipit: quas dum aspicerem, & eorum quos in somno uideram figuratos in ipsis imaginibus cognouissem uultus, ingenti clamore coram omnibus satrapis meis confessus sum, eos esse quos in somno uideram. Ad haec beatissimus idem Syluester pater noster urbis Romae Episcopus indixit nobis poenitentiae tempus intra palatium nostrum Lateranense, in uno cilicio, ut omnia quae a nobis impie peracta atque iniuste disposita fuerant, uigiliis, ieiuniis atque lacrymis & orationibus apud Dominum nostrum Iesum Christum saluatorem impetraremus. Deinde per manus impositionem clericorum, usque ad ipsum praesulem ueni, ubiq; renuncians satanae pompis & operibus eius, vel uniuersis idolis manufactis, credere me in Deum patrem omnipotentem factorem caeli & terrae, uisibilem & inuisibilem, & in Iesum Christum filium eius unicum Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu sancto, ex Maria uirgine, spontanea uoluntate coram omni populo professus sum. Benedictoq; fonte, illic me trina merfione uada salutis purificauit. Positoq; me in fontis gremio, manum de caelo me contingentem propriis oculis uidi: de qua mundus exurgens, ab omni me leprae squalore mundatum agnoscite, leuatoq; me de uenerabili fonte, indutus uestibus candidis septiformis gratiae sancti spiritus consignationem adhibuit beati chrisma- tis unctioe, & vexillum sanctae crucis in mea fronte liniuit dicens: Signet te Deus sigillo fidei suae, in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, in consignatione fidei. Cunctusq; clerus respondit, Amen. Et adiecit praesul, pax tibi. Prima itaq; die post perceptum sacri baptismatis mysterium, & post curationem corporis mei a leprae squallore, agnouit non esse alium Deum nisi patrem & filium & spiritum sanctum, quem beatus Syluester Papa praedicat, trinitatem in unitate, unitatem in trinitate. Nam omnes Dii gentium quos usque hactenus colui, demonia, opera hominum manufacta comprobantur.

bantur. Etenim quantam potestate idem Saluator noster suo Apostolo beato Petro contulerit in caelo ac terra, lucidissime nobis idem uenerabilis pater edixit, dum fidelem eum in sua interrogatione inueniens ait; Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, & portae inferi non praeualebunt aduersus eam. Aduertite potentes, & aure cordis intendite, quid bonus magister & dominus suo discipulo iniunxit, inquit: Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Mirum est hoc ualde & gloriosum, in terra ligare & soluere, & in caelo ligatum & solutum esse. Et dum haec praedicante beato Syluestro agnoscerem, & beneficiis ipsius beati Petri integerrime sanitati me comperi restitutum, uile iudicauimus, unam cum omnibus nostris satrapis & uniuerso senatu, optimatibus meis, etiam & cuncto populo Romano gloriae imperii subiacti, ut sicut in terris uicarius filii Dei esse uideatur constitutus, etiam & Pontifices, qui ipsius principis Apostolorum gerunt uices, principatus potestatem amplius quam terrena imperialis nostrae serenitatis mansuetudo habere uideatur, concessam a nobis nostroq; Imperio obtineant, eligentes nobis ipsum principem Apostolorum uel eius uicarios firmos apud Deum esse patronos. Et sicut nostra est terrena Imperialis potentia, eius sacrosanctam Romanam Ecclesiam decreuimus ueneranter honorare & amplius quam nostrum imperium, & terrenum thronum, sedem sacratissimam beati Petri gloriosè exaltari, tribuentes ei potestatem & gloriae dignitatem atque uigorem & honorificentiam Imperialem, atq; decernentes sancimus, ut principatum teneat, tam super quatuor praecipuas sedes, Antiochenam, Alexandrinam, Constantinopolitanam, & Hierosolymitanam, quamq; etiam super omnes in uniuerso orbe terrarum Dei Ecclesias. Et Pontifex qui pro tempore ipsius sacrosanctae Romanae Ecclesiae extiterit, celsior & princeps, cunctis sacerdotibus totius mundi existat, & eius iudicio, quaeq;

ad cultum Dei uel fidei Christianorum stabilitatem procurandam fuerint, disponantur. Iustum quippe est, ut ibi lex sancta caput teneat principatus, ubi sanctarum legum institutor saluator noster beatus Petrus Apostolatus obrinere praecipit cathedram, ubi & crucis patibulum sustinens beatae mortis sumpsit poculum, suiq; magistri & Domini imitator apparuit. Et ibi gentes pro Christi nominis confessione colla flectant, ubi eorum doctor beatus Paulus Apostolus pro Christo extenso collo martyrio coronatus est: illic usque in finem quaerant doctorem, ubi sanctum doctoris quiescit corpus: & ibi prouisi ac humiliati caelestis Regis Dei saluatoris nostri Iesu Christi famulentur officio, ubi superbi terreni Regis seruiebant Imperio. Interea nosse uolumus omnem populum uniuersarum gentium ac nationum per totum orbem, construxisse nos intra palatium nostrum Lateranense eidem saluatori nostro Domino Iesu Christo Ecclesiam a fundamentis, cum baptisterio: & duodecim nos sciat de eius fundamentis, secundum numerum duodecim Apostolorum, cophinos terrae onustatos propriis asportasse humeris, quam sacrosanctam Ecclesiam caput & uerticem omnium Ecclesiarum uniuerso orbis terrarum dici, coli, uenerari, ac praedicari sancimus, sicut per alia nostra Imperialia decreta constituimus. Construximus itaque Ecclesias beatorum Petri & Pauli primorum Apostolorum, quas auro & argento locupletauimus, ubi & sacratissima eorum corpora cum magno honore recondentes, thecas ipsorum ex electo, cui nulla fortitudo praeualet elementorum, construximus: & crucem ex auro purissimo & gemmis preciosissimis per singulas eorum thecas posuimus, & clauis aureis confiximus. Quibus pro concinnatione luminariorum, possessionum praedia contulimus, & rebus diuersis eas ditauimus, & per nostram Imperialem iussione sacram, tam in oriente, quam in occidente, uel etiam septentrionali, & meridiana plaga, uidelicet in Iudaea, Graecia,

cia, Asia, Thracia, Aphrica & Italia, vel diuersis insulis nostra largitate eis concessimus, ea prorsus ratione, ut per manus beatissimi patris nostri Siluestri Pontificis successorumque omnia disponantur. Gaudeat enim una nobiscum omnis populus & gentium nationes uniuerso orbe terrarum, exhortantes omnes, ut Deo nostro & saluatori Iesu Christo immensas una nobiscum referatis gratias, quoniam ipse Deus in caelis desuper & in terra deorsum, qui nos per suos sanctos Apostolos uisitans, sanctum baptismatis sacramentum percipere, & corporis sanitate dignos effecit, pro quo concedimus ipsis sanctis Apostolis Dominis meis beatissimis Petro & Paulo, & per eos etiam beato Siluestro patri nostro summo Pontifici, & uniuersalis urbis Romae Papae, & omnibus eius successoribus Pontificibus, qui usque in finem mundi in sede beati Petri erunt sessuri, atque de praesenti concedimus palatium Imperii nostri Lateranense, quod omnibus in toto orbe terrarum profertur atque praecellit palatiis, deinde diadema, uidelicet coronam capitis nostri, simulque pallium, uel mitram phrygiam, nec non & super humerale, uidelicet lorium, quod imperiale circumdare affolet collum, uermetiam & chlamydem purpuream atque tunicam coccineam, & omnia Imperialia indumenta, sed & dignitatem Imperialium praesidentium equitum, conferentes etiam & Imperialia sceptrum, simulque & cuncta signa atque banna etiam, & diuersa ornamenta Imperialia, & omnem processionem Imperialis culminis, & gloriam potestatis nostrae. Viris enim reuerendissimis, clericis diuersis ordinibus eidem sacrosanctae Romanae Ecclesiae seruientibus, illud culmen, singularitatem, potentiam & praecellentiam habere sancimus, cuius amplissimus noster senatus uidetur gloria adornari, idest, patricios atque consules effici, nec non & caeteris dignitatibus Imperialibus eos promulgantibus decorari. Et sicut imperialis militia, ita & clericum sanctae Romanae Ecclesiae ornari decernimus. Et quemad-

modum Imperialis potentia officiis diuersis, cubiculariorum nempe, ostiariorum, atque omnium excubiarum ornatu, ita & sanctam Romanam Ecclesiam decorari uolumus. Et ut amplissimè pontificale decus praefulgeat, decernimus & hoc, ut clerici eiusdem sanctae Romanae Ecclesiae manipulis & lintheaminibus, id est, candidissimo colore decorari equos, & ita equitari. Et sicut noster senatus calciametis utitur cum udonibus, idest, candido lintheamine illustrati, ut sicut caelestia, ita & terrena ad laudem Dei decorentur. Prae omnibus autem licentiam tribuentes ipsi sanctissimo patri nostro Siluestro urbis Romae Episcopo & Papae, & omnibus qui post eum in successum, & perpetuis temporibus aduenerint beatissimis Pontificibus, pro honore & gloria Christi Dei nostri, in eadem Dei magna catholica & Apostolica Ecclesia, ex nostro iudicio, quem placatus proprio concilio clericale uoluerit, & in numero religiosorum clericorum connumerare nullum ex omnibus praesumentem superbe agere. Decreuimus itaque & hoc, ut idem uenerabilis pater noster Silvester summus Pontifex, uel omnes eius successores Pontifices diadema, uidelicet coronam, quam ex capite nostro illi concessimus, ex auro purissimo & gemmis preciosis uti debeant, & eorum capite ad laudem Dei pro honore beati Petri gestare. Ipse uero beatissimus Papa super coronam clericatus, quam gerit ad gloriam beati Petri, omnino ipsa ex auro non est passus uti corona. Phrygium quoque candido nitore splendidam resurrectionem dominicam designans eius sacratissimo uertici manibus nostris imposuimus, & tenentes frenum equi illius pro reuerentia beati Petri, stratoris officium illi exhibuimus, statuentes eodem Phrygio omnes eius successores singulariter uti in processionibus, ad imitationem Imperii nostri. Unde ut pontificalis apex non uilescat, sed magis amplius quam terreni Imperii dignitas & gloriae potentia decoretur, ecce tam palatium nostrum, ut praedictum est, quamque Ro-

mana

mana urbis, & omnes Italiae seu occidentaliu regionum prouincias, loca & ciuitates praefato beatissimo Pontifici nostro Siluestro uniuersali Papae concedimus atque relinquimus, & successorum ipsius Pontificum potestati & ditioni firma Imperiali censura per hanc diualem nostram sacram potestatem & pragmatikum constitutum decernimus disponendum, atque iuri sanctae Romanae Ecclesiae concedimus permansurum. Unde congruum prospeximus nostrum Imperium & regni potestatem orientalibus transferri & transmutari regionibus, & in Byzantiae prouincia in optimo loco nomini nostro ciuitatem aedificari, & nostrum illic constitui Imperium, quoniam ubi principatus sacerdotum & Christianae religionis caput ab imperatore caelesti constitutum est, iustum non est ut illic Imperator terrenus habeat potestatem. Hac uero omnia, quae per hanc nostram Imperialem sacram, & per alia diualia decreta statuimus, atque confirmauimus, usque in finem mundi illibata & inconcussa permanenda decernimus. Unde coram Deo uiuo, qui nos regnare praecipit, & coram terribili eius iudicio obtestamur per hoc nostrum imperiale constitutum, omnes nostros successores, Imperatores, uel cunctos optimates, satrapas etiam, amplissimum senatum, & uniuersum populum in toto orbe terrarum, nunc & in posterum, cunctis retro temporibus Im-

perio nostro subiacentem, nulli eorum quoquo modo licere haec, quae a nobis Imperiali sanctione sacrosanctae Romanae Ecclesiae, uel eius omnibus Pontificibus concessa sunt refragari, aut infringere, uel in quoquam conuellere. Si quis autem (quod non credimus) in hoc temerator aut contemptor extiterit, eternis condemnationibus subiaceat innodatus, & sanctos Dei principes Apostolorum Petrum & Paulum sibi in praesenti & futura uita sentiat contrarios, atque in inferno inferiori concrematus cum diabolo & omnibus deficiat impiis. Huius uero imperialis decreti nostri paginam propriis manibus roborantes, super uenerandum corpus beati Petri principis Apostolorum posuimus, ibique eidem cum Apostolo spondentes nos cuncta inuiolabiliter conseruare, & nostris successoribus imperatoribus conseruanda in mandatis relinquere, patri nostro Siluestro summo Pontifici & uniuersali Papae, eiusque cunctis successoribus Pontificibus, Domino Deo & saluatore nostro Iesu Christo annuente, tradimus perenniter atque foeliciter possidenda. Et subscriptio imperialis, diuinitas uos conseruet per multos annos sanctissimi patres. Datum Romae sub tertio die Calend. Aprilium, Domino nostro Flauio Constantino Augusto quarto, Gallicano quarto, uiris clarissimis consulibus.

P A R S P R I M A, E T D I S T I N C T I O . V I . F I N I S .

SECUNDA

SECUNDA PARS IURIS CANONICI.

DE SUMMO PONTIFICE, & personis Ecclesiasticis.

DISTINCTIO PRIMA.

DE SUMMO PONTIFICE.

ROMANA Ecclesia non Synodo, sed Evangelica uoce Domini, & Saluatoris; Tu es (inquens) Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, primatum obtinuit, & ideo prima sedes est Apostoli Petri. c. quamuis. 2. 1. dist.

PRIL.
PP.

NIC.
PP.

Idem
NIC.

Vnde qui minoris autoritatis est, eum, qui maioris potestatis est, non potest iudiciis suis addicere, aut propriis diffinitionibus subiugare. c. inferior. in fine, ea. 2. 1. dist.

2 Et ideo tempore Diocletiani, & Maximiani Augustorum Marcellinus Episcopus urbis Romæ, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus est à paganis, ut templum eorum ingressus grana thuris super prunas imponeret; cuius rei gratia collecto uniuersorum concilio Episcoporum, & inquisitione facta, hoc idem Pontifex se egisse confessus est; nullus tamen eorum proferre sententiã in eum ausus est, dum ei sepius omnes dicerent; Tuo ore iudica causam tuam, non nostro iudicio, & iterum. Noli auidere in nostro iudicio, sed collige in sinu

tuo causam tuam. Et rursus; quoniam ex te (inquiunt) iustificaberis, aut ex ore tuo condemnaberis: & iterum dicitur Prima sedes non iudicabitur à quouquam. Item in eodem, sed cum quodam tempore quidam contra Sixtum Papam tentassent quædam mali rumoribus obicere, & in concilio, cui Valentinianus Augustus intererat, dictum fuisse, nõ licere aduersus Pontificem sententiã dare, surrexit protinus idem Imperator; & in arbitrio præfati Pontificis tribuit iudicare iudicium suum, etiam nullus Pontificum minorum, uel inferiorum urbiũ subactus iudiciis inuenitur. c. nunc autem. 2. 1. dist.

4 Et in tantum hanc præsumptionem sancti Patres apud Calcedonem detestati sunt; ut Dioscorum Alexandrinum Antistitem inter cætera idcirco potissimum sine ulla restitutione damnauerint; quia ponens in coelum os suum lingua eius transeunte super terram excommunicationem in sanctum Leonem Papam dictauit, ita ut in sententia contra ipsum prolata hoc uideantur memorare, præcipue dicentes; quoniam secundis excessibus præcipue priorem iniquitatem ualde transcendit; præsumpsit enim excommunicationem dictare

Idem
NIC.

dictare et aduersus sanctissimum, & beatissimum Archiepiscopum magnæ Romæ Leonem &c. nunquid ibi legitur inquisitionem factam fuisse, utrum iste Dioscorus ipsam excommunicationem iuste dictasset in Papam: Non planè absque omni controuersia hoc in eo uultu sunt: quia cum esset inferior, potiore quibuslibet conatus est laceßere iniuriis, teste Anatholio Constantinopolitano Præsule, qui dicit, propter fidem non est damnatus, sed quia excommunicationem fecit in dominum Archiepiscopum Leonem. c. fina. 2. 1. distinct.

NIC. 5 Item patet profectò sedis Apostolicæ, cuius autoritate maius non est iudicium, à nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio; iuxta quod Innocentius Papa Ruffo & cæteris Episcopis per Tessaliam constitutis scribens ait. Nemo unquam Apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractari, manus obuias audacter intulit; nemo in hoc rebellis existit, nisi qui de se uoluit iudicari: & beatus Papa Gelasius, nec de eius iudicio, idest Romanæ ecclesiæ canones unquam præceperunt iudicari, sententiãque illius constituerunt non oportere dissolui, cuius potius sequenda decreta mandauerunt, c. patet profectò. 9. q. 3.

MICRO.

Item nemo iudicabit priorem Sedem iustitiam temperare desideratam, neque enim ab Augusto, neque omni clero, neque à Regibus, neque à populo iudicabitur. c. nemo iudicabit. eadem. Paulus Petrum reprehendit, quod non auderet nisi se non imparem sciret. Hoc non de officio ecclesiasticæ dignitatis, sed de puritate uitæ, & sanctitate cõuersationis intelligitur. Solus enim Petrus inter Apostolos primatum gerebat. c. Paulus Petrum. 2. q. 7.

NIC. PP. Et hoc propter primatum Romanæ Ecclesiæ in beato Petro Apostolo collatum diuinitus. c. nemini. 17. q. 4.

AUG. 6 Qui putat Cyprianum Episcopum Petro Apostolo comparari, quantum attinet ad martyrii coronam; tamen magis debet uereri, ne in Petro contumelio-

fus existat, quis enim nescit illum Apostolatus principatum cuilibet Episcopatu præferendum? c. puto. 2. q. 7.

7 Item de autoritate Papæ legitur, quod Zacharias Papa Francorum Regem non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod tantæ potestati erat inutilis, à Regno deposuit, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius locum substituit; omnesque Francigenas à iuramento fidelitatis absoluit, quod frequenter agit sancta Ecclesia, cum milites absoluit à uinculo iuramenti. c. alius. 15. q. 6.

8 Constricti fidelitate, aut iuramento excommunicatis autoritate Apostolica fuerunt absoluti à Gregorio VI. Papa, & prohibetur omnibus modis, ne illis fidelitatem obseruetur, quò usque ipsi excommunicati ad satisfactionem ueniant: quia isti, qui iurauerunt, monendi sunt, oportere seruire magis Deo, quam hominibus: fidelitate enim, quam Christiano Principi iurarunt, ipso aduersante Deo, eiusque sanctis, & eorum præcepta calcanti, nulla cohibentur autoritate persoluere. c. penul. & si. cad. q. 7.

9 Item Romano Pontifici licet nouas leges condere: unde Euangelistæ, & Prophetæ nequaquam dixerunt, nam ubi apertè Dominus, uel Apostoli diffinierunt, non statuit nouum, imò quod prædicatum est, usque ad animam, & sanguinem confirmare debet. c. sunt quidam. 25. q. 1.

DE ELECTIONE ROMANI PONTIFICIS, ET IN CONSEQUENTIA ALI- QUA DE S. R. E. CARDINALIBUS.

10 HABEMUS decretum Nicolai Papæ de electione Ro. Pont. quod fuit anno incarnationis Domini. M. LXX. mense Aprili indictione XI. quo terminarunt, quod Cardinales Episcopi de electione Pontificis tractantes mox Cardinales Christi clericos adhibeant; & sic reliquus clerus, & populus ad consensum nouæ electionis accedant; & eligatur de ipsius ecclesiæ gremio, si reperitur idoneus, saluo debito honore Henrici tunc Regis, & futuri Impera-

Imperatoris. c. in nomine Domini. 23. distinct.

Nic. Nam si quis Apostolicæ Sedi sine concordia, & canonica electione Cardinalium eius ecclesiæ, & deinde sequentium clericorum religiosorum inthronizatur, non Papa, vel Apostolicus, sed apostaticus habeatur. c. si quis, idest 79. dist. & est Nicolai Papæ.

Ex cõ- ci. Ste- pha. pp. Et oportebat, vt hæc sacrosancta Ro. eccl. iuxta quod à beato Petro, & eius successoribus institutum est, ritè ordinaretur in Apostolatus culmen vnus de Cardinalibus presbyteris, aut Diaconis consecraretur. c. oportebat. 79. dist. & est ex cõcilio Stephani Papæ.

II Sed alia obseruatio fuit subsecuta in decretalibus, & sexto libro.

ALB. III. Nam Alex. III. de fratrum suorum consilio, & sacri approbatione Concilii Lateranensis statuit, quod si non possit esse plena cõcordia, & duabus partibus Cardinalium concordantibus tertia cõcordare noluerit, aut sibi alium presumpserit nominare, ille absque vlla exceptione Pont. habeatur; qui à duabus partibus electus fuerit, & receptus. Si electus à tertia parte nomen Episcopi vsurpare presumpserit, tam is, quàm ii, qui eum receperint, sunt excommunicati, & totius sacri ordinis mulctati, & viatico priuati, præterquam in mortis articulo: & si non respuerint, habeant portionem cum Dathan, & Abiron; quos terra viuos absorbuit. c. licet, de electionibus.

GRE. X. Et hæc omnia sunt approbata à Gregorio X. quia non intendit aliquid illis detrhere; sed quod experiētia probauit, supplere. c. vbi periculum. in princ. de elect. in 6. Et sacro Lugdunensi concilio approbante statutum est: mortuo Ro. Pontifice in ciuitate, vbi cum sua curia residebat, præsentibus Cardinales teneantur expectare absentes tantummodo decem diebus; quibus elapsis, ex tunc conueniant in palatium; vbi idem Pont. habitabat, pro electione Pontificis, & de clauibus abundè. d. c. vbi periculum. S. hoc sacro, de elect. in sexto. & clem. ne Romani. de elect.

12 SED quia de Cardinalibus facta est mentio; sciendum est, Pontianum Papam introduxisse Cardinales teste Ancharano in c. vbi periculum, de elec. in 6. in 1. col. & dicit, quod fuit anno Domini cccxxi. & non ponitur in cathalogo Põtificum. & addidit, quod Marcellum, qui fuit anno ccciii. cõstituit xv. Cardinalatus in vrbe Romana propter baptismum, & sepulturas hominum; sed in fasciculo temporũ Põtitanus ponitur anno cccxxiii. duorum mensium, & diei unius; & Marcellus anno cccxiii.

13 Dignitas verò Cardinalium est; quia in ANAC. nouo testamento post Christum Iesum pp. à Petro sacerdotalis incepit ordo: quia ipsi primo Pontificatus in ecclesia Christi datus est; Domino dicente ad eum. Tu es (inquit) Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo clauis Regni cælorum: & sic ipsi Petro tanquam principi in ecclesia Christi Pontificatus fuit traditus, & ipsi Apostoli ipsum Petrum eorum principem esse voluerunt: vt & reliquis omnibus præesset; & caput, & principiũ teneret Apostolatus; eandemq; formam suis successoribus, & reliquis Episcopis tradiderunt, vt in c. in nouo. 2. i. dist. & in c. sacrosancta. S. & post pauca. 2. 2. dist.

Et istis modis domini Cardinales representant ipsos beatissimos Apostolos. Nam assistunt Papæ tanquam principi, qui est vicarius Christi, & etiam quia summum Pontificem eligunt, & constituunt exemplo ipsorum Apostolorum, ut etiam dicit Andr. Barb. in tractatu de præstantia Cardinalium. 1. q. basilica primæ partis, nu. 29. de qua electione Pontificis paulò superius dictum fuit.

14 Innocent. III. Papa statuit, vt Cardinales galero rubeo uterentur honestandi ordinis gratia, vt in decretis ipsius Papæ habetur, de quo in summa conciliorum. Sed idem Andr. Barb. in dicto loco nu. 42. & seq. concludit Cardinales digniores Episcopis.

An

An diuus Hieronymus fuerit Cardinalis.

15 Et num. 44. vers. octauo dubitat, an beatus Hieronymus fuerit Cardinalis, & concludit pro affirmatiua: & ista opinio uidetur approbari; quia communiter in ecclesiis cū habitu Cardinalis pingitur: & in fasciculo temporum in Liberio Papa dicitur, Hieron. presbiter Cardinalis incipit clarescere.

Aug. Sed tamen contraria opinio videtur verior; nam auctoritas diui Augustini est clara, & non potest intelligi, prout intelligit Barbatia; nam diuus Augustinus ait ad diuum Hieronymum. in c. quanquã. 2. q. 7. Quanquam secundum uocabula, quæ usus obtinuit Augustinus sit presbitero maior; Augustinus tamen Hieronymo minor est: nam si fuisset diuus Hieronymus presbiter Cardinalis, non ita dixisset diuus Augustinus.

Dicit idem vterius Barbatia, diuum Hieronymum dicere in c. ecclesiam habet. 16. q. prima, ecclesiã habere Senatam, idest cætũ presbyterorũ, & intelligit de presbyteris Cardinalibus, quod nõ habet rationem; quia diuus Hieronymus nõ fuit presbiter Romanæ ecclesiæ: quãuis Barbatia id asserat; cum in legenda Breuiarii hodierni legatur factum fuisse presbyterum à Paulino Episcopo Antiochiæ; nec

minus legitur in dicto Breuiario, quod statutum fuerit de ipso eligendo in Pontificem, & quod aufugerit; & sic opinio ista Barbatia non habet aliquod fundamentũ. Itẽ in prologis diuersis in Biblia semper nominatus Hieronymus presbiter: & si fuisset Cardinalis; additum fuisset. Habetur etiã in summa conciliorum in decretis Innocentii primi Papæ hæc uerba; Eodẽ tẽpore florebat Hieronymus presbiter in Bethleem. Itẽ alio loco in decretis Bonifacii primi uerba hæc. Huius Põtificatum insignẽ reddidit diuus Hieronymus presbiter, moritur in Bethleem etatis suæ anno nonagesimo primo, nec de Cardinalatu aliquid dicitur. Innocentius fuit electus anno 404. aliàs 407. Bonifacius anno 423. Et tamen hoc tempore erat mentio de nomine Cardinalatus; vt patet in Honophrio de vita Põtificum, & de creatione Cardinalium, incipiendo ab anno 404. & sequentibus. Et affirmari potest, diuum Hieronymum non fuisse Cardinalem, cum in c. vnico. de reliquis, & veneratione sanctorum in vi. Bonifacius Papa vi. I. nomine beati Hieronymum tantummodo sacerdotii præditum, & tamen nominat beatum Gregorium Pontificem, & beatos Augustinum, & Ambrosium Antistites.

DISTINCTIO. I. FINIS.

DE DIGNITATIBVS, ET ORDINIBVS ECCLESIASTICIS.

DISTINCTIO SECVNDA.

DE PATRIARCHIS.

Isido.

PATRIARCHA græca lingua summus patrum interpretatur: quia primum post Apostolicam tenet locũ: & ideo quia summo honore fungitur, tali nomine censetur. c. clerici. S. Patriarcha. 2. 1. dist.

Secunda sedes fuit primo tempore apud Alexandriam, quæ beati Petri nomine à Marco eius discipulo, atque Euangelista consecrata est.

Tertia sedes apud Antiochiam eiusdem beati Petri Apostoli habetur nomine honorabilis; quam illinc prius, quàm Romam ueniret, habuit. c. sacrosancta Romana. 22. dist.

H Sed

Anac. Sed postea in Constantinopolitana synodo ecclesia Constantinopolis secundum à sede Apostolica locū accepit d. c. sacrosancta. in fi. 22. dist.

Ex vi synodo generalis. Vnde Alexandrina est tertia, vel secunda post Romam; Antiochena quarta, vel tertia, Hierosolimyana quinta, uel quarta. c. renouantes ead. dist. 22.

DE LOCIS PATRIARCHARVM, ET CAETERORVM PRAELATORVM.

Lvcl. 17 pp. Vrbes, & loca, in quibus primates praesidere debent, non à modernis, sed multis ante aduentum Christi statutae sunt temporibus, quarum primates gentiles etiā pro maioribus negotiis appellabant: In ipsis uerò urbibus post aduentum Christi Apostoli, & eorū successores Patriarchas, & Primates posuerunt, ad quos Episcoporum negotia (salua tamen in omnibus Apostolica auctoritate) & maiores causae post Apostolicam sedem sunt referendae. c. vrbes, & loca. 80. dist.

Clem. pp. In illis uerò ciuitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi flamines eorum, atque primi legis doctores erant; Episcoporum Primates, uel Patriarchas beatus Petrus poni praecipit, qui reliquorum causas Episcoporum, & magna negotia in fide agitent.

In illis autem, in quibus dudum apud praedictos Ethnicos erant eorum Archiflamine, quos tamen minores esse tenebāt, quam memoratos Primates; Archiepiscopos institui praecipit.

In singulis uerò reliquis ciuitatibus singulos, & non plures Episcopos constitui praecipit, qui Episcoporum tantum uocabula sortirentur: quoniam neque inter ipsos Apostolos par fuit institutio: Sed vnus praefuit omnibus. c. in illis uerò ciuitatibus. 80. dist.

Ifid. 18 Archiepiscopi graeco uocabulo interpretantur; quod sint summi Episcoporum, ac etiam Metropolitanis uocantur à mēsurā ciuitatum. c. clerici. S. Archiepiscopus. dist. 21.

Aug. 19 Episcopus est nomen operis, non honoris: graecum enim est, quod ille, qui pra-

ficatur illis, quibus praest, superintendit Scopos quippe intentio est: ergo Episcopos latinè superintendentes dicere possumus; ut ille intelligat non esse Episcopum, qui praesse dilexerit, non prodesse. c. qui Episcopatum. 8. q. 1. Et qui quæ *Aug.* runt, quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi mercenarii sunt; quia omnes, qui praeficiuntur, non semper cæteris meliores sunt. c. sunt in ecclesia. 8. q. 1. Quod inferendum est aduersus eos, qui de Episcopatu intumescunt; & putant se non dispensationem Christi, sed Imperium consecutos. c. illud inferendum. ead. 8. dist. 1.

DE DIGNITATE EPISCOPORVM.

20 Ad Episcopum pertinet Basiliscarū consecratio; unctio altaris: & consecratio *If. Epi.* chrismatis: Ipse praedicta officia, & ordines ecclesiasticos distribuit: Ipse sacras Virgines benedicit. c. perlectis. S. ad Episcopum. 25. dist. & c. quamuis. 68. distin.

Sed principalis dignitas Episcoporum est: quia tenent locum Apostolorum. c. cor- *DAM. pp.* episcopi, & c. quorum vices. 68. dist. ubi *& Vrb. pp.* ex dictis diui Augusti. interpretatur psal. 44. pro patribus tuis nati sunt tibi filii: Patres fuerunt Apostoli, & filii sunt Episcopi.

21 Ideo summus Pōt. Episcopos uocat fratres, & in tantum: quia si in literis esset scriptum Episcopum uocari filium, illae literae essent falsae. c. 6. de crim. fal.

22 Sed Cardinales, nō Episcopos, uocat filios, patet in multis locis, pro nunc sufficiat tex. in c. dilecto filio. de supplenda negligentia praelatorum, & c. in praesentia, de probat. S. dilect. filius, & c. licet. 3. de testib. & in extrauag. 1. de emp. & uendi. in communibus.

23 Ceterus uerò Cardinaliū; quia inter ipsos sunt sex Episcopi Cardinales, omnes uocantur fratres, prout in c. in genesi, & c. Ecclesia, in fi. capitulorum de elect.

Illi sex Episcopi sunt, primus Hostiensis; secundus Portuensis, & S. Ruffinae; tertius Sabinensis; quartus Tusculanensis; quintus Praenestinus; sextus Albanensis.

Item

24 Item Episcopi propriè, non abusuè nominantur Reuerendisimi: quia hoc titulo nominat Iustinianus in pluribus constitutionibus, sufficiat. l. si quis, & l. cum lege. C. de Epif. & cler. ibi, discutiendo à uiro Reuerendissimo locorum Antistite, & cum lege Leonina uiris Reuerendisimis Episcopis.

Episcopi etiam dicuntur sanctissimi; Christi legati existūt: spirituales sunt patres, fratres, & coepiscopi PP. clem. 1. S. nec super, uers. Episcopi, de poenis.

GRE. pp. Et Gregorius PP. in c. perlatum 88. distin. Episcopum nominat Reuerendisimum fratrem.

Quia uero Episcopi nulla die sine causa rationabili transire debent sine missa, quādo non possunt commodè ad ecclesias accedere, indulgetur eisdem, ut possint habere altare viaticum, & in eo celebrare, aut facere celebrari, ubique absq; interdicti transgressione. c. fi. de priuile. in 6.

Episcoporum auctoritas in dispensatione, habetur in Spec. 1. parte, tit. de dispensa. S. nunc de dispensatione Episcoporum, & enumerat 163. casus, & subdit generalem esse episcoporum potestatem, & ideo considerat alios casus, & num. 21. enumerat, quibus casibus episcopus prohibeatur dispensare.

De auctoritate episcoporum contra aleatore, habetur in iure ciuili l. fi. C. de religio. & sumptibus funerum.

DE PRAESBYTERIS.

25 *Svmmi* Pontifices, & minores sacerdotes à Deo sunt instituti per Moisen, qui ex praeepto Domini Aaron in summum Pontificem; filios uerò eius unxit in minores sacerdotes, quæ discretio in nouo testamēto ab ipso Christo sumpsit exordium, qui duodecim Apostolos tāquam maiores sacerdotes, septuaginta duos discipulos quasi minores sacerdotes instituit: & Apostoli eandem formā secuti in singulis ciuitatibus Episcopos, & Praesbyteros ordinarunt. c. 1. S. summi, & S. simpliciter, & S. hanc eandem.

ANAC. pp.

21. dist. & c. in nouo. S. uidentes, eadem 21. distin.

26 Presbyter autem graecè, latinè senior interpretatur, non modo pro ætate, uel decrepita senectute, sed propter honorē, & dignitatem, quam acceperunt, Presbyteri nominantur. Ideo autem sacerdotes presbyteri uocantur: quia sacra dant, sicut Episcopi, quamuis non habeant Pontificatus apicem; quia nec chrismate frōtem signant, nec paraclatum spiritum dant; quod solum debere Episcopis lectio actuum Apostolorum demonstrat.

27 Vnde sacerdotes sunt; quia apud ueteres iidē Episcopi, & Presbyteri fuerunt: quia illud nomen dignitatis, & non ætatis est. c. clerici. S. presbyteri. 21. distin. Quid enim facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod Presbyter non faciat?

28 Et ad tollendam scismatum semina, dū dicebatur, ego sum Pauli, ego sum Apollinis, ego sum Cephæ, in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris superponeretur omnibus, qui uocaretur Episcopus. c. legimus. 93. dist. Et ideo nouerint Episcopi, se esse maiores presbyteris magis consuetudine, quam dispensatione Dominicæ ueritatis. c. olim. 95. distin. & ideo Episcopus sedens non patitur presbyterum stare; in ecclesia, sublimior sedeat; infra domum collegā presbyterorum se esse cognoscat. c. Episcopus in qualibet, & seq. 96. dist.

30 Omnes tamen presbyteri, & reliqui clerici, omnesque Principes, tam maioris ordinis, quam inferioris, & reliqui populi, non solum infames, sed etiam exfortes à regno Dei, & consortio fidelium, & à liminibus sanctæ Dei ecclesiæ alienentur, si Episcopis non obedierint. c. fi. cut. 11. q. 3.

31 Presbyter cum ordinatur Episcopo eū benedicite, & manum super caput eius tenete, etiam omnes presbyteri, qui praesentes sunt, manus suas iuxta manus Episcopi super caput illius teneant. Sicuti autem in die suæ ordinationis sacerdos oratio; utroque humero ambitur; ita tempore consecrationis, id est dum missam dicit, eodem oratio debet uti instanter.

H 2

stanter. c. presbyter. 23. distin.

Uf. Ep. Ad presbyterum pertinet sacrificium corporis, & sanguinis Domini in altari Dei conficere, orationes dicere, & benedicere dona Dei. c. perlecti. S. ad presbyterum. 25. dist.

DE DIACONO.

32 LEVITAS, idest Diaconos, ab Apostolis ordinaros legimus: quorum maximus fuit beatus Stephanus. c. 1. S. Levitas, 21. dist. & pro obedientia nouerint Diaconi Dominum elegisse Apostolos. *i. Episcopos, & presbyteros, post ascensum Domini in cælum Apostolos sibi constituisse Diaconos Episcopatus sui, & ecclesiæ ministros. c. Dominus noster S. meminisse. 93. dist. Et Leuitæ ex nomine auctoris sui sunt vocati. De Leui. n. filio Iacob Leuitæ exorti sunt, à quibus in templo Dei mysticè sacramenti ministeria exhibentur. Hi græcè Diaconi, latinè ministri dicuntur: quia sicut in sacerdote consecratio, ita in Diacono ministerii dispensatio habetur. c. clericos. S. Leuitæ. 21. dist.*

33 Nam ad Diaconum pertinet assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quæ aguntur in sacramentis Christi, in baptismo, siue in chrisimate, & patena, & calice; oblationes quoque inferre, & disponere in altari: componere etiam mensam Domini, atq; vestire; crucem in ferre: & prædicare Euangelium: & Apostolum. i. epistolam ad populum, cum de est Subdiaconus; ad ipsum quoque pertinet officium dicendi Litanias; ipse præmonet, aures habere ad Deum; ipse hortatur, clamare; ipse donat pacem; & ipse annunciat festiuitates. c. perlectis. S. ad Diaconum. 25. dist.

34 Diaconus, cum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manus super caput eius ponat; quia non ad sacerdotiũ, sed ad ministerium consecratur. c. Diaconus. 23. distin.

Ex cõc. Tol. c. 2. Vnum orarium oportet Leuitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, idest prædicat: dexteram autem partem

liberam oportet habere: vt expeditius ad ministerium sacerdotale recurrat. c. unum orarium, in prin. 25. dist.

35 Et præsentè presbytero Diaconus Eu- *Ex cõc. car. 4.* charitiam corporis Christi populo, si necessitas cogit, iussus eroget. c. præsentè. 93. dist.

DE SVBDIACONO.

36 SVBDIACONOS procedente tempore Ec- *Uf. Ep.* clesia sibi constituit. c. 1. in fi. 21. dist. Et sic dicuntur; quia subiacent præceptis, & officiis Leuitarum. c. clericos. S. Hypodiaconos. ead. 21. dist.

37 Nullum facere Subdiaconum præsu- *GR. pp.* mant Episcopi, nisi qui castè victurum promiserit; quia nullus ad ministerium altaris accedere debet; nisi eius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata. c. nullum. 28. dist. Ac in Concilio Carthaginense decretum est, Episcopus, Presbyterum, & Diaconum debere continere. c. cum in præterito. 84. dist. *Ex cõc. car. tag. 2.*

38 Si quæritur, quomodo Ecclesia imponit alicui necessitatem continendi, cum continentia sit res voti, non præcepti, respondetur; quòd Ecclesia neminem cogit continere, sed in ordine, quem dat, potest imponere legem, quam vult; vt dicit glo. in d. c. nullum. 28. dist.

39 Quantum ad Ecclesiam orientalem vxorati possunt suscipere ordines etiam sacros; sed si soluti ordinantur, tenentur continere. c. si quis eorum, & ibi gl. notabilis 32. dist. & glo. in c. fi. 31. dist.

40 Subdiaconus cum ordinatur; quia manus impositionem non accipit, patenā de manu Episcopi accipiat uacuam, & calicem uacuum. De manu verò Archidiaconi accipiat vrceolum cum aqua, manile, & manutergium. c. Subdiaconus vi. 23. dist.

DE ACOLYTHO.

41 ACOLYTHI græcè, latinè ceroferarii dicuntur a deportandis cereis, quando legendum est Euagelium, aut sacrificium auferendum. Tunc enim accenduntur lumi-

DE HOSTIARIO.

luminaria ab eis, & deportantur, non ad effugiendas tenebras, dum sol eodè tempore rutilat; sed ad signum lætitiæ demòstrandum, vt sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Euangelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. c. clericos. S. Acolythi. 21. dist.

42 Acolythus cum ordinatur ab Episcopo quidè doceatur, qualiter in officio suo agere debeat; sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo: vt sciat se ad accendenda luminaria ecclesiæ micipari: Accipiat & vrceolum uacuum ad suggerendum vinum in eucharistiam sanguinis Christi. c. Acolythus. 23. dist.

DE EXORCISTA.

43 EXORCISTÆ ex græco in latinum adiurantes, siue increpantes uocantur. Inuocat enim super cathecumenos, vel eos, qui habent spiritum immundum, nomè Domini Iesu; adiurantes per eum; vt egrediatur ab eis. c. clericos. S. Exorcistæ. 21. distin.

Ex cod. Et Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi Episcopo: Accipe, & commenda memoriæ: & habeto potestatem imponendi manus super energumenum, siue baptizatum, siue catechumenum. c. Exorcista. 23. dist.

DE LECTORE.

45 AD Lectorem pertinet lectiones pronũciare, & ea, quæ Prophetæ vaticinarunt populis, prædicare. c. perlectis. S. ad lectorem. 25. dist.

Ex cõc. Cart. 4. Lector cum ordinatur, faciat de illo verbũ Episcopus ad plebem, iudicans eiusdem fidem, ac vitam, atq; ingenium: post hoc spectante plebe tradat ei codicè, in quo Lecturus est, dicens: Accipe; & esto relator verbi Dei: habiturus partè cum eis, qui verbum Dei ministrauerunt, si fideliter, & vtiliter impleueris officium tuũ. c. Lector. 23. dist.

46 HOSTIARI, idest Ianitores; qui in veteri testamento electi sunt ad custodiam templi, vt non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicitur autè Hostiarii, quòd præfint hostiis templi. Ipsi enim tenentes clauis omnia intus, extraque custodiunt, atque inter bonos, & malos habentes iudicium, fideles recipiunt, & respuunt infideles. c. clericos. S. hostiarii. 21. dist.

Hostiarius, cum ordinatur, postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari; Ad suggestionem Archidiaconi tradat ei Episcopus clauis Ecclesiæ de altari dicens ei: Sic age: Sic viue quasi redditurus Deo rationem pro iis rebus, quæ his clauibus recluduntur. c. hostiarius. 23. dist. *Ex cõc. Cartha. ginè. 4.* Non oportet Lectores, aut Hostiarios orariis vti, & sic legere, aut psallere. c. nõ oportet. Nec lectoribus licet sacra vasa altaris portare, nec aliis, nisi sint Subdiaconi. c. non liceat 23. dist.

DE PSALMISTA.

48 PSALMISTA, idest cantor potest absque licentia Episcopi sola iussione presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero. Vide, vt quod ore cantas, corde credas: & quod corde credideris, operibus completes. c. psalmista. 23. dist.

49 Sed est etiam prima tonsura, quæ quamuis non computetur in ordinibus, datur tamen ab Episcopo: de qua in Concilio Trid. sess. 23. cap. 4.

DE OFFICIIS ARCHIDIACONI, ET ALIORVM.

HI sunt ordines, & ministeria clericorum, quæ tamen auctoritate Põtificali in Archidiaconi cura Primicerii, & Thesaurarii sollicitudine diuiduntur. Archidiaconus enim imperat Subdiaconis, & Leuitis, ad quem ista pertinent ministeria, ordinatio vestiendi altaris à Leuitis; cura incensi, & sacrificii necessaria sollicitu-

do, quis Leuitarum ad populum Euangelium legat, quis preces dicat, seu responsoria in dominicis diebus, aut solemnitatibus decanter. Sollicitudo quoque Parochiarum, & ordinatio, & uirga ad eundem pertinent curam, pro reparandis diocesanis basilicis ipse suggerit sacerdoti; ipse inquirat parochias cum iussione Episcopi, & ordinamenta, & res basilicarum, & parochiarum gesta, & libertatum ecclesiasticarum Episcopo idem refert, collectam pecuniam de communione ipse accipit, & Episcopo defert, & clericis proprias partes ipse distribuit. Ab Archidiacono nunciatur Episcopo excessus Diaconorum, ipse denunciatur sacerdoti in sacrario ieiuniorum dies, atque solemnitate, & ab ipso in ecclesia publice predicatur. Quando uero Archidiaconus absens est, vicem eius Diaconus sequens adimplet, dist. 25. cap. perlectis. §. hi sunt ordines, usque ad §. Archipresbyter, & cap. 2. de officio Archidiaconi.

50 Archidiaconus post Episcopum est Vicarius, & omnis cura ad eum pertinet in clero, tam in vrbe, quam eorum, qui per parochias habitant: & delinquentium rationem coram Deo redditurus est. c. 1. de officio Archidiaconi, & cap. ad hanc nos. 7. eod.

51 Criminalia, per quae omnia vasa ecclesiae intelliguntur, ad custodiam Archidiaconi spectare. c. 3. eod.

Archidiaconus non potest excommunicare. c. 5. eod.

52 Sed Archidiaconi non sint temerarii aduersus Episcopum: Nam si Archidiaconus semel, & secundo contra fidem homagii praestiti, id est obedientiae, ut dicitur glo. ac debitam reuerentiam negauerit, Episcopum esse suum dominum, vel in foro saeculari deposuerit contra ipsum in questione super spiritualibus, aut tam in uasorum Episcopi, & sociorum eius, vel complicibus causam, aut consilium praebuerit, ipse Archidiaconus tanquam membrum putridum ab ecclesia perpetuo abscindatur, & beneficia sua personis idoneis assignabuntur. c. grauem, de

excess. praela.

53 Archipresbyter uero se esse sub Archidiacono, eiusque praecipis, sicut Episcopi sui sciat se obedire. Et (quod specialiter ad eius ministerium pertinet) super omnes presbyteros in ordine positos curam agere, & assidue in ecclesia stare; & quando Episcopus absens erit, ipse vice eius missarum solemnitas celebret, & collectas dicat, vel cui ipse iniunxerit. d. c. hi sunt ordines. §. Archipresbyter, & c. 1. & 2. de officio Archipresb.

54 Quando Episcopus missam canit, debet Archipresbyter praecipere Sacerdotibus, ut induant se vestimentis sacris, & qualiter ad missam procedant.

55 Praecipit custodi Ecclesiae, ut in sacrario Eucharistia propter infirmos non desit: & prouidere debet, ne sine confessione, vel confirmatione corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi aliquis moriatur; confessionem peccatorum, qui a foris ueniunt, recipit cum omnibus sacerdotibus.

Ad Christianos faciendos, & baptizandos infantes, & ad succurrendum omnia a Sacerdotibus iubebit fieri. cap. 3. de officio Archipresb.

56 De Archipresbytero uero rurali dispositum est: ut singulas plebes habeant Archipresbyterum propter assiduam erga populum Dei curam, & sollicitudinem gerat non solum vulgi, sed etiam presbyterorum, qui per minores titulos habitant.

Et renunciet Episcopo, qua unusquisque industria diuinum opus exerceat: & Episcopus non debet contendere non egeret Archipresbytero: quia Episcopus praestitum est matri Ecclesiae Archipresbyteri plebibus, ut cuncta referantur ad Episcopum: nec contra eius decreta aliquid ordinare praesumat. c. si. de officio Archipresb.

57 Aduertendum tamen est, quod infra annum Archidiaconi debent fieri Diaconi, & Archipresbyteri, Presbyteri, aliter honorem amittunt non obstante iusta causa non promouendi. c. si. de aetate, & qualitate.

Ad

58 Ad Primicerium pertinent Acolythy, exorcistae, Psalmistae, atque Lectores. Signum quoque dandum pro officio clericorum pro uitae honestate: & officium cantandi, & peragendi, sollicitè, lectiones, psalmum, laudes, & responsoria officiorum, quis clericorum dicere debeat. Ordo quoque, & modus cauendi in choro pro solemnitate, & tempore. Ordinatio quoque pro luminaribus deportandis. Siquid etiam necessarium fuerit pro reparatione basilicarum, quae sunt in vrbe, ipse denunciatur Sacerdoti, epistolas Episcopi pro diebus ieiuniorum parochianis per Hostiarios ipse dirigat clericos, quos delinquere cognoscit, ipse destringat; quos uero emendare non ualet, eorum excessus ad agnitionem Episcopi deferat, Basilicanos ipse constituat, & matriculam ipse disponat. Quando autem Primicerius absens est, ea, quae dicta sunt, ille exquirat, qui ei, aut lege est proximior, aut eruditione, d. c. perlectis. §. ad Primicerium, & c. vnico. de officio Primicerii.

59 Ad Thesaurarium pertinet Hostiarii Basilicarum ordinatio, incensi praeparatio, cura chrismatis conficiendi, cura baptisterii ordinandi, praeparatio luminariorum in sacrario, & sacrificiis. d. c. perlectis. §. hi sunt ordines. §. ad thesaurarium. Officium Sacristae est custodiam habere sacrorum uasorum, & uestimentorum, seu totius thesauri ecclesiastici, necnon quae ad luminaria pertinent, siue in cera, siue in oleo. c. vnico, de officio Sacristae.

60 Officium Custodis est Archidiaconi iussioni obedire, & signa horis canonicis pulsare; pallas, & omnia Ecclesiae custodire; lampades, & lanternas in accendendo, seu extinguendo peruigil existere: ut cuncta cum discretionem agantur: & panem, & uinum ad missam omni tempore praeparatum habere; & omnes oblationes, seu eleemosinas, seu decimas inter fratres diuidere: & Archidiaconus, Archipresbyter, & Custos, hi tres simul iuncti uno animo prouidere debent, & perficere omnia, ut non sit inuidia, ne-

que zelos inter ipsos. c. 1. & 2. de officio custodis.

Pallas uero ecclesiae, & uela, quae in sanctuario sunt, si sordida fuerint, ac ministeria, Diaconi cum humilibus ministris intra sanctuarium lauent, non eiicientes foras a sacrario, & uelamina Dominicae mensae abluant, ne forte puluis Domini corporis male decidat: Sindonem uero non foris abluant, & erit hoc non operanti peccatum. Idcirco intra sacrarium Ministris praecipitur cum diligentia custodia. Sed Peluis noua comparitur, & praeter hoc nihil aliud tangat: Sed nec ipsa peluis extrinsecus uelis apponatur lauantis, nisi quae ad Domini altaris cultum pertinent. Pallae in alia pelui lauantur, & in alia uela ianuarum. Cura sit etiam Hostiariis ex admonitione maioris, ne quis negligens, aut ignarus ad uelum ianuae domus Domini manus incognitae tergat: sed statim coercitus discat omnis homo; quia uelum atrii domus Domini est. c. nemo per ignorantiam, §. Pallas uero, de conse. dist. 1.

DE OFFICIO VICARII EPISCOPI.

61 Vicarius Episcopi non debet esse Laicus. c. in noua. 16. q. 7. Et quauis habeat generalem commissionem: non tamen potest inquirere, corrigere, aut punire aliquorum excessus, seu beneficiis, vel administrationibus amouere, vel beneficia conferre: nisi specialiter concessum sit. c. 2. de officio Vicarii. in 6.

62 Et canonicus Ecclesiae, si est Vicarius, in choro sedet suo loco canonicus, Gemianus in c. a collatione, num. 6. de appell. in 6.

QVI PROMOVERI NON POSSINT, AUT IMPEDIMENTIS CIRCA ORDINES.

63 HOMICIDIUM impedit ordinationem: de quo, & quomodo impediatur, habetur parte. 6. rubrica, de Homicidio. Et qui exercuerint officia saecularia, non ordinantur.

dinatur, nisi post reddita ratiocinia. c. vnico, de obliga. ad ratiocin. Et curiales non esse ordinandos, est manifesta ratio; quoniam à curia sæpe repetuntur: vnde cauendum est ecclesie propter tribulationem, quæ sæpe de his ecclesie prouenit. c. designata sunt, § 1. distinct.

Item si quis in ægritudine baptizatus fuerit, nõ debet presbyter ordinari, nisi forte & c. in ægritudine. § 7. dist.

Scienter autem rebaptizatis, vt promoueantur ad clericatus gradum, permittendum non erit. c. confirmandum. § 0. dist.

LEO PP. Et qui hæreticæ communionis contagione se maculauerint; & redeunt, recipiuntur sine spe promotionis, vt suis ordinibus perseuerent. c. si quis hæreticæ. § 1. q. 1.

Et Acolytus, qui credens infano consilio mulierum sortilegarum, fuit baptizatus & desiderat ad superiores ordines promoueri, non admittetur, si publicum est peccatum, nisi velit religiosus fieri, cum dispensatione tamen. Si verò occultum est delictum, promoueri poterit, & expiare excessum suum dignis fructibus poenitentia. c. 2. de apostatis.

Item si Acolytus fuit in conflictu, in quo aliqui occisi sunt, sed non facto, aut consilio illius, si ad frugem melioris uitæ transisse dicetur, potest ad Subdiaconatus ordinem promoueri. c. si. de cle. percussor.

Clericus nõ ordinatus si exercuerit ea, quæ ad ordinem spectant, abiiciatur ab ecclesia, & nõquam ordinetur. c. 1. de clerico non ordinato.

Diaconus missam celebrans ad sacerdotium non poterit promoueri, & à diaconatu suspensus sit biennio, vel triennio.

De beneficio agatur misericorditer cum eo, ne ad sæculi negotia reuertatur.

Et Episcopus curam exigit de agenda poenitentia: & salubrius prouisum erit: si ad regularem uitam se transferat. c. 2. de cleric. non ordin.

Dubitanti se ordinatum in sacerdotem diaconatus ordine prætermisso iniungitur poenitentia, qua peracta; quia non intelligitur iteratum, quod factum esse noscitur, ordinatur in Diaconum, & permittitur in ordine Sacerdotis ministrare. c. vni-

co, de clerico per saltum promot.

Si autem non baptizatus ordinatur, non recipit ordinis characterem, quia baptizatus est ianua: Ideo baptizatur: & iterum ordinatur. c. 1. & si. de presbytero nõ baptizato.

Qui suscipit ordinem Diaconatus furtiue, non tamen prohibitus, sub excommunicationis poena Episcopus imposita digna satisfactione suo arbitrio dispensabit. c. 1. de eo, qui ordinem furtiue.

Si verò suscepit contra excommunicationis poenam, monetur suscipere habitum religionis, in quo si laudabiliter conuersatus fuerit, poterit misericorditer prouideri.

Alioquin nulla ratione conceditur ad ordinem presbyteratus promoueri, d. c. 1. §. si uerò, de eo, qui ord. fur.

Idem si suscipiuntur ordines subdiaconatus, & diaconatus. c. si. cõ. de eo, qui ord. fur.

Sed si recipit minores ordines licite, & furtiue subdiaconatum permittitur celebrare in minoribus ordinibus duntaxat; & dispensatur de subdiaconatu: & in cæteris habendis, post tamẽ habitum religionis susceptum, & laudabilem conuersationem, c. 2. de eo, qui ord. fur.

Qui occidunt Rectorem Ecclesie, uel clericum, nõ admittuntur in clericorum collegium, nec possunt assequi honorem in domibus regularium, nisi misericorditer fuerit dispensatum. c. pen. de poenis.

Qui solemnem poenitentiam egerint, promoueri non possunt, nisi ex necessitate, propter quam tolerantur inter Hostiarios, & Lectores. c. in capite, in fine, & c. illud quoque. § 0. dist. & c. maritum, distin. 33.

Dubitabatur in § 0. dist. vtum post peractam poenitentiam sacerdotes in propriis ordinibus remanere deberent, vel clerici ad maiores conscendere: & decisum est, quod sacerdotes redeunt ad pristinos gradus; quos satisfactio poenitentia præcessit, vel condigna peccatorum confessio. Qui uerò negligit poenitere, nec luget, quæ gesfit, & lugenda sine ullo pudore religionis, vel timore diuini iudicii, committit,

mittit, eum nullo modo posse ad pristinum gradum restaurari. c. Domino. §. illos, & §. qui uerò negligit. § 0. dist.

STE. PP. Item clericus, qui Episcopum suum accusauit, vel ei infidetur extiterit, non est recipiendus: quia infamis effectus est, & à gradu debet recedere. c. clericus. § 3. q. 4.

GRE. PP. Nec ille, qui in furiam versatus insanuit, vel afflictione diabolica vexatus est: Nec ille, qui per emptionem ad imitationem Simonis Magi pecuniam obtulit. c. maritum, in fi. § 3. dist. & seq. capitibus.

Ille, qui fuit fur, si restituerit, & poenitentiam egerit, & non sit infamis, promoueri poterit. c. 2. de furtis.

VRE. PP. Filii presbyterorum promoueri prohibentur. c. 1. de filiis presbyterorum. Sed si morum honestas commendabiles fecerit, non solum sacerdotes, sed summi Pontifices fieri possunt. c. 2. dist. § 6.

Bigamus prohibetur promoueri, & qui uiduam, vel eiectam meretricem, vel ancillam duxerit uxorem, dist. § 4. c. cognouimus, & c. Si quis uida, & c. uida.

Amb. & NIC. PP. Est autem bigamus, qui duas habuit uxores, siue baptizatus ambas, siue ante baptismum alteram habuit. c. vna tantum. § 26. dist. & c. si. § 28. q. 3.

Idem ex pluribus concubinibus. c. penul. de bigamis.

Si quis laicus primam duxerit, & in sacris constitutus alteram, quamuis uerè nõ sit bigamus; quia secundum matrimonium non ualet; tamen quia quantum in ipso fuit, secundas nuptias contraxit, tanquam de bigamo iudicatum fuit. c. 4. in fi. de bigamis.

Et idem in subdiacono, qui cum uida de facto contraxit, & eam cognouit: quia bigamiam poenam incurrit, licet bigamus non sit, cum non possit dici maritus uida. c. si. de bigamis.

Non est tamen bigamus, qui contraxit cum uirgine prius alteri desponsata per uerba de præsentibus, sed non cognita. c. debitum, in fine, de bigamis. Et non est uida dimissa à marito fatali necessitate, licet ex sponsalibus uxor sit appellata, & improprie sit ducta. c. presbyteri. §. uida uerò. § 4. dist.

Et sumpta occasione illius tex. glo. dubitat, an sit bigamus, qui duxit eam, quã prius corrupit, & concludit, quod non sit bigamus: & idem tenet glo. in c. vno, in uerbo contraxerunt, de clerico coniugato, in 6. & hanc sententiam sequitur Ioan. And. in c. tanta, qui filii sint legitimi; & Butrius, & Abb. in d. c. debitum: & hæc opinio est communis.

Læsi aliqua parte corporis promoueri prohibentur. c. 1. & 2. § 55. dist. Sed procedit in euidenti, & notabili læsione. c. si. de corpore uitiat.

Quibus uirilia fuerunt amputata ex uoluntate, non necessitate, promoueri nõ possunt, dist. § 55. c. si quis absciderit, & duobus sequentibus capitibus; & c. significauit, de corpore uitiat.

Nec etiam excluduntur a clero, qui a medicis, uel à barberiis, uel à dominis suis castrantur, ac qui à medicorum incisione claudus efficitur. c. si quis pro, & seq. § 55. dist. Nec qui digitum sibi casu abscidit. c. Lator præsentium. ea. § 55. dist.

Oculo priuatus non potest promoueri: Sed si post casus occurrerit, non amittit ordinem. c. si. dist. § 55.

DE CLERICIS PEREGRINIS.

64 CLERICI uenientes sine suorum ordinatorum literis, & offerentes iuramentum, quod sint quouis in ecclesiasticorum ordinum constituti, & petunt ad superiores ordines promoueri, non admittuntur, nisi constiterit de ipsorum canonica ordinatione per idonea argumenta. c. 2. de clericis peregrinis. Et glossa intelligit, idonea argumenta figilla episcoporum, sed si perdidit, probet amissionem, & tenorem ipsorum.

Nam de clericis in remotis partibus ordinatis statutum est, vt non minus quinque Episcoporum super ordinatione sua testimonio muniantur, quod & in aliis (similiter sunt incogniti) obseruatur: & ita vt in suspensione aliquanto tempore habeantur. c. 1. de cler. pereg.

65 Item ii peregrini, de quorum ordinatione non constat, non permittuntur celebrare

brare in plebibus Episcoporum: Sed si forsitan eorum aliqui secretò celebrare voluerint, poterunt sustineri. c. 3. eod.

66 De ætate ordinandorum, & de multis circa ordinationes habetur in concilio Tridétino Sess. xxiii. Et breuius in Compendio nostro.

De charactere ordinati, per uim, metiue.

67 Oritur vna notabilis dubitatio. Circa illos, qui suscipiunt ordines, & postea dicunt se ad hoc coactos fuisse, & admittuntur ad hoc allegandum, vt quotidie videmus in rescriptis Rom. Curia. Et tamen hoc habet aliquam difficultatem per tex. in c. maiores. §. inde quaritur, vers. propter quod, de baptismo, vbi character imprimitur in baptismo etiã quando aliquis terroribus, & suppliciis attrahitur, & ne detrimentum incurrat baptismi suscipit sacramentum. Et per illum tex. Abbas ibidem tenet, quòd ordinatus per metum tenetur continere, & dicit Doct. communiter ita tenere.

Sed, præmissa opinione glossæ Hostien. & Ioan. Andr. in d. c. maiores. & glo. in c. vbi ista. 74. distin. qui constituunt differentiam inter baptismum & ordinem, quæ non est vera: cum iidem doctores dicant, quòd metus purgatur, per ratifi-

cationem, & ratificatio non fieret, si character non fuisset impressus; quia ordo non est sine caractere. Ego dico verum esse characterem imprimi: Sed tamen suscipiens characterem per metum non tenetur continere. Ratio est: quia continentia non causatur a caractere, sed ex voto, quod præstatur in ordinatione c. nullum. 28. dist. & c. quanquam. 23. q. 1. & expressius in c. Diaconi. eadè 28. distin. & per glo. in d. c. nullum. ergo non est character, qui inducat continentiam, sed votum: & ideo antiquitus subdiaconi poterant uxores ducere, sed prohibitum fuit sexta Synodo, de qua in c. si quis eorum. 32. dist. Et nunc in orientali ecclesia vxorati suscipiunt sacros ordines, vt per gl. notabilem in c. Diaconi. in verbo Diaconi. 28. dist. quod facere non possent, si character continentiam induceret. Est ergo votum, quod inducit continentiam. Votum autem non valet, neque obligat præcedente metu, vt per Abb. in cap. Abbas, num. 21. de his quæ vi, metusve, & per tex. in cap. præsens. 20. quæstio. 3. nam per votum quis obligatur Deo, sed nihil nisi voluntarium est acceptum Deo, d. cap. præsens. circa finem.

DISTINCTIO II. FINIS.

DE OFFICIO PRAELATORVM, ET SACERDOTVM. VITA ET HONESTATE CLERICORVM.

DISTINCTIO TERTIA.

DE PRAELATIS.

Ex epist. 68
D. Pauli
et D. Hieron.

Piscopus debet habere gratiam docendi: quia conuersatio Innocentis absque sermone, quantum exemplo prodest, tantum silentio nocet; nam lauratu canum,

& baculo pastorum lupi sunt arcendi. In ipsa autem doctrina discretum oportet esse Rectorem, ne aut tacenda proferat, aut dicenda taceat. c. 1. incipit, pudicus. 43. distin.

69 Nam sæpe Rectores improuidi humanam gratiam formidantes amittere, loqui libere pertimescunt: & ueniente lu-

po

po fugiunt, dum se sub silentio abscondunt: & qui culpas corripere metuunt, incassum delinquentibus promissa securitate blandiuntur, qui iniquitatem peccantium nequaquam aperiunt: quia ab increpationis voce conticescunt: clavis quippe aperitionis est sermo correctionis, quæ increpando culpam detegit, quæ sæpe nescit ipse etiam, qui perpetravit. c. fit Rector. in prima parte 43. dist.

Et Dominus dicit. Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. Præconis quippe officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit: vt ante aduentum iudicis, qui terribiliter sequitur, ipse scilicet declamando gradiatur. Sacerdos ergo si prædicationis est nescius, quam tibi clamoris vocem daturus est præco mutus? d. c. fit Rector. §. clama. 43. dist.

Sacerdos nanque ingrediens, & egrediens moritur, si de eo sonitus non auditur: quia iram contra se occulti iudicis exigit, qui sine prædicationis sonitu incedit. d. c. fit Rector. §. sacerdos nãq; 43. dist. Et non est mundus a sanguine subiectorum, qui Dei consilium illis non annunciat: c. Ephesiis. ead. 43. dist.

Idem 70 Sed cū Rector se ad loquendum præparat, sub quanto cautelæ studio loquatur attendat, ne si inordinate ad loquendum rapitur erroris, vulnere corda audientium feriantur, & cum fortasse sapientem se videri desiderat, virtutis compagem insipienter abscondat. d. c. fit Rector. §. sed cum Rector.

Providendum tamen est sollicita intentione rectoribus, vt ab eis nõ solum praua nullo modo, sed nec recta quidem nimie, & inordinate proferantur: quia sæpe dictorum virtus perditur, cum apud corda audientium loquacitas incauta opportunitate leuigatur, & auctorem suum hæc eadem loquacitas inquirat, qui seruire auditoribus ad vsum profectus ignorat. d. c. fit Rector. 43. dist.

Aug. 71 Nam oportet eum, qui docet, & instruit animas rudes, esse talem, vt pro ingenio discentium semetipsum possit aptare, & verbi ordinem pro audientis capacitate dirigere. Debet ergo apprimere, id est val-

de esse eruditus, & doctus, irreprehensibilis, maturus, pauidus, id est timens peccare. c. oportet. 8. q. 1.

Nam pro gradu sui officium quemque meliorem esse oportet; qualis enim erit ædificatio discipuli, si intelligat magistro se esse maiorem. Vnde non solum Episcopi, presbyteri, & Diaconi debent magnopere providere: vt cunctum populum, cui præsent, conuersatione, sermone, ac scientia præeant: verum etiam & inferior gradus Exorcistæ, lectores, custodes ædium Acolythi, & omnes omnimodo, qui domui Dei deseruiunt: quia uehementer ecclesiam Dei destruit, meliores esse laicos, quàm clericos. c. qualis. 8. quæst. 1.

Sed pariter debet obseruare sacerdos, ne indignis, & non intelligētibus sacra mysteria sua prædicatione referare incipiat: qui enim ea docet, quæ ab auditoribus non valent intelligi nõ ad eorum utilitatem, sed ad sui ostentationem facit. c. fin. §. pariter. 43. dist.

74 Et ille Doctor percussor dicitur, qui sermone inutili conscientiam percutit infirmorum. Ideo oportet omnes fideles tenere eum sermonem, qui secundum doctrinam fidelis est, vt potens sit consolari in doctrina sancta, & contradicentes redarguere, & rectè viuentes, atque etiã rectam fidem tenentes consolidare. c. si. 45. dist.

75 Nam qui honore præstantior est, vilissimus computandus est, nisi præcellat scientia, & sanctitate. c. vilissimus. 1. q. 1.

76 Conuenit semper operam dare, ne quis culpa episcoporum de ecclesia pereat, si quis autem ultro, & crimine suo perierit, & poenitentiam agere, atque ad ecclesiam redire noluerint, ipsi episcopi in die iudicii inculpari erunt. Nec mouere episcopos debent conuitia perditorum, quo minus à uia recta, & a certa regula non recordant, quam Apostolus instituit dicens: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. c. si. 47. dist.

77 Et nõ sufficit ad salutem episcopo si turbis negligētium, vel quorumcunq; indoctorum fide, vel actibus adequetur. c. si. 8. q. 1.

Item

Amb. 78 Item si episcopus clericos suos non corrigit populum corrigere nõ valet. c. quid autem. 8. q. 1.

79 Episcopus gentiliu libros non legat, hæreticorum autem perlegat pro necessitate aut tempore. c. episcopus. 37. dist.

Ex cõ **Ac** etiam episcopus debet exponere sacra
ci. Car scripturam non grammaticam. c. cū mul
tag. 4. ta. 86. distin.

GRE. Sed nullus episcopus propter opprobrium
PP. senectutis, vel nobilitatem generis a par
GLE. uulis, vel minimis eruditis, si quid forte
PP. est utilitatis, aut salutis inquirere negligat. c. si. 38. dist.

Ex D. 80 Ornamenta autē episcopalia sunt virtu
Paulo. tes, quæ a Deo re promittuntur: dum dicitur, sacerdotes eius induantur saluari: non enim loca, sed vita, & mores sanctum faciunt sacerdotem. c. 1. 40. distin.

GRE. Et ne vacuum nomen episcopus teneat,
PP. alienam inopiam suam credat. c. fratre. 86. distin. Et nõ sunt sanctorum filii, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum. c. non est, 40. dist.

Io. Chri. Nam multi sunt sacerdotes, sed pauci sacerdotes, multi in nomine, & pauci in opere.

81 Videte ergo fratres, quomodo sedetis super cathedram: quia non cathedra facit sacerdotem: sed sacerdos cathedram: non locus sanctificat hominem, sed homo locum sanctificat. Non omnis sacerdos sanctus, sed omnis sanctus est sacerdos: qui bene sedit super cathedram, honorem accipit cathedræ, qui malè sedet: iniuriam facit cathedræ. Ideoque malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem. In iudicio enim tuò sedes. Si quidem bene vixeris, & bene docueris, populum instruis: Si bene docueris, & malè vixeris tui solius condemnator eris. Nam bene viuendo, & bene docendo populum instruis, quomodo viuere debeat. Bene aut docedo, & malè uiuendo, Deum instruis, quomodo te debeat condemnare. Item quicumque desiderauerit primatum in terra, inueniet cõfusionem in celo, nec inter seruos Christi cõputabitur, qui de primatu tractauerit: Nec vnusquisque eorum festinet, quomodo aliis maior appareat,

82 Sed quomodo omnibus inferior uideatur. Quoniam non qui maior fuerit in honore inter homines, ille est iustior: sed qui fuerit iustior ille maior. c. fin. 40. distin.

83 Vnde filii sacerdotum non prohibentur ab episcopatu, si ceterę uirtutes in eis inueniantur. Et hoc non pro regula assumitur, sed ad tempus ecclesię consultitur, intelligendo etiam de adulterorum filiis: quia illi tantum sunt abhominatio Domino, ad quos paterna flagitia hæreditaria successione descendunt. c. cenomanensem. 56. dist.

V. R. PP. Vnde narratur multos filios presbyterorū fuisse Pontifices in c. Ofius. ead. 56. dist. Vndecunque enim homines nascantur, si parentum vitia non sectantur, honesti, & salui erunt: semen enim hominis ex qualicumque homine Dei creatura est, & eo malè utentibus, malè erit, non ipsum aliquando malum erit. c. vndecunque. ead. 56. dist.

Pala. Et non est omnino nec de virtute, nec de vitio parentum, aut laudandus aliquis, aut culpandus. Nemo verè inde, aut obfcurus, aut clarus est: Imo magis respendet, qui natus est ex parentibus a virtute prorsus alienis, quam ipse, qui fuerit uirtute Dei mirabilis. c. nunquam. S. ite nõ est, 56. dist.

Aug. Et Dominus noster IESVS Christus uoluit non solum de alienigenis cõmissionibus, sed etiam de adulterinis nasci, nobis magnam fiduciam præstans: ut qualicumque modo nascamus, dum tamen uestigia eius imitemur, ab ipsius corpore non separemur, cuius per fidem membra effecti sumus. Iudas enim patriarcha concubuit cum Thamar nuru sua, & ex illo concubitu nati sunt Phares, & Zaram. Inde postea Salmon, qui fuit dux in deserto. Inde Obeth. Inde quoque Booz. Inde postea Isai qui fuit pater Dauid. Ex illa ergo progenie origo ducitur Christi, qui uerus sacerdos est: Ideoque si filii eius sumus, quæ ipse fecit, nos imitari debemus. c. dominus noster. 56. dist.

Io. Chri. Licet autem episcopi omnibus de se ipsis sperantibus non debeant in quantum possunt

Hiero. possunt denegatur se ipsos: plus tamen viduarum & orphanorū causæ sunt excquendæ; quia tueri debent vel ab episcopis, vel ab omnibus, prout diuina manifestat assertio. c. licet omnibus. 87. dist. Non tamen episcopus per se agat gubernationem viduarum, pupillorum, ac peregrinorum, sed per archipresbyterum, aut archidiaconum. c. episcopus. 88. distin.

Greg. 85 Pro malis etiam apud principes ecclesia debet intercedere, non eos ausu temerario defendere, sed quantum decet admouendo, atque intercedendo, ut aliis opem ferat, & opinio S. ecclesiæ nõ inquinetur. c. comperimus. & sequi. 14. quæst. 6.

Ex cõ
ci. Car
tag. 3.

Greg.

LIBE.
PP.

GRE.
PP.

Idem. Est & aliud genus persecutionis, de quo

Apostolus laborabat dicens. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? nam tantum frangitur bonus quatum amat. Et irascitur iustus peccatis peccatorum: non tamen odit, sed turbatur prælatus, quando nec corripitur impij, quibus non clamat: quia deficit ni dolore uidens non proficere, quod prædicat: Et ex charitate abundans iniquitas christianorū passio est. d. c. aduersitas. S. est & aliud.

Idem Grego. Est ergo persecutio iusti uel à leone in imperu, vel à dracone in insidii: unde oēs clamant. Deus in adiutorium meum intende, cum autem à vitiis subditorum prælatus affligitur, aliquando omnium est vna & insanabilis obstinatio, aliquando mali inueniuntur bonis admisti: at quando boni simul cum malis habitant, boni non sunt deserendi propter malos: sed potius mali tolerantur propter bonos: & maius malum in separatione bonorum committimus, quam in coniunctione malorum fugiamus: Quandiue rò omniū subditorum est obstinata malitia, tunc etiam corpore licet ab eis recedere, ne illorum nequitia semper in deterius proficiat. Et sic legitur B. Benedictum deseruisse eos, quos in necem suam vnanimiter conspirasse viderat. d. c. aduersitas. S. est ergo persecutio. vsque ad finem. 7. q. 1.

Idem Grego. Et prædicator gentium Damasci persecutionem passus, ut potuisset euadere, murum, funem, sportamq; quæsiuit, seq; latenter deponi voluit. Nunquid Paulum mortem tenuisse dicimus? quam se ipsum pro amore IESV testatur appetere? Sed cum in eo loco minorem sibi fructum adesse conspiceret, ad grauem laborem se alibi cum fructu seruauit. Fortis enim præliator Dei teneri intra claustra noluit, sed certaminis campum quæsiuit. c. si. 7. q. 1.

DE CAETERIS SACERDOTIBVS.

91 Sacerdotes Dei omisis euangeliis & prophetis videmus comædias legere, I ama-

amatoria bucolicorum versuum verba cantare, tenere Virgilium in manibus, & id quod in pueris id est causa necessitatis, crimen in se facere uoluptatis. c. sacerdotibus. 37. dist.

Idem. Item non ne vobis videtur in vanitate sensus, & obscuritate mentis ingredi, qui diebus, ac noctibus in dialectica arte torquetur? Qui phisicus perscrutator oculos trans caelos leuat, & ultra profundum terrarum, & abyssi in quodam inane demergitur? Qui iambum feruet, qui tantam metrorum syluam in suo studiosius corde distinguit & congerit? Et (vt ad alteram partem transeam) qui diuitias per fas & nefas quaerit? Qui adulatur Regibus, haereditates captat alienas, & opes congregat, quas in momento, cui sit relicturus, ignorat? c. non ne. 37. distinct.

Raba 92 Legimus de beato Hieronymo, quod cum libros Ciceronis legeret, ab Angelo est correptus, eo quod vir christianus paganorum figmentis intederet, ex quo videtur colligi, quod non est ab ecclesiasticis saecularium literarum quaerenda peritia. Sed contra legimus Moysen & Danielem omni scientia Egyptiorum & Caldeorum eruditos fuisse. Et Casiodorus in expositione psalterii testatur, quod omnis modus poeticae locutionis, quae libet varietas decorae pronunciationis a diuinis scripturis sumpsit exordium: & Deus in Daniele: & Salomone ostendit infidelibus se esse authorē totius eloquentiae & sapientiae. c. legimus. 37. dist.

Beda. 93 Sed distinctio soluit difficultatem: nam reprehenduntur, qui legunt saeculares literas ad voluptatem, Poetarum figmentis, uerborumque ornatu delectati: Quidam uero ad eruditionem eas addiscunt; vt errores gentilium legendo detestentur, & utilia, quae in eis inueniuntur, ad usum sacrae eruditionis deuote uertant. Tales laudabiliter saeculares literas addiscunt. Vnde beatus Gregorius quendam episcopum non reprehendit; quia eas didicerat: Sed quia contra episcopale officium pro lectione euangelica grammaticam populo exponebat. c. tur-

bat. S. cum ergo. 37. distinct.

Vnde si quis artem nouerit grammaticam, ^{Hieron.} vel dialecticam, ut recto loquendi rationem habeat, & inter falsa & uera diuidit, non improbamus: geometria, & arithmetica, & musica habent in sua scientia ueritatem: sed scientia illa non est pietatis. Scientia pietatis est nosse legem, intelligere prophetas, Euangelio credere, Apostolos non ignorare. Grammaticorum autem doctrina etiam potest proficere ad vitam, dum fuerit in meliores usus assumpta. c. si quis artem. 37. dist.

Imo statuit in Synodo Eugenius Papa, ^{Ex syn. EvG.} ab uniuersis episcopis omnimodo cura & diligentia habeatur; vt magistri constituantur subiectis plebibus & aliis locis, in quibus necessitas occurrerit, qui studia literarum atque artium dogmata assidue doceant: quia in his maximè diuina manifestantur, atque declarantur mandata. c. de quibusdam. 37. dist.

94 Si quid ueri de Deo Sibylla, vel Orpheus, aliiue uates gentilium, aut philosophi praedixisse perhibentur, ualet tantum ad reuincendum paganorum uanitatem. c. si quid ueri. 37. dist.

95 Sed diligenter obseruandum est, vt lex Dei cum legitur non secundum propriam ingenii uirtutem, vel intelligentiam legatur, vel doceatur. Sunt enim multa uerba in scripturis diuinis, quae possunt trahi ad eum sensum, quem sibi unusquisque sponte praesumpserit, sed non oportet: non enim sensum extrinsecus alienum, & extraneum debetis quaerere: vt quoquo modo ipsum ex scripturarum autoritate confirmetis; sed ex ipsis scripturis sensum capere ueritatis oportet. Et ideo oportet scientiam ab eo discere scripturarum, qui eam a maioribus secundum ueritatem sibi traditam seruat; vt & ipse possit eam, quam recte susceperit, competenter asserere. Cum enim ex diuinis scripturis integram quisque, & firmam regulam ueritatis susceperit, absurdum non erit, si aliquid etiam ex eruditione communi, ac liberalibus studiis, quae forte etiam in pueritia attingit, ad asseritionem ueri dogmatis conferat;

ferat: ita tamen, ut ubi uera didicit, falsa, & simulata declinet. c. relatum est. 37. distinct.

DE IGNORANTIA FUGIENDA A SACERDOTIBVS.

96 Imperitia semper Sacerdotibus debet esse aduersa, & tanquam pestis abiicienda est; quoniam si per ignorantiam, cecitatis aliis ducatum praestare ceperint, ambo in foueam cadunt. Cum enim obscuratur illi, qui praerunt ad ferenda onera peccatorum, facile sequentes inclinatur. c. ideo prohibetur. S. vt itaque. 37. distinct.

97 Cele. Canonibus non licet sacerdotibus ignorare. c. nulli. 38. dist. Vnde Praelati, & capitula tenent mittere scholares dociles ad studia Theologiae, si prouentus ecclesiastici non sufficiunt, praedicti necessaria subministrent, & docentes, & studentes per quinquennium de licentia Sedis Apostolicae prouentus suorum beneficiorum recipiant. c. fin. de magistris.

Item studentes in studio generali Romae curiae gaudent priuilegiis & immunitatibus, quibus gaudent studentes in uniuersitatibus generalibus. & recipiunt fructus integre praebendarum. c. 2. de priuilegiis in 6.

98 Sacerdotibus necessaria sunt ad discendum sacramentorum liber, lectionarius, antiphonarius, Baptisterium, computus, canones, poenitentiales, psalterium, homilie per circulum anni in dominicis diebus, & singulis festiuitatibus aptae. Ex quibus omnibus si unum defuerit, sacerdotis nomen uix in eo constabit: quia ualde periculosa sunt euangelicae minae, si cecus caeco ducatum praestat, ambo in foueam cadunt. c. quae ipsis. 38. distinct.

Vnde placuit, ut in ordinandis Episcopis, uel clericis, prius ab ordinantibus suis decreta conciliorum auribus eorum inculcent, ne se aliquid contra statuta concilii fecisse poeniteant. c. placuit. 38. dist.

98 Ignorantia scripturarum est ignorantia Christi, qui Dei uirtus est, & sapientia. Vnde qui nescit scripturas, nescit Dei uirtutem, eiusque sapientiam. c. si iuxta. 38. dist. Et qui ea, quae Dei sunt, sapiunt a Domino sapiuntur. & qui ea,

quae Dei sunt, nesciunt, a Domino nesciuntur. c. qui ea, quae. 38. dist.

99 Mulier tamen, quis docta, & sancta, uiros in conuentu docere non presumat: & laicus praesentibus clericis, nisi ipsis rogantibus, docere non audeat. c. mulier quis. 23. dist.

100 Si tamen per ignorantiam grammaticae artis aliquid uitiosum proferat Episcopi, uel presbyteri, non ideo a scholasticis sunt despiciendi: quia morum uita magis, quam uerborum sunt praecauenda. c. quauis er rare, in fine. 38. dist. Et utile est nosce esse praepositas uerbis sententias, ut praepositur animus corpori. c. sedulo. S. his maximè, ead. dist. Et nouerint scholastici non esse uoces ad aures Dei, nisi animi affectum. Ita enim non iridebunt, si aliquos antistes, uel ministros ecclesiae forte animaduuerint uel cum barbaris, uel solecismis Deum inuocare, uel eadem uerba, quae pronunciant, non intelligere. d. c. sedulo. S. nouerint.

DE VITA, ET HONESTATE CLERICORVM.

101 Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, uel deinceps, quibus ducendi uxores licentia modo non est, etiam aliarum nuptiarum euitent conuiuia, nec his caetibus miscerentur, ubi amatoria cantantur, & turpia, aut obsceni motus corporum choreis, & saltationibus efferuntur, ne auditus, & obtutus sacris ministeriis deputati turpium spectaculorum, atque uerborum contagione polluantur. c. presbyteri. 34. dist. de hoc idem in c. non oportet. de consecr. d. 5.

102 Nullus Presbyterorum, quando ad anniuersarium, diem trigessimum, uel septimum, uel tertium, alicuius defuncti, aut quacumque uocationem ad collectam presbyteri conuenerint, se inebriare praesumat. c. nullus presbyterorum de consecr. dist. 5. obseruationes uero tertii, septimi, trigesimi, uel quadragesimi diei habent auctoritatem scripturae: nam Iacob ex precepto Ioseph sepultus fuit in Egipto, & completi sunt XL. dies. Sic enim denunciabatur dies sepulturae, & luxit eum Israel septem diebus. Item planxerunt filii Israel Moysen. xxx. dies. c. quia alii. 13. q. 2.

DISTINCTIO TERTIA.

96

Hier. 103 Item ecclesie Principes, qui delitiis affluunt, & inter epulas, atq; lasciuas pudicitiam seruare se credunt, propheticus sermo describit, quod eiiciendi sunt de spatiois donibus, lautisq; conuiujs, & multo labore epulis conquisitis. Et si vis scire, qd eiiciendi sunt pp malas cogitationes, & opa sua, euangelium lege, in tenebras. exteriores, vbi erit fletus, & stridor dentium. An non confusio, & ignorantia est Iesum crucifixum pauperem, & exurientem fartis predicare corporib. & ieiuniorum doctrina rubentes buccas, tumentiaq; ora praeferre? Si in Apostolorum loco sumus, non solum sermonem eorum imitemur, sed et conuersationem, & abstinentiam. c. Ecclesie. 35. dist. Et uenter mero aestuans cito spumat in libidinem, & ubi ebrietas, ibi libido dominatur, & furor, c. venter, ead. 35. dist.

Greg. 106 Clericus professionem suam & habitum, & incessu probet; nam Sacerdos in incessu debet esse ornatus; ut grauitate itineris mentis maturitatem ostendat. Incompositio. n. corporis inaequalitatem indicat mentis. c. fi. 41. dist.

Et de et. Car tag. 4. Et ideo clerici edendi, uel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi. c. clerici. 44. di.

Ex co. concil. 107 Item clerici non debent stare in iudicio captado lucrum, sed possunt euitado malum. Item possunt stare non sibi, sed alijs; nam alijs sterisse coram iudice nonnullos sanctos legimus. c. episcopus. 14. q. 1.

Ex Hieron. 108 Sacerdotes de altari uiuere, non luxuriari permittitur; sed commessationes non solum sacerdotibus, sed etiam laicis noxae sunt; qui festiuos, & solemnes dies non aliter se dignè celebrare putent, nisi commessationibus deseruiat. c. 1. S. sacerdotes. 44. di.

Aug. 109 Et ista praua consuetudo non asperè, non duriter, non modo imperioso tollitur, sed magis docendo, quam iubendo, magis monendo, quam minando. Sic. n. agendum est cum multitudine peccantium. Seueritas autem exercenda est in peccata paucorum; & si quid minamur, cum dolore fiat, de scripturis comminando uindictam futuram, ne nos ipsi in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur. Et prius monentur spirituales, aut spiritualibus pro-

ximi, quorum autoritate, & lenissimis quidem, & instantissimis admonitionibus caetera multitudo frangatur. c. commessationes. S. non ergo asperè. 44. di.

Ex co. Tol. 14. 110 Sed quia solent crebro mensis otiosae fabulae interponi. Pro reuerentia Dei, & sacerdotum Synodus Toletana. 111. constituit, ut in omni sacerdotali conuiuio lectio diuinarum scripturarum immisceatur, per hoc enim & animae edificabuntur ad bonum, & fabulae non necessariè prohibentur. c. pro reuerentia. 44. dist.

GR. PP. 111 Qui intercessores pro populo ad Deum parantur, necesse est, ut eius gratiam bene uiuendo mereantur. Nam cuncti liquido nouimus: quia cum is, qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Qui ergo desiderijs terrenis adstringitur, caueat, ne districti iudicis iram grauius accendens, dum loco delectatur gloriae, fiat subditis auctor ruinae. Solerter ergo se quisque metiatur, nec locum regiminis assumere audeat, si adhuc in se uitium danabiliter regnat: ne is, quem crimen proprium deprauat, intercessor fieri appetat pro culpis aliorum. c. 1. 49. dist.

Idem GR. 112 Nam uictimae impiorum abominabiles Deo sunt: vota iustorum placabilia. Deus enim inspicit, non quid detur; sed à quo detur: Dona quidem iniquorum non probat Altissimus; nec respicit in oblationibus eorum: nec in multitudine sacrificiorum eorum propiciabitur peccatis. c. in grauib. 3. q. 7.

Idem GR. 113 Nam etiam dicitur in Leuitico: Homo, qui habet maculam, non offerat panes Deo suo; nec accedat ad ministerium eius, & repente subiungitur, quae sint maculae. Prima est, si est cecus. i. si praesentis uitae tenebris pressus lucem uenturam diligendo non conspicit. Si sit claudus. i. si aspiciat, quod pergere debeat, sed per infirmitatem mentis uitae uiam perfectè tenere non ualet. Paruo naso si sit. i. si ad tenendam mensuram discretionis non est: Naso. n. odores, foetoresque discernimus; unde rectè per nasum discretio exprimitur, per quam uirtutes eligimus, delicta reprobamus. Additur uel gradus, uel tortus naso. Nasus quippe gradus, & tortus est discretiois subtilitas immo-

immoderata; quae dum plus, quam debet, excreuerit, actionis suae rectitudinem ipsa confundit. Fracto pede uel manu, si sit. i. si uiam Domini pergerem omnino non ualet. Glibosus si sit. i. terrenae sollicitudinis pondus deprimit: ne unquam ad superna respiciat; sed solis iis, quae in infirmis calcantur, incedit. Lippus si sit. i. si ingenium ad cognitionem ueritatis emicat; sed hoc carnalia opera obscurant: & ideo dicit Angelus, Collyrio inunge oculos tuos, ut uideas. i. ad cognoscendam ueri luminis claritatem. Si iugem scabiem habet. i. si habet luxuriam: quia si cordis tetatio usque ad operationem profilit, feruor intimus, usque ad cutis scabiem prorumpit: & foris iam corpus fauciat. Et Apostolus quasi cutis pruriginem curabat dicens: Tentatio uos non apprehendat, nisi humana: nam humanum est in corde tentationem perpeti. Demoniacum uero tentatione, & operatione superari. Si impetiginem in corpore habet. i. si auaritia uastatur in mente, impetigo quippe sine dolore corpus occupat; & absque occupati taedio excrescens membrorum decorem fedat; quia & auaritia captiuam animam, dum quasi delectat, exulcerat, dum adipiscenda quaeque cogitationi obicit, & ad inimicitias accendit, & dolore in uulnere non facit: quia aestuanti animo ex culpa abundantiam permittit. Si ponderosus est. i. si turpitudinem opere non exercet, sed tamen non auellitur mente, nec ad usum boni operis in aperto ualet assurgere: quia grauat hunc in absconditis pondus turpe.

Quisquis ergo cuilibet horum uitiorum supra narratorum subiicitur, panes domino offerre prohibetur, ne profecto diluere aliena delicta non ualet is, quem adhuc propria deuastant. c. hinc etenim. 49. dist.

Hiero. 114 Sed polluit et panem, qui doctrinam domini male dispergit, & qui honorat potentem, & despicit pauperem. c. fi. ea. dist.

Idem 115 Sed accusati de panibus accusantur et de uictimis. Nam cecum animal offert, qui ordinat indoctum in loco docti, magistrumque facit, qui uix discipulis esse poterat. Claudum offert, qui lucra terrena locat, scilicet in dignitate; ut pote pedem in diuersa po-

netem; unum in diuinis, alterum in carnalibus; cui potest inferre illud de libro Regum: usque; quod claudicatis in duas partes? Languidum offert, qui uiciosum habet pro religioso; quiq; tardum, & pigrum probat patientem: dicens illum negligentiae redarguendum. Indignum est enim dare Deo, quod dedignatus homo d. c. fin. 49. distin.

Leo PP. Amb. 116 Et qui negligenter pascuit dominicum gregem sibi commissum, toties conuincitur, summum non amare pastorem. c. diuinis. 25. q. 1. & non debet uillo modo uariari, quae ad perpetuam ordinantur quiete: Sed manentibus terminis a patribus constitutis nemo iniuste usurpet alienum: sed in latitudine charitatis se exercent. ca. quae ad perpetuam, ead. 25. q. 1.

Orig. 117 Ecclesia Christi ex lapidibus uiuis est, & multi uiuunt in ea non sicut condecet, spiritualiter, sed secundum carnem militant, qui faciunt eam ecclesiam speluncam latronum: nam inueniuntur peccata multorum arbitantium quaestum esse pietatem: & cum deberet de euangelio uiuere, sicut decet, acquirunt diuitias, & multas possessiones; & uerbum Dei de ueditionibus columbarum conuenit eis, qui tradunt ecclesias auaris, & tyrannis, & indisciplinatis, & irreligiosis episcopis, aut presbyteris: propter quae & cathedras tantummodo appellauit Euangelista euerfas esse ab Iesu. c. Ex hoc discimus. 16. q. 7.

Clerici arma portantes, & usuarii excomunicentur. c. 2. de uita, & hon. cle.

118 Item ex Concilio Maguntino pauca enumerantur, ad quae pertinet omnis carnalis concupiscentia, uidelicet quicquid plus iusto appetit homo, turpe lucrum est: munera iniuste accipere, uel etiam dare; Pro aliquo saeculari quaestu, precio aliquem conducere: contentiones, uel lites, aut rixas amare, in placitis saecularibus disputare, excepta defensione orphanorum, aut uiduarum, conductores saecularium rerum, aut procuratores esse, turpis uerbi, uel facti esse ioculatorum, uel iocum saeculare diligere, aleas amare, ornamentum inconueniens proposito suo querere, in delitijs uiuere uelle, gula

- & ebrietatem sequi, pōdera iniusta, vel mēsuras habere, negotium iniustū exercere. Nec tamen iustum negotium est interdū propter diuersitates diuersas: quia legimus sanctos Apostolos negotiatos fuisse, & in regula beati Benedicti præcipitur prouideri, per quorū manus negotia monasterii procurētur. Canes, & aues sequi ad venandum, & omnibus quibuslibet causis superfluis interesse. c. 1. ne Clerici, vel Monaci.
- 119** Prohibentur etiā esse ministri, vel procuratores laicorum. c. 2. eod. ne clerici, vel monaci. de quo etiam dicitur titulo de procuratoribus.
- Prohibentur etiam ne habeant procuratio- nes villarum, aut iurisdictiones tāquam iustitiarum Principum sēcularium. c. 3. eo.
- Nec etiam iudiciū sanguinis possunt exercere. c. 5. eod. ac ea omnia, quæ sapiunt materiam sanguinis. c. 9. eod.
- Sed clericus in loco suæ iurisdictionis super delicto commisso nō prohibetur de legare, & si pōena sanguinis inferatur: quia non efficitur irregularis. c. fi. eo. ne clerici, vel monaci, in 6.
- Prohibentur etiam pōena excommunicationis, ne lucri causa negotientur. cap. 6. eod. non in 6.
- Clerici vltius in sacris ordinibus constituti per beneficiorum subtractionem appellacione postposita interdūcuntur tabellionatus officium exercere. c. sicut, 8. ne clerici, vel monaci.
- Presbyteri mane matutinali officio expleto tenentur horis competentibus dicere horas canonicas iuxta possibilitatem. Deinde peractis horis, & infirmis visitatis, si voluerint, exeant ad opus rurale ieiuni, vt iterum possint necessitatibus peregrinorum, & hospitem infirmorum, atque defunctorum succurrere vsq; ad statutam horam pro temporis qualitate. c. 1. de celebr. missarum.
- Et sub pōena suspensionis præcipitur, vt clerici nocturnum officium, pariter & diurnum, quantum fuerit datum à Domino, studiosè celebrent, & deuotè.
- Et reprobatur, q̄ clerici, & Rectores ecclesiarum occupati commestationibus, & fabulis illicitis vix ad diurnum cōcentum auuium excitantur. c. dolentes. q̄.
- Non licet Episcopo, presbytero, aut diacono habere canes, aut accipi tres ad vendum pōena Episcopo trium mensium à communionē, presbytero duorum, diacono ab omni officio. c. 1. & 2. de cleri. venat.
- Item si quis in aliquo gradu sacro percussor extiterit, corripiatur à crimine: & si non se emendauerit, deponatur. c. 1. de cleri. percuss.
- Item clerici, qui se faciunt ioculatores; seu goliardos, aut buffones, si per annum artem illam exercuerint, ipso iure careat priuilegio clericali: & idem sit, si minori spatio exercuerint: & tertio moniti non resipuerint. c. vnico, de vita, & hon. cleri. in 6.
- Item præcipitur clericis, ne officium carnicum, seu macellariorum publicè, & personaliter exercent: Et si tertio moniti non desistant: si coniugati sint, omnimodo amittant priuilegium: si nō coniugati si in rebus, si omnino incedant vt laici, in personis quandiu in præmissis insistant dictum priuilegium clericale amittunt, clem. 1. de vita, & honest. clericorum.
- Item clerici sine rationabili causa frequentantes monasteria, & moniti non destiterint, ab officio ecclesiastico redduntur immunes: si laici sint, excommunicabuntur. c. monasteria, de vi. & hon. cle.
- Item mandatur Sacerdotibus, vt teneant Eucharistiam in loco singulari mundo, & signato, semper honorificè collocatā, & vt deuotè, & fideliter conseruetur. cā. sanè, de celeb. miss.
- Et laici, quando sacra ministeria celebrāt, stare, vel sedere inter clericos non præsumant. c. 1. de vita, & hon. cle.
- Prohibitum etiam est: vt nulla fœmina ad altare præsumat accedere, aut presbytero ministrare, aut intrā cancellos stare, siue sedere. c. 1. in fi. de cohab. clericorū, & mulierum.
- Item plebem doceat sacerdos, vt cum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet, & idem cum presbyter eam defert ad

- ad infirmos. c. sanè. S. sacerdos, de celeb. miss.
- Item præcipitur, vt oratoria, uasa, corporalea, & uestimenta munda, & nitida conseruentur: quia nimis absurdum est in sacris fordes negligere, quæ dedecent in profanis. Et hoc, quia sunt, qui non solū ecclesias dimittunt incultas, uerum etiā vasa ministerii, & vasa ministrorum, ac pallas altaris, nec non ipsa corporalea tam immunda relinquunt, ut interdum aliquibus sunt horrore. c. 2. S. sunt & alii, de custodia Eucharistiæ.
- & qui maior est in ordine, etiā si postea sit receptus: & in portione percipienda potior sit, ac minores facere seruitia consueti. c. statuimus. 15. de maiori. & obedientiæ.
- 122** Debet restitui saltem functio, vt quisque presbyter clericum habeat, qui secū cantet, & Epistolam & lectionem legat, & qui possit scholares tenere, & admonere suos parochianos, vt filios suos ad fidem discendam mittant ad ecclesiam quos ipse cum omni castitate custodiat. c. 3. de vi. & hone. cleri. Et est prouisio ex concilio Maticen.

DE MISSA CELEBRANDA.

- 120** Qui tenetur quotidie missam celebrare, nisi infirmitate corporis grauatus sit, intelligitur satisfacere, si celebret missarum solemnias quanto frequētius potest salua honestate sua, & debita deuotione. Nec sibi licet hæc illi subtrahere siue causa uoluptatis, siue se ad aliam ecclesiam transferendo. c. xi. de præb.
- Sed presbyter, cuius duos digiti cum medietate palmæ abscisi sunt, non permittitur celebrare propter debilitatem, & deformitatem: at cæteris officiis ministrare non prohibetur. c. 2. de cleri. ægro tante.
- Sufficit tamen sacerdoti unam missam celebrare, nisi causa necessitatis aliud suadeat. c. 3. de celeb. miss.
- Et cum duas missas debet celebrare, nō debet perfundere uinum, ne si forte acciperet uinum per fusiones, impediret aliam celebrationem. c. ex parte. 5. de celebra. missarum.
- Et qui simulat consecrare, & non conficit, grauius peccat, quàm in mortali peccato existens. c. 7. incipit, de homine. de celebra. miss.

DE MAIORITATE, ET OBEDIENTIA.

- 121** STATVTVM est vt presbyteri primum locum: Diaconi secundum, Subdiaconi tertium, & sic de singulis, obtineant ordinati, etiam si posterius admittantur,
- & qui maior est in ordine, etiā si postea sit receptus: & in portione percipienda potior sit, ac minores facere seruitia consueti. c. statuimus. 15. de maiori. & obedientiæ.
- 122** Debet restitui saltem functio, vt quisque presbyter clericum habeat, qui secū cantet, & Epistolam & lectionem legat, & qui possit scholares tenere, & admonere suos parochianos, vt filios suos ad fidem discendam mittant ad ecclesiam quos ipse cum omni castitate custodiat. c. 3. de vi. & hone. cleri. Et est prouisio ex concilio Maticen.
- 123** ORDINATVS per Papam propter hoc non eximitur ab obedientia ordinarii, quamuis decens sit: vt illi, quantum conuenit deferat. c. 7. de maio. & obe. Et receptus sub protectione Papæ propter hoc non subtrahitur a potestate episcopi. c. ex parte. 18. de priuil.
- 124** Item si ab ecclesia census persoluitur Rom. Eccl. & inspecto priuilegio deprehenditur eam beati Petri existere, erit exempta ab episcopo, si uerò census persoluitur ad iudicium protectionis, ex hoc episcopo aliquid nō uideretur subtractum. c. recepimus. de priuil.
- 125** Concessa exemptione ecclesie ipsa ecclesia, & eius monaci, clerici & conuersi, perpetuoque oblatis sunt exempti: sed non presbyter, qui curam parochianorum habet, quo ad curam eandem pertinet. Nec ipsi parochiani intelliguntur exempti. c. ex ore. 17. in princ. de priuile. Et quando episcopo præsentatur presbyter ad curam populi, ab eodem met solū est amouendus, & ex causa rationabili. c. vnico. de capel. monach.
- 126** Et per exemptionem concessam monasterio non extēditur in membris, quæ non probantur exempta, pro quibus Abbas tenetur episcopo exhibere reuerentiam, obsequium, & honorem. c. ex ore. 17. de priuileg.
- 127** Et priuilegium concessum monasterio, ne monaci excommunicati possint, intel-

intelligitur de monacis in ipso monasterio permanentibus, vel destinatis ad ecclesias utroque iure subiectas. c. quonia. 21. de priuil. & gl. intelligit utroque iure spiritualiter, & temporaliter.

128 Episcopus non liberat ecclesiam subiectam Archidiacono. c. 2. de excess. prelatorum, sed si Archidiaconus subiectionem pro suo usu retinet, punitur & pro-

uidetur ecclesie. cap. 3. de excess. prelat.

Item episcopus iurat limina Apostolorum singulis annis per se, aut certum nuncium visitaturum: sed intelligitur de propinquis, & circa idus Maii, nam si longiores sunt, iuxta chirographum suum implent. c. 4. de iureiurando. & cap. iuxta. 93. distinct.

DISTINCTIO. III. FINIS.

DE OFFICIO PRINCIPVM, ERGA PRAELATOS.

DISTINCTIO QVARTA.

Martia- 129
nus Imp.
in Septi-
ma actio
ne Calce-
donensis
Concilii.

MARTIANVS Imp. dixit. Nos ad fidem confirmamdam, non ad potentiam ostendendam exemplo religiosissime principis

Constantini Synodo interesse volumus, ut veritate inuenta, non ultra multitudine prauis doctrinis attracta discordet, c. nos ad fidem. 96. distin. cum ad uerum uentum est ultra sibi nec Imperator iura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorum usurpauit: quoniam idem mediator Dei, & hominum homo Christus IESVS. actibus propriis, & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discreuit propria volens medicinali humilitate sursum afferri, non humana superbia rursus in infernum de-

130 mergi: Et ut Christiani Imperatores pro aeterna vita Pontificibus indigeret, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio a carnalibus distaret in cursibus, & Deo militas minimè se negotiis saecularibus implicare, ac vicissim non ille rebus diuinis praesidere videretur, qui esset saecularibus negotiis implicatus. c. cum ad uerum. 96. dist.

Et satis euidenter ostenditur, a saeculari potestate, nec solui profus, nec ligari Pontificem, quem constat a pio principe Constantino Deum appellatum. c. satis euidenter. ead. dist.

Et idem in c. sacerdotibus. xi. q. i. ubi ideo sacerdotes a Regibus sunt honorandi non iudicandi: quia dicuntur Angeli, & aliquando Dii.

131 Narratur Constantinum Imp. dixisse, si propriis oculis uidissem sacerdotem Dei, aut monacum peccantem clamydè meam expoliarem, & cooperirem eum, ne ab aliquo videretur. ca. in scripturis. 96. dist.

132 Quis dubitet, sacerdotes Christi Regum, & principum, omniumque fidelium patres, & magistros censerit? nonne miserabilis infanix esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum, sibi conetur subiugare, & iniquis obligationibus illi sue potestati subiicere, a quo credit non solum in terra, sed etiam in coelis se ligari posse, & solui. c. quis dubitet. ead. dist.

133 Auctoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas huius mundi gubernacula regunt: sed tanto grauius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regimini-

bus hominum in diuino examine sunt reddituri rationem. c. duo sunt. 96. dist.

134 Et tali autoritate plerunq; Pontifices, Reges & Imper. excommunicauerunt: ut beatus Innoc. Papa Arçadium Impe. & beatus Ambrosius Theodosium magnum Imp. excommunicas excludit ab ecclesia, qui etiam in suis scriptis ostendit, quod aurum non tam pretiosius sit plumbo, quam regia potestate sit altior ordo sacerdotalis, hoc modo circa principium sui pastoralis scribens. Honor, fratres, & sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adaequari. Si Regum fulgori compares, & principum diademati longè erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cum uideas regum colla & principum submitti genibus sacerdotum, & osculata eorum dextra orationibus eorum credant se communicari vel muniri. d. c. duo sunt. 96. dist.

135 Si Imperator catholicus est, filius est non praesul ecclesie, quod ad religionem pertinet, ei competit discere, non docere, habet priuilegia suae potestatis, quae administrandis legibus publicis diuinitus cosequutus est, & eius beneficiis non ingratus contra dispositionem celestis ordinis nil usurpet. Ad sacerdotes. n. Deus uoluit, quae ecclesie disponenda sunt, pertinere, non ad saeculi potestates: quas (si fideles sunt) ecclesie suae sacerdotibus uoluit esse subiectas. Non sibi uen dicet alienum ius, & ministerium, quod alteri deputatum est, ne contra eum contendant abrumpi, a quo omnia constituta sunt, & contra illius beneficia pugnare videatur, a quo propriam consecutus est potestatem. Non a legibus publicis, non a potestatibus saeculi, sed a Pontificibus, & Sacerdotibus omnipotes Deus Christianae religionis clericos, & sacerdotes uoluit ordinari & discuti, & recipi de errore remeantes. Imperatores Christiani subdere debent executiones suas ecclesiasticis praesulibus non praeferre. c. si Imperator. 96. dist.

136 Boni principis est ac religiosi ecclesias contritas, atque conscissas restaura-

re, nouasque aedificare, & Dei Sacerdotes honorare ac tueri. c. si. 96. dist.

137 Honorius Augustus non sua autoritate sed B. Bonifacio supplicante ecclesiae quieti consulere, & concertantium ambitionem punire curauit, prout legitur in eius rescripto cuius tenor talis est.

Victor Honorius inclutus triumphator semper Augustus sancto ac uenerabili Bonifacio Papae urbis Romae. Scripta beatitudinis tuae debita reuerentiae congratulatione suscepimus, quibus receditis egimus omnipotenti Deo maximas gratias, quod sanctimoniam tuam post longum incommodum optatae redditam didicimus sanitati. Et ideo reuertentibus uenerabilibus uiris gaudium nostrum sanctorum apicum attestacione signamus, ac petimus, ut quotidianis orationibus Apostolatus tuus studium, ac uotum suum circa salutem atque imperium nostrum impendere dignetur. Illud autem pietati nostrae satis placuisse cognosce, quod sanctimonia tua de ecclesiarum ac populi perturbatione sollicita est, quae ut aliqua ratione non possit euenire, satis clementia nostra credidit esse prouisum. Denique praedicante beatitudine tua id ad cunctorum clericorum notitiam uolumus peruenire, ut si quid forte religioni tuae (quod non optamus) humana sorte contigerit, sciant omnes ab ambitionibus esse cessandum, ac si duo contra fas &c. ut supra & infra. Vnde illud seruandum est, ut omnes tranquillam mentem, & pacificos animos ex serenitatis nostrae admonitione custodiant, nec aliquid seditionis conspirationibus tentare conentur, cum certum sit, nulli partium sua studia pro futura. c. victor. 97. dist.

138 Dominus noster tempore passionis respondens patienter cum alapam accepisset, & dictum fuerit, Sic respondes Pontifici; dixit, si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, cur me cedis? Hoc fecit, ut nos humilitatis & patientiae haberemus exemplum: Et docuit sacerdotes ueros legitime & plene honorari: cum circa falsos ipse talis extiterit. c. dominus noster.

Honor. Imper.

ster. 93. distinc.
 Hiero. & Aug. 139 Imperator si præcipit, quod bonum est iubenti, obediendum est, si malum, respondendum est: oportet Deo magis obedire, quàm hominib. c. si Dominus. 11. q. 3. nã licet qui resistit potestati Dei ordinationi resistat: tamen si iubetur, quod non licet, non contemnitur potestas, sed eligitur seruire maiori. c. qui resistit. ea. 11. q. 3.
 Amb. & Fab. pp. Nam Iulianus apostata habebat sub se milites christianos, & illi obediebant, quãdò dicebat, producite aciem pro defensione Reipub. si diceret, producite arma contra christianos, tunc cognoscebant Imperatorem cœli. c. Iulianus. 11. q. 3. & idem in c. Imperator. ead. Nam qui omnipotentem Deum metuit, nec contra euangelium, nec contra Apostolos, aut prophetas, vel sanctorum patrum instituta consentit. c. qui omnipotentem. 11. q. 3.
 Isid. 140 Principes sæculi intra ecclesiam potestatem adepti culmina tenent, vt per eãdem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Et quod sacerdotes docendo efficere non possunt, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem, & sæpe per regnum terrenum cœleste regnũ proficit: cognoscant autem principes sæculi, se Deo debere esse reddituros rationem propter ecclesiã, quam a Christo tuendam suscipiunt. c. principes. 23. quest. 5.
 Leo pp. 141 Res autem omnes aliter tutæ esse non possunt, nisi ea, quæ ad diuinam confessionem pertinent, & regia, & sacerdotalis defendat autoritas. c. res autem. ead. causa. & q. 5.
 Ex cœc. Turonē si. 142 Quando incestuosi, parricidæ, homicidæ multi reperiuntur, sed aliqui ex illis nolunt sacerdotum admonitionibus, salutaris aurem accomodare, sæcularis potestas corrigit. c. incestuosi. 23. q. 5.
 Hiero. Regum officium est proprium facere iudicium atque iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos, & peregrinis, pupillisq; & uiduis, qui facilius opprimuntur à potentibus præbetur auxilium. c. regum. ead. causa & q. 5.

Administratores sæcularium dignitatum constituti ad tuitionem ecclesiarum, pupillorum, ac viduarum protectionem, rapaciumq; refrenationem debent quoties ab Episcopis & ecclesiasticis viris conuenti fuerint, eorum querimonias diligentius audire, & secundum quòd necessitas expetierit, absque negligentia expedire, & diligenti studio corrigere. Quod si Dei timorem piæ oculis non habentes negligere post secundam & tertiam admonitionem inuenti fuerint, omni se nouerint communionem vsq; ad condignam satisfactionem priuatos. c. administratores. 23. q. 5.
 Ioan. VIII. pp. 142 Diuus Ambrosius dixit, conuenior à comitibus, vt per me basilicæ fieret maturatione traditio, dicentibus, Imperatorem iure suo iussisse tradi debere: Sed scribit longo discursu ecclesias Imperatoribus non esse subiectas: & dicit, vtinam essem securus, quòd ecclesia hæreticis minimè traderetur, irè ad palatiũ Imperatoris congrueret sacerdotis officio, vt in palatio magis certaret, quàm in ecclesia. Nam Christus in consistorio non solet reus esse sed iudex; quia nemo dubitat causam fidei agendam esse in ecclesia.
 143 Et Imperator si vult diutius Imperare, nõ debet prætere aliquid ius in ea, quæ diuina sunt, sed esse Deo subiectus. Dicebat Imperator, debeo & ego vnam ecclesiam habere. Respondit Ambrosius non licere; cum sit extra ecclesiam: & tamen nihil honorificentius est, quàm vt Imp. ecclesiæ filius esse dicatur, quòd n. dicitur, sine peccato dicitur, & cū gratia dicitur: bonus. n. Imperator quærit auxilium ac ecclesia non refutat. Vnde concludit vltimò; oportere consulere etiam saluti Imperatoris: quia nec expedit episcopo tradere, nec Imperatori accipere ecclesiam; quia si vult sibi esse cõsultum, recedere debebat à Christi iniuria. c. conuenior. 23. q. 8.
 144 Nam ecclesia non debet dari Imper. Nec etiam pontificalis apex, qui in ore capitis ecclesiæ præminet subiici potest regibus: sed iubetur dari tributum de suis exterioribus, quod antiquitus consti-

constitutum est pro pace, & quiete, quanos tueri & defendere debet Imp. c. tributum. 23. q. 8.
 Idem. 145 Quamuis etiam huiusmodi non videatur Imperialibus exactionibus subiiciendi; quia tempore famis in Egipto sacerdotibus subministrabat Pharaon. siue Ioseph: vt nec possessionibus, nec libertate nudarentur. Domino extunc pronũciante sacerdotes in omni gente liberos esse oportere. d. c. tributum. S. quamuis.
 Aug. 146 Qui rapit aliquem violenter de ecclesia, eum illæsum debet ecclesiæ reuocare. Et Episcopus debet interdici clericis, ne suscipiant oblationes, & domo illius raptoris, cui communio interdicatur, donec (peracta pro ausibus uel errore ab Episcopo diffinitiuæ pœnitentiæ; tempore ordinato pro hoc facto) corde contrito, & humiliato dignum offerat sacrificium Deo. Et hæc fiunt, non ut talis confundatur; sed vt filius charissimus monitus sit. c. miror quomodo. 17. quest. 4.
 147 Item ab omnium ecclesiarum arceantur ingressu, qui aliquem de ecclesia uolenter rapuerit: nullus enim intra limina tantæ uenerationi deputata, vtrũq; sibi licere existimet pro suo voluntatis arbitrio, vt & humanitatem sibi vendicet, & furorem. c. frater & coepiscopus. 17. q. 4.

DISTINCTIO. IIII. FINIS.

DE OFFICIO OMNIVM,
 ERGA PRAELATOS,

DISTINCTIO QVINTA.

148 **N**ON à plebe, aut à vulgaribus hominibus est arguendus, vel accusandus Episcopus, licet sit inordinatus: quia pro meritis subditorum disponitur à Deo vitæ rectorum. c. non à plebe. 2. q. 7.
 Euar. pp. 150 Item sententia Cham damnatur, qui præpositorum culpam produunt: non quia subditi prohibeantur ab accusatione, sed à prodicione; & prodit, qui non probanda defert. Nam Cham solus vidit pudenda patris: & per Cham intelliguntur illi, qui cum soli sint conscii criminum suorum prælatorum, atque ideo accusare non possunt: vitam tamẽ eorum infamando aliis ridendam offerunt. c. plerunq; S. sententiã. vsque ad S. item obicitur. 2. q. 7.
 Euseb. Item prohibetur hæc accusatio: quia laici non sunt eiusdem conuersationis, & qui dam Episcopis infestantur: cum vita ipsorum & conuersatio debeat esse secreta, & à laicorum actibus remota. c. laicos. dicta 2. q. 7.
 Anac. 149 Nam liquet, quòd summi Sacerdotes idest Episcopi à Deo sunt iudicandi nõ ab humanis, aut prauæ vitæ hominibus lacerandi. c. accusatio. S. vnde liquet. 2. q. 7. Et Apostoli multa pericula considerantes constituerunt, vt non facile cõmouerentur, aut lacerarentur, vel accusarentur columnæ sanctæ ecclesiæ Dei, quæ Apostoli & successores eorum non immerito dicuntur. d. c. accusatio. S. hæc & alia.
 151 Et in hanc sententiam concordat catechismus, siue compediũ in parte III. in præcepto octauo de falsis testimoniis, rubrica de variis detrahendi generibus, vbi dicitur. Non tantum adhibenda calumnia offendi hominum estimationem; sed & augendis, amplificandisq; criminibus: & si quid occultius ab aliquo commissum sit, quod vbi rescriptum fuerit, graue, aut turpe sit ad famam eam

eam rem qui, vbi, quando, quibus non necesse sit promulgauerit, is obtrector & maledicus iure dicitur.

GRE. 152 Diuus Paulus etiam dicit seniorē nec increpaueris: sed vbi senior iuuenibus exemplum ad interitum præbet, ibi districta increpatione feriendus est, nam scriptum est, laqueum iuuenum omnes vos, & maledictus puer centum annorū. c. paulus dicit. 2. q. 7.

Hiero. 153 Item non omnes Episcopi sunt Episcopi, & infatuatum sal ad nihilum prodest nisi vt proiciatur foras, & à porcis conculcetur: & qui attendit Petrum, debet & Iudam considerare, & qui suspicit Stephanum, respiciat & Nicolaum: quia dignitas ecclesiastica non facit Christianū c. non omnes episcopi, 2. q. 7.

Isid. 154 De Nicolao dicitur in glossa: quia fuit reprobus, de quo expressius in c. quidā autem hæretici. §. Nicolaitæ. 24. q. 3. vbi dicitur Nicolaitæ dicti a Nicolao diacono ecclesiæ Hierosolymorum, qui cum Stephano & cæteris constitutus est a Petro, qui propter pulchritudinem relinquēs uxorem; dixit, ut, qui uellet, ea uteretur, & uersa est in stuprum talis consuetudo: vt inuicem coniugia commutarentur, quos Ioannes in Apocalypsi sua improbat dicens. Sed hoc habes, quod odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

Dicit tamen Archidiaconus post Vgo. & Lau. quod iste Nicolaus fuit Machometus, quem colunt pagani, quod non uidetur verum. Nam in fasciculo temporū dicitur. Machometum fuisse, sub Bonifacio IIII. anno salutis DCXIII. & Iacobus de Valentia in Psalmo 82. dicit, quod Machometus in coepit sectam suam anno salutis DCXX. Et tex. in d. c. non omnes. est diui Hieronymi, qui fuit tempore Damasi anno Domini CCCLXXIII. aut parum ante.

Redeundo unde digressi sumus & sequendo ordinem propositum.

Aug. 155 Non omnis, qui dicit pax uobis (ut faciunt episcopi) quasi columba est audiendus. c. non omnis 2. q. 7. Qui nec regiminis in se rationem habuit, nec sua delicta deterfit, nec filiorum crimen corre-

xit, canis impudicus dicendus est non episcopus. c. qui nec regiminis, 2. q. 7.

156 Vnde alii potius laudabiles fiūt ex accusatione prælatorum suorum, quàm in fames: & quod dicitur maiorum quispiam minorum accusationibus non imperatur, minores intelligendi, sunt non dignitate sed uita d. c. qui nec §. fin. ead.

157 2. q. 7. Quod intelligitur, quando prælati sunt digni accusatione. Nam qui ex accusatione prælatorum conatur uitam reprehendere & lacerare, qui locum sui regiminis non nomine tantum sed uita & moribus tenent, infames fiūt, d. c. qui nec. §. apparet, 2. q. 7.

158 Item in quantum Christus dixit, si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, uidetur dicendum, quod quicunque admittantur ad arguendum, admittantur similiter ad accusandum. c. testes. §. si male. 1. q. 7.

Sed respondetur, quod tempore Christi nõ erat ista distinctio prælatorum & subditorum. Vel etiam quia Christus admisit Iudeos ad se arguendum perfectione humilitatis, non seueritate iuris. Si enim legis rigore essent admissi hac auctoritate criminosi, & infames in accusationem religiosorum essent recipiendi: cum essent sceleratissimi Iudæi, qui de nece Christi tractantes innocentem condemnare uolebant. Igitur hoc exemplo prælati non coguntur recipere subditos in accusatione sui, sed si uelint ipsi prælati permittuntur. d. c. testes. §. his ita respondetur.

159 Item quia Diuus Paulus Beatum Petrum principem Apostolorum reprehendit, non datur facultas subditis reprehendendi prælatos suos. Quia Petrus cogebat gentiles iudaizare, & a ueritate euāgelii recedere, & sic dignus fuit reprehensione. Et similiter prælati si forte à fide exorbitauerint, uel alios exorbitare cogent, possunt accusari d. c. testes. §. item Paulus, 2. q. 7.

160 Item quia Petrus, qui potestatem Regni acceperat à fidelibus interrogatus, cur ad gentiles transisset, non respondit ex potestate officii, qua poterat dicere,

oues

oues pastorem suum non accusent, nec reprehendant sed ex auctoritate diuinæ uirtutis, uidelicet quia gentiles acceperant Spiritum sanctum, vnde quia potuit repellere querelas, & noluit, prælati non coguntur suscipere reprehensionem subditorum. c. Petrus potestatem 2. q. 7. Et

Idem. in quantum Leo III. Imperiali iudicio Ludouici II. Se emendare promisit, si quid erga subditos iniuste commiserit, intelligitur de humilitatis dispensatione. d. c. Petrus. in si. uer. ex hac etiam. & c. seq. in prin. 2. q. 7. Dicunt aliqui, si asina animal mutum angelica uirtute reprehendit insipientiam prophetæ Balaam,

multo magis subditi possunt accusare prælatos suos. Sed respondetur, uerum esse, quod per asinam subditi significantur, & per Balaam prælati: non tamē hoc exemplo probatur, prælatos posse accusari a subditis: sed potius datur forma subditis renitendi prælati, si forte eos ad malum cogere uoluerint: Balaam nā que asinam urgens, ut ad maledicendum populo Dei eum ueheret, significat eos, qui uerberibus, & cruciatibus à subditis exigunt, ut eis in malo fautores, & coadiutores existant. Sed quia Angelus, uide licet quilibet prædicator euaginato gladio. i. prædicato timore & horrore future uindictæ à consensu alienæ malitiæ illos reuocat, licet eis in huiusmodi uocē conuersionis prorumpere, & prælati suis dicere, cur nos uerberibus affligitis, cur nobis iniuste irascimini? nunquid uobis inobedientes aliquando fuimus, nisi nunc cum ad malum cogimur? Vide illum, qui prohibet ab incepto, & non probatur hinc prælatos a subditis posse accusari. c. nos si incompetenter. §. item cum Balaam. usque ad §. Item cū Dauid.

Idem. 162 Dicitur ulterius, cū Dauid adulteriū & homicidium commisisset, missum fuisse à Deo Natham Prophetam, ut eum redargueret: & ideo prælatos à subditis esse arguendos. Sed respondetur, quod duæ sunt personæ, quibus mundus iste regitur: regalis uidelicet & sacerdotalis. Et sicut Reges præsent in causis sæculi,

ita sacerdotes in causis Dei. Dauid ergo etsi ex regali unctiōe sacerdotib. & prophetis præerat in causis sæculi; tamē suberat eis in causa Dei. Natham ergo Propheta cum regem redarguit, suū est executus officium, in quo erat regi superior non usurpauit regis officium. d. ca. nos si incompetenter. §. cum Dauid.

Idem. 163 Sic & Beatus Ambrosius Theodosium & Beatus Innocen. Imperatorem Archadium excommunicauit, & ab ecclesiæ ingressu prohibuit, sicut enim non sine ratione iudex gladium portat, ita non sine causa sacerdotes clauis ecclesiæ accipiunt. d. c. nos si incompetenter. §. sic & Beatus Ambrosius. 2. q. 6. 7. Dicitur ultimò, quod Daniel nulla legitima potestate functus, iudices a populo constitutos de falso testimonio conuicit, & conuictos damnauit, ac infertur, nullam potestatem habentes posse redarguere sublimatos dignitatibus vel potestatibus. Sed

Idem. 164 respondetur, miracula (& maximè ueter. testam.) sunt admiranda non in exemplum nostræ actionis trahenda. Multa enim concedebantur tunc, quæ nunc penitus prohibentur. Tunc enim Samuel Agag pinguisimum Regem Amalech in frustra diuidendo concidit: nunc nulli ecclesiasticorum iudicium sanguinis agitare licet. Tunc Phinees Iudæum contemtem cum Madianita interfecit, & reputatum est ei ad iustitiam: hodie sacerdotibus huiusmodi actus in perniciem officii uerteretur. Exemplo ergo Danielis non solum accusandi, uel redarguendi: sed etiam iudicandi potestatem subditi sibi in prælatos uindicarent, si illud in argumentum nostræ actionis liceret assumi, quod nulla unquam auctoritate permittitur. Magis ergo ex hoc facto datur intelligi, quod in nouissimis temporibus suscitaret Deus spiritum pueri iunioris, illius uidelicet, de quo per Prophetam dicitur. Puer natus est nobis: & iterum. Ecce puer meus, qui iudices iniquitatis, scribas scilicet & Phariseos falsis criminibus Susannam, id est ecclesiam accusantes, & ream adulterii pronuntiantes, eo quod Christum sequeretur, conuincet.

K cecet

DE REGVLARIBVS.

DISTINCTIO SEXTA.

ceret & condemnet. d.c. nos si incomperenter. S. item Daniel. usque ad S. Item Hier. 2. q. 7.

idem. Item Diuus Hieronymus in libris virorum illustriū refert, q̄ Damasus Papa à subditis de adulterio accusatus cū 42. episcopis se purgavit. d.c. nos si. S. item Hieron. Et Beatus Gregorius præstitit licentiā aliis se accusandi, sed non fuit coactus. cap. si quis super his. 2. q. 7.

GREG. PP. 165 Sed sicut laudabile, discretumque est, reuerentiam & honorem exhibere prioribus, ita rectitudinis, & Dei timoris est, si qua in eis sunt, quæ indigeant correctione, nulla dissimulatione postponere, ne totum (quod absit) corpus morbus inuadat, si langor non fuerit curatus in

GELA. PP. 166 capite. c. sicut inquit. 1. q. 7. Vnde clerici excessus sui Episcopi, seu presbyteri siue diaconi auribus deferat Romani Pontificis, nam aliter non erunt immunes apostolicæ offensæ. c. qua propter. 2. q. 7.

GREG. PP. 167 Admonedi tamē sunt subditi, ne plus, quam expediat sint subiecti, nedum studeant, plusquam necesse est, hominibus subiici compellantur uitia eorum imitari. c. admonendi. 2. q. 7.

idem. 168 Et cum pastoris vita in exemplum debeat esse discipulis, plerunque clerici, qualis in secreto sit vita sui pastoris nesciunt, quam tamen sæculares pueri sciunt. Gregorius in generali Synodo constituit, vt quidam ex clericis, vel etiam ex monacis electi in monasterio cubiculi pontificalis obsequantur, vt is qui in

169 loco regiminis est, tales habeat testes, qui veram eius in secreto conuersationē videant: & ex sedula visione exemplum profectus sumant. c. cum pastoris. 2. q. 7.

idem. Et cum peruenisset ad notitiam Gregorii Papa quedam episcopum prauos homines in societate sua habere, ita vt familiaritatem haberet cum presbytero, qui post lapsum carnis in suis iniquitatibus dicitur voluptari, iussit eum corrigi, vt discat lachrymis peccata diluere, nō iniquitatem immunditiis cumulare. ca. per

uenit. ead. 2. q. 7.

Nam episcopi lectioni & orationi debeat vacare, & semper secum presbyteros, & diaconos habere, aut alios boni testimonii, vt secundum Apostolum possint irreprehensibiles inueniri. c. si. ead. 2. q. 7.

170 Sed episcopi nō dēnt audere profecisse ad commutandū absque auctoritate Romani Pontificis. Et similiter nullus episcopus, aut presbyter, vel omnis omnino, qui est in ecclesiastica regula constitutus, pergant ad Imperatorem præter consilium, vel literas eorum episcoporum, qui sunt intra prouinciam, & maxime sine consilio Metropolitanis, cap. quo ausu. & c. si quis episcopus. 23. q. 8. Sed illi episcopi excipiuntur, qui a Religiosis Imperatorib. vel inuitati, vel vocati fuerint. c. si vobis ead. 23. q. 8.

171 Sed sacerdotes possunt consentire fiscalibus iudices, vbi iureiurando supplicii indulgentia promittitur, non vbi discriminis sententia præparatur; nam si quis discussor extiterit in alienis periculis, reus erit effusi sanguinis apud Christum, & apud ecclesiam perdat propriū gradum cap. sape principes. 23. q. 8.

Itē episcopus ex delegatione Regis cognoscit de raptu & aliis criminib. dūmodo non infligatur pœna sanguinis quia care seruatur Regiē potestati. c. 4. de raptorib.

172 Quia Saul reprobatus a Deo populum iudicabat, & Dauid adulter, & homicida iudicauit diuitem de oue, & ad Salomonem cum coleret Deos gentiliū vniuersa plebs Israelitica ad eius iudicia conuertebat: & Achab quamuis coleret Baal: tamen decem tribus iudicabat, liquidō constat, malorum pastorum iudicium non licere subterfugere, dum ab ecclesia tolerantur: quia mali tam in veteri quam nouo testamento inueniuntur, quorum vita cum esset blasphemabilis: tamen eorum sententia; quia ex officio seruata iudicarij ordinis integritate processit, inuenitur seruata. c. sacerdos. S. sed obiectus vsque ad finem tertia quest. 7.

472

DE statu regularium tempore Apostolorū habetur in historia ecclesiastica lib. 2. cap. 16. & seq. vbi dicitur. Tradūt Marcum primum ad Aegyptum perexisse, atque inibi euangelium, quod ipse conscripserat, prædicasse, & ipsum primum ecclesiam apud Alexandriam constituisse: tanta autem refertur multitudo credentium virorum & mulierum primo ingressu exemplo sobrietatis eius continentia congregata, ut etiam conuersatio eorum, qui per ipsum crediderant, & vita totius abstinentiæ ac frugi eorum, sobriaque conuiuia librorum memoriæ mandarentur à viro disertissimo Philone, quem sermo tenet temporibus Claudi Imp. Romam venisse, & Petrum Apostolum vidisse, atque eius adhæsisse colloquiis verbum Dei prædicantis. Qui Philo scripturam composuit, in qua euidētissimè omnia ecclesiæ instituta complectitur, quæ de his tradita sunt, & vsq; in hodiernum seruantur à nobis. Sed & abstinentiæ vitas eorum duntaxat, qui nunc in ecclesiis & monasteriis degūt, describit ad liquidū. vnde planè manifestissimè perditur, nō solum sciens quæ nostra sunt, sed & amplectens. quippe qui diuinis laudib. extulit sui temporis apostolicos viros, quos dicit cultores appellatos, vel qui animas tanquam rudes & agrestes excolerent, vel erga Deum pura & integra conscientia perdurent; & qui tale genus hominum erat eo tempore in multis orbis terræ partibus. oportebat namque huius perfecti boni participem fieri omnem gentem, omnemque barbariem. In Aegypto tamen maior est copia per singula quæque territoria, præcipuè autem circa Alexandriam: nam optimus quisque ex omnib. locis velut ad vberis patriæ glebam festinus occurrit colonus, regio quædam est

philosophiæ magis, quam fructibus opportuna supra locum, cui Mariæ nomen est, sita, colliculis quibusdam molliter & clementer erecta, ad munimētum simulatque aeris temperiem commoda. Post hoc descriptis eorum habitaculis vt se habeat singulorum qualitas & situs etiā de ecclesiis, quæ apud eos sunt, ita dicit. Est autē, inquit, in singulis locis cōsecrata orationis domus, quæ appellatur semnion, vel monasterium. Semnion autem in nostra lingua significare potest honestorum conuenticulum, in quod se dedentes, inquit, honesta & casta vitæ mysteria celebrāt, nihil illuc profus, quod ad cibum potumque pertineat, inferentes, vel ad reliqua huiusmodi mysteria, sed tantum legis libros, & volumina prophetarum, hymnos quoque in Deum, ceteraque his similia, in quorum disciplinis, atque exercitiis instituti ad perfectam, beatamque vitam studiis iugibus coalescant; & post aliquanta iterū dicit: ab ortu autem diei vsque ad uesperam omne eis spatium in studiorum exercitiis ducitur, quibus ad diuinam philosophiam per sacras literas imbuuntur, parum leges in allegoriam in intelligentiam deducentes. Et nō solum subtilius intelligunt hymnos ueterum, sed & ipsi faciunt nouos in Deum omnibus eos & metris & sonis honestatis & suauis compage modulantes: continentiam verò velut fundamentum quoddam primò in anima collocant, & ita demum reliquas super hanc pergunt ædificare virtutes, cibum potumque nullus eorum capit ante solis occasum, videlicet tempus lucis cū philosophiæ studiis, vitam verò corporis cum nocte sociantes.

173 De ipsis etiam tractat honorifice Casiodorus in Psal. 103. in versic. illic passer nidificabunt, dicens. Passer enim minuta & cautissima nimis auis est, monachorum significans paruitatem, qui in pa-

trimonio potentium christianorum monasteria sibi quasi nidos ædificare monstrantur, eorumque robore sustentati velut passeris, laudes Domini assidua voce præcinunt: cœlestis in terra vita, imitatio fidelium angelorum, spiritualiter in carne uiuere, & mundi uitia non amare, uitam præsentem contemnere, & futuræ beatitudinis gaudia semper exquirere, ad postremum ipsius templum fieri, cuius imaginem conditio humana suscepit, amœnus re vera paradysus, in quo tanta florent poma virtutum, his enim tale propositum est, hostes suos, non reluctando uincere, sed patiendo superare; triumphus illis omnis est in proprii corporis passione, & tunc aduersarios efficaciter uincunt, quâdo laudabili humilitate succumbunt: re vera milites Christi, qui nullam præsumptionem in humanis viribus ponunt, sed aduersa omnia uirtute Domini superare se posse confidunt, hi cum aliis non habent iurgia, sed secum semper litigant; miserentur omnibus, sibi solis non parcunt, & cœlesti caritate flammati bona, quæ sibi euenire cupiunt, aliis communicare contendant: sed magna est gloria illi arbori, ubi nidus iste compingitur: audiat enim a domino se esse plantatum, qui tale continere noscitur institutum.

Extat etiam tractatus breuis de religiosis Domini Romûdi Fraguier, quod excusetur additis aliquibus ad propositum pro utilitate lectorum.

174 De religiosis sectis à Christianismo receptis pauca præstringemus, ut multitud. uiuendi modus in ecclesia, qui ad eundem finem, velut riuuli in alueum, tendit, habeatur. Non fuit animus sparsas per uniuersum orbem congregationum omnes familias retexere, quandoquidem passim in dies nouæ, prout diuini aculei impetus habet, suboriuntur, interpolanturque, veluti de sacro & de misericordia, & aliæ innumeræ, quæ potius fraternitatum ritum sapiunt, quàm religionis, sed earum tantum, quas ex duobus alterove historiarum volumine, prout librorum inopia suggerebat, cogere

potuimus, quas Romana agnoscit ecclesia. In primisque ab illis initium face re uisum est, qui de christiana religione benemeriti sanctissimis ordinibus, excellentiorique cuidam uiuendi formulæ dederunt primordia, gratiamque fregere, qui que ab initio quasi pullulantis fidei germina in Indiæ Aegypti vasta solitudine, Syriæ, Arabiæque desertis habitauere, quorum principes Paulus Heremita, atque Hylario creduntur, qui sub B. Syluestro trigésimotertio à Petro Pô tifice, & primi Constantini Imper. circa annum Domini cccxx. in saltibus Thebaidis apparuerunt, nullo adhuc certo ritu præscripto que tantum duriter uiuentes, manibus se se exercebant, quod incertum, durissimumque uiuendi genus Basilius eum Macrina sorore sanctissima in mitiorem certumque modum rededit. Non multo post apud orientem, & tribus nodauit uinculis: nam trium religionis uotorum auctor extitit, quæ prius non erant, teste Raphaelo Volaterano urbanorum comment. lib. 2 r. D. tamen Ottho Episcopus Phrisigenis anallium suorum lib. 7. ca. 35. ait, diuersa fuisse primitus sanctorum agmina, qui posteritati rectè uiuendi instituta uerbo & opere tribuerunt, semoti à terrenis præstigiis, curarumque uana solitudine: nam sæcularia desideria ac impietatem abnegantes, crucemque mortificationis gestantes corpore, piè & in Christo vixerunt in hoc sæculo, quorum aliqui, ut etiam retulit Maria. Socin. consil. 13. incip. præfens consultatio, vrbes elegerunt seminandæ ueritatis gratia. Aliis placuit indui duris, nonnullis abstemios per omnem uitam esse, pluribus non solum à carnibus abstinere, cæterisque gula incitamentis, sed panis uetasti tantum quadra durare; plerisque etiam scorpionibus, ac flagris carnem statis domare diebus, sunt qui speluncas ac ferarum latibula cœnobio prætulere; multi labores manuum non sunt dedignati, plurimi mutatoriam maluerunt uitam, ut per orbem uagantes charitatis officia expeditius erga proximum exercerent, æque tamen

tam omnes uitæ, conscientiaque puritate ac sanctimonia in terris degunt, quietem & silentium amplectuntur, unanimiter orationi vacant, in ipsa etiam naturali refectioe diuina scriptura spiritum faginant potius, quàm corpus.

175 Ex quibus Anto. Archiepiscopus Florentinus in summa parte 3. titul. 16. cap. 1. & 2. colligit triplicem esse monachorum genus, qui se sequi Christum dicunt.

Primi sunt Serobitæ in libertate spiritus discurrentes, & degentes, qui in concilio Calcedonensi reprobatifuerunt, nisi quiescerent, quod concilium celebratum fuit sexcentis & triginta patribus temporibus Leonis primi Papæ, & decretum de iis habetur in cap. qui uerè. & in cap. quidam monachi. 16. q. 1.

Secundi dicti fuerunt anachoritæ, eremitici ac solitarii exordia ducentes ab Helia Thesbite propheta, de quo lib. 3. Regum. cap. 17. vel ut aliis placet a Ioanne baptista, qui primus a Christo nato fuit eremicultor; a quo putatur Paulum primum Heremitam imitationem uitæ hausisse, quem Anchoriticæ sanctimonie auctorem omnes profitentur. De quo paulo habetur mentio in cap. perlatum. 19. q. 3. ubi dicitur, quod Paulus primus heremita in testamento colobium suum Athanasio Alexandrino Episcopo reliquit, tunicam uero beato Antonio, & prout legitur in breuiario, in eius festo.

Tertii uero sunt uocati cœnobitæ, quasi in unum conuenientes, uiuentesque in congregatione, & uidentur exorti sub Helio, qui cuneum constituit prophetarum lib. 4. Regum ca. 6. & prorogati fuerunt a Christo in discipulis.

Verum post Christum primus in Orientali plaga cœnobitarum gregatim agens fuit Basilius magnus: Benedictus uero in occidentali ecclesia.

Basilius autem fuit ex Cappadocia, & temporibus Valentis & Valentiniani, de quo etiam in historia ecclesiastica libro undecimo cap. nono, de Benedicto dicitur inferius.

176 Sed quemadmodum orbis est quadrifi

cus, quatuor item Euangeliste, & quatuor Doctorum uertices, quatuor item flumina e Paradiso terrestri scaturientia. Ita religiosorum quatuor sunt regulæ principales, ad quarum præscriptum omnes aliæ sunt appendices, præter Carthusianam, quæ nullam est quatuor agnoscit, sed habet proprias formulas, & est ab ecclesia approbatissima. Sunt autem hæc quatuor scilicet Basili, Benedicti, Augustini, & Francisci Assisianis.

177 Ordo igitur Basili, cuius caput dicitur Archimandrita, fuit primus, sub quo militant monachi Græci & Orientalis ecclesie, & aliquando Carmelita usque ad Albertum Patriarcham Hierosolymitanum, qui traditiones eorum sub Honorio 11. I. Immutauit anno millesimo cclxxx. 1. Veruntamen idem Honorius, qui illos eiectos a Sultano excepit ordinem comprobans interpolari, dicauitque nominis Virginis Mariæ, sed ita ut atrum pallium in album commutarent dicti Carmelitæ à Carmelo monte habitatione Heliæ & Helifæi, quem primum incoluisse ferunt.

178 Ordo Benedictorum fuit secundus ab auctore Diuo Benedicto Nursino monasterii motis Cassini regulatore anno salutis. d. xxxi. sub Bonifacio primo, quo tempore Iustinianus Imperator Romanorum leges in epitomen posuit.

In fasciculo tempore sub Felice 11. I. dicitur; duo legislatores excellentissimi claruerunt, Benedictus uidelicet, pater maximus, & Iustinianus Imperator. Nam Benedictus totius ecclesie fulcimentum & norma religionis inclitissimos habuit discipulos, & plures numero, & obtinuit orbem terrarum. Ad cuius honorificentiam hoc etiâ accrescit, quod non alius quilibet ex magistris ecclesie uitam illius digessit, quàm insignis ille disertissimus Papa Gregorius, qui totum, quod fecit, quasi aurum fulget. Diuinitus enim dispositum est; ut cum idem legislator excellentissimus in cæteris modis sit à Deo decoratus, etiam hinc maiori auctoritate tam ipse, quàm legislator eius roboraretur, quod eandem uitam sum-

mus Apostol. Sedis Pontifex ordinavit. Sub hac regula militant innumeri monachi, & maximè nigri, de quibus in cap. 1. in princip. & ibi Ioannes Andr. in clem. de statu monachorum, qui aliquando relaxati vitæ austeritatem iterum receperunt in congregatione Sanctæ Iustinae cum exemptionibus, & constitutionibus per Eugenium 111. confirmatis.

In ordine Benedictorum Cluniacenses, qui habent suum auctorem Berronem Galum anno DCCCXII. sub Conrado primo Imperatore, & Anastasio 111. sedente.

In fasciculo temporū, in anno DCCCIII. dicitur Clunniacum monasterium, formosissimum, & sanctissimum constructum à Bernone Duce Aquitanie: dono etiam Auæ comitissæ, ac Guilhelmo Pio Principe Burgundie.

Sed postea beatus Vgo Abbas eiusdem cœnobii mirabili ampliavit opere.

Grandimonenses emerere anno M. LXXVI. sub Gregorio VI. Pontifice: & Henrico 111. Henrici filio Imper. instituti per Stephanum Auernum apud Gallos in monte Mureto.

Carthusienses prodire anno M. LXXXVI. sub Victore 111. Pont. & Henrico 111. Imp. quos formavit Bruno Colonien. Canonicus aliquando apud Carnotum.

In fasciculo temporū in anno M. LXXXIII. habetur, quod ordo Carthusienus sanctissimus incipit hoc tempore per Brunonem virum sanctum natione Germanum de Colonia Agripina magistrum in Theologia cum ex aliis venerabilibus viris in diœcesi Gratiopolitanen. Hic ordo teste beato Bernardo inter omnes ecclesiasticos ordines primatum tenet, non ratione temporis, sed rigorositatis. Unde ipse vocat eum speciosissimam columnam ecclesiæ. Verum quia propter nimiam abstinentiam paucis portabilis erat, ne diu paruus maneret, postea ab ecclesia moderatus fuit, nec vnquam à sancto proposito cecidit singulariter à sancto spiritu præseruatus vsque hodie, dicit auctor fasciculi.

Cistercienses ex quodam Ardingo Angli-

co prouenere monacho cœnobii Molis mensis anno M. XCVII. XI. anno Pontificatus Urbani 11. qui viris sunt donati priuilegiis & quorū decus fuit D. Bernardus Abbas Clarauallium.

In fasciculo temporum habetur ita. Ordo Cisterciens. incœpit per Robertum Abbatem, & Albericum successorem eius, & videntur quasi fœcundarii reformatores ordinis Sancti Benedicti, cuius regulam habent, & multas curiositates & abusiones abdicarunt, & simpliciter secundum sanctam simplicem regulam viuere cœperunt, & mirabiliter in breui tempore creuerunt in omnibus, habuit viros sanctissimos & plures numero, & de Beato Bernardo dicit paulò post, quod incœpit clarescere adhuc iuuenis, & quod intrauit ordinem Cisterciens. & deinde factus Abbas Clarauall. fundauit, hic creuit in Doctorem magnum, & Apostolicum virum, & tot miracula fecit, & tantum honorem habuit, vt similis ei in his nunquam creditur fuisse, pater CLX. monasteriorū fuit: & velut alter Moyses habitus est vbique.

Præmonstratenses in Lingonen. diœcesi Norbertum Lotaringum auctorem constituant anno M. CXX. Sub Calisto 11. Pontifice, & Henrico V. Impe. qui non nihil mutati sunt ex regula diui Augustini.

Camalducenses in Appennino sub Benedicto IX. Papa, & Conrado Imp. anno M. XXXIII. Monachi Vallis Umbrosæ sui auctorem profitentur Ioannem Gualbertum Florentinum anno M. LXX. sub Alexan. 11. quos postea Gregorius VI. probauit instituti in radicibus Appennini. Cœlestini instituntur per Petrum de Murrone aliquando Papam Cœlestinū V. qui se Papatu abdicauit & religionem instituit anno M. CCXCV. Bonifacio VI. sibi succedente.

Duniacenses prodeunt sub Anastasio 111. Malsicensi Burgundie pago anno DCCCXV. nonnulli dicunt à Guilhelmo Aquitanie Duce fuisse inchoatos circa tempora Adriani 111. & sunt qui putant hos esse Cluniacenses.

Ordo Humiliatorum ortus est in Germania

nia temporibus Clementis 111. Pont. ex eo (vt arbitror) nomen ducens, quod ad Friderici. 1. Imper. pedes in duellis albis vestiti de postliminio agentes prostrati iacuisent. Sunt qui dicant Mediolanenses fuisse ab Henrico 111. Imp. exilio multatos, & ab Innocen. 111. probatos, qui semi monachos agunt & hi creduntur, qui & Siluestrini, seu ordo montis Fani.

Sunt in Benedictina familia permulti alii ordines ueluti fontis ebrandi, uallis caulium &c. & hi omnes diuerso amictu induuntur, differuntque in traditionibus, & statutis, suntque omnes exempti præter Siluestrianos.

Est etiam ordo Monachorum Eremitarum Sancti Hieronymi per Martinum V. & sunt monachi in Hispania & habent priorem & sunt pauca monasteria ordinis Cœlestinorum nuncupati. Item fratres tertii ordinis Sancti Francisci de penitentia nuncupati sunt ordinis Sancti Benedicti, & uiuunt secundum instituta beati Petri confessoris, ut habetur in provinciali Romanæ Curie ubi de ordinibus, & religionibus in fine tractatur, quæ pars post hunc tractatum describitur.

180 Succesit tertius ordo Diui Augustini Afri euangelicæ veritatis summi illustratoris, qui renouauit ordinem institutum prius ab Apostolis in monte Sion circa annum CCCXXX. amictum linea tunica.

In fasciculo temporum dicitur sub Alexā. 11. anno domini M. LXXIII. incœpit florere ordo canonicorum in principio ab Apostolis, postea a B. Augustino institutus sub Iucne præposito post Carnoten. Episcopo Augustini normam multi alii ordines subiere, maximè mendicantes præter minores, & hi sunt Dominicani, seu prædicatores, qui primum mendicantium locum obtinent a beato Dominico Calaguritano professionem faciunt, quos Honorius 111. confirmauit pontificatus sui anno primo, & humanæ salutis M. CCXVI. Imperat. Federico 11. quorum ordo est trimembris, & Deo dicatas virgines recipit, quas vestitas de pœ-

nitentia vocant.

Notandum tamen est, quod non sunt mendicantes ex regula Sancti Augustini: quia ipsa regula permittit habere proprium in communi, sed ex suis constitutionibus confirmatis a Sede Apostolica sunt mendicantes, ut firmat Ludo. Bologninus in additionibus tract. de success. ab intest. Matthesilai, in 3. prin. articulo. nume. 42.

Sed quamuis sint mendicantes habent facultatem habendi proprium ex priuilegiis Pontificum.

Eremitani, quos vulgus Augustinianos vocat, tertium inter mendicantes locum sunt nacti, qui à primordio ex pluribus ordinibus simul coacti sub Augustini obseruatione sunt cum baculo & zona pelicea ab Alexan. 111. probati. Sunt qui huius vitæ generi tribuunt initia Guilhelmo cuidam Aquitanie Duci anno M. CLVIII. & uocati Guilermitas, & hanc opinionem tenet auctor fasciculi temporum: nam dicitur ibi Guilhelmus Parisien. Incœpit ordinem Augustianen. qui dicuntur mendicantes sub Innocen. 111. anno MCCIII. Alii dicunt hunc ordinem aliquando collapsum iterum instauratum fuisse sub Innocen. 111. Pontifi. & Ottone 111. Imper. ad annum Domini M. CCXIII. Hoc tamen pro confesso habetur, hunc ordinem Parisiis aliquando repudiatum fuisse ab Honorio 111. probatum. sunt autem capaces quod ad acquirendum, & retinendum in communi ex priuilegio Alexan. 111. vt per eundem Bologninum in loco supra adducto & d. nume. 42.

DE ORDINE SERVORVM.

Ordo Seruorum Beatæ Mariæ ortum habuit a quadam Philippo Tusco Florentino sub Martino 111. anno Domini MCC. LXXXV. quem sub Augustini ordine postea Benedictus XI. & Urbanus VI. probauere sacculum gestant, & mendicant, habetque suam tripartitam regulam etiā, ut muliebrem sexum admittat.

DE BRIGIDIANIS.

BRIGIDIANI sunt instituti a Beata Brigida Suetia tempore Urbani Quinti, Pont. sui anno v. & reparate mortalitatis m. ccclxvi.

DE IESVATIS.

IESVATI Senis oriuntur sub Urbano V. anno m. ccclxv. a Ioanne Columbino, reguntur albo colore & scortea zona sed pallio Canufino cū focculo ligneo, Apostolici clerici ab initio nuncupati.

Canonici regulares Sancti Georgii Venetiis vite institutum sunt aggressi sub Gregorio xii. quorum princeps fuit Laurentius Iustinianus.

Montoluetēses prodire anno m. ccvii. sub Scimate trium Pōtificum, & eorum caput fuit Bernardus Ptolomeus apud Senas, quorum ordo Gregorius xi. probavit.

Hieronimitani auctorem habuerunt Redonem Montisgranelli comitem apud fesulas Gregorio xii. probante & interpolati per Eugenium iii.

Congregatio hæremiticæ pietatis parum habitu distans a Hieronimitanis, auspiciatur per quendam Petrum Pisenum Etruscum sub Gregorio xi. & gestat ex scapulari amictu laciniam pendentem atque in humeros reiectam. Aliqui hos vocant Eremitas, scilicet Honophrii cōstituti apud vrbium.

Cruciferi constituuntur sub Cleto ii. a Petro Pontifice per Celesten. nuncium, & illustrantur per Cyriacum Hierosolymitanum antistitem, & approbatur per Innocent. iii. & iterum per iii. & induunt tunicam ceruleam Pontificatu Pii ii.

DE SCOPETINIS.

SCOPETINI, scilicet Seruatoris Stephanum Bononiensem profitentur inuentorem anno m. cccc. sub Greg. xi. Antoniani ab auctore suo Antonio Egyptiaco ducunt originem apud Thebai-

dam sub Sancto Siluestro & Cōstantino circa annum cccxx. habēt pro insignio signum Thau.

Ordo Trinitatis sub Innocen. i. inceptit Ioanne Marense & Felice Anachorita auctoribus pallio amicti candido, cerulea & rubenti cruce insignito; quos Innocen. vocari iussit de redemptione captiuorum.

Sunt & alii multi religiosorum ordines sub Sancti Augustini regula, quorum origines & auctores cum hæc cursim scribere mus, erant nobis incognita, vt sunt feruitarum. Forneriorum, beati Ioanis Hierosolymitani. Cruciferorum cum stella. Fratrum S. Petri cōfessoris de Magella, Fratrum Dominici Sepulchri. Fratrum Vallis scholarium, Victorianorum. Fratrum S. Giberti de sempingam. Fratrum scilicet Pauli hæremitæ. Fratrum de pœnitentia, coronatorum, hospitaliorum, & aliorum permultorum. & hi omnes differunt inter se veste & vitæ præceptis.

181 Restat quarta primæ diuisionis regula, quæ est Beati Francisci Afsinatis. cuius ordo Seraphicus tanquàm nouum sydus in terris illuxit sub Innoc. i. Pontifice sui vi. anno & salutis humanæ m. ccvi. Sed quia post ordinem Dominicorum fuit confirmatus, ideo secundum tenet mendicantium locum, & Euangelicam profitentur normam, ex cuius gremio velut ex equo Troiano innumerum veræ fidei pugiles prodire signiferum Iesu Christi, ac stigmata sequenter. Ordo hic est trifidus, vt alii mendicantium nempe minorum, pauperum, & pœnitentium, & in duplici differentia Deo dicatos virgines, de quo in clemen. cum ex eo, de senten. excomm. & in clemen. i. de religiosis domibus, & in extrauaganti, exiui. Bartol. Soc. in conf. 245. incipit, omisis multis.

Ordo minimorum est recens institutus a beato Francisco de Paula Siculo D. Francisci decreta, & humilitatem æmulatus. De ordine Sancti Francisci habetur per Nicolaum i. in cap. Exiit de verb. signif. & per Clementem V. in cap. i. eo. in clementi-

mentinis, & tribus extrauagantibus. Iohannis xi. i. eo. tit.

Postea hæc regula relaxata fuit; vnde anno domini m. ccc. l. i. frater Paulinus de Fulgineo de Prouincia Sancti Francisci. & quidam alii magna deuotione ducti supplicauerunt Domino Papa Clementi. v. instantibus pro eis quibusdam uiris notabilibus, vt eis aliqua loca ordines concederent; in quibus possent regulam ad literam obseruare. Asserebant namq; quod cōmunitas ordinis eam nõ seruabat, ut fuerat à beato Francisco tradita in sua puritate. Qui à dicto domino Papa impetrauerunt, ut possent habere quatuor loca in Prouincia Sancti. Francisci videlicet carceris, bruliani, heremita, & montis Lucii, & pro quolibet. x. i. fratres, quos possent recipere, vel de fratribus ordinis, vel de secularibus, undecunque uenientibus, nullusque in hoc impedire valeat. statimque fecerunt habitus paruos à communione ordinis in mensura, & figura difformes; quibus plures simpliciter radiantibus adhæserunt super tanta ordinis reformatione gaudentes.

Postea prodire fratres Capucini strictiorem vitam ducentes. Regula, seu forma fratrum de pœnitentia, seu tertii ordinis Sancti Francisci. fuit approbata à Nicolao Papa. v. Dat. Reate cal. Septembris. Pont. sui anno. i. i. fuit electus anno. m. cccc. xl. i. i.

Mulieres itē religiosas pauci sunt ordines. qui non recipiant, & in eorum obseruationibus alant. Canonistæ. B. Augustini diuam habent Monacam: Moniales S. Benedicti habent diuam Scholasticam. Benedicti sororem. Sorores beati Domini gaudent D. Clara, & Catharina Senensi. Sorores D. Francisci D. Claram Afsinatam agnoscunt, & sic de reliquis inter quas aliæ mitiorem habent regulam, aliæ verò strictiorem.

Sunt item & ordines militares ab ecclesia comprobati, & sunt milites S. Iohannis Hierosolimitani. Milites S. Mariæ Teuthonicorum. Milites Iacobi de Spata. Milites Iesu Christi. Milites Calatrauæ. Milites beatæ Mariæ de Muntesia. Mili-

tes Alcantaræ. Milites de redemptione. Milites S. Georgii. Milites S. Lazari Milites S. Sepulchri. Milites S. Thomæ. & hæc sunt (inquit auctor) quæ dum prela currerent, pauca potui quam breuissimè feligere, maximè ex Diuo Hieronimo, Eusebio, Palmerio. Vincetio, Antonino, Platina, Ioan. Andræa, Sabellico, & Volaterano: quod bene vertant omnes (oro) potissimum, qui de Christiana religione bene sentiunt.

182 Habemus hoc tempore societatem nominatam Iesus, cuius auctor, & institutor fuit Ignatius Loiola nobili loco natus in Hyspania anno incarnationis Domini m. cccc. xi. sub Innoc. vi. Pont. Federico. i. Impera. Ferdinando. atque Isabella Catholicis Hyspaniarum Regibus primum in bellica gloria rei militaris laude fuit illustris: & cū in oppugnatione Pōpeiopolitanæ arcis ciuitas Nauarræ regni caput crus eius dextrum pœnitus contractum esset, tandem medicorum remediis quasi desperatus lectione librorum à sæculi vanitate ad Deum cōuersus est, & sanitatem recepit. Ignatius Lutetia in Hyspaniam, deinde in Italiã descendit. Socii a Lutetia peruenerunt Venetias ad octauum diem Ianuarii anni 1537. Vbi paulo post ad pedes Hieronymi Veralli Rossanensis Archiepiscopi Sedis Apostolice apud Venetos legati paupertatis, castitatisque votis piè susceptis sacris sunt iniciati, Sacerdotiūq; dignitatem ipso die Diui Iohannis Baptistæ Ignatius, & reliqui sex, ab Episcopo Arbeni singulari quadam, & suscipientium ordines, & conferētis consolatione sunt consecuti.

Quia uerò Ignatio Iesus apparuit, impetrauit à sociis, ut societas IESV. uocaretur; vt agnoscāt non ordinem Ignatii secutos esse, sed Dei filium.

Societas hæc à Paulo. i. confirmatur anno. m. d. xl. v. cal. Octobris hac conditione; ut professorum numerus sexaginta non excederet. sed postea ab eodem Pōtifice numeri illa definitio sublata est.

Postmodum hanc societatem confirmavit, magnisque priuilegiis aucta est à Iulio.

111. Pont. Max. M.D.L. duodecimo cal. Augu. Collegia quam plurima instituta sunt in diuersis mundi partibus, & Ignatius obdormiuit in Domino pridie cal. Augu. anno. M.D.LVI. Paulo. 1111. Pont. Maxi. in Vrbe Roma.

DE TEATHINIS.

TEATHINI non sunt societatis Iesu. Nam cum ordo uterque Iesuitarum, & illorum clericorum regula rium eodemq; ferè tempore nati, neque habitu ualde dissimiles, populus rudis externa specie deceptus alienum nomen Iesuitis imposuit. Teathini originem habuerunt à Ioan. Petro Caraffa; qui postea fuit Paulus. 1111. qui Episcopatu Teathino relicto ad Caictanum Vicentinum Bonifacium Pedemontanum, & Paulū Romanū homines nobiles, & pios se socium adiunxerat, à quibus originem eorum hominum ordo traxit, qui Teathini Vulgò dicti sunt; quod Teathinus, ut diximus, Episcopus illius uite institutum complexus esset. & hæc omnia ex vita ipsius Ignatii.

DE REGVLARIBVS EX CORPORA IVRIS.

EvG. 183 MONACVS est nomen grecum latinè dicitur singularis. c. Placuit, in principio xvi. q. 1. & dicitur etiam unus tristis; quia monos græcè, latinè unus dicitur: Archos græcè, latinè est tristis: sedeat igitur solitarius, & taceat; quia mūdo mortuus est: Deo autem uiuit: & sicut piscis sine aqua caret uitā; ita sine monasterio, d. c. Placuit. 2. xvi. q. 1. Item Monachus non docentis, sed plangentis habet officium; & pauidus prætolat Domini aduentum. c. Monachus. primo ead. nec debet esse in Urbibus, quæ non sunt solorum, sed multorum, & debet habere simplicitatem columbæ, nec cuiquam machinare dolos, & serpentis asturiam, & Christianus, qui semper loquitur de nummis (excepta elemosyna) habendus est potius negotiator, quam monachus. c. si cu-

pis. 16. q. 1. In Nicæna synodo monachis fuerat prohibitum poenitentiam tribuere, nisi sibi inuicem, mortuum sepelire, nisi monachum suum morientem, vel si fortuito quenquam aduenientium fratrum ibi mori contigerit. cap. placuit 16. q. 1. Sed quantum ad sepeliendum mortuos interpretatum fuit prohibitos esse monachos de monasteriis exire, & confluere more clericorum ad cuiuslibet exequias celebrandas: cæterum si apud monasterium aliquis semetipsum tumulari uoluerit, non est prohibendus. ca. qui verè. in fi. & quatuor seq. ea. 16. q. 1. De pnia verò dāda, & exercēdis cæteris sacramentis primo decretū fuit, monachos quamuis recipiant eandem potestatem, quam cæteri sacerdotes; tamen executionem suæ potestatis non habere, nisi a populo fuerint electi & ab episcopo cū consensu Abbatis fuerint ordinati. cap. aduicimus. §. monachi & cap. sic uiue. & c. si quis monachus. cum aliis sequentibus. 16. q. 1.

Sed postea obtinuit eos posse prædicare, baptizare, poenitentiam dare, peccata soluere, communionem dare, & pro peccatoribus orare. c. doctos. cum quatuor sequentibus. ead. 16. q. 1.

DE VITA MONACORVM.

184 Carnem cuique monacho, nec gustandi, nec sumendi est concessa licentia, nõ quòd creatura Dei iudicentur indigna, sed quòd carnis abstinentia utilis & apta monachis æstimetur, seruato tamen moderamine pietatis erga ægrotos. Quod si quis monachus violauerit & contra sanctionem regulæ vsuque veterem vesci carnibus præsumpserit sex mensium spatium retrusioni & poenitentia subiacet. cap. carnem cuique. de consecratio. distinct. 5.

Nunquam (dicit D. Hieronymus) de manu, vel oculis tuis liber psalterii dedat, dicatur ad verbum oratio sine intermissione, vigilet sensus, nec magis cogitationibus patens corpus, pariterque animus

animus redat ad dominum. Iram vince patientia. Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis: nec vacet mens tua variis perturbationibus, quæ si pectori infederint, dominabuntur tui, & te deducunt in delictum maximum. Facito aliquid operis, ut semper te diabolus inueniat occupatum. Si Apostoli habentes potestatem de Euangelio viuere laborabant manibus suis, ne quem grauent, & aliis tribuerent refrigeria, pro quorum spiritualibus debebant merere carnalia: cur tu in vsus suos cessura non preparas? Vel fscellam rexe iunco, vel canistrum lentis plecte uiminibus: sartiatur humus: areolæ æquo limine diuidantur, in quibus cum olerum lactata fuerint semina, vel plantæ per ordinem positæ, aquæ ducantur irriguæ, hic pulcherrimorum versu spectator assistas. Ecce supercilio eliuosi tramitis vndam elicit: illa cadens rauceum per leuia murmur saxa ciet: scatebrisque arentia temperat arua. Inservantur fructuosa arbores, vel gemis vel furculis, ut paruo post tempore laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricata aluearia, ad quas emittunt Salomonis prouerbia: & monasteriorum ordinem, ac regiam disciplinam in paruis disce corporibus. Texantur & lina capiendis piscibus. Scribantur & libri, ut & manus operetur cibum, & anima saturetur lectione. In desiderii est enim omnis otiosus. Aegyptiorum monasteria hunc morem tenent ut nullum absque opere, & labore suscipiant, non tam propter victus necessitatem, quam propter anime salutem, ne uagetur pernitiosis cogitationibus mens; & ad instar fornicantis Hierusalem omni transeunti diuaticet pedes suos, & in sequentibus. Quid ergo? peribunt omnes, qui in urbibus habitant. Ecce illi fruntur suis rebus; ministrant ecclesiis; aduicunt balneas; unguenta non spernunt; & in omnium flore versantur. Ad hoc ante respondi, & nunc breuiter respondeo; me in presenti opusculo (dicit Hieronymus) non de clericis disputare, sed monachum instituere. c. nunquam, de con-

sec. distinct. 7. 186 Non permittendum est mulieres accedere in monasterio, ac etiam prohibetur monachis sibi comatres facere. c. peruenit. 18. q. 2. 187 Item Episcopus prohibetur missas publicas celebrare, aut cathedram collocare, vel aliquam ordinationem quamuis leuissimam facere in monasteriis, nisi de ordinatione ab Abbate rogatus fuerit. c. Luminoso 18. q. 2. 188 Nullus tondetur, nisi in legitima oratione, & spontanea voluntate. cap. 1. de regularibus. Si Ananias dignus morte fuit, quia eos nummos, quos dederat Deo, abstulit, quanto periculo erit diuino iudicio ille, qui non nummos, sed semetipsum Deo omnipotenti, cui se sub monachi habitu deuouerat, subtraxit. cap. Ananias: 17. quæst. 1. 189 Ante Dei oculos cadunt, qui bona, quæ concipiunt, agere recusant. Item qui cuncta relinquere, & Dei seruitio se subdere, & freno castitatis se astringere delibent se retrahendo meritum perducunt; unde sacerdos ad executionem sui voti cogendus est; quia sibi danabile est non solum non fieri, sed etiam non velle monachum fieri. c. qui bona 17. q. 1. 190 Arguit auctor hoc modo: Quod verò inter vouentes iste computandus sit, patet ex verbis Augustini dicentis, dixi, confitebor &c. Quia sicut Propheta inter vouentes reputatur; quia dixit, ego confitebor, sic inter eosdem computandus est, quia dixit, siam monachus. Sed respondet, aliud est propositum excipere in corde, & etiam ore nunciare; aliud est subsequenti obligatione se reum voti facere; quia ergo iste propositum cordis ore simpliciter nunciavit, non autem monasterio, aut Abbati se tradidit, nec promissionem scripsit, nequaquam voti reus habetur, ut deciditur in seq. q. 1. de qui bona. quod verò, ead. 17. q. 1. Presbyter infirmitate oppressus se monachum fieri promittit, non tamè monasterio, nec Abbati

Abbati se tradidit, nec promissionem scripsit: sed beneficium ecclesie in manu aduocati refutauit, ac postea negauit se monachum fieri. Præcipit Alexan. 1. I. Vt prædictus presbyter beneficia, & altaria recipiat, habeat, & quietè retineat; quia regula beati Benedicti, & institutio Sancti Gregorii. Papa interdicit monachum effici ante vnius anni probationem. capitulo Confaldus, primo. decima septima quæstio. 2.

Aug. Qui corde conceperat se monachum fieri, & ore pronunciauit in ocium sanctum conferre, & tamen si nupsit, vxor ducta dimitti non debet; & sic non cogitur suscipere, quod corde concepit, & ore pronunciauit. cap. nos nouimus, eadem 17. quæst. 2.

Illud autem, quod dictum est de anno probationis, procedit in notis; quia in incognitis triennium concedatur, dicto capitulo nos nouimus, in fine, & capitulo sequenti nam huic habitus non præstat.

Votum solemnizatum sit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam, vel tacitam, factam alicui de religionibus per Sedem Apostolicam approbatis. c. vnico, de voto, & voti redemptione, in 6.

Vnde qui votum emisit de certa religione intranda, & postea etiam in laxiorem ingreditur, licitè remanet in eadem non obstante voto tanquam simplici. ca. qui post, de regularib. in 6.

191 Et si monachus aliquem sacrum ordinem in apostasia recipiens, quamuis fuerit suo Abbati reconciliatus, non potest in ordine sic suscepto ministrare sine dispensatione Rom. Pont. cap. fin. de apostatis.

Et furiosus profidendo debet denunciari absolutus. ab obseruantia ordinis, nisi postquam compos mentis suæ factus fuerit spontanea voluntate professionem fecerit, capitulo sicut tenor, de regularibus.

192 Sed si pater cum bonis suis, & filio impubere se obtulit monasterio, filius quando ad annos discretionis peruenerit, &

uoluerit remanere monachus non compelletur, & potest bona paterna, quæ sibi ex successione obueniunt, postulare, ca. cum simus, de regularib.

Et gl. intelligit de legitima portione, & rogatus restituere hæreditatem, si sine liberis decederet, si ingreditur monasterium euanescit fideicommissum, quia non decedit sine hærede, qui monasterium hæredem instituit, non obstante, quòd dicatur minor fuisse tẽpore oblationis: quia minor annis duobus modis possit intelligi, uidelicet 14. & 25. Vnde uerbum dubium non prodest alleganti. c. in præsentia, de probat.

CASVS QVIBVS COGITVR

QVIS AD RELIGIONEM.

193 SVNT casus in iure, in quibus cogitur quis habitu assumere, uel professionem emittere, & unus est in eo, qui uouit religionem, & uoto non impleto Episcopus fiat, nam consultitur suæ salutis, ut regimẽ Ecclesie resignet, ac reddat altissimo uota sua. c. per tuas, de uoto.

Et Episcopus, qui causa humilitatis monachus efficitur, ad Pontificatum redire non ualet. c. hoc nequaquam 7. q. 1.

Alius casus est ex uoto parentum ratificato à filio. c. quicumque, & c. quem progenitores. 20. q. 1.

Alius post uorum, uel uelamen susceptum, de quo 17. q. 1. ferè per totum, & cap. uindua, de regular.

Alius casus, quando emittitur uotum religionis etiam in infirmitate, & reddidit se in monachum, & in fratrem iunctis manibus sine habitu. capitul. porrectum, de regul.

Alius de eo, qui professionem fecit, licet in claustro nunquam permanserit. ca. sicut nobis, de regul.

Alius supra notatus in decreto de matricum, quando maritus profitetur inuita uxore, nam ea mortua cogitur ad obseruantiam. c. 4. de diuor.

194 Sed quando quis conuertitur ad monasterium sumendo habitum nouitii, & uult ad secundum redire, distinguitur

an

an proposuerit absolute vitam mutare; an conditionaliter experiri obseruantiam regularem. Et primo casu debet regulariter uiuere, & saltim ad laxiorem regulam pertransire: in secundo casu potest ad sæculum, non ut sæculariter uiuat remeare. & ut plenius cognoscatur, quæ sit eius intentio, à principio protestetur, quæ sit eius intentio. cap. consulti, 20. de regul. & gloss. intelligit seculariter, idest dissolute.

195 Et qui portat habitum monachalem in monasterio compellitur regulam profiteri, & seruare, secundum formam ordinis illius monasterii. ca. ex parte tua, de regul.

196 Sed Episcopus visitans monasterium

monialium non introducat sæculares, sed duos, aut tres canonicos, adiunctis aliis religiosis, quos uiderit expedire. ca. vt iuxta 17. de offi. ordi.

Et annis singulis debet visitare; & numerus omnium sit, visitatores duo, notarii personæ duæ suæ ecclesie, & quatuor alii uiri honesti, clemen. 2. de statu monachorum. De hoc idem in extrauaganti 1. de offi. ordi. in communibus, ubi disponitur cum episcopo esse duos, aut tres clericos cum notario, qui similiter clericus sit.

197 De regularibus habetur in Concilio Tridentino sessio. 25. de regularibus. Cuius capita breuiter habentur in Compendio nostro, ac breuiter in sinapsi ipsius Compendii.

P A R S S E C V N D A, E T D I S T I N C T I O. V I. F I N I S.

TERTIA PARS

IURIS CANONICI

DE REBUS ECCLESIASTICIS, DISTINCTIO PRIMA.

NTER res ecclesiasticas principaliter sunt Ecclesie Patriarcales, Metropolitanæ Et Episcopales, De quibus: quia extat Prouinciale omnium Ecclesiarum

SINGVLIS AVTEM VRBIS ecclesiis assignati sunt presbyteri Cardinales 28. Diaconi verò xviii.

DE ECCLESIIS PRESBYTERORUM CARD.

- 1 Ex Libro Cancellariæ Apostolicæ, Commoditatis gratiæ his transcribetur.
- 2 In ciuitate Romana sunt quinque Ecclesie, quæ Patriarcales dicuntur, videlicet Ecclesia Sancti Ioannis lateran. quæ consuevit habere priorem ordinis. Sancti Augustini modo Decanum.
- Ecclesia Sancti Petri, quæ habet Archipresbyterum, qui debet esse Card.
- Ecclesia seu Monasterium. Sancti Pauli extra muros Urbis, quæ habet Abbatem ordinis S. Benedicti.
- Ecclesia Sanctæ Mariæ maioris, quæ habet Archipresbyterum, qui debet esse Cardin.
- Ecclesia, seu monasterium Sancti Laurentii extra muros, qui habet Abbatem ordinis S. Benedicti.

DE SEPTEM EPISCOPIS.

- 3 Dominus Papa.
- Episcopus Ostiensis & Velletrensis
- Episcopus Portuensis, & Sanctæ Ruffinæ
- Episcopus Sabinensis
- Episcopus Tusculanensis
- Episcopus Prænestinensis
- Episcopus Albanensis.

- Tituli Sanctæ Crucis in Ierusalem presbyter Card.
- Tituli Sanctorum Marcellini & Petri presbyter Card.
- Tituli Sanctorum quatuor coronatorum presbyter Card.
- Tituli S.S. Ioannis & Pauli presbyter Cardin.
- Tituli Sanctæ Anastasiæ presbyter Cardin.
- Tituli Sanctæ Sabinæ presbyter Card.
- Tituli S. Stephani in Cœlio montis presbyter Card.
- Tituli Sancti Clementis presbyter Cardin.
- Tituli Sanctorum Nerai & Archilai presbyter Card.
- Tituli Sanctæ Sufanæ presbyter Card.
- Tituli Sanctæ Potentianæ presbyter Cardin.
- Tituli Sancti Sixti presbyter Card.
- Tituli Sancti Petri ad Vincula presbyter Card.
- Tituli Sancti Martini in montibus presbyter Card.
- Tituli Sancti Eusebii presbyter Card.
- Tituli Sanctæ Priscæ presbyter Card.
- Tituli Sanctæ Praxedis presbyter Card.

CIVITATES MVNDI QVAE ultra urbem tenentur a Christianis.

In campania & maritima.

- Anagnin. Sagnin.
- Ferentin. Alatin.
- Verulan. Terracinen.
- Soran. Fundan.
- Aquinas. Tiburtin.

In Aprucina, & Marsicana Prouincia.

- Aquilen.) Vniti.
- Forcanen.) Vniti.
- Marsican.) Vniti.
- Valuenfis, seu Sulmonen.) Vniti.
- Theatinus.) Vniti.
- Adrien.) Vniti.
- Pennensis.) Vniti.
- Aprutinus, seu Theran.

In Tuscia, & patrimonio.

- Nepesin.) Vniti.
- Sutrin.) Vniti.
- Ciuitatem, vel Ciuitatis.) Vniti.
- Castellanen.) Vniti.
- Ortan.
- Balneorigen.
- Montisfalconis.) Vniti.
- Corneran.) Vniti.
- Vrbeueran,
- Viterbien.) Vniti.
- Tuscanen.) Vniti.
- Castren. Suauen.
- Clusinus.
- Perusin.
- Castellanus.
- Aretin.
- Groffetan.
- Vulteran.
- Senen. Archiepiscopus.
- Lucan. Pistorien.
- Pientin.
- Florentin. Archiepiscopus.
- Fefulan. Binensis.
- Lunensis. Sarzanen.
- Corthonenfis.

- Tituli Sancti Vitalis presbyter Card.
- Tituli Sancti Ciriaci in Termis presbyter Card.
- Tituli Sancti Marci presbyter Card.
- Basilicæ xii. Apostolorum presbyter Cardin.
- Tituli Sancti Marcelli presbyter Card.
- Tituli Sancti Laurentii in Lucina presbyter Card.
- Tituli Sancti Laurentii in Damaso presbyter Cardin.
- Tituli Sanctæ Balbinæ presbyter Card.
- Tituli S. Mariæ in Transiberim presbyter Card.
- Tituli Sanctæ Cecilie presbyter Cardinalis.
- Tituli Sancti Grifogoni presbyter Cardin.

DE ECCLESIIS DIACONORVM CARDINALIVM.

- 5 Sanctæ Lucie in Septifoliis
- Sanctæ Mariæ in Aquino
- Sancti Theodori.
- Sanctæ Mariæ in Cosmedin.
- Sancti Georgii ad velum aureum.
- Sanctorum Cosmæ & Damiani.
- Sanctæ Mariæ Nouæ.
- Sancti Adriani
- Sanctorum Georgii & Bacchi.
- Sanctæ Mariæ in via lata,
- Sanctæ Mariæ in Porticu.
- Sancti Angeli.
- Sacti Nicolai in carcere Tulliano.
- Sanctæ Mariæ in Dominica.
- Sancti Eustachii
- Sancti Nicolai inter imagines.
- Sancti Viti in macello.
- Sanctæ Agathæ.

EPISCOPI, QVI SVNT SVB Rom. Pont. & non sunt in alterius prouincia constituti.

- 6 Ostiensis & Vallatrenfis
- Portuensis & S. Ruffinæ
- Sabinensis, Tusculanensis
- Prænestinensis, Albanen.

In Ducatu Spoletano.

Afsifinas. Fulginas. —
 Nuccerin. Eugubin. —
 Spoletan. Tudertin. —
 Amelien. Narniensis. —
 Interamnenfis. —

In Marchia Anconitana.

Afculanenfis. Firman. —
 Camerinenfis. Auximanenfis. —
 Humanas)
 Anconitan.) coniuncti.
 Efinenfis, uel Exinas. —
 Senogalien. Fanenfis. —
 Pifaurenfis. Forofempronienfis. —
 Calienfis. —
 Vrbinas, feu fancti Leonis. —
 Racanatenfis. Maceratenfis. —

In Romandiola.

Archiepiscopus Rauennas hos habet Suffraganeos.

Ariminenfis. Foroliuinenfis. —
 Cerfanetenfis. Ceruienfis. —
 Brittonorienfis. Foropompilienfis. —
 Imolenfis. Fauentinus. —
 Sarenien. uel Sarfinaren. —
 Mutinen. Regien. —
 Bononien. Furrarien. —
 Bobien. Comaleden. —
 Parmen. Barcinen. —
 Placentin. —

In Insula Regni Siciliae.

Archiepiscopus Panormitanus hos habet Suffraganeos.

Agrigentin. Mazaren. —
 Meleuitan. uel Malten. —

Archiepiscopus Montis regalis hos habet Suffraganeos.

Siracufanenfis. Cathanienfis. —

Archiepiscopus Messanenfis hos habet Suffraganeos.

Cephaludenfis. —

Pacen. & Lipparien. sunt uniti.
 Sancti Marci.) isti duo sunt exempti.
 Militen.) & uniti.

In Calabria.

Archiepiscopus Regien. hos habet Suffraganeos.

Lucren. Cotronienfis. —
 Cassanenfis. Cathacenfis. —
 Neocastrenfis. Giracenfis. —
 Toropeten. alias Tropienfis. —

Archiepiscopus Consentin. hunc habet Suffraganeum.

Marturanenfis. —

Archiepiscopus Rosanen. non habet Suffraganeos.

Bisignanen. est exemptus.

Archiepiscopus sanctae Seuerinae hos habet Suffraganeos.

Ebriacen. uel Vmbraticen. —
 Strangulen. uel Seronien. aut Insulen. —
 Geneocastren. uel Genicocastren. —
 Gerentinen. Sancti Leonis. —
 Bonenfis. Squlacenfis. —

In Apulia.

Archiepiscopus Larcatin. hos habet Suffraganeos.

Mutulenfis. —
 Castellanen. uel Castellanatén. —

Archiepiscopus Brundusin. hunc habet Suffraganeum.

Alstrinen. uel Ostrinen. —

Archiepiscopus Hydroni. hos habet Suffraganeos.

Castrenfis. Gallipolitan. —
 Licienfis, uel Licenenfis. —
 Vgentinen. uel Ogentin. —
 Lucenfis, uel Lucadenfis. —
 Neritonén. est exemptus.

Archi-

Archiepiscopus Barenfis hos habet Suffraganeos.

Betontinenfis. —
 Caelphaian. uel Melphiten. —
 Inuenacenfis. —
 Rubentinenfis, uel Ruben. —
 Salpenfis. —
 Caurienfis. —
 Bitteren. —
 Conuerfan. —
 Mineruienfis. —
 Polignianenfis. —
 Catherinenfis. —
 Lauellinenfis. —

Archiepiscopus Tranen. hos habet Suffraganeos.

Vigilienfis. —
 Andren. uel Adrien.)
 Penen.) coniuncti.

Archiepiscopus Sipontin. uel montis Garganeus hos habet Suffraganeos.

Vescanen.)
 Troianen.) exempti.
 Melphienfis. —
 Monopolitanen.)
 Rapollen.) exempti.

Archiepiscopus Consan. hos habet Suffraganeos.

Auranen. —
 Sarranen. —
 Montisuiridis. —
 Laquedonen. —
 Sancti Angeli de Lombardis. —
 Bisacienfis. —

Archiepiscopus Acheronti. hos habet Suffraganeos.

Potentienfis. —
 Gricarien. —
 Venufen. —
 Graufen. —
 Angolen. —

In Terra Laboris.

Archiepiscopus Beneuentanus cuius ciuitas est Romanae Ecclesiae, hos habet Suffraganeos.

Thelesinen. —
 Sanctae Agathae. —
 Aliphienfis, uel Alipharen. —
 Montis Marani. —
 Auellinenfis. —
 Vican. —
 Arianen. —
 Boianen. uel Roianen. —
 Afculanen. Nuccerin. —
 Tertibulen. Draconen. —
 Vlturanen. Alarinen. —
 Ferentinen. uel Florentinen. —
 Ciuitaten. —
 Termolen. —
 Lesinen. —
 Frequentinen. —
 Triuentinen. —
 Biminen. —
 Vadien. uel Cadien. —
 Musanen. Sanctae Mariae. —

Archiepiscopus Salernitan. non habet Suffraganeos.

Caputaquen. Policastren. —
 Nusaitan. uel Nuscan. —
 Saruen. —
 Acernen. uel Acernen. —
 Marficen. —
 Rauellen. est exemptus.

Archiepiscopus Amalphan. hos habet Suffraganeos.

Capricanen. —
 Scalen. uel Camen. —
 Minoren. —
 Siteranen. —

Archiepiscopus Surrenti. hos habet Suffraganeos.

Lobren. Salpen. —
 Equen. uel Aquen. alias Vican. uel Vican. —
 Castellimaris, uel Scabien. —

Archiepiscopus Neapolitanus hos habet Suffraganeos.

Auerfan. est exemptus.

Nolan.
Puteolanensis.
Cumanensis.
Acerran.
Iscalan.

Archiepiscopus Capuanus hos habet Suffraganeos.

Theanensis.
Caluensis.
Calmensis.
Suessan.
Venafran.
Aquitanen. vel Aquinaten.
Ierniensis.
Casertanensis.
Caiaciensis.
Casinen. est exemptus.

In Tuscia, & Corsica.

Archiepiscopus Pisan. hos habet suffraganeos.

Messanensis.
Aiacensis.
Alariensis.
Segonenis.
Ciuitatensis.

Archiepiscopus Iauensis hos habet Suffraganeos.

Bobienis, vel Robienis.
Aprumacensis, vel Brumacensis.
Metenenis, vel Maranensis.
Accienis, vel Amprumacensis.
Nubienis, vel Nebienis.
Nauenis.
Albiganensis.

In Sardinia.

Archiepiscopus Calaritanensis, hos habet Suffraganeos.

Sulcitan. vel Sulcien.
Doliensis.
Suellenis, hodie est unitus Calaritan.

Archiepiscopus Turitan. hos habet Suffraganeos.

Sorrensis.

Plonatenis.
Ampuriensis.
Gisfacensis, vel Girardensis.
Castrensis.
Othauenis, uel Othaicensis.
Bosanensis.

Archiepiscopus Alborensis hos habet Suffraganeos.

Vffellenis.
Sanctæ Iustæ.
Terræ albæ.
Ciuitanensis.
Galtellinensis. Isti duo sunt exempti.

In Flaminia, & Lombardia.

Archiepiscopus Rauennas hos habet Suffraganeos.

Adriensis.
Comaclensis.
Ceruiensis.
Foroliuiensis.
Forompiliensis.
Velliuiensis.
Gefenatenis.
Sarenienis, uel Sarfinatenis.
Fautin.
Imolensis.
Mutinensis.
Bononienis.
Reginensis.
Parmensis.
Barcinensis.

Archiepiscopus Mediolanensis, non habet Suffraganeos.

Bergomenis.
Cremonensis.
Nouariensis.
Ipporegienis.
Astensis.
Albenis.
Saonenis.
Vintimilenis.
Papiensis.
Ferrariensis.
Isti duo sunt exempti.
Brixienis.
Laudensis.
Vercellenis.
Vigleuiensis.
Aquensis.
Terdonenis.
Albinganensis.
Placentin.

Archi-

Archiepiscopus Taurinensis hos habet Suffraganeos.

Casalen. Salutarum.
Montisregalis.

In Dalmatia supra mare.

Patriarchatus Aquilegiensis hos habet Suffraganeos.

Mantuanensis. Cuman.
Tridentinensis. Veronensis.
Marauenis. Paduanensis.
Vincentinensis. Teruifinensis.
Concordiensis. Cenetenis.
Feltrensis.
Bellunen. Isti duo sunt vniti.
Polanensis, vel Ponensis.
Parentinensis.
Triestinensis, vel Tergestinensis.
Comaclensis, vel Petenensis.
Capitis Istriæ, vel Iustinopolitan.
Maorienis.
Ciuitatis nouæ, vel Emonensii.

De episcopo Vicentino aliqua dicuntur. Et in primis, quia modò vocatur Vicentinus, modò Vicentinus, credendum est pro veritate denominandum fore Vicentinum, quia fateor antiquo tempore, vt in libris Ciceronis & lapidibus inuenitur hanc patriam Vicentinarum vocatam fuisse. Sed posteaquam hæc ciuitas anno salutis ccc. v. pro patrone suscepit Diuum Vicentium Martyrem: Vicentina ciuitas nominata fuit. Qui igitur Vicentiam nominat nec antiquo vtuntur nomine, nec deriuato a patrone Diuo Vincetio. Et cum impressionibus non facile credatur, tutissimum est sequi stilum antiquum Romanæ Curie, quo in Bullis, & rescriptis apostolicis semper & assidue scriptum fuit episcopus Vicentinus, quamuis moderni nunc multi scribant episcopum Vicentinum. Et in hanc sententiam est Sebastianus Moticulus Vicentinus I. C. Celebrerrimus in suo tractatu de inuentario hæredis, c. 10. nume. 466.

Denominatur etiam episcopus Vicentinus Dux, Marchio & Comes. Nec sine ratione, quia habemus Cronicham Ba-

ptistæ Pagiardini nostri ciuis, in qua libro primo sub anno M. LXXXII. ita habetur. Henricus III. Romani Imperatoris & semper Augustus, cum in Italia esset, ecclesiam Vincentinam multis donis donauit, vnde in eius priuilegio sic continetur.

Henricus tertius diuina fauente clementia Romani Imperatoris, & semper Augustus Eccelino Vincentino episcopo multa castella dono damus: Ecclesiamque Vincentinam nostræ defensionis muniburdiū recipimus. Insuper concedimus & donamus, & de nostro iure & dominio in ius & dominium ecclesiæ Vincentinæ theatrum nostri Regni iuris iuxta fluuium situm, quod Berga vocatur cum omni integritate, quæ adhuc restat. Et sequitur in eadem cronicha. Episcopi verò superioribus annis ab Imperatoribus Ducatus, Marchionatus, ac Comitatus dignitate, donati hæc urbem diu cum utriusque gladii potestate & Imperio tenuerunt.

Hæc autem sunt castella siue loca, quæ ab Imperatoris siue Romanis Regibus superioribus donata sunt ecclesiæ Vincentinæ cathedrali siue dominis episcopis, videlicet, Barbaranum, Saluzanum, Nouenta Albeton. Aurelianum, Vicentia, Grancona, Brendule, Custodia, Altauila, Grumulus, Montedignius, Cornedum, Clusæ, Maladum, Coculum, Vellum, Arserium, Sarcedum, prout latius in eorum priuilegio continetur. Et sequitur in eadem Cronicha.

Anno a salute nostra M. C. XI. Torringus episcopus Vicentinus vrbs Imperium habebat, multosque ciues ei aduersantes ab vrbe expulit: cum verò populum inter se disidentem videret ad Brendularum arcem confugiebat.

M. C. LII. Federicus Imperatoris cognomento Barbarossa confirmauit ecclesiæ Vincentinæ priuilegium, quod Henricus eius patruus concesserat. Vberto episcopo Vicentino. Et ex eadem Cronicha habetur.

Credatium olim oppidum fuisse in dominio eporū Vicentiæ, sed pp. dissensiones,

nes, quas populus cum episcopis habuit, destructum fuit anno salutis MCCCXXX. Possit desiderari, memoriam extare antiquissimorum episcoporum, ut extat multis in locis, praesertim Patauio & Verona. Sed cum dioecesis sit illius episcopi, qui primo baptizauit, & Diuus Prodocimus episcopus Patauinus baptizauerit etiam in parte territorii: tunc Vincetini, ac contra dioecesis Vincentina extendatur in territorium Patauinum, & Veronense clarum est tempore, quo diui Prodocimus & Zeno baptizabant fuisse eodem tempore episcopum Vincentinum baptizantem: quamuis ex calamitatibus ciuium memoria non extet.

Habemus tamen ex antedicta cronica Pagiarini anno salutis c c i r. fuisse Gallum Doctorem insignem Vincentinum, qui tempore Zepherini Romani Pontif. aduersus Proculum Montanum haereticum disputationem valde vtilem habuit, quod demonstrat, ciuitatem antea Christianam fuisse.

Ac ulterius, ut dictum est supra, anno salutis cccv. Vincetini cum agnouissent Vincentium leuitam natione Hispanum beatissimi Papae Sixti discipulum, apud Valentiam Hispaniae urbem propter Iesu Christi nomen summa constantia & animi fortitudine martyrium acerbissimum passum fuisse, patronum ac suae urbis defenforem habere uoluerunt.

Ac eodem fere tempore Felix & Fortunatus fratres natione Vincetini apud Aquilegiam iussu Dioclitiani Impe. Martyrii pro Christi nomine passi sunt.

In Istria super mare.

Patriarchatus Gradensis hos habet Suffraganeos.

- Castellanensis, uel Venetiarum.
- Torcellanensis.
- Equilenfis, uel Enfulan.
- Capruliensis.
- Clodiensis.
- Ciuitatis nouae.

In Sclauonia.

Archiepiscopus Iadrensis hos habet Suffraganeos.

- Aufarenfis.
- Veglenfis.
- Arbenfis.

Archiepiscopus Spalatenfis hos habet Suffraganeos.

- Traguriensis.
- Teniensis.
- Scardonensis.
- Tennensis.
- Nonensis.
- Almifensis.
- Sibinicensis.
- Farenfis.

Archiepiscopus Ragusin. hos habet Suffraganeos.

- Stagnensis.
- Roslonensis, uel Boslonensis.
- Tribuniensis.
- Catharenfis.
- Bacensis.)
- Rofensis.)
- Biduanensis.

Archiepiscopus Antibarenfis hos habet Suffraganeos.

- Dulcinensis.
- Suacinenfis.
- Driuastensis.
- Polastrenfis.
- Scodrenfis.
- Arbenfis.
- Sardenfis.
- Surtarenfis, uel Acittarenfis.

In Regno Vngariae.

Archiepiscopus Strigoniensis hos habet Suffraganeos.

- Agriensis.
- Niciensis.
- Vaciensis.

- Quinque Ecclesiensis.
- Vesprimiensis. Lauriensis.

Archiepiscopus Collocensis hos habet Suffraganeos.

- Zagabriensis, uel Zagrabiensis
- Tranfiluanensis, Vifemburgensis
- Voccadrenfis. Cenadiensis
- Suinienfis. Bosnenfis

In Regno Poloniae.

Archiepiscopus Guerzensis hos habet Suffraganeos.

- Vratislauenfis. Lubricensis.
- Vaniensis est exemptus.
- Plorenfis. Cracouiensis.
- Poznauienfis. Mazouiensis.
- Pomeuariensis, uel Vadiflanienfis.

In Alemania.

Archiepiscopus Maguntin. hos habet Suffraganeos.

- Pragenfis caput regni Boemiae.
- Marouiensis, uel Olomenfis.
- Fisterensis.
- Herbipolenfis.
- Constantienfis.
- Curiensis.
- Argentinenfis.
- Spirenfis.
- Vormacensis.
- Verdenfis.
- Hildeshemenfis.
- Halberstatenfis.
- Paldeborenfis.
- Bambergensis est exemptus.

Archiepiscopus Colonien. hos habet Suffraganeos.

- Leodiensis.
- Traiecten. Arch.
- Monasterienfis.
- Mindenfis.
- Osnaburgensis, uel Osemburgensis.

Archiepiscopus Bremensis hos habet Suffraganeos.

- Barduicensis, nunc destructus.

- Cadeburgensis, uel Conuermen.
- Lubicenfis.
- Auernien. uel Mihiliburgen.

In Liouonia, & Prussia.

Archiepiscopus Rigensis hos habet Suffraganeos.

- Olifienfis. Trabatensis.
- Curomenfis.

De insula sanctae Mariae in Prussia.

- Lithonienfis.
- Zimalienfis.
- Vermenfis.
- Pomezanienfis.
- Sambienfis.
- Culmenfis, uel Curladenfis.

Archiepiscopus Magdeburgensis hos habet Suffraganeos.

- Huergenfis.
- Brandeburgen.
- Misnen. uel Misen.
- Manseburgienfis.
- Citen. uel Neuburgen.

Archiepiscopus Salsburgensis hos habet Suffraganeos.

- Patauienfis.
- Ratifponenfis.
- Frisrenen. uel Fisingen.
- Gurcenfis.
- Brisinenfis.
- Sequouenfis.
- Reinen. uel Enimo. de nouo creat.
- Lauendinen. uel Lauentin.

Archiepiscopus Treuerensis hos habet Suffraganeos.

- Metenfis.
- Tullenfis.
- Viridunenfis.

In Burgundia, & Sabaudia.

Archiepiscopus Bisuntin. hos habet Suffraganeos.

- Basiliensis.
- Lausanenfis.

Bellicensis.

Archiepiscopus Tarentasiensis hos habet Suffraganeos.

Seduenfis. Augustensis.

*In Provincia Prouincia.**Archiepiscopus Eduensis hos habet suffraganeos.*Dignensis. Niciensis.
Grassensis. Glaudatensis.
Senerensis. Venciensis.*Archiepiscopus Aquensis hos habet suffraganeos.*Aptensis. Regensis.
Foroiuliensis. Vanicensis.
Sistaricensis.*Archiepiscopus Arelatensis hos habet Suffraganeos.*Mafsilienfis. Auinionensis.
Vasionensis. Aurasicensis.
Tricestrinensis. Carpetoracensis.
Cauallicensis. Tholonensis.*Archiepiscopus Vienensis hos habet suffraganeos.*Valentinens. Diensem sunt coniuncti.
Viuarien.
Grattonopolitan.
Maurianensis.
Gebennensis.*In Francia.**Archiepiscopus Lugdunensis hos habet suffraganeos.*Eduensis.
Matifconensis.
Gabilonensis.
Lingonensis.*Archiepiscopus Seno hos habet Suffraganeos.*Parisiensis.
Carnorensis.
Aurelianensis.

Niuernenfis.

Antifiodorensis.

Tracensis.

Meldenfis

Archiepiscopus Rbemensis hos habet Suffraganeos.

Suesfionensis.

Cathalonensis.

Cameracensis.

Tornacensis

Morinensis.

Attrebatensis.

Ambianensis.

Nouionensis.

Siluenatensis.

Beluacensis.

Laudunenfis.

*In Normandia.**Archiepiscopus Rothomagensis hos habet Suffraganeos.*

Baiocensis.

Abrincensis.

Ebroicensis.

Sagiensis.

Lexouienfis.

Constantienfis.

*In Britannia.**Archiepiscopus Turonensis hos habet Suffraganeos.*

Cenomanensis.

Carifopitenfis.

Leonensis.

Andegauenfis.

Maclouienfis.

Dolensis.

Nannetenfis.

Venetenfis.

Trecorenfis.

Briocensis.

Redonensis.

*In Ducatu Aquitania.**Archiepiscopus Bituricensis, hos habet suffraganeos.*

Claromontensis.

Lemouicensis.

Albienfis.

Castrenfis.

Tutellenfis.

Anicienfis est exemptus.

Ruthenenfis.

Mimatensis.

Cafurcensis.

Vabrenfis.

Sancti Flori.

Archiepiscopus Tholosanus hos habet Suffraganeos.

Pictauiensis.

Engolismensis.

Agennensis.

Mallacensis)

Lucionensis) de nouo creati.

Salatenfis)

9 Ante Ioannē xx i I. Archiepiscopus Tholosanus erat Ephiscopus : & quia vnicus pastor tantæ multitudini populi quanta fecundauit Altifimus ciuitatem & dioecesim Tholosam singulorū uultū nequibat inspicere: Et in redditibus plurimum abundabat, nec extabat memoria aliquid peruenisse in Diuini cultus augmentum à Ioanne xx i I. Papa eximitur à subiectione Archiepiscopi Narbonen. & in nouam Metropolim erigitur: & pro suffraganeis ecclesiis tunc deputauit quatuor Villas in nouas ciuitates erectas, adiecta etiam Appaminarum ecclesia, ac statuit Pont. vt Tholosa na Metropolis de bonis & iuribus dicti quondam Episcopatus Tholosani ipsi Tholosano decem milia, & singulis aliis quatuor ecclesiis quinque milia librarum Turonen. annui redditus & perpetui prouentus percipiant. Extrauagan. 5. de præbend. & dignitati. in communibus.

*In Vasconia.**Archiepiscopus Auxitan. hos habet suffraganeos.*

Aquensis.

Ledroensis.

Conuenarum.

Conferanensis.

Taruiensis.

Olouensis.

Vafatenfis.

Baionensis.

Lascurenfis.

Adurenfis.

*In Gotia.**Archiepiscopus Narbonensis hos habet suffraganeos.*

Carcassonensis.

Agathensis.

Sancti Pontii Thomeriarum.

Electensis.

Nemanensis.

Magalonensis.

Vticensis.

Elnensis.

Bitercensis.

Ledouensis.

*In Regno Aragonum.**Archiepiscopus Tarraconensis hos habet Suffraganeos.*

Barchinonensis.

Vicensis.

Vrgellenfis.

Valentinensis.

Maioricensis.

Gerundenfis.

Illerdenfis.

Dertufenfis.

Archiepiscopus Casaraugustan. hos habet suffraganeos.

Oscensis.

Pampilonensis.

Segobricensis.

Tirafonenfis.

Calaguritan.

*In Regno Castella, & Legionis.**Archiepiscopus Toletanus hos habet suffraganeos.*

Seguntinensis.

Burgensis.

Segobfensis.

Cordubensis.

Oxomenfis.

Palentin.

Conchenfis.

Carthaginensis.

Archiepiscopus Compostellanus hos habet Suffraganeos.

Abulensis.

Salamantin.

Caurinensis.

Legionensis.

Ouetensis.

Samorenfis.

Egitanensis.

Pacensis.

Placentinensis.

Elborenfis.

Vlixbonensis.

) exempti.

) Ciuitatenfis.

Lamentenfis.

In

*In Regno Portugaliae.**Archiepiscopus Bracharensis hos habet Suffraganeos.*

Portugalenfis caput regni.
 Columbriensis.
 Vifensis. —
 Auriensis.
 Tudenfis.
 Lucensis.
 Astoricensis. —
 Mindoniensis.

Archiepiscopus Ispalensis hos habet Suffraganeos.

Gienensis. —
 Godicensis, uel Gaden.
 Siluensis.
 Mariochitan. in Aphrica. —
 Rubicensis.

*In Regno Angliae.**Archiepiscopus Eboracensis hos habet Suffraganeos.*

Dulenenfis.
 Barleobensis. —

Archiepiscopus Cantuariensis hos habet Suffraganeos.

Londouienfis.
 Roffensis.
 Ciceftrenfis.
 Exouienfis. —
 Vinconienfis.
 Vellenfis.)
 Marthonienfis.) vniti.
 Garesbienensis.
 Vuigornienfis.
 Herefordensis. —
 Conuertensis.)
 Lichefeldensis.) coniuncti.
 Lincolinenfis.
 Noruicenfis.
 Helienfis. —
 Menenenfis.
 Laudanenfis.
 Bangorenfis.
 De sancta Afaph, siue Assanen.

*In Regno Hyberniae, siue Islandiae.**Archiepiscopus Armachan. hos habet suffraganeos.*

Dundelegalenfis.
 Lugundunenfis.
 Mirdenfis.
 Conuarenfis.
 Argadenfis.
 Bachabonenfis.
 Bathugurenfis.
 Damligiriarenfis
 Darcikienfis.
 Cluanenfis.
 Dondalerkglan.
 Lumidinenfis.
 Tubernenfis.
 Cluenaria.
 Drumorenfis.

Archiepiscopus Dublinenfis hos habet suffraganeos.

Gledoralenfis. Petruenfis.
 Offorienfis. Leglinenfis.
 Rildarenfis, uel Darendis.

Archiepiscopus Casselensis, hos habet suffraganeos.

Laonienfis, uel Linuricenfis.
 Finabrenfis.

De Insula Catai.

De Kerua. Imilicenfis.
 Roffenfis. Vatrafordenfis.
 Lifinorenfis. Clonenfis.
 Corkarenfis. Derofaylichit.
 Lumbricenfis.

Archiepiscopus Tuaniensis hos habet suffraganeos.

Duacenfis. Demageo.
 Guachdunenfis. Derofcomon.
 Decholam. Clonfertenfis.
 Achadenfis. Alachdenfis.
 Detelmunduach.
 Elfinenfis.

In Regno Dacie.

Archi-

Archiepiscopus Lundensis, Suetiæque primas hos habet suffraganeos.

Roftrildenfis. Othomenfis.
 Sestleuicenfis. Ripenfis.
 Raelienfis. Vuibergienfis.
 Arufienfis. Burhlanenfis.

*In Regno Noruegiae.**Archiepiscopus Nidrosiensis hos habet suffraganeos.*

Bergenfis.
 Stauagiensfis.
 Hemetenfis. —
 Asloenfis.
 Horcadenfis.
 Pharenfis.
 Sodrenfis.
 Greualadienfis.
 Eaenfis. —
 Scolarenfis. —
 Olënfis.
 Grandenfis.
 Nellandenfis.

*In Regno Suetiae.**Archiepiscopus Upsalensis hos habet suffraganeos.*

Scarenfis. Lincopenfis.
 Stirumienfis. Agurienfis.
 Aloenfis. Vaxionenfis.
 Abdenfis.

*In Regno Scotiae.**Archiepiscopus Sancti Andreae hos habet suffraganeos.*

Glasquenfis. Ergadienfis.
 Candidæ castræ. Catanenfis.
 Abredonenfis. Dumblanenfis.
 Brichinenfis. Murenenfis.
 Roffenfis. Dumkeldenfis.
 Glauidenfis.

*In Regno Sardiniae.**Archiepiscopus Calarita hos habet suffraganeos.*

Sulcienfis, vel Sulcitan.
 Dolenfis, vel Dolienfis.
 Suellenfis.

Turitanus Archiepiscopus hos habet Suffraganeos.

Sorrenfis.
 Plonaccenfis.
 Ampurienfis.
 Gifardenfis.
 Castrenfis.
 Othanenfis.
 Rosan.

Archiepiscopus Arborensis hos habet Suffraganeos.

Vfelenfis.
 Sanctum Iustum.
 Terræ albæ.
 Ciuitatésis est exemptus.
 Galcellinenfem.

*In Ultramarinis partibus, & quae tenentur ab infidelibus.**Patriarcha Hierosolymitanus hos habet Suffraganeos.*

Ebronenfis.
 Lidenfis
 Afcalonenfis, qui dicitur Bethleem.

Archiepiscopus Tyrenfis hos habet Suffraganeos.

Aconenfis.
 Sidomenfis.
 Bericenfis, uel Bencenfis.
 Pencenfis, uel Paucadenfis.

Archiepiscopus Casarea hunc habet Suffraganeum.

Sabasten. qui alias dicitur Samaria.

Archiepiscopus Nazarenus hunc habet Suffraganeum.

Thiberiadienfis.

Patracenfis Archiepiscopus nullum habet Suffraganeum.

In Patriarchatus Antiochen. sunt CLIII. Ecclesie Cathedrales, ad instar illius verbi Evangelici, impletum est rete magnis piscibus CLIII, de quib. his temporibus hos habet Archiepiscopus, qui inferius annotantur.

Suffraganei vero sunt isti.

Cabulensis. Laodicensis.
Anencendensis. Tripolitan.
Biblien. qui dicitur Gibiler.

Archiepiscopus Tarsen. nullum habet suffraganeum.

Archiepiscopus Edesen. qui aliàs dicitur Rex Medorum, nullum habet suffraganeum.

Archiepiscopus Apparion. hunc habet suffraganeum.

Valaniensis.

Archiepiscopus Tulupden. qui aliàs dicitur Eliosopolitan. nullum habet suffraganeum.

Archiepiscopus Conzen. nullum habet suffraganeum.

Archiepiscopus Manustren. nullum habet suffraganeum.

Iuxta traditiones veterum & etiã quãdam scripta, quã auctoritatem habent non mediocrem apud Palestinos, & maximè Græcos: Ierosolymitana Ecclesia vsque ad tempora Diui Iustiniani Augusti Episcopum habuit nulla vel modica dignitatis prærogatiua gaudens. Tempore verò prædicti principis, congregata est Synodus generalis apud Constantinopolim tempore Domini Vigilii Papæ, Elicii Constantinopolis, Apollinarii Alexandrini, Dom. Eustachii Antiochenis Patriarcharum super trib. capitulis, videlicet super scriptis Theodorici Thifil. Item super scriptis Theodorini Mopuestæ, & epistola Hibæ ad Marim Perfam. In qua Synodo post alias ecclesiæ Dei necessarias institutiones, quas pro tempore promulgandas decreuerat, sanctorum patrum, qui ad eam conuenerant, auctoritate prædicta Deo amabilem honorate ecclesiam,

& eius Episcopo locum inter Patriarchas dare communi sanxit voluntate, reuerentiam exhibens Sanctæ Resurrectionis: & quoniam prædicta Dei ciuitas Ierusalem, & ciuitas quasi in limitibus Alexandrini, & Antiocheni Patriarcharum erat, nec haberent vnde illi vrbes ordinarent suffraganeos, nisi vtrique Patriarchæ aliquid detraheretur, visum est expediens ab utraque aliquid de corpore, vt eidem iuxta formam aliorum Patriarchatum ordinarent subiectos. Subtraxerunt ergo Antiocensem, Cæsariensem & Sopolitanen. Metropolis. Alexandrinum vero Raquibensem, qui est hodie Patracensis, vbi non est Archiepiscopus Metropolitanus. & quoniam eundem Patriarcham oportebat habere præter supradictos Metropolitanos familiares suffraganeos, subtraxerunt prædictis Metropolitanis quosdam Episcopos & quosdam de nouo creauerunt vsque ad xxv. quorum urbium numerum, & nomina computatis prius Metropolitanis, & eorum suffraganeis ordo est talis.

In Palestina.

Prima sedes Cæsarea Manconia, quæ & Palestin. vocatur, quam reedificauit Herodes, sub hac sunt Episcopatus decem & octo.

Semantipadrida.
Yamas, id est, Arsur.
Nicopolis.
Sorucis.
Rasias, aliàs Rabos.
Regum Apogos.
Regum Serico.
Regum Homas.
Bemmemgadaron.
Adotus Regum.
Pamlias. i. Palmenum.
Aziotus typum.
Ephromason.
Estilion.
Tricomias.
Toxus, vel Trexus.
Scalcum.
Constantunaquis.

In

In Galilea.

Sedes secunda Scitopolis, sed hodie ob reuerentiam Annunciationis Dominicæ, & Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis translata est sedes ad Nazareth.

Sub hac sunt Episcopatus ix. videlicet.

Capitelidos.	Miru.
Gedeum.	Pelon, uel Pilen.
Mulius.	Yppus.
Tretacomus.	Climangaulanus.
Comanas.	

In Arabia, & Syria.

Sedes tertia Vetera Arabia. Sub hac sunt Episcopatus xxxv.

Adrason.	Neiu.
Ierapolis.	Neupolis.
Phenustus.	Constandas.
Tricomias.	Saltum.
Exacconas.	Comogonias.
Comastanis.	Comocoreatus.
Comonilutinos.	Conufueatis.
Conuferaconas.	Diafrerason.
Philadelphios.	Esuis.
Philopopoles.	Dionysias.
Pontaconicas.	Canofados.
Vocaneos.	Comiferaconas.

Suffraganeorum prima Ledda, quæ est hodie sanctus Georgius.

Ioppe, id est, Iaffe.
Asaon.
Neapolis.
Tyberiadis.
Capicolmo.
Nazareth, ubi hodie est Archiepiscopus.
Tabor, ubi Transfiguratus est Christus.
Caraca, vel Petra.
Helrenopolis.
Monfina, ubi in pedemontis est Abbatia in vertice Episcopatus.

Hæc est ordinatio sub Apostolica sede Antiochie Catholicorum Metropolitanorum Archiepiscoporum, & Episcoporum.

Catholicus Yrampolis, quæ est Baldoch.
Catholicus, qui est perfidus.

Sedes prima secundæ ordinationis, sub hac sede sunt hij Episcopatus.

Porphireon.	Plomaidis.
Sidon.	Sarepta.
Biblium.	Berion.
Orchofia.	Beritus.

Secunda sedes secundæ ordinationis Tharsus, sub hac sede sunt hij Episcopatus.

Sebastis.	Mallos.
Tina.	Thoricos.
Poderados.	

Sedes tertia Edessa, sub hac sunt hij Episcopatus.

Virromi.	Constantia.
Carron.	Matropolis.
Vachaon.	Cedmaron.
Intheria.	Querquensia.
Tapasaron.	Calimicos.

Sedes quarta Appamia, sub hac sunt hij Episcopatus.

Epiphania.	Larissa.
Riphania.	Valanea.
Archusa.	

Sedes quinta Terapolis, id est, Malbech, sub hac sunt hij Episcopatus.

Scuma.	Sunon.
Varnallis.	Neofemea.
Petri.	Errimon.
Balichi.	Europi.

Sedes sexta Rostra, id est, Buselech, sub hac sede sunt hij Episcopatus.

Cerason.	Philadelphia.
Auscadon.	Zotoyma.
Hetri.	Yem.
Parambo.	Dionysia.
Neylon.	Lorea.

In Armenia.

Sedes septima Anauersa, sub hac sunt hij Episcopatus.

Epiphania.	Roffos.
Alexandres.	Ymropolis.
Camprifopolis.	Flamas.

M 2 Cl

Castanelli. Eguas.

Dinensem de Sallana.

Siria.
Sedes octava Seluisia, sub hac sede sunt hi Episcopatatus.

Archiepiscopus Squisicen. ultra brachium sancti Georgij hos habet Suffraganeos.

Claudiopolis. Diocesaria.
Oropi. Dalixandos.
Senila. Kelenderis.
Anemori. Sicopolis.
Lamos. Antiochia parua.
Irmopolis. Nephelia.
Riftra. Yompi.
Philadelphia parua.
Germanico. Mobda.
Domeciopolis. Zinoopolis.
Adrafon. Miloi.
Neapolis.

Troianum. Andrunicanum.
Iacorensem. Decandimonia.
Lupudiensem. De Epigonia.
Libariensem.

Archiepiscopus Verisien. hos habet Suffraganeos.

Rofionensem Aprensem.
Ripfalsensem.

Madricensis Archiepiscopus, & Adrinopolitanus Archiepiscopus, nullos habet Suffraganeos.

Traianopolitan. Archiepiscopus unum habet Suffraganeum.

Auiensem.

Malziacen. unum habet Suffraganeum.

Maronensem.

Messipolitan. Archiepiscopus hunc habet Suffraganeum.

Xanociensem.

Philippensis Archiepiscopus hos habet Suffraganeos.

Cristopolitanum. Dragonensem.
Crisopolitanum.

Archiepiscopus Serreff. nullum habet Suffraganeum.

Archiepiscopus Theßalonicen. hos habet Suffraganeos.

Citren. Veriensem.

Archiepiscopus Lariffenus hos habet Suffraganeos.

Dinutrien. vel Dinutricen. Almuréssem.
Cardicensem. Nazarocensem.
Sidoniensem. Dinucensem.

Archiepiscopus Neopatensis hos habet Suffraganeos.

Lariaten. vel Lauacen.

Archi-

Archiepiscopus Thebanen. hos habet Suffraganeos.

posita hæc descriptio.

Zorocemenfis. Castoriensis.

Archiepiscopus Atheniens. hos habet Suffraganeos.

Ex parte Aegypti detinet Soldanus super maritimam senlonam, ubi fuit tempore Græcorum sedes Archiepisc.

Termopilenfis. Daualienfis.
Salonenfis. Nigropontensis.
Albelonenfis. Reonenfis.
Molgarenfis. Eginnenfis.

Item detinet Gazarum, & Varonem, quæ fuerunt castra Templariorum, & fuit sedes Episcopalis tempore Græcorum. Versus Ierusalem detinet Sebaften, quæ fuit, & est sedes Episcopalis.

Archiepiscopus Corinthien. hunc habet Suffraganeum.

Arguinenfis.

Item detinet Neapolim, quæ est una cum terra Sebaften. antiquitus Samaria dicebatur.

Archiepiscopus Patracensis hos habet Suffraganeos.

Colonienfis. Mothonensis.
Coronenfis. Amiclenfis.
Andreuillensis.

Item detinet grande Gericum, & Castrum planorum, & Castrum Falbarum, quæ fuerunt Castra nobilissima templariorum, hæc omnia detinet cum pertinentiis suis.

*Archiepiscopus Corsiens. non habet Suffraganeum.
Archiepiscopus Duracensis non habet Suffraganeum.*

Versus Arabiam, & in Arabia detinet Ebron quæ nunc sanctus Abraham nuncupatur, & est sedes Episcopalis.

In Insula Creten.

Archiepiscopus Cretenfis hos habet Suffraganeos.

Item Castrum nobilissimum, quod Caphila dicitur.

Item Patracen. Cumaten. & Archiepiscopalis sedes, quæ nunc Eracum vulgariter nuncupatur.

Item Castrum montis regalis & Sebe cum pluribus aliis Castris quorum nomina ignorantur, & hæc terra debet esse filia principis Pipini, & protenditur à Ierusalem per xvi. dietas.

Kirokensis. Archadiensis.
Gerapetrenfis. Sicinensis.
Milopotanienfis. Arienfis.
Calamonienfis. Agienfis.
Rissanienfis.

Archiepiscopus Atridenfis hos habet Suffraganeos.

Casensis. Scopulensis.
Napronensis. Margaricensis.

Item vallem de mossa, quæ est pars Idumæ, & hæc est versus Damascum vbi sunt plura Castra & villæ, quorum nomina ignorantur, & debent esse domicellæ prædictæ,

Item versus Atton, & versus Nazareth castrum Saporix, quod fuit regis.

Item montem Tabor, & Castrum Buriæ, quæ fuerunt Abbatis dicti montis.

Item ciuitatem Vaim, vbi olim fuit sedes Episcopalis.

Item Bethsaidam ciuitatē Petri & Andrea. Item castrum, quod bellum videre dicitur, quod fuit hospitalis Ierofolimitani.

Item in terra de Gor, vbi fuit Sodoma & Gomora, castrum quod Marescalcia dicitur, quod fuit dicti regis.

Item Iericho, quod fuit Abbatissæ sancti Lazari de Bethania, & distat ab hac parte

Jerusalem per septem leucas.
 Item supra mare Gallilææ ciuitatem Tyberiadis, quæ est sedes Episcopalis & protèditur hæc terra per duas dietas, & amplius, & hæc omnia detinet cum pertinentiis suis.
 Item versus Arabiam ex hac parte castrum quod dicitur Cauadesuet quod est Fluuius, qui iuxta Tyberiadim fluens Fluuius Iordanis iungitur. Dominus autem Tyberiadis est princeps Gallilææ.
 Item Tyron & Accon versus montanam, Castrum Saphet quod fuit templariorum.
 Item Castrum Nouum quod fuit domini Tyronis, quod esse debet filia dicti principis.
 Item vadum Iacob quod est templariorum.
 Item Cæsaream Philippi, quod Bellinas vulgariter appellatur, & est Episcopalis sedes: & debet esse filia dicti Principis, & hæc terra protenditur per vnam dietam supra Tirum in Cauas maximas.
 Item Episcopatum Symoden. Castrum, quod Belfeth dicitur & Canam Belciassem, & protèditur hæc terra per dietam & plus.

*In Aphrica.**Qui coliguntur ex Concilijs Aphricanis.*

Archiepiscopus Tingensis.
 Septensis. Fessensis.
 Bugiensis.
 Cyrenensis, qui dicitur Bonandrensis.
 Hipponensis.

Archiepiscopus Carthagenensis siue Tunisensis.

Tripolensis. Baianensis.
 Capritanensis. Baiensis.
 Basilitanensis. Sebastianensis.
 Vfulensis. Estuagensis.
 Martiriensis. Calamensis.
 Constantin. hodie. Madaurenensis.
 Tagastensis. Seleniseliatensis.
 Abriritanensis. Neopolitanensis.
 Vticensis. Vsparenensis.
 Verensis. Lacurariensis.
 Adrumentinensis. Sunensis.
 Masyllitanensis. Aquifregni.

Fulfulensis. Sitiphenensis.
 Horocellorum. Opoensis.
 Aurenensis. Abiritanensis.
 Rufurenensis. Icositanensis.
 Pusquilenensis. Vuilenitanensis.
 Et est sciendum quod in primitiua Ecclesia fuit assignatum & determinatum per dominum Papam, & de consilio fratrum ipsius, quomodo deberent venire ad Ecclesiam Romanam pro soluendo tributo domino Papæ. Et hoc de exemptis intelligitur, & aliarum Ecclesiarum Prælati, vel per legitimos procuratores ipsarum Ecclesiarum, Monasteriorum, & locorum aliorum religiosorum seu domorum, & de filiis; quæ tenent feudum à dicta Romana Ecclesia. Et ita describitur ad soluendum tributum.

Apuli, Italici, singulis annis quando curia est ultra montes: quando verò citra, singulis bienniis.

Gallici prouinciales, Cathalani singulis bienniis quando curia est ultra montes. quando verò curia est circa montes, singulis annis.

Theutonici, Vngari, Siculi, singulis bienniis.

Anglici, Hispani, singulis trienniis.
 Vltramarini singulis quadrienniis.

Imperatores Christianorum.

Imperator Romanorum.
 Imperator Constantinopolensis.

Reges Christianorum.

Rex Francorum. Rex Angliæ.
 Rex Castellæ & Legionis.
 Rex Ciciiliæ. Rex Aragonum.
 Rex Vngariæ. Rex Portugaliæ.
 Rex Maioricarum, Rex Nauarræ.
 Rex Armeniæ. Rex Cypri.
 Rex Scotorum. Rex Sardinia.
 Rex Daciæ. Rex Noruueyæ.
 Rex Trinacliæ. Rex Bohemiæ.
 Rex Polonia.
 Rex Suetorum, vel Suætiæ.

In Ibernia.

Catholicus Comachiæ.
 Rex Coloniensis. Rex Minauia.
 Menæ, Cathelinæ. Ibi hodie non sunt reges, scilicet, tota Ibernia est sub rege Angliæ.

Isti sunt feudatarij Ecclesiæ Romanæ.

Rex Sicilia.
 Rex Sardinia.
 Rex Ierosolimitan.
 Rex Aragonum.
 Rex Vngariæ.

Dominus Clemens Papa V. fecit fratrem Ioannem de monte Coruino ordinis minorum existentem in dominio Tartarorum Archiepiscopus Cambaliensis in partibus Orientis, & fecit consecrari in curia nouem fratres eiusdem ordinis in Episcopos, quos misit ad partes illas Suffraganeos, & in auxilium ipsius Archiepiscopi, & fuit sibi missum Pallium de Curia, & ordinatum etiam quod esset pro successore propter loci distantiam.

Dominus Ioannes Papa XXII. fecit quandam de ordine Prædicatorum Archiepi-

scopum. Soltamen. in partibus Aquilonis, & eodem modo misit sibi septem fratres ipsius ordinis pro Suffraganeis, quos fecit consecrari in Curia in Episcopos, & fuit sibi missum pallium successorum, vt supra.

Et est sciendum, quod hodie non sunt plures Ecclesiæ Patriarchales, seu Episcopales, nisi de nouo crearentur per sedem Apostolicam.

12 In Ecclesijs autem cathedralibus sunt Canonici, quorum aliqui habent officia & dignitates. Archidiaconus, Archipresbyter, Præpositus, siue Decanus, Primicerius, & Thesaurarius.

13 Sunt ulterius Ecclesiæ collegiata, quæ & ipsæ habent Canonicos. Postea sunt ecclesiæ Parochiales & per diocesim, quarum aliquæ sunt Archipresbyterales, Rectores quarum appellantur rurales Archipresbyteri.

14 Sunt etiam Monasteria uirorum, Prioratus Præposituræ, ac alia dignitates conuentuales & præceptorie generales diuersorum ordinum etiam militantium, ac alia Beneficia, quæ simplicia sunt, & diuersimodè nuncupantur, de quibus multis est mentio in regulis Cancellariæ.

DISTINCTIO. PRIMAE FINIS.

DE ELECTIONE EPISCOPORVM & dispositione omnium beneficiorum,

DISTINCTIO SECVNDA.

16 **R**OMANI Pontifices generaliter referuant suæ ordinationi, dispositioni & prouisioni omnes Ecclesias Patriarchales, Archiepiscopales, Episcopales, nec non omnia Monasteria uirorum ualorem ducentorum florenorum auri secundum communem estimationem excedentia.

Quapropter Sum. Pont. Episcopus eligit, quamuis aliquibus regibus indultū sit; ut habeat in suis regnis denominationē.

17 Sed beneficia quæcunque conferuntur Tam à Pōtifice, quam ab Episcopis; quia Papa est ordinarius ordinariorum.

18 Si uerò reperitur prouisum de eodem beneficio & à Pontifice & ab Episcopo, præfertur ille, qui possessionem adeptus est, si neuter possideat, præfertur prouisus à Papa. c. si a sede de præbend. in 6.

At si prouisio ordinarii habet horam præfertur prouisioni Papæ, ut per Rotam in casuadoro decis. 20. de præbend.

19 Item referuant Pontifices Canonatus, & præbendas, & ecclesias, ceteraque beneficia cum cura & sine cura, sæcularia & regularia quæcunque & qualiacunque fuerint, etiam si ad illa personæ consueuerint, seu debuerint per electionem, seu quemuis alium modum assummi apud Sedem Apostolicam quocunque modo uacantia, nec non per depositionem, uel priuationem, ac etiam per obitum Cardinalium, & officialium dictæ sedis, aut aliorum ad Curiam accedentium, uel ab ea recedentium peregrinationis, infirmatis, aut recreationis, seu alia quacunque causa, ad quæ uis loca, si moriatur in locis ultra duas dietas legales ab eadem Curia non remotis, dummodo eorum proprium domicilium nō existat ibidem. c. ad regimen 14. de præbend. in communibus extrauagantibus.

Et hæc constitutio, quæ est Benedicti XI. Semper renouatur in regulis cæcellariæ. **20** Item ex regulis Cancellariæ referuatur dispositioni Pōtificis, omnes dignitates maiores post pontificales in cathedralibus et metropolitanis Ecclesiis ualorem decem florenorum auri communi æstimatione excedentes, principales in collegiatis, ac etiā prioratus, præposituras, ac alias dignitates ordinum quorumcunque, sed non militantium. Ac quæcunque beneficia, quæ sui & dum Cardinalatus fungebatur honore existentes ac S. R. E. Viuentium, & qui erunt suo Tempore Cardinalium familiares continui commensales obtinent, & in posterum obtinebunt eorum familiaritate durante, ac in quibus, seu ad quæ ius eis competit, aut competierit, etiam ab ipsa familiaritate per obitum cardinalium uel alias decesserint: Ac declaratur, dignitates, quæ in cathedralibus etiam metropolitanis post pontificales non maiores existunt, & quæ ex Apostolicæ sedis indulgentia, uel ordinaria auctoritate, aut cōsuetudine præscripta, uel aliàs quouis modo in collegiatis Ecclesiis principalem præminentiam habere noscuntur sub referuatione prædicta comprehendere.

21 Item referuantur generaliter omnia beneficia, ecclesiastica quorumcunque collectorum & unicorum in quacunque ciuitate uel dioc. qui suo tempore eorum officia exercuerint. Subcollectorum fructuum & prouentuum Camaræ Apostolicæ debitorum, Illa uidelicet beneficia duntaxat, quæ durante eorum officio obtinerint, ac in quibus, seu ad quæ ius Tūc eis competierit.

Item referuantur omnia & singula beneficia ecclesiastica quorumcunque Curialium, quos dum Curia Romana de loco ad

ad locum transfertur eam sequendo decedere contigerit, & in quouis loco quantumcunque etiam a dicta curia remoto.

Item referuantur generaliter dispositioni Papæ omnia beneficia cubiculariorum & cursorum suorum.

Item referuantur generaliter dispositioni Papæ quæcunque Canonatus & præbendæ, & dignitates, personatus & officia in principis Apostolorum & S. Ioannis Lateranen. ac beatæ Mariæ Maioris de vrbe ecclesiis: Nec non ad collationem, prouisionem & præsentationem. S. R. E. Cardinalium à Romana curia absentium ratione suorum Episcopatuū Cardinalatus, ac ipsorum Cardinalium titulorum spectantia quandiu absentia sua durauerit Canonatus & præbendæ, dignitates, personatus administrationes, & officia, cæteraque beneficia ecclesiastica cum cura & sine cura uacantia & in antea uacatura tam in eadem vrbe, quam in ecclesiis, ciuitatibus & diocesis dictorum Episcopatuū consistentia, ac decernitur irritum etc.

22 Ac insuper ex eisdem regulis cancellariæ est referuatio Pontifici omnium beneficiorum cum cura & sine cura, sæcularia & quorumuis ordinū regulariæ qualitercunque qualificata, & ubilibet existentia in antea usque ad quinquēnium a die constitutionis computandum in singulis Ianuarii, Februarii, Aprilis, Maii, Iulii, Augusti, Octobris, & Nouembris mēsis, aliàs quam per resignationem extra Romanam curiam quomodolibet uacantia, ad collationem, prouisionem, præsentationem, electionem seu quamuis aliam dispositionem quorumcunque collatorum, & collatricum, sæcularium & regularium non tamen S. R. E. Cardinalium, aut aliorum sub concordatis inter sedem Apostolicam & quoscunque alios initis, & per eos, qui illa acceptare debuerunt, acceptatis & obseruatis.

Gratificatur tamen Episcopis, Archiepiscopis, & Patriarchis pro tempore residentibus, & quandiu apud eorum Ecclesias, seu in eorum diocesi residerint un

taxat, ut facultatē habeant liberè disponēdi, de quibus uis dignitatibus, personatibus, administrationibus, officiis, canonicatibus, & præbendis, ac aliis beneficiis ecclesiasticis cū cura & sine cura, sæcularibus & quorumuis ordinum regularibus ad eorum collationem, prouisionem, præsentationem, electionem, seu quamuis aliā dispositionem (non tamen simplicem institutionem) pertinentibus, quæ in antea in singulis Februarii, Aprilis, Iunii, Augusti, Octobris, & Decembris mensibus uacare contigerit: dummodo aliàs dispositioni Apostolicæ generaliter, uel ex generali referuatione Apostolica affecta non fuerint. At Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ prædicti intra tres menses a die publicationis constitutionis computandos se alternatiuam huiusmodi acceptare, uel recusare coram notario publico & testibus declarare tenentur, alioquin lapsō trimestri alternatiua huiusmodi illis nullatenus suffragatur.

23 Est etiam referuatio Rom. Pont. Si resignat beneficiū in manibus suæ Sanctitatis, & resignans obierit ex infirmitate infra 20. dies. Nam & si collatio nulla sit: resignatio est tamē ualida, & solus Pont. de beneficio prouidet stante referuatione: Ut declarat Lud. Rom. in cons. 342. & Lud. Gom. in regul. de infirm. resignant. quæst. xxxiii.

24 Et beneficia quæcunque sint dispositioni Apostolicæ referuata per talem referuationem sunt affecta, ita quod illorum collatio nō tenet, si per alium à Rom. Pont. fuerit facta extrauag. ad Romani. xii. de præbend. in communibus.

Propterea si beneficia aliqua sedi Apostolicæ referuata conferuntur à sede, & contingat etiam de illis alicui etiam conferri ignoranti, & ex hac dimittat beneficia, quæ obtinet, & de illis etiam prouidetur, si certiores de referuatione, & collatione Pontificis sine difficultate ea dimittunt, licitè reuertuntur ad sua priora beneficia collatione quibuscunque facta non obstante; Alioquin si fecerint difficultatem, sit ipsis interdicta facultas. c. si beneficia. 20. de præben. Sed istæ refer-

- seruationes de uacantibus apud Sedem expirant mortuo Papa, uel si non prouidet de uacante ante mortem, & ordinarius confert utroque casu. c. si Apostolica. 35. de præben. in 6.
- 25 Conferuntur etiam ab episcopis in casibus non reseruatis, sed beneficium collatum ab ep̄o alicui, antequam dissentiat ille alteri conferri non potest. c. si tibi ab senti. 17. de præbend. in 6.
- 26 Conferuntur etiam à capitulis mediante electione, de qua materia aliqua dici possunt. Vnde potestas interdum competit Episcopo & capitulo communiter, prout in c. postulastis, de concess. præb. sed ad superiorem, nisi ut canonicus ius habeat conferendi. d. c. postulastis.
- Sed mortuo episcopo, uel suspenso, capitulum conferre poterit, & econtra, suspenso capitulo, uel singulariter, omnes maiori excommunicatione innodati episcopus confert. c. unico, in princip. ne se de vacante. in 6.
- Sed beneficia spectantia ad collationem Prælati non possunt conferri à capitulo sede vacante c. 2. ne sede vacan. & iudicium habitum sede vacante contra ecclesiam non tenet. c. fin. eo.
- Interdum solo Episcopo, sed cum consilio sui capituli, uel assensu, & hoc casu defuncto Episcopo suspenso, nisi sit in mora in petenda relaxatione suspensionis capitulum se non potest intrinicare de eisdem, d. c. unico. §. cum uerò.
- Vbi uerò de speciali consuetudine collatio ad aliquem pertinet cum consilio Episcopi sublato ipso de medio (cum tunc consilium non possit peti) non est differenda collatio beneficii; ac idem si Episcopus egerit in remotis; quia in petendo, uel expectando eius consilio possit uacanti beneficio præiudicium imminere, d. c. unico. §. ubi uerò.
- Sed multis casibus capitulum confert sine Episcopo, imò consuetudine potest induci; ut electio canonicorum ad solum capitulum pertineat, c. cum ecclesia 31. de electio.
- Quando autem Episcopus confert disunctim & per sex menses conferre distulerit,
- ad capitulum collatio deuoluitur. Et econuerso negligente capitulo deuoluitur ad Episcopum. c. 2. §. cum uerò, de cōcess. præb.
- Sed tempus sex mensium non currit legitime impeditis. c. quia diuersitatem, de cōcess. præb.
- Item si electio non habet effectum ex diuersis causis electi, integrum tempus habetur à die dissensus, renunciationis, uel similis causæ, ac si vacatio noua esset. ca. si electio. 26. de elect. in 6.
- Item poterit obtineri dispensatio circa collationem factam post deuolutionem. ca. pen. de suppl. negl.
- Sed si electio cassatur non vitio personæ electæ, sed modo electionis, idē electus potest iterum promoueri etiam in eadem ecclesia. cap. super eo. 12. de electio. sed promotio impeditur, si forte simoniacæ prauitatis aliquid intercessisse cōstiterit, d. cap. super eo. §. nisi. & hoc uerum, etiam si ignorante electo simonia commissa sit: quia si electio propter hoc contigerit reprobati, cum eo super prælatione non potest Episcopus dispensare. Quauis circa eum, qui ignoranter recipit simplex beneficium per simoniacam prauitatem post liberam resignationem Episcopi dispensatio toleretur. ca. penult. §. quamuis, de elect. & simplex beneficium intelligitur præbenda, canonicatus; quia ignoranti dispensatio iuuat. c. ex insinuatione. 26. de simonia.
- Et in ista simonia si quatuor à capitulo constituti sint pro electione plebani, & amici illius, qui eligi sperabatur, vni, uel omnibus eligentium promiserint pecuniam, ignorante tamen eo, qui huiusmodi promissione interueniente fuit electus, eius electio tanquam simoniaca prauitate præsumpta est reprobanda. ca. nobis fuit 13. de simonia.
- Et illa uerba, prauitate præsumpta, soluunt difficultatē, quare factum vnus noceat omnibus eligentibus, quia præsumitur omnes promissione consensisse. Nam ex promissione facta vni tantum esset expressa prauitas, dum dicitur, ergo prauitate præsumpta, Pontifex intelligit omnes

- nes illos quatuor præsumptiue promissioni consensisse, & est intellectus amplectendus; quia post gloss. doctores in d. ca. nobis, dubitant, an promissio pecuniæ noceat, si electores etiam sine tali conditione eundem essent electuri, & distinguunt, si promissio facta sit electori, uel etiam tertio ab ipso electo, quod repellatur: si autem facta sit non electoribus, sed alii personæ, & nesciente electo; tunc talis promissio nihil noceat, stante hoc si non nocet electoribus scientia promissionis factæ tertio, multo fortius non debet nocere, si nihil pœnitentis sciuerint de promissione vni tantum.
- DE INDIGNIS PROVISIS.**
- 27 Sed qui scienter eligunt indignum, priuantur illa vice, & sequenti in elect. c. humana. de elect.
- Ac similiter collatio beneficii, quæ facta fuit publico aleatori, ac usurario, quamuis iudicanda sit irrita, non tamen antequam reproberetur, secunda potest fieri, immo si fiat, non valet, & collator pro te meritate priuatur illa vice potestate conferendi. cap. inter dilectos xi. de excess. prælat.
- Ac collatio facta excommunicato non tenet, nec ille beneficium potest retinere, nisi misericorditer fuerit dispensatum. cap. proposuistis. 7. de cler. excomm. ministrante, etiam quod sit occultus, ut in Rota Casiod. dec. 1. de præb. Ac etiam suspensus a diuinis non potest eligi; nec eidem beneficium conferri. c. cum dilectus. §. quia nobis, de consuetud. gloss. in l. cum bona, in verbo, suspensi, de æta. & qualita.
- Non tamē obstat excommunicatio, si prius fuit absolutus tempore collationis. c. proposuistis. 7. ead.
- Et qui scienter contulerunt excommunicationis, debent suspendi à collatione beneficiorum, donec veniam consequantur, d. cap. 7. §. illi uerò, de clerico excommunicat. etiam quod sit legatus minori excommunicatione, nam scienter electus, electio est irritanda. c. si. §. si tamen, de cleri.
- excomm.
- Sed quauis consentiatur in indignum; si non sequatur electio, non sunt potestate eligendi priuati. cap. perpetuo. de elect. in 6.
- 28 Ac electio facta non vocatis vocandis infirmata erit, nisi si contempti propter bonum pacis curauerint consentire, cap. quod sicut 28. eod. tit. quàmuis si electio est facta à minori parte capituli: quia ab initio nõ ualebat, per subsequenter consensum non poterat esse rata. ca. auditis. 29. eod. de electio. & non sufficit electionem fieri à maiori parte, nisi etiam sit sanior. cap. ecclesia. eodem de electio.
- Vt autem electio sit legitima, omnes, qui fuerint in prouincia, conuocandi sunt; & quæ maiori, & saniori parti placuerit, obseruabuntur. cap. coram dilectis, eod. quia si in electione vnus solus contemnitur, electio non valet, cum plus obest contemptus vnus, quam multorum contradictio in præsentia, cap. bonæ, 2. 36. eod.
- 29 At in electionis negotio procurator nõ constituitur regulariter, nisi sit absens eo loco, de quo debeat conuocari, iustoque impedimento detento venire non possit. cap. quia propter. §. illud, de elect.
- Impeditus autem accedere potest vni, uel pluribus de capitulo uotum suum demandari. cap. quia propter, de electio. in fine, & cap. penult. in princip. eodem in 6.
- Et quis effectus sit ex hac demandatione, habetur per totum d. cap. penult. nam si pluribus insolidum demandatum est, melior est conditio occupantis: si ambo concurrunt, ille, quem capitulum elegerit. Si non insolidum, ipsorum aliquis non debet admitti, & sibi imputet, qui sic eos cōstituit indiscretè.
- Si autem vni, ille non potest eligere vnum nomine proprio, alium procuratorio, nisi mandatum acceperit de certa persona eligenda.
- 30 Sed iste absens, quàmuis nullus de capitulo velit esse procurator; non tamen potuit per literas uotum suum exprimere, quod non est ante scrutinium, sed in ipso

so se scrutinio secretè, & sigillatim tantū modo exprimendum.

31 Vltius excommunicati minori excommunicatione possunt eligere, cap. illa quotidiana, de elect. & cap. fin. de cler. excomm.

Idem in suspenso à canone cap. fin. de cler. excomm. Secus si suspensus fit per iudicis sententiam. ca. cum inter, de electio. in fin.

32 Quando autem eliguntur duo, si cassatur electio facta à maiori parte, illa facta à minori parte effectum habebit, ca. congregationis, eo. de elect.

33 Ille autem, qui excipit contra electionem, cum sit electi inimicus manifestus, & contra eum testimonium dixerit, non admittitur. cap. meminimus. 13. de accusationib.

34 Sed quisquis electioni de se factæ per sæcularis potestatis abusum consentire præsumperit, electionis commodo careat, & ineligibilis fiat, nec ad aliā dignitatem erit eligendus sine dispensatione. c. quisquis. 43. de elect.

Qui verò præsumperint celebrare prætextu huiusmodi electionis irritæ, ab officiis, & beneficiis penitus suspendantur per triennium; in quo triennio potestate alios eligendi priuati sint, d. c. 43. si quis verò.

35 Et quia electio debet fieri vno contextu, si aliquando protracta sit post publicationem cōsensuum, & collationis tractatum ex ipsius duntaxat inordinato processu cassatur. cap. cum post 46. eod. titul.

Ac similiter collatio in communi fieri debet publicato scrutinio, quæ si omittitur, electio non valet. cap. cumana 50. & cap. In genesi, de electio. Circa quam electionem quauis capellani duobus electionibus interfuerint; si non constat eis ius eligendi competere, vel ex consuetudine iam præscripta, non possunt electioni interuenire d. cap. Cumana. §. nam etfi.

Vltimò publicato scrutinio electores nequeunt variare, cum sit facienda collatio, & electio celebranda, ad quod si oportuerit, per superiorem compellantur. ca.

publicato. 58. de elect.

In electionibus verò perpetuò prohibetur vsus fortis. cap. fin. de sortileg. & in quantum diuus Matthias Apostolus forte electus fuit, hoc licuit, antequàm accepissent Apostoli Spiritum sanctum, sed post effusionem spiritus sancti forte non usi sunt, vt attestatur Beda in Actib. Apostolorum. c. 1. in gl. vlt.

36 Si contradicens electo cessauit a cōtradictione pecunia accepta, simoniacus est. c. Matthæus, de simonia.

37 Sed non imputatur electo, si pecunia datur ipso inuito. cap. sicut tuis. 33. de simonia.

Nam & qui purè, & sine pacto offert rogās, vt in canonicum admittatur, & bona sua retinere sibi liceat pro præbenda, & clerici purè consentiant, non est simonia. c. tua nos, de simonia.

38 Quando autem opponitur electo, quid faciendum sit, habetur in cap. 1. de elect. in 6. & in cap. 4. 8. xi. & 19. eodem magistraliter.

39 Sed qui opponit, non potest pœnitere. Ratio est; quia punitur, ac si non probasset. c. ab eo. 31. de elect. in 6.

40 Et duobus contendentibus super electione, etiam quòd vnus moriatur, vel renūciat, aut non prosequatur, non tamen potest fieri secunda electio. ca. 1. ut lite pendens. in 6.

41 Vltimò collatio valet facta à collatore quolibet, præterquam in legato, & si de primo beneficio, quod obtinet, non faciat mentionem, clemen. 2. de officio ordinarii.

DE POENA EORVM, QVI EXPRIMUNT MAIOREM VALOREM, VT OBTINEANT BENEFICIUM CUM PENSIONE.

42 ALIQUI volentes pensionem maiorem, quàm fructus patiantur, exprimunt valorem beneficii esse tantæ quantitatis, vt obtineant desideratam pensionem: sed si fraus ista detegitur, ille, qui exprimit falsò hunc valorè, debet priuari pensione: quia iurat non inesse fraudem, vel labem simoniæ, & periurus priuatus est omnium

omnibus beneficiis, Io. de Sylu. tract. de benef. par. 3. q. 2. num. 2; Staph. tracta. de gratiis, & expect. rub. de uariis modis uacationum, nu. 121. Io. de Syl. tract. de iuramento, par. 4. q. 7.

Ille autem, qui consentit dictæ pensioni, si scit verum ualorem, debet priuari beneficio, quia consentit pensioni indebitæ, vt beneficium obtineret, ac aliàs puniri debet. c. 6. de pact.

DE RENUNCIATIONE.

43 Conferuntur etiam beneficia, quando vacant ex renunciatione, sed admonentur vniuersi; ne sine assensu Episcopi audeant ecclesias dimittere. c. 4. de renunc. & qui petit, & obtinuit cedendi licetiam ad cedendum cōpellitur, c. 12. de renunc. Sed qui renunciat spe ingrediendi monasterium, & animo mutato uult ad ecclesiā redire, non admittitur, c. 3. de renunc.

Beneficium verò illius, qui religionē ingreditur, intra annum probationis non est alicui cōferendum, sed interim debet de seruire per alium assignata congrua portione; sed si consentit, aut in ingressu absolute uoluerit uitam mutare, nec professionem expressam fecerit, seu scienter receperit habitum professorum, tūc potest de beneficio prouideri. c. beneficium, de regul. in 6.

DE RECIPROCIS RESIGNATIONIBVS PRESBYTERORVM.

44 Clemens vii. correxerat constitutionem Alex. i. in c. ex transmissa, de filiis presbyterorum, qua concedebatur, filium sacerdotis posse succedere in patris ecclesia, si media persona intercessit, & prohibuit obseruatam cautelam, qua pater sacerdos resignabat, puta, Titio; & ille Titius postea etiam possessione non habita resignabat in fauorem dicti filii sacerdotis. Dat. Romæ anno Domini 1523. nonis Ianuarii.

Et post dictam constitutionem iterum inuenta fuerat alia cautela. Nam duo presbyteri, puta, A. & B. habentes filios A. resigna-

bat in fauorem filii B. & idem B. resignabat in fauorem filii A. quæ sunt reciproque resignationes; & sic euitatur dicta constitutio Clementis. vii.

At cōcilium Tridentinum in sessione. xxv. de reform. c. xv. disponit has reciprocas resignationes cenferi factas in fraudem.

DE PERMVTATIONE

BENEFICIORVM.

Qui propria auctoritate permutant sua beneficia, ea perdunt. c. cum olim. de rerum permuta. Sed simplicitate uenia tribuitur ei, qui non ex malitia suo beneficio renunciauit, decepto ab alio, qui promiserat permutare, vt consequatur suum beneficium. c. penul. eod. titulo. Item si concederetur expectatiua ipsa non noceret permutantibus. c. unico, de rerum permut. in vi. Et collatio de beneficio permutato alteri facta quàm permutanti non ualet, clem. unica. de rerum permut. Et hæc uera sunt, etiam quòd expectatiua sit motu proprio, ut per rotam in Casliodoro decis. unica, de rerum permuta.

Sed qui permutat beneficiū magni valoris pro paruo, permutatio est suspecta de simonia in tantū, quòd ordinarius nō debet admittere testes super ipsa permuta. ne propter periculū periurii, nisi essent testes, de quorū periurio non timeretur. c. quia uerisimile, de presumptionibus.

DE REQUISITIS IN OBTINENDIS BENEFICIIS PAROCHIALIBVS.

46 Collationes de parochialibus ecclesiis, qui non attingerint. xxv. annum uiribus omnino carent.

Is etiam, qui ad huiusmodi regimen assumitur, ut gregis sibi crediti diligentius curā gerere possit in parochiali ecclesia, cuius Rector existit, residere personaliter teneatur, & intra annum à sibi commissi regiminis tempore numerandū, se faciet ad sacerdotiū promoueri. Quod si infra idem tempus promotus non fuerit, ecclesia sibi commissā nulla etiā præmissa

N moni-

monitione erit priuatus canonis dispositione. Super residentia verò poterit ordinarius gratiam dispensationis ad tempus facere, prout causa rationalis id exposcit. c. licet canon, de elect. in 6.

DE CAVSIS NON PROMOVENDI.

Illud aut, quod dictum est de promotione intra annum, procedit, ut nō sit vacatio, nisi ex toto fuerit ipse annus elapsus, nec alteri antea conferri poterit, nec annus ille non currit iultè impedito. At facta per priuatione ecclesie eidem conferri non potest. Collator verò, qui nō crederet illum, cui contulit, non promovendum fore, præter diuinam, quam exinde incurrit offensam, ad seruandam indemnem eandem ecclesiam obligatur. c. commissa. de elect. in 6.

Possunt tamen epi, & eorum superiores, dispensare vsque ad septennium literarum studio insistentes, ut promoueri minime teneantur, nisi ad subdiaconatus ordinē duntaxat, ad quem infra prædictum annum recipiendum adstringuntur. c. cum ex eo, eod. in 6. & plures limitationes habentur in pract. benefic. Petri Rebuff. 2. par. tit. de non promotis, nu. 21.

DE CAVSIS NON RESIDENDI.

47 Iusta est causa non residendi, si obsequiū exhibetur Ro. Pont. aut proprio episcopo. c. decætero, & c. cum dilect. de cleric. non residen.

Item si iura, & negotia propriæ ecclesie fideliter prosequitur, c. ex parte tua, eo. tit. Itē studiorū cā. c. tuæ fraternitatis, eod. titu. Item quando iusto impedimento detinetur c. inter quatuor, & c. si. eo. tit.

Nam clericus ex ægritudine nō impeditur percipere fructus sui beneficii. c. 1. de clerico ægrotante.

Et studenti in sacra pagina integrè prouentus ecclesiastici ministrantur, sed nō quotidianas distributiones hébit, c. 3. de pb.

Et presbyter accedens ad sedem Apostolicam, si ei aliquid subtractum est, debet restitui, quia debet esse sub protectione Pontificis, c. unico, de cleri. peregrinantibus.

Item accedens ad sedem pro instruendo ne

gotio electionis recipit fructus beneficii c. cum non deceat, de elect. in 6.

DE VICARIIS ADIUNCTIS.

Presbyter, qui Vicariā ecclesie obtinuit, si beneficium curatum postea sit adeptus, Vicaria priuabitur. c. 1. de offi. Vicarii.

Item quia Vicarii tenentur personis, & ecclesiis deseruire, alienū est ab ordine iuris, vt Vicariam quis habeat præter unā, c. 2. eo. tit.

Perpetuus est Vicarius nō pot remoueri ab illo, qui in personatū illius substituitur, vel minuere assignatam portionem, nisi aliquid committat, propter quod per iudicem Vicaria priuetur. c. 3. eo.

Sed Vicarius non pot substituire alium Vicarium, cum illud satis sit absonum, & absurdum. cap. 4. eo.

Imò Vicarii cōpelluntur ab ordinariis in ecclesiis, in quib. Vicariam obtinent, residere, & se in presbyteros (vt eorū cura exigit) faciant promoueri per subtractionē prouentuum, vel ipsarum Vicariarum. c. si. eo. de offi. Vicarii.

At si Vicarii ecclesiarum falsò sibi assumunt personatum in eodē Epātū, ad officii sui executionē nō admittantur. c. 6. de exc. pl.

DE DANDO COADIUTORE

EX CAUSA.

48 Vna est cā, quando Episcopus propter infirmitatem nō pot pastorale officium exercere, quia nō cogitur cedere Epātū, ne afflicto afflictio sit addēda, imo potius ipsius miseriæ miserandum, & tā epō, q̄ ecclesie prouidendo associandus est adiutor, per quē tam epō, q̄ populo utiliter consulatur. c. pen. de clerico ægrotante.

Imo ep̄s, si senex sit, & insufficiens, nō faciliter obtinet licētiam cedendi epātū, maximè quādo inest vigor deuotionis, quātutius est ecclesiam gubernari sub noīe boni ep̄i, quām alteri personæ incognitæ cōmittere ecclesiam gubernādā. c. 1. de renū.

Sed et ep̄s pot assumere coadiutorē de consensu capituli, & si sit demens, capitulum constituet. & si nollet assumere, notitia datur sedi tam hoc casu, quām dementiæ, summo Pont. & coadiutor accipiat moderatos sūptus alienatione prohibita.

hibita. c. vnico, de clerico ægrotate, in 6. Quando autem sine mortis periculo nō potest morari in ecclesia, habet licētiam cedendæ. c. 9. de renun.

Ac similiter licētiam obtinet in aliis sex casibus, de quibus. c. 10. eod.

Sed etiam post cessionem potest reassumi, & aliquando non, de quo amplè in c. 11. eo. de renun.

Similiter si Archidiaconus amisit officium lingvæ morbo paralitico datur ipsi coadiutor. c. si. de clerico ægrotante.

Vtius si rector ecclesie est leprosus; quia sine scandalo seruire non potest, sanis datur coadiutor, qui curam animarum habeat. Leprosus autem de fructib. certam portionem recipiat ad sui sustentationē. c. 3. & seq. de clerico ægrotante.

DE VNIONIBVS.

49 Fit vnio multis casib. de qua vnione per Petrum Rebuffum in practica beneficiorum, prima parte, de vnionib. nu. 38.

Sed addi possunt aliqua de vnionib. nam solo episcopo conceditur hæc facultas, vnde si prior monasterium subiecerit monasterio etiam assensu, vel confirmatione Metropolitanani, nihil agit. c. sicut unire, de excess. prælat.

Et talis vnio pot fieri ab episcopo suo cōsentiente capitulo, et quod rector ecclesie vocatus, vel si vacabat, defensor datus non sit, cle. 2. de reb. eccl. alie. quod si vniantur mensæ Episcopi, vel capituli, erit irritū, & inane, cl. si. de reb. eccl. non alien.

Item ecclesie parochiales non vniantur ecclesie cathedrali, etiam si episcopus habeat ius patronatus in eis. c. tua nobis, de iis, quæ fiunt a præl.

Et idem si est collegiata eccl. ut per Petr. de Perus. tract. de vnionib. 5. ca. q. 3. princ.

Sed secuta vnione statim priuilegia unitæ ecclesie accedunt ad illam, cui est vnita. c. & temporis. 16. q. 1.

Quando aut ecclesia, puta diocesis Vincentiæ vnitur ecclesie diocesis Paduanæ, ex hac vnione episcopo Vincentiæ præiudicium non fit. c. 2. de relig. domib.

Dissoluitur autem vnio cessante causa, pro-

pter quam facta est; & probatur hæc regula in c. post translationem, de renun. & c. 1. de reg. iur. in antiqu.

Et qui cupit alia scire de vnionib. uideat dictum tractatum Petri de Perusio.

DE ERIGENDA NOVA PAROCHIA.

50 Quando parochialis ecclesia tantum distat a villa, vt tempore hiemali cum pluuia inundant, non possint parochiani sine magna difficultate ipsam adire, & congruo tempore ecclesiasticis officiis interesse; & dicta ecclesia ita reeditib. abundat, quod præter illius villæ prouentus minister illius cōuenienter valeat sustentationem habere, ecclesia ibi ædificatur, & instituitur sacerdos sublato appellationis obstaculo ad præsentationem maioris ecclesie cum canonico fundatoris assensu ad sustentationem suam eiusdem villæ obuentiones ecclesiasticos percepturus, ita tamen, vt competens honor ecclesie matrici seruetur. Quod quidem fieri posse videtur, cum diuilla 20. acras terræ frugiferæ uelit ad usus sacerdotis conferre. Si uerò rector matricis præsentare distulerit, uel opus illud uoluerit impedire, ep̄s opus ad perfectionem deducit, & uirum bonum appellatione cessante instituere nō omittit. c. ad audientiā, de eccl. ædifi.

51 Sed si tot leprosi sub cōi uita congregati fuerint, quod ecclesiam cum cymiterio sibi constituere ualeant, & gaudere proprio presbytero, sine contradictione aliqua admittatur habere. c. 2. de eccl. ædifi. Et episcopus non obstante iuramento de nō alienandis propter indigentiam potest nouam ecclesiam edificare. c. si. de eccl. ædific.

52 Sed aliquādo occurrit ecclesiam ædificari in præiudicium baptismalis, & denunciat, ne ædificetur, & non desistitur. Vnde mandatur destrui ecclesia ædificata post denūciationē noui operis, siue iure, siue iniuria, quia sicut leges sacros canones non dedignantur imitari, ita & sacris canonibus principum constitutiones adiuuantur. c. 1. de noui oper. nunc. & hoc ex-

DISTINCTIO SECUNDA.

pensis ædificantis: c. 2. in prin. eo. tit. Nec procedi potest ad ædificationem et sub cautione demoliendi, c. 3. eo.

53 Et volens edificare tenetur expectare denunciantem per tres menses c. fi. eo.

54 Quando aut legitime edificatur ecclesia & consecratur, in dedicatione eps non excusat indulgentiam anni in ipsa dedicatione, & in anniuersario dedicationis 40. dies c. cum exacte 14. de poenit. quia Ro. Pont. quanuis habeat plenitudinem potestatis, utitur hac moderatione.

55 Prælatus cum maiori parte capituli contradicente minori potest statuere de expendendo in reparatione fabricæ. c. fi. de iis quæ fiunt a maio. par. cap.

DE IVRE PATRONATVS.

56 Acquiritur ius patronatus fundatione, uel dotatione. c. filiis. 16. q. 7. & successione, nam dicitur in c. 1. de iure patr. nobis uisum est, quod ecclesia inter hæredes patroni diuidi non debet, sed circa successionem iuris patronatus notandum est, plures hæredes relictos ab vno patrono uocem vnus tantum habere in presentatione rectoris, cle. 2. de iure patr.

Vnde si forte uota patronorum in plures partes se in presentando diuiderint, ille instituendus est, qui maioribus iuuatur meritis, & plurimum approbatur consensu. ca. 3. de iure patr.

58 Quod si ob discordiam patronorum non possit de sacerdote prouideri, si aliter fieri non possit, precipere debet Episcopus; ne ibi missarum solènia celebrentur, donec patroni ad concordiam redeant, c. 1. de iure patr. & si hoc sine scandalo esse nequieuerit, aut post quatuor menses; eps ordinet ecclesiam, sicut melius secundum Deum iudicauerit ordinandam, d. c. 3. in fi. de iure patr. & c. cum propter, eo. tit.

Quod si necessarium, aut expediens esse duxerit, poterit et interim ecclesiam commendare alicui, ita tamen, quod si parochialis sit, nemini commendetur, qui non sit in sacerdotio constitutus. Nec talis commenda duret ultra semestris temporis spacium, & unica fieri poterit tantum in vnus

persona. c. nemo deinceps, de elect. in 6. Sed erit et facultas episcopo ponere oconomos appellatione remota, qui fructus percipere debeant in ecclesiarum utilitatem erogandos, aut his, qui quandoque instituenter, fideliter reseruandos. c. 4. de offi. or.

59 Vt autem facilius prouideatur ecclesiis, visum fuit, patronos ipsos inter se posse liberè conuenire de rectoribus ab eis alterius vicibus presentando.

Ac et ex eadem causa permittitur, ut plures ad vacantem ecclesiam presentare ualeant, ita ut vnus ex eis eligi possit per episcopum, & admitti, cle. 2. in 2. resp. de iure patr.

Fundatores ecclesiarum ordinandos in eis offerant episcopo, qui si spretis eiusdem fundatoribus, rectores ibidem presumpserint ordinare, erit irrita ordinatio. cap. decernimus, & duob. seq. 16. q. 7.

60 Episcoporum prouideria ecclesie honorantur a fundatoribus, & cohæredibus. si autem contradixerint, in episcopi potestate maneat, utrum eas consistere permittat, an reliquias inde auferre uelit. ca. considerandum 16. q. 7. nam et auferuntur reliquias, si plures hæredes contendant de ecclesia, donec cõi consensu, & consilio episcopi statuatur ibi presbyterum, & vnde uiuat. c. si plures 16. q. 7.

61 Vt autem interdum accidit, ut qui patronus non est, si tamen presentat, ea rata habenda est, ut cum ordinarius ad eius presentationem clericum instituit, qui & iuris patronatus erat possessor, & patronus credebatur, nam si postea alius ius patronatus in iudicio euerit, institutus propter hoc non debet ab ecclesia remoueri, cum ex hoc ei, qui euecit, de iure, quod debet habere, nullum in posterum præiudiciu generetur. Si uero possidebat, sed tantum credebatur esse patronus, ille institutus poterit ab eadem ecclesia remoueri, capitulo consultationibus, de iure patron.

62 Est & alia poena contra laicos, nam si laici ausu temerario propria auctoritate ab institutione processerint, et ipsi anathemate feriendi sunt, quia et clerici perperam institutione sunt priuandi, si adhuc persisteant, a ministerio ecclesiastico, & ordine deponendi

deponendi sunt c. præterea, de iure patr. 63 Vt autem patronus, quamuis clericus sit, & idoneus, & quibuscunque studiis iuuetur, non tamen potest seipsum presentare, c. per nostras, alias per tuas, de iure patr.

64 Et similiter patronus ante vacationem non potest facere promissionem de presentando in ecclesia, in qua obtinet ius patronatus, & si fecerit, decernit irritum, & inane. c. fi. de concessione præbendæ.

65 Et si laici clericis, uel collegiis de concessionibus, uel donationibus instrumenta confecerint per hæc, uel similia uerba, concessi, uel dedi ecclesiam, & presentati carta firmari, si consensus Episcopi non accessit, nihil agi uidetur. cap. quod autem, in fine, de iure patronatus. Nam in

66 tantum consensus Episcopi requiritur, ut si patronus successiuè presentet duos idoneos, & episcopus instituat secundum, qui possessionem corporalem tenuerit, dubium non est, quin isto casu melior sit conditio possidentis, quonia antequam presentatio per episcopum approbetur, ratum non est, quod a patrono fuerit inchoatum, d. c. quod autem, in prin. Sed si collegiu, uel ecclesiastica persona presentatione haberet, qui prior est tempore, iure potior esse uidetur. c. cum autem, de iure patr.

67 Verum tamen constitutus est, ut Episcopus, qui presentatum primo loco idoneum a laico malitiosè recusauit admittere, compellatur ad prouidendum eidem de competenti beneficio, quatenus puniatur in eo, in quo ipsum non est dubiu deliquisse. cap. pastoralis, de iure patr.

68 Quando autem Episcopus consentiente patrono uiris religiosus ecclesiam aliquam concedendo his uerbis utitur, concedimus uobis, transfertur ius patronatus, & quod Episcopus temporaliter obtinet in eadem præter cathedraticum, sed consensus sui capituli requiritur, c. pastoralis, de dona. & c. pastoralis, de iis, quæ fiunt a præl.

69 Sed eo casu, quo capitulum habet ius patronatus, si concessissent ecclesiam, puta A. clerico, ac postea L. clericum in eadem ecclesia presentauerint, quia ex uisus patronatus non concessio, sed presentatio pertineat ad patronum. Presentandus debet

institui, ut pote potior, si ei aliquid canonicum non obstat. c. fi. de iure patr. Præsentatio autem facienda est de consensu maioris, & sanioris partis, nisi probetur & approbata consuetudine consensum non requiri. c. ea nascitur, quæ fiunt a præl.

70 Sunt præterea in iure patronatus aliqua singularia, nam & si capitulum sede vacante beneficia, quæ ad collationem Episcopi pertinent, conferre non possit, presentatos tamen a patrono potest admittere, si idonei sint, & eos instituere in beneficiis, ad quæ fuerint presentati. c. 1. de institutionibus, in 6.

71 Et si is, ad quem Rectoris presentatio in aliqua parochiali ecclesia pertinet, quempiam non constitutum in sacris presentet ad eam, ipsum decernitur admittendum, dummodo alias sit idoneus, & infra tempus a iure statutum ad ordines, quos ipsius ecclesie cura requirit, ualeat promoueri. c. 2. de institutio. in 6.

72 Vt autem si patronus laicus, qui habet ad presentandum quadrimestre duntaxat trāstulerit ius suu presentandi ecclesie, uel monasterio, eo casu tempus erit presentandi semestri, quia quātū ad presentationem pertinet, non ut patronus laicus, sed ut patronus ecclesiasticus debet reputari. cap. vnico. §. fi. de iure patr. in 6.

Itē si laicus ius patronatus ecclesie sibi competēs eidē ecclesie, uel alteri ecclesie, seu loco religioso duxerit conferendum, huiusmodi collatio, quāuis absque assensu Episcopi facta fuerit efficax est conferenda, sine tamen aliquo præiudicio Episcopi, qui assensum non præbuit. d. c. unico. in prin. de iure patr. in 6.

73 Ex quo text. Doctores uolunt, quod si episcopus acquirit ius patronatus ecclesie, ipsam ecclesiam esse liberā a iure patronatus, quæ opinio uera est.

74 Sed notabiliter potest dubitari, quod hæc opinio uera sit, & procedat solum statim terminis iuris cõis, quo ordinarius habet collationem omnium beneficiorum, sed stāte reseruatione, quā summi Pont. faciunt, uel sex mensium, uel octo, uidetur dicendum, quod dicta opinio non sit uera in mensibus reseruatis Pont. nam ea potissimū est ratio

doctorum; quia Episcopus non potest presentare, & instituere, sed ista ratio cessat in istis mensibus referuatis, quia Episcopus potest in illis presentare, & Pontif. institutionem faciet, & consequenter non in totum erit extinctum ius patronatus, quando episcopus acquirit ius patronatus ecclesie.

Et hæc, quæ dicta sunt in episcopo, procedunt etiam in inferioribus collationibus, ut in mensibus referuatis, vel Pont. vel Episcopo, possint exercere ius patronatus, & sic presentare si habet ius patronatus de aliquibus ecclesiis acquisitum quacunque ratione ex testamento, & hoc ultra institutionem prius competentem.

DISTINCTIO II. FINIS.

DE DECIMIS.

DISTINCTIO TERTIA.

Dion.
Epif.

75

DECIMAE debentur iis, qui baptizati, ac quemadmodum præcepto diuino debebantur Leuitis, ita debentur sacerdotibus nouæ legis, quia Leuitis dabantur pro ministerio, in quo seruebant in tabernaculo, & nos (dicit Dionysius) seruiamus domino in tabernaculo offerendo preces, & sacrificia. capitulo unico 13. quæst. 1.

CRE.
PP.

76

Decimæ à laicis non possideantur, nam siue ab Episcopis, vel Regibus eas acceperint, nisi ecclesie reddiderint, crimen sacrilegii, & æternæ damnationis periculum incurrunt: oportet autem episcopos decimas, & primitias, quas sancitum est sacerdotum esse, ab omni populo accipere, quas percipiente domino fideles offerunt cap. decimas, 1. 16. q. 6. 7. & ex fructibus decimæ nec census, nec tributa pœnitentia deduci poterunt. cap. cum non sit, de decimis, & ideo de omnibus, quæ proueniunt ad homines, decimam solui debet. c. non est in potestate, de decimis.

Et non solum Christiani tenentur, sed etiam Iudæi, si terras possident, ca. de terris, de decimis. Nec aliquod priuilegium etiam Imperatoris poterit aliquem eximere à solutione decimæ, quæ diuina institutione debetur. cap. tua. 25. de decimis. Ac

nec etiam laicus potest ab Ecclesiastica potestate decimam recipere, & ad hæredes transmittere. cap. ad hæc, & cap. prohibemus, de decimis. Quæ dispositio est in Concilio Lateranensi sub Alexan. III. celebrato anno Domini M. C. LXXIX. ut attestatur Ioan. Andræas in cap. cum Apostolica, de his, quæ fiunt a Prælatibus. Nam idem Alexan. fuit creatus Pont. anno Domini M. C. LXXIII. de quo supra parte 1. dist. 3. Vnde concessionem factam ante dictum Concilium non includitur in illa dispositione, imo possidentes non debent molestari.

Sed qui persoluit decimam per quadraginta annos contra priuilegium, tacite priuilegio renunciauit præsumitur. ca. accedentibus, de priuilegiis.

Sed remissio decimæ facta secundum canonicas sanctiones intelligitur de possessionibus etiam acquirendis: cum indefinite remissio facta sit, & nihil exceperit, & potuerit excipere, cap. quia 22. de priuilegiis.

Et priuilegium de non soluendis decimis de noualibus, hoc perpetuo debet intelligi. c. si. de priuilegiis.

77 Quoties igitur oritur difficultas circa decimas, quia prætendat laicus legitime possidere, vel aliqui prætendant se non obligatos ad solutionem decimæ, quia multis

multis annis non persoluerit.

Inquirendum est, an possessio laicorum, vel libertas non soluendi, sit ante, vel ne, ipsum concilium Lateranense. Nam si possessio, vel libertas est ante dictum Concilium, tutus erit, nec poterit inquietari.

Si autem dicta possessio, vel libertas originem habuit post dictum concilium Lateranense, tunc ille laicus debet probare eam decimam recepisse auctoritate Pontificis, & similiter liberatum fuisse à potestate habente liberandi; aliter obstante Lateranensi Concilio erit usurpator. Nec aliqua possessione inuabitur.

78 Quia cum commune ius resistit, debet allegari titulus, & probari, cap. 1. in principio. de præscriptio. in 6. & quia in decimis cum possessio legitima non probatur, præsumitur occupatio. cap. fin. de restit. spol. in 6. & prout dicitur tit. de præscript. in parte 4.

79 Si quis in campis possessis habet ius decimandi, & campos vendat cum clausula generali, cum omnibus iuribus, iurisdictionibus &c. non includitur decima; immo eam exiget ab emptore. Inn. Host. Io. Andr. Buttr. in ca. ex literis, de iure patronatus.

DISTINCTIO III. FINIS.

DE IMMUNITATE

Ecclesiarum,

DISTINCTIO QUARTA.

80

IMMUNITAS ecclesiarum est triplex, localis, personalis, & realis.

81

Quantum ad localem, prima immunitas fuit tempore Constantini magni Imperatoris, qui concessit licentiam edificandi ecclesias, ut habetur in historia ecclesiastica lib. 9. cap. 10. in litera B. ac ex donatione eiusdem Imperatoris, quando discessit Roma, ut habetur distinct. 96. cap. Constantinus. de qua supra. 1. par. dist. 6.

Quæ donatio facta fuit inspiratione diuina, ut dixit Petrus Iacobus in sua practica titul. de acquisitis ab ecclesia. Et de his copiose de consecrat. distinct. 1. per totum.

Impe-
ratorii.

Constantinus, & constans immunitatem ecclesie dederunt, dicentes, in qualibet ciuitate, in quolibet oppido, vel vico, vel castello, vel municipio, quicumque voto christianæ religionis meritum exi-

miæ, singularisque virtutis oneribus intinuerit securitate perpetua potitur. Gaudere eum, & gloriari ex fide semper volumus, scientes magis religionibus, quam officiis, & labore corporis, vel sudore nostram rempub. contineri. Valentinianus quoque, & valens decreuerant dicentes. Vniuersos, quos constituerit, custodes animarum vel ecclesiarum esse & sanctorum locorum, ac religionis obsequiis deseruire, attestationis nullam molestiam sustinere decernimus. Item Imperator Iustinianus dixit. Sancimus res ad venerabiles ecclesias, vel Xenones, vel Monasteria, vel Prochotrophia, vel brephotrophia, vel orphanotrophia, vel gerontocomia, vel si quod est aliud tale consortium descendentes ex quacunque curiali liberalitate habita a lucratiuorum inscriptionibus liberas esse, & immunes, cap. in qualibet 23. quæst. 8.

82 Data autem hac libertate fuerunt ædificata

Felix
Epif.

*Ex cō-
cil. Tri
buniēsi.*
caræ tot ecclesiæ, quot uidemus in toto orbe terrarū; & statutū fuit nō alibi, quā sacratis locis sacramenta esse ministrāda. c. sicut. de consecrat. distinct. 1. Nisi ex necessitate: quia Ecclesiæ sint combustæ, in capellis cum tabula consecrata, & in itinere sub diu uel in tentoriis. c. cōcedimus. ead. distinct.

*EX VI.
Synodo.
IGIN.
PP.
GRE.
PP.*
Qui in priuatis domibus celebrant sine licētia, deponuntur. c. clericos. ead. distinct.

*EX VI.
Synodo.
IGIN.
PP.
GRE.
PP.*
Omnes Basilicæ cum missa debent semper consecrari. c. omnes Basilicæ. de consecrat. distinct. 1. sed Ecclesia, quæ pactione consecrata fuerit, potius execrata, quàm consecrata dici debet. c. Ecclesia 1. q. 4.

*FEL.
PP.*
Singulis annis dedicationum solemnitates celebrentur, & consecretur etiam ecclesia, de cuius consecratione dubitetur. c. solemnitates. de consecr. dist. 1.

*GRE.
PP.*
Et solemnitas dedicationis celebranda est exemplo Domini Nostri: quia ad festum dedicationis templi interfuit. c. solemnitates. 2. Ecclesiarum, ead. distinct. 1.

*HOR-
MISDA.
PP.*
In Ecclesia consecrata absq; permisso Episcopi aliud altare nō erigatur, nec presbyter dedicationem fingat; quod si fecerit degradetur, si fuerit laicus anathematizetur. c. nullus presbyter, de consecr. distinct. 1.

*EX Cō-
cil. A-
phrica-
no.*
Euertantur altaria, quæ sine sanctorum reliquiis eriguntur; si autem propter tumultus populares nō finitur plebes admoneantur, ne in illa loca frequentent, ut qui rectè sapiunt, nulla ibi deuicti superstitione teneantur. c. Placuit ut altaria. De cōsecrat. distinct. 1.

*EX Cō-
cil. Hy-
ponensi.
&
Aga-
theni.*
Altaria si non fuerint lapidea, chrismatis unctione non consecrentur. cap. altaria. primo. ead. distinct. Sed placuit non solum unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari. c. altaria. 2. ead. distinct.

*GRE.
PP.
DAMA.
PP.
VRB.
PP.*
Ecclesiæ uerò consecratæ ab illis, qui in numero catholicorum nunquam fuerunt, non dici possunt consecratæ. ca. nos consecrationē. & c. per illicitā §. sed excommunicati. & c. fi. 1. q. 1. Nam quæ ab episcopis quondam catholicè ordinatis, sed in scismate à Rom. ecclesia separatis consecratæ sunt, ii nimirum cum ad ecclesiæ,

unitatem redierint, seruatīs propriis ordinibus misericorditer suscipiuntur: si uita & scientia eos commendat. c. ordinationes. ix. q. 1.

Aug.
Quando autem res aliena consecratur, non ultra debet restitui, sed Episcopus pretiū debet dare. c. si res §. si uerò. & seq. x. i. 11. q. vi.

*EX Cō-
cil. Au-
nensi.*
Omnes Basilicæ, quæ per diuersa loca constructæ sunt, uel quotidie construuntur, in episcopi potestate consistunt, in cuius territorio positæ sunt. ca. omnes Basilicæ xvi. q. vii. Nam omnes Ecclesiæ cum dotibus suis, & omnibus iuribus in Episcopi potestate consistunt atque ad ordinationē suā semper permanent. c. decretū est. x. q. 1.

*NIC.
PP.
&
GRE.*
Sed Episcopus non ualet sibi uendicare cōsecrationem Ecclesiæ, quam in alterius diœcesi adificauit. c. si quis Episcoporū. & c. lator. xvi. q. v.

GRE.
Si dubitatur, à quo Episcopo debeat Basilica consecrari, inspicitur, quis Episcopus incolas baptizauerit. c. 1. de religiosis domibus.

*EX NI-
cen. Cō-
cil.*
Et Ecclesia consecrata non debet iterum consecrari, nisi igne exusta, aut sanguinis effusione, aut cuiusq; semine poluta fuerit. c. Ecclesiis de consecrat. distinct. 1. & c. proposuisti. de consecrat. Ecclesiæ, uel altaris. Imò si ecclesia non consecrata polluitur, debet reconciliari. c. finali. de consecrat. Eccle. Ac etiam si excommunicatus sepellitur. c. vi. de consecra. Eccle.

*EX NI-
cen. Cō-
cil.*
Sed si dubitetur de consecratione; quia nec testes, nec instrumenta adsint; ecclesiæ sunt consecrandum. c. solemnitates. 1. de consecr. distinct. 1.

Si motum fuerit altare, aut lapis superpositus, qui sigillum cōtinet, confractus fuerit, aut diminutus, solum altare denuò cōsecrandū erit. c. 1. de consecrat. Ecclesiæ, uel altaris. sed lignis ædificii consumptis, parietibus tamen illæsis, ac mensa principalis altaris modicā passā fracturā in sua extremitate, nec ecclesia, nec altaria debent denuo consecrari. c. vi. eod.

Consecratio fieri poterit omnibus diebus. ca. 2. eod. & simul plura altaria, & plures Ep̄i possunt consecrari. c. v. de cōse. eccl.

Sed

Sed etiam aqua benedicta non poterit simplici sacerdoti committi cōsecratio, uel reconciliatio. c. aqua. eod.

*EX Cō-
cilio
Agrip-
nensi.*
Sed non debet consecrari illa ecclesia, ubi sepulta sunt corpora infidelium, sed si apta videbitur consecrationi, euulsis inde corporibus; erasis inde parietibus. & tignis; consecrari poterit. c. ecclesiam. 2. de consecr. dist. 1.

*CEL.
PP.*
84. Aedificata ecclesia, si fundator cupit eā consecrari, conuenit ex more dedicari, collata prius donatione solemnī ministris ecclesiæ destinata, sed ædificator sciturus est sine dubio præter processions aditum, qui omni christiano debetur, nihil ibidem, sed proprii iuris habiturum. c. piæ mentis. 16. q. 7.

*EX Cō-
cilio
Auréli-
nensi.*
Sed nemo ecclesiam ædificet, antequam episcopus ciuitatis ueniat, & ibi crucem figat, publicè atrium designet, & ante præficiat, qui ædificare uult, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia custodum sufficiunt, & ostensa donatione sic domum ædificet; & postquam consecrata fuerit, atrium eiusdem ecclesiæ sancta aqua conspergat. ca. nemo ecclesiam 4. de consecr. dist. 1.

DE PROHIBITIS IN ECCLESIA.

Orig. 85. SED quia ecclesia debet esse domus orationis. cap. & hoc diximus 16. quæstio. 7. statutum est, quod in domibus ecclesiarum, neque missus, neque comes, uel iudex publicus vindicent sibi hospitium. ca. 1. de immunitate ecclesiarum, & non conuiuia, non hospitia celebrentur in ecclesiis, nisi necessitate cogente. cap. quiescamus, & ca. nulli distinct. 42. & idem in oratoriis, cap. penult. ead. distinct. Et causa sanguinis in ecclesiis, uel ceteriis agitari non debent, sub poena anathematis, quia est absurdum, ibi iudicis sanguinis exerceri, ubi est tutela refugii constituta. cap. 5. de immu. eccl. Et processus, & sententia prolata contra talem prohibitionem robore firmitatis carebit. c. 2. §. si. de immu. eccl. in 6.

86. Nam ad ecclesias humilis, & deuotus ia-

gressus esse debet, & conuenientes ibidem, quando audiunt nomen IESVS, flectant genua cordis sui, quod uel capitis inclinatione testetur; & attendatur in locis eisdem intentis præcordiis ad sacra solemnia, ac deuotis orationibus insistatur, nullus excitet seditionem, conclamationem moueat, impetum ue committat. dicto cap. 2. vsque ad §. cessent. Cessent in locis illis uniuersitatum & societatum consilia, conciones, & publica parlamenta. Cessent uana & foeda & prophana colloquia & quælibet confabulationes. Et postremò sint prorsus extranea omnia, quæ diuinum possunt turbare officium, aut oculos diuinæ maiestatis offendere.

88. Cessent etiam in ecclesiis, & ceteriis negotiationes, & præcipuè nūdinarum, & fori tumultus, & strepitus sæcularium iudiciorum. Nulla ibi pro laicos causa maximè criminalis agitur, & sint à cognitionibus laicorum loca illa aliena. d. c. 2. §. cessent, vsque ad §. ordinarii.

89. Uterius in ecclesiis non debent exponi suppellectilia, nec propria clericorū, nec aliena. Ne videantur potius domus laicæ, quàm Basilicæ DEI. Nisi propter hostiles incurfus, aut incendia repentina, seu aliàs necessitates urgentes; sic tamen ut necessitate cessante res in loca pristina reportentur. cap. 2. de custod. eucharistiæ.

DE FUGIENTE AD ECCLESIAM.

90. Localis etiam immunitas est, quia fugiens ad ecclesiam, quantumcunque graua maleficia perpetrauerit, non est uolenter ab Ecclesia extrahendus, nec damnari ad mortem, uel ad poenam, & rectores ecclesiarum debent obtinere sibi membra & uitam, sed aliàs puniendus est. c. inter alia. de immu. eccl.

91. Et palatium episcopi gaudet immunitate ecclesiastica, ut in tractatu Ioannis de Wischis. de immu. eccl. nume. §. 1.

92. Sed si publicus latro sit, uel nocturnus depopulator agrorum ab ecclesia extrahi potest. d. cap. inter alia, uersicul. & hoc uerum. Et idem si spe immunitatis in ecclesia

clesia, uel cemeterio delinquant. c. fin. de immunit. eccl.

GEL. 93 Et qui ex ecclesia hominē reluctātem, re clamantisque uiolenter extraxerit, indignus iudicatur sacra communione; nec enim iure ad supplicandum debet admitti, qui admittere sacrilegium non dubitauit; & ab omnibus Episcopis, & parochis, accessu ecclesiarum indignus iudicatur. c. frater, & seq. 17. q. 4. Et uiolentus laicos ecclesiarum cohercere, non est contra legem agere, sed legi facere subsidiū. c. 2. de priuilegiis.

Ex con. 94 Et idem priuilegium est concessum atriis ecclesiarum, uel domo Episcopi. c. id constitutum. xv. q. 4.

Ex con. Aurelia nensi Nic. PP. 95 Et ulterius maior Ecclesia habere debet per circuitum quadraginta passus, minores Ecclesiarum triginta: & qui talia confinia tentauerit, & personam hominis subtraxerit, nisi reddat, quod rapuerit, excommunicabitur. c. sicut antiquitus. xv. q. 4.

IOAN. Imo sacrilegium committitur confringēdo PP. VIII ecclesiam, uel triginta ecclesiasticos passus, qui in circuitu ecclesiarum sunt, seu quando iniuria, uel ablatio rerum inferitur clericis; uel aliis ecclesiasticis personis. c. quisquis. in principio. xv. q. 4.

96 Sed capellae, quae sunt intra ambitum castellarum, non ponantur in hac triginta passuum obseruatione. d. c. quisquis. Capellae, quae sunt.

Ex Cōcilio Tribu tiensi 97 Si quis in atrio ecclesiarum, pugnam committat, aut homicidium fecerit, quicquid pro immunitate uiolata emendandum est altario soluatur cuiuscunque fuerit illa Ecclesia. c. si quis in atrio. xv. q. 4.

L. B. O. Et generaliter ecclesiarum priuilegia cunctis temporibus intemerata seruari debent. cap. priuilegia 2. 25. q. 2. Nam qui destrueret ea, quae antecessores sui statuerunt, non constructor, sed euerfor esse recte probaretur. cap. si ea destruerem. 25. q. 2.

DE ORATORIIS.

Ex con. Aurelia nensi. 98 Vnicuique fidelium in domo sua oratorium licet habere, & ibi orare, missas autem ibi celebrare non licet. cap. un-

cuique de consecrat. distinct. 1. Quod intelligitur de missa sine cōsensu episcopi. Nam cum consensu episcopi possunt. clericos. ead. dist.

Sed si quis extra paroecias, in quibus est legitimus, ordinariusque conuentus, oratorium habere uoluerit, permittitur in festiuitatibus missam audire propter fatigationem familiae. Pasqua uero, Natali Domini, Epiphaniae, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali Sancti Ioannis Baptistae, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus, aut in paroeciis audiatur missa. c. si quis extra. de consecr. dist. 1.

Et clerici, qui ibi missas iisdem temporibus celebrare uoluerint, a communione priuentur. dicto capitulo si quis extra. s. clerici.

100 In oratoriis tamen praeter orandi, & psallendi cultum poenitus nihil agatur, ut non mini huic & opera iugiter impensa concordent. c. si. dist. 42.

In oratoriis tamen campanae publicae teneri non possunt, capitulo parentibus 10. de priuilegiis.

In Concil. Triden. Sess. 22.

101 In decreto de obseruandis, uel euitandis in celebrat. missarum oratoria sunt designanda ab ordinariis.

102 Ligna ecclesiae dedicata non debent ad aliud opus iniungi, nisi ad aliam ecclesiam, uel ignem sunt comburenda, uel ad profectum in monasterio fratribus, in laicorum opera non debent admitti. c. ligna. de consecr. dist. 1.

103 Altaris palla, cathedra, candelabrum, & uelum; si fuerint uetustate consumpta, incendio dantur; quia non licet, ea, quae in sacrario fuerint, male tractari; sed incendio uniuersa tradantur, & cineres eorum in baptisterio inferantur, ubi nullum transitum habeat; aut in pariete, aut in fossis pauimentorum iactentur, ne introeuntium, pedibus coinquentur. ca. altaris palla. de consecr. distinct. 1.

104 Item mortui inuoluantur uestimentis altaris poena diaconi excommunicationis trium annorum, & sex mensium: presbyteri decem annorum & sex mensium. c. nemo,

Ex sexta synodo.
Ex Concilio Agathensi.
Aug.
Ex Pa risiensi Concilio.
C. L. B. PP.
idem.

c. nemo in prin. de consecr. dist. 1.
05 Vasa sacra non nisi a sacerdotibus contractentur, ne pro talibus praesumptionibus dominus iratus plagas imponat populo suo; & hi, qui non peccauerunt, pereant: quia perit iustus sapissime pro impio. c. in sancta apostolica. de consecr. dist. 1.

DE TRANSMVTANDO LOCA SANCTORVM.

06 Loca sanctorum transmutanda sunt tribus ex causis. Prima, cum necessitas persecutorum loca eorum grauauerit. Secunda, cum difficultas locorum fuerit. Tertia, cum malorum societate grauantur, & corpora sanctorum de loco ad locum transferuntur cum Principis, uel episcoporum consilio. c. tribus. & seq. de consecr. dist. 1.

DE IMMVNITATE PERSONALI, ET REALI.

107 De immunitate personali habetur in concilio Parisiensi, secundum canonicam auctoritatem, & constitutionem D. Imperatoris Ludouici de agro ecclesiastico, uel si quilibet pro loco sepulturae aliquid largitus ecclesiae fuerit, de decima etiam & oblationibus fidelium nullus quenquam presbyterorum aliquem censum persoluere cogat, uel quidquam subtrahat, aut redhibitionem quancunque exigit temporalem, quod si fecerit communione usque ad satisfactionem priuetur, & regia potestate dare cogatur, capitulo secundum canonicum. 23. q. 8.

GRE. PP. Sunt episcopi contenti leuitica tantum portione, & talibus nulla occasio relinquatur secularis militiae, quia uiuunt de decimis & primitiis, & in omni Regno, tanquam filii summi Regis a terrenis exactio nib. liberi sunt.

109 Item sunt episcopi, qui non contenti decimis, & primitiis praedia, Villas, Castella, & ciuitates possident, ex quibus Caesari debent tributa, dicente Domi-

no. Reddite, quae sunt Caesaris Caesari; & quae sunt Dei, Deo. Et Apost. reddite omnibus debita, cui tributum, tributum; cui uectigal uectigal. c. si in mortem. S. sed notandum, 23. q. 8.

110 Apostoli prouidebant futuram ecclesiam in gentibus, idcirco praedia in Iudea non sunt adepti, sed pretium tantummodo, sed ecclesia facta magna & licentia Imperatorum fabricatae sunt ecclesiae, & praedia tributa. Nam Imperator Constantinus donaria immensa contulit, & instituit fabricam beato Petro, a deo ut sedem Imperialem relinqueret, & beato Petro, successoribusque suis profuturam concederet. cap. futuram. 12. q. 1.

111 Praedia non fuerunt alienata a sacerdotibus, & fidelibus uidentibus plus utilitatis posse conferre, si traderent ecclesiis, quibus episcopi praesidebant, ita, ut episcopi, qui locum tenent Apostolorum, sint dispensatores eorum bonorum, omnibus communi uita degere uolentibus, prout melius poterit, ut nemo in eis egens inueniatur. capitulo uidentes. 12. q. 1.

112 Episcopi debent reseruare in iure ecclesiae omnia, quae de prouisione sua ecclesiae fuerint. De propriis uel acquisitis possunt derelinquere haeredibus ca. episcopi 12. q. 1.

At episcopi si indigent, percipiant ex rebus ecclesiae in suas necessitates, & peregrinorum fratrum usus, ut nihil ei omnino deesse possit, lex enim Dei praecipit, ut qui altario deseruiunt, pascantur de ipso. c. ex his autem 12. q. 1.

113 Item ecclesiastici uiri possunt testamento conficere, & res, quae sui iuris erant, ante ordinationem, aut acquisitae sunt iure haereditario, post ordinationem possunt, cui uelint relinquere, acquisita ex facultatibus ecclesiae aut suo aut alterius nomine debent ad ecclesiam deuenire. c. fixum. 12. q. 5.

114 Aurum habet ecclesia non ut seruet, sed ut eroget, & subueniat in necessitatibus, & melius est, sacerdotem subuenire pauperibus, quam ut hostis sacrilegus contaminet

M. B. L. C. PP.
V. R. B. PP.
Ex Cōcilio Mart. PP.
Ex Cōcilio Hispanensi.
Amb.

minet & asportet: & melius captiuos redimere & conseruare vasa viuentium, quam metallorum. Nam ornatus sacrorum redemptio captiuorum est. Et verè sunt vasa præciosa, quæ redimunt animas à morte. Ille verus thesaurus est domini, qui operatur, quod sanguis eius operatus est. cap. aurum. 12. quæst. 2. Vnde etiam vasa sacra non sunt alienanda nisi pro redemptione captiuorum. c. Apostolos. & seq. 12. q. 2.

*Ex sex-
ta syno-
do. &
GRI.*

PP.

*Hiero-
nymus.*

115 Item gloria episcopi est pauperum opibus prouidere ignominia sacerdotis est propriis studere diuitiis. Nam Crates ille Thebanus pergens Athenas ad philosophandum magni auri pondus abiicit, neque putauit se posse virtutes & diuitias simul possidere. Nos suffarnari auro Christum pauperè sequimur & pristinis opibus prætextu elemosinæ incumbentes, quomodo possumus aliena fideliter distribuere, qui nostra timidè reseruamus. Et plenus uenter facilè de ieiuniis disputat. c. gloria 12. q. 2.

DE TALIIS ET EXACTIO- NIBVS INIUSTIS.

116 Ne ecclesiæ & ecclesiastici viri taliis & exactioibus grauentur, anathematis distributione prohibetur, & constitutiones & sententiæ, quæ a talibus fuerint promulgatæ, inanes & irritæ habentur, & præcesserit, & successor eadem excommunicatione tenentur, & ad satisfaciendum. ca. aduersus. & cap. non minus de immunitate ecclesiarum, & in clemen. unica, eodem titulo. & ca. 1. eodem in sexto ubi exprimitur, quod non exigatur pro domibus, prædiis, vel possessionibus hætenus acquisitis, nec etiam liceat coarctare ecclesias, vel personas ad extrahendum, aut extra manum suam ponendum dicta bona acquisita, vel in posterum acquirenda. Et diocesani, quibus hoc constat illos, qui exigunt a clericis pedagias, vel guidagias, excommunicatos esse publicare debent, clementina final. de censibus.

117 Sed si fuerit tanta necessitas, vel utili-

tas ubi laicorum non suppetunt facultates, laici subsidia ecclesiarum recipiant humiliter & deuotè Roma. Pontifici. prius consulto, cuius interest communibus utilitatibus prouidere d. cap. aduersus. §. verum. & §. propter, & d. c. non minus. §. quo circa. de immu. eccl.

118 Item tempore necessitatis clerici non excludantur a murorum vigiliis, sed omnes generaliter compelluntur, quatenus cunctis vigilantibus, melius ciuitas custodiatur. c. 2. de immu. eccl.

Fuerat etiam facta prouisio de hoc a Bonifacio VIII. in cap. clericis. eodem titulo. in sexto, ac declaratio, seu restrictio a Benedicto XI. in extrauagante vnica, eodem titulo, in communibus. Sed hæc reuocata sunt a Clemente V. immediate successore Benedicto. in supradicta clem. vnica de immu. eccl.

119 Qui impediunt super causis ad forum ecclesiasticum pertinentibus literas impetrari à sede Apostolica, vel super ipsis coram ordinariis, vel delegatis litigare, excommunicati sunt ipso facto, nec possunt absolui, nisi a iudice, cuius iurisdic-tio fuerit impedita, & parte de damnis expensis & interesse fuerit satisfactum. c. pen. de immu. eccl. in 6.

Et officiales ciuitatis nisi deleri fecerint statutum impediens, has literas impetrari, ac condemnans impetrantes, si non renunciant literis, nec reditus possessionum reddatur eisdem, uel agri excolantur, ac ulterius cauerint, quod similia de cætero non attentabunt, sunt excommunicati. cap. grauem. 53. de senten. excommunicat.

120 Et domini temporales prohibentes subditis ne ecclesiasticis personis quicquam vendant, aut ab eis emant, vel communia obsequia exhibeant, ipso facto excommunicationem incurunt. c. fi. de immu. eccl. in 6.

Quauis statutum generale laicorum non extendatur ad ecclesias & ecclesiasticas personas. capitulo decimo, de constitutio.

DE IMMUNITATE A

I V D A E I S.

121 Sed inter Immunitates ecclesiæ personales, illa etiam connumerari potest; quia nulli Iudæo licet emere baptizatum, uel baptizare uolentem. c. fin. de Iudæis.

Immo si per tres menses uenalem non posuerit, uel emerit ad seruiendum nullo precio perducitur ad præmium libertatis. d. c. fi. §. si autem.

Et si christianus factus sit seruus Iudæi datis solidis 12. pro quolibet mancipio, quicumque christianorum habet libertatem eum redimendi, seu ad ingenuitatem, seu ad seruiendum sibi. c. 1. de Iudæis.

Et si seruus desideret fieri christianus, & Iudæus non permiserit, idem erit; quia Iudæus cogitur permittere, ut fiat christianus; quia nephās est blasphemū Christi detinere in uinculis eum, quē Christus redemit. d. c. 1. de Iudæis.

Prohibentur ulterius Iudæi habere mancipia christiana etiam sub obtentu alendorum puerorum, uel pro aliquo seruitio, & excommunicatur, qui præsumperit cum eis habitare. c. v. eod.

Christiani etiam pro aliqua mercede non debent se exponere pro Iudæis, & obstrictibus prohibetur, ne infantes Iudæorum in eorum domibus nutrire præsumant. c. VIII. & XIII. eod. de Iudæis.

Possunt autem tenere adscriptitios pro colendis terris, licet sint liberi dispositione legum. c. 2. §. si uerò. de Iudæis.

Iudæis, permittitur habere ueteres synagogas, sed nauas erigere prohibetur. c. 3. & ult. de Iudæis, Ac etiam possunt ueteres synagogas restaurare in pristinum. c. VIII. de Iudæis.

Sed die Veneris sancta non licet Iudæis tenere ostia, uel fenestras apertas. c. 4. eod. tit. nec in publicum debent ire eodē die. c. in nonnullis §. in diebus. de Iudæis.

Si qui uerò Iudæorum inspirante domino ad fidem christianam se conuerterint à possessionibus suis non excludantur: cum melioris conditionis esse oporteat ad fidē conuersos. Et præcipitur principibus christianis locorum sub pena excommuni-

tionis, ut portionem hæreditatis suæ & bonorum suorum ex integro eis faciant exhiberi. c. v. §. si qui uerò. de Iudæis. Et idem disponitur in extrauagantibus communibus titulo de Iudæis, incipit dignum. c. 2. Et Paulus II. cōcessit, quod debeat portio bonorum paternorum, ac etiam parentibus uiuentibus de acquisitionibus, scilicet usura uoluit, quod reddant illis, a quibus sciunt se extorsisse, si ignorant; quia Ecclesia hæc acquisita debet in pauperes distribuere, ipsis baptizatis in fauorem baptismi relinquuntur. Datum Romæ. die XXI. Martii. M. D. LII.

Filii etiam reddi debent patri facto christiano. si detinentur a matre Infideli post triennium. c. finali. de conuers. infidelium. Christiani differetes saracenis arma, ferrū, ac lignamina galearum excommunicati sunt, & priuati reb. suis, & sunt serui capietium. c. ita quorundam. 6. de Iudæis.

Et similiter qui tempore belli aliquod commercium habet cum eis, uel præstant subsidium. c. 12. & expressius. 17. de Iudæis. Iudæi autem inuiti non sunt baptizandi, nec sine iudicio puniendi, aut rebus suis spoliandi, uel in suis festiuitatibus molestandi. Et nemo cæmeterium Iudæorum mutillare, aut inuadere audeat, siue obtentu pecuniæ corpora humana effodere. c. sicut Iudæi 9. de Iudæis.

Iudæus percutiens clericum punitum pecuniaria pœna, uel alia si subsit episcopo, si autem Domino temporali, ipsi Dominus monetur ut satisfieri faciat iniuriam passo & ecclesiæ, quod si Dominus neglexerit, interdicitur christianis omnibus, ne eum ipso Iudæo, antequam satisfaciat, præsumant commercium exercere. c. postulasti. 14. de Iudæis.

Et Iudæi utriusque sexus debent uti habitu, per quem discernantur à christianis c. in nonnullis. 15. eod.

Iudæi publicis officiis non præferantur: quoniā sub tali prætextu christianis plurimū infesti sunt. c. XVI. de Iudæis. Et Tali Iudæo officiali tandiu christianorum communitio in commerciis & aliis denegatur, donec in usus pauperum christianorum

O prou-

prouidentia episcopi conuertatur, quidquid à christianis susceperit occasione officii. d. c. xvi. & c. penul. de Iudæis.

Item Iudæi & saraceni per testes christianos conuinci possunt non obstantibus contrariis priuilegiis Regum & principum, qui in Domino exhortantur, ne conce-

dât, aut si Iudæi utantur, subtrahitur illis christianorum commercium, & si opus fuerit, compelluntur censura ecclesiastica. clem. i. de testibus.

In clementina unica, de Iudæis, inhibetur omnibus principibus christianis, ne ueniretur Machometus.

DISTINCTIO. IIII. FINIS.

DE REBUS ECCLES. ALIENAN

DIS. VEL NON.

DISTINCTIO QUINTA.

Sed non est aliena ab immunitate ecclesiarum cōsideratio de prohibita alienatione bonorum ipsarum ecclesiarum.

Nam regulariter irrita erit donatio, uenditio, uel commutatio Episcoporum rei ecclesiasticæ absque collaudatione, & subscriptione clericorum. c. i. de iis, quæ fiunt à Prælati.

Et taciturnitas habetur pro consensu. c. 2. eod. ac etiam per ratificationem roboratur. c. 3. eod.

Et perpetua alienatio facta de rebus ecclesiæ uacantis non præcedente tractatu diligenti, & solemni, & sine iusta causa, non ualet. c. i. de rebus eccles. alien. in 6.

Nam prohibentur uniuersi, & singuli prælati submittere, seu supponere bona ecclesiarum laicis absque consensu capituli, & Apostolicæ Sedis licentia speciali.

Non concedendo bona ipsa in emphytheusim, seu aliâs alienandum in forma, & casibus à iure permissis.

Sed constituendo, uel recognoscendo, seu profitendo se tenetur ea ab illis tanquam à superioribus. uel statuendo ipsos patronos, uel aduocatos ecclesiarum perpetuò, aut ad tempus non modicum. d. c. finali. §. Non concedendo, in 6.

Et contractus omnes etiam uelati iuramen-

to sine consensu, & licentia huiusmodi uiribus omnimodo careant, d. c. finali §. Contractus.

Et unus solus potest impedire compositionem factam à cap. c. fin. de maior. & obedient. & ibi glo. quia in re communi potior est conditio prohibentis. c. in re communi. de reg. iur. in 6.

123 Prælati, qui secus fecerint, ipso facto ab officio, & administratione triennio sint suspensi. & clerici, qui denunciare neglexerint, à perceptione beneficiorum, quæ obtinent in ecclesia sic grauata eo. triennio sint suspensi.

Si tamen capitulum dederit Literas Abbati, uel priori, de ratihabitione circa transactionem, & facta sit, & aliquot annis seruata, capitulum & si non consenserit in eam, non poterit reuocare. c. 3. de transactionibus.

124 Laici, qui Prælatos, seu alias personas ecclesiasticas compulerint ad tales submissiones, sint innodati excommunicatione, nisi post competentem monitionem dimittant ecclesias, & bona ecclesiastica in sua libertate. & qui decetero ad talia facienda compulerint eadem excommunicatione teneantur. d. c. fin. §. Laici, & §. ille quoque, de immuni. eccle. in 6.

125 Præterea Laici ultra id, quod ex natura contractuum, uel adhibita in illis lege permittitur

sit, aliquid non usurpetur occasione contractuum sine consensu, & licentia initorum, & in futurum fiendorum, d. c. fi. §. illi uero. Qui secus egerint, nisi restituendo ab usurpatione desisterint, ipso facto incurrant excommunicationem; & ex tunc ad supponendum terram ipsorum (si opus fuerit) ecclesiastico interdictione liberè procedatur, d. c. fi. §. Qui uero.

126 Postea secuta est alia prohibitio strictior à Paulo. i. in extrauag. cōibus, titulo, de rebus eccle. non alien. Nam non solum alienatio, sed etiam omne pactum, per quod transfertur dominium, concessio, hypothecam, locationem, ultra triennium, & emphyteusim, sunt prohibita: præterquam in casibus à iure permissis, ac de rebus, & bonis ab antiquo concedi solitis, & cum ecclesiarum euidenti utilitate; ac de fructibus, & bonis, quæ seruando seruari non possunt. Aliis decretis super hoc editis in suo robore permanentibus.

Pœna ei, qui alienat, & qui alienatas res recipit, excommunicationis cum aliis grauissimis pœnis, ut in ea, tam contra Prælatos, quam inferiores Rectores ecclesiæ: Nec Episcopus solus potest instituere, & destituere Abbates, Abbatissas, & alias ecclesiasticas personas; quia ipsæ, & capitulum unum corpus sunt, illi caput, & illi membra. c. 4. de iis, quæ fiunt à Prælato.

Et in concessionibus, & confirmationibus, & aliis ecclesiæ negotiis fratres requirendi sunt; ut cum eorum consilio, uel sanioris partis tractentur, & statuantur, quæ statuenda sunt, & errata corrigantur; & euellenda dissipentur, & euellentur. c. 5. eodem.

127 Nam semper obseruatur id, quod pluribus, & sanioribus, uisum fuit, c. i. de iis, quæ fiunt à maiori parte capituli, sed maior pars est illa, quæ maiori ratione nititur: ut per glo. in d. c. i. in uerbo rationabiliter, & non semper standum est numero in electionibus; sed plura cōsideranda sunt; de quo plenè per glo. in c. ecclesia, in uerbo, non consenserit, de electio.

128 Sed nec etiam licitum est Episcopo, uel Abbati terram unius ecclesiæ uertere

ad aliam; quàmuis ambæ sint in eius potestate. tamen si commutare uoluerit terras earum cum consensu ambarum partium faciat. c. i. de reb. eccle. uel non. & si altera altari præponderit, ad æqualitatem inducendam potest pecunia refundi; prout uisum fuerit expedire. c. ad quaestiones, de rerum permut.

129 Potest etiam Episcopus licitè ex causa necessaria transferre personam de uno loco ad aliū, ut qui uno loco minus sunt utiles, alibi se ualeant utilius exercere. c. 5. de rerum permut.

130 Item Princeps potest facere permutationem cum re immobili ecclesiæ ex rationabili causa; & res, quæ præstat, fuerit maior, uel æqualis. c. i. de rerum permut. Sed spirituale cum temporali permutari non potest. c. fi. eod.

Qui ecclesiæ suæ aliquid reliquit, uel aliqua prædia acquirit potest aliquos de familia eiusdem ecclesiæ manumittere iuxta rei collatæ modum decretum. c. Episcopus. xii. q. 2. ita ut cum peculio, & posteritate sua sub patrocinio ecclesiæ maneat. c. 3. de rebus ecclesiæ non alien. sed glo. intelligit de malè meritis; nam si frugi sunt, non possunt permutari, nisi fiant liberi. c. 3. & 4. de rerum permut.

131 Sed terras, quæ de syluis extirpatis factæ sunt arabiles, possunt concedi hereditario iure eis, à quibus suo, uel parentum liberè cōstitit, extirpatis, nisi possit aliis conferri ad maiorem utilitatē cum eodem labore, & onere. c. ad aures.

Et possessiones, quæ minus sunt utiles, pro aliis utilioribus de fratrum consilio, & assensu, aut sanioris partis alienari, seu commutari possunt. c. 8. §. fi. eod.

Et idem de ruinis, quas ecclesia reficere non ualet. c. ea enim, §. si quas uero. x. q. 2.

Terrulas quoque, aut uineolas exiguas, & ecclesiæ minus utiles, aut longè positas, uel domos plus incommodi, quàm utilitatis, si necessitas fuerit, Episcopus potest distrahere. c. terrulas. xi. q. 2.

Conceditur præterea aliquo casu donatio secundum quantitatem rei datæ, & illius terræ consuetudo. c. 3. de donatio.

132 Item conceditur feudum in tribus casibus

DISTINCTIO QVARTA

150

bus non obstante iuramento de non in-
feudando de nouo.
Primus est, quando feudum reuertitur ad
dominum; nam si episcopus uiderit ex-
pedire, alii concedet.
Secundus, si vassallus feudum alienet; nam
episcopus inuestiet filium, uel cōsanguini-
neum alienantis.
Tertius, quando feudum alienatum non fa-
cile potest recuperari. Nam licenter po-
test concedi ei, per quem ecclesia feudū
valeat rehabere. c. 2. de feudis.
133 Sed est casus, in quo occiso. I. Episco-
po Vincentino delinquentes feudis, &
beneficiis fuerunt priuati, & prohibitu,
ne ipsis, aut eorum hæredibus restituan-
tur, aut de nouo conferantur, & hære-
des exclusi sunt vsque ad quartam gene-
rationem. cap. ad aures, de pœnis. De
quo delicto est grauior pœna in clem. 1.
de pœn.
134 Sed pœna imposta posteris non inclu-
dit posteros ex foeminis descendentes.
c. 4. de pœn. in 6.
135 Alius est calus priuationis feudorum;
nam si statuarii contra libertatem eccle-
siæ multa de bonis ecclesiæ tenent in feu-
dum, si illa non deleuerint, priuatur feu-
dis. ca. grauem, 53. S. cæterum, de senten-
excommunic. Cadit etiam à feudo per-
cutiens episcopum, capiens, seu banni-
ens, vel hæc mandans, vel ratificans, ac
socius, consiliarius, fautor, & defensor,
clem. 1. de pœnis, versicul. a feudis in-
super.
136 Ac etiam potest episcopus non obstan-
te prædicto iuramento reintegrare feu-
dum, si apparet feudatarium in mensura
fuisse deceptum, qua ecclesia in actibus
suis non debet fraudem adhibere. ca. 5.
de donat.
137 Sed ut consulatur indemnitati ecclesia-
rum, non est valida constitutio laicorū;
ut qui se ad inopiam vergere probabili-
ter allegauerit, possit feudum liberè alie-
nare, quod ab ecclesia tenet. c. 7. de con-
stitutionib.
Et generaliter laicis etiam religiosis nulla
est attributa facultas super ecclesiis, & p
sonis ecclesiasticis; nam ipsis obsequen-

di manet necessitas, non auctoritas im-
perandi; quare si quid motu proprio sta-
tutum fuerit, quod ecclesiarum respiciat
commodum, & fauorem, nullius firmita-
tis existit, nisi ab ecclesia fuerit approba-
tum. c. 10. de constit.

DE INVASORIBVS RERV M
ECCLESIA RV M.

138 Sed qui Christi pecunias, & ecclesie au-
fert, fraudat, & rapit, ut homicida in con-
spectu iudicis deputabitur. c. qui Chri-
sti 12. q. 2.
Et quicquid domino cōsecratur ad ius per-
tinet sacerdotis. cap. nulli liceat, eadem
causa, & q. 2. Sed quicquid de sacratis va-
sis, vel ministeriis clerici distraxerint si-
ne mora ecclesiæ restituantur. capitulo
Augustino, & cap. qui abstulerit, eadem
12. q. 2.
Surripienti ecclesiæ res de rigore legum in
quadruplum restituat; sed de mansuetu-
dine ecclesiæ sine augmento sua abla-
ta recipere debet, cap. in legibus, & seq.
eadem.
Qui autem prædia ecclesiæ inuadit, excom-
municatus est; ac est sacrilegus. cap. qui-
cunque, & seq. 12. q. 2. Ac etiam inuasor-
es rerum ecclesiarum, p tenore legum
sæcularium puniantur, & est pecuniaria
pœna. capitulo cum deuotissimam. 12.
quæst. 2.
Sed etiam sunt text. in c. monemus. cū quin-
que sequentib. & in c. diaconi. cum duo-
bus seq. 12. q. 2.
Si documenta ecclesiæ supprimantur, aut
negentur à clericis de propriis facultati-
bus damnum reficiatur ecclesiæ, & com-
munionem priuentur. cap. si quis de cleri-
cis. 12. q. 2.
139 Episcopo defuncto, vel in supremis a-
gente, de rebus mobilibus, vel immobi-
libus nihil est vsurpandum, & qui fece-
rit, reus sacrilegii prolixiori anathema-
te condemnetur, & uix ei peregrina cō-
muniō concedatur. cap. hæc huius. 12.
quæst. 2.
Nec etiam Metropolitanò licet inuadere
res morietis Episcopi sui suffraganei. c.
non

non liceat, eadem causa, & q. 2.
Laici verò, qui audent bona clericorum
morientium diripere, excommunican-
tur. c. de laicis. 12. q. 2.
140 Et si quis Principum, vel aliorum laico-
rum dispositionem, seu donationem rer-
um, siue possessionum ecclesiasticarum
sibi vindicauerint, ut sacrilegus iudice-
tur. ca. si quis Principum. 17. q. 4.
Item sacrilegium facit, si quis quod vena-
bilibus locis relinquitur, prauæ volunta-
tis studiis tentauerit suis commodis reti-
nere. c. sacrilegium. 17. q. 4.
Et idem, qui domum Dei violauerit, & ali-
qua inde abstulerit, sciat se communio-
ne priuatum, donec admonitus legitime
satisfecerit. Si verò post trinam ad-
monitionem noluerit satisfacere, peri-
culo sacrilegii sit obnoxius, ut nemini si-
delium misceatur. ca. quisquis. S. item si
quis. 17. q. 4.
141 Res autem ecclesiæ iudicio, non mani-
bus defenduntur; nam si quis ecclesiasti-
corum vnquam titulos siue in rustico, si-
ue urbano, sua sponte ponere præsumpe-
rit, anathema erit: & is, qui ecclesiæ præ-
est, si hoc fieri præceperit, vel neglexe-
rit, factum sine suo præcepto dignè puni-
re, similiter anathema sit. c. consuetudo.
16. q. 6.
Et episcopus causæ suæ detrimentum patia-
tur, qui ecclesias suas ab alio detentat
propria auctoritate quærit adire. ca. pla-
cuit. 16. q. 6.
142 Si verò episcopus (quod absit) ex culpa
fuerit depositus, omnes res, quæ ablatae
fuerint, restituantur; quia delictum per-
sonæ in damnum ecclesiæ conuerti non
debet. ca. si episcopus, & sequen. eadem
16. q. 6.
De lapsis verò sacerdotibus, vel clericis, in
rebus eorum nulla contaminatione mi-
sceatur episcopus; sed traduntur cum re-
bus pauperculo monasterio ad agendam
pœnitentiam. Sed si habent parentes,
res illorum dantur parentibus, ita ut pro-
curent lapsis stipendia debita. cap. de la-
psis. 16. q. 6.
143 Et similiter qui uult exhæredato filio
hæredè facere ecclesiā, quærat alterū, q

suscipiat, nō Augustinum, imò Deo pro-
pitio neminem inueniet. ca. quicumque. 45.
17. q. 4.
Sed in quantum ibi dicitur fuisse in pote-
state episcopi nō reddere donata ei, cui
post donationem filii sunt nati, iure fori,
non iure Poli, in iure ciuili est contra-
rium; quia donatio reuocatur natis filiis
c. de reuocan. donat. l. si unquam.
DE REBVS VOTO DEDICA-
TIS DEO.
144 Ea tamen, quæ non debemus Deo, si vo-
uentur, necessariò reddantur. c. sunt quæ-
dam 17. q. 1.
Et ratio nulla permittit, ut proprio vsui ap-
plicetur, quod pro cōmuni utilitate da-
tum esse cognoscitur. cap. ratio nulla. 17.
quæst. 4.
145 Vnde si iusserit testator monasterium
fundari, datur terminus anni, quo tran-
facto secundum piissimas leges latas de
functorum pias voluntates omni decēs
est studio adimpleri. c. 3. de testa. & l. nul-
li. C. de epis. & cler.
Et pecunia relicta in vsus pios non debet
aliis vsibus applicari, & per locorū epi-
scopos providendum est, ut vniuersa pro-
cedant secundum voluntatem defuncti,
licet contingat à testatore interdici. cap.
tua nobis. ead.
Executores testamenti post mandatum su-
sceptum per episcopum cogi debent, te-
statoris ultimam uoluntatem explere. c.
Ioannes, ead.
Sed etiam debetur legatum, licet nudis ver-
bis relictum sit ca. 4. de testam. quod etiā
disponitur iure ciuili in l. fi. C. de fideic.
& inst. de fideic. hæred. S. fi.
Et qui extremam voluntatem suam in alte-
rius dispositionem committit, non vide-
tur decedere intestatus. c. cum tibi, 13. de
testamentis.
Et vltterius ordinarius exigit rationem ab
executoribus religiosis, clem. 5. de te-
stamentis.
Sed isti religiosi non possunt suscipere offi-
cium executoris sine licentia superioris.
c. 1. de testam. in 6.

Sunt vltius alia, quæ vtiliter addi possunt.

DE PIGNORIBVS, FIDEIUSFORIBVS, & SOLUTIONIBVS.

146 Nam nullus presbyter debet præsumere dare in uadum, id est, pignus calicem, vel patenam, vel vestimentum sacerdotale, aut librum ecclesiasticum, tabernario, vel negociatori, aut cuilibet laico, vel foeminae, nisi iustissima necessitate urgente. c. 1. de pign.

Et clericus fideiussoribus interueniens abiciatur. c. 1. de fideiuss. sed intelligitur de frequentia, ut per gl. ibid.

Si verò pro clerico fideiussor interuenit, clericus eum indemnem seruare debet per assignationem reddituum suorum. c. 2. de fideiuss.

Item si religiosus sine licentia Prælati, vel maioris partis capituli fideiussor, vel mutuum acceperit, non tenetur ecclesia, nisi sit, versus in eius utilitatem, imo ipse punitur. c. 4. de fideiuss.

Sed fideiussor potest agere contra debitorem, ut à fideiussione eum liberet, si debitor diu cessauerit a solutione debiti, aut dissipare coeperit bona sua. ca. fin. de fideiuss.

Item prælatus tenetur soluere debita sui prædecessoris contracta pro ecclesiæ necessitate. c. 1. de solutionibus.

Et decimum Papalem, aut charitatiuum subsidium episcopi (licet inter doctores sit difficultas) reseruato iure contra hæredes prædecessoris, aut alium, qui percepit fructus, & non soluit, ut per Io. Andr. in regula, non est in mora, de reg. iur. in 6. qui ita decidit post dispositionem ad partes; & latius per Bellenzinum tract. de charitatiuo subsidio. q. 51.

Sed ad pensiones non solutas successor non tenetur, ut latè arguit Casiod. in decis. 4. de locato. Nec videtur verò opinio Gigantis post Cacialupum in tract. pensio. q. 39. dum uult, successorem teneri, si prædecessor nullos fructus percepisset, de quo mirandum est: quia ipse concludit, q. 62. pensionem non deberi non colle-

ctis fructibus & nihil iuuat: quod pensio non possit retardari, cum possit repeti, ac etiam litigari ante tempus solutionis. Ideo cum cesset eo casu pensio, falsum est successorem teneri.

In quantum etiam tenet Gigas, esse in facultate illius, cui debetur pensio, agere contra successorem, vel hæredem prædecessoris, hoc etiam non est verum. Nam in primis obstant argumenta Casiodori, de quibus supra, & pensio est assignata super fructibus, redditibus, prouentibus, & obuentibus vniuersis. & non potest argumentum sumi à decima Papali; quia in ea est logè diuersa ratio, ut colligitur ex Bellenzino in supra alleg. q. 51.

DE PECVLIO CLERICI. TESTAM. ET SUCCESS.

147 Sed non solum intelliguntur res ecclesiæ, quæ antiquitus sunt in eius dominio sed etiã ea, quæ presbyter acquirit, quando tempore promotionis ad ordines ecclesiasticos nihil patrimonii habebat. c. 1. & 3. de pecul. cleric. & cap. placuit, 12. quæst. 3.

Et ne ius ecclesiæ incertum sit, curabit presbyter nomine ecclesiæ scripturam facere de his, quæ superemerit, alioquin ab eius ordinatione discedat. c. 1. de pecul. cleric. & c. si. 12. q. 4.

Et inquirendum est, ne presbyter de redditibus ecclesiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium alieno nomine res comparet, quia unà sic fraudem facere debet, quoniam hoc sacrilegium est. cap. 4. eod. de pecul. cleric.

Qui verò de suis, & ecclesiæ rebus aliqua acquirunt, si quantitas vtriusque sit æqualis inter ecclesiam, & decedentis hæredes, æquo iure diuidantur. Sed detrimento sacerdoti, vel ecclesiæ refarciatur, quæ alterius occasione alter senserit. c. sacerdotes, cum seq. 12. q. 4.

Item si quis clericorum probabitur fecisse agella, vel vineolas in terra ecclesiæ sustentandæ uitæ causa possidebit vsque ad diem obitus, & post mortem erit ecclesiæ; nec hæres testamento, aut ab intesta-

to;

to; nisi sit is, cui episcopus pro seruitiis, ac præstatione ecclesiæ largiri velit. c. si. eo. de pecul. cleric.

Nam nullus de clero, siue de populo ecclesiastica bona iure consanguinitatis sibi requirat habenda. c. 1. de præb.

Et etiam episcopus de acquisitis intuitu ecclesiæ testari non potest. cap. 1. de testamentis.

Et idem de aliis clericis. cap. 7. eod. de testamentis. Etiam si sint mobilia. c. 12. eo. de testa. & pertinere ecclesiæ dicitur, si sit collegium clericorum; quia communis congregatio intelligitur curam, & distributionem habere illarum rerum. Si verò vnus tantum est ordinandus, is ea bona in Dei timore dispenset, d. c. 12. §. nomine autem, ac etiam pertinet ad ecclesiam, si Pontificibus ab extraneis, vel cū ecclesia, vel sequestratim dimittitur, aut donatur, quia hoc ille, qui donat pro redemptione animæ suæ, non pro commodo sacerdotis probatur offerre, non quasi suum proprium, sed quasi dimissum ecclesiæ computabitur; quia iustum est, ut sicut sacerdos habet, quod ecclesiæ dimissum est, ita ecclesia habeat, quod relinquitur sacerdoti. c. Pontifices. 12. q. 3.

Sanè per fideicommissum dimissum sacerdoti, aut ecclesiæ cuiusque alii postmodum profuturum, id inter facultates suas ecclesia computare, aut retinere non poterit, d. c. Pontifices. §. sanè quicquid.

Sed conceditur licentia fieri eleemosinam moderatam de iis acquisitis c. 8. eo. & d. c. 12. §. licet.

Ac etiam clerici possunt testari de acquisitis paternæ successionis, aut de adeptis

de artificio, & peruenerunt non habito respectu ad ecclesiam. c. 9. eod. & d. c. 12. §. cæterum.

Item episcopis, presbyteris, & clericis, si intuitu personæ aliquid acquisierint, licitum est de his donationē facere, cui uoluerint, dum uiuunt: si autem ante obierint, quàm hoc fecerint, altari, cui seruiunt, omnia perpetuò sanctificentur. c. 1. de success. ab intest.

Sed istud est uerum, si isti non habent consanguineos, qui eis succedant ab intestato: quia ipsi succedent, non ecclesia: ut per gl. in d. c. 1. in verbo, tradantur. & est tex. in c. episcopus. 12. q. 5.

Seruus presbyter factus, & decedens cū peculio, id diuiditur in quatuor partes; quarum vna sit episcopi; altera ecclesiæ; tertia pauperibus, quarta parentibus assignetur. & si parentes non sint idonei, episcopus eam quartam recipiat, & in usum ecclesiæ diligenter distribuatur. c. 2. ead. de success. ab intest.

Item compositio interfecti presbyteri episcopo soluatur tribuenda mediæ utilitatibus ecclesiæ, altera in elemosinis. Ratio est; quia nullus est proximior hæres, quàm qui ipsum domino sociauit. c. 2. de pœnis, gl. dicit compositionem esse solidorum sexcentorum, & sociauit baptizando, & ordinando ipsum presbyterum.

Et hæc materia iusta de causa fuit addita; quia plerunque hæredes prælati, aut clerici, sunt laici; & agendo contra laicos opus ut Principes sæculares sint memores officii sui; & conferuent istis casibus libertatem ecclesiasticam.

PARS TERTIA, ET DISTINCTIO. V. FINIS.

QUARTA

Q V A R T A P A R S

I V R I S C A N O N I C I .

DE FORO IVDICIALI, ET ordine iudiciorum.

FORUS est exercendarum litium locus à fando dictus, siue a Foroneo Rege, qui primus Græcis legem dedit, cōstat autem Forus causa, lege, & iudicio. causa à casu, quo venit, dicitur: est enim materia, & origo negotii, nedum discussionis examine patefacta, quæ dum proponitur, causa est, dum discutitur iudicium, dum finitur, iustitia. Vocatur autem iudiciū, quasi iurisdicctio; & iustitia, quasi iuris status. Iudicium autem prius inquisitio vocabatur, vnde & auctores iudiciorum præpositos quæstores, vel quæsitores vocamus. Negotium multa significat, modò actum alicuius rei, cuius contrarium est otium; modò actionem causæ, quod est iurgium litis, & dictum est negotium, idest sine ocio. Negotium autē in causis, negociatio in controuersis dicitur, vbi aliquid datur, vt maiora lucrētur. Iurgium dicitur quasi iuris garrum, eo quòd si qui causam dicunt, iure disceptant: lis autem à contentione limitis prius nomen. sumpsit: de qua Virgil. lib. 12. Limes erat positus litem vt discerneret agris. Causa, aut argumento, aut probatione constat. Argumētum nunquam testibus, nunquam tabulis dat probationem; sed sola inuestigatione inuenit veritatem; vnde dictum est argumentum, quasi argutē inuentum. Probatio autem testib. & fide tabularum constat; de verb. signific. c. forus. in prin.

2 Iudices sunt delegati, & ordinarii; vt patet ex rubricis Decretal. & etiam delegatus maior est ordinario; ideo prius de ipso tractabitur.

DE OFFICIO IVDICIS DELEGATI.

DISPOSITVM est posse delegare Principem iudicem ordinarium, ac etiam ipsum delegatum; Hostiensis in sum. §. quis possit delegare, de offi. deleg.

3 Sed delegatus à Principe cæteris longè præstat, quia alteri potest delegare, cap. quamuis. 6. & cap. pastoralis. in princip. & §. item cum totum. de offi. delega. cum similib.

4 Item delegatus Papa delegat principiū, medium, & finem, c. super quæstionum. §. intentionis. eod.

Intelligendo quando delegatus pro debilitate, vel qualibet alia graui causa, cap. 3. eod.

Et ita tamen, quòd si res tanti est, subdelegatus consulere debeat delegatum. d. c. 3. §. si tamen.

Sed si forte causæ ita graues sint, quòd sine præsentia delegati non possint commode terminari, non permittitur delegatio d. c. 3. §. nisi forte.

Prout contingit, quando non expressa certa persona committitur delegato, vt alicui personæ de certa ecclesia vel beneficio prouideatur: quia circa eligendam personam eius industria videtur electa, prouisionem sibi commissam alteri demandare non potest. Nisi forma commissionis

fionis habeat; vt per se, vel per alium id valeat expedire ca. is qui, §. sed si, de offi. deleg. in 6.

Quauis si committitur, vt prouideatur certæ personæ, possit cōmittere vices suas. d. c. is cui. in prin.

Item si committitur causa, vt personaliter exequatur, consentientibus partib. delegatus potest alii subdelegare.

Præterquàm si mandaretur, inquisitionem fieri, vel ecclesiis prouideri de prælatis, uel aliis ministris: cum in his casibus industria, & fides personæ, cui talia committuntur, uideatur electa, d. ca. fin. §. præterquàm.

Quando etiam committitur certum ministerium, ut puta prædicari crucem, uel excommunicari, uel absolui aliquos, dispēfari cum irregularibus, uel iniungi pœnitentia: quia non iurisdicctio datur, delegatio denegatur. Salua tamen legatorum sed apostolicæ auctoritate, d. cap. fin. §. finali.

5 Quando autem subdelegatus iurisdicctio ne uti cœperit, a delegato reuocari non potest cap. venerabili. de offi. dele.

Sed si iurisdicctio vsus non sit, vel cum subdelegatum rebus humanis eximi contingat, delegatus causam reassumere potest. c. quanuis. eo. in 6.

Quare si alicui commiserit delegatus vices suas, quoties eum abesse contigerit, eo delegato rebus humanis exempto cum & tunc censeatur abesse, poterit subdelegatus, qui eo viuente iurisdicctio ne uti cœperit negotium diffinire ca. si delegatus. eod. in 6.

Et idem si commiserit vices suas, donec eas duceret reuocandas, nam si res non est integra, morte mādantis non extinguitur subdelegatio, & poterit proferre sententiam d. ca. si delegatus. §. idem poteris.

Subdelegatus autem ex mandata iurisdicctio ne coercionem habet, ne videatur delusoria, & poterit promulgare sententiam interdicti cap. ex literis. de offi. delegati.

Item potest delegatus principis propriam sententiam exequi cap. significasti. eod. usque ad integrum annum cap. quæ-

renti, 26. eod.

6 Item quia gerit vices Papa. Si episcopus vel alia persona rebellis, aut contumax fuerit in illa causa delegata secundum qualitatem facti poterit vel interdicti, vel suspensionis sententia a iudice delegato compelli, ita quòd iudex delegatus secundum qualitatem negotii temperatè procedens episcopo vel ingressum ecclesiæ, vel sacerdotale officium interdicat, aut etiam terram illius quòd ad iurisdicctio nem suam pertinet specialiter interdicto supponat cap. sanè quia, de offi. delegati.

Quia ordinarius ad mādatum delegati exequitur sententiam, etiam si sciat eam iniustam, nisi obtinere possit, vt eū ab hoc onere absoluat cap. pastoralis. §. quia verò. eod.

7 Sed non omnibus promiscuè permittitur vices suas demandari, sed illis tantum, qui exprimuntur in cap. statutum. §. sancimus. & §. in nullo. de rescrip. in 6. Et ille, qui transcēdit annum 18. dari poterit delegatus partibus scientibus, & cōsentientibus: sed solum a principe. c. cum vigesimum. de offi. deleg.

8 Princeps autem mandare potest iurisdicctio nem vel vni, vel pluribus, quòd patet titulo de rescriptis, & de officio delegati, ac aliis locis, quib. apparet hoc modo rescripta esse directa.

Sed cum causa duobus committitur simpliciter, sententia vnius non valet cap. causam matrimonii. de offi. deleg. & idem. si tribus simpliciter committitur: quia non potest procedi vno inconsulto, vel non delegante vices suas. cap. cum causa 22. de offi. deleg.

Si verò sunt duo iudices a principe delegati, & vnus committit alteri vices suas, ille solus non potest procedere, appellatione remota. Nec causam alii delegare, quamuis in commissione fuerit expressum quòd alter solus possit procedere appellatione postposita. c. super quæstionum. §. si verò. eod.

Et si tribus committitur cum clausula, & si non omnes priusquam appareat de impotentia tertii, duo procedere non possunt,

sunt, quippe illa fuit antiqua obseruantia sedis apostolicę potius duobus quàm vni, & tribus potius, quàm duobus committere: quia iudicium integrũ sit, quod plurimorum sententiis cõfirmatur. c. prudentiam. de offi. deleg.

Ista autem clausula, & si non omnes, etc. intelligitur, si personaliter interesse non posset, non vt per se, vel alium interesse non posset. cap. coram dilecto. §. sed econtra, eod. vnde duo exequuntur, si tertius nolit interesse, d. c. prudentiam. §. ad iudicium. de offi. deleg.

Sed illa impotentia intelligitur tam de iure, quàm de facto, de iure: quia sit detentus legitimo impedimento de facto: quia inuitabili necessitatis articulo impediatur. Et quando sunt simpliciter delegati, excusat impedimentum, dummodo, qui pręsens esse non potest, excusationem suam destinare collegiis suis curet, ca. sciscitatus. de rescript.

Sed si adest clausula, si non omnes interfuerint, vel simul nequuerint, aut noluerint interesse: tunc non requiritur, quòd excusatio insinuetur, d. capitulo sciscitatus. in fine.

Vno porrò negotium inchoante alii se intromittere non poterunt, nisi inchoans sit detentus, vel infirmitate, vel alia iusta causa, vel recusaret procedere, c. cum plures. in prin. de offi. deleg. in 6.

Iurisdictione verò perpetuata per vnum viuo mandatore quò ad omnes condelegatos perpetuata intelligitur. d. c. cum plures. §. iurisdictione.

Sed si causa committitur cum clausula, vt alter solus procederet, altero non valente, aut nolente interesse vno recusato alter solus potest procedere: sed si procedit cum recusato, processum non tenet. c. cũ super, 23. de offi. deleg.

9 Delegati autem siue sit vnus, siue plures, quicumque sint, debent seruare fines mandati. d. cap. prudentiam. in fine principii, & cap. cum venerabili. §. quorum. eo. & c. cum dilecto. in fi. de rescr.

Quando autem causa simpliciter committitur, potest delegatus partes compellere, & etiam contumaces sæueritate ecclesie

stica coercere; quia ex quo causa cõmittitur super omnibus; quę ad causam ipsam spectant, delegatus plenariam recipit potestatem. cap. plerunque. 5. eo. non tamẽ delegatus ordinarii ad certam causam deputatus potest committere receptionem restium, vel alium actum iudicalem causę cognitionem requirerem, sed nudum ministerium, siue nudam examinationem bene committere potest. de cis. Rotæ, 164. aliàs 3. de offi. dele.

Item quauis debeat mandati formam seruare, debet rationabiles exceptiones admittere, & in causa iuxta iuris equitatem procedere, c. ex parte. 2. eod.

Nā in rescripto intelligitur clausula, si preces veritate nitantur, etsi non sit expressum. c. 2. de rescript.

10 Sed si opponitur, narrata non esse vera, considerandum est, an disiunctiue mandetur, an ad plures effectus, primo casu si vnum est verum, alterum falsum, sufficit vnum esse verum ad certum effectum cõsequendum, c. 4. de rescript.

Si verò plura narrantur diuersos effectus operantia, non sufficit impetranti alteri solum probatur pro effectu vtriusque. ca. olim. de rescript.

11 Itẽ si proponitur exceptio, quòd rescriptum sit reuocatum, & ambigitur, vtrum priores iudices, an posteriores cognoscere debeant, recurritur ad arbitros. ca. pastoralis. 13. de rescr.

Sed quando super aliqua causa literę impetrantur, & deinde alię nō facta priorum mentione, & pręsentantur eisdem iudicibus, ipsi debent super sedere executioni utrarumque, donec consulant Roma. Pont. ne pro uarietate literarum causarũ fines valeant impediri. cap. 2. de offic. delegati.

12 Si vnus autẽ delegatus procedit in causa principali, alter in causa appellationis, iudex super appellatione cognoscet, ad quera iurisdictione debeat pertinere. c. dilectus filius, 29. de rescript.

Et qui impetrat rescriptum, & intra annum non vtitur, postquam copiam iudicũ habuerit, potest conueniri per secundum rescriptum, licet de primo non faciat mentionem,

tionem, c. plerunque. de rescript.

13 Erit autem bona exceptio, si rescriptum sit contra, puta Titium unius dioecesis, & exequatur contra Titium alterius dioecesis: quia hoc non potest fieri. ca. significasti. de rescript.

Ac similiter est bona exceptio, si super pluribus actionibus personalibus impetrat quis diuersos iudices: quia non potest. c. 3. de rescript. in 6.

Nec ex rescripto contra homines dioecesis possunt conueniri homines ciuitatis. ca. Rodolphus. de rescript.

Et ex clausula generali & quidam alii, successor conueniri non potest, si conueniendus ui dictę clausulę re integra moriatur. c. significasti. 36. de rescript.

Et ex clausula, quidam alii, soli quatuor citari possunt. c. 2. de rescr. in 6.

Ac pariter si excommunicatus asserens se iniuste ligatum obtinet literas ad excommunicatorem: vt si est ita, prout narrauit, siue difficultate eum absoluat, & aliis deputatis, qui mandatum exequatur, eo non comparẽte talis cognitio, videlicet si ita est, eisdem iudicibus demandatur non excommunicatori. cap. penult. de rescript.

14 Causę commissę intra certum diem terminandę, nisi dies pręfixus de consensu partium prorogetur, eo die tráfacto mandatum expirat. c. 4. de offi. deleg.

Ac similiter delegatus, non potest citare extra locum sibi deputatum. ca. statutum. §. in nullo quoque, de rescrip.

Et processus non ualet, nisi de consensu partium.

Et non sufficit tacitus, sed requiritur expressus. Decisio Rotę, 380. aliàs, 15. de offi. deleg. in nouis.

Quando autem in literis delegationis una causa exprimitur, procurator cõstitutus in ipsa causa, intelligitur in illa sola constitutus. Ideo ad aliã causam iurisdictionem prorogare non potest. ca. cum olim Abbas, §. quia uerò, 32. de offi. deleg.

Sed iurisdictione delegata etiam de consensu partium prorogari non potest ad personas in rescripto non comprehensas. c. P. & G. de offi. deleg.

Et similiter se delegatus pronuntiauerit, se iurisdictionem non habere, ipsam etiam de consensu partium non reassumit. c. significantibus. 38. de offi. deleg.

Si quis verò iudicii mutandi causa rem, pro qua debebat conueniri, in alium transtulerit ante citationem, ne hec malitia profit, poterit ille possessor coram delegato conueniri. cap. 1. de alien. mut. iud. causa facta.

Et similiter si is, cui inquisitio fieri, uel quicquid aliud expediri mandatur certo loco, si malitia uel fauore illius, contra quẽ inquiritur, non possit exequi eo loco. Ad id exequendum alium eliget idoneũ & securum.

Et idem si alia rationabili causa subsit. Ne tali prętextu contingat mandatum apostolicum impediri, uel differri. ca. statuiamus. de offi. deleg. in 6.

Item si delegatus, qui impeditur die statuta procedere, parte aliqua procurante impedimentum, vt causa prorogetur, & cõtingat iudicem a Rege, uel Archiepiscopo euocari, ne de fraude lucrum reportetur, poterit quantum ad diem illum committere ipsum negocium audiendum personę neutri parti suspectę, qui appellatione remota procedat: nisi partes consenserint negocium prorogare c. pastoralis. §. si. de offi. deleg.

15 Expirat iurisdictione delegati multis modis, inter quos est vnus, quando remittitur causa ad seniore. Decisio Rotę 718. aliàs ultima. de offi. deleg. in antiquo.

Item expirat: quia eius iurisdictione cessat, si sententiam executioni mandauit, uel mandari pręcepit. cap. in literis. 9. de offic. deleg.

Cessat etiam quando est necessarius in testem: quia remouetur a iudicando, & alius subrogatur capitulo dilecto 40. de testib.

Cessat ulterius officium delegati, quando remouetur ex suspitione, & vna causa est, quando delegatus est dominus illius partis, quę suspitione allegat. c. causam. 2. de offi. deleg.

Alia causa est, si sint plures iudices, & alii non possint procedere in causa, sine collega,

lega, qui admisit in familiarem aduersarium: nam ex hoc habetur suspectus. c. in finuante 25. de offi. deleg.

Alia, quando iudex habet causam confirmatam, quando remouetur a iudicando ca. causam. 18. de iudiciis.

Itē alia causa est suspicionis, si delegatus cō sanguineus sit illius, qui literas impetrauit, aut in eodem negotio aduocati officio functus sit cap. postremo, 36. de appellatio.

Suspicionis alia est causa, quando iudex in una causa pronunciauit, & admittitur appellatio: nam ex hoc illi, qui appellauit, omnino suspectus est, nec compellitur in alia causa responderi cap. proposuit. de appellatio. quæ dispositio habet locū etiam in delegato, & dummodo pronuncietur, bene appellatum, ut per gl. in d.c. proposuit. in uer. non debet.

Iudex autem delegatus quanuis possit legitime recusari, si ante recusatōnem commiserit in totum uices suas, amplius recusari non potest.

Post recusatōnem uerò non potest, nisi recusatōr consentiat, & antea pronunciatum non sit cap. iudex 5. de offic. delegat. in 6.

Suspicionis autem causa contra iudicem delegatum assignata non ipso (qui forsitan prouocatus obisset) sed arbitri potius, coram quibus probatio est faciendā, debent terminum probationis assignare. cap. suspicionis. 39. de offic. delegat. Intel ligendo quando est unus iudex, uel si sūt plures sine clausula, si ambo interesse nō possint, alter procedat in causa, ca. si contra, de offi. deleg. §. ubi uerò. in 6.

A quibus arbitris appellatur ad Papam, si grauauerint cap. ab arbitris. de offi. delegat. in 6.

Nam si adest in delegatione illa clausula, causa suspicionis coram non recusato cō iudice, debet proponi, probari & expediri, d.c. si contra. in prin.

Cum autem delegatus ordinarii recusatur, recusatōnis causa debet coram episcopo probari, d.c. si contra, §. si.

16 Soluitur etiam delegatio morte delegantis, cap. relatum 19. & cap. licet 30.

de offic. deleg.

Sed si delegatus uti coeperit iurisdictione delegata per citationem ea post mortem durat. d. ca. relatum, ac etiam quando iudicium est quasi coeptum per solam citationem. Nam perpetuatur iurisdictione quò ad successorem delegantis. cap. gratum. de offi. deleg. & ibi gl.

Et tanto magis sola citatio sufficit: quia per ipsam solam de nouo statutum est, litem pendere, clementina final. ut lite pendente.

Si autem delegatio facta esset a Sede Apostolica: quia sedes non moretur, non expirat delegatio morte Pont. arg. c. si gratiose. de rescr. in 6.

Et econuerso: quia soluitur delegatio morte delegati; si delegatio facta esset dignitati non expresso proprio nomine, transit ad successorem cap. quoniam. 14. de offi. deleg.

DE OFFICIO LEGATI.

SUCCEDIT modò tractari de officio legati.

17 Et in primis legatus est ordinarius: quia potest adiri per simplicem quærelam ca. 1. de offic. legati, & expressius eod. titul. lib. 6. ca. 2. Adeo quòd morte Papæ non expirat eius iurisdictione. Et Doctores uolunt in d. cap. 1. posse appellari ad legatū a sentētia inferiorum omisso medio episcopi, & per Abb. maximè.

18 Si est aliquis delegatus in aliqua causa particulari: quia speciale mandatum derogat generali, legatus generalis in prouincia de illa causa non potest se intromittere. c. 2. de offi. leg.

Legatus non potest transferre episcopum de una ecclesia ad aliam cap. 3. de offic. legati. Nam hæc potestas soli sedi est reseruata. cap. 2. & 4. de transl. episcoporu. Imò si episcopus propria auctoritate de una ad aliam se transfert, carebitur utraque c. 3. de transl. episcopi.

19 Sæpe tamen fuit indultum legatis ut possint absoluere excommunicatos propter sacrilegas manuum iniectiones in clericos: non tamen debent legati præsumere

re

reunire episcopatus. c. 4. de offic. legat.

20 Legatus ex quo examinationem electionis retulit Papæ, definit esse iudex. Ideo si iterum examinet, nihil agit ca. 5. de offic. legat.

21 Legatus in pluribus locis potest factum unius loci in alio explicare c. nouit ille. 7. de offi. leg.

22 Legatus inferior quandiu legatus de latere in eodem loco est præsens, debet dimittere officium suum cap. 8. de officio legati.

23 Legatorum statuta in prouincia durāt, licet ipsi sint egressi de prouincia: secus si causam delegauerint: & ipsi delegati non citauerint. cap. fin. de offi. leg.

24 Legatus quanuis possit conferre beneficia cap. 1. de offi. lega. in 6. Non tamen potest concedere licentiam in genere, uel in specie alicui facultatem acceptandi resignationes, ut possit idoneis personis prouideri. c. penul. §. prohibemus. de offi. leg. in 6.

Nunc tractandum est de officio ordinarii, & de materia iudiciorum satis longo tractatu.

DE OFFICIO ORDINARII.

25 CIRCA officium ordinarii, episcopi liberam potestatem habēt in singulis delicibus adulteria, & scelera inquirere, ulcisci, & iudicare secundum canones. ca. 1. de offic. ordin. ubi gloss. in uerbo secundum, enumerat multas causas fori ecclesiastici.

Et qui impediunt, ne tales causæ tractentur in ipso foro, sunt excommunicati. ca. penul. de immun. eccl. in 6. & eum ordinarius in tota sua diocesi iurisdictionem ordinariam habeat, dubium non existit, quin in quolibet loco ipsius diocesis nō exempto possit per se, uel per alium tribunali sedere, causas audire, & inquirere, & cætera quæ spectant ad ipsius officium liberè exercere. ca. cum episcopus. de offi. ord. in 6.

Cuius ordinarii officium est prouidere aduocatum etiam domesticum parti non

habenti. c. 1. de offi. iud.

Et ne iudicialis euanescat auctoritas: cum de litigatoris improbitate confiterit, aduersus assertionem iudicis prorumpentis datur punitio iuxta superioris arbitrium c. dilectus 11. de poenis.

Si sacerdos sciat pro certo aliquem esse reū uel si confessus fuerit, & emendare noluerit, non debet eum arguere nominatim, sed indeterminatè, sicut dixit Christus, Vnus uestrum me traditurus est.

Sed si damnum passus iustitiam petierit, potest excommunicare auctorem damni, licet ei confessus sit: sed tamen non nominatim potest eum a communione repellere: quia non ut iudex scit, sed ut Deus. Vnde debet eum monere, ne se ingerat: quia nec Christus Iudam a communione remouit. c. 2. de offi. ord.

Et ideo Rectores urbis non possunt cogere presbyterum, ad reuelandum peccatorem de furto reuelato, & si facta fuerit sententia interdicti contra presbyterum, ut uel reuelet, uel satisfaciatur Rectoribus prædictis ab episcopo iniungitur ut conquiescant penitus a tali grauamine cap. dilectus. 13. de excess. prælat.

Item si constat ordinario absolutum a Papa suppressisse ueram causam, quare fuerit excommunicatus, debet illum remittere ad Papam. Si uerò est ugens suspicio debet eum cogere se purgare cap. 5. eod. de offi. ord.

Si desidia uel malitia delegati quis perseverat in peccato, ordinarius potest supplere. c. 6. eod.

Et idem supplet negligentiam Abbatis nō reuocantis monachum uagabundum. ca. 7. eod.

Si Papa per rescriptum mandat episcopo, ut subditos suos corrigat, non facit ex hoc delegatum. Ideo appellatur ad proximum superiorem c. 12. eod.

Si in ciuitate, uel diocesi sint populi diuersarum linguarum. Episcopus debet prouidere de personis idoneis, qui celebrēt & sacramenta ministrent secundum uarietatem linguarum, uel ex necessitate constituat illius ordinis sibi Vicarium & subiectum, ne quasi monstrum in uno

P cor.

corpore sint duo capita. cap. 13. de offic. ordin.

Episcopus visitans monasteria nō introducatur sœculares, sed duos, aut tres de canonicis adiunctis aliis religiosis, quos uidebit expedire, c. vt iux. eo.

Item episcopus debet parere rescripto domini Papæ, vel causam rationabilem assignare, quare parere non possit. ca. 5. de rescript.

Sed si ordinarius hæsitat de mandato, non tenetur obedire delegato mandante auctoritate, qua fungitur, ut talem denunciaret excommunicatum, nisi de mandato sed. ap. certus extiterit c. cum in iure, 31. de offi. deleg.

Ac mādante delegato ordinarius nesciens contentionem cum alio delegato primū mandatum debet humiliter executioni mandare.

Sed si postea mandatur contrarium, eidem ordinario literæ delegationum exhibentur. Et si deprehenderit secundum rescriptum expressè reuocare literas aliorum intrepidus exequetur, quod sibi secundo loco mandatur.

Quod si fuerit dubitandum ad executionē secundi mandati procedere non oportet, donec concertatio sopiatur, iux. c. pastoralis. eod.

Et id ipsum facere oportet circa executionem primi mandati, si sit notitia de contentione, cap. cum contingat. de rescriptis.

Vt iterius spectat ad episcopum conseruare immunitatem ecclesiarum, de qua dictū fuit supra abunde.

DE FORO COMPETENTI.

L. BO. 26 SPECTAT etiam ad ipsum interponere auctoritatem suam, ne clerici iudicentur a sœcularibus iudicibus. Duo enim sunt, quibus principaliter orbis regitur, nempe auctoritas sacra Pontificum, & imperialis ac regia potestas cap. nos si in competenter. §. sed notandum, 2. quæst. 7. & cap. solitæ. §. præterea de maiori. & obediens.

Vnde statutum est, ne clerici relicto suo epi-

scopo protrahant clericos ad publica iudicia sub pœna depositionis & amissionis iurium. Cui beneficio: quia non est personale, renunciari non potest ca. si diligenti. §. immemor, & §. manifeste. de foro compet.

Clerici verò coniugati si tōsuram & uestes deferant clericales, retinēt priuilegium canonis editi in fauorem totius ordinis clericalis. ca. unico. in prin. de cleric. coniug. in 6.

Poterunt tamen clerici consentire in ecclesiasticam personam cum cōsensu episcopi c. significasti. de foro compet.

Si autem contentio sit inter clericum & laicum: vt cognoscatur, quis iudex sit, dispiciendum erit, quis sit reus in illa causa: nam actor sequitur forum rei ca. quinto de foro compet.

Sed iudex laicus cauere debet, ne clericum condemnet: quia si fecerit, tam diu sequestrabitur ab ecclesia, quousque reatum suum emendet, ca. secundo de foro compet.

Idem si banniuit episcopum, vel clericum contra Deum & ecclesiasticam libertatem in emendationem iniuriæ, damnis & expensis multatur. cap. cum olim. de iniuriis.

Et hæc dispositio habet locum non solum, quando clericus conuenitur personali actione: sed etiam reali: vt probat tex. in cap. final. de iudiciis, in quātum clericus actor in possessorio, & qui obtinuit corā iudice sœculari, non tenetur coram eo super proprietate respōdere, quem etiam allegat Abbas, qui sequitur hanc opinionem, quæ vera est, in c. qualiter & quando, nu. 8. eo. de iudiciis.

Ac etiam procedit in fortiori termino, uidelicet, etiam si clericus succedat laico & sœculari, ut est decisio Rotæ, 552. aliàs 5. de foro compet. in antiq. & sequitur Abb. in cap. quia 5. nume. 12. de iudic.

Immo plus, si res sit communis inter clericum, & laicum ratione clerici, qui maior est, laicus trahitur ad forum ecclesiasticum: ut not. Bartol. in l. præcipimus. §. eodem obseruando. C. de appellat. per illum textum, qui probat & sequitur. l. in l.

in l. si emancipati. nume. 13. C. de collatio.

QUANDO CLERICI POSSINT CONVENIRI IN FORO SÆCVLARI.

27 ALIQUO casu possunt clerici conueniri coram sœcularibus iudicibus, ut puta in feudo, de quo est tex. in c. ex transmissa. 6. cum seq. de foro compet.

Dubitatum etiam fuit, an clericus possit & teneatur respondere coram iudice sœculari in causa reconuentionis, & quemadmodum refert Abb. in ca. at si clerici. nu. 21. uersic. restat ergo, de iudiciis. Doctores fuerunt uarii & contrarii. Sed canonici tenent affirmatiuam, & dicit Ioann. And. ibi relatus, quod hæc opinio a consuetudine antiqua approbatur, & contrariam opinionem sapere tyrannidē, quod laicus possit reconuenire coram ecclesiastico, & non clericus coram sœculari. Et Abb. ibidem nume. 25. concludit pro hac opinione, dicens opinione esse dubiam, & declarari a consuetudine.

Clericus etiam si est uenditor, & emptor conuenitur coram iudice sœculari, & si postea idem emptor agit de euictione contra clericum, tenetur defendere emptorem coram illo iudice sœculari: ut latè p. Anch. in cap. ea quæ. q. 17. de regul. iur. in 6. & idem Angel. in l. ne ciuitatis. §. qui absentem. nume. 6. ff. de procuratoribus. Ratio est: quia assistit ad defensionē causæ alterius, non pro seipso. idem Boer. de cif. 69. nu. 26. & seq.

Quando autem clericus uenit ius suū principaliter defendendo, eo casu remittitur ad suum iudicem. Exemplum est, quando emphyteuta, vel feudatarius conuenitur à laico, & clericus dominus feudi pro suo dirēctō dominio ad defensionem uenit. Item quando aliquis petit se mitti ad possessionem, & clericus cōtradicit, dicens se possidere, & generaliter in omni casu, quo uenit tertius pro iure suo principaliter defendendo, non autem assistendo alteri, debet remitti ad suum iudicem, ut per Anch. in d. q. 17. qui optimè hæc ponit, & declarat.

Sed clerici, qui nec in modo tonsuræ, nec in uestimentorū forma, nec in qualitate negotiorum de clericatu quidquam ostēdunt, & cum pertrahuntur ad sœcularia iudicia super excessibus se exhibent esse clericos, si tales tertio moniti non se emendauerint, efficiuntur immunitatis exsortes, quæ pro clericorum tutela, & laicorum uolentia dignoscitur esse instituta. cap. contingit. 45. de senten. excommunic.

Item clerici, qui potius negotiationibus sœcularibus, quam officiis diuinis intendunt; si tertio moniti non resipuerint, perdunt priuilegium quod ad bona, & facultates suas, cap. fin. de uita, & honestate cleric.

Item sacerdotibus, & clericis publicè denunciatur, ne ministri laicorum fiant, nec in rebus eorum procuratores existant, quod si facere præsumpserint, & occasione administrationis depræhendantur in fraude, indignum est eis ab ecclesia subueniri, per quos constat in ecclesia scandalum generari, c. sacerdotibus, ne clerici, uel monaci.

DE CLERICIS IN DELICTIS.

28 QUANDO autem dubitatur de delinquente, an sit clericus, ecclesiasticus iudex cognoscet non sœcularis, uocato tamen, dum cognoscitur, ipso iudice sœculari. c. si iudex laicus. de senten. excommu. in 6.

Sed si notorium fuerit reum captum esse clericum, statim ante aliquam cognitionem curiæ Episcopalis restituendus erit, d. cap. si iudex. §. & si notorium.

Et idem de illo, qui defert tonsuram, & clericales uestes: donec enim contrarium constiterit, talis præsumitur, qualis habitus eum demonstrat, dicto cap. si iudex. idem.

Quando autem publicè pro laico se gerbat; & tamen in habitu clericali depræhensus sit, ob præsumptionem contra captum ex delatione laicalis habitus, non antea restituendus erit, quam clericali titulo fidem fecerit, interim tamen proces-

si iudicis penitus conquiescit, d. cap. si iudex laicus. §. non sic, de sentē. excom. munic. in 6.

Et si aliqui, quos nec habitus, nec tonsura clericos profitentur, in terra Regi subiecta, cum deprehenduntur in maleficiis, assumunt, seu reassumunt tonsuram, & habitum, ut effugiant debitam ultionem, rescriptit Papa, si delinquentes reperti sint sine tonsura, & habitu, posse a Rege puniri, cum malitiis hominum non sit indulgendum, sed potius obuiandum. c. ex parte 27. de priuil.

Et clerici, qui relicto ordine clericali, & habitu suo, in apostasia tanquam laici conuersantur, si in criminibus deprehensi teneantur, non liberantur per censuram ecclesiasticam. c. 1. de apostatis.

Clerici verò coniugati, qui cum unicis, & uirginibus contraxerunt, si tonsuram, & uestes deferant clericales, priuilegium retinet canonis editi in fauorem totius ordinis clericalis.

Vnde clerici coniugati pro commissis excessibus, vel delictis trahi non possunt criminaliter, aut ciuilitate ad iudicium seculare, nec ab ipsis iudicibus ullatenus condemnari. cap. unico, de cleric. coniug. in 6.

Quando autem sunt bigami, declaratum est, eos esse nudatos omni priuilegio clericali, & coercionem fori secularis addictos esse, & prohibentur deferre tonsuram, vel habitum clericale sub excommunicationis poena. cap. unico, de bigamis in 6.

Sed Clemens vii. concessit Dominio Illustrissimo Venet. quod clerici non beneficiati, & in minoribus ordinibus constituti non gaudeant priuilegio fori.

QVAE CAUSAE SINT SVM- MARIAE.

29 VLTERRIVS, quia quaedam iudicia sunt summaria, quaedam ordinaria: & in concilio dicitur, quod occurratur artibus litigatorum, cognosci debet, quae causae sint summariae. Nam sunt illae, quae enumerantur in clemen. dispensationis, de iudiciis;

sed quomodo procedatur in iis iudiciis, alia clementina exprimitur, incipit, saepe contingit, de verb. signific.

Verum circa iudicia de multis tractari potest, quae, quia exercentur etiam per procuratores, & est notabilis materia, de ipsis tractandum est.

DE PROCURATORIBVS.

30 Et in primis nedum ad negotia, sed etiam ad iudicia potest filiusfamilias absque patris assensu fieri procurator, qui licet post decimumseptimum annum ad negotia licite deputetur; ad iudicia tamen nisi maior 25. annis deputari nequit. c. pen. de procuratorib. c. 5. §. nedum, & seq. de procuratorib. in 6.

Sed filiusfamilias peracto anno xiiii. in beneficialibus, & aliis causis spiritualibus per se, vel per procuratorem in iudicio esse potest non obstante patria potestate. ca. si. in prin. & fine, de iudic.

Si verò sit intra annum decimumquartum curator dabitur ab Episcopo, vel officiali ad lites huiusmodi exercendas; aut si maior infante fuerit, poterit procuratorem deputare cum auctoritate episcopi, uel officialis, d. c. si. §. si uerò.

Item etiam delegatus, & subdelegatus ab eo huic minori, si non habeat curatorem, dare eum poterit, uel auctoritatem constituendi procuratorem praestare ad illas causas & lites duntaxat, quae coram ipsis fuerint uentilandae, d. ca. fin. §. delegatus. de iudiciis.

Constitui autem poterit non solum laicus, sed etiam clericus cap. 1. de procurat. in 6. & capit. quarto. in primis verbis de pactis.

PLURES POSSVNT ESSE IN- SOLIDVM.

Et tam unus quam plures possunt in una causa constitui, & si duo non adiecto insoludum deputentur, vnus sine alio non debet admitti. cap. si duo. de procuratorib. in 6.

Si insoludum, quis sit effectus, ac etiam si dictum

etiam sit, quod non fieret melior conditio occupantis, habetur in d. ca. si duo. usque ad §. sanè.

Sed conditio occupantis non erit melior in procuratoribus diuersis temporibus constitutis: quoniam dato posteriori prioris esset procuratio reuocata ca. penul. §. quod fieri. de procurat.

Sanè in causis spiritualibus quia celerem expeditionem exigunt, specialiter obseruatur: ut iudex ex procuratoribus non insoludum deputatis eligat idoneiorem, & ille solummodo prosequatur, nec alius admittatur nisi in casu d. c. si duo §. sanè. de procur. in 6.

Procuratores autem debent seruire fines mandati, & ideo si ad agendum, & defendendum, & generaliter ad omnia, etiam si mandatum exigent speciale, constituitur procurator, ex hac generalitate ad aliquem articulum, in quo speciale mandatum exigitur, admitti non debet. Sed si aliquis, vel aliqui de articulis speciale mandatum exigentibus specificati fuissent, adiecta clausula generali, tunc admittitur ad non expressos. c. qui ad agendum. de procur. in 6.

Ac similiter procurator in superscriptis terminis non potest opponere crimina vel defectus in personam electi, siue eius, cui est prouisio facienda, uel facta: cum sub generalitate grauiora non ueniant, vel maiora, quam in ipso procuratorio sint expressa cle. 2. de procurat.

Ac etiam procurator ad appellandum contra electionem non est idoneus, nisi in eius procuratorio sint expressa omnia, quae obicere intendit singulariter & clare ca. procurator. 38. de elect. in 6.

Sed etiam procurator absque speciali mandato iuramentum deferre, transigere, vel pacisci non potest, nisi ei bonorum, vel causae administrationem liberè sit concessa. d. cap. qui ad agendum. §. fin. de procurat. in 6.

Item procurator solum ad agendum non potest defendere cap. constitutus. de procuratorib.

Procurator verò ad iudicia non potest alium substituere nisi habeat facultatem, vel li-

tem contestauerit: Quauis datus ad negotia possit quocumque alium deputare cap. 1. §. licet. & sequen. de procuratorib. in 6.

Et idem in matrimonio: quia procurator in tali casu non potest alium substituere. cap. final. §. & quamuis. de procurator. in 6.

Circa quem procuratorem alia sunt specialia. Nam idoneus non est, nisi habeat speciale mandatum. Et si fuerit reuocatus, antequam contrahat ignorante procuratore & muliere, matrimonium nullius momenti existit d. c. si. in prin. & si. de procur. in 6.

Procurator in criminalibus non interuenit, nisi in aliquibus casibus expressis in c. 5. de procuratorib.

Sed & si agatur de adulterio coram iudice saeculari non interuenit.

Si coram iudice ecclesiastico ad separationem totum sic. d. c. 5. de procur.

QVI PROHIBEANTVR ESSE PROCURATORES.

31 EPISCOPVS non potest esse procurator in auth. de sanctis. episcopis. §. Deo amabiles.

Nec uniuersi sacerdotes cap. sed nec procuraciones. ne clerici vel monaci.

Idem de monacis cap. 1. de syndico. Nisi pro utilitate, aut necessitate abbatis accedente imperio cap. monaci. 16. q. 1. & cle. religiosus, de procura.

Et idem de canonicis regularibus cap. 2. de postulando. clerici in subdiaconatu, & supra non praesumant aduocati fieri in negotiis saecularibus, nisi in propria causa, uel ecclesiae, uel pro miserabilibus personis. c. 1. de postul. uel pro coniunctis. ca. si. eo. de postul.

Clericus autem qui contra ecclesiam, a qua beneficium obtinet, aduocatus, vel procurator esse praesumit, dicto beneficio debet spoliari. d. cap. fin. §. clericus, de postul.

Excommunicatus non potest constitui procurator. cap. post cessionem. de probationibus.

Imò nec pro se ipso potest stare in iudicio tãquàm actor, sed ne videatur de sua malitia commodum reportare tanquàm reus potest conueniri, & debet per alium respondere in iudicio. c. intelleximus. de iudiciis.

Et cum per literas ordinarii constat. Procuratorem constitutum esse excommunicatum, non admittitur: quia standum est dictis literis, donec probetur contrarium. c. post cessionem. de prob.

Procurator verò uniuersitatis non repellitur, quando maiores & iurati de uniuersitate sunt excommunicati, non tamen omnes. Nisi quando excommunicati sunt expressi in procuratorio, vel eorum auctoritate procurator factus fuisset, vel uniuersitas sciens eos esse excommunicatos, vnà cum ipsis constituisset procuratorem c. si. de procurat.

Q V A N T V M D U R E T P R O C V R A T O R.

32 **P**ROCURATOR verò duret, donec fuerit reuocatus ante tamen litis cõtestationem, exceptis multis casibus, de quibus in c. quanuis. de procur. in 6.

Quod militat etiam in tacita reuocatione, quæ fit, quãdo principalis absque aliqua protestatione causam tractat, exceptis aliquibus casibus, de quibus in c. si quidẽ. §. secus. de procur. in 6.

Aut si fuerit constitutus quoties te abesse contingerit, nam hoc casu non reuocatur, si causa agitur a principali. d. c. si quidem. in prin. de procur. in 6.

Ac similiter potest principalis causam defendere, quando nõ potest reuocare procuratorem. d. c. quanuis. §. verum. de procurat. in 6.

Sed procurator substitutus in casu permissio non potest reuocari a procuratore substituente, nisi dicta potestas reuocandi concessa fuisset ca. is qui. de procur. in 6.

Et similiter procurator constitutus ad plures, vel omnes causas, si substituerit in una, in aliis non prohibetur procuratoris officium exercere, d. ca. is qui §. verum. Mandato autem reuocato post litem, conte-

statam, si hoc ignorate iudice, vel aduersario factum fuerit, iudicium, quod ipse reuocatus expertus est, ratum est c. mandato de procurat. Et idem non contestata lite, ut per gl. ibid.

Sed si constat de reuocatione iudici, vel parti, iudicium est nullum. cap. in nostra presentia. de procur. iunct. gl. quæ ita intelligit de scientia.

Uterius procurator, qui dixit, nolle mandatum suscipere, potest acceptare remanente constituenta in pristina uoluntate. c. licet 7. de procurat. in 6.

Et qui sciens se esse procuratorem, & hac de causa recipit instrumentum procuræ sine protestatione cogitur defendere constituentem in omnibus causis, quæ in procuratorio continentur clem. 1. de procuratorib.

Ac etiam interponere appellationem, uel saltim domino contestati, ut ad appellationis beneficium conuolet, licet appellationem prosequi non teneatur inuitus. c. pen. §. poterit. de procur.

Utimò procurator a prælato, rectore, vel alio pro ecclesia constituto per mortem constituentis reuocatur, etiam quò ad negocia iam incepta. Et causas, in quibus per ipsum procuratorem fuerit contestata ante mortem dicti constituentis clem. fin. de procurat.

Sed procuratori generali petenti terminum ad consulendum principalem dari debet c. dilect. de procurat.

Et iudex debet prouidere ut constituens procuratorem maximè in causa matrimonii sit in libera potestate ca. accedens. de procurat.

Et non cogitur quis procuratorem constituere, nisi uelit in grauibus causis. c. 2. de procuratorib.

Sicut ex diuerso quis non potest citari, ut personaliter compareat, nisi causa fuerit criminalis, vel pro ueritate dicenda, vel pro iuramento calumniæ, aut aliàs iuris necessitas, exegerit partes personaliter presentari c. 1. de iudic. in 6.

33 Dignissimum est scitu in hac materia procuratorum, quòd procurator constitutus ad resignandum, si porrigit supplicationem

nem Papa & ea signatur, potest et post mortem constituentis prestare consensum, ut gratia effectum habeat, prout decidit Rota in Cassiadoro decis. 1. de renunciatione, ubi refert esse extrauagantem Alexan. v. l. determinantem consensum posse prestari post obitum, & quòd in signatura gratiæ L. X. approbavit hanc opinionem.

DE CITATIONE.

34 **A**D officium etiam iudicis tam ordinarii, quàm delegati spectat videre, an legitime citatus sit ille, contra quem debet proferre sententiam. Nam naturalis & civilis ratio postulat, nemine indefensum iudicari clem. pastoralis. §. dici ne, de re iud. & L. 1. ff. de requir. reis.

Quicumque igitur cum aliquo in iudicio cõtendere uult, curare debet aduersarium moueri: ut coram iudice compareat. clem. sãpe. §. citationes. de uerbor. signifi. & cap. inter quatuor de maiortate, & obedientia.

Quando autem citatio interuenit, & in termino assignato peremptorio iurisdictionis delegati expirat, si partes hora debita nõ se presentauerint, delegatus exequi potest, quòd intendit.

Si autem durat æquitate suadete in alteram diem expectare: nec pars citanda erit, nisi ex benignitate iudicantis.

Et quanuis more Romano dies incipiat media nocte, & desinat in sequenti; tamen quò ad iudices hora cõgrua intelligitur, in qua ante noctis tenebras possit perfici, quòd intenditur cap. consuluit, de offic. deleg.

Sed aliquando occurrit citatũ impune non uenire ad iudicium. Nam si is in ius uocat, quem certum sit non esse competentem iudicem, hæc uocatio non arctat ca. ex literis. de offi. deleg. Inn. in c. præterea nu. 3. de dilatio.

Sed si a suo iudice citatus cõtingerit, ut postmodum alterius fiat iurisdictionis quasi præuentus ius reuocandi forum non habet c. proposuisti. de foro compet.

Item spoliatus si citetur à suo iudice cum

spoliatore in iudicio non cogitur respondere, antequàm canonicè fuerit restitutus cap. cum dilectus. uersicul. sed quoniam. de ordin. cognitio. & cap. prius. 3. quæst. 2.

Idem est si citatur ad non determinatum locum c. si. ibi, vel indeterminatè. de rescr.

Aut si citatus moratur extra iudicis diocesim. cap. 2. circa finem, de constitutionib. in 6. aut ad locum malè tutum c. ex parte 47. de appell.

Idem si iusserit adesse intra nimis angustum tempus. cap. 1. de dilatio. & cap. si primates 5. q. 2.

Sed Bonifacius vi. l. Fel. recor. statuerat, ut citationes publicè factæ in audientia literarum, vel palatio Papali, aut in maiori ecclesia loci, ubi Papa cum curia degit, arctent omnes citatos post lapsum termini assignati secundum locorum distantiam, præsertim, si impediunt, vel faciunt ne citationes ad eos perueniant, de quibus in extrauag. vni. de dolo & contuma. in communibus. Sed hæc dispositio restricta fuit solum ad illos, qui impediunt, ne citatio ad eos perueniat, & ad illos, quorum domicilium tutè adiri non possit, clem. 1. de iudic.

Aliquando tamè & si omnia solenniter peracta sint, citatus excusatur, si ad iudicem non accedat factò aduersarii impeditus clem. 2. ut lite penden.

Vel si uocatus sit ad maius tribunal c. exposuit. de dilatio.

Vel si sit in uinculis c. 2. de testib.

Vel sit in infirmitate, cap. querelam. de procurat.

Si autem actor ad terminum, ad quem aduersarium citari fecerat, uenire non curauit, uenienti reo condemnatur in legitimis expensis. Nec ad aliam citationem admittitur, nisi cauerit, quòd in termino fideliter debeat comparere. c. 1. de dolo. & contuma. in 6.

DE EXCEPTIONIBVS.

35 **C**ITATO reo in iudicio, quia plerunque proponuntur exceptiones ante litem contestationem, & post ipsam litem contestationem,

stationem, ca. offeratur. in fin. 3. q. 3. de iis utilissimum est tractare.

Et in summa, sunt dilatoriæ, aut peremptoriæ. Dilatoriæ aut aliquando personam iudicis respiciunt, de quibus supra dictum fuit. Aliquando personam agentis, de quibus supra tit. de procurat.

Aliquando ex persona rei conuenti, aut quia non cauet de iudicato soluendo. I. si ad defendendum. ff. iud. solui, aut sit spoliatus, de quo supra aliqui, & infra exprefius dicitur. Aut si allegasset iustam & necessariam causam reuocandi domum, ius sibi saluum esse cap. fin. in fine, de foro competenti.

Vel quod lis pendeat de eadem re cle. 2. ut lite pendens.

DE DILATORIIS EXCEPTIO-

NIBVS.

36 Et hæ dilatoriæ proponi debent ante litis contestationem cap. inter monasterium. versic. quas etiam, de re iudicata, & in termino a iudice assignando, ac etiam lite contestata, quando forte aliqua competens causa exorta fuerit, & ad notitiam proponentis peruenerit ca. pastoralis. de exceptionibus.

Vel esset ea, quæ reddit processum retro nullum, ut falsi procuratoris exceptio cap. in nostra. de procur.

Vel defectus iurisdictionis c. in primis. versic. quia ergo. & c. pen. 1. q. 1.

Sed istæ exceptiones et competunt ex aliis causis expressis tam iure civili, quam Pontificio, ut puta a loco ut ff. de eo quod certo loco, per totum. de tempore, quia ante tempus petatur. §. appellantur. instit. de exceptio. & ex aliis causis. §. hæc exempli. instit. eo. de excep. & ff. eo. tit. in multis legibus, maxime l. exceptiones 3.

DE EXCEPTIONE EXCOMM-

MUNICATIONIS.

37 Exceptio autem maioris excommunicationis quocumque tempore potest opponi etiam post peremptorium terminum. Dummodo species excommunicatio-

tionis, & nomen excommunicatiois deferatur in publicam notionem, ac probeatur spatio octo dierum a permissis documentis. Et si non probauerit excipiens, condemnetur in expensis cum facultate alio loco, & tempore opponendi. Prouiso tamen, quod ultra duas uices hæc exceptio non opponatur, nisi noua excommunicatio emerferit, vel euidentis & propria probatio de antiqua superuenerit. c. 1. de except. in 6.

Quod si post rem iudicatam talis exceptio proponatur, sententia, debitum robur obtinebit: sed executio impediatur. d. ca. 1. §. quod si.

Et hæc exceptio dilatoriæ in qualibet parte litis opponi potest termino peremptorio per iudicem assignato ad proponendum exceptiones declinatorias, & dilatorias non obstante, seruata tamen forma dicti c. 1. de except. in 6. clem. unica. de except.

Excommunicationem autem non possunt obiicere canonici suo Decano; cum super hoc, nec commonitus, nec impetitus fuerit, nec ipsi duxerint eum euitandum, modo episcopus in mensa, & canonici communicare cauerint ei, etiam in diuinis. c. in presentia. 46. de sent. excomm.

Sed reus excommunicatus contra actorem potest se defendere, non tamen proponere reconuentionem. c. cum inter. §. porro de exceptio. & cap. intelleximus. 7. de iudiciis.

DE PEREMPTORIIS EXCE-

PTIONIBVS.

38 Peremptoriæ exceptiones sunt, quæ in totum perimunt ius agentis. §. appellantur. versic. perpetuum instit. de except. & habetur in gloss. ca. 1. de litis contest. in uerb. peremptoriæ. Sed obiectus istius peremptoriæ ante litis contestationem non impedit litis contestationem, nec retardabit, nisi excipiatur de re iudicata transacta seu finita d. c. 1. de litis contestatione, & ibi gloss. amplissima in uerbo finita.

Sed dubitatum fuit, an exceptio præscriptionis

nis sit peremptoria simpliciter, vel litis finitæ, quia ex diuersis causis potest esse utroque modo, ut per Philipp. Francum in d. cap. 1. nume. 7. qui etiam ibidem nume. 18. enumerat quadraginta tres limitationes, ut impediatur lis.

Illæ autem peremptoriæ, quæ non impediunt litis contestationem, ante sententiam sunt proponendæ & in prima instantia; & si hoc factum non fuerit, etiam in causa appellationis facultas proponendi denegabitur cap. fin. de appellationibus. in sexto.

DE IVRAMENTO.

39 Post exceptiones tractabitur de iuriurando; quia multi sunt casus, quibus iuramentum non præiudicat, & sic est exceptio, & multi sunt quibus iuramentum obstat, & similiter est exceptio.

Et primò mandatur, quatenus creditores cogantur ad relaxanda iuramenta super usuris soluendis, & hoc ecclesiastica cdistriktione, id est suspensione, vel excommunicatione: ut dicit gloss. cap. 1. de iuriur. qui iurauit, & propositum, aut promissum in melius commutat, non infringit iuramentum.

Nec tenetur obseruare id, quod promisit iuramento, si constat eum, cui promisit, conditioni, propter quam promissum est, non paruiffe, c. 3. de iuriur.

Et iuramentum factum de consensu utriusque partis non ligat eum, qui præstitit, dum ille, cui præstitum fuit, non seruat, quod promisit cap. sicut 29. §. iuramentum de iuriur.

Nam etiam si uterque contractantium venit contra pactum, uterque potest poenam promissam petere. c. 7. de poenis.

Debitores non coguntur soluere usuras, sed si iurauerunt, cogendi sunt reddere domino iuramentum, & creditores ecclesiastica fæueritate compelluntur ad restituendas. c. debitores. 6. eod.

Et idem si possessiones datæ sunt pro pignore: nam si debitores subtraxissent dictas possessiones contra iuramentum, debent eas restituere, nec creditori possunt infer-

re molestiam, donec ei pecunia persoluator. Soluta autem pecunia creditor restituere cogitur sententia excommunicationis, quicquid deductis expensis, ultra sortem recepisse confiterit. c. nostra. 7. de iuriur.

De quo quantum ad fructus est tex. in c. 1. de usufructu, & ibi notabitur.

Iuramentum extortum metu refutando ius suum, seruandum est, nisi tale sit, quod seruatum vergat in interitum salutis æternæ cap. 8. eod.

Verum ecclesia Romana consueuit a tali iuramento absolueret. d. cap. 8. incipit, si verò. §. verum. & cap. verum 15. ead. de iuriur.

Sed si Abbas pro obseruatione pacti contractus dederit obsides quosdam monachos, qui iurauerunt obseruare promissa, & ipsi deficientibus laicus & uxor fideiussurunt cum iuramento, tam Abbas, quam monachi & fideiussores tenentur adimplere conuentionem. c. ex rescript. 9. eod.

Clericus conductor beneficii promittens pensionem sub iuramento, & cessando a solutione pensionis non meretur regere ecclesiam irretitus crimine periurii. Ideo si uoluntate non necessitate a solutione pensionis cessauit, debet remoueri ab ecclesia, & ea restitui Rectori. ca. querelam. 10. eod.

Clerici iurantes soluere maiorem solito pensionem, & postea cum instituuntur ab episcopo iurant, quod antiquam pensionem, & solitam non augebunt: ualet secundum iuramentum, & præiudicat primo, quod de cupiditate processit.

Ceterum iustum est: ut clerici pro periurio, quod euitare non possunt ab ecclesiis perpetuo excludantur, ca. tua nos, x. 1. de iuriur.

Episcopi grauius, quam alii de periurio sunt puniendi: quia præeminet maiori dignitate cap. cum quidam. 12. eod.

Qui iurat non loqui patri, vel matri, sorori, vel fratri, aut eis subsidium humanitatis non exhibere, absoluendi sunt ab illius obseruantia; cum sit illicitum & contrarium rationi. De hoc quod malè iurauerint iniuncta poenitentia competenti. d. c. cum

c. cum quidam. §. illi verò.

Non valet iuramentum monaci abiurantis se non esse ulterius cum monaco moraturum. Imò sibi de hoc grauis poenitentia imponitur cap. sicut. eod.

Vasallus, qui iurauit prælato, successoribus iurare non cogitur, ipsis tamen fidem seruare debet ac si iurasset. cap. ueritatis. 14. de iureiur.

Qui iurauit obedire mandatis aliquorum nõ credens se tale quid commississe, propter quod ei aliquod graue deberet imponi: & tamen mandatum est, ut nunquam intraret curiam Ducis, cuius consiliarius erat, in iure suo multis ecclesiis, quarum erat aduocatus, ex promisso tenebatur adesse, nequaquam iurasset stare mandato, si præsciuisset taliter sibi mandari. Vnde si hoc iuramentum repugnat priori iuramento, denunciatur secundum non seruandum. cap. veniens. eod.

Qui iurauit ecclesiam defendere, & requisitus sine iusta causa recusat, periurus est, nec eum defendit appellatio. cap. breui. 17. de iureiur.

Regi Aragoniæ iuranti conseruare monetam patris, quæ circa mortem fuerat legitimo pondere defraudata, ac petenti absolutioem, rescriptum est, non tam absolutio est necessaria, quam interpretatio requirenda. Nam si credebatur monetam falsam, iuramentum fuisset illicitum & non obseruandum: sed pro eo debet poenitentia iniungi, & adimpleri. Si uerò credebatur monetam legitimam, iuramentum fuit licitum & seruandum: quia debet cudi alia moneta sub nomine patris legitimi ponderis, cap. quanto. 18. eo. de iureiur.

Si creditor in testamento præcipit hæredibus vsuras datas restituere, & sint, qui iurauerint vsuras non repetere, & propter huiusmodi iuramentum vsuras repetere non attentent, mandatur sub poena excommunicationis, publicè proponi in ecclesia ut qui super hoc nouerint veritatem, testificentur, & si contiterit de usuris præstitis, hæredes prædicti compellendi sunt censuris ecclesiasticis usuras acceptas a patre restituere uniuersas. c. ad no-

stram 20. eod. de iureiur.

Et similiter non obstante dicto iuramento prohibetur vsuras peti, & solutæ repetuntur, c. tua dudum. de vsuris.

Et mouens bellum iniustum compellitur restituere occupata per uiolentiam, & debent absolui illi a quibus: iuramenta extorsit. c. sicut 29. de iureiur.

Secundum canonicas traditiones manifesta crimina accusatione non indigent, nec in eis est ordo iudiciarius obseruandus. Vnde episcopus, qui iurauit in omni causa ordinem iudicarium obseruare, non habebat in mente, ut propterea ueniret contra canonicas sanctiones: quia non iuramentum, sed periurium extitisset, neque aliqua ratione seruandum, quare benigna interpretatione rescriptum est, in manifestis, & notoriis subtilitatem iuris non esse seruandam, quamuis secundum approbatum intellectum rectè possit intelligi iuramentum in illis causis, in quibus est ordo iudicialis seruandus. ca. statutum. 21. eod.

Et qui iurant statuta & consuetudines loci seruare, prætextu talis iuramenti non obligantur ad illicita, impossibilia, uel contra libertatem ecclesiasticam, nec intentio iurantium ad ea debet referri. ca. 1. de iureiur. in 6. Et generaliter iuramentum præstitum contra utilitatem ecclesiæ nõ tenet, quia periurium dici debet, ca. sicut nobis. 27. de iureiur.

Qui iurat stare mandato alicuius, non tenetur parere, si præcipit filium exhæredari, vel ut a se propriam remoueret uxorem. c. quinquauallis. 23. de iureiur.

Iurantes clericos non esse contra principem, declaratum fuit, non teneri ex hoc iuramento, quin pro iuribus & honoribus ecclesiæ suæ, ac etiam in spiritualibus ualeant stare contra ipsum principem. c. petitione. 31. de iureiur.

Regis Vngariæ iuramentum, non reuocare alienationes regni sui, non est seruandum, cum teneatur illa seruare illibata etiam iuramento coronationis. c. intellecto. 33. de iureiur.

Vltimò clericus, qui iurauit statuta ecclesiæ seruare, non tenetur seruare statutum postea

stea subsequutum. licet ex debito transgredi non debuerat. capitulo penult. de iureiur.

DE VSVRIS.

40 QVI A supra visum fuit iudicium super vsuris spectare ad forum ecclesiasticum, & paulò superius pluribus in locis de iuramentis circa vsuras dictum fuit, non sine causa sequitur hic tractatus de vsuris.

Nam in generali concilio statutum est: ut nullus de clero præsumat exercere aliquod genus vsuræ, c. 1. de vsuris.

Imò clerici debent se abstinere a quæstibus indignis, & ab omni negotiationis, vel cupiditatis ingenio: & si noluerint, cessare mox cogantur abstinere à clericalibus officiis. cap. clerici & cap. si quis oblitus 14. q. 4. Nam qui volunt esse in clero, emendi uilius, & vendendi carius studio non utantur. cap. canonum ead. 14. q. 4.

Nec solum clericis, sed etiam laicis vsura est damnabilis. cap. nec hoc. ead. 14. q. 4. & ideo glossa in d. cap. 1. de vsuris, dicit, maximè de clero: quia omnibus est prohibitum, prout etiam probat text. in ca. 2. eo. de vsuris.

Et si quis data pecunia possessionem in pignus acceperit, & sortem ex fructibus deductis expensis iam perceperit, absolute possessione debitori restituet: si minus, debet solui, quod deest. d. c. 1. §. si quis, & d. c. 2. eod. de vsuris.

Si qui exercuerit vsuras, ecclesiastici beneficii periculum patiantur. d. ca. 1. §. quod si post. de vsuris, ac ministri altaris, qui foenerantur, excommunicantur cap. ministri. 14. q. 4.

Non est dispensandum, ut quis possit exercere vsuras, etiã pro redemptione captiuorum. c. 4. de vsuris.

Ac etiam poena promissa, si quadraginta libræ non soluantur, nõ debetur solutis in termino 33. sed solum debentur septem libræ residuæ. c. tuam. de poenis.

Quamuis in Concilio Lateranensi sub Alexand. 11. sit dispositum, vsuras restitui: tamen hoc fieri debet, etiam si ante concilium acceptæ sint, & restitutio fieri debet etiam hæredibus debitoris, vel non exta

tibus hæredibus, pauperibus, dummodo in hæreditate illius sit facultas; quia paupertas euidenter nota excusat. cap. cum tu. 5. de vsuris, possessiones etiam emptæ ex vsuris vendi debent, & ex pretio satisfieri his, à quibus extortæ sunt: ut sic a pena, & a peccato liberi sint. d. ca. cum tu. §. possessiones.

Et hæc restitutio fieri debet non solum a filiis: sed etiam ab hæredibus extraneis cap. tua nos. 11. de vsuris.

Qui uult recipere ultra sortem, & recipit, & qui non uult dare parabolam iuramenti, idest non uult facere terminum debitori, nec petit aliquid: sed tamen dat terminum, si emolumentum sentit. Et qui merces plus vendit: quia facit terminum ad soluendum, omnes poena vsurariorum teneantur. c. consuluit 10. de vsuris.

Et quicumque tempore messis, vel uindemiarum non necessitate, sed propter cupiditatem comparat annonam, & seruat vsque dum uedat pluris, hoc turpe lucrum dicitur. c. quicumque 14. q. 4.

Et qui mutuò dat pecuniam, & expectat plus, quam dedit, siue illud triticum sit, siue vinum, siue oleum, siue quodlibet aliud, foenerator est. cap. 2. & sequen. 14. quæst. 3.

Qui vsuram accipit, rapinam facit, uita non uiuit. cap. si quis vsuram. 14. q. 4.

Nec minus crudelis est, qui pauperem trucidat foenore, quam qui diuiti aliqua rapit. Item fidei homini totus mundus diuitiarum sunt, infideli autem, nec obolus; nam omne, quod iniuste possideretur, alienum est. c. quid dicam. 14. q. 4.

Nec quia suscipit in se periculum, qui dat certam pecuniæ quantitatem nauiganti, vel eunti ad nundinas recepturus ultra sortem, excusatur: quia vsurarius est censendus. c. fin. in prin. de vsuris.

Vsurarius, qui impetrauit literas super restituendis sibi vsuris, vel fructibus computandis in sortem non auditur, nisi & ipse restituat eas vsuras, quas ab aliis extorsit. c. quia frustra. 14. de vsur. & cap. Michael. 17. §. attentius. de vsur.

Ac in odium vsurariorum, quamuis non sit accusatio contra eos: si tamen aliis argumentis

Ex Con-
sil. Ter-
raconesi.

Iur.

P. P.

Aug.

Ambr.

Aug.

mentis confiterit illos esse usurarios manifestos, possunt condemnari poena contra usurarios. cap. cum in dioecesi. 15. de usuris.

Quarum vna est: quia debent expelli è ciuitatibus. Vnde si collegium, seu alia vniuersitas non expellet usurarios, sed domos locet, ipso facto incurrit sententiam interdicti cap. 1. §. qui verò. de usuris, in 6. & annotatum est in materia interdicti.

QUANDO NON SIT VSVRA.

41 **S**VPRA dictum fuit, qui exercuerit vsuras ecclesiastici beneficii periculum patiat: sed hoc limitatur. Nisi forte ecclesiæ fuerit beneficium quod redimendum ei hoc modo de manu laici videatur d. c. 1. §. nisi forte, de usuris.

Sed Doctores circa istam exceptionem dant diuersos intellectus, sed vt exceptio sit de regula, debet intelligi, clericum accepisse pro pignore beneficium ecclesiæ, & ipsum percepisse fructus, & illos non teneri restituere, nec minus beneficium, & istud est redimere hoc modo de manu laici: quia quodammodo redimit, dum non cogitur restituere.

Et talis decisio est expressa in cap. 1. de feudis: nam si episcopus recipit in pignus feudum, illud licitè potest detineri fructibus non computatis in sortem: ita tamen vt pro feudo eo tempore seruitium non præstetur. Et idem in cap. conquestus. de usuris: nam si monaci detinent terram clerci titulo pignoris, & de fructibus sortem receperunt, ea debet reddi domino terræ; nisi terra sit monasterii: quia hoc casu vult dicere Pont. fructus non extenuant sortem.

Ambr. Quemadmodum etiam ab illo exigere vsuram possumus, cui meritò nocere desideramus, & cui iure inferuntur arma, huic legitimè auferuntur vsuræ, quem bello vincere non potes ab hoc vsuram exige, quem non sit crimen occidere, siue ferro dimicat, qui vsuras flagitat, siue gladio se de hoste vlciscitur, qui fuerit vsurarius exactor inimici, ergo ubi ius est belli, ibi est ius vsuræ. c. si. 14. q. 4. & est decis. Diui

Ambrosii.

Qui vendunt merces valoris librarum quinque, & promittitur statuto tempore sex, contractus non est vsurarum: attamē uenditores peccatum incurrunt: nisi dubium sit plus minusve tempore solutionis ualituras: & ideo saluti suæ consulat, qui à tali contractu cessabit: cum cogitationes hominum nequeant occultari. c. in ciuitate. 6. de vsur.

Sed si uerisimiliter dubitatur, utrum plus, uel minus solutionis tempore fuerint ualituræ, non debet usurarius reputari c. fin. §. ille quoque. de vsur.

Et ratione huius dubii, qui panos, granum, uinum, oleum, uel alias merces uendit: ut amplius, quam tunc ualeant, in certo termino recipiant, excusantur a poena vsurarum: si tamen tpe contractus non fuerat uenditurus. d. c. si. §. ratione. de usuris.

Et si clericus in necessitate constitutus pecuniam præstiterit, de uino uel frumento hoc accipiat, quod mercandi causa tempore statuto decretum fuerit uenundari. c. si quis clericus. 14. q. 4.

Cæterum si illam speciem uini, uel frumenti necessariam non habuit, ipsam pecuniam, quam dedit, siue ullo augmento recipiat. d. cap. si quis clericus. §. cæterum.

Nam si pecuniam commodauit, pecuniam accipiat, si speciem eandem, quam dedit. cap. nullus clericorum. eadem 14. q. 4. *Ex Cõc. Agath. III.*

Maritus etiam lucratur fructus possessionum, quæ à focero sunt pro numerata dote pignori obligatæ: quia non computantur in sortem cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonii supportanda. c. salubriter, 16. de vsur.

NONNULLI CASVS, IN QVIBVS RECIPITUR VLTRA SORTEM, & non est usura.

Ex sententia Diui Thomæ licitum est uendere rem plus, quam ualeat, quando utilitas unius, idest emptoris est cum detrimento alterius, hoc est uenditoris, quia propter dictum damnū potest uendere plus, quando uerò unus accipit utilitatem sine damno uendentis, non est licitum: quia utilitas, quæ alteri accrescit, non est

ex

ex uenditione, sed ex conditione personæ: quia uenditur id, quod non est suum: S. Thomas in secunda secundæ. quæstio. 77. articulo primo uersic. respondeo, in fine dicti uersiculi.

Et generaliter lex diuina uult, quod teneatur illæ, qui plus habet ex aliquo contractu recompensare ei, qui damnificatus est, si sit notabile damnum, & non requiritur læsio ultra dimidiam. S. Thomas ibidem, uersicul. ad primum. ibi, sed lex diuina.

Et qui mutuam dat pecuniam, potest absque peccato in pactum deducere cum eo qui accipit, recompensationem damni, per quod pactum subtrahitur damnum mutuanti, quod debet habere: hoc enim non est uendere usum pecuniæ, sed damnum uirare, S. Thomas in eodem loco. q. 78. artic. 2. uers. ad primum.

Ac etiam ex pecunia commissa mercatori potest licitè lucrum accipi: eo quia dominiū usus remanet penes dantē pro quadā societate S. Thomas in dicto loco, & d. artic. 2. uers. præterea magis, & in resolutione uers. ad quintum.

Sed lucrum cessans, & multo magis danum emergens debet præstari, non prout est in actu & potentia, sed propter aliquam recompensationem secundum conditionem personarum & negotiorum. S. Thomas in eadem secunda secundæ, quæstio. 62. articulo 4. uersicul. responde, ibi, teneatur tamen.

DE CENSIBVS ET LIVELLIS LICITIS.

42 **S**ED licita est emptio annui census pro certa summa denariorum ad rationem decem, undecim, tredecim, quattuordecim marcæ, plus, aut minus secundum temporis qualitatem, & soluto pretio uenditoribus, ipsi obligant bona sua in perpetuum pro ipsius annui census ex solutione, & datur facultas uenditoribus extinguendi ipsum annuum censum in totum uel pro parte soluto pretio recepto ab emptoribus, ac se ex tunc penitus liberare, quanuis uenditores arctari non possint ad se liberandum, & qui recusant per soluere prætextu usurariæ prauitatis, hoc faciunt in animarum suarum periculo: ut habetur in extrauaganti Martini V. titulo de emptione & uenditione, in communibus, & de eadem materia est alia extrauagans Calixti II. eodem titulo. Ac alia extrauagans non impressa Nicolai Sexti, in qua concessit, incolas regnorum Siciliæ citra & ultra Pharam contractus censuum licitè & liberè contrahere, & emere, & uendere posse, neque usurariam prauitatem committere, dummodo annalis census decimam partem recepti pretii non excedat, cum opportuna contrahentium securitate, cautione, & indemnitate, ac cum potestate uendentes personas, eorumque proprietates, redditus, iura, census, ac omnia & singula immobilia bona obligandi, & cum pactis, iuramentis, & aliis cautionibus uallatis, de quibus inter ementes, & uedentes huiusmodi censualia in pactum deductum fuerit, Dat. Romæ, ann. Domini, M. cccc. lxx. prid. Cal. Octobr.

Qua dispositione stante liuelli, seu affictus, qui constituuntur in istis partibus, præsertim Lombardiæ & Marchiæ Taruifine sunt liciti: quia differentia contractuum suprascriptorum ab istis est solum circa formam, nam quantum ad effectum idem est; quia in illis extrauagantibus ille, qui recipit denarios, se constituit censum persolutorum bonis suis in perpetuum obligaris. In istis ueditur totus fundus, & emptor postea inuestituram facit venditori iure liuelli de eadem fundo soluendo liuellum communiter sex pro centum.

QUANVIS POST EMPTIONEM ET VENDITIONEM SEQUATUR LIVELLVS ESSE VERAM VENDITIONEM.

43 **S**ED quia in istis celebratur uenditio, & statim subsequitur liuellus, nec ille ueditisset, nisi sequeretur liuellus. Dubitari potest, an illa sit uenditio uera, adeo quod dominium sit mutatum uel ne. Et quæstio est utilis in pratica: quia plerumque

que

que grauati fideicommissio faciunt has uenditiones subsecuto liuello, ac secundo loco uendunt non subsecuto liuello, alia bona, & deinde fundus primo loco uenditus & locatus peruenit ad nominum locatorem, qui etiam fuit emptor ut supra, & in detractioibus faciendis oritur dubitatio, quæ nam uenditio in legitima imputetur: nam ille secundus emptor præterit præferri: quia tradita ei sit possessio, & in ipsum translatum fuerit dominium, quod negat factum esse, quando subsequitur liuellus, quia venditor non exit de possessione, nec mutat dominium: & cum hæc prima uenditio non suffragetur, erit posterior, quando corporalẽ possessionem adeptus est secundo loco emendo eundem fundum.

Sed tamẽ teneri potest primum emptorem præferri: quia sit uera uenditio, & translatum sit dominium in ipsum emptorem. Nec obstat, quod possessio non sit tradita; quia constitutum mutat possessionem, quia licet sit ficta traditio, tamen ex eo transfertur uera, & propria possessio, & probatur in l. certæ. §. si procurator. ff. de præcario, & Tirac. late tractatu de iure constituti possess. Prima parte, per totam, & parte secunda. nu. 2.

Cum maximẽ: quia in amittenda possessione quando aliquis corpore sit in fundo, solus animus sufficit, l. 3. §. in amittenda. ff. de acquir. possess.

Item quamuis nemo propria uoluntate possit sibi mutare possessionem: tamẽ potest accedente causa extrinsecus, ut in l. 3. §. ilud. de acquir. possess.

Vbi si deposita est res apud me, & postea ea donatur, aut uenditur mutatur causa possessiois, expressius in l. non solũ. §. quod uulgò. ff. de usufructu. ubi si emo a non domino sciẽter & possideo, mutatur possessio, si emo a uero domino, & tamen non dimitto primam possessionem.

Ergo non inconuenit, quod in casu proposito uenditor mutet possessionem, & non possideat tamquam antiquus dominus, sed tanquam emphyteuta.

Et liuellus subsecutus non solum non operatur contrarium, imò ostendit ac demõ-

strat, fuisse ueram uenditionem: quia est uerus contractus locationis & conductiois, cũ persoluitur liuellus, siue affectus, siue census, detur prælatio, prout conceditur ex ueris emphyteuseos contractibus, & in instrumento dicitur, ut ammodo conductor bona locata habeat, teneat, possideat, & recognoscat a locatore. Vnde nihil remansit penes ipsum de antiqua possessione, siue dominio antiquo.

In quantum autem sit pactum extinguendi locationem, seu emphyteusim, istud significat tanto magis fuisse ueram locationem: quia pactum est, quod locator teneatur facere conductori uenditionem de proprietate rei locatæ cum solennitatibus debitis, & non fieret uenditio de proprietate, nisi fuisset uera locatio, & uera locatio non fuisset, nisi fuisset uera uenditio, quia nemo rem suam conducere potest.

Stat igitur conclusio, quod sit mutatum dominium, & quod in bonis conductoris nihil aliud fuerit, quam utiles actiones, id est id, quod pluri appetantur campi, quam fuerit pretium uenditionis, ut si uerbi gratia essent ualoris trecentorum ducatorum, & uenditio fuerit pro ducentis ea de causa: quia locatio sequeretur, sit in bonis illius ueditoris, & conductoris ducatur centum. Qua de causa primus emptor, qui etiam fuit locator, emendo post modum fundum locatum intelligitur emisse iura utilia non dominium illius, qui uendebat: & sic concluditur, hunc emptorem primo & tertio loco præferri emptori secundo loco.

44 Sumpta occasione de contractibus licitis secundum Sanctum Thomam, & de censibus & liuellis, de quibus supra, facile potest teneri, illam opinionem non esse ueram, quæ est: ut ex uenditione, & non soluto pretio non possit percipi certa pensio, a principio taxata usque pro pretium soluatur: quia uenditor non debet carere re & pretio, & maximẽ quia plerũque diuites emunt, & pauperes uendunt, & quando fructus rei uenditæ uerisimiliter ascenderent ad interesse taxatum, tunc promissio non censeretur illicita, & taxa-

tio facta ad certam quantitatem non rescinderetur, dato quod contingeret illo anno minores esse, quam sit ualor taxationis factæ, quemadmodum e contrario, si maiores essent, plus nõ deberetur: ut per Cagnolum post Decium in l. curabit. nume. 56. versic. prædicta limitat. C. de actionib. empti. Et tanto magis: quia admittitur cautela, ut cesset onus probandi interesse taxatum, uidelicet quod uenditor locet emptori rem uenditam tali fictu, seu pensione singulis annis persolueda, donec solueret pretium, ut per eundem Cagnolum post Paulum de Castro, Alexandrum, Decium, & summam Angelicam, in d. l. curabit. nu. 62.

Sed quia aliquando fructus non ascendunt ad interesse, præsertim in uenditione domorum, si precium est iustum, & uenditor potius uult precium, quam interesse, uidetur permessa ipsa taxatio etiam isto casu ad eam quantitatem, quæ permittitur in censibus, seu liuellis: quia cum possit contractus census celebrari inter illas partes, aut etiam possit ueditor accipere precium, & illud tertia dare pro annuo censu, seu pensione, non uidetur dubitandum, quin possit eandem pensionem ab illo emptore percipere: quia quod ad forum conscientiam nulla est differentia.

45 Et ex hoc erit etiam soluta alia quæstio, an possit quis denarios dare patrono domus, & pro ipsis domum habitare, & pensionem non soluere: nam contractus iste licitus uidetur ex rationibus supra deductis; quia possit ille patronus domus pro denariis acceptis censum, seu liuellum constituere in ipsa domo, vel in aliis suis bonis, prout in extrauagantibus supradictis, & maximẽ ex illa Nicolai v. l. Aut contractum emphyteusis celebrare facta prius uenditione, & locare domum illi, qui pecuniam numerauit pro pensione simili census, & tempore solutionis utraq; pars facere compensationem. Quo stante etiã erit licitus contractus supradictus de denariis datis pro habitatione domus: quia quod ad effectum nulla est differentia, & lex præsertim diuina non imponitur uerbis. Cauendum tamen est, ne pro pauca

pecunia quis domum magni ualoris & pensionis habitet; quia sic contractus haberet usurariam prauitatem. Quare debet considerari pensio debita, si locaretur domus, & census qui licitè constitui potest ex numerata pecunia.

Et hæc dicta sint: quia huiusmodi contractus multis in locis in iudiciis approbantur, & cum ipsis uiuunt multi, & habent æquitatem, ut nemo locupletetur cum aliena iactura, & commoditatibus hominum consulatur: quia multi coguntur vendere, nec promptam pecuniam inueniunt, & aliquando nolunt vendere domum & indigent pecunia. Sint tamen dicta salua terminatione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

DE PRAESCRIPTIONIBVS.

46 QVIA supra de exceptione prescriptionis dictum fuit, & tractatum fuit de exceptione iuramenti & usurarum, hoc loco non inconuenit de prescriptione aliqua dicere.

Circa quam taciturnitas atque patientia prælati non est nocitura in rebus pauperum futuris Pontificibus capitulo secundo de prescriptione.

Sed omnes possessiones ad singulas prouincias episcoporum pertinentes, & per ipsos per triginta annos possessæ sunt quietè & sincere absque synodali proclamatione perpetuò teneantur cap. 3. de prescriptione. Ac amissa possessione iure uendicantur. cap. fin. 13. q. 2. & in lite duarum ecclesiarum super decimis, quas una earum in alterius parochia annis quadraginta possedit, melior est conditio possidentis: quia talis prescriptio omnes prorsus actiones excludit cap. 6. de prescriptione. non currente tamen tempore hostilitatis c. 10. eod. tit.

Sed cum commune ius resistit, debet allegari titulus prescriptionis, & probari ca. 1. in prin. de prescriptione. in 6. Quia si non probatur possessio legitima, præsumitur occupatio cap. fin. de restitut. spoliato. in 6. Quia cum duo insimul eadem rem, & eodem tempore possidere non possint, probata antiquiori possessione unius partis,

recentior non nocet; cum iustus possessio-
nis titulus non ostenditur, quare cū pos-
sionem primam iustam fuisse eviden-
tissimè appareat, consequens est, ab eo tē-
pore, quo vltima possessio incipit, minus
iustè, ac sine titulo, ac propria temeritate
incepisse. cap. licet. §. ex præmissis. verfic.
per quod patet, de probationibus, quib.
stantibus: quia non sumus in interdico
vti possidetis: sed in possessorio iudicio
retinendæ, sententia fertur pro possessore
antiquiori, d. cap. licet. §. cum ergo. de
probationib. Et quæstio de finibus defini-
tione agrimensoris est finienda præscri-
ptione quadraginta annorum seruata. c.
quia. 9. eod.

Ac similiter præscribitur ius episcopale spa-
tio quadraginta annorum, subducto ta-
mē tempore, quo vacauit cathedralis ec-
clesia. c. auditis. §. quod si abbas. & c. cum
olim. 18. de præscript.

Contra autem Romanam ecclesiam nō cur-
rit præscriptio, nisi centum annorum ca.
ad audientiam, 13. eod.

Et idem de iis bonis, quibus aliqui priuati
sunt per sententiam ipso iure, & postea
possederint eadem bona, non procedit
præscriptio, sed centenaria, vel quadrage-
naria contra alias ecclesias. cap. 2. de præ-
script. in 6.

Subducto tamen tempore, vt in ca. cum no-
bis. de præscript. intelligendo de rebus &
possessionibus, non de principatu, quem
super aliis ecclesiis obtinet, quia in eo
nulla currit præscriptio: vt per glo. in d. c.
13. verbo centum. Sed præscriptio super
decimis non procedit. c. 7. eod.

Nec super procuracionibus debitis pro uisi-
tatione. c. accedentes. xi. & c. cum ex offi-
cii. 16. eod.

Nec etiam subditus contra prælatum præ-
scribit obedientiam. c. cum nō liceat. 12.
eod. de præscript.

DE MALÆFIDEI POSSES- SORIBVS.

47 **C**AUENDVM tamen est, ne malæfidei
possessores sumus in prædiis alienis: quo-
niam nulla antiqua dierum possessio iu-

uat aliquem cap. vigilantem. 5. eod. de præ-
scriptio.

Imò exigitur bona fides, & iustus titulus in
præscriptione rerum ecclesiarum. cap. si
diligenti. 17. circa finem. eod. Quæ dispo-
sitio declaratur in cap. 1. §. nam licet. de
præscriptio. in 6. & procedat, quando ius
commune resistit, vel sit præsumptio con-
tra præscribentem, videlicet, de titulo &
bona fide, quādo autem hæc cessant, vel
sit præscriptio, cuius initii memoria non
existat, sufficit bona fides.

Sed qui post completā præscriptionem im-
petrat priuilegium contrarium præscri-
ptioni, illi renunciaffe intelligitur. c. pen.
§. nec obstat. de præscriptio. Si verò præ-
scriptio non dum erat consumata, post
huiusmodi priuilegium bonam fidem
non habuit. d. c. pen. §. si verò.

Nam in foro canonico & ciuili, qui præscri-
bit in nulla temporis parte rei habeat
consciētiam aliene, c. fi. de præscr. Et pos-
sessor malæfidei vllō tempore non præ-
scribit. c. 2. de reg. iur. in 6.

NOTAN. IN PRAESCRPTIONE.

48 **Q**UÆ semper requiritur bona fides, &
non semper titulus: videndum est, quan-
do præsumatur bona fides in rebus corpo-
ralibus ecclesiarum.

Circa quæ communis opinio Doctorum est
quod nisi appareat de antiquiori posses-
sore, præsumatur bona fides probata so-
la possessione: vt per Felynum post Ab-
batem ac alios, quos allegat in d. c. si dili-
genti. nu. 4. de præscript.

Quando autem apparet de antiquiori pos-
sessore ex hoc præsumitur malæfidei pos-
sessor, nisi probet titulum: sed probato ti-
tulo præsumitur bonæfidei etiam contra
antiquiorem possessorem, ut ibidem per
Felynum.

Sed ista opinio non iuuat hunc præscriben-
tem cōtra ipsum antiquum possessorem,
qui restituitur in sua antiqua possessione
nullo probato spolio, etiam contra possi-
dētē titulo & bona fidē, de quo per Fe-
lynym remissiuè ibidem ver. dum sub-
dit. Et est communis opinio, vt per Inno.

in

DE MUTVIS PETITIONIBVS.

in cap. sæpe. de restit. spoliat. verfic. Imò
plus & Host. colum. 2. & Abb. nume. 18.
Idem Abb. in c. cum ad sedem. nume. 25.
eod. Anch. in consil. 42. Et hæc opinio ap-
probatur a Doctorib. iuris ciuili: vt per
Aret. in §. quadrupli. nume. 32. insti. de a-
ctio. Alexan. in l. rem quæ nobis. nume.
19. ff. de acquiren. possess. & Iason ibid.
nume. 19. & idem Alex. in consil. 6. nume.
4. volum. 3.

Et procedit pro quacunque re laicorum: vt
per Ias. in d. l. rem quæ. nu. 29. vbi omnes
concordantes allegat.

DE EXCEPTIONIBVS PRAE- IUDICIALIBVS.

49 **I**n exceptionibus autem præiudicali-
bus: quia probata exceptione principa-
lis quæstio perimitur, ante est cognoscen-
dum de exceptione, puta si mulier petat
maritum, qui proponit esse consanguini-
tatem, quam restituatur vir. c. 1. de ordine
cognit.

Et idem si quis petit hæreditatem, & oppo-
nitur de natalibus: quia prius exceptio
natalium terminari debet. cap. 3. eod. de
ord. cognit.

Nam tali casu causa transfertur ad iudicem
ecclesiasticum. c. 5. qui filii sint legit.

Nec ecclesia cognoscit de causa ciuili, sed
an quis sit de legitimo matrimonio. c. 7.
qui filii sint legit.

Et quando quæstio spoli in modum exce-
ptionis tantum proponitur, prius proba-
tio super spolio admittitur. c. 2. §. sed quo-
niam. de ord. cognit.

Ille autem, qui excipit, non intelligitur fate-
ri intentionem actoris. cap. cum uenera-
bilis. de exceptio. & l. non utique. ff. eo-
dem titul.

50 **I**mò non tenetur reus probare exceptio-
nem, nisi probata intentione actoris. l. si
quidem. C. de except. & ibi Cy. & Sal. qui
dat modum probandi exceptionem pu-
blicato processu.

51 **E**t econuerso, actor non tenetur proba-
re replicationem, nisi reus probauerit ex-
ceptionem. Are. post alios, quos allegat,
inst. de replicationib. nu. 10.

DE MUTVIS PETITIONIBVS.

52 **S**ed quia reus aliquādo se defendit acto-
rem recōueniendo post exceptiones, de
hac re aliqua dici possunt.

Nam actor cogitur eum habere iudicē con-
tra se in eodem iudicio, cuius in agendo
obseruat arbitrium cap. accusatores. ver-
fic. cuius, 3. quæst. 8. & cap. 3. de rescrip-
in sexto.

Quo casu iudex auditis partibus concordia
vel iudicio negotium vtriusque termina-
bit. c. 1. de mutuis petio.

Et modus procedēdi datus per rescriptum,
vt puta appellatione remota in cā princi-
pali seruatur etiam in causa reconuentionio-
nis. c. fi. de mut. pet. Sed coram arbitro re-
conuentionio locum non habet, c. cum dile-
ctus. de arbitr.

Ac etiam cessat, si conuentus coram iudice
laico reus velit recōuenire de iure patro-
natus, decimarum, matrimonii, aut alia
re spirituali: vt per Inn. in c. 1. de mutuis
petio. & latè per Marianum Socinum
ibid. num. 85.

Et similiter cessat in cōuentis criminaliter,
vt per Inn. in d. c. 1. & latè per dictum So-
cinum in 1. fallen. num. 56.

Et in depositario ex ratione cap. fin. de de-
posito, dum prohibetur compensatio, vel
deductio, & per Socinum in d. c. 1. in xi.
fallentia nu. 61.

DE RESTITVTIONE SPOL.

Omnibus supradictis proxima est materia
spolii.

53 **N**am exceptio spoliationis frequens &
asidua est: sed calumniosè nonnūquam
proponitur. Vnde statutum est in ciuili-
bus negotiis circa hanc exceptionem si
facta proponitur spoliatio ab aliō nō ab
actore, iudicem ea nō obstante procedere
debere in principali negotio. c. 1. §. sta-
tuimus. de rest. spol. in 6.

In criminalibus autem obstat exceptio fa-
cta a quocunque, sed hæc criminalis, & ci-
uili facta ab actore, intra spatium dierū
decimum quintum post diem, in quo pro-
ponitur, comprobabitur. d. §. statuimus.

Q 3 Sed

Sed cum criminaliter quis accusatur, ille intelligitur spoliatus, qui tota sua substantia vel maiori parte se per violentiam destitutum affirmat. d. c. 1. §. illum autem. de rest. spol. in 6.

In hac autem exceptione pro impedienda accusatione tempus a iudice datur, intra quod restitutionem impleret. Quod si intra tempus indultum restitutionem non petierit, & causam, cum potuerit, non ducat ad finem, non obstante exceptione hac deinceps poterit accusari. d. c. 1. §. solent autem.

STEPH. PP. Spoliato autem omnia quaecunque ablata sunt reintegrentur, ita vt omnes possessiones atque omnes fructus ante inceptam accusationem restituantur. c. nullus episcoporum 2. q. 2.

Uterius spoliatio rerum priuatarum non potest opponi agenti super ecclesiasticis. Vel e contrario agente de ecclesiasticis non opponatur de priuatis reb. d. ca. 1. §. si. de rest. spol. in 6.

Sed quia hæc materia amplissima est, de multis aliis tractandum est.

Et in primis reus audiendus non est de proprietate opponens aduersus petentem restitutionem. c. 1. de rest. spol. & renunciatio post spoliationem non valet: quia præsumitur non spontanea. cap. 2. eod. de restit. spol.

Sed si ante spoliationem renunciauit beneficio, non obstat hæc exceptio spolii. c. 3. eod. tit.

Et cum quis conquæritur apud iudicem, se vi de beneficii possessione eiectionem esse, si aduersarius dicat excipiendo eundem non canonicè institutum, de violèta prius eiectione, quàm de canonica institutione cognoscendum erit. cap. in literis. de restit. spoliat.

Item ei, qui dicit se spoliatum, vel vi, aut clam possessionem amisisse, non obstat exceptio criminis, sed prius debet restitui. c. item cum quis. de rest. spol. nam omnes leges ante omnia præcipiunt cuncta spoliatis, vel deiectionis facienda esse. c. omnes leges. 1. q. 2.

Et procedit etiam, si spoliatus compulsus iurauerit non repetere: quia in nefandissima causa iurauit, absoluitur a iuramento. c. 2. de iureiur.

In qua restitutione comprehenduntur fructus; quia debent restitui. cap. grauis. de rest. spol.

Nec sufficeret sententia, nisi re ipsa omnia restituantur, ita vt spoliatus vel deiectionis etiam naturalem possessionem recipiat. cap. episcopi. 3. quæst. 1. & cap. nullus. 1. q. 2. quæst. 2.

Spoliatus autem sententia iudicis ordine iuris prætermisso ante omnia restituitur. c. conquerente. de rest. spol.

Et beneficium spoliationis competit, non solum contra illum, qui spoliavit, sed et contra eum, qui mandauit spoliari, vel saltem spoliationem ratam habuit. c. cum ad sedem. §. nos. de rest. spol.

Aut recepit scienter rem inuasionem a spoliatore, cum spoliatori quasi succedat in vitium, non obstante rigore iuris ciuili. c. pen. eo. tit.

Et ulterius in odium spoliatoris statutum est; vt quauis spoliatus agat petitorio ante conclusionem in causa, & nisi renunciatum sit iudicio possessorio, possit intèr rare nouum iudicium, de recuperanda, seu adipiscenda possessione. cap. 5. de causa possess. & propr. & c. unico. §. & in spoliantis. cod. in 6.

Et nedum in prima instantia, sed etiã in appellacione. d. c. unico, in princip. de causa possess. & proprie.

Si verò renunciatum sit, vel conclusum in causa, possessorio non erit utendum. Nisi iudex hoc ipsum ex iusta causa viderit expedire; puta: quia facile arguitur inuasionis iniquitas, vel spoliato casu, vel malitia subtraxerit facultatem probandi dominium, ac aliis causis, quæ continent æquitatem, aut iustè mouerint animum iudicantis. d. c. 5. §. si verò. de causa possess. & proprie.

Sed si spoliatus agit possessorio, & petitorio simul, & probat spoliacionem, & non dominium, obtinet in possessorio; sed succumbit in petitorio. c. 3. & seq. de causa poss. & propr. & petitorium præualeat. c. 6. eo. tit.

IVL.
PP.
ET
FAB.
PP.

DE

DE CAUSA POSSESSIONIS.

54 PROBATA possessione conferendi beneficium. conseruatur in ea, pro successiua collatione saluo iure proprietatis. cap. cum olim. de causa poss. & propr.

Et est casus de episcopo & capitulo ecclesiæ cathedralis. Vincent.

Sed quantum ad faciendam electionem, quando constat eligentem existere in possessione præsentandi clericum hoc sufficit, salua quæstione super iure patronatus, c. querela. 32. de elect.

Nam etiam si beneficium confertur per habentem potestatem, exceptio renunciationis prouisa non retardat possessionem; quia tali exceptione salua collatio effectum habebit. c. post electionem. 7. de concess. præb.

Causa autem possessionis, & proprietatis sub eodè iudice terminari debet, sed contra absentem non est pronuncianum. c. 1. de causa poss. & propr.

Item si actum est possessorio, & petitorio potest iudex receptis probationibus super utroque, prius possessorium terminare. c. 2. de causa poss. & propr.

Sed hoc procedit, quando de proprietate liquere non potest; nam si liquet, utraque quæstio simul terminatur. c. significauerunt. 34. §. & nisi a deo. de testib.

Et istud est, quod dicitur in cap. cum dilectus. 6. de causa poss. & propriet. Vna sententia terminari possessorium, & petitorium, & præmittit possessorium in terminando, sed in exequendo præualeat petitorium.

Occupans autem locum, ex quo affectus vel pensio debebatur, debet locum libere relaxare: vt liberè possit percipi pensio. cap. si. de rest. spol.

Sed non competit restitutio ingresso possessionem ignorante domino, immo potest dominus cum sciuerit, eum repellere et violenter. cap. olim causam. 1. de restit. spoliat.

Cessat ulterius restitutio, quando incapax petit se restitui, vt puta laicus petit restitutionem beneficii. c. cum a deo. de rescr. &

c. ex literis. de transact.

Et in sacris ordinibus constituti non possunt habere vxores. c. 1. de clerico coniug. & ca. quemque. 23. distin. & cap. nullum. 28. distin.

Et si ductas debent dimittere, non conuenit, vt restituantur.

Ultimò ex pluribus causis cessat restitutio, quas enumerat gloss. in cap. 1. vt lite non contestata, in verbo suspectum; & Host. in summa, eod. tit. §. in casib. aurem denegatur, vbi enumerantur 23. casus, inter quos sunt multi supra enumerati.

Hæc omnia occurrunt ante litis contestationem & tamen sunt iudicia, quæ litis contestationem desiderant, & in concilio est mentio de hac litis contestatione, merito aliqua dici possunt.

DE LITIS CONTESTATIONE.

55 Et in primis ea non fit ex responsione positionibus. cap. dudum. 54. §. licet. de electio.

Nec etiam ex proposita peremptoria exceptione. c. 2. de litis contest. in 6.

Contestatio autem fit a procuratore. c. cum causam. de iuram. calum.

Aduocati etiam responsio, nisi statim reuocata fuerit, contestationem inducit. c. cum causam. §. mandamus. de appell.

Requiritur etiam litis contestatio, quando officium iudicis principaliter postulatur, non incidenter. cap. 2. de offi. iud.

VT LITE NON CONTESTATA.

REGULARITER testes non recipiuntur lite non contestata.

56 Sed hoc aliquando fallit. Nam cum ciuiler agitur, & timetur de absentia, vel morte testium, senes, & valetudinarii, & alii testes admittuntur lite non contestata. cap. quoniam frequenter. vt lite non contestata, & cap. cum olim. §. verum. 34. de testib.

Sed qui examinauit intra annum debet vel conuenire suum aduersarium, vel eidem notitiam dare de examine facto. d. cap. quo-

quoniam frequenter. §. quod si actor. Et sunt alii casus, in quibus absque litis con-
testatione possunt testes produci. d. c. quo-
niam. §. sunt & alii.

Ac alius est casus, quando fundatores eccle-
siae timent processu temporis probatio-
nis copiam deperire posse: quia citato eo,
qui praetendit ecclesiam liberam, recipi-
untur testes & publicantur c. significauit.
41. de testib.

Pendente lite nihil debet innovari, & pen-
det lis ex citatione legitima peruenta ad
partem citatam. clem. final. vt lite pen-
dente.

Quando post sententiam ille, qui appella-
uit dissipat fructus possessionis etiam li-
te pendente sequestrari poterunt dicti
fructus. cap. si. de sequestrat. possess. & fru-
ctuum. & ibi Innoc. Hof. Io. Andr. Butr.
& Abbas.

Idem in ciuili. l. Imperatores. ff. de appella-
tio. & gloss. & Doct. in l. ab executione. c.
quorum appellat.

Et si super beneficio contra possessorem, qui
triennio non possedit vna diffinitua sen-
tentia fertur, etiam si nulla dicatur, seque-
stratio per ordinarium loci fieri debet,
quam sequestrationem impediens, vel se-
questratos fructus occupans excommu-
nicatus est, at si est ex litigatoribus, cadit
a iure suo. clem. vnica, de sequestr. pos-
sess. & fructuum.

Quia autem iudicia terminantur ex proba-
tionibus de ipsis principaliter tractan-
dum est.

DE PROBATIONIBVS.

57 **P**ROBATIO fit vel instrumentis, vel iu-
reiurando, aut testib.

Et primò de instrumentis posui: quia non
debet deueniri ad iuramentum, si potest
ex instrumentis causa instrui, nec minus
eo casu adhibendi sunt testes.

Sed nomen instrumentorum latissimū est:
quia eo nomine ea omnia accipienda
sunt, quib. causa instrui potest, & ideo tā
testimonia, quam personarum instrumentor-
um loco habentur. l. i. ff. de fide instr. &
c. peruenit. 4. de testib. cogen.

Sed hoc loco intelligitur de scripturis in iu-
dicio exhibendis.

Vt autem fides adhibeatur instrumentis, re-
quiritur, quod sint authentica, nam si scri-
pturam authenticam non videmus de
exemplari nihil facere possumus. ca. r. de
fide instrum.

Scriptura verò, quæ authentica dicitur, si te-
stes descripti decesserint, nisi per manum
publicam facta fuerit, ita quod appareat
publica, aut authenticum sigillum habue-
rit, firmitatis robur non habet. c. 2. eod. de
fide instr.

Sed quando scriptura, quæ non est confecta
manu publica defenditur ex sigillo, & li-
teræ non sunt legibiles, vbi oportet legi,
vel scripturæ deletæ sunt vel enormem
patitur fracturam, non probat. cap. inter
dilectos. §. sed contra. de fide instrum. qui
tex. est clarus ad instruendum pro opposi-
tionibus faciendis.

Sed si in narratione facti abrasæ sunt literæ,
rescriptum non iudicatur falsum, nec po-
test haberi suspectum, cap. 3. de fide
instrum.

Item defectus vnus literæ non viciat, puta
se in rescripto in hac dictione spoliaue-
runt, hæc figura. o de erat cap. ex parte xi.
eod. tit. de fide instr.

Quemadmodum nec propter rasuram pau-
carum literarum in loco non suspecto re-
scriptum non probatur falsum c. si. de cri-
mine falsi.

Se autem rasura est in loco suspecto, repro-
batur. cap. cum venerabilis. de religios.
domibus.

Sed instrumentum non inspectum non po-
test argui falsitatis, & cum periculum fit
priuilegium exhibere apud sedem Apo-
stolicam, iudex faciet exhiberi in iudicio,
vel alio loco congruo, & securo cap. 4. de
fide instr.

Et in priuilegio, in quo plura capitula con-
tinentur, & super vno tantum quæstio
vertitur, statutum est presente iudice, vel
aliquibus deputatis ab ipso audiente pri-
uilegium parte contraria tantummodo
recitandum, ita tamen quod solum capi-
tulum, super quo quæstio vertitur, descri-
batur & auersæ parti copia eius fiat. cap.
contin-

contingit. §. ead.

Sed vterius instrumentum authenticum fa-
cit loci consuetudo. c. cum dilectus. §. su-
per tertio. eod. de fide instr.

Sed si instrumentum propter vetustatem,
vel aliam iustam causam exemplari pe-
tatur, & presentetur ordinario, vel dele-
gato, & repererit in nulla parte vitiatum,
si per publicam personam illud præcipi-
at exemplari, erit eiusdem autoritatis
cum originario, c. si. de fide instr.

Si verò notarius morte præuentus quædam
non perfecit instrumenta, quæ in nota
redacta fuerat ab eodem, ad petitionem
eorum, ad quos pertinet, potest notarius
autoritate iudicis ordinarii ea fideliter
in publicam formam redigere habitura
perpetuam firmitatem. cap. penult. eod.
titul.

Cum autem aliqua decretalis extrauagans,
de qua iudex merito dubitat, allegatur,
si consonat iuri communi, secundum eam
debet iudicari: quia non tam ipsius, quam
iuris communis autoritate procedere
videatur, verum si iuri communi sit deso-
na secundum ipsam non iudicet, sed supe-
riorem consulat super ea. cap. pastora-
lis. eod.

Quando autem instrumenta sunt commu-
nia, licet petuntur & si denegatur a iudi-
ce, licet appellatur. c. G. perpetuus 12. de
fid. instr.

Et ei, qui scripturas contrarias protulit in
iudicio, imputatur, cum in ipsius fuerit
potestate, quam voluerit non proferre.
c. imputari. eod. tit.

Si cautio, id est scriptura quam proponitur
indebite exposita, indeterminate loqui-
tur, actor tenetur ostendere debitum, quod
continetur in ea.

Sed si causa expressa sit confessioni factæ
in eadem statuer, nisi probetur indebite
promissum fuisse. cap. si cautio. 14. eod. de
fide instr.

Vterius quauis contractus, puta venditio
nis simpliciter scriptus sit, poterit testib.
probari, venditionem conditionalē fuisse:
quia & si sit nouum capitulum, pendet
tamen ex veteri, & probant testes, quan-
uis dixerint anni, mensis & diei, quo ven-

ditio facta fuit, minimè recordari, quan-
do constat, venditionem vnicam tantum
fuisse. Et constare dicitur saltim, cum vtra-
que pars a iudice interrogata fuisset in iu-
re de vnica venditione. Nec obstabit,
quod ipsa interrogatio facta fuisset, post-
quam a partibus esset in causa conclusum.
Cum iudex, qui vsque ad prolationem sen-
tentiae debet cuncta rimari, possit inter-
rogare de facto, quoties aliquid dubita-
tionis occurrit. cap. cum Ioannis. 10. de
fide instrum.

Sed non solum in principio litis, sed etiam
vsque ad diffinitivam sententiae calculum,
antequam sit in causa conclusum, possunt
instrumenta produci, ca. cum dilectus. de
fide instr.

Reus verò sua instrumenta edere actori non
tenetur: quia. Documenta, quæ contra
reum faciunt, nulli licitum est petere in
medium proferri c. 1. de probat.

Et singulares de vniuersitate possunt ad com-
modum vniuersitatis reprobare instru-
mentum, quod dicunt falsò confectum
nomine vniuersitatis. cap. tertio loco. de
probatio.

Fines dioecesium probantur per libros anti-
quos, vel alio meliori modo, nec non per
testes, famam, & quæcunque alia admi-
nacula. c. cum causam. 13. de proba.

Si autem allegatur extitisse instrumentum, &
esse deperditum, contenta in ipso pos-
sunt probari testibus, qui illud perlege-
runt, si deponunt de tenore, & quod erat
sine vitio. c. cum olim. de priuileg.

Nam similiter, ubi sententia diuortii non
fuit in scriptis redacta, potest probari
per testes, qui sententiae interfuerunt, & de-
positiones dictorum testium in scripturam
publicam sunt redigendæ. ca. Albericus,
43. de testib.

Item si debitum scriptum sit, solutio per te-
stes admittitur: vt perhibeant testimo-
nium pro facienda solutione, aut pro me-
moria alicui iam factæ solutionis, & pro
confessione eius, qui pecunias accepit. c.
testes. §. si debitum 3. q. 9.

Hæc autem inania & ex transitu perhibita
testimonia non valent: vt si propter aliud
quoddam opus adueniens audiuit ali-
quem

quem dicentem, se accepisse ab aliquo aurum, aut debere alicui. d. c. testes. S. hęc autem inania. 3. q. 9.

Sed scriptura iudicis, si testium adminiculo non sit fulcita, non obtinet eam firmitatem, quin possit, & debeat duorum, aut trium testium testimonia præualere c. cū a nobis. 28. de testib.

Ergo scriptura iudicis probat, donec de contrario appareat. Quemadmodum statuerit literis ordinarii, donec probetur contrarium c. post cessionem, de probat.

Credebatur vltius narratiuę in literis Patris in his, super quibus gratia fundatur. clem. literis. de probat.

Sed hęc dispositio aliquantulum mutata est in Concilio Lateranensi sub Leone X. in Decreto incipiente. Nec non constitutionem, ac dispositum debere constare, & apparere per publica instrumenta, vel documenta, alioquin tam in iudicio, quam extra illud narratiuis, & assertionibus in præiudicium tertii minimè stari, nec ex illis alicui præiudicium afferri.

Præiudicium autem scriptura sola non sufficit ad probationem debitę quantitatis. l. rationes. C. de probat. ex quo text. admittunt Doct. quod probat iunctis aliis adminiculis; vt per Ias. qui alios ciuiles & canonicas allegat, in l. admonendi. in repet. nu. 120. ff. de iureiur.

DE POSITIONIBVS.

58 **S**ED si causa non possit instrumentis instrui; potest recursus haberi ad iuramentum, & in primis ad iuramentum credulitatis; circa quod inuentę sunt positiones, quas longeuus vsus admittit ad faciliorem expeditionem litium propter partium confessiones. clem. sępe. S. & quia. de verbor. signific.

Et in istis positionibus si reus, vel procurator post præstitum iuramentum veritatis & calumnię interrogatus, & iussus à iudice respondere absque rationabili causa recuset, super iis, de quibus in iisdem positionibus interrogatus extitit, pro confessio haberi debet. c. si. de confess. in 6.

Verum si antequam respondere iussus fue-

rit, eum contumaciter absentari contigerit; tunc pro confessio haberi non debet; sed aliter est procedendum tanquam contra contumacem d. c. si. S. verum si.

Facta publicatione super positionibus diligenter actor inspicit, an extet confessio legitimè super controuersia: quia si extat, partes iudicis sunt, nisi in condemnando. l. proinde. S. fin. ff. ad l. Aquil. & c. præterea. de transf. & gl. in c. pen. circa finem. de confess.

Sed confessio potest reuocari, si per errorem facta dicitur cap. si. de confess. dummodo statim reuocetur talis confessio. cap. præterea, de testib. cogen.

Sed si post interuallum vult aliquis reuocare confessionem, non poterit proprio testimonio infirmare id, quod sua voce dilucidè testatus est c. per tuas. in fi. de probat. & l. generaliter. C. de non numerata pecunia.

Quauis autem reus positionibus respondere debeat, non tamen compellitur documenta, quę penes se haberet, exhibere. c. 1. de proba. Nisi sint communia. c. G. perpetuus. de fide instr.

59 **E**t si positionibus actor intentum habere non potest, si vult, proponet iuramentum; vt reus iuret super intentione actoris: quia manifestę turpitudinis est, & confessiois, nolle nec iurare, nec iusiurandum referre. l. manifeste. ff. de iureiuran. Nam in hoc iuramento, quod in iudicio à parte parti defertur, recusari potest licitè, & referri cap. fin. S. quis quod. de iureiuran.

Sed non licet conuento famosa actione iuramentum referre. d. c. pen. S. nec liceat.

De iusiurandi religione, quę requirantur ad iurandum, de vero iurandi vsu, de iurandi origine, de illicitis iurationibus; qui falsò iurare dicantur, & de poena huius legis transgressoribus inferenda, habetur in Compendio catechismi 3. parte in secunda ratione secundi præcepti.

DE TESTIBVS.

60 **S**ED cessante etiam hoc remedio vltimo loco actor habet recursum ad testes, quos

quos super articulis, siue capitalis producit.

Circa quos testes placuit sancto Concilio Maticensi. vt testes non conducantur pretio, & vt assumantur in testimonio, quicumque sint fideles & idonei, ac vt nullus testimonium dicat, nisi ieiunus cap. 1. de testib.

Item testes testimonium non ferant per quancunque scripturam: sed præsentibus de iis, quę nouerint, & viderunt, veraciter testimonium proferant, nec dicant de aliis causis, vel negociis testimonium, nisi sub eorum præsentia acta esse noscantur. c. testes. in prin. 3. q. 9.

Nec admittuntur testes, quos eodem tempore negotio non interfuisse constiterit. c. nihilominus. 3. q. 9.

Sed principaliter testes considerare debet, testem falsidicum tribus personis esse obnoxium primum **D E O**, cuius præsentiam contemnit, deinde iudici, cui mentiendo fallit, postremò innocenti, quem falso testimonio lædit, & vtrunque reum esse, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit, quia ille prodesse nō vult, & iste nocere desiderat. cap. 1. de crimine falsi.

Nam & ex serie gestorum testis ex suo nihil adiciat: quia totam negotii fidem partis mendacio decolorat, nihil igitur etiã, quod bonum videtur, addendum est. c. pura & simplex. 3. q. 9.

Semper tamen admonendus est aduersarius: vt ad audiendum testes veniat: quia si hoc omissum est, necesse est id, quod contra legem actum est, non habere firmitatem. c. 2. de testib.

Quia oppositio contra personas testium debet proponi, antequam examinentur, nã tantummodo in aliquibus casibus licitum est post depositionem facere oppositiones contra personas. Primus est, si iuramento affirmatur, quod ad hoc ex malitia non proceditur. Secundus si ante depositionem fuerit protestatum. Tertius si aliquis ostendere possit, quod post publicationem didicit, quod obicit in personam, c. in præsentium. 3. 1. de testib. Cæterum cum protestatur ante publicatio-

nem, non facilè creditur, si quid pro ipso dixerit. d. c. præsentium.

61 **O**ppositiones contra personas testium plerunque sunt, aut quia sit hæreticus: quia non admittitur. cap. si hæreticus. & cap. ipsa pietas. 23. q. 4. aut sit paganus. c. pagani. 2. q. 7. aut sit excommunicatus. cap. excommunicamus. S. credentes. de hæreticis.

Sed dubitatur, quando testis post iuramentum ante depositionem excommunicatur, vel econtra, si tempore iuramenti est excommunicatus: sed cum deponit absolutus, quid agendum sit.

Et in primo casu Ioan. Andr. in cap. factum. de regul. iur. in 6. quem sequitur Philipp. Franc. tenet, quod non admittitur, in secundo distinguit, an sit facta oppositio testi vel ne. Nam si non est oppositio facta, valet eius dictum.

Repelluntur etiam testes domestici cap. in literis. de testib. Sed qui comprehenduntur appellatione domestici. Spec. tractat in prima parte, titulo de teste, vers. Item excipitur, quod est domesticus, & similiter repellitur, qui habet consimilem causam c. personas. de testib.

Is, qui in prima instantia procurator fuit appellantis, in appellationis causa non recipitur in testem. c. fin. de testib. in 6.

Et generaliter quibus casibus repellantur testes, plenè per Specul. dicto titulo de teste, per totum.

Christianus contra Iudæum in testem admittitur in omnibus causis: & excommunicati sunt, qui voluerint Iudæos in hac parte præferre, cum oporteat eos subiicere christianis, & ab eis pro sola humanitate foueri. cap. iudæi. 2. 1. de testib. Et in quantum ibi dicitur, quod iudæi aduersus christianos testibus suis vti præsumant, intelligitur de facto, vt not. gloss. & Abb. in verbo præsumant. Ratio est: quia ideo Iudæi christianos accusare, vel in eos testificari non possunt: quia sicut in fide Christi suspecti sunt, ita in testimonio humano dubii habentur. cap. non potest erga. 2. q. 7.

Et idem est de paganis, vel hæreticis. c. pagani. ea. 2. q. 7.

62 In causa tamen ecclesie prælati & cleri-
ci possunt testificari, dummodo vnus, vel
duo ex illis ad agendum & respondendū
instituantur, & ii non admittantur cap.
in super. 6. de testibus.

63 Sed quia fuerunt opiniones, iurandum,
& non iurandum esse, hæc materia tracta-
tur amplè in cap. et si Christus. de iure iu-
rando: & finaliter cōcluditur, religiosos
etiam conuersos deficientibus aliis testi-
bus posse pro suo monasterio perhibere
testimonium ueritatis. d. cap. et si Chri-
stus. in fine.

Non tamen possunt eos producere in cau-
sis propriis absque iuramento, nisi à par-
tibus remittatur c. tuis quæstionib. 39. &
c. nuper. de testib.

Sed quando agitur de priuatione alicuius
de beneficio, testes, qui examinantur, de-
bent esse idonei, & oppositio contra per-
sonas debet admitti.

Et si denegetur, licitè appellatur, & facta pri-
uatione per testes non idoneos presby-
ter debet restitui. cap. ex parte. 7. de testi-
bus, etiam quod essent impetratæ literæ
pro confirmatione sententiæ priuatiuæ.
c. 7. §. mandamus. de testib.

Testes autem, contra quos crimina oppo-
nuntur, et si non sint conuicti, vel confes-
si, dummodo inde, id est ex oppositione
conuincantur, non debent admitti in te-
stimonium. c. super eo. 13. de testib.

Et testes simili morbo laborantes, si certum
sit, aut legitimè possint conuinci, in testi-
monium non admittuntur, ca. personas.
20. de testib.

64 Item testis, cui opponitur crimen, repro-
batur in criminali, & ciuili, si in ipso cri-
mine perseuerat cap. testimonium. 54. de
testib. in princ. si verò sit emendatus, &
non comitetur infamia, non est repellen-
dus in causa ciuili.

Nec etiam in criminali, quando ciuilitè a-
gitur, sed excipitur reatus periurii. d. c. te-
stimonium. §. si verò.

Si autem instituta accusatione contra ali-
quem de crimine, & conuictus extiterit,
vel confessus, vel si per exceptionem ex-
inde conuincatur, aut grauata sit eius opi-
nio pro eo, quòd aliquando tali modo re-

pulsus fuit (quanuis in hoc casu non ex-
cluderetur in causa ciuili) attamen in cri-
minali causa (licet egerit poenitentiam)
poterit remoueri. d. cap. testimonium. §.
in criminali.

Nec etiam accusatus de crimine pendente
accusatione contra ipsum admittitur ad
testificandum, nisi forte in exceptis casu-
bus; quia etiam repellitur ab accusatio-
ne, nisi prius se probauerit innocentem.
c. si. de testib.

Quæ autem sint crimina excepta, refert Ab-
bas in d. cap. fin. nume. 4. post Spec. in tit.
de accus. in fi. & sunt crimen læsæ maiesta-
tis, hæresis, & crimen simoniæ.

65 Sed non repellitur testis, qui integer de-
posuit, si contigerit post depositionem il-
lum factum esse criminofum. Nec enim
quod rectè semel factum est ex huiusmo-
di euentu postea debet infirmari: cum cul-
pandus non sit, qui idoneum in testè pro-
ducit, si eundem aliquando futurum ma-
lum non diuinauit: ut decidit Spec. in tit.
de teste. §. i. versic. quid si post datum. nu-
me. 27. & probatur. cap. factum. de regul.
iur. in 6.

Testes autem diligenter examinari debent,
& inquirendum est de singulis circumstā-
tiis, de causis, personis, loco, tempore, vi-
su, auditu, scientia, credulitate, & fama, &
cuncta plenè conscribenda sunt ca. cum
causam. 37. de testib. & ipsorum testimonium
multitudo est refrenanda, ut hincinde
quadragesimum numerum nō excedat.
d. c. cum causam. §. volentes.

66 Sed quauis testes hincinde recepti sint,
& eis ab vtraque parte renunciatum, &
attestationes etiam publicatæ: attamen
possunt testes recipi, si idonei sint super
aliis capitulis, si quæ alia probanda fue-
rint ab his, super quibus testes recepti
sunt.

Et eorum attestationes publicatæ, intelligē-
do alios capitulos, aut quòd sint noui,
aut quòd sint ex veteribus, super quibus
non sit examinatum, vel publicatæ atte-
stationes non sint, ut etiam dicit gloss. in
verbo aliis. cap. causam. 19. de testibus, &
idem in cap. cum venisset. §. quæstiones.
25. eod. tit.

Et

Et procedit etiam in causa appellationis:
cum non minus in appellationib. quàm
in principali causa subornatio sit timen-
da. clem. 2. de testib.

Si testes recipiuntur super incidenti, & pu-
blicantur hoc non obstante ab vtraque
parte testes recipiendi sunt super toto ne-
gocio, quos vtraque pars duxerit produ-
cēdos, & causa tam super principali, quàm
etiam incidenti est terminanda c. ueniēs.
38. de testib.

67 Et quia ea, quæ in capitulo aguntur, non
facile possunt, nisi per canonicos ipsos
probari, ad cautelam absoluuntur, ut vo-
cari ad testimonium liberè possint pro
vtraque parte testari d. cap. 38. §. quia ve-
rò. & gloss. ibi in verbo canonicos, circa
finem dicit, ad cautelam absolui: quia di-
cebantur excommunicati post senten-
tiam, quando probare intenditur, quan-
ti precii possessiones fuerint tempore vé-
ditionis recipiendi sunt testes, quos alter
vtraque pars duxerit producendos: si autem
pars vna ad vnum articulum produxerit
aliquos testes, quos ad alium probandum
produxit: nihilominus recipiendi sunt:
& exemplum est, si prius probasset exces-
sum deceptionis, modò probare velit
qualitatem valoris. cap. cum causam. 42.
de testibus.

68 Testis iterum est examinandus, si ita con-
fusè locutus sit, ut ex dictis eius non pos-
sit veritas declarari. cap. cum clamor. 53.
de testibus.

Imò si testis non studiosè, sed in proferen-
dò errauerit, & si incontinenti correxe-
rit, reprobari non debet. ca. præterea. de
testib. cogen.

Non tamen post publicationem, puta post
tres menses ad petitionem producentis
iterato testes debent interrogari, nisi
quando a principio super certis capitu-
lis interrogari postulasset, idque mali-
tiosè, vel negligenter fuerit prætermisū
c. per tuas. 48. de testib.

69 Testes super dilatoria tantum inducti su-
per principali non debent audiri, nec co-
gi testimonium dicere: quia deponerent
non iurari.

Secus si inducentur ad peremptoriam pro-

bandam ab alterutra partium: quia si re-
liqua pars petierit super principali eos
etiam deponere, & ut cogantur super to-
to negotio sacramento dicere verita-
tem, ad id sunt sine dubitatione cogendi:
nisi forte sufficiens productio testimonium su-
per principali iam facta fuerit, vel renun-
ciatum testimonibus, vel depositiones testimonium
fuerint publicatæ. cap. de testibus. 29. de
testibus.

70 Si testes actoris & rei contraria depo-
nant, ad multitudinem solum respicere
non oportet, sed ad testimonium qualitatem,
quibus potius lux veritatis assistat, ex qui-
bus motum animi sui conuenit iudicem
informare: si autem sunt eiusdem hone-
statis præfertur numerus si pars minor est
præminentis præferenda est maiori nu-
mero. ca. in nostra 32. de testib. præferun-
tur etiā, qui aptiora negotio & vero pro-
ximiora deduxerint cap. licet causam. §.
ex præmissis, de proba.

Ex attestationibus etiam in vno iudicio re-
ceptis ab aliis iudicibus causa termina-
tur ex eis. c. causam. x. 1. de testib.

71 Et similiter si tres arbitri processissent in
causa ut productis testimonibus, & depositio-
nibus publicatis arbitrium proferre de-
beret, & vnus mortuus sit, & alius Archie-
piscopus electus fuerit distans a partibus
per 12. dietas, arbitrium expirat: sed cau-
sa delegata a sede Apostolica ad instan-
tiam vnius partis iuxta acta huiusmodi
terminari debet. Optione reseruata alte-
ri parti, ut vel recipiat depositiones eorū
testimonium productorū contra eos, qui su-
persunt, vel eas respuens consentiat: ut
iidem testes examinati coram arbitris
iterum admittantur. Saluo iure quod in
vtraque casu eidem parti competit tam
in personas testimonium, quàm in dicta testiū
c. presentata. 50. de testib.

72 Testes vltorius recipiuntur contra perso-
nas productorū super principali nego-
cio, quos partes duxerint producendos:
ac etiam admittitur reprobatio istorum
ab vna, vel vtraque parte: ita tamē, quòd
non liceat partibus vltra aspirare ad re-
probationes testimonium, ne si producendi
quartos contra tertios ac deinceps licen-

R tia

ria tribueretur, negotium ^{di}utius prote-
lari contingat c. licet. 49. de testib.

Datur tamen in casibus expressis ca. penul.
eo. & assignato termino ad probandum
vtrique parti, deberet inducere testes tã
in personas testium, quàm super nego-
cio principali. c. licet causam. in princ. de
probationib.

73 Sed exceptio, quòd testes corrupti falsa
dixissent, potest opponi, nò solu ante;
sed etiam post sententiam: facultate ta-
men alteri parte concessa reprobandi te-
stes super exceptione productos. d. cap. li-
cet causam. §. post hoc.

74 Sed hæc exceptio non est probata pro-
bãdo solum de corruptione testium, si de
falsitate penitus nihil dicitur. d. cap. licet
causam. §. ibidem quoque.

DE TESTIBVS COGENDIS.

75 **VLTERRIVS** in causa ciuili testes monè-
di & inducendi sunt ad testificandum, &
si se subtrahunt odio, vel gratia, vel timo-
re compelluntur cap. 1. & 3. de testibus
cogendis.

76 Et si sunt clerici, compelluntur pœna su-
spicionis ab officio & beneficio, & si nec
sic venerint, debent formidare senten-
tiã excommunicationis, & depositionis,
c. 2. de testib. cogen.

Sed in causa laicorum clerici cogi non de-
bent. c. quamquam. 13. q. 2.

77 Laici autem in criminali non admittun-
tur contra clericos, quemadmodum etiã
repelluntur ab accusatione, nisi prose-
quantur suam, vel suorum iniuriam, &
hoc casu admittuntur ad accusandum tã-
tum. c. de cætero. 14. de testib.

78 Testes etiam admonendi & compellen-
di sunt in causa criminali cap. 4. & 5. inci-
piunt, peruenit. de testib. cogend. Intelli-
gendo tamen, quòd ad cap. 4. quando ma-
litosè testes accusatori subtrahuntur ab
accusato, & quòd ad cap. quintum, quan-
do querelã est pro enormi & intolerabi-
li iniuriã facta a laicis clerico, & aliter
probari non potest: quia istis cessantibus
non coguntur testes deponere in crimi-
nalibus cap. dilectorum. 10. de testib. co-

gend. Nam ibi dicitur, testes, qui fuerint
nominati, cogatis veritati & testimo-
nium perhibere, præterquam super cri-
minibus.

79 Coguntur etiam testes deponere in cau-
sa super consanguinitate c. cæterum. 6. de
testib. cogen.

80 Ac similiter super electione, quando in-
quiritur tam de fama, quàm de falsitate
electionis factæ a maiori & saniori parte
capituli. c. super his. 8. eod.

Idem quando opponitur, falsas literas a Se-
de Apostolica reportatas c. cum contra.
9. de testib. cogen.

81 Ac ad detegendam veritatem coniura-
tionis clericorum contra episcopum so-
cii criminis coguntur deponere, etiam iu-
rati in coniuratione data absolutione il-
lis, quibus pars vti velit, cap. fin. eod. de
testib. cogen.

82 Sed socius criminis in simonia facta nò
potest testificari in illo crimine, & ideo
vnus testis cum illo socio criminis non
sufficit. Imò sententia ex illa testificatio-
ne promulgata declaratur nulla. cap. ve-
niens. de testib.

Mediatores tamen, per quos scœlus simo-
niæ plerunque committitur, ad testimo-
nium contra scœleris eiusdem auctores
in detestationem criminis admittuntur,
si nò agatur criminaliter, sed ciuilitur, &
emolumentum exinde non fuerit affec-
tum. c. 1. de testib. in 6.

83 Et quanuis sint aliqui iuramento adstri-
cti, quòd testimonium, consilium, & auxi-
lium contra aliquem non præberent, si
postea fuerint examinati, & dubitetur,
quòd non sint dicta eorum publicanda,
rescriptum est, quòd si testibus renuncia-
tum non est, non est postponendum reci-
pere in testimonium istos sit iuratos, ac
alios idoneos, si necesse fuerit ca. insinua-
uit. 18. de testib.

Et quòd iuramentum non obstet, habetur
in cap. constitutis. 45. §. illos autem. eod.
de testibus: quia ibi dicitur. Ille ostendit
se iniquam causam fouere, & experiri de-
bet iudicis auctoritatem elusam, qui de-
fensionem subtrahit aduersario.

84 Sed quãdo testimonium mulieris requi-
ritur,

ritur, cum honestas ipsa, ac naturalis pu-
dor prohibeat virorum cœtibus eas im-
misceri, quacunq̃ auctoritate testimo-
nii fiendi causa, non poterit euocari, vel
trahi in iudicium, sed tabellio ad eam
mittendus est. c. 2. de iud. in 6.

85 Cum in iudicio finium regundorum u-
traque persona vicem duorum habeat,
hincinde testes induci possunt ad cogni-
tionem iudicis instruendam: & si amba-
rum partium testes sint æquè idonei pos-
sessoris testes præferuntur. cap. 4. de pro-
bationib.

86 Sed in omnibus causis regulariter ultra
tertiam productionem non producun-
tur testes, & super dictis testium, cum fue-
rint publicata, potest disputari. c. in cau-
sis. 15. de testib.

Sed petita quarta productio conceditur, ni-
si iudices eam negauerint pro eo, quòd
voluerint effrenatam multitudinem te-
stium refrenare. c. significauerunt. §. man-
damus. de testib.

87 Sed publicatis attestationibus alii testes
produci non possunt regulariter. clem. 2.
de testib. & hoc fallit in multis casibus, vt
no. gloss. in d. clem. 2. in uerbo produce-
re, vbi est additio, quæ allegat Anch. po-
nentem. 13. casus, in quibus licet super eis-
dem articulis testes recipere attestationi-
bus publicatis.

88 Publicatis autem testibus, quando agi-
tur de vsuris, si de sortis quantitate non
liquet, quanuis de obligatione pignoris
confiterit, & iudici expedire uidebitur,
quòd exigatur a partibus iuramentum
de veritate dicenda; cum ex fama quasi
notorium sit ex terra pignoris titulo ob-
ligata creditorem sortem, & amplius per-
cepisse, ne iustitia occultata uideatur de-
fectu huiusmodi iuramenti partes cogun-
tur præstare iuramentum ueritatis ap-
pellatione remota. c. ex literis. 32. de iu-
reiurando.

89 Sanè si actor omnino in probatione de-
fecerit, reus debet, etsi nihil præstiterit,
obtinere. Præsumptione verò faciente
pro actore iuramentum deferri potest
reo ad ostendendam suam innocentiam;
nisi iudex inspectis personarum, & cau-

sa circumstantiis videat illud iuramen-
tum actori esse deferendum. ca. fi. §. sanè
de iureiur.

Et in causa appellationis non indistinctè ip-
si appellanti (præsumptione faciēte pro
eo) deferatur iuramentum, sed tunc cum
inspectis personarum, & ipsius causæ cir-
cunctantiis id fuerit faciendum. c. fi. §. ne-
que. de testib.

Sed actor, qui plenè probauit intentionem
suam instrumentis, aut testibus, non co-
gitur iurare, & reprobatur consuetudo in
hoc contraria. c. 2. de probat.

91 In quantum autem paulò superius dictum
fuit, posse deferri iuramentum actori, est
materia iuramenti dandi in supplemen-
tum probationis, de quo quando locus
sit, & quib. personis, & pro qua causa dari
debeat, per gloss. & Abb. in d. cap. fin. §. sa-
nè. de iureiurando. Vbi etiam Abb. in vl-
timis verbis tenet, quòd iudex debet de-
ferre, etiam si pars non petat. Imò potius
dari debere non petenti: quia minus est
suspectus; Et satis intelligitur dare peti-
tus, cum in principio actor petierit sibi
iūs & iustitiam impartiri, & iudex debet
cuncta rimari, & modis omnibus labora-
re ad veritatem habendam, & ideo vs-
que ad sententiam, etiam postquam exi-
tit in causa conclusum potest interro-
gari de facto, quoties dubitationis ali-
quid occurrerit c. cum Ioannes. §. non ob-
stante. de fid. instr.

92 Sed prohibitum est omne testimonium
non modò in iudicio: sed etiam extra iu-
dicium, quòd alteri incommodum, aut
detrimentum possit afferri. Vnde libido
& consuetudo alteri detrahendi reprehē-
ditur, & multa genera mendaciorum nar-
rantur, & de incommodis mēdaciorum,
& de multis excusationibus ipsorum, itē
de officio iudicum, testium, aduocato-
rum, petitorum, & accusatorum, hæc om-
nia habentur in Catechismo, siue in com-
pendio tertia parte, circa præceptum o-
ctauum, videlicet, Nò loqueris cōtra pro-
ximum tuum falsum testimonium.

POST MATERIAM PROBATIONVM SEQUITVR DE SENTENTIA & RE IUDICATA.

- 93 Et in primis sententia contra leges, canonesve prolata licet non sit appellatione suspensa, non potest subsistere ipso iure. cap. 1. de senten. & re iud. Ea verò, quæ iuxta ecclesiasticum morem, iuste & rationabiliter fuerint definita, sententia esse Pont. roboratur cap. 4. de senten. & re iud.
- Quando sit contra leges, canonesve, habetur in c. ei qui 2. q. 6.
- 94 Si sententia mandatur executioni, & fraus interuenit, non est facultas executori de toto negotio cognoscendi, sed deferri quæstiones ad sedem Apostolicam oportebit c. 5. eod. tit. de sent. & re iud.
- 95 Sententia lata auctoritate falsorum instrumentorum non debet executioni mandari, & quoties aliqua scripta sub nomine Papæ videntur redarguenda falsitatis; nulla debet ei fides adhiberi, sed is qui præsentauit, remittendus est ad Papam c. 2. de crim. fals.
- 96 Rem autem adiudicatur possessio, non sufficit illi dari pignus. c. 6. eo. tit. de sent. & re iud.
- 97 Commissa causa appellatione remota, si sententia fertur iniqua manifestè, non debet ei dari, sed euacuari. cap. 9. eod. tit. de sent. & re iud.
- Cassata nominatione episcopi & alia præpositi a Papa, qui mandat: vt tam episcopus, quam alia personæ procederent ad ordinandum Archidiaconorum, & postea Papa de illo prouidit circumuentus: quia sententia Romani Pontificis eum aliquid fuerit surreptum, potest in melius commutari, præcipiendo mandatur plena concordia omnium, qui presentes fuerint, interueniente, ordinare curandum esse. c. cum olim. 12. de sent. & re iud.
- 98 In controuersia inter Abbatem Sancti Zenonis Veronensis prætendentis Archiepresbyterum & clericos Sancti Proculi debere sibi subiectionem, si sententia definitur, quòd vel Archiepresbyter dimitte-

ret ecclesiam, aut abbati obedientiam re promitteret, & non suspensa appellatione in rem transiit iudicatam, etiam si contra ius litigatoris lata fuisset: cum contra ius constitutionis lata non fuerit, executioni mandatur cap. cum inter uos. 13. de senten. & re iud.

Sententia diffinitiuæ licet proponatur lata contra formam mandati apostolici & pars nitatur attestationib. probare: quia tamen iudicis animus non semper ad vnam probationis speciem inclinatur, & ipsa sententia nihil continet iniquum, cumque iudici de communi partium assensu fuerit causa commissa, & ab vtraque parte post examinationem causæ fuerit requisitus, vt sententiam ferret: talis sententia confirmatur. cap. causam, quæ 14. de sent. & re iud.

99 Purgatione indicta clerico per sententiam, & ad ipsius receptionem terminum competentem puta 20. dierum, vel amplius sine contradictione recipienti, si ille veniens ad diem appellat non expressa causa appellationis, non admittitur: sed non est locus purgationi & executioni sententiæ, a cuius prolatione & purgatione iniuncta ultra decedendum dicitur effluxisse. Vnde rescriptum est, sententiam transisse in rem iudicatam: quia non appellauit, & per interpretationem iuris videtur sententiæ paruissè, nec retardatur executio sententiæ, licet regulariter detur quadrimestre tempus; quia a sedente potest arctari, & prorogari, & qui ab initio recipit terminum breuiorem, sibi imputare debet: cum videatur beneficium amplioris contempnissè. c. quòd ad consultationem. 15. de senten. & re iud.

100 Si quis allegat se absolutum a petitione de exsoluendis quinque modis frumenti per annos singulos sententia iudicis, & probare vult duorum testimonio, & testimonium quasi nudè prolatum fuerit, cum nihil dixerint de causis, quæ mouere solent animum iudicis ad sententiam proferendam. Consultus Pont. rescripsit: cum in plerisque locis, in quibus copia prudentum habetur, id moris existat, quòd omnia, quæ iudicem mouerēt,

non

non exprimantur in sententia proferentis. & ex depositionibus testium prædictorum constiterit, sententiam a iudice suo prolatam, præsumi debet omnia legitimè processisse ca. sicut nobis. 16. de sent. & re iud.

Super controuersia inter episcopum, & monasterium. c. cum latæ fuissent pro episcopo diuersæ sententiæ: & querela Oneten. ecclesiæ: introducta coram Pont. cū ex parte monasterii nihil rationabile fuerit propositum, quare sententia pro episcopo promulgata debuerit irritari. Pont. eam quantum ad monasterium confirmauit. Mandando, si appellatio pro Oneten. ecclesia rationabiliter fuerit interposita, & constiterit, nuncium destinatum fuisse ad eam prosequendam, executioni sententiæ deferatur. Ne Oneten. ecclesia circa possessionem detrimentum incurrat: Alioquin mandatur executioni sine præiudicio Oneten. ecclesia cum res inter alios acta tertio non præiudicent regulariter. cap. cum super. 17. de sent. & re iud.

101 Quæ regulæ fallit in eo, qui cum sibi primum de re aliqua actio, vel defensio competebat, sustinuit sequentem agere, ac in illo etiam, qui passus est eum, a quo causam habuit, experiri: nam istis casibus est præiudicium generatum. c. pen. eo. de senten. & re iud.

Bertholdus curiam, ad quam ius patronatus pertinebat P. pignori obligauit, & A. qui successit P. asserens ius patronatus cū vniuersitate transisse, D. præsentauit in vacante ecclesia patronatus iure existente, qui etiam fuit institutus, & habuit possessionem corporalem: sed postea idem Bertholdus præsentauit episcopo. T. clericum, qui cum non admisit. Vnde orta controuersia inter dictos D. & T. lata fuit sententia contra T. absentem, qui asserens iustam causam absentis appellationem interposuit. Et Pont. adiudicauit ecclesiam. Ita vero patrono præsentato: quia iudicem, qui pronunciauit pro D. circumuentum fuisse inuenit, nam assererat sufficienter probatum A. in possessione iuris patronatus existisse, quòd est falsum: cum

aliud non sit probatum, nisi P. & A. accepisse decem solidos, quos patronus ecclesiæ persoluebat. Ac etiam iudex dixit. T. in probatione defecisse: & tamen sufficienter probauit. Quare iudex non sufficienter recipit causam instructam, qui unius tantum partis attestations recipit cap. cum Bertholdus. 18. de senten. & re iudic.

102 In causis, quæ summi Pontifici iudicio deciduntur, & ordo iuris & vigor æquitatis est subtiliter seruandus: cum in similibus causis cæteri similiter teneantur iudicare. Nisi forte ex causa vtilitatis, & necessitatis dispensatiuè aliquid duxerit Pont. statuendum. cap. in causis. 19. eod.

In controuersia de subiectione, si per confessionem partis aduersæ constiterit, episcopum habuisse quasi possessionem in monasterio, decernitur, ipsum episcopum restituendum ad eandem. Sed si priuilegium libertatem monasterii exprimebat mandatur, restitutionem possessionis fieri cum clausula, si contra priuilegium aliquid rationabile obiceretur, & probaretur: cum autem iudices causam Pont. remisissent, & rationes episcopi efficaciores extiterint, subiectionem eidem episcopo adiudicauit.

103 Quantum ad priuilegium, si fuit in iudicio præsentatum, & sententia fertur contra illud, intelligitur reprobatur, si verò non fuit exhibitum prætextu priuilegii de nouo reperti, sententia non debet retardari cap. suborta. 21. de senten. & re iudic.

Aliquibus canonicis abbatem accusantibus de dilapidatione, periurio, simonia, & aliis.

Delegati iudices testes vtriusque partis recipientes, ammouerunt Abbatem ab administratione per sententiam, a qua extitit appellatum, & propositum eam esse reprobendam; tum quia iudices processerint lite non contestata; tum etiam quia receperunt iuramenta conspiratorum contra Abbatem: depositionibus verò minime publicatis nec ostensis ad sententiam procedere præsumserunt.

104 Sed quia de conspiratione non fuit fa-

ta plena fides, mandauit Pont. executoribus: vt se confiterentur de conspiratione, & iudices dicta eorum sequentes tatummodo (cum opposita per alios probata non essent) sententiam protulerint, vt sententiam irritarent.

105 Si verò constaret etiam conspiratores fuisse, & etiã aliqua deposuerint de his, pro quibus abbas ammotus fuit: ea tamẽ erant per alios sufficienter ostensa: processum ipsorum iudicum confirmarent. Quia licet non debuerint admitti: iuramento tamen de veritate debent recipi: vt per ipsorum dicta super aliis fides possit haberi, quæ Abbatem non contingebant, cap. cum T. & A. 22. de sentent. & re iudic.

106 In actione iniuriarum condemnato aliquo in decem solidos, & timenti notari infamia Pontif. declarauit: quia nulla fuerit, vel minima facta iniuria, illũ per prædictam sententiam non notari ca. c. 2. 3. de sentent. & re iud.

107 Duobus iudicibus diuersas sententias proferentibus: si ex iurisdictione ordinaria processerunt tenet pro reo non pro actore sententia, nisi in causa fauorabili, puta matrimonio, libertate, dote, seu testamento, si pro ipso fuerit promulgata.

108 Si verò ex delegata potestate vtraque sententia penderet ex arbitrio delegantis, quòd si ex cõpromisso, neutra debet habere vigorem. c. fi. de sen. & re iud.

Cauent ecclesiastici iudices, & prudenter attendant, vt in causarum processibus nil vendicet odium, vel fauor vsurpet, timor exulet: præmium aut expectatio premii iustitiam non auertat. Si quis autem contra conscientiam, & contra iustitiam in graua men partis alterius in iudicio quicquàm fecerit per gratiam, vel per fordes, sit suspensus ab executione officii per annum, ac condemnatus ad æstimationem litis parti, quam læserit, quòd si suspensio ne durante ingesserit se diuinis, irregularitatem incurrit, à qua nisi a Pont. poterit liberari saluis aliis constitutionibus, quæ iudicibus malè iudicantibus poenas infligunt cap. 1. de sentent. & re iud. in 6.

Abbas petiit locum de Rosellis tanquam

pertinentem ad suum monasterium iure domini, vel quasi ex largitione Regis, quam legitime non probauit. Vnde Cardin. Delegatus diligenter attendit intentionem ipsius actoris, non posse fundari ex his, quæ post litis contestationem accedunt: cum certæ causæ facta sit metio, videlicet donationis Regis, & sic non prodest donatio facta post litem contestatam, partem aduersam ab soluit. cap. 3. eod. in 6.

109 Sed ex illo tex. etiam deciditur, quòd si agit quis, vel petierit in genere nullius certæ, vel specialis causæ faciens mentionem, videlicet quia generaliter forte proposuit aliquem obnoxium esse sibi, vel rem aliquam ad se iure domini, vel quasi pertinere: tunc est inspiciendum, an cõstet de intentione actoris etiam ex accidentibus post litis contestationem: quia si constet, potest & debet iudex (etiam si appareat minus iuste à principio fore actum) suum ex inde animum informare. Quoniam etsi petitum fuerit indebitè, nõ ob hoc tamen minus valuit iudicium subsecutum, nec acta propter hoc minus valida extiterunt. Nec etiam iudex ipse cognita taliter veritate pronunciare in contrarium posset cum libera conscientia & secura. Non prodesset etiam multum reo, si tunc absolueretur; cum mox alio instituto iudicio foret meritò condemnandus. Vnde sufficere debet actori suam intentionem fundasse ex superuenienti causa; cum agit aliqua causa non expressa, quia isto casu non inspicitur accepti iudicii tempus. Et licet aliquibus curiosis (qui de iis, quæ non multum expediunt sæpe disputant) aliter forsitan appareat: vtilius tamen videtur tali compedio negocia expediri, quàm per quandam exactam subtilitatem longo dispendio prorogari: præsertim cum nonnulla pro vtilitate communi contra iuris asperitatem ex æquitatis mansuetudine tolerari noscantur. d. c. 3. §. secus. & §. sed cum est. & §. licet. de sentent. & re iud. in 6.

110 Cum scripta sententia ab vno arbitrorum, vel iudicum recitatur, habentur per inde, ac si simul esset ab omnibus recita-

ta:

ta: oportet tamẽ, vt is, qui recitat, vtatur pluráli numerò, videlicet, nos tales iudices pronunciamus cap. cum ab vno. 4. de sentent. & re iud. in 6.

In electionibus autem contrarium seruetur: quia (vt euidentius censeatur vnica & communis) est ab vno omnium vice pronuntiatio per verba singularis numeri facienda. d. c. cum ab uno. §. licet.

111 Sententia diffinitiva postquam scripta fuerit, debet a iudice recitari, non ab alio; aliàs nec nomen sententiæ meretur habere, nec ab ea necesse est appellare: Episcopo tamen propter dignitatis prærogatiuam licebit ad instar illustriũ personarum per alium recitare. cap. fin. de sentent. & re iudic. At sententia, quæ stando non sededo profertur, nullius penitus est momenti. d. c. fi. §. fin.

112 In causis pecuniariis victus victori condemnari debet, nisi sententiæ pro absente feratur. cap. 4. de poenis. Sed expensæ factæ in principali iudicio, in quo reus obtinuit, compensantur cum expensis appellationis, in qua succubuit. Guid. Papæ singulari 90.

113 In clementina finali, de sententia & re iudicata reprobatum sententia Henrici VII. Imp. contra Robertum Siciliae Regem ex pluribus causis. primò ex §. notorium, quia grandis exercitus assistens Imper. Regem ipsum persequebatur odio capitali, ac eodem odio Pisana ciuitas, vbi fuit lata sententia, & ideo non debebat comparere. §. Esto igitur, & §. nunquid. secundò citatio non arctauit; quia Rex fuit citatus extra districtum Imperii. tertio quia Pont. Regis ordinarius iudex non fuit requisitus; vt citaret eundem Regem ab Imperatoris iudicio. quarto quia licet Rex aliquas terras in feudum teneret ab Imperatore: non tamen in eis domicilium fouebat; & sic in personam (nisi ratione terrarum) nullam superioritatem habebat: quia & si illa, quæ contra Regem dicebantur, vera fuissent, non ad Imperatorem, sed ad Pontificem cognitio pertinebat. Quare procedendo contra subditum Romanæ ecclesiæ propriæ terminos potestatis excessit in messem

Pontificis mittens perperam suam fallacem: §. cum etsi, & §. cæterum. Vt igitur memorata sententia iuris caret effectu, sic auctoritate, & nomine rei careat iudicata. Quare Clemens V. ex superioritate, quam ad Imperium non est dubium habere, & potestate, in qua vacante Imperio succedit: & nihilominus ex plenitudinis potestate cõcessæ in persona beati Petri à Christo Rege Regum, & Domino dominantium, declarauit sententiam, & processum prædictos, & quicquid ex eis secutum est, vel occasione ipsorum, irritos, & inanes, nullumque debere, aut debuisse sortiri effectum §. vt igitur, & §. nec tamen colludentes in causa beneficiorum, vt compositio sequatur, & saluatur annua pensio, vt onus transeat ad successores, priuari debent beneficiis. cap. 3. de collusione detegenda.

Et concordium iuramento firmatum super damnis nõ extenditur ad expressas; quia expensæ debentur. cap. in nostra. 8. de iniuriis.

Q V A N D O S E N T E N T I A N O N

T R A N S I T I N R E M I V D I C A T A M.

LATA sententia regulariter transit in rem iudicatam post decem dies, de quo supra in cap. quòd ad consultationem, de sentent. & re iudic.

114 Sed excipiuntur aliqui casus, & vnus est in causa matrimonii, de quo in c. tenor litterarum, supra de sentent. & re iud.

Item quando sententia continet iniquitatem manifestam. c. lator presentium. supra de sentent. & re iud.

D E R E S T I T V T I O N E I N I N T E G R U M.

T E G R U M.

115 Q V A N D O verò in iure scripto iudex non potest audire partes; quia obstat res iudicata, recurritur ad remedium restitutionis in integrum, quod conceditur a Sede Apostolica, quando docetur de iure suo aliquam læsionem, vt per Rotam de cis. 384. alias 53. de appellat. in nouis; & Aegid. Belam. conclusionè 38. Sed in causis

sis beneficialibus consuevit signatura Romanæ Curie eam concedere cum clausula, dummodo constet de bono iure Oratoris, & parito iudicio, videlicet, si est possessor ille, qui petit restitutionem, dimittat possessionem, restituat fructus, & soluat expensas, vt latè per Staphil. tracta. de literis gratiæ, & iustitiæ, in parte super commissionibus. S. Dicendum. nu. 41. & 42.

Et per Octavianum Vestrium in practica Romanæ Curie, li. 8. tit. de rest. in integr. versic. in hac restitutionis specie, & vers. alia verò clausula.

Si autem ille, qui petit restitutionem, alleget paupertatem, conceditur etiam non restitutis fructibus, nec expensis cū clausula, constituto de Oratoris paupertate. Staphil. dicto loco num. 48. & Aegidius conclusione 44. & Vestrius eodem loco, versic. quòd si is. Quæ practicæ adiuuatur ex tex. in c. si. de rest. spol.

At si causa non sit beneficialis, sed ciuilis, quam vocant prophanam, non consuevit signatura concedere restitutionem; sed causam duntaxat committere iudicibus per hæc verba. Placet de restitutione prout de iure. Staph. dicto loco, num. 49. & Vestrius dicto loco, versic. quòd si non beneficiali. Et diriguntur literæ modò iudici a quo, modò iudici ad quem, secundum factorum contingentiam. Nam si peteretur restitutio in casu, vbi nullo modo fuisset appellatum, esset petenda restitutio coram iudice a quo.

Quòd si appellasset, & esset postea deserta appellatio, petenda esset a iudice ad quem vt per Vestrium eodè loco allegato, versic. quòd si appellatum.

Sed dubitatur, an sit necessaria declaratio iudicis, videlicet restitutionem concedendam esse, vel ne. Et obseruatio Dominorum de Rota est, quòd proceditur in causa appellationis, & vnica sententia terminatur rescindens & rescissorium. Nam admisso iudicis super restitutione petita, est ipsa restitutio, vt per Cassiodorum Decisione prima, vt lite pendente, latè per Ioannem Ferrarii tract. de appell. lib. 4. cap. 9. nu. 20. & seq.

DE REST. IN INTEGRVM EX ALIA CAUSA.

II 6 S B D non solum est remedium restitutionis ad appellandum, sed etiam generale in multis casibus.

Vnus est si ecclesia manifestè sit læsa de possessionibus laicis sub modico censu concessis: quia episcopo non licet ecclesiæ conditionem facere deteriore, & ecclesia iure minoris debet semper illæsa seruari, reuocatur, quòd factū est: vt ad possessionem suam redeat: prouiso tamen, vt conductor non defraudetur in sumptibus & labore, quib. reddiderit meliorem c. 1. de rest. in integr.

Item prætendente episcopo se usum fuisse possessione subiectionis monasterii inconcussè super electione fienda a iudicibus apostolicis mandatum fuit monachis: vt indicum eligerent, qui ageret & responderet in causa monasterii, nec aliquem eligerent in Abbatem, donec plenius cognosceretur de iure ipsius episcopi. Sed monachi elegerunt quidam indicum, sed etiam præsumpserunt eligere Abbatem. Quare episcopus petiit eam electionem cassari, prout iudices cassauerunt. In confirmatione autem fuit responsum, monasterium prædictum pertinere ad Romanam ecclesiam, & Pont. visis priuilegiis de hoc restituit monachos ad audientiam, non obstantè quòd procurator negligenter omisisset hæc priuilegia allegare in damnum tam Rom. Pont. quam monasterii. Electio autem facta pendente controuersia nec confirmata fuit, nec infirmata. c. 2. de in integr. restit.

Item prætendente Abbate tanto tempore pleno iure possedis si ecclesias: vt videatur in eis ius episcopale legitime præscriptisse; cum ex aduerso diceretur subduncto tempore uacationis præscriptionem non esse completam, licet utrinque sit in causa conclusum; quia tamen utraque pars probationem omisit, & utraque ecclesia utatur iure minoris, uoluit Pont. utranque esse restitutam contra reliquã ad probandum, ne alterutra pars propter

pter huiusmodi negligentiam graui iactura lædatur. c. 3. de in integr. rest.

Item in sententia diuortii lata a delegatis Apostolicis, quæ etiam fuit confirmata a iudice appellationis: si pater puellæ afferens proprio iuramento filiam ad iudicem appellationis non venisse: quia falsa literæ sub nomine Abbatis iudicis præsentatæ fuere, quibus mandabatur: vt die præfixa non veniret, sed post octo dies, & hac de causa ad sedè appellasse, & supplicauerit Pont. licet de fraude allegata non plenè probatum sit, in fauorem tamen matrimonii de benignitate canonica contra fraudem propositam supplicationem admisit, & ad audientiam restituit eam puellam pro matrimonio postulantem, ac mandatum, vt iudices in causa prioris appellationis procedentes ordine iudicario confirmarent vel infirment sententiam a primis iudicibus promulgatam. c. 4. de in integr. rest.

Item ecclesia si enormiter læditur sententia etiam Papæ, & petit beneficium restitutionis, videtur danda: tum quia successor Celestinus, ea sententia non obstante, committendo negocium, videtur beneficium restitutionis indulgisse: tum etiam quia sententia Romani Pontifici, potest in melius commutari, cum subreptum, aut erratum fuerit. Tandem delibet ratio Innocen. II. in hoc recedit: vt an data sit restitutio a Celestino, an danda contra præmissam sententiam partibus præsentibus decernatur, quarum assertio ne merita causarum pandantur, cap. 5. eod. titul.

Si super diuersis articulis inter episcopum, & monasterium lata sententia pro episcopo, procurator monasterii beneficium restitutionis in integrum postulauerit ad probandam præscriptionem, tam super articulis prænotatis, quam etiam super quibusdam decimis. Restitutio indulta fuit, sed ne per excogitatam malitiam (si cut ex præsumptionibus pluribus videbatur) effectum sententiæ in damnum episcopi contingat impediri, & monasteriū propter ipsas suspiciones diuersas ex sententiæ executione detrimentum patia-

tur, sententia fuit executata cum fideiussione Episcopi in casu succumbentiæ, de restituendis vniuersis, quæ medio tempore perceperit occasione executionis sententiæ. c. 6. de in integr. rest.

Sed ecclesia, quæ ad retractandam sententiam, vel contractum per beneficium restitutionis in integrum postulat se admitti, si quadrienni spaciū post sit lapsus, & negligenter omiserit, non est admittenda, nisi præuaricationis, vel fraudis manifestè probetur interuenisse commetum, aut aliqua causa rationabilis hoc suadeat. cap. 1. de rest. in integr. in 6.

Quòd etiã procedit, si petitur restitutio aduersus cōfessionem in iudicio à se factã, vbi verò per viam communem reuocationis erroris, quem in factò prætendit, vult aduersus suam confessionem ecclesia se iuuare, hoc quandoque poterit, donec negotium sit finitum. c. 2. de restit. in integr. lib. 6.

Ac similiter ecclesia post preëmptorium terminum non auditur de iure communi; sed succurritur ei per beneficium restitutionis in integrum cap. coram 7. de restit. in integr.

Alius casus est de duobus fratribus prætendentibus tempore minoris ætatis suasio- ne patris consensisse venditioni patris quorūdam possessionum cum patre comunium, & supplicarunt pronunciari uenditionem nullam, vel cum sint intrã tempus ad obtinendum beneficium restitutionis in integrum, ac etiam competat ipsis offerendi precium emptoribus tanquam proximioribus ex statuto municipii, restitutio conceditur, cum sint non modicè læsi. Vnde mandatur, si præmissa veritate nitatur venditionem nullam nunciari, si iuris solemnitas est omissa, vel si forsitan interuenierit, & eos læsos esse constiterit Apostolica auctoritate restituendos esse. cap. 8. de in integrum rest.

Causa autem restitutionis in integrum postulanda est coram iudicibus ordinariis administrationem habentibus, vel delegatis ab eis, & ab eis tractari poterit, & finiri, siue ipsis specialiter sit commissã, siue incidat in causa generaliter commissa:

sa: ab ordinario verò administrationem non habente, vel à delegato peti non debet, nisi veniat incidere in causa. c. pen. de in integr. restit.

Beneficio restitutionis in integrum ecclesiæ in alio iudicio denegato, restitutio (præterquam ad appellationem omisfam) videtur eidem ecclesiæ posse denegari, nisi nouis defensionibus ad huiusmodi beneficium sit admittenda. cap. fin. de in integ. restit.

DE ARBITRIS.

117 **S**ed quia sententia profertur etiã ab arbitris, nec locus fuit vsque adhuc de ipfis tractare, hæc materia nunc sequetur. Arbitri dicuntur, qui nullam potestatem habentes consensu litigantium in iudices eliguntur, ut eorum sententiæ stetur cap. a iudicibus, ver. arbitrarii 2. q. 6. & procedit hoc etiam, quòd sit iudex ordinarius, vel delegatus. d. c. a iudicibus in prin. Eligitur aut unus arbiter, aut tres, ut si tres sint electi, partes aut omnium sequantur sententiam, aut duorum. c. 1. de arbitr. Et si ex tribus arbitris te duo in decem, & tertius in quinque condemnet, debet sententia prævalere duorum, licet cum vnus in quindecim, alius in decem, tertius verò in quinque pronunciant, illius qui dixit de summa minori (cũ in illa eos concordēs existant) sententia efficax sit. c. 1. eod. in 6.

Quando autem ex tribus arbitris vnus non lit interesse negotio cessante impedimento legitimo, duo procedere possunt liberè, & diffinitè, malitiosa, seu voluntaria illius absentia nõ obstante, sicut possent illo præsentē, & non volente in unam sententiam concordare. cap. 2. de arb. in 6. Sed multi excluduntur ab officio; nam seruus non potest esse arbiter, l. Pedius. §. in seruum. ff. de arb. Monachus similiter prohibetur, de quo per Cardin. Zabarel. in clemen. 2. de rescript. qd. 19. & 20. Ratio est: quia ad hos quies, oratio, & manuum labor, non causarum spectat cognitio. cap. in præsentia, & cap. monaci. 16. quæst. 1. & cap. nunquam, de

consecr. dist. 5.

Prohibentur etiam hæretici. l. quoniam. c. de hæreticis.

Et excommunicati. cap. ad probandum, de re iudicata, & cap. cum excommunicato. 11. q. 3.

Ac alij prohibentur, de quibus per Ioan. Bap. Perus. in tract. de arb. li. 4. c. 9.

Fuit factum compromissum in Reginam Francorum, & ipsa arbitrium promulgauit, & Innocen. III. rescripsit, arbitrium, sicut prouidè latum est, & ab utraque parte receptum, compellendas partes ad illud obseruandam appellatione postposita: quia in Gallia præcellentes foeminae in subditos suos ordinariam iurisdictionem habent ex consuetudine approbata, quæ pro lege habetur, non obstantibus regulis iuris ciuilibus. cap. dilecti. 4. de arbitr.

Episcopus autem, & presbyteri sæculares possunt esse arbitri; quia est officium charitatis, Io. Bap. Perus. in d. tract. de arbitr. lib. 4. cap. 4.

Laicus verò de re spiritali arbiter non assumitur. cap. contingit. 8. de arb.

Sed si à duobus laicis, & uno clerico sententia profertur, valet dicta sententia. c. per tuas. 9. in fi. de arb.

Sed arbiter assumptus in patrimoniali causa clerici non potest decimam ecclesiæ adiudicare possidendam etiam ad uitam clerici; quia posset esse perniciosum ecclesiæ. c. peruenit. 3. de arb.

Et in causa restitutionis in integrum matrimonij, liberalis, vel criminalis arbiter nequit assummi. c. si. circa fi. de in integr. restitutione.

Nec compromissum valet contra libertatē monasterij; quia sine licentia Ro. Põr. renuciare priuilegiis libertatis nõ possit. c. cum tempore. 5. de arb.

Arbitri verò iudicare non possunt, nisi de his tantum, super quibus in eos extiterit compromissum. cap. cum dilectè. 6. de arbitris.

Et qui per arbitrum tenetur eligere Rectorem hospitalis cum consilio familiæ, alio modo eligere non potest, sed habito consilio, & tractatu liberè potest eligere dum

taxat

taxat idoneum, siue cõcordet, siue discordet familia. c. cum olim 7. de arb.

Item arbiter assumptus super discordiis exortis post rem iudicatam non potest per suum arbitrium sententiam immutare, etiam si ad componendum inter partes mandatum acceperit a Papa cap. exposita. x. de arb.

Sed non valet compromissum in duos hoc adiecto, vt in casu discordiæ iidem arbitri tertium adderent, cum legali prouisione statutum sit, compromissum de incerta persona in arbitrum assumenda non ualere. cap. innotuit, 12. eod. legalis prouiso est, in litem si vnus. §. si in duos. ff. de arbitr.

Valet tamen cõpromissum sub poena, quòd arbitrio, seu ordinationi arbitri stabitur, vel duorum mediatorum, quos iidem su per hoc deputent, præcisè parerent. c. cū à nobis. 13. de arb.

Mandat Papa presbyterum absolui à iuramento, quo exulans, & paupertate detentus se astrinxit arbitrium duorum clericorum suscipere, & seruare si illi clerici cognouerint se nequiter arbitratos, vel si arbitrium sit æquitate subnixum vtraque partem compellendam appellatione cessante ad obseruantiam arbitrii. c. nõ siue. 2. de arb.

Finiantur arbitria lapsu temporis. c. de causis, de offic. deleg.

Deinde prælatione sententiæ. l. quòd tamē. ff. de arb.

Tertiò morte arbitri.

Item morte litigatoris; quia compromissum non extenditur in compromittentis hæredes, si de ipsis ibidem non caueatur c. si. de arb.

Electis duobus H. & C. & orta controuersia compromiserunt in episcopum ordinarium, & sublato de medio H. Canonici B. elegerunt; rescripsit Papa, quòd licet arbitrium sit finitum mortuo H. prius cognoscendum de primæ electionis meritis, quàm processus fieret de secunda: nam si dictus cap. superstes ius habet, secunda electio non valet. cap. ex parte 10. de arbitr.

DE APPELLATIONIBVS.

118 **A**ppellatur aut extrajudicialiter, aut in iudicio; extrajudicialiter, quando aliquis appellat ante litis ingressum ab aliquo grauamine, vt puta, ab electionibus, postulationibus, & similibus, de qua in c. concertatio ni, de appell. in 6.

119 In iudicio appellatur aut ante sententiam, aut post sententiam: de quibus in c. cum sit Romana, in prin. 5. de appell.

120 Et in hac appellatione ante sententiam debet appellans causam in scriptis allegare, & Apostolos petere, & sibi a iudice exhiberi. c. 1. in prin. de appell. in 6.

Et rationalis causa debet esse, & non potest exequi nisi expressa, clemen. unica, de appell.

Sed valet appellatio in scriptis porrecta licet coram iudice non legatur. c. appellatio. 9. de appell. in 6.

Petendi autem sunt intra triginta dies, & petenti intra dictum tempus a iudice exhiberi debent, aliàs præsumitur appellationi suæ renunciaffe, etiam si vadat, aut mittat ad appellationem prosequendam cap. ab eo. 6. de appell. in 6. & clem. quauis. §. uerum, de appell. Et similiter si iudex responderit, se daturum intra iuris terminum, si appellans intra dictum terminum congruo loco, & tempore instanter & sæpius saltem uno contextu non petat, renunciaffe appellationi intelligitur. d. clemen. quauis. §. similiter. Quia quauis rigor iuris exposcat, eum, qui appellat, debere Apostolos petere congruo loco & tempore sæpius & instantius: tam en sufficit simul vno contextu instanter & sæpius postulare. d. clemen. quauis. in princip.

Apostoli autem sunt requirendi vt super appellatione, ac eius causa instructio facilius in processu habeatur. c. vt super. 4. de appell. in 6.

Si verò iudex non exhibuerit, ex tunc, si forte procedat (nisi appellationi renunciatum fuerit) inualidus & irritus sit processus. d. c. 4. §. si verò.

Si autem negligit dare, ex tunc appellans profectus.

prosequi potest appellationem, ac si expressè Apostoli denegati fuissent. d. cle. quauis. §. quod si iudex. de appell.

Si autem negetur per appellationem negotium deuolutum, non inhibebit iudex appellationis, iudicem principalis causæ procedere, nisi prius de deuolutione constiterit cap. Romana, §. si verò de appell. in sexto.

Quod si obiiciatur, non ex legitima causa appellatum esse, iudex superior inferiori inhibere non potest, antequam recipiat appellationem. d. cap. Romana §. quod si obiiciatur.

Et in appellatione clericorum à sententia episcopi iudex ad quem non ante appellationem admittet, quam sibi constiterit eam vel grauamine, vel iniusta condemnatione porrectam, alioquin appellantes remittit ad episcopum appellatione remota eius arbitrio parituros. c. cum in ecclesia. 38. de appell.

Sed iudex a quo citare non potest appellatorem ad probandam causam, sed bene potest citare ad videndum reuocari grauamē, quo facto in negotio principali procedere potest. c. si a iudice. de appellat. in sexto.

Sed cum appellationibus friuolis nec iustitia deferat, nec sit a iudice deferendum superior de ipsa cognoscens causam ad priorem iudicem sine difficultate remittat, eadem die cōdemnationem, faciens expensarum. cap. cum appellationibus. §. de appell. in 6.

Si verò iudex inferior admittat appellationem, licet tam appellatio, quam ipsius iudicis delatio, siue admissio à superiore valeat refutari, quia tamen iudex ipse inferior quantum in se fuit, à se iurisdictionem, abdicauit appellationi deferens minus iustè: quia videlicet esset friuola, totius causæ decisio in superioris est potestate transfusa, nec est illi causa de necessitate ulterius remittenda, d. cap. cum appellationibus. §. si verò iudex. de appellat. in 6.

Debet tamen appellans allegare talem causam, quæ si esset vera, reputaretur legitima, de qua materia in cap. ut debitus ho-

nor. 59. & cap. cum speciali. §. porrò, 61. de appellat.

Sed quia eadem materia in Concilio habetur Sess. 13. c. 1. hic non repeto.

Sed non sufficit probare ex allegata causa appellasse, si non probetur apud iudicem ad quem esse veram, nisi non fuisset admissus a iudice a quo, dum se offerebat probaturum. cap. interposita 70. in prin. de appellatio. nam appellanti ab interlocutoria vel à grauamine iudicis non licet alias causas prosequi, quam in appellatione sua nominatim duntaxat expressas: nec processus primi iudicis ex nouis, aut de nouo probandis iustificari potest, vel etiam impugnari, sed tantum ex illis, quæ acta fuerunt, vel exhibita coram ipso clem. appellanti. §. de appell.

Et in dubitatione, an noui testes recipiendi sint super questione iudicata, in qua testibus renunciatum constet vtrinque, & an receptis testibus in prima instantia possit proponi aliquid noui super questionibus iudicatis propter causam appellationis. Rescriptum est, quod si in appellationis causa noua cōtingerint emergere capitula, super nouis duntaxat capitulis testes possint recipi, vel per iam receptos testes aliquid comprobare receptis iuramentis testium secundum formam solitam, quam declarat glo. ibidem in verbo iuramentis cap. fraternitatis. 17. de testib.

121 At si iudex, a quo est appellatum a grauamine, interlocutoriam reuocat, liberè potest in causa cognitione procedere, dummodo non sit ex alia causa suspectus, ne processus negotii occasione friuola retardetur c. cum cessante. 60. de appell.

122 Item si quis appellauit, & cognitio causæ non est delegata ad petitionem eiusdem appellantis, ad eum, a quo appellauit, de iure remittitur contradictione alterius partis non obstante: condemnandus tamen est in expensis aduersario. d. c. interposita. §. ille denique. de appell.

123 Causam autem appellationis extrajudicialis, sicut iudicialis intra annum à die interpositionis, vel a die illati grauaminis, vbi de futuro grauamine appellatur pro-

prosequi & finire tenetur appellans. Quod si iusto impedimento cessante non fecerit, eius appellatio erit deserta clem. 3. de appell.

Sed si tractabitur de compromisso, tempus ad prosequendam appellationem ab homine, vel a iure præfixum non currit, nisi iudex videns ex dilatione periculum præciperet in illa procedi. clem. 4. de appellat.

Appellatio generalis interposita super omni causa, quæ aduersus eum aliquo tempore possit moueri, non est admittenda. ca. 2. de appell. idem in cap. consuluit 18. de appell.

Si verò sit interposita ab aliquo iudice super omni grauamine, quod in una causa sibi possit inferri, quauis sit generalis, appellatio debet a iudice admitti. d. cap. consuluit. §. si verò. de appell.

124 Si appellans renunciat appellationi, & redit ad iudicem à quo, & iterum præterdit grauamen, non obstante prima defensione potest iterum appellare, præsertim cum ad separationem matrimonii, quod est res fauorabilis, intentio aduersarii procedat. c. directæ 39. de appell.

125 Citatus ad illos iudices, ad quorum præsentiam periculosum est ire, liberè potest appellare, etiam si in rescripto appellationis remedium sit interclusum, nisi iudices assignent locum idoneum & securum. cap. ex parte 47. de appell.

Licet appellat reus, si auditur excipiens, procuratorem actoris non habere sufficienti mandatum, vel si prius conuentus per alias literas, de quibus non fit mentio in secundis, & si ob prædictas causas, vel eorum aliquam constiterit fuisse appellatum, reuocatur in irritum, quicquid post appellationem contigerit esse factum. cap. significauit. 48. de appell.

Licet etiam appellat rei, si non audiantur petentes declarari: ut cum plures terras habeant, terra illa, super qua erat questio, ostendatur eidem c. significantibus. 49. de appell.

Licet etiam appellatur, si lite incepta contra matrem tutricem filiorum pendente iudicio transfuit ad secunda vota; & si a

actor præterdit prosequi contra eandem irritum declaratur, quicquid actum est. c. ex parte 67. de appell.

Si appellans appellationi suæ prolixum terminum si præfixerit iudex à quo, debet assignari terminus, intra quem Apostolicam sedem conuenire possit, sed & si sibi præfigat terminum congruentem, & in utroque casu appellationem non prosequatur, sententiæ Episcopi stare compellitur. c. personas. 4. de appell.

126 Appellans habet annum ad prosequendam appellationem, aut ex necessaria & euidenti causa biennium, nisi iudex à quo secundum locorum distantiam, & personarum, & negotii qualitatem reclusus tempus fuerit moderatus.

Et si intra id tempus non prosequitur, si post sententiam diffinitiuam appellauit, manet sententia, & à causa sua cecidisse videbitur, nec amplius appellans audiretur super eodem negotio.

Si autem ante sententiam, quis appellauerit, cogitur illius stare iudicio, ad quem noscitur appellasse. cap. cum sit Romana. 5. de appell.

127 Si autem per impotentiam constiterit partem appellantis omisisse, noluit Pont. præiudicium ueritati generari. c. ex ratione. 8. de appell.

Et cum interposita appellatio malitosè recepta, vel approbata non fuerit, cum constiterit legitime prouocatum esse, suas vires habebit saluis constitutionibus de termino appellationis prosequendæ præfingendo. cap. sæpe contingit. §. quod si forsitan. 44. de appell.

Item iustus metus excusat non solum si non prosequitur, sed etiam si non appellat, qui habetur pro appellante, dummodo intra tempus, quo licet prouocatur coram iudice à quo appellasse voluerit, vel si copiam ipsius habere nequiverit, in præsentia bonorum uirorum, cōtestatione super hoc proposita causas appellationis duxerit exprimendas. cap. finali, de appellatio.

Habetur etiam ex illo textu in cap. cum sit Romana posse appellari à grauamine, quoniam passim permittitur appellatio; & idem

& idem in c. super eo. 12. eod.

Sed ista facultas est restricta à Concilio Tridentino in Sess. 24. de refor. c. 20. & à Regul. Cancellariae.

128 Item si raptor sit, vel violentus detektor rei alienae, qui appellat, auditur in foro ecclesiastico; nisi forte manifestus raptor vel fornicator existat, sicut ille, quem Apostolus Paulus 2. Corint. c. 5. absentem & irrequisitum excommunicauit. d. c. cū sit Romana. S. praeerea.

Si de aliqua exceptione quaestio oriatur, & exinde appellationem fieri contingat, eidem exceptioni erit merito supersedendum, sed si principalis causa sine illa terminari non poterit, ei nihilominus supersedeatur, c. super eo. 10. de appell.

Si autem pars aduersa, de falsi suggestionem in appellationem prorupit non est sententia super hoc differenda. d. c. super eo; S. si autem. de appell.

Item appellantibus pro causis minimis, & pro quacunque leui causa non minus quam si pro maioribus fierent, est differendum c. de appellationibus. x. 1. de appell.

129 In causis ecclesiasticis, ubi appellationis remedium tollitur, sicut appellationi ita recusationi, non est aliquatenus deferendum. c. super eo. 12. eod.

Si autem intra certum tempus lis decidenda committitur, ex tunc terminus incipit currere cum iudices contingerit literas recepisse. d. c. super eo. S. fin.

Cum clerici conqueruntur se vulneratos, aut alias esse laesos, & illi, qui impetuntur, apostolicam sedem appellant, compellendi sunt intra conueniens tempus appellationem prosequi, si eorum excessus publicus non sit; nam si publicus sit & notorius appellationis obtentu non est praetermittendum, quin denunciarentur excommunicati, & debent euitari, sicut excommunicati, donec passis iniuriam satisfaciant, & cum literis episcopi Apostolico si conspectui representent. c. peruenit. 13. de appell.

Et idem habetur in cap. sequi. in casu notorio. Sed cum multa dicantur notoria, quae non sunt, prouideri debet, ne id, quod dubium est, pro notorio habeatur. c. consu-

luit. 14. S. sed cum multa. de appell. Generaliter, qui appellant ab episcopo cogendi sunt intra tempus conueniens prosequi appellationem interpositam, aut iudicio episcopi appellatione remota parere. d. cap. consuluit. 14. S. illos autem. Idem habetur in cap. ad hac 27. eo. & ca. ad aures. 33. eod. & cap. cum speciali. 61. S. porro, versicul. & tunc, eod. de appellat.

Sed si quis appellauerit ad summum Pontificem, appellationi termino non praefixit, iudex a quo non potuit terminum praefigere, ut vtraque pars esset ab appellationis prosecutione reuersa: quia non potuit Papa legem imponere. Vnde si nunciatus appellari praue nit nuncium appellantis, nec ipso expectato ad terminum legitimum impetrauit literas, & recessit mandans, quatenus si ita est, partes audire, & causam & c. cap. ex insinuatione. 50. de appell.

Quando certus terminus ab appellante, vel a iudice appellationi praefigitur prosequendae, si eo tacito appellatus literas impetrauit, ista tanquam tacita veritate non valent. Si vero non sit aliquis terminus a iudice, vel a parte praefixus, pars appellata intra terminum constitutum a lege (dummodo nimium non procurat, ut appellentem in commissione impetranda supplantet) commissionis literas poterit impetrare, quarum auctoritate in causa procedatur. Ita ut appellans cogatur agere sub iudice sic obtento. Nisi possit eum legitimè recusare. Aut si appellatus noluerit agere appellans prosequi poterit suam appellationem cap. oblata. 57. de appellat.

Superior quoque iudex si viderit ex dilatione periculum imminere, neutro prosequente ut periculum euitetur, puta in confirmatione electi, & vtraque pars velit ad annum appellationis prosecutionem differre, potest (imo debet) terminum prouide moderari, ne gregi diu desit cura pastoris. d. cap. oblata. S. superior, de appellatio. Vnde ut in electionibus malitiis occurratur, statutum est, eum, qui appellat, intra decem dies, ex quo se iurgra-

uamen appellare debere; nam postea non auditur, nisi iure communi, sed non per appellationis remedium. c. concertationi. 8. de appell. in 6.

131 Et ideo cum causa expressa appellationis contra electum rationalis non fuerit, nec coram Papa alia expressa fuerit, confirmatur electio facta, sed electus habita possessione poterit recusari, vel denunciari. c. constitutis. 46. de appell.

Diuersum seruatur cum in electione Decani 25. tum per se, tum cum episcopo medio consentire debebant, & quidam canonici vota sua in episcopum transfulerint, & episcopus cum quibusdam aliis expressè consentientibus in Archidiaconum Decanatum contulerit xi. canonicis prius appellantibus, ne quis assumetur in Decanum praeter assensum omnium.

Sed quauis appellatio deserta fuerit ex relatione Card. legati per partes illas transactam facientis; tamen peremptoriae exceptiones illorum xi. non fuerunt silentio praeterenda. Quare mandatum fuit, quatenus si constiterit Archidiaconum electum fuisse praetermissis xi. praedictis, sine quibus ne procederet in illa translatione voluntatum, ex qua nititur archidiaconus, proponitur esse actum, ei archidiacono silentium imponatur c. constitutus. 45. de appell.

Ratio decisionis potest colligi ex cap.

Electio autem facta de episcopo a primicerio cum canonicis & a plebano cum assensu cleri est confirmanda, non obstante appellatione Archidiaconi, si ipse appellationi prius factae non detulit c. constitutis. 23. de appell.

Nam generaliter non tenetur iudex, vel aduersarius deferre appellationi, cui appellans non detulit c. an sit deferendum. 42. de appell.

Possessor pluries vocem appellationis emit tens ad Papam, ne quis eum super possessione praesumeret molestare: & tamē per violentiam eiectus fuerit, debet restitui cum fructibus medio tempore perceptis in eum statum, in quo erat tempore appellationis factae. c. bona. 51. de appell.

Item si appellans turbatur in possessione, super qua fuit appellatum, si exinde quere la ad episcopum peruenit, potest illam possessionem reformare, ordine iudicario eo de quo est appellatio interposita praetermissa. capitulo cum teneamur. 17. de appell.

Sed causa non debet ad eos remitti, a quibus est appellatum, nisi partes consentiant c. accepta. 35. de appell.

Ac etiam delegatus datus cum clausula, appellatione remota, si est consanguineus impetrantis vel fuit aduocatus ipsius, in illa causa appellata, cap. postremo. 36. de appell.

Et si per rescriptum committuntur plures articuli, & in vno remouetur appellatio, intelligitur remota etiam in aliis: quia nihil interest, vtrum in hibeatur primo, an secundo medio, an in fine, ca. 2. requiris. 41. de appell.

Sed si in medio ponitur, & sunt plura negotia, se non contingentia, tantum praemissa complectur: nisi in fine literarum praedicta clausula iteretur. cap. inquisitioni. 71. eod.

Per clausulam autem, appellatione remota, non frustratoria, sed quelibet prouocatio intelligitur remoueri, quae a iure non indulgetur expressè. Sed si appellans grauatus fuit iniuste, grauamen huiusmodi per superiorem poterit emendari. ca. pastoralis. in prin. 53. de appell.

132 Item cum causa committitur, appellatione remota, & aduersa pars post citationem iter arripuit ad sedem veniendi, potest in negotio procedi secundum iuris formam, quod si ante citationem iter arripuit, non est aliquid procedendum. cap. meminimus. 9. de appell. & idem in c. ad hac. 30. eod.

133 Sed cum oppressi ad praesidium sedis recurrunt & appellatione facta iter arripiunt, aduersarii cognoscentes talem appellationem, nec accedunt ad praesentiam Papae, nec responsalem transmittunt: cum autem senserint appellantes literas reportasse, tales aduersarii prorumpunt in vocem appellationis & iter ad sedem veniendi arripiunt, & sic sollicitudinem eo-

rum, qui literas reportarunt eludūt. Deciditur non esse deferendum huic secundæ appellationi, si deprehēsi fuerint hoc facere ex fraude & malitia. Vnde Decretalis in cap. 9. supra eod. non iuuat, dum distinguitur de itinere arrepto ante, vel post citationē: quia isti secundi appellantes iter arripuerūt ante citationem priorum appellantium, & non iuuat: quia illa distinctio in cap. nōno. fuit non ad deprimendam iustitiam cuiusque, sed ad remouendum grauamen ca. suggestum. 15. de appell.

134 Et nūcii dum mittuntur ad sedem post itineris arreptionē si fuerint excommunicati: quia plus est factū ad sedem prouocare, quam verbo, & ipsis venientibus ad Romanam ecclesiam intelliguntur prouocasse, denunciātur non teneri uinculo excommunicationis cap. dilecti filii. 5. 2. eod.

Et similiter si præcedente grauamine quis submittit se & ecclesiam suam protectioni Pont. licet ex simplicitate non exprefserit verbum appellationis; tamen post talem subiectionem non debet sine causæ cognitione sententia aliqua condemnari: & quia fuit condemnatus ab episcopo, denunciatur, illam sententiam nō tenere, c. ad audientiam. 34. de appell.

135 Item plus est Romanum Pontificem, ad se aliquod reuocare negocium, quam quenquam ad eum super aliquo negotio prouocare cap. vt nostrum. 56. de appellat.

Si quis in vna causa appellauit, & appellatione pendente aliquod crimē committat, vel prius commisisse dicatur, vel modo etiam accusetur, aut conueniatur de alia re, super qua non sit appellatum, & illam perferri contingat ad audientiam iudicis à quo, in alio negotio appellauit, eum potest, si voluerit tanquam suspectū vitare, alioquin debet eius stare iudicio. Maximè si suus ordinarius iudex existet. cap. ad hæc. 6. de appellat. Idem casus quò ad standum in iudicio in ca. præterea. 22. eod. de suspitione similis casus

136 in cap. proposuit. 24. eod. Quia quantum appellans in una causa teneatur in a-

liis, in quibus non est appellatum, respondere, potest tamen illum iudicem tanquam suspectum habere. d. c. præterea.

Causa autem suspitionis proponenda est coram iudice, qui recufatur, & probanda coram arbitris. Et partes coguntur ab eodem iudice eligere eos, non valde remotos. Et si suspicio in termino competenti probata non fuerit, iudex tunc vtatur auctoritate sua, si autem probata fuerit, cogitur superfedere in causa: quia suspecti & inimici iudices esse non debent. c. requiris. §. tertio postulas. 41. de appellat.

De hoc etiam in cap. cum speciali 61. eod. vbi etiam habetur, quòd eligatur ab allegante suspitionem cum aduersario, si habet, vel cum iudice, communiter, quòd si nō possit, ipse unum, ille alium eligat, & si ille duo in vnum conuenire nequiverint, aduocant tertium, & quòd duo ex ipsis decreuerint, robur obtineat.

Et iudex, qui recufatur, statuit competens tempus arbitris electis secundum formam iuris ad finiendam causam, quo elapso si finita non fuerit, iudex ex tua in principali negotio procedere non omittat. c. legitima. 2. de appellat. in 6.

137 Si à iudice inferiori vnus appellat ad Papam, alius ad inferiorem, tenetur appellans comparere ad citationem inferioris saltim allegaturus appellationem suam, aliàs valebit processus factus à minori, nisi sciuerit appellationem interiectam ad Papam. c. si duobus. 7. de appellat.

138 Et si a ciuili iudice ad sedem fuerit appellatum, tenet appellatio in his, qui sunt temporali iurisdictioni subiecti. in aliis verò, & si de consuetudine ecclesiæ teneat, secundum iuris rigorem creditur non tenere. d. c. si duobus. §. denique. eod.

Vnde subditi in temporalibus possunt appellare ad sedem.

Et consules ciuitatis non excusantur: quia iurent super mutuis & plagiariis iudicare secundum consuetudinem ciuitatis, quæ est, vt intra 28. dies, qua iudicauerint, exequantur. Quia & iudices tenentur iudicare secundum leges, & tamè grauare partes possunt, & idem grauare possunt consules iudicantes secundum consuetudi-

consuetudinē: & in illo iuramento debet intelligi ius superioris exceptum.

Quare mandatur, vt appellationibus ad sedem interpositis deferant, alioquin compellentur censuris ecclesiasticis. c. veniens 19. de iureiur.

Si in quocunque negotio aliquis appellauerit, & eo, qui appellatus fuerit veniente, qui appellauit, venire neglexerit, si quid proprium habuerit, compensationem competentem expensarum faciat, vt hoc saltem timore territus in grauamē alterius non facile quis appellet. cap. reprehensibilis. §. si autem. 26. de appellat.

Et procedit etiam, si mittat procuratorem constitutum, nisi ad impetrandum, & cōtradendum. c. Nicolao. 64. de appellat.

Sed quia propter hoc quæstiones prorogabantur, decretum fuit; vt post præfixum terminū appellationis edicti peremptorii vires obtineat, ita ut ex tunc in absentem perinde procedatur, an si peremptorie uocatus extitisset. cap. sæpe contingit 44. de appellat.

Sed quicquid contra citationem peremptoriam posset ab absente proponi aduersus appellationem huiusmodi, potest allegari. d. c. sæpe contingit. §. quicquid.

Si quis autem terminum appellationis præueniens tacita ueritate literas impetrauerit, & careat impetratis, & pœnam contumaciæ non euadet. d. c. sæpe. §. si quis.

Causa autem appellationis coram superiore probata superior suæ iurisdictionis officium exequat. c. cum speciali. §. porro ver. causam. de appellat.

Si canonicus ad residētiam monitus appellat, statuitur sibi terminus ad appellationem prosequendam, & interim deferuntur per Vicarium de fructibus beneficii sustentandum: & si appellationem non prosequitur, vel residentiam non facit, priuatur præbenda. cap. peruenit 28. de appellat.

140 Item si canonicus appellauerit ad sedem Apostolicā Priorem, propter suas enormitates manifestas, quæ ipsum notabilem reddunt, & ipse tali appellationi deferre contempserit, cum literis ordinarii veritatem continētibus compellitur

ad sedem Apostolicam venire de tãto excessu satisfactorius, cap. de priore. 31. de appellat.

Sed Abbates, qui de aliqua publica infamia publicè resperfi sunt, aut conuicti, & deinde in communi capitulo commoniti psalationi cedere noluerint, appellandi non habent facultatem. cap. quia nos. 32. eod.

Super quærimonia de suspensione facta legato priori post appellationē, ac quia interdixit suas ecclesias, & canonicos. Si ei tanquam priori obedirent excommunicatos denunciauit. Mandat Pont. si ueritate per idoneas personas, & famam loci sollicitè inquisita inuenerint delegati, ecclesiarum concessiones factas in irritum reuocarent, nisi prior, & canonici malitiosè distulerint, quantum ad se pertinent, ordinare. c. 1. de appellat.

Abbas potest corrigere, & castigare subditum suum iuxta tenorem mandati, & institutionem ordinis non obstante appellationis remedio non introducto, vt alicui a religionis, & ordinis obseruātia exorbitanti debeat in sua nequitia patrocinium exhibere c. 3. de appellat. idem in c. reprehensibili. §. præcipue. 26. eod.

141 Presbyter prætendens, se non iure excommunicatum, appellationem emisit, & postea diuina cantauit: sed iudices delegati, licet non esset de iure excommunicatus, de facto tamen fecerunt eum absolui: sed ista absolutio non nocet: quia Pont. mandat episcopo, ne ipsum inquiet occasione diuinorum officiorum, sed ad eum statū reducat omnia, in quo erat tempore appellationis emissæ, c. ad præsentiam. 16. de appellat.

Excommunicari autem non possunt aliqui post appellationem. cap. ad hæc. 37. de appellat.

Interdictum autem, cui ante appellationem constat aliquos esse suppositos, declinari non potest. d. c. ad hæc in fi.

Excommunicatus autem, licet ante denunciationem appellet, potest tamen denunciari, & quia communio ecclesiæ denegatur, & fructus beneficii subtrahuntur c. pastoralis. §. utrum 53. de appellat.

Excommunicatus autem vel suspensus sub hac conditione, nisi Sempronio intra 20. dies satisfecerit, si medio tempore appellauit, nec soluit, obstaculum appellationis impedit sententiam ipsam. c. prætere. 40. de appell.

Cum episcopus contempserit accedere ad legatum, fuit excommunicatus, nec eum defendit appellatio; quia ea non obstante debuit ad uocationem legati venire, & præcipitur, ut vel in propria persona, vel per nuncios Apostolicos se conspectui presenteret, innocentiam suam, si potest, ostensurus. c. cum parari. 19. de appell.

142 Qui iurant, quod stabunt iudicio ecclesiæ, & postea appellant, prouidendum est, eos seruare, quod iurant, vel compellendi sunt intra quadraginta dies post appellationem iter arripere ad appellationem prosequendam. c. ad hæc 20. de appell.

In eodem casu, qui appellat causa subterfugii, antequam mandetur aliquid, quia appellationi, quæ derogat iuramento non est deferendum, sed statim erit in eadem sententiam reducendus, quæ debet firmiter obseruari, donec mandatum suscepterit, & susceptum pro posse fuerit profectum. c. quæstioni. 21. de appell.

143 Et similiter non appellatur ab eo, qui publicat excommunicationem, nec defertur tali appellationi, nisi modum excedat in exequendo, & ideo exequitur datur cum clausula, appellatione remota. Ac ulterius licet merito sit suspectus, non impeditur exequi id, quod non proprio nomine, sed Pontificis potius præcepto processit. c. nouit ille 42. de appell.

144 Quauis episcopus excommunicauerit aliquem post appellationem ad sedem, & appellans petierit a Metropolitano se restitui ad statum appellationis, videlicet absolutum: tamen ipse non potest cognoscere de his, quæ post appellationem fuerunt innouata: quia pariter deberet de appellatione cognosci, quare si præsumperit cognoscere episcopus, poterit appellare. c. sollicitudinem. in prin. de appellat.

Si uero notorium existeret, quod mandatum episcopi indiscretum fuerat, vel in-

iustum, cui non tenebatur subditus obedire, & sit liqueat euidenter potuisse subditum appellare, potest Metropolitanus declarare illum irrationabiliter excommunicatum. d. c. sollicitudinem. §. si uero.

Cum autem excommunicatus, qui appellauerat iuxta præscriptam formam coram Archiepiscopo deponit, q. contra episcopum, potest interponere partes suas; quia appellationi uideretur renunciaisse.

Sed si uerbo, vel facto protestetur, se uelle prosequi appellationem, non est audiendus tanquam aduersa perens, & sibi contrarius. d. c. sollicitudinem. §. cum autem. de appell.

Cum excommunicatio non ualeat lata post appellationem, quando appellatur ante sententiam, & post sententiam, & testes appellantis dicunt, sententiam excommunicationis latam fuisse post appellationem, testium dicta benigne interpretantur, ne reatu periurii notentur: quia utrumque esse potuit, uidelicet, & post primam appellationem, & ante secundam sententiam excommunicationis latam fuisse, sed in hoc dubio decernitur, sententiam non tenere. cap. cum tu fili. 16. de testib.

In controuersia inter episcopum, & decanum propter capturam presbiteri, quem decanus præcedebat ad se pertinere, vel ad suam iurisdictionem spectare, & sibi restitui.

Episcopus se supponens Metropolitano, ad ipsum appellauit. Decanus uero post modicum tempus interdictum promulgauit, ut præsentem dicto episcopo in ecclesia diuinis cessaretur. Sed cum partes postea die præfixo comparuissent coram officiali Senon. Decanus allegans, si ideo non detulisset appellationi: quia ille presbiter adhuc tenebatur in uinculis, & ad sedem appellasse. Sed officialis declarauit irritum interdictum decani: Pontifex autem hunc processum officialis temerarium iudicauit, cum appellatione ad sedem per Decanum interposita nil debuerit innouari: sed tamen sententiam interdicti irritam decreuit, quauis decanus se excusando & uariando dixerit ante appellationem episcopi eam prostulisse: quia

quia, appellatione episcopi interposita, procedere non debuerit ad executionem. Sententia etiam episcopi excommunicationis in decanum decernitur uiribus caruisse: quia quauis uideatur prima facie rite lata: cum sententia officialis non deberet interdictum seruari, & decanus decernendo interdictum, diuinum uideretur officium perturbare: attamen per appellationem ad sedem ex parte decani non solum principale negotium, sed etiam assessoria ad examen Pontificis referbantur. Et ideo, quauis Archiepiscopus denunciauerit Decanum euitandum: Canonici tamen Senon. qui saniori ducti consilio communica uerunt eidem ut appellationi magis ad sedem interpositæ, quam denunciationi ab episcopo factæ, deferrent, inculpabiles iudicantur. c. dilectis filiis. 55. de appell.

145 Coram iudicibus delegatis petente uana parte in statum pristinum reuocari id, quod innouatum sit post citationem, pars aduersa proposuit, quod cum lis præsertim non fuisset super negotio contestata, imploratio huiusmodi locum non habebat, adiciens diem statutum fuisse ad litigandum, & ad diem illam solum fuisse iudicium, nec potuisse iudices præuenire & partes audire, & cum hæc exceptio non esset admessa appellauit. Sed licet miserit procuratorem intra annum, qui circumuentus contra inhibitionem constituentis impetrauit literas ad iudices certa ratione suspectos propter hoc literis non est usus, imò perijt, non obstante lapsu anni ad prosequendam appellationem se admitti. Quare mandatur, quatenus se de inhibitione huiusmodi & præmissis causis appellationis, vel eorum altera constiterit, reuocato in irritum &c. usque ad attentatum in iam dicto negotio iuxta priorum literarum continentiam &c. c. significante. 69. de appell.

Si appellatio non fuit recepta a iudice, nec ab appellato approbata, sufficit appellanti. Per procuratorem ad impetrandum & contradicendum literis impetratis, licet pars altera parata sit in curia prosequi. cap. interposita. §. eidem quoque 70.

de appellatio. 146 Sed parato aliquo grauamen probare parte aduersa absente, & super hoc lite non contestata procedi licet, quauis litis contestatio facta non fuerit in negotio principali: quia cum ex hoc grauamine iniquitas iudicis arguatur, non est rigor iuris, ex quo sequi possit perplexitas, requirendus. d. cap. interposita. §. fin. de appellat.

Quando autem lis coram primis iudicibus est legitime contestata, & contingat appellari ad sedem, possunt iudices delegari reo per contumaciam absente, cum de meritis causæ liquebit, commissum sibi negotium definire, & sit non solum articulum, sed principale negotium. c. per tuas. 58. de appell.

147 Si super responsione aduocati lis fuerit contestata, & testes recepti, sed eadem die fuerit reuocata tanquam erronea, lis contestata non fuit. Unde si in appellatione partis aduersæ hoc expressum fuerit, quicquid factum est, irritum nunciatur. c. cum causam. 62. de appell.

Et idem si testes recepti sint a subdelegatis subdelegatorum: cum nisi delegatus a principe causam alii ualeat delegare. d. c. cum causam. circa fi.

148 Quauis etiam confessione partis confiteretur, ecclesiam habere certum numerum canonicorum iuramento firmatum, de quo in literis mentio non habeatur, & hæc exceptio fuerit proposita coram iudicibus, & quod extitit appellatum ab eisdem: quia tamen non constat, quod propter hanc exceptionem non admittatur, aliam uero legitimam sit appellatum. Mandatur delegatis, ut si inuenerint propter talem exceptionem appellatum fuisse, denunciarent irritum & in matrem processum executorum. ca. dilecto filio. 63. de appell.

149 A sententia bis confirmata a delegatis non licet tertio appellari. cap. sua nobis. 65. de appell.

Quando etiam appellatio per negligentiam appellantis deserta est, & si ipse appellans simul cum appellato, aut appellatus ipse per se, & principaliter prosequatur appellationem

lationem non ideo minus sententia cen-
sebitur in rem iudicatā transiisse, a qua
appellatum est clem. pen. de appell.

150 In exceptione pacti, vel præscriptio-
nis, aut alio principali negotio præiudi-
cante, vel iudicium nullum reddēte, licet
ab interlocutoria uon fuerit appellatū; si
tamen a definitiua (quę postmodum etiā
ultra decendum promulgatur) appella-
ri contingat, potest in appellationis cau-
sa ipsum grauamen licitē per iudicē emē
dari, ubi verò interlocutoria super eo
profertur, quòd non parat præiudicium
negotio principali, vel iudicium nullum
reddidit, nisi fuerit appellatum ab ea, per
appellationem interiectā grauamen il-
latum, illa interlocutoria nequaquam po-
terit reuocari. c. fi. de appell. in 6.

151 Sed cum a repulsione exceptionis per
emptorię secūdō appellaris succumbit,
in causa appellationis postmodum a defi-
nitiua emissā audiendus non est ulterius
super ea: nisi tunc ritē proposita ex eo
prius repulsa fuisset: quia proponebatur
ineptē, clem. fi. de appell.

152 Cum omissio episcopo ad Archiepisco-
pum appellatur hac exceptione proposi-
ta causa non deuoluitur c. dilectē fili. 66.
de appell.

Cum officiales episcoporum de causis co-
gnoscunt non ad episcopum, ne ab eis dē
ad se ipsos interponi appellatio videat-
ur, sed de iure ad Archiepiscopum appel-
latur. c. Romana. in prin. de appell. in 6.

153 Ab archidiaconis verò, aliisque inferio-
ribus prælati episcopo subiectis ad ipsum
non Archiepiscopum appellatur, nisi ali-
ud sit de consuetudine. d. c. Romana. S.
ab archidiaconis.

154 Cum verò aliquis ad Archiepiscopū
super aliqua causa appellat, qui in aliis
causis ordinarii sui iurisdictioni subiicia
tur, Archiepiscopus, vel officialis nequa-
quam in illis aliis impediatur iurisdic-
tionem: vt appellatē totaliter ab eiusdem
ordinarii potestate eximant. d. c. Roma-
na. S. cum uerò.

Sed ab episcopis super causis, in quib. tem-
poralem iurisdictionem exercent, ad Ar-
chiepiscopos appellari debet, nisi forte

de consuetudine, aut privilegio, siue iure
alio speciali sit appellandum ad alium. d.
c. Romana. S. debet autem.

155 Sententias verò interdicti, vel suspen-
sionis, seu excommunicationis episcopi
in appellatē promulgatas non reuo-
cent, nisi vocatis partibus, & de appella-
tione legitimē cognito. d. c. Romana. S.
sententias.

Cum autē Archiepiscopus cognouerit ap-
pellationem ante sententiam minus ra-
tionabilem extitisse, causa ad episco-
pum remittatur non postponat. d. c. Ro-
mana. S. fin.

156 Vna sententia pluribus condemnatis,
si vnus solus appellat, eius victoria iure
communi cæteris suffragatur, si commu-
ni iure inuentus, idemque negotium, &
eadem causa defensionis existat. c. pen.
de appell.

157 Sed si a duobus iudicibus, pluribusve
fuerit appellandum: quia forte eorū præ-
sentia simul haberi nō posset, licitum est
coram ipsis, vel maiori parte ipsorum ap-
pellare, & Apostolos petere separatim:
sed appellato, est intimanda appellatio,
delatio iudicium, & termini præfixio cle.
1. de appell.

158 A collatione beneficii, quam commu-
niter per episcopum & capitulum in præ-
iudicium alicuius factam esse proponi-
tur, si in ea vt prælatus interfuerit, non ad
ipsum episcopum, sed ad superiorē oportet
appellari, alias si vt canonicus inter-
fuerit in ea, potest licitē appellari ad eū-
dem. c. a collatione. 11. de appell. in 6.

An autem possit hoc vltimo casu appellari
ad legatum: quia sit ordinarius, & ipse, di-
ctum fuit in Concilio Sess. 24. de refor. c.

DE CONFIRMATIONE VTI- LI, VEL INVTILI.

QVIA post sententiam contingit peti con-
firmationem, ideo de hoc aliqua dici
possunt.

Et in primis, si quis rei litigiosę cōfirmatio-
nem petierit a sede Apostolica, potest iu-
dex de causa cognoscere, & eam sine de-
bitō terminare: sed si rem tunc pacificē
pos-

possidebat, quando confirmationem ob-
tinuit, non est licitū de quæstione postea
exorta decernere, aut definire absq; man-
dato sedis Apostolicę. c. 1. de confir. utili,
vel inutili.

159 Item de istis confirmationibus nisi no-
uum mandatum sedis procedat, aut cer-
tum sit, qui sint per falsi suggestionem eli-
cita non est iudicandum. c. 2. eod. tit.

160 In sententia a qua fuerat intra decem
dies appellatum, & tamen a iudicib. exe-
cuta, literę confirmationis non valent, si
appellatus cautē appellatē præuenit
nulla de appellatione facta mentione. nā
posteriores literę de retractanda senten-
tia priorib. derogant. Verum si in primis
literis dicatur, nullis literis veritate &
iustitię præiudicantib. vel sub alia forma
verborum, dummodo nil diceretur de li-
teris confirmationis expressē. Dicitur,
quòd primę literę tandiu suam debent
habere vigorem, donec de iniqua sentē-
tia cognitio plenior habeatur. c. 3. de con-
firm. utili, vel inutili.

Et casus habetur in cap. oblata nobis. 57. de
appellat. in principio, & in fine, ubi dicitur,
ex his igitur noueritis esse respon-
sum, quòd per posteriores non derogat-
ur prioribus legitimē impetratis, per
quas ad confirmandam sententiam vel
infirmandā præuia potest rōne procedi.

161 Ad petitionem Abbatissę volens In-
noc. III. Innouare sua priuilegia, pro par-
te episcopi fuit propositum, suam eccle-
siam in possessione ipsius monasterii per
centum annos & amplius extitisse, pro-
pter quod priuilegia, tunc non fuerunt
innouata. Sed postea a iudicibus delega-
tis pro parte episcopi petitum fuit: ut cau-
sa remitteretur discretis uiris, qui testes
reciperent contra priuilegia. Pōtif. autē
ad similitudinem testium, qui lite non
contestata examinantur, ubi est pericu-
lum iudicauit priuilegia confirmanda
quasi iam nimia vetustate consumpta:

cum essent in papyro, vt tamen nouum
ius non tribuant, sed antiquum, si quod
est, conseruetur. Sed quia ex priuilegiis
cōstat, monasterium ad Rom. Ecclesiam
pertinere Abbatissam procuratricē con-
stituit, vt procuret coram delegato, quæ
fuerint procuranda, maxime de præscri-
ptione, quæ sola centum annorum con-
tra Rom. Ecclesiam potest allegari.

Sed ne de statu monasterii diutius dubite-
tur, mandatur delegato, vt electo loco tu-
to & commodō recipiat testes pro præ-
scriptione allegata, & si probata fuerit,
monasterium adiudicetur subiectionem
episcopi: cum constet esse in sua diocesi
constitutum priuilegium innouatum cor-
rumpendo. Sed si interruptio probata sit,
episcopo perpetuum silentium impona-
tur, pronunciando monasterium perpe-
tua libertate gaudere priuilegio innoua-
to sibi resignato. c. cum dilecta. 4. de con-
fir. utili, vel inutili.

Non valet cōfirmatio, quam religiosus im-
petrauit a Papa super temporali admini-
stratione, seu Prioratu, si tacuit se regula-
rem. Si verò expressit, rescriptum præsumi-
tur falsum: quia Papa non consueuit
concedere huiusmodi confirmationem.
c. 5. & 6. eod.

162 Sententia, seu laudum contra formam
iuris, vel compromissi latū per arbitros,
licet per Papam confirmetur, sicut prou-
idē locum fuerat, & sit in forma commu-
ni, decernitur irritum & inane, c. exami-
nata. 7. eod.

163 In cōfirmatione ex certa scientia, si si-
ne prauitate prouidē facta est, nō nocet
nec minus si verbum confirmationis iux-
ta stylum Ro. Curię præcedat confirma-
tum, si veritas suffragetur, c. venerabilis.
penul. de confir. utili, vel inutili.

164 Collatio ecclesię alteri factę per lega-
tum, & per Papam confirmat ius dioce-
sani non lædit. c. fi. eod. tit.

Q V I N T A P A R S

I V R I S C A N O N I C E

DE NVPTIIS, ET GRADIBVS,

& de causis Matrimonialibus.

ONSTITVTVM est, ne consanguineas du camus vxores: quia copulatio maris & foeminae, quantum attinet ad genus humanum, seminarium est

charitatis, vt homines, quibus esset utilis, atque honestissima concordia diuersarum necessitudinum vinculis necleretur. cap. cum igitur 35. q. 1.

In Decretis Calixti Papae habetur. CALIXTIVM Primum prohibuisse matrimonia inter coniunctos, & fuit anno Domini 218. de quo in conciliis, Tomo Primo. **Aug. 2** Et sicut Apostolus quaedam consulendo ad didit, quae euangelicis praecipis non inueniuntur definita: nec tamen ab aliis Apostolis sunt repudiata, sic & ecclesia post Apostolica instituta quaedam consilia perfectionis addidit. vt puta de continentia ministrorum, de confectione mysteriorum, de celebratione officiorum, quae non sunt respuenda, sed diligenti ueneratione suscipienda. Vnde coniunctiones consanguineorum sunt fugiendae, quamuis euangelicis & apostolicis praecipis non inueniantur prohibita; quia ecclesiasticis institutionib. sunt terminata. d. cap. cum igitur, circa finem 25. q. 1.

Et qui contrahunt, sunt excommunicati ipso iure, & cum constitit Episcopo, sunt publicandi, clem. unic. de consanguini & affinitate.

ALEX. PP. II. 3 Tempore Alex. Papa I. qui fuit anno Domini 113. terminatum fuit gradus con-

sanguinitati non esse computandos secundum ius civile, in quo qualibet persona facit gradum: Sed quia nuptiae non fiunt sint duobus personis; Ideo sacri canones duos in uno gradu constituere personas. Et Ideo fratres, qui iure civili sunt in secundo gradu, secundum canones sunt in primo; & qui vii. & x. in civili canonibus quarto & quinto sunt, & sic de reliquis. cap. ad sedem apostol. 35. q. 5.

4 Prohibitiones uero de coniugio contracto in secundo & tertio genere affinitatis reuocatae fuerunt sub Innoc. III. sacro generali concilio approbante, adeo quod remanet prohibitum tantummodo primum genus affinitatis. Ac similiter in eodem Concilio prohibitio consanguinitatis, uel affinitatis copulae coniugalis quartum gradum non excedit, de consanguinitate & affinitate. c. non debet reprehensibile.

5 Ac exempla horum generum habentur in glossa ibidem.

Et quo ad primum genus facilis est intelligentia.

Nam si sunt duo fratres, aut consobrini, aut caeteri, unus ducat uxorem: illa erit affinis omnibus de cognatione mariti secundum gradum ipsorum, adeo quod si maritus moritur nemini illorum usque ad quartum gradum nubere possit.

6 Vnde quamuis dubitatum fuerint, an mortuo marito cognatio, seu affinitas contracta cum eius vxore dissoluetur, & dicitur, quod non dissoluitur: quia erunt duo in carna una, & non potest aliquis eorum propinquus uni pertinere, nisi per.

pertineat alteri, & uno defuncto in superstitite affinitas non deletur 35. q. 10. cap. fraternitatis.

7 Ab exemplo de primo genere facile colligitur declaratio secundi generis. Nam in primo genere vnica persona interuenit, & ideo successiue duobus cognatis prohibetur nubere. Sed quando interueniunt duae personae extraneae, siue coniunctae inter se, siue non: tunc uel illae personae coniunctae non impediuntur nubere duobus cognatis, uel ille extraneae inter se matrimonium contrahere. Vnde pater & filius ducunt uxores matrem & filiam, aut duo fratres matrem & filiam, aut duas sorores: quia & si mulier uel vir habeant cognatos, illi tamen sunt affines in secundo genere. Si uero sint duo, puta frater & soror, uel consobrini masculos & foemina, uidelicet Titius, qui ducat Semproniam, & Titia, quae nubat Caio, isto casu Sempronia est affinis Titiae, sed in secundo genere: quia Sempronia & Caius sunt personae extraneae, & contra Titius est affinis Caii, sed eodem secundo genere: Quare mortuis Titio & Titia: Sempronia & Caius possunt inter se nuptias contrahere.

8 Tertium genus est quando additur persona personae per carnis copulam secundo genere, ut puta Seius fuit maritus Titiae relictae fratris tui, mortua illa Titia Seius quae est tibi in secundo genere, accipit Semproniam, quae est tibi in tertio genere. Illa mortuo Seio viro suo olim non poterat copulari alicui de consanguinitate tua: cum illa eest tibi & consanguineis tuis in tertio genere: nunc permittitur absque dubio, cum in secundo genere permittatur.

9 Manifestissima ratio est, parenti illam ex parte uxoris ad uirum pertinere, seu ex parte uiri, ad uxorem: quia ipse & uxor sua sunt una caro, quocirca maritus & soror uxoris in primo gradu erunt, & uxor propinqua, cuiuscunque generis sit, ita oportet attendi, quemadmodum ipsius quoque gradus aliqua foemina propriae propinquitatis sit. c. Porro 35. q. 5.

Vxor fratris, sororisve cognatae improprie dicitur: nam uxor fratris fratilla potest

tius uocatur, & frater mariti Leuir dicitur, duorum fratrum uxores uocantur ianitrices, quasi eandem ianuam tenentes, uel per eandem ianuam intrantes. Soror uiri glossa appellatur cap. quod autem frater. 35. q. 5.

Quae nomina notanda sunt a Vincentinis propter eorum statutum de compromissis necessario fiendis inter coniunctas personas.

Affinitas igitur impedit matrimonium, & contractum dirimit, intelligendo de spiritali in baptismo & confirmatione, consanguinitate & affinitate: Item de legali cognatione, de quibus paulo inferius dicitur.

11 Edictum de matrimonio prohibitorium est: unde quia non prohibetur mutus & surdus contrahere, licite potest contrahere matrimonium. c. cum apud 23. de sponsalibus.

DE CAUSIS MATRIMONIALIBVS.

MATRIMONIALES causae aliquando incipiunt a sponsalibus, circa quae Hostiensis in summa enumerat XII. casus pro dissolutione sponsalium.

12 Primus per lapsum temporis. cap. sicut ex literis. de sponsalibus.

Secundus, per fornicationem spiritualem, id est deformitatem. c. quemadmodum. Si quod si, de iure iurando, & c. si de coniugio leproforum.

Tertius, per corporalem fornicationem d. cap. quemadmodum. Si ita si quis.

Quartus, per fornicationem spiritualem. c. non solum. 28. q. 1.

Quintus, per affinitatem superuenientem. c. cap. cum in tua. de sponsalibus, iuncto. c. ex literis, de eo qui cognouit.

Sextus, per fugum sponsi, c. de illis, & cap. Gemma, & cap. 5. de sponsalibus.

Septimus, per matrimonium subsecutum. c. si inter de sponsalibus: & idem per sponsalia de praesenti, c. sicut ex literis, de sponsalibus.

Octauus, per transitum ad religionem. c. ex publico, de conuersione coniugatorum.

Distinguitur tamen inter uotum solenne & simplex: Nam ex solenni impeditur matrimo-

matrimonium, & post uotum contractum dirimitur. cap. 1. 2. & 4. Qui clerici uel uouentes.

Simplex autem uotum impedit, sed contractum non dirimit cap. rursus. qui clerici, uel uouentes, & cap. ex parte. de conu. coniug.

Huic autem, qui uotum simplex irritum fecit, imponitur poenitentia cap. 5. & 6. qui clerici, uel uouentes.

Votum uero solenne quod sit, declaratur in cap. unico. de uoto in 6. nam est, quando est solennizatum per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam, uel tacitam factam alicui de religionibus per sedem Apostolicam approbatis. Vnde qui uotum emisit de certa religione intranda, & postea etiam in laxiorem ingreditur, licite remanet in eadem non obstante uoto tamquam simplici. c. post. 5. de regularibus in 6.

Nonus, per ætatem pupillarem. c. de illis. de sponsatione impub.

Decimus, quando de impedimento docetur per famam cap. cum in tua, de sponsalibus, & c. super eod. de consanguinitate.

Vndecimus, de consensu partium cap. 2. de sponsalibus, sed quanuis aliqua iurauerit obseruare sponsalia, monenda est non autem cogenda c. requisit. 17. de sponsal.

Duodecimus, si polluit per adulterium de sponsatam.

Tertiodecimus, occidit maritum desponsatæ, non mirum dicit Hostien. quia etiam soluuntur matrimonia, de quibus infra habetur.

Decimusquartus, si machinatio interueniat cap. 3. de eo qui duxit in matrimo.

Decimusquintus, addi potest ex conditione honesta non seruata cap. de illis iuncto cap. si. de conditionibus appositis.

Decimosexus, lepra superueniens cap. fin. de coniug. leproforum.

Quibus causibus annumerari potest casus ex cap. de illis, 1. S. mulier, de despons. impub. uidelicet solum esse sponsalia, si ex parte una sit pubes, cum ex altera sit impubes. Et in quantum ibi dicitur, mulier pubes non potest dissentire, intelligitur ita, ut iudicio ecclesiæ approbetur, sed si

contrahit cum alio, matrimonio erit ualidum, ut per gl. ibidē, & Inn. & Hostien. de quo: quia inter doctores est aliqua difficultas, decisio Rotæ. 450. alias prima despons. impub. in nouis, terminat questionem, uidelicet ualere secundum matrimonium.

Imò est tex. in ca. 1. S. item quia de despons. impub. in 6. ubi si pubes & impubes, uel duo impuberes non proximi pubertati, & in quibus ætatē malitia non suppleat, per uerba contraxerint de præsentī, ualet contractus solum ut sponsalia de futuro.

Puberes autem sunt quò ad matrimonium, ex habitu corporis concipere & generare possunt cap. 3. de desponsatione impuberum.

13 Et in Cõcilio Trident. sess. xxiiii. de ref. matrimonii cap. 3. tollitur impedimentum Iustitiæ pub. honestatis ex sponsalibus quacunque ratione inualidis: ex ualidis autē ultra primum gradum non excedit.

14 Sponsus & sponsa cum benedictionem acceperint eadem nocte pro reuerentia benedictionis in uirginitate pmaneat, pp. distinctione. 23. ca. si.

15 Sed secundæ nuptiæ non benedicuntur, imo Capellanus; qui benedicit, suspenditur ab officio & beneficio cap. 1. de secun. nup. Ratio est: quia benedictio iterari non debet cap. 3. eod.

16 Sed pudor est foeminis nuptiarum præmium non habere, quòd est partus, qui ergo non causa procreandæ sobolis, sed explendæ libidinis sibi inuicem copulantur; non tam coniuges: quod fornicarii uidentur cap. pudor. 31. q. 2.

17 Non tamen ideo nuptiæ malæ iudicantur: quòd enim præter intentionem generandi fit, non est nuptiarum malum: sed est ueniale propter nuptiarum bonum, quòd est tripartitum, fides uidelicet, proles, sacramentum cap. sicut non. omnis. eadem questione.

18 Et connubia legitima carent quide peccato: non tamen tempore illo, quo coniugales actus geruntur, præsentia Sancti spiritus dabitur. cap. connubia 32. q. 1. 1.

19 Item tempore, quo uir uxori debitum reddit uacare orationibus nõ potest, nec

de carnibus agni comedere debet: quia si panes propositionis ab his, qui uxores suas tetigerant, comedi non poterat, quanto magis ille panis, qui de cœlo descendit, denegatur. cap. scitis. 33. q. 4.

Aug. Item a coniugali complexu in sanctorum festiuitatibus est diebus ieiuniorum est abstinentum c. quotiescunque & seq. 33. q. 4.

Ambr. Et si causa procreandorum filiorum ducitur uxor non multum tempus uideatur ad ipsum usum; quia dies festi & dies processionis, & ipsa ratio conceptus & partus demonstrant his temporibus cessare usum carnis c. si causa, eadem 33. q. 4.

10. Chr. Qui in castigatione uictus dicit se agere poenitentiam, frustra hoc sermone pmittit, nisi egrediatur de cubili suo, & ieiunio cõtinentiã addat. c. qui in castigatione 33. q. 4.

GRE. Et uir cum propria vxore dormiens nisi lotus aqua ecclesiam intrare non debet. ca. pp. vir cum propria, in principio 33. q. 4.

Ea autem, quæ dicta sunt de prohibitione agni, nõ procedunt, si maritus utitur sua coniuge non cupiditate uoluptatis, captus, sed tantummodo creandorum liberorum gratia; quia siue de ingressu ecclesiæ, siue de sumendo Dominici corporis, sanguinisque agatur, suo iudicio relinquendus est; quia non est prohibendus accipere, qui in igne positus nescit ardeare d. c. uir cum propria. S. si quis uerò.

August. 20 Sed nisi ex consensu c muni coniuges orationi uacare non possunt, & ipsis poenitentia non datur. c. penul. & fin. 33. q. 4.

Idem. Continentiæ maritum habet, qui pro incontinentia uxoris debitum sibi reddere cogitur. c. secundum uerba. 33. q. 5.

Idem. 21 Mulieres uiris suis debent subesse; quia uir est caput mulieris: & Adam cum per Eua deceptus fuerit, non Eua per Adã, iustum est, ut eam in gubernationem assumat, ne iterum foemina facilitate labatur c. est ordo, & cap. hæc imago, & cap. Adam 33. q. 5.

August. 22 Fucaræ figmentis, quo uel rubicundior, uel candidior, uel uerecundior appareat, adulterina fallacia est: quia non dubitatur maritos nolle se decipi, quibus solis permittendæ sunt foemina ornari secundum ueniam, non secundum imperium.

Nam uerus ornatus, maximè christianorum, non tantum est vllus fucus mendax, uerum nec auri quidem, uestisque pompa, sed mores boni sunt. Execranda autē est superstitio ligaturarum, in quib. etiã inaures datæ à uiris in summis ex una parte auriculis suspensæ deputantur; quia non ad placendum hominibus, sed ad feruendum dæmonibus adhibentur. cap. fucaræ de consecrat. distin. 5.

Sed ut materia hæc sit plenior.

24 Vtile erit addere impedimenta, quæ dirimunt matrimonium, quorum aliqua enumerat Innocen. in cap. Iuuenis. de sponsal.

Primus, casus est, si est seruilis conditio cap. unico. 29. q. 1. & cap. 2. & finali, de coniugio seruorum.

Secundus, si erratur in persona. d. ca. unico. q. 1. uerficulo error personæ, & Nicolaus Ploue. tract. de sacram. 7. parte, ca. 3. in 4. impedimento.

Et hic ad propositum potest addi casus, in quo si alter coniugum ita locutus sit, ut alius affirmet, se non intellexisse. Nam standum est ad cõmunem uerbi intelligentiam, & cogendi erunt ambo uerba prolata in eum sensum accipere, quæ solent rectè intelligentibus generare cap. 7. de sponsal.

Item alius casus potest addi de eo, qui non habebat animum contrahendi matrimonium, & dixit, te Ioannes desponsat, cum eo nomine non uocaretur, nam tex. in ca. tua nos. de sponsal. determinat, non esse matrimonium, sed Doctores intelligunt in foro conscientie, quando desunt probationes non in foro Iudiciali, & rectè. Tertius, furor ante matrimonium. cap. dilectus de sponsal.

Quartus, impotentiam coeundi cap. quod sedem penul. uerficul. per hæc & simil. de frigidis.

Idem si uitium à natura contraxit, ut oper medicorum non possit adiuuari. cap. ex literis de frigidis.

Sed si post separationem aliam, cognouerit, uel illa, quæ arcta inuenerit aliquem,

qui sibi seras referaret, vtroque casu post penitentiam ad priora coniugia redire compellendi erunt cap. penul. vir contigit, de frigidis.

Sed qui scienter contrahunt cum impotenti, ecclesia iudicat, ut quas uiri tanquam uxores habere non possunt, habeant ut sorores cap. 4. de frigidis.

Quintus, votum solenne, ante matrimonium. cap. 4. & fin. qui clerici, uel uouentes.

Sextus, ordo sacer. ca. 1. et 2. qui clerici uel uouentes.

Ex Cōc. Urban. Septimus, alterius cultus cap. si quis Iudaeus 28. q. 1.

Sed si ex coniugibus infidelibus alter ad fidem conuersatur, remanente altero in infidelitate, conuersus poterit aliam ducere cap. fin. de conuer. infidel. & cap. quanto uer. si enim de diuortis.

Quod si conuersus ad fidem & uxor sequatur, eam recipere compelletur, ca. gaudemus, uer. si conuersus, de diuortis.

Item quia pagani plures habent foeminas, si quis conuertatur ad fidem debet primam retinere, & alias dimittere d. c. gaudemus uer. quia uero pagani.

Quando uero alter coniugum fidelium labitur in haesim, uel ad infidelium transit errorem, qui relinquitur, non potest ad secundas nuptias descendere ca. quanto de diuortis.

Quinimo si ad fidem redierit, alter separatim propria authoritate reddendus erit dicto reuerso ad fidem, & si noluerit, compelletur cap. de illa de diuortis.

Sed marito Iudaeo facto christiano & repenti filium, quem detinet mater in infidelitate manens, quia sequitur familiam patris, post triennium assignatur maxime in fauorem fidei christianae c. fin. de conuer. infidelium.

Altera innupta c. 3. & 6. de sponsa. duorum. Per uim coactus c. cum locum, & c. ad id, de sponsalibus. sed ea, quae uim patitur, pudicitiam amittere non dicitur; quia non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit ante corrupta c. re uera 32. q. 5. quia pudicitia in animo constituta non potest a uolento stupratore eripi cap. de pudicitia, eadem quaestione. Sed contra perit men-

te uirginitas: quae sunt uirgines malae carne non spiritu c. si Paulus. S. perit ergo eadem. L. 20. PP. Non tamen istae, quae in opprimuntur, debent se incontaminatis uirginibus comparare c. illae autem. 32. q. 5.

Item cum rapta non consistit matrimonium ille autem raptor non est qui consensum mulieris habuit c. 6. de raptoribus, & quam uis propter hoc fuerit in monasterio, continentiam profiteri non potest sine assensu uiri d. c. 6. S. praeterea.

Et Concilium Tridentinum sessione 24. de reformatione matrimonii c. 6. disponit, raptam separatam a raptore & in loco tuto constitutam & consentientem, illum habere in uirum posse.

Affinitas, de qua supra dictum fuit, impedit matrimonium.

Sed circa cognationem spiritualem sciendum est, quod si uir uel uxor scienter, uel ignoranter filium suum de sacro fonte suscepit propter hoc non sunt ab inuicem separandi, nec alter alteri debet subtrahere, nisi ad continentiam possint induci: sed ignorantia eos excusat, si ex malitia, eis sua fraus non debet patrocinari, uel dolus cap. si uir. de cognatione spirituali.

Item si qua uxor fraudulenter coram Episcopo filium suum tenuit, non separatur a viro, sed penitentiam agit. cap. dictum est 30. q. 1. Et similiter non separatur ab uxore sua, qui necessitatis causa filium suum baptizauit: quia bene fecisse laudatur cap. ad limina. 30. q. 1. Item uxor, quae uiri filium ex alia foemina natum de sacro fonte leuauit, potest cum eodem viro copulari: quia secundum canones, nisi amborum consensu nullius religionis obtenta debet coniux dimittere coniugem. c. nosce desideras. 30. q. 1.

Inter quos autem spiritualis cognatio contrahatur in Concilio Tridentino eadem sessione 24. ca. secundo, ita disponitur.

25 Statuimus: ut unus copater & una comater accipiatur, & restringitur cognatio spirituali ad quatuor genera personarum, inter quas sit cognatio spiritualis.

Prima inter suscipientem de baptismo, & ipsum baptizatum.

Secunda inter suscipientem, & patrem, & matrem baptizati.

Tertia inter sacerdotem, & baptizatum.

Quarta inter sacerdotem, & patrem, & matrem, baptizati.

Postremo decernitur, si aliter factum fuerit, puniri parochum ad arbitrium ordinarii.

26 Et cum dubitaretur de cognatione spirituali, an facta cum marito sit in uxore, uel contra Prius V. declarauit pro opinione negatiua. Itē declarauit, cognationem contractam ante Concilium non obstare matrimoniis celebratis post Concilium, circa quod tex. in cap. suscitatus, 30. q. 4. est correctus.

27 De consanguinitate & affinitate durare impedimentum usque ad quartum gradum inclusiue dictum est supra cap. non debet, de consanguinitate.

Sed sufficit ex una parte esse quintum gradum cap. fin. eodem, de consanguinitate.

28 Sed si alter distat a stirpe sexto, uel septimo gradu, alter secundo, uel tertio, coniungi non debet. ca. quod dilectio, de consanguinitate.

29 Verum consanguinei mariti cum consanguineis uxoris licite contrahunt cap. quod super, de consanguinitate.

30 Testes autem, qui deponunt pro dirimendo matrimonio ex consanguinitate, debent incipere a parentibus, uel germanis cap. tua nos, de consanguinitate, & haec oppositio debet comprobari duobus uel tribus testibus, qui supersint de eadem cognatione, uel totidem senioribus & melioribus loci, & testes debent iurare duplici iuramento, uidelicet quod deponunt ueritatem, & sicut ipsi dicunt rei ueritatem accepisse a maioribus, ita credere esse cap. quoties 1. de testibus.

31 Et si infideles contrahunt matrimonium intra gradus prohibitos, & conuersi fuerint, non separantur c. gaudemus. in principio, de diuortis.

Imo proles nata de coniunctionibus infidelium in secundo aut tertio gradu post fidem acceptam utilitate publica suadete legitima reputatur c. si filii sint legit.

Validum est etiam matrimonium factum in infidelitate cum uxore fratris sine prole

defuncti, quod est prohibitum post conuersionem. c. si. de diuor.

32 Notandum tamen est, quod consanguinitas & affinitas contrahitur etiam ex iniusto coitu cap. per tuas, de probationibus, & cap. super eo. de consanguinitate.

Sed in Concilio Tridentino sess. 24. de reformatione matrimonii. c. 4. impedimentum ex fornicatione, quod impedit matrimonium, & postea factum dirimit, restringitur ad eos tantum, qui primo & secundo gradu coniunguntur.

30 De legali cognatione per adoptionem est tex. in c. p. adoptionem 30. q. 3. & causat impedimentum inter filium patris adoptiuum, & filiam adoptatam durante solum adoptione cap. unico, de cognatione legali. Sed glo. in d. ca. unico, uult esse perpetuum impedimentum inter patrem adoptiuum, & ipsam filiam adoptatam: quia prohibetur nuptiae etiam soluta adoptione, de quo est tex. in l. qui etiam. ff. de ritu nuptiarum allegatus a d. gloss.

34 Lepra tamen superueniens non dissoluit matrimonium cap. 1. de coniugio leproforum.

35 Nec etiam quae filiam iugulauit debet separari a marito, quamuis Dominus terrae eam compulerit maritum abiurare c. secundo, de his qui filios occiderunt.

36 Sunt ulterius duo, quae impediunt matrimonium, sed non dirimunt, uidelicet tempus feriarum, & interdictum Ecclesiae cap. 1. & sequenti, de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiae.

37 Maritus, uel uxor quando non possit petere debitum.

Affinitas superueniens non dirimit matrimonium ante factum, sed maritus, qui deliquit cognoscendo consanguineam uxoris suae, non potest petere debitum.

Et si superuixerit uxori prohibetur aliam uxorem ducere cap. qui propinquam 35. q. 3. & cap. in lectum 34. q. 3.

Et uxor, quae non peccauit, debet admone-ri ne debitum petat, sed si perit maritus debet reddere, cap. tuae fraternitatis, de eo qui cognouit.

Item si coniux scit pro certo impedimentum matrimonii, non debet reddere debitum,

sed potius excommunicationem pati: si autem credant ex leui & temeraria causa, licet potest reddere, & exigere debitum uerum si ex causa probabili & discreta, potest reddere, non exigere debitum ca. inquisitioni. 44. de senten. excommu.

38 Vltimus quamuis matrimonium non dirimatur, occurrit tamen ut fiat separatio thori cap. quemadmodum 32. q. 7. & per totam.

Quæ conceditur aliquibus casibus, vno ex fornicatione spirituali, de qua in c. 2. de diuortiiis, sed factam hac separatione, & reuerso ad fidem illo, qui exciderat, debet restitui coniux, nisi uoluerit ipsam ad religionem transire c. fi. de conuer. coning.

39 Alius casus est ex fornicatione corporali c. 4. de diuortiiis, quo casu mulier adultera collocatur in claustris cum religiosi mulieribus ad peragendam penitentiam cap. gaudemus de conuer. coniug. & hoc si maritus noluerit eam recipere, sed non cogitur, imo si vir sciens uxorem deliquisse, & non egisse penitentiam, sed permanere in fornicatione, & uixerit cum ea, reus erit & particeps eius peccati, c. 3. in princ. de adulteriis.

40 Sed si dimiserit, & egerit penitentiam & uoluerit ad uirum reuerti debet, sed non sepe recipere peccatricem, & glo. intelligit, quod debet debito honestatis non necessitatis, & similiter non sepe, ne ecclesia uideatur ei dare licentiam peccandi, quamuis secundum euangelicam doctrinam maritus sepius debeat ei parcere.

41 Et in tantum est prohibitum adulterium, ut si uir iuret mulieri, quod eam super nullo crimine accusabit, est temerarium iuramentum: nam si fieret infidelis, tunc deberet incunctanter eam impetere apud iudicem suum, ut eam dimitteret, nisi penitus respiceret cap. quemadmodum, S. illud autem, de iureiurando.

Quod si expresse iurasset, quod eam super adulterio non impeteret, non esset seruandum huiusmodi iuramentum d. cap. quemadmodum S. quod si. Quia tamen non solum septies: sed septuagies septies debet uxori parcere, tunc hoc casu faci-

et propter iurifiurandi religionem, si accusare desistat. d. c. quemadmodum, S. fi.

42 Cassat, autem hæc prouiso, si mulier possit opponere de adulterio subsecuto cap. ex literis, de diuortiiis, & c. intelleximus S. quocirca, de adulteriis, vti notabilis casus.

43 Sed facta hac separatione ex fornicatione corporali maritus non potest uiuente uxore adultera aliam uxorem ducere cap. ex literarum, de eo qui duxit.

Et si de facto duxerit, & filios susceperit, mortua prima adultera separata, illam secundam retinere non potest, sed indicta penitentia uiro de adulterio, aliam ducere poterit in uxorem cap. 4. de eo qui duxit.

Sed si constiterit, quod tanta uis illata fuerit, quod non sponte in primam consenserit, nec carnaliter cognouerit, potest retinere eam quam postea duxit.

Item qui uiuente uxore secundam insciam duxit, mortua prima cum secunda nouo consensu interueniente potest remanere cap. ueniens, de eo qui duxit.

44 Sed hoc non est uerum, si hæc secunda machinata est in necem prioris, aut fide dedit se ducturam mortua prima cap. 1. & 3. de eo qui duxit.

Quibus cessantibus matrimonium cum secunda tenet cap. significasti, de eo, qui duxit.

Quamuis autem fides alicui data sit, aut de facto contractum sit, si hanc secundam, nec ante promissionem, nec uiuente legitima uxore cognouit, quamuis pro delicto sit penitentia iniungenda, non tamen matrimonium, quod cum ea contraxit post obitum uxoris primæ dirimendum est. c. fi. de eo qui duxit.

45 Et in tantum hæc machinatio prohibet nuptias, ut si infidelis cum christiana communicato consilio eiusdem maritum de medio sustulerit, & per medium superstitis uxoris ad fidem translatus fuerit, non poterit legitimam nuptias contrahere cap. 1. de conuer. infidelium.

Sed infideles conuersi ad fidem possunt ducere uxores illorum, quos in certamine occiderunt d. c. 1. S. ad hoc saraceni.

Et

6 Et adeo hæc machinatio est odiosa: ut quauis effectum non habuerit: quia maritus christianæ non fuerit occisus, illi aspirare nunquam possint ad secundas nuptias c. 1. de diuortiiis.

47 Tertius casus separationis thori est ex nimia sæuitia mariti, quando mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas prouideri cap. literas in fine, de restitut. spoliatorum, & ratione ibi ponit. S. quia satisfactio non immutat maleuolum propositum, si tamen possit prouideri, cessat separatio, ut in d. cap. literas, in ultimis uerbis.

48 Sed ista separatio non fit statim instituta de crimine accusatione, interim. n. pendente iudicio alteruter coniugum iure, quod habet in altero, non debet priuari cap. ex conquestione, de restitut. spoliatorum.

Et ideo proposita dubitatione de muliere inuita, & renitente, nec ætatis ad matrimonium existente ducta in uxorem ab illo, qui etiam cupiebat agere uitam dissolutam, & propter hoc utriusque studio fuerant minus racionabiliter separati, rescriptum est, ne matrimonia legitime contracta leuitate quadam dissoluantur, si constiterit istos per iudicem non fuisse legitime separatos, & Alesiam, deceptam istos sicut uirum, & uxorem insimul permanet c. lator presentium vii. de sent. & re iudic.

49 Quarto etiam casu fit hæc separatio, quando alter coniugum sacros ordines suscipit, uel religionem ingreditur de consensu alterius coniugis: quia potest hoc fieri, si remanens sit eius ætatis, ut sine suspicionem incontinentiæ ualeat in seculo remanere, aut ipsam religionem uouere uoluerit cap. 4. & 5. & cap. ad Apostolicam, de conuer. coniugatorum. Non tamen compellitur intrare religionem cap. significasti, eod. tit.

50 Sed ponamus, quod maritus professus sit religionem non consentiente uxore, & uolens ad eam redire, dubitari potest, an mortua uxore teneatur reuerti ad monasterium, & deciditur q. si, cap. 4. de diuortiiis, & cap. consuluit,

& c. ex parte 1. de conuer. coniugatorum. 51 Quando autem vxor consentit marito intranti religionem licet per dolum, non potest eum repetere cap. ueniens 16. de conuers. coniugatorum, uerum si licentia data est per metum eum repetere potest, cap. accedens, eodem de conuers. coniugatorum.

52 Sed si mulier credens maritum habitum religionis assumpsit, & eo reuerso de monasterio educta fuerit post obitum uiri non erit cogenda ad obseruantiam, quamuis consultius fuerit ad salutem ipsius eam obseruare cap. placet de conuersione coniugatorum.

53 Licet autem alter coniugum altero inuito religionis uotum non possit assumere: uir tamen præter vxoris assensum propositum peregrinationis ad terram sanctam uouere, & implere liberè potest cap. ex multa, S. in tanta de uoto, & quamuis ille diutissime in peregrinatione moretur, uel etiam ab hostibus captus muniatur, donec certum nuntium de uiri morte non receperit ad aliud coniugium conuolare non poterit c. in presentia, de spons. & ca. 2. de secundis nup. & 34. q. 1. & 2. c. cum per bellicam, & cap. in captiuitate.

54 Non tamen omnes possunt matrimonium accusare, sed legitimi tantum accusatores cap. 1. qui matrimonium accusare possunt.

Et maritus principaliter accusare potest, & plus cæteris admititur c. 4. de adulteriis. Et accusatio personaliter non per scripturam fieri debet cap. 2. qui matrimo. accusare possunt.

Et in accusatione super consanguinitate parentes, & consanguinei admittuntur cap. 3. eodem.

Sed si mulier inuita desponsata, & propter hoc accusat matrimonium, non auditur, si postea sponte fuit cognita cap. in super, qui matrimonium accusare. Nam matrimonium contractum ex cohabitatione conualescit cap. ad id, 21. de sponsalibus.

55 Quando denuntia sunt pro matrimonio contrahendo, ille, qui tacuit, non auditur contra matrimonium, nisi firmauerit iuramento, quod postea didicerit ea,

LEO.
PP.

quæ obicit, & ad hoc malitia non accedat c. si qui matrimo. accu.

56 Sed vxor non potest dimitti sine iudicio ecclesiæ c. 3. de diuortiis.

Et ideo si maritus, & vxor iurauerunt se nunquam mutuo petituros, & maritus instanter petat vxorem, & illa affirmet, quod prius se faceret saracenam quam rediret ad eum, monendi sunt ad continentiam seruandam, quam si promittant, poterunt uiuere separati, alioquin si vir noluerit, vxor compellitur cum uiro morari per excommunicationis sententiam, appellatione remota, eum iuramentum fuerit temerarium c. tua nos, 24. de iureiurando.

Si verò impedimentum est notorium, episcopus debet dissoluere matrimonium d. c. 3. §. præterea de diuortiis.

57 Sed si sententia diuortii promulgatur ex testibus exhibentibus iuramentum de parentela inter uirum, & vxorem, & postea priuatim dicunt se corruptos accepta pecunia falsitatis testimonium dixisse: quia non erat consanguinitas, rescriptum est, si vir, & vxor aut alter eorum ad secunda vota transtulerit, testibus de peritio & adulterio poenitentia indicatur, si uerò non migrauerint ad secunda uota, diligenter inquiritur de corruptione, & constituto de ea sententia diuortii reuocatur c. sicut nobis 9. de testibus.

Quando ante contractum matrimonii undecim, uel duodecim propinqui antiquiores, & præstantiores deposuerint non esse parentelam inter coniungendos, & postea accusatore idoneo comparente si per tres, aut quatuor testes inter iam coniunctos parentela probetur, non immerito queri potest, an per hos derogetur fidei priorum testium, an primi posterioribus præferatur, & rescriptum est, si priores personæ in hoc secundo iudicio iurate deponerent illam eadem, quæ primò dixerunt, absque dubio eorum testimonia præualerent, nec eo prætextu possunt repelli, quia partes testificata didicerint: eum talis exceptio locum non habeat in hoc casu, & intelligitur in hoc casu, quia sint diuersi casus, & probatur sibi ad aliud, & aliud iurauerint tam illi,

quam isti c. cum in tua 44. de testibus.

Qui sint testes sinodales, habetur in cap. episcopus in sinodo 35. q. 6. & si isti testes sinodales super causa matrimonii deposuerint coram episcopo, uel capitulo, non compelluntur coram delegato super eadem causa iterato deponere, nisi forte articulos nouæ quæstionis emergat. c. præterea, de testibus cogendi.

Facta sententia diuortii non audita vxore ob impedimentum mariti, & eius potentiam, possunt recipi testes ab utraque parte: cum testificata non didicerint in illo iudicio diuortii, & illa vxor possit inducere testes, quos prius induxit, uel alios, si uoluerit, cum non renunciauerit testibus producendis cap. constitutis 46. de testibus.

Et similiter si muliere absente vir fuit absolutus, & uocatus à iudice appellationis non adfuit ad causam infirmitate præterita, sed sequenti nocte alium sibi copulare præsumpsit, unde fuit excommunicatus, relaxatus autem ab excommunicatione ueniens, ostendit sententiam absolutio- nis ab impetitione mulieris, quæ offert se probaturam à nullo fuisse subarratam, non obstante illa illicita absolute procedendum est in causa, & illi uiro interdendum, ne ad eam, quam superius duxit, accedat, priusquam fuerit causa decisa, c. tenor. 1. x. de sentent. & re iudicata.

Quamuis pars, quæ matrimonium accusabat, testes produxerit, qui affirmabant consanguinitatem inter coniuges, si pars opposita id esse falsum dicit, offerens tam testes quam instrumenta, testes admittuntur, si attestatio non est publicata, c. series 26. de testibus.

Nam si publicatio facta est probato impedimento in matrimonio contrahendo, si alius probare uult contra dictam probationem non admittitur, sed standum est priori probationi, cap. iurauit, 6. de probationibus.

Matrimonium autem non dissoluitur petente uiro ex ea causa: quia consobrinam vxoris cognouerit, antequam eam duceret, & producente tres testes de familia sua, nec contra coniuges aliqui audiri debent,

EVTL. CIAN. PP. II.

debent, nisi probatæ essent uitæ, & opinionis c. in literis 24. de testibus.

Imo sub Innocentio III. in concilio generali statutum est, testimonium de auditu non ualere ad probandam consanguinitatē in matrimoniis, nisi obseruatis multis, quæ exprimentur in texto ea ratione: quia tolerabilius est, aliquos contra statuta hominum dimittere copulatos, quā coniunctos legitime contra statuta Domini separare, cap. licet ex quadam, 47. de testibus.

Si mulier, quæ in iure præstito iuramento asseruit uirum talem in ipsam per uerba de presenti consensisse probationes alias non habens, uir absoluitur. Et si petat licentiam contrahendi cum alio, non debet dari licentia ab ordinario, ne author perituri uideatur, sed nec etiam est prohibendum: quia fortè falsum iurauit, unde potius suæ conscientie est relinquendum, c. mulieri, 34. de iureiurando.

In matrimonio si petatur sententia diuortii ex eo: quia accusatores matrimonii testes produxerint asserentes uidisse vxorem cum consanguineo mariti solam cum solo, nudam cum nudo in eodem lecto in centem multis in locis secretis ad hoc commodis, & horis electis ex huiusmodi uiolenta, & certa suspitione potest sententia diuortii promulgari: ita quod uir licentiam habeat mortua illa ducendi aliam, mulier uerò sine spe coniugii remaneat c. literis 12. de præsumptionibus.

Idem casus in sequenti cap. quando uir, & mulier uisi sunt per plana, & nemora uiuas, & inuia pluries conuagantes, & ad sit etiam testimonium uiciniæ.

VAR. PP. Matrimonium etiam dissoluitur iurantibus duobus aut tribus ex proximioribus coniugum, quod si uerbis tantum propinquitatem restantur, & iurare noluerint, non dissoluitur cap. notificamus, 35. q. 6. & forma iuramenti accusantis matrimonium habetur in c. de parentela. 1. 35. q. 6.

Quia nec etiam fit separatio ad dictum unius dicentis affinitatem superuenisse cap. 13. de eo, qui cognouit. Nec etiam ad confessionem coniugum etiā si iuror uiciniæ consentiat, nisi probabi-

les, & fide dignæ probationes accedant cap. super eo. de eo, qui cognouit.

Et ideo consanguineis probantibus compaternitatem inter uirum suum, ita quod sententia diuortii est promulgata, si dicta postea cōfessa sit compaternitatem non fuisse, nisi post separationem ad secundas nuptias conuolauit, ex sola confessione mulieris non est recedendum à sententia rationabiliter promulgata, nisi legitime in contrarium probaretur, c. consanguinei xi. de sentent. & re iud.

Quamuis dictum unius impediatur contrahendum c. 12. 27. de sponsalibus.

Et in tantum, quod quando matrimonium non est firmatum, si mater alterius affirmet consanguinitatem inesse non debent coniungi, si uerò esset firmatum, non debet sine plurium iuramento dissolui, c. super eo. §. super illa, de testibus, quare si uir adeo afficit vxorem cruciatibus, & flagellis quod inuita, & coacta confessã est parentelam. Et causa commissa duobus episcopis ad iudicium unius dimissa est, talis sententia non ualet, ac mandatū est vxorem recipi à marito reseruato iure, si apparuerint aliqui, qui uelint tale matrimonium impetere cap. causam matrimonii, de officio deleg.

58 Quando autem coniuges per aliquot annos, puta octo simul habitant, & postea vxor petit sententiam diuortii: quia non sit cognita, & uolebat esse mater, & filios procreare inspecta muliere à matronis bonæ opinionis & fide dignis, quæ testantur ipsam esse virginem, si constat per triennium ipsos coniuges simul habitasse, & ipsos iurantes cum septima propinquorum manu se commisceri carnaliter nequiuisse, profertur sententia diuortii inter eos c. si de frigidis.

Vnde marito asserente cum iuramento cognouisse vxorem non creditur, si ipsa proponat non cognitam fuisse, neque potuisse cognosci, & hoc tam iuramento, quam testimonio septem mulierum cap. 4. de proba.

Sed in controuersia quando puella dicit se virginem & cognitam à uiro, & propter hoc ingressa est monasterium, reponitur in

EX CÖC. VAR.

In eodem monasterio, donec sequatur iudicialis sententia, & iudex debet recipere probationes viri cōtra illas mulieres, quæ fuerunt introductæ ad inuestiganda signa virginitatis eius, ac etiam alias probationes, & ab vtraque parte hoc negotium contingentes: sed quia sæpe manus fallitur, & oculus obstetricum, mandatur adhuc deputari honestas matronas prouidas, & prudentes ad inquirendum, utrū dicta puella virginitatis priuilegio sit munita c. causam matrimonii, de proba.

Dum pendet iudicium propter allegatam consanguinitatem coniuges debent uiuere separati, aliter excommunicantur, c. si de matrimo. contracto contra interdictionem ecclesiæ.

59 Separato matrimonio in facie ecclesiæ filii geniti uel concepti ante diuortium legitimi sunt, & in bonis paternis hereditario iure succedunt cap. 1. qui filii sint legitimi.

Et si vxoratus cum alia contrahit in face ecclesiæ, proles inde nata legitima reputatur, cap. ex tenore 14. qui filii sint legitimi, & de hoc consilium Geminiani, 27.

60 Ac etiam si vxor separata fuerit iudicio ecclesiæ, & uiuente primo nubat alii, & filios suscipiat, ipsi legitimi sunt, cap. perlatum est, qui filii sint legitimi & glo. ibi intelligit, solum quæsitum fuisse de filiis non de validitate sententiæ.

61 Sed proles nata ex adulterio uiuente marito, si constat de adulterio, illegitima est c. causam quæ, qui filii sint legi.

Ac ex matrimonio contra publicam honestatem contracto filii non aspirant ad hereditatem paternam cap. referente, qui filii sint legi.

62 Naturales autem filii per subsequens matrimonium legitimi fiunt c. 1. qui filii sint legitimi.

Nec obstat, si cōcepti sint in adulterio: quia sufficit matrimonium esse tempore natiuitatis, vt per Hostien. Ioannē Andream, & Ant. Butrium in cap. tanta qui filii sint legitimi.

Sed si sunt spurii, id est concepti, & nati constante matrimonio, subsequens matrimonium eos non iuuat cap. tanta est vis

qui filii sint legitimi.

Sed Prius V. ad supplicationem D. Caroli Campiliæ nobilis Vincentini habentis etiam filium masculum ex prima vxore, ad tollendum dubium declarauit filios eius natos spurios ex eo: quia mater ipso tempore conceptionis & natiuitatis habebat uirum, per subsequens matrimonium cum ipso D. Carolo esse legitimos, & de legi. matrimonio natos, & procreatos ac successibiles in bonis parentū, cōsanguineorum, affiniū, & cognatorū tam ex testamento, quàm ab intestato; & ut qui bulcūq; honoribus præeminentiis, & aliis legitimis actib. uti frui & gaudere possint; & sic iudicandum fore & esse irritumque & inane &c. Datum Romæ, anno Domini. 1566. 16. Cal. Septemb. Pont. sui anno primo.

Si vir, & mulier dicunt aliquem non esse filium suum, statur dicto eorum, nisi indicis, & testibus probetur contrarium cap. transmissæ qui filii sint legitimi.

Sed si publicè vir ipsum filium suum esse cognouit, & communiter fuit reputatus filius, non creditur alteri eorum etiam iuranti contrarium c. per tuas de proba.

Ac etiam per cohabitationem decem annorum, & famam de matrimonio, quod vit tenuerit in lecto N. ut vxorem, ac etiam ex instrumento, in quo se coniuges nominant, præsumitur pro matrimonio c. illud 1. de præsumptionibus.

64 Quando autem delegatus cognoscit de causa diuortii, debet pronuciari dotem restitui. cap. 3. de donatio. inter uirum, & vxorem. Nam mulieribus separatis à uiris pro aliqua iusta causa, tota dos reddi debet cap. 1. de dona. inter uirum, & pars possessionis communis c. 2. eod. tit.

Sed si separetur adulterium dotem amittit c. 4. de dona. inter uirum, & vxorem.

Sed quia soluitur etiam matrimonium per mortem, statutum est mulierem nubentem intra annum luctus, nō incurrere infamiam lege ciuili statutam c. 4. de secundis nupt.

Perdet tamen, quicquid ex liberalitate uiri ei poruit peruenire, vt ibi dicit glo.

66 Sed dubitatum fuit de muliere consilia- ta cum

ta cum aliis in mortem mariti, an si superuixerit marito, possit secundo nubere, & rescriptum est, eam esse subiectam pœnitentiæ, & absque spe coniugii cap. 1. de diuortii, maritus uerò si se defendendo aliquem illorum occidit, qui superuixerit, non prohibetur aliam ducere d. c. 1.

67 Item dubitatum fuit de matre, quæ calore iracundiæ filium interfecit, an possit nubere, & decisum est episcopum laborare debere, eam inducere, ut transeat ad monasterium, in quo peccata sua perpetua pœnitentia deploret.

Si autem repugnante carne induci noluerit, ei licentia nubendi impartitur: quia tutius uidetur, ut in domino nubat uiri soli, quàm inhonestè multos admittat c.

68 r. de his qui filios occiderunt. Causæ matrimoniales indicantur ab episcopo, & à iudicibus discretis, & nō compromittuntur. c. penul. in fine de integ. restitutione, & sententia super matrimonio non transit in rem iudicatam, c. tenor literarum. de sententia, & re iudicata.

69 Pro complemento huius materiæ uidentur in Catech. parte tertia, in præcepto sexto, non mæchaberis, ubi quid sit adulterium, & cur prohibitum, & de oportunitate huius uitii remediis, quorum unum est diuersæ cognitiones turpitudinis uicii, alterum in multis, quæ in actione consistunt, ut otium, crapula, oculorum lasciuia, ornatus vestire, sermones turpes, & multa huiusmodi.

Sed quia non solum est prohibitum adulterium, sed etiam concupiscentia alterius nuptæ, ideo de hac concupiscentia uideatur in Catech. eadem parte tertia, in articulo 9. & 10. ubi de concupiscentia naturali, & spiritali & carnali, & de concupiscentia mulierum, ac de aliis cupiditatis uiciis.

70 Quis status sit illorum, qui contrahunt matrimonium inualidè & postea recusant contrahere prout promiserunt, & quantum ad forum poli potest dubitari, quòd teneantur obseruare fidem: quia mortaliter peccauerunt, & in tantum, quòd est peccatum irremissibile, ut habetur in Catechismo, parte 3. in præcepto, ne furtum

facies, ubi tractatur de incommodis mendaciorum ut dicitur, peccatum. n. quòd inferendo falso crimine, aut proximi famæ, & existimationi obtrectando commissum est, non dimittitur, nisi calumniator ei, quem calumniatus fuerit, satisfaciatur iniuriarum, & additur. Præterea latissimè patet hoc detrimentum, & in ceteros diffunditur: quia uanitate, & mendacio fides & amicitia arctissima vincula societatis humanæ tolluntur, unde inficiari non potest, illos, qui recusant contrahere iuridicè esse in peccato mortali. Nam hæc conclusio est conformis Sancto Euangelio cap. 5. Diui Mathei, ibi si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris: quia frater tuus habet, aliquid aduersus te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum.

Isti igitur, qui non seruat fidem, nō possunt offerre præces Deo, nec habere absolutionem in confessione, nec sanctam eucharistiam summere, & sunt immemores salutis æternæ.

Nec possunt prætere pœnituisse: quia talis prætensa pœnitentia nihil iuuat, vt de pœnitent. distinctione 3. per totam, sed præcipuè in cap. ille pœnitentiam & cap. pœnitentias in fine, & cap. seq. & in cap. quæ admissa, & seq. ubi habetur, irrisorè esse, non pœnitentem, qui hoc agit, quòd pœnitet, & qui plangit admissa, nec desinit, inaniter se mundat, imo pœnæ grauiori se subiicit.

Quod fundamentum adiuuatur; quia pœna seductionis est in Exodo cap. 22. & in c. 1. de adulteriis. Nam dicit Dominus, si seduxerit quis virginem, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit vxorem, quæ dispositio interpretata est à summo Pont. in cap. secundo eodem, vt si renuendum putauerit, castigetur corporaliter, excōmuniceturque, & in monasterio, in quo agat pœnitentiam, detrudatur, de quo nulla sit egrediendi sine præcepto licentia, & in quantum Innoc. dicit, uel dotem det, intelligitur, si pater dare puellam uoluerit in matrimonio.

Debent

FABIA. Debent ulterius isti considerare, se esse prohibitos alias uxores ducere. Nam si aliquis contrahit matrimonium scienter in gradu prohibito, non potest amplius uxorem ducere cap. qui propinquam. & duobus sequentibus 35. q. 3. sicut igitur in illo casu, quamuis matrimonium non valeat imo declaretur nullum; & tamen non potest alia duci, ita pariter dicendum est, tales prohibitos esse, aliud matrimonium contrahere, & procedit argumentum à fortiori; quia in contractu gradus prohibiti contrahens prohibetur eam habere uxorem: sed in hoc casu potest (si uult) ea haberi. Item in illo casu, aliquando potest concedi dispensatio, ut dicit Archid. in d. c. qui propinquam, videlicet ex causa iuuenilis ætatis, & quando non potest continentia seruari: ut probatur 33. q. 2. cap. interfectores, & cap. in adolescentia, quæ dispositio in

NICOL.
PP.
LEO.
PP. III.

hoc casu non seruaretur: quia ista ratio iuuentuti, & non continentia cessat: cum possit adimpleri promissio & fides seruari & haberi vxor sine dispensatione. Et hoc quò ad forum Poli, salua tamen determinatione S. R. E. Pro uota intelligentia.

De hac materia habemus Vincetia constitutionem Synodalem, qua cauetur ita.

Si quis fide data per uerbum de presenti & coram testibus cum aliqua puella contraxerit, & postea sub prætextu non seruata formæ Concilii fidem datam infringere, nec de nouo iuxta formam Concilii contrahere, sed potius contractum dirimere uoluerit, & in præsentia populi poenitentiam agere recusauerit, nostro arbitrio puniatur.

F I N I S V. P A R S .

S E X T A P A R S
I V R I S C A N O N I C I .

DE IVDICIIS POENALIBVS
ET DE CENSVRIS ECCLESIASTICIS.

D I S T I N C T I O P R I M A .

DE ACCVSATIONIBVS, IN-
quisitionibus, & denunciationibus.

In omni negotio he personæ queruntur, Iudex, accusator, reus, & tres testes; iudex dictus quasi iudicem populo, siue quòd iure disceptet; iure autem disceptare, est iuste iudicare; Non est ergo iudex, si non est in eo iustitia. Accusator vocatus est, quasi causator; quia ad causam vocat eum; quem appellat, reus à re, quæ petitur, nuncupatur; quia quamuis còscius sceleris non sit, reus tamen dicitur, quãdiu in iudicium pro re aliqua petitur; testes antiquitus superstites dicebantur, eò quòd super causæ statu proferebantur, nunc parte ablata nominis, testes vocantur; Testes autem considerantur natura & vita; Natura si vir, non foemina; nam uarium & mutabile testimonium semper foeminã producit; vita, si innocens & integer actu; nam si vita bona defuerit, fide carebit, non enim potest iustitia cum scelerato homine habere commercium, de verb. sign. c. forus. S. in omni quoque.

2 Si igitur legitimus non fuerit accusator, non fatigetur accusatus, de accusatio. capit. 1. Et de his criminibus, de quibus absolutus est accusatus, non potest accusatio repli-

cari. c. 6. de accusat.

Item à denunciatione repellitur is, qui charitatiuè non præmonuit, de accusatio. cap. 2.

Item à denunciatione repellitur publicus concubinarius; excommunicatus, & qui non præmonuit. ca. 20. eod.

Item repelluntur ad accusandum cohabitantes inimicis. c. 7. de accus.

3 Accusatorum personæ nunquã recipiantur sine scripto, nec absente eo, quem accusare uoluerit, quibuslibet accusare permittitur. cap. accusatorum, 2. q. 8. Et qui crimen obiicit, scribat se probaturum, & qui non probauerit, quod obiicit, poenam, quam intulerit, ipse patiatur. c. qui crimen, 2. q. 8.

At aduersus presbyterum non recipiatur in scriptio absque duobus uel trib. idoneis testib. c. accusatio. 2. q. 7.

4 Si autem quem poenituerit accusare criminaliter & inscriptionem fecisse de eo; quod probare non potuerit, si cum accusato innocente conuenerit, inuicem se absoluant; si uerò iudex accusatum criminis cognouerit, de colludio poenam accipiat, legibus constituta. c. si quem, in princ. 2. q. 3.

5 Accusatorum temeritas tribus modis denotatur, aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuerantur; calumnia

CALL.
PP.

GRE.
PP.

SIXT.
PP.

notan-

ri est falsa crimina scienter intendere : præuaricari est uera crimina abscondere: tergiuersare est, in uniuersum ab accusatione desistere.c.si quæ. §.notandū. 2.q.3.

FAB. 6 Conuicium uero nõ est pro accusatione habendum; utputa, si quis iratus crimen cuiuslibet temere obiecerit, sed permittitur spatium tractandi, ut fateatur se probaturum id, quod iratus dixit; quia si forte noluerit iterare, aut scribere, quæ per iracundiam dixit, non ut reus criminis teneatur.c.si quis iratus.2.q.3.

Ex Lib. 7 Sed accusatis deneganda est licentia criminandi, priusquam se crimine, quo præmuntur, exuerint: quia non est credendū contra alios, eorum confessioni, qui criminibus implicantur; cap.neganda. 1. 3. quæst.xi. Sed intelligitur impari, vel minori crimine, secus si de maiori crimine accusatorem occupare uoluerit, ueluti si accusatus de fornicatione uoluerit accusatorem suum impetere de periurio, de homicidio, vel quolibet alio huiusmodi crimine.c.non est credendum. §. hoc autem.3. q.xi.

Ex Cõc. Carthag. viij. In omnibus, quibus accusatio denegatur, in propriis causis, accusandi licentia nõ est deneganda;c.omnibus 4.q.6.

FAB. 8 Sed nullus accusator psumat esse iudex, vel testis: quia in omni iudicio quatuor debent esse personæ, iudices, accusatores, defensores, atque testes.c.nullus unquam.4.q.4.

9 Laici uero non admittuntur ad accusandum clericos.c.cum P.de accus.

Sed admittuntur, si prosequuntur iniuriam suam, uel suorum: ut per gl. ibid.

Nec etiam clericus admittitur, quando est suspectus de inimicitia; ut puta, si prius fuit testis contra accusatum. d.ca. cum P. §.cumque. Sed datur utrisque presbyteris purgatio canonica, cum tribus sacerdotibus d.c.cum P. §. sed utrisque. Accusatori autem calumnioso datur pœnitentia. c.8. de accus.

10 Subdiaconus calumniosè accusans Diaconum priuatur officio subdiaconatus, & uerberibus publicè castigatus in exiliū deportatur, de calum.c.1.

11 Sed cum accusator facit gratiam accusa-

to; iudex debet subtiliter perscrutari, ne forte non ex charitate, sed ex præmio sit eorum concordia comparata, de collusio. deteg.c.1. & 2.

12 Et commissã causa à sede Apostolica super inquisitione faciendã si per collusionem cum inquisitoribus, & testibus excessus remanserunt incorrecti, & de collusionone, & corruptione constiterit, ex integro super præmissis, & aliis proceditur, alioquin, super nouis duntaxat.c.fi. eo.

13 Et confessus crimen, coram deputato inquisitore, punitur ex confessione non obstante, quod opponat, non esse antea difamatum; uel capitula sibi tradita nõ fuisse; super quibus inquisitor uolebat inquirere, cap. 1. de accusat. in 6. Ac ex confessione simoniæ commissæ ab omni beneficio, & officio ecclesiastico deponitur. c. 2. de confess.

14 Item pœnitentes, scilicet publicè bigami sacerdotes accusare non possunt; nam Apostoli, & eorum successores statuerunt: ut non accusent sacerdotes, nec in eos testificentur, qui sui ordinis non sunt, nec esse possunt; ca. Beati. §. item pœnitentes, & seq. c. 2. q. 7.

Item monaci sacerdotes accusare, uel in eū testificari non possunt; quia habetur pro mortuis.c.placuit. ea. 2. q. 7.

15 Et quoties clericis ab accusatoribus multa crimina obiiciuntur, & unum ex his, de quo prius egerint, probare nõ uoluerint, quo cætera iam non admittantur. cap. placuit. 3. q. 10. Et est decisio Concilii Carthaginensis. vii. ratio colligitur in c. fin. ead. q. quia uidelicet deficientes in primo cap. tanquàm falsorum obiectores ad sequentia procedere non ualent.

DE INQUISITIONE.

16 Si ad inquisitionem fuerit procedendum, inimici manifesti, & qui cum hostibus inquirendi conuersantur, consanguineusque ac complices testes non admittuntur, sed per uiros idoneos super his, quæ gesta sunt, ueritas inquiritur diligenter; & si quid graue probatum fuerit, purgatio canonica inquisito indicitur. cap.

cum

cum dilectus. 20. de accusat.

Si per inquisitionem crimen probatum fuerit, quod ordinis executionem, aut retentionem beneficii etiam post peractam pœnitentiam impediret, puta si homicidium commisisset, uel adeptus esset ordinem, aut beneficium, uitio simoniæ, isto casu erit, sicut in accusationis iudicio procedendum, alioquin secundum personæ merita, & qualitatem excessus pœnam poterit iudicantis discretio moderari cap. inquisitionis. 2. 1. in principio de accusat.

17 Quando duo uel plures iurati affirmant, aliquem crimen aliquod eisdem uidentibus commississe, de quo aliqua infamia non laborat seu clamosa insinuatio non processit, propter dicta paucorum, nullus damnandus est. Aut si quis schedulas occultè tradunt infamationem continentes ad petitionem eorum procedendum non est ad inquisitionem, aut etiam aduersus eos, contra quos fit inquisitio, fides adhibenda est, dictis eorum, qui post iuramentum, uel ante, tacitè, uel expresse inimicos se asserunt eorundem, nisi fortè ante iuramentum in fraudem id facere præsumatur; d. cap. 2. §. tertie.

Item ualeat inquisitio super ueritate criminum omiſsa inquisitione infamiã; si reus præsens tacuit. cap. 2. de accusat. in 6.

Non tamen ad dictum contentis crimen proprium alteri est infligenda pœna; si tamen infamia huiusmodi laborare cognoscitur, adiunctis tribus sociis sui ordinis purgatio iniungitur c. 1. de confessis.

18 Sed propter famam & deponentium credulitatem duntaxat non erit ad depositionis sententiam procedendum, sed infamato canonica poterit indici purgatio secundum arbitrium iudicantis, qui propter dicta paucorū eum infamatum reputare non debet, cuius apud bonos, & graues læsa opinio non existit. cap. inquisitionis 2. 1. §. fin.

19 Ad corrigendos subditorum excessus tanto diligentius debet prælatus assurgere, quanto damnabilius eorum offensas defereret incorrectas, contra quos, ut de notoriis excessibus taceatur, & si tribus

modis possit procedi, per inquisitionem uidelicet, denunciationem, & accusationem ipsorum; tamen ut diligens adhibeatur in omnibus cautela, ne forte per leue compendium ueniatur, sicut accusationem legitima debet præcedere inscriptio, sic denunciationem charitativa, monitio, & inquisitionem clamosi insinuatio præuenire, illo semper adhibito moderamine, ut iustam formam iudicii sententiæ quoque forma diceretur. qualiter 2. §. ad corrigendos. vsque ad fi.

20 Cruciatibus tamen non est extorquenda confessio, & auctoribus Ecclesiæ confessio non compulsa, sed spontanea fieri debet; pessimum enim est de suspicionem quemquam iudicare, cum magis sit in-

21 Ipektor cordis Dominus, quam operis. Non potest tamen humano condemnari examine, quem Dominus suo reseruat iudicio;

22 Si omnia namque in hoc seculo uendicata essent, locum diuina iudicia non haberent. cap. si quando. vsque ad §.

23 item est 15. q. 6. Nec etiam sacerdotes carceribus ergastulis retrudi debent, ut saltim his territi insidiis suis faueant uoluptatibus. dicto cap. si quando. §. item est hoc.

24 Item ipsa pietas, ueritas, charitas nõ permittit contra aliquem eorum hominum accipere testimonium, quos in ecclesia non uidemus; cui dominus perhibeat testimonium: quos enim diuina testimonia non sequuntur, pondus humani testimonii perdid erunt. cap. ipsa pietas in princ. 23. quæst. 4.

25 Parentes qui in uno lecto dormientes cum infantibus ipsi infantes mortui reperiuntur, non debent se purgare ferro candente, aut aqua feruente, seu alio quolibet examine, sed monendi sunt, & protestandi, ne tam tenellos secum in uno lecto collocent, ne negligentia qualibet proueniente suffocentur, & opprimantur: nam confessionem extorqueri ferri candentis, uel aquæ feruentis examinatione sacri canones non censent. Et quod sanctorum patrum documento sancitum nõ est, superstitiosa adinuetione non est præsumendum: nam occulta & incognita il-

li sunt reliquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum c. consuluisti. 2. q. 4.

Ex Con. 26 Si in monasterio furta perpetrantur fratres de talibus expurgare se debent hoc modo: Missa celebretur ab Abbate, vel a aliquo ex fratribus, & omnes communentur in hæc verba (CORPVS DOMINI SIT TIBI HODIE AD PROBATIONEM) cap. sepe contingi. 2. q. 4.

Ex eodē. 27 Si duo de adulterio inculpati fuerint, & unus profiteatur, alter neget, decretū est in sancto Concilio, vt ille, qui negat probabili se iudicio expurget, & qui profusus fuerit dignam poenitentiam agat. ca. interrogatum est, 2. q. 4.

Ex eo dē. Sed si duo accusati fuerint de adulterio, & ambo negauerint, & orant, sibi concedi, ut alter illorum utrosque iudicio purget diuino. si unus in eo ceciderit, ambo rei habeantur. c. statuit 2. q. 4.

Ex eodē. 28 Pro singulis missa celebretur, qui de aliquo crimine accusantur. c. fi. 2. q. 4.

29 Si clerici concubinas habent, ipsæ concubinæ possunt puniri a iudice ecclesiastico: ut per Petrum Rebuffum in cōcordatis titulo, de publicis concubinariis. & per glossam in cap. eos 32. distin. & latissimè per Stephanum Aufreii tract. de potestate seculari super personis ecclesiasticis, in 2. reg. nu. 34.

DE SIMONIA.

LEO PP. 30 GRATIA si gratis non datur, uel accipitur, gratia non est; simoniaci autem gratis non accipiunt, ergo gratiam non accipiunt. cap. gratia 1. q. 1.

GRE. PP. Qui per simoniam manus imponunt, peiores sunt, quā Macedonii, qui spiritum sanctum dicunt seruum patris, & filii; simoniaci autem efficiunt spiritum sanctum suum seruum. cap. eos. qui. S. tolerabilius ead. 1. q. 1.

Leo Epi. Scopus. Principatus quem aut seditio extorsit, aut ambitio occupauit, etiam si moribus, aut actibus non offendit, ipsius tamen initii sui est perniciosus exemplo, & difficile est, ut bono peragantur exitu ea, quæ malo sunt inchoata principio cap. Principatus. 1. q. 1.

31 Sacramenta simoniacorum, & cæterorum hæreticorum licet sint vera, quantum ad formam; inania tamen sunt, & falsa quantum ad effectum: cum nō possint in cordibus hominum gignere, vel accendere cœlestem gratiam. c. sicut eunuchus. S. quid in his. 1. q. 1.

Idem Nec obstat, quod sic Deus adest sacramentis, & uerbis suis, per quoscunque administrantur, quorum sacramenta & uerba recta sunt, sicut mali homines quibus nihil profunt, ubique peruersi sunt, id est in tus, & foris. cap. sic autem reus. ead. 1. q. 1. *Idem* Et sicut ficti ueraciter non fictè recipiunt, sic & illa, quæ scismatici, & hæretici non aliter habent, nec aliter agunt, quam uera Ecclesia, dum ad nos veniunt, non emendamus, sed potius approbamus. c. sicut ficti. ead. 1. q. 1.

Idem Quia responsio est, cōtraria procedere quo ad essentiam sacramenti, quod habere etiam Simon Magus potuit, decisio autem procedit in operatione Spiritus sancti, quam nisi boni habere non possunt, id est charitas, quæ aperit multitudinem peccatorum, & proprium donum est catholicæ ueritatis, & pacis, nec est in omnibus donum eius; quia nec omnes sunt eius. cap. multæ autem S. cum que aliud 1. q. 1.

Idem Aug. Item notandum, quod sacramenta alia sunt necessitatis, alia dignitatis, & illa necessitatis: quia iterari nō possunt, cum sint uera, auferri, non debent, sed cum poenitentia rata esse promittuntur, illa uero sacramenta, quæ dignitatis sunt, nisi dignè fuerint administrata, ita ut digni dignè à dignis promoueantur, dignitatis esse definiunt; non ut minuatur ueritas sacramenti: sed ut cesset officium administrandi, vel loco, uel tempore, uel promotione. c. remissionem S. sed notandum. 1. q. 1.

Sicut non debet Episcopus manum, quam imponit, ita nec minister, vel notarius in ordinatione eius uocem, vel calamū uendere; de simonia c. 1.

32 Pro benedictionibus nubentium, & exequiis mortuorū nihil exigi debet de sim. c. 29. & 42. in prin.

Pro chrismate, & inuestitura ecclesiarum nihil exigi debet, nec excusat consuetudo. de

de monia. cap. 36. & de chrismate. c. 16. & c. 21. eod.

33 Ordinatus ab Episcopo subdiaconatus ordine, quem postea ex relatione quorūdam didixit multoties uitium simoniæ commisisse, potest in ipso ordine administrare, sed ad superiores contra conscientiam non ascendet, de sim. c. 35.

34 Sed ordinatio non dicitur simoniaca, licet ordinatori aliquid donatum fuerit: cum in accipiendis, uel dandis muneribus, & donationis tēpus, & illa dona prohibentur, quæ animum accipientis allicere, uel peruertere solent, sed si inclinare, uel mouere non debent, Romana ecclesia interpretari consueuit, neque accipere, neque donantem in his delinquere. c. & si quæstionis 18. de simon.

35 Simoniacum est, aliquid exigere pro cōsecratione Episcoporum, benedictionibus. Abbatum, & ordinationibus clericorum; nec excusat consuetudo, quæ dicenda est corruptela, de simon. c. 39.

36 Inhibetur episcopis, ne decedentibus ecclesiarum Rectoribus ipsas ecclesias interdico supponant, donec certa pecunia persoluatur; Item cum miles, aut clericus domum religionis ingreditur, uel apud religiosos eligit sepulturam, si nihil loco religioso reliquerit, similiter prohibetur Episcopis, ne difficultates ingerat, & malitias, donec aliquid muneris manus contingat eorum, de simon. c. 41.

38 Debitor excommunicatus; quia creditori non satisfecit, beneficium absolutionis non debet redimere. c. 24. eod.

39 Recepto in canonicum debetur præbenda & redditus, consuetudine non obstante, quod prandium habere debeant a canonico recepto de nouo. de simonia. capit. 44.

40 Simoniacum est, pretio, uel fauore celare peccatorem, uel reconciliare non poenitentem, uel dignè poenitentem à reconciliatione repellere. de simo. c. 14.

41 Item qui habet beneficium pro recompensa negotii, seu obsequii temporalis, est simoniacus. c. cum essent. 12. eod.

Electio simoniaca est cassanda, si propter

hoc electoribus promissa fuit pecunia, quanuis electus ignoraret, nisi constaret illos, qui promissum tale fecerunt per fraudem in dispendium illius, qui eligendus erat, id malitiosè fecisse. de simo. c. 27.

42 Ordinati simoniacè, sed ignorantes, qui simoniaci non sunt, possunt in suis ordinibus remanere, c. 22. eod.

Si contradicentes electo pro pecunia de uoluntate electi tradita à cōtradictione cessat, iste confirmatus multum sibi consulit, si administrationem celeriter, ac sponte dimittat, illius uerbi memor existens, nihil prodest homini, si uniuersum mundum lucretur, animæ uero suæ detrimentum patiat. de sim. c. 23.

43 Non est tamen simonia, si datur prælato pecunia ne ipsum in iure suo de facto molestet, immo illam repetit, si promissa nō seruatur. c. 28. eo.

44 Prohibentur prauæ exactiones, ac præcipitur pias consuetudines obseruare, ac statuitur, ut liberè sacramenta ecclesiastica conferantur, cap. 42. S. quapropter de simonia.

45 Abbas & monaci si pro receptione monaci receperunt pecuniam ex pacto, ab officio, & beneficio suspenduntur, & taliter recepta pecunia restituitur, & in aliud monasterium ita receptus trāsferitur, de simon. c. 19.

Quod intelligitur de arctiori monasterio; si autem ipso ignorante pecunia data fuerit, cogitur is ad renunciandum loco eodem, & postmodū in ipsum redire, si absque scandalo poterit remanere, uel in alio, qui sit de ordine suo ad seruiendum Deo, poterit collocari. de simo. c. 25.

Quod si fortè propter nimiam multitudinē alibi nequuerint cōmodè collocari, ne damnabiliter in seculo euagentur, recipiuntur in eisdem monasteriis, dispensati uero de nouo mutatis prioribus locis, & inferioribus assignatis. de simo. c. 40.

46 Si clericus ad sacerdotii ordinem præsentatus, præsentatori aliquid dedit ex pacto, & hoc non est publicum, sed secretū; idem sacerdos secretò monetur sine ulla coactione ordinem alicuius religionis assumere, ut perpetuò ab officio abstineat,

quod illicitè acquisiuit. Alioquin nõ erit tutum (cum sit secretus excessus) ipsum in uitum ab eodem officio coercere: illi tamen secreta pœnitentia, prout Episcopo visum fuerit, iniungitur. de sim. c. 20.

Non imputatur electo, si eo prohibete, pro ipsius confirmatione pecunia data fuerit, præsertim cum ille, qui exoluit, nulla fuerit consanguinitate coniunctus, nisi postea consenserit pecuniam soluendo promissam, aut redendo solutam. cap. 23. eodem.

47 Cum D. vellet in subdiaconum ordinari & certum titulum non haberet, quendam presbyterum exorauit, ut ipsum ad Ecclesiam suam titulum præsentaret, & cum recusaret ipse, illi firmiter repromisit, quod nunquam, si præsentaret eundem in ecclesia sua aliquam peteret portionem, & sic ad præsentationem eius extitit ordinatus. nec se in hoc illicitum egisse aliquid intellexit; sed adeo errauit, ut nisi cum eo fuerit misericorditer dispensatum, nec ad superiores ascendere, nec in suscepto debet ordine ministrare. de sim. c. 37.

48 Quicumque cupiditate parentum, cum adhuc paruuli essent, ecclesiarum partes pro pecuniam adepti sunt, postquam eas omnino dimiserint, si canonicè uiuere uoluerint pro magna misericordia ibi esse conceditur, nec ex hoc facto remouentur à sacris ordinibus, si aliàs digni sunt. c. quicumque 1. q. 5.

Et ignorantia non excusat à reatu criminis: quia ecclesias debent omnino dimittere, cap. eos, qui. S. ex hac itaque. eadem. 1. quæst. 5.

Item si pater interuentu pecuniæ filio præbendam beneficium acquisiuit, & ad annos discretionis perueniens in manus præpositi, & fratrum liberè resignauit, & illi cõpatientes de nouo illum in suum canonicum elegerunt, contentus existens ultima electione, ratione primum nihil audere debet in ipsa ecclesia uendicare. c. ex inuauatione. 16. de simo.

V.R.B. PP. 49 Illi verò, qui per se ipsos cum maioris ætatis essent, nefanda cupiditate ducti, eas emerint, si in aliis ecclesiis canonicè uoluerint uiuere seruariis propriis ordinibus.

pro magna misericordia ibi eos ministrare permittitur, d. cap. quicumque S. illi uerò. 1. q. 5.

Quod si ad alias transferri nõ poterunt, minoribus ordinibus contenti ad sacros ordines non ascendant, d. cap. quicumque S. quod si aliàs. 1. q. 5.

Item simoniacus, si est occultus, quò ad se est suspensus: & ideo renuncians beneficio per simoniam habito, post peractam pœnitentiam potest uti ordine suo & aliis beneficiis licitè habitis: sed beneficio illo retento, in quo simonia est commissa, non potest agere pœnitentiam. Si uerò est manifestus, est suspensus quò ad se & alios ipso iure. Vnde quauis renunciaret beneficio a se acquisito, indiget dispensatione, sicut quilibet notorius criminofus: At Episcopus potest dispensare: dummodo non sit ille, cum quo commisit simoniam. Tunc uerò dicitur occultus, quando non constat per sententiam, uel confessionem in iure factam nec per rei euentiam quæ nulla possit tergiuersione cœlari: ut in summa Angelica in uerbo simonia. v. 1. uers. vtrum.

50 Si clericus cum pacto confert ecclesiam bona sua, ita ut in ipsa recipiatur in canonicum, simonia committitur, si uerò purè ac sine pacto, vel conditione qualibet offerat, rogans humiliter, ut in canonicum admittatur, & bona sua retinere sibi liceat, pro præbenda, & clerici eiusdem ecclesiam purè consentiant, huiusmodi receptio fieri poterit absque scrupulo simoniacæ prauitatis, & hoc, quia ecclesiam datum est de manifestis tantummodo iudicare: si enim is, qui talem facit donationem, & intentione ducatur, ut temporalia bona, quæ offert, spirituale ualeat adipisci, & clerici, qui eum in fraudem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissum, sine dubio, tam ille, quàm isti, qui scrutator est cordium, & cognitor secretorum, culpabiles iudicantur. cap. tua nos. 34. de simon.

51 Ex hoc textu habemus decisionem Cassiodori hoc titulo de simon. 2. qua disponitur, non esse simoniacum mandatum ad

ad resignandum beneficium purè, nec nõ petendum, & obtinendum de beneficio resignato prouideri, puta Alphonso, dummodo non sit clausula, & non aliàs, nec alio modo, quod etiam cum dicta clausula, & in fauorem certæ personæ admittitur sine uitio simoniæ, si est mandatum ad resignandum in manibus Papæ.

52 Simoniacæ pestis sui magnitudine alios morbos vincit, & mox ut eius signa per aliquam personam claruerint de ecclesia Dei debet elimari, atque repelli, de simonia. cap. 6. Nam omnis peccator missam cantare potest, præter simoniacum ca. 8. de simon.

53 Quilibet catholicus non est respuendus, sed ut ueritatem asserat, ad propalendam simoniacam rabiem, magnis est præcibus exortandus. c. 3. eod.

Item simoniacum accusare possunt mœretrix, & criminofus. c. 7. eod.

54 Si manifestum sit, clericos simoniam commisisse, ut in iure confessi fuerint, vel legitime conuenti ab altaris ministerio sunt perpetuò deponendi, si uerò id manifestum est, nec tamen inde conuicti vel confessi fuerint, sed tantum publica laborant infamia, eis canonica purgatio debet indicari, in qua si defecerint, tanquam auctores tanto scœleris sunt puniendi, cap. per hoc. x. 1. de simon.

Item illis, quorum crimen non est publicum, & notorium, si publica laborant infamia cum quinta uel sexta manu sui ordinis purgatio indicitur, in qua si defecerint, beneficiis ecclesiarum perpetuò priuantur. cap. 13. eod.

55 Contra testes, qui deponunt de simonia in iudicio inquisitionis: quia non per accusatores, sed per testes crimina comprobantur, ne uel innocentiam puritas, confusa succumberet, uel simoniæ prauitas impunita effugatur, æquitate pensata illæ, duntaxat exceptiones oppositæ probandæ admittuntur, quæ probatæ non de zelo iustitiæ, sed de malignitatis fomite procedere uidebuntur. cap. licet Heli. 3. 1. de simon. Vtputa conspirationes, & inimicitia capitales: cæteræ autem exceptiones ut furti, & adulterii non repelluntur: quo

niam & si probatæ fidem testium debilitarent in aliquo, non tamen euacuarent ex toto aliis adminiculis suffragantibus, præsertim cum testes de crimine fuerint emendati. Et tales testes admittuntur, non secundum rigorem iuris, sed secundum temperantiam æquitatis, cum ageretur non criminaliter, ut deponeretur ab ordine, sed ciuilitè ut ab administratione amoueretur: cum utique ex leuioribus causis prælati possunt ab administratione amoueri c. per tuas. 32. eod.

57 Nam etiam mediatores, per quos scœlus simoniæ plerumque committitur ad testimonium contra scœleris eiusdem auctores in detestationem criminis admittuntur, si non agatur criminaliter, sed ciuilitè, & emolumentum exinde nõ fuerint assecuti. c. 1. de test. li. 6.

Non tamen admittitur ille, qui asserit simoniam commississe cum illo, contra quæ deponit. c. ueniens. x. de testib.

58 Item pro reuelatione huiusmodi criminis, etiam si complices fuerint, nõ solum ueniam; sed etiam gratiam consequetur, si eorum iudicio participes tanti criminis ualeant coerceri, quod si non fecerint, absolui non ualeant, donec prædicta reuelent, & cõplices huiusmodi detecti arctius puniantur. in extrauagan. Pauli II. in hoc tit. in communib.

59 Simoniaci uerò ultra penas supra descriptas aliam incurrunt ex eadem constitutione Pauli II. nam omnes simoniaci cuiuscunque dignitatis, aut status sunt, ipso facto excommunicati, nec possunt absolui nisi à Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo constituti.

60 Nec habent simoniacè ordinati sui ordinis executionem.

61 Et electiones, aut aliæ prouisiones, per simoniam factæ non ualent, nec ius percipiendi fructus tribuunt.

62 Et ut huiusmodi labiis contagio frequentius reprimatur omnibus & singulis ecclesiasticis, secularibusque personis cuiuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis, uel conditionis fuerint, in uirtute sanctæ obedientie iniungitur, ut eos omnes, quos simoniam commississe, uel procurasse, aut

in ea mediatores esse sciuerint; Pontifici, vel cui idem Pontifex duxerit commendandum per se, vel alios reuelare, quanto magis non omittant: ut in ead. const. Pauli II. tit. de simon. in commun. extrauag.

NE PRAELATI VICES SVAS,
VEL ECCLESIAS SVB ANNO
censu concedant.

63 **QVI** dat pecuniam: ut episcopalem, vel spirituales iurisdictionem exerceat, officio suo priuatur, & episcopus conferendi hoc officium potestatem amittit; cap. 1. & 2. eod.

64 Sacerdotes ad Ecclesiarum regimen sub annuo censu statui non possunt; quia dum sacerdotium sub huiusmodi mercede uenale disponitur, ad æterna retributionis præmium consideratio non habetur. cap. 3. eodem.

Item, quicumque vice dominatum, vel aliam Ecclesiasticarum rerum administrationem per pecuniam obtinere uoluerint, tam euentes, quam uidentes ab illa ecclesia iuste excluduntur; cap. consulere. 38. de simonia.

DE HAERETICIS.

65 **IN** primis pro confusione hæreticorum nostri temporis faciunt ea, quæ supra dicta sunt, parte prima; de sede Apostolica, & de summo Pontifice in principio secundæ partis. Nam Ecclesia Romana primatum tenet; quia illam solus fundauit super petram fidei, qui beato Petro eternæ uitæ clauigero terreni simul, & cœlestis imperii iura concessit, qui autem priuilegium Romanæ ecclesiæ ab ipso summo omnium ecclesiarum capite, auferre conatur, hic proculdubio in hæresim labitur; nam fidem violat, qui aduersus illam agit: quæ est mater fidei. cap. omnes. 2. 2. distinct.

Et nequaquam, quod contra Euangelicam, vel Propheticam, vel Apostolicam doctrinam constitutionem ue eorum, siue sanctorum patrum, actum fuerit, stabit, ac quod ab infidelibus, vel hæreticis factum

fuerit, omnino cassabitur. cap. omne. 25. 66 qd. 1. Et prima salus est recte fidei regulam custodire, & a constitutis patrum non deuiare. c. prima salus. ead. q.

Anathema sit & uelut præuaricator fidei catholicae semper apud eum existat, quicumque Regum, seu Episcoporum, vel Potentum, qui uolant censuram Romani Pontificis. c. generali. 25. q. 1.

Qui sacris canonibus obedire nescit, non sit dignus sacris ministrare altaribus, nec communionem capere. cap. Hac consona. 25. q. 1.

67 Et tanta indignatio Domini extitit aduersus illos, qui scisma fecerunt, ut etiam cum homo Dei profeta ad Ieroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobarer, atque ultionem futuram prædiceret, panem apud illos edere, & aquam bibere uentur, & cum hoc non custodisset, ac prædisset contra præceptum Domini statim diuina censura percussus est: & inde egrediens impetu, ac morsu Leonis in itinere necaretur. cap. denique quam sit. 7. q. 1.

68 Quidam autem hæretici ex nomine suorum auctorum nuncupantur, quidam uero ex causis, quas eligentes instituerunt, & plurimi fuerunt, ut habetur seriosè in cap. quidam autem. 24. q. 3. Qui textus potest legi pro historia, & confusione hæreticorum; quia tanta diuersitas ostendit falsitatem.

Hæresis peruersum dogma habet scisma; & scisma dicitur propter episcopalem diffensionem, quæ ab ecclesia pariter separatur, sed re uera nullum scisma est, nisi aliquam hæresim constringat: ut recte ab ecclesia recessisse uideatur. cap. inter hæresim. 24. q. 3.

Hæresis græcè ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat meliorem.

Et quicumque aliter scripturam intelligit, quam Spiritus sancti sensus flagitat, a quo scripta est, hæreticus appellari potest, licet ab ecclesia non recesserit. cap. hæresis. 24. q. 3.

69 Sed proprie est hæreticus, qui alicuius temporalis commodi & maximè uanæ gloriæ,

HORM.
PP.

ADR.
PP.

GRE.
PP.

Cyprianus
episcopus
Martyr.

Isid. Li.
ethym.

Hiero.

Idem

August.

riæ, principatusque sui gratia falsas, & non uas opiniones, vel gignit, vel sequitur. c. hæreticus est. 24. q. 3.

Idem August. 70 Sed qui sententiam suam, quamuis falsam atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim, quam non audacia suæ præsumptionis pepererint, sed a seductoribus, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, & parati corrigi quærunt cauta sollicitudine ueritatè, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. c. dixit Apostolus, 24. q. 3.

LEO. PP. 71 Iniquius non est, quam iniqua sapere; & sapientibus doctoribusque non credere; quia ad cognoscendam ueritatem currunt ad semetipsos, & ideo magistri erroris existunt; quia ueritatis discipuli non fuerunt. c. quid autem. 24. q. 3.

VRE. PP. 72 Qui aliorum defendit errorem, multo amplius damnabilior est illis, qui errant: quia non solum errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat, & confirmat; unde quia magister erroris est, non tantum hæreticus, sed etiam hæresarcha dicendus est. c. qui aliorum. 24. q. 3.

Hierony. 73 Principes transferunt fines, quos posuerunt patres eorum, quando immutant mendacio ueritatem, & idem de hæreticis manifestus est sensus; quia sæpe opprimunt ecclesiasticos arte Dialectica, & diuus Hieronymus dicit, non inuenisse in historiis alios scindisse ecclesiam, quam sacerdotibus a Deo positos, & istos uersos in laqueum tortuosum in omnibus locis posuisse scandalum. cap. transferunt. 24. q. 3.

GELA. PP. Et ecclesiastici moris non est, miscere consilium cum his, qui pollutam habent communionem, permixtamque cum perfidis, & canonum magistris, atque custodibus 75 fas non est inire certamen cum hominibus communionis alienæ. cap. cum quibus. 24. q. 3.

August. 76 Diuina prouidentia ideo permittit multos esse hæreticos, ut cum interrogat nos, ea, quæ nescimus, sic discutiamus pigritiam, ut diuinas scripturas cupiamus, & Apostolus ait, oportet hæreses esse, ut probati manifesti fiant, ii autem a Deo probati sunt, qui bene possunt docere. c. fin. 24. quæst. 3.

77 Et quicumque in hæresim semel damnatam labitur eius damnatione se ipsum inuoluit, & qui ipsum damnat, est executor ueteris constituti, non promulgator noui. cap. Achacius. 1. 24. q. 1. Et sic damnati sunt sectatores Sabellii, Arii, Eunomii, Macedonii, & Nestorii. cap. maiores. 24. quæst. 1.

78 Item omnis, qui recidit, & non permanet in doctrina Christi, hic Deum non habet, & scismatici omnino uitandi sunt; sicut narrat Polycarpus Martyr, Beatum Ioannem Apostolum & Euangelistam, cuius ipse fuit discipulus fecisse, uidelicet, cum apud Ephesum balneas lauandi gratia fuisset ingressus, & uidisset ibi Cherinum exire continuo discessit, non lotus; dicens fugiamus hinc, ne & ipsæ balneas nos corrumpant, in quibus Cherinthus lauatur inimicus ueritatis. cap. omnis. 24. quæst. 1.

79 Non oportet benedictiones hæreticorum accipere: quoniam magis sunt maledictiones, quam benedictiones. c. non oportet. 1. q. 1. Et potius est mortem arripere, quam de manu hæretici communionem accipere; pro ut fecit Ermigildus Rex iuuenis, qui recusando communionem ab Episcopo Arriano occisus est iussu patris, cap. coepit, qui est fin. 24. q. 1.

80 Imo extra catholicam ecclesiam non est locus ueri sacrificii. c. extra. 1. q. 1. Et ut euidenter ostenderet Dominus peccata dimitti a Spiritu sancto, quem donauit fidelibus suis, dixit Ioanni cap. 20. Accipite spiritum sanctum, & cui dimiseritis peccata remittuntur eis; cap. ut euidenter, eadem

1. q. 1. Et Deus non merita personarum considerat, sed officia sacerdotum, c. cum scriptura, eadem 1. q. 1. Unde Hæreticus, excommunicare non potest; quia iam profusus non potest quenquam deicere, &

83 potestas ligandi, atque soluendi ueris; non falsis sacerdotibus tradita est; & prius dixit Dominus, Accipite spiritum sanctum: & nemo accipit spiritum sanctum, nisi intra ecclesiam, probas hoc Alex. 1. I. longo discursu. Ac etiam quicumque ab unitate ecclesiæ, quæ per Petrum intelligitur, fuerit alienus, excommunicare

GELA.
PP.

Idem.

Beda.

Isidorus

GRE.
PP.

August.
Idem.

Ambros.

ALEX.
PP.

non ualet cap. audiuius 24. q. 1.

LEO. Manet ergo Petri priuilegium; quia nihil
PP. erit ligatum, uel solutum, quod beatus
Petrus non ligauerit, aut soluerit cap. ma-
net. 24. q. 1.

GRE. Et quoties aliqua de uniuersali synodo ali-
PP. quibus dubitatio nascitur, aut sponte ii,
qui salutem animæ desiderant conueniant
Apostolicam sedem ad recipiendam, de eo,
quod non intelligunt, rationem. aut si forte
sicut de talibus scriptum

85 est, peccator cum in profundum malorum
uenerit, contemnit, & isti ad contumaces
extiterint, ut doceri non uelint, eos ab
eisdem sedibus Apostolicis, aut trahi ad
salutem quoquo modo necesse est, aut ne
aliorum perditio esse possint, secundum
canones per seculares potestates opprimi
oportet cap. nec licuit, 17. distict. Nam si
ea, de quibus Deus uehementer offenditur,
insequi, uel ulcisci differimus, ad irascendum
utique diuinitatis patientiam prouocamus
cap. si ea, de quibus. 23. q. 4.

GRE. Et ecclesiastica religionis inimici etiam
PP. bellis sunt coercendi, quia ait diuus
Gregorius, notum est enim, hæreticæ religionis
uiros, si eis (quod absit) suppetit nocendi
licentia contra catholicam fidem uehementer
insurgere, & fidem uelle Christiani nominis
inclinare. Quare eminentia Principis conatus
eorum comprimet, & superbas eorum ceruices
iugo rectitudinis præmat. cap. sicut excellen-
tiam: 23. q. 4. Nam Princeps populi non
debet parcere iis, qui dicunt, eamus & seruiamus
Diis alienis; sed omnes necandi sunt cap. si
audieris. 23. q. 5.

AUG. 87 Et quando uult Deus concitare potestatem
aduersus hæreticos, & alios disceptatores
ecclesiæ, ipsi Hæretici non mirentur; quia
ad hoc affliguntur, ut reuertantur; & si
reuertantur, proles eorum sicut proles Iacob
cum fratribus hæreditatem tenebit: nec
admirari debent, quod commouentur potestates
christianæ contra dissipatores ecclesiæ; quia
si non commouentur, quomodo reddent
rationem de imperio suo Deo? nam ad ipsos
Principes pertinet, ut temporibus suis uelint

matrem suam ecclesiam pacem habere c. quando
uult Deus 23. q. 4.

89 Nec hæreticos uiuat, non inueniri exemplum
in Euangelicis, & Apostolicis literis, aliquid
petitum à Regibus terræ pro ecclesia contra
inimicos ipsius; quia nemo negat non inueniri
sed nondum implebatur illa profetia. Et nunc
Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram,
imò adhuc implebatur illud. Quare fremuerunt
gentes; & populi meditati sunt inania. Astiterunt
Reges terræ, & Principes conuenerunt in unum
&c. Sed in Rege Nabucodonosor in figura utriusque
tempus præfiguratum est; de primo quando
pios, & iustos cogebat adorare simulacrum.
Nunc autem impletur, quod paulo post in eodem
Rege figuratum est, quando conuersus ad Deum
verum iussit poenis debitis subiacerere, quicumque
blasphemaauerit Deum Sidrac, Misach, &
Abdenago. cap. non inuenitur. & cap. si ecclesia
§. Quod autem dicunt. 23. q. 4. Vbi declarantur
illa uerba Profetæ Reges intelligite seruire
Domino in timore; nam non seruirent, nisi ea,
quæ contra Domini iussus fuerint, religiosa
seueritate prohiberent: homo enim est, quia
seruit uiuendo fideliter; Rex autem seruit,
conuenienti uigore, sanciendo leges præcipientes
iusta; & contraria prohibentes dict. cap. si
ecclesia. §. fin.

90 Quia ad fidem quidem nemo est cogendus,
sed per seueritatem, immo & per misericordiam
Dei, tribulationum flagellis solet perfidia
castigari; Et cum leges aliquod aduersus
hæreticos constituunt, ipsi debent credere,
se admoneri, ut cogitènt, quare ista patientur:
nam si propter iustitiam, beati sunt; quia
persecutionem passi sunt propter iustitiam,
& possidebitis Regnum cælorum; si autem
propter iniquitates uestri scismatis, illi quidem
correctores uestri sunt; vos autem estis, sicut
cæteri diuersorum scælerum rei, qui poenas
legibus pendunt; profecto infelices, & in hoc,
& in futuro sæculo eritis. cap. ad fidem
23. q. 5.

91 Illi autem, qui decernunt, uos pro tanto
scælere tam leniter damnatorum admonitio-

Idem
AUG.

Idem
AUG.

anitionibus, uel locorum, uel bonorum,
uel pecuniæ priuatione deterrédos coer-
cendosque decernunt: ut cogitantes uos,
quare ista patiamini, sacrilegium uestrum
fugiatis; & ab æterna damnatione libera-
mini, diligentissimi Rectores, & piissimi
consultores deputantur. c. si uos. 23. q. 5.

Idem 92 Nam hæretici etiam inuiti ad salutem
sunt trahendi; nam qui diliguntur, non
sunt permittendi suæ malæ uoluntati, im-
punè & crudeliter; sed ubi potestas datur,
& à malo sunt prohibendi, & ad bonum
sunt cogendi: nam aliter non corriperentur
negligentes pastores, & tamen dicitur eis,
errantem non reuocatis, perditum non
inquisistis. c. displicet. vsque ad §. uos
oues. 23. q. 4.

93 Nec qui dicit, sic uolo errare, sic uolo
perire, defendit hanc suam uoluntatem; quia
scriptum sit in Euangelio; recessisse à Do-
mino septuaginta discipulos, & arbitrio
suæ malæ discessionis fuisse permittos, ceteris
duodecim, qui remanserunt, fuisse dictum,
nūquid, & uos uultis abire? quia attendendum
est, ecclesiam tunc primum nouello germine
pullulasse & nondum erat impleta illa profetia,
& adorabunt eum omnes Reges terræ; omnes
gentes seruiant ei; Quare cum nunc utatur
maiori potestate ecclesia, non solum inuitat,
sed etiam cogitat bonum; prout significatur
ex illa conuiuuii similitudine de inuitatis,
& venire nolentibus: quia primò introducti
sunt multi; postea dictum est, compelle
intrare; ita significata sunt ecclesiæ primordia
adhuc crescentis, ut per uires etiam essent
compellendi. d. c. displicet. §. hoc etiam, vsque
ad fi.

AUG. 94 Et Diuus Augustinus refert suam ciuitatem
totam fuisse in partes donati, & ad ueritatem
catholicam legum Imperialium timore conuersam
esse, & ideo concludit, hæreticos cogendos ad
bonum. cap. uides 23. q. 6.

GRE. Sed obiicitur ab auctore Decreti in ca. iam
PP. uerò. ead. 23. q. 6.

95 De multis locis scripturæ, in quibus
inutiliter cogitur ad bonum; & respondet,
quòd si mali semper inuiti tolerarentur,
& nunquam uoluntarii seruirent inutili-

ter cogentur ad illud bonum. Sed quia
humanæ naturæ est, ea, quæ in diffuetudinem
abierunt, abhorreret; & consueta magna
custodia diligere; flagellis tribulationum
mali sunt cohibendi à malo, & prouocandi
ad bonum: ut dum timore poenæ malum in
diffuetudinem ducitur, abhorreatur; bonum
uero ex consuetudine dulcescat. Vnde Augustinus
in Psal. 127. dicit. cum per timorem gehennæ
continet se homo à peccato fit consuetudo
iustitiæ; & incipit, quod unum erat, amari;
& timor incipit excludi a charitate, & succedit
timor castus, (de quo dicitur in eodem psalmo)
quo timemus, nè tardet sportus; ne discedat,
ne eo careamus, ille primus timor utilis est,
sed non permanet in æternum, ut iste castus.
d. c. iam uero. §. his ita. vsque ad fi. 23. q. 6.

96 Item putandum non est, neminem cogi
ad iustitiam, cū legatur, patrem familias
dixisse seruis, quoscumque inueneritis, cogite
intrare, & primò Saulum, postea Paulum
ad ueritatem cognoscendam, & tenendam
magna uiolentia Christi cogentis esse se
compulsus. c. nimirum. §. Putas neminem.
23. q. 4.

97 Plerumque hæretici tam stulta dogmata,
tam execranda proferunt sacramenta, ut etiam
hebetum sensus paganorum, & qui ratione
diuinæ agnitionis carent, illorum detestentur
infaniam, & illorum distorta, & Deo contraria
itineria sanius sapiendo redarguant, & (quod
peius est) non nunquam multi catholicorum
intantum

98 mercedes iniquitatis amant; ut etiam docti
ab indoctis, clerici à laicis merito redarguantur,
qui iure comparantur profetæ Balaam Exbofor,
qui mercedem iniquitatis amando uerbis asinæ
contra naturam loquentis corripitur; nec tamen
à proposito prauitineris retardatur. Istis
autem apertissimè nomen conuenit ciuitatis,
de quo Balaam uenisse dicitur. Bofor namque
carneus, siue in tribulatione positus interpretatur;
neque enim alia magis causa luxuriosis existit,
uerbum ueritatis adulterare, Amore pecuniæ,
uel desideriorum temporalium, quam quia
carnis se concupiscentiis mancipauerit, sed

fed & nomen ipsius Balaam, qui vanus populus, siue precipitans, eos interpretatur, talibus conuenit; qui enim agnitam veritatis viam sponte deserunt, quid nisi uanus populus sunt? qui etiam in precipitium suos mergunt auditores, quibus non salutaria, quæ corrigant, sed quæ illos delectent erronea prædicant, de quibus aperte subditur. Hi sunt fontes sine aqua, & nebulae turbinibus exagitatae, quibus caligo tenebrarum referuatur. cap. secuti sunt. 2. q. 7.

LXO. PP. III. Sed statutum est ex dispensatione in Nicæno Concilio, ut hæretici ad ecclesiam redeuntes ordinentur c. quod pro remedio in fine 1. q. 7.

Sed ante omnia hanc ab eis confessionem per scripturam exigere oportet, ut fateatur se communi consensu catholice ecclesie statuta obseruaturus. cap. si qui uoluerint. 1. q. 7.

FORMA ABIVRATIONIS.

GRE. PP. 100 QVOTIES cordis oculus nube erroris obductus supernæ illustrationis lumine fit serenus magna cautela nitendum est, ne latentur author scimatis irruat, & ab unitatis radice eos, qui ad eam reuerfi fuerint, telo iterum erroris abscondat. Et ideo postquam ego N. comperto diuisionis laqueo, quo tenebar diutina mecum deliberatione pertractans prona, & spontanea voluntate ad unitatem sedis Apostolicæ diuina gratia duce reuersus sum, ne non putam me sed simulata reuersus existimer, spondeo sub Anathematis obligatione atque promitto tibi N. & per te Sancto Petro Apostolorum principi atque eius Vicario N. Beatissimo & successoribus eius, me nunquam quorumlibet suasionibus, vel quocumque alio modo ad scisma, de quo redemptoris nostri gratia liberate ereptus sum, reuersurum: sed semper in unitate sanctæ ecclesie catholice, & communionem Romani Pontificis per omnia permanfurum. Vnde iuratus dico per Deum omnipotentem & per hæc sancta quatuor euangelia, quæ in manibus meis teneo, & salutem domino

rum nostrorum N. & N. rempublicam gubernantium me in unitate (sicut dixi) ecclesie, ad quam Deo propitio sum reuersus, & in communionem Ro. Pont. semper & sine dubio permanere. Quod si (quod absit) ab hac me unitate aliqua excusatione, vel argumento diuisero, periurii reatum incurrens æternæ poenæ obligatus inueniar; & cum auctore scismatis habeam in futuro sæculo portionem. Hanc autem professionis, promissionisq; meæ chartulam propria manu dictaui, subscribens tradidi. c. quoties. 1. q. 7.

ALIA FORMA ABIVRATIONIS.

AVO. PP. 101 EGO Berengarius indignus ecclesie Sancti Mauricii diaconus cognoscens ueram catholicam & Apostolicam fidem anathematizo omnem hæresim, præcipue eam, de qua hæcenus infamatus sum: quæ astruere conatur panem & uinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodo sacramentum, & non uerum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: & non posse sensualiter, nisi in solo sacramento manibus sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Cõsentio autem Sanctæ Romanæ Ecclesie, & Apostolicæ sedi & ore & corde confiteor de sacramentis Dominicæ mensæ eandem fidem me tenere, quam Dominus & uenerabilis Papa Nicolaus, & hæc Sancta synodus auctoritate euangelica tenendam tradidit, mihi que firma uis, scilicet panem & uinum, quæ in altari ponuntur post consecrationem, non solum sacramentum sed etiam uerum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse & sensualiter non solum sacramentum sed in ueritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Iurans per Sanctam & homouisionem Trinitatem & per hæc sacrosancta Christi euangelia, eos, qui contra hanc fidem uenerint cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuncio. Quod si ego ipse aliquando contra hoc aliquid sentire, aut prædicare præsumpsero,

sumpsero, canonum sãueritati subiaceã. Lecto & per me lecto sponte suscripsi. Hanc confessionem suæ fidei de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi a Berengario Romæ coram CXIII. episcopis factam misit Papa Nicolaus per vrbes Italiae, Germaniæ, Galliæ, & ad quacunque loca fama prauitatis eius peruenire ante potuit: ut ecclesie, quæ prius doluerat de auerso atque peruerso, postea gaudeant de reuerso, atque conuerso. ca. ego Berengarius. de consecr. dist. 2.

Augst. 102 Catholici autem ex occasione legis imperialis contra hæreticos si non dilectione corrigendi, sed odio inimicandi prosequuntur, hoc displicet D. Augustino, ac similiter displicet, si quis res proprias hæreticorum cupidè appetit ex occasione legis prædictæ, quæ ius sunt res amittere: & tamen quæcunque res non rectè a quo quæ possideri possunt, nisi uel iure diuino (quo cuncta iustorum sunt) uel iure humano, quod in potestate Regum est terræ c. quicunque. 23. q. 7.

Idem Aug. 103 Catholici uerò non ideo aliena possident: quia ab hæreticis ablata secundum Dei uoluntatem tenent; quia ad omnes iniquos & impios illa uox Domini ualet uidelicet auferetur a uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti iustitiam: nec frustra scriptum est labores iniquorum pii edet, quapropter magis admirari debet, quòd adhuc teneat aliquid, quàm quòd aliquid amiserint cap. si de rebus. eadem 23. quæst. 7.

Idem Aug. 104 Quod autem catholicis obiciunt, res eorum concupisci, & auferunt, non rectè obiciunt, quia desiderant, ut catholici fiant & possideant non solum, quæ dicunt sua, sed etiam catholicorum in pace, & charitate cum ipsis simul, ex quo apparet, catholicos non esse auaros rei alienæ; quia non quærent compossessorem. c. quod autem ead. 23. q. 7.

Qui uerò a corpore Christi præciditur, spiritum iustitiæ tenere non potest, etiam si figuram membri teneat, quam sumpsit in corpore; debent ergo uiuere in huius compagem corporis, & labores suos non dominandi cupiditate, sed bene utendi pie-

tate possideant. Nam catholici ab huius cupiditatis fordibus purgantur, quando inquirunt, quantum ualeant illos secum uti omnia c. quemadmodum. in princip. ead. 23. q. 7.

105 Dicunt uerò hæretici, si sumus iniusti, quare nos quæritis? Sed respondetur, eos quæ si iniustos, ne permaneant iniusti, & prædictos, ut de inuentis ecclesie gaudere possit, dicendo, mortuus erat frater noster, & reuixit, perierat, & inuentus est. d. cap. quemadmodum §. sed hoc est. ead. 23. quæst. 7.

Aug. Nam errant, qui dicunt, ecclesiam facere persecutionem, dum uel ea, quæ committuntur, reprimit, uel animarum salutem requirit; Nam prosequitur, qui ad malum cogit; qui uerò malum, uel factum iam punit, uel prohibet, ne fiat, non prosequitur iste, sed diligit. c. non uos hominum, 23. quæst. 5.

Et si ecclesia uera est, ipsa est, quæ persecutionem patitur, non quæ facit; nam si melius consideremus Agar ancilla persequeretur Sarram, quæ figurat ecclesiam, superbiendo, quàm Sarra illam coercendo cap. si ecclesia 23. q. 4.

Sed quæritur, si boni & sancti uiri nemini faciunt persecutionem (ut dicunt hæretici) sed tantummodo patiuntur, cuius putant uocem in Psalmo: Vbi legitur. Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant. Sed si uerum discere, uel agnoscere uolumus, reperitur, persecutio iniusta, quam faciunt impii ecclesie Christi. Ista namque beata est, quæ persecutionem patitur propter iustitiam; illi uerò impii, miseri, qui patiuntur persecutionem propter iustitiam. Proinde ista prosequitur diligendo, illa Agar sãuendo, ista Sarra ut corrigat, illa ut euertat, ista ut reuocet ab errore, illa ut precipitat in errorem. d. c. si ecclesia. §. deinde.

Idem Aug. Nam si semper esset culpabile, persecutionem facere, non scriptum esset in sanctis libris; Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequeretur: quia aliquando, qui eam patitur, iniustus est. Et qui eam facit iustus est; quia mali persecuti

cuti sunt bonos nocendo per iniustitiam, boni consulendo per disciplinam c. nimirum. S. item si semper 23. q. 4.

Idem Aug. In quantum igitur negatur, ecclesiam aliquem persequi; intelligitur, quod nullum iniuste persequitur; non enim omnis persecutio culpabilis est; Immo rationabiliter ecclesia hæreticos persequitur, sicut & Christus corporaliter, quos de templo expulit. c. ille gladium. 23. q. 4.

Aug. Nam quis potest nos amplius amare, quam Christus, qui posuit animam suam pro ouibus suis: & cum Petrum, & alios Apostolos verbo solo uocasset, Paulum ecclesie sue postea magnum ædificatorem, sed horrendum vastatorem non solum voce compescuit, verum etiam potestate prostrauit, atque in infidelitatis tenebris fauentem ad desiderandum lumen cordis; ut surgeret, prius cœcitate corporis percussit. cap. quis nos potest. 23. q. 4.

Idem Aug. 107 Vnde quãdo duo habitarent in domo, quam certissimè sciremus ruituram, & nobis prænunciantibus nollet exire, & tamen inde eos possemus eruere, uel iniustos, nisi faceremus, meritò crudeles iudicaremur. cap. ipsa pietas. S. Item si duos. 23. quæst. 4.

Porrò si vnus diceret, si intraremus, me trucidabo, alter vero nollet exire, sed se necare non auderet, melius est vno saltim pro nostra operam liberato alterum nõ nostra culpa, sed sua potius interire permitteremus. d. c. ipsa pietas. S. porrò.

Quòd si plurimi essent in domo ruinosã, & inde vnus saltim liberari posset, atq; cum id facere conaremur, alii semetipsos precipitio necarent: doleremur de cæteris, verum de vnus saltem salute consolaremur. d. c. ipsa pietas. S. quòd si plurimi.

108 Quid igitur de opere misericordiæ, quòd pro uita æterna adipiscenda, & poenã æterna vitanda hominibus debeamus impendere, iudicandum est, si pro salute ista temporali & breui sic nos subuenire, ut supra visum est, ratio vera & benigna compellit. d. cap. ipsa pietas. S. quid igitur. 23. q. 4.

109 Habeant ergo hæretici de præterito detestabili errore amarum dolorem, & ue-

niant ad ecclesiam Christi veram, idest catholicam matrem, sint in ea clerici, sint episcopi vtiliter, qui contra eam fuerant hostiliter non inuidemus, immo amplectemur, hortamur, optamus, & quos iniuis & sepibus inuenimus, intrare cogimus: quia non res eorum sed ipsos quaerimus. d. cap. ipsa pietas. S. habeant ergo. 23. quæst. 4.

Nam si quis a catholica ecclesia fuerit separatus quantumlibet laudabiliter, si viuere existimet, hoc solo scelere scilicet, quòd a christianitate seiunctus est, non habebit uitam, sed ira Dei mouet super eum, qui autem bene vixerit in ecclesia, nihil præiudicant aliena peccata. c. si quis a catholica 23. q. 4.

110 Si quis in aliquo scismate constitutus non habet charitatem, quæ pertinet unitatem spiritus, & vinculum pacis, quo catholica ecclesia congregata connectitur, patitur tamen tribulationes multas, persecutionem, pericula, carceres, vincula, tormeta, vel ipsam crucem, ne Christum neget, nullo modo ista culpanda sunt, immo uerò & hæc laudanda est patientia quia existimandum est fortassè tolerabilius ei futurum iudicium, quàm si Christum negando nihil eorum pateretur, & quod dicit Apostolus, nihil prodest, si charitatem non habeo, intelligitur non prodesse ad regnum cœlorum obtinendum, nõ ad extremi iudicii tolerabilius supplicium subeundum. c. si. de poenit. dist. 3.

111 In septima synodo Tharastius Patriarcha dixit, uideretur nobis, ut sedes suas recipiant, qui ab hæresi reuertuntur, & sancta synodus dixit, placet omnibus nobis. cap. conuenientibus. S. item Tharastius. 1. quæst. 7.

Et idem Tharastius Episcopus dixit, multi canonici libri docuerunt nos recipere reuertentes ab hæresi, si aliqua alia causa non est in eis. dict. cap. conuenientibus. S. item Tharastius.

Si uerò quis sponte ad hæreticum uadit, & recipit ordinationem, non recipiatur. d. c. conuenientibus. S. Constantinus.

112 Hoc delictum est antiquissimum: nam imprimis fuit Simon Magus tempore Aposto-

Apostolorum qui etiam Deus decretus est, de quo in historia ecclesiastica, lib. 1. cap. 13. cui successit Menander, de quo in eadem historia, lib. 13. cap. 19. Ac secta Ebionitorum Cherintus hæreticus, & Nicolitarum eodem lib. 3. cap. 20. 21. 22. de Menandro hæretico lib. 4. cap. 13. 15. & hæresis Artemonis lib. 5. cap. 27. & Berilli li. 6. cap. 23. & Elchefaitarum hæresi li. 6. cap. 32. Nouatii hæresi li. 6. cap. 32. Pauli Samosatani lib. 7. cap. 25. quas omnes confutauit ecclesia.

113 Sed hæc pestis principaliter uiresumpsit postquam publicè Iesus Christus dominus noster receptus est; quod factum est tempore Constantini Magni Imperatoris, & illo eodem tempore insurrexit Arrius maximus hæresiarca, ut habetur in eadem historia li. 10. c. 1.

Nam cum pax, & quies à persecutoribus Tyrannorum esset in ecclesia, quæ gaudebat gloria & meritis cõfessorum Christi, prosperitas domestica contentione turbatur ab Arrio, qui cœpit abscindere, & separare Iesum Christum filium ab illa æterna & ineffabili Dei patris substantia, vel natura, qua de causa congregatum fuit Nicenum Concilium trecetorum decemotto patrum, & condemnata fuit hæresis Arrii, & compositum symbolum, quod cantatur in missa, de quo etiam supra dictum fuit in 1. parte dist. 3.

Quæ omnia enumerata sunt; ut faciliter uideatur obligatio, quam habemus ad sancta Concilia, quæ hæc omnia extirpaauerunt, & necessariam esse auctoritatem ecclesie multis de causis; sed ea potissimū; quia hæretici auctore Diuo Augustino ex sacris scripturis falsas, & fallaces opinioniones conantur defendere, & verus sensus non potest haberi, nisi auctoritate ecclesie, quæ in cõciliis extat, ut docet post relatum diuum Augustinum Petrus Canisius in suo catechismo intitulato: summa Doctrinæ Christianæ c. 3. principali rub. de præcept. ecclesie. c. 16.

114 Hoc crimen maximè displicuit Imperatoribus Christianis, & multas poenas fraterunt contra hæreticos, prout seriò legitur lib. Cod. tit. de hæreticis & Manich,

Ac postea Federicus Imperator leges aliquas promulgauit contra istos, quæ à Bonifacio VIII. approbantur in c. ut inquisitionis. 8. de hæreticis. in 6.

115 Sed cum hoc crimen sit merè ecclesiasticum, prohibiti sunt domini temporales de ipso crimine cognoscere, iudicare, aut captos sine Episcoporum, & Inquisitorum licentia liberare; vel sententiam Episcoporum, aut Inquisitorum directè, vel indirectè impedire poena excommunicationis. Et si animo pertinaci per annum sustinuerint ex tunc, uelut hæretici condemnentur d. cap. ut inquisitionis. S. prohibemus. Et hoc quia pertinet ad ecclesiam defendere illos, qui ad mandatum ecclesie poenitentiam receperint, uel parati sint ad eam recipendam, c. statutum. vers. non autem illorum, de hæret. in 6.

116 In hæresi suspicio est duplex, uidelicet uehementis, leuis, & modica; Et si quis ex uehementi suspicione orta hæresim in iudicio abiurauit, & postea in ipsa committat, censerit debet quadam fictione iuris relapsus non suffragante, hæresis crimen ante abiurationem plenè non fuisse probatum. Si uerò leuis, & modica suspicio illa fuerit, non debet in hæresim relapsorum poena puniri, quãuis ex hoc sit grauius puniendus cap. accusatus. de hæreticis. in 6.

117 Vnde quia in cap. literas. S. quo circa de præsumptionibus dicitur; Nolumus propter solam suspensionem de hæresi, quantum uehementem illum de tam graui crimine condemnari; gloss. ibi. in verbo uehementi, intelligit non condemnari aliquem de hæresi, ut sit hæreticus: potest tamen haberi suspectus de hæresi.

118 Post abiurationem relapsi non sunt amplius incorporandi, immo traduntur curiæ sæculari. cap. super eo. de hæreticis, in 6. Et relapsi sunt nõ solū ii, quorum crimen probatum fuerit, sed etiam si fuerint uehementer suspicione notati, c. accusatus. in prin. de hæret. in 6. Et idem de eo, qui abiurauit in uno articulo, quia si post sit hæreticus in alio relapsus dicitur. d. c. accusatus. S. cum uero.

Ac traditur curiæ sæculari tanquam impoenitens ille, qui negat tenere hæreticas opinionem,

nionem, sed conuictus est legitima probatione, vt est decisio Rotæ titul. de hære. in antiquis.

119 Si tamen relapsi postmodum pœniteant per apparentia signa, nequaquam petita sacramenta humiliter pœnitentiæ ac eucharistiæ deneganda sunt, cap. super eo. 4. de hære.

120 Et damnati per ecclesiam sæculari iudicio relinquuntur animaduersione debita puniendi. Clerici prius à suis ordinibus degradati. cap. penul. §. damnati. de hære. & gloss. ibi dicit, quòd puniuntur vltimo supplicio illi, qui alios docuerunt, vel didicerunt: quia lex quicunque Co. de hære. quæ punit addiscentes decem libris auri, intelligitur de illis, qui nondum didicerunt, sed causa addiscendi ad hæreticos accesserunt. Nam si ad actum peruenissent, punirentur simili pœna. & hæc opinio est communis.

Item Religiosi sunt immutationis pœna vel alia grauius puniendi, quàm sæculares, si inuenti fuerint in hæresi, vel confimilibus deliquisse. ca. accusatus. §. sacerdotes. vers. religiosi. de hære.

121 In traditis curiæ sæculari dubitatur, an si dicant velle redire ad fidem, recipiendi sint, ut sententiæ non exequatur. & Doctores canonicæ magis communiter videntur esse opinionis, vt non recipiantur ex dictis Abb. in d. cap. penul. §. damnati. de hære. qui licet dicat, esse æquam opinionem, quòd recipiantur: tamen postea facit distinctionem, quæ non potest habere locum, aut per Gundislaum tractat. de hære. q. 20.

Sed quoniam isti doct. non faciunt vim, aut decisionem ex eo: quia sic lata sententiæ, sed quia præsumantur fictè conuersi ex timore pœnæ dicant redire ad fidem, ego salua semper terminus Sanctæ Romanæ ecclesiæ, crederem, quòd si daretur casus, quantum se extendit humanum iudiciū, de aliquo verè reuerso, cessare hanc opinionem doctorum: quia cessaret fundamentum fictæ conuersionis. potest autem constare, quòd sit verè reuersus, quando aliquis non timeret sententiam mortis, ac (ut aliquando fit) diabolica instigatio-

ne mortem desideraret: vt habemus exemplum in historia ecclesiastica lib. 4. c. 13. in fine de Cherinto frigæ, quem ad martyriū procatia potius & temeritate, quàm deuotione profiluisse constat, sed tãdem iste hæreticus traditus curiæ sæculari per suasionibus & disputationibus conuertetur, & agnosceret veritatem ad eò securè: vt mereretur absolutionem ab excommunicatione ab inquisitore hæreticæ prauitatis, & admitteretur ad sacramentum Summæ eucharistiæ. Quo stante non videtur dubitandum, quin sit recipiendus, & quòd cesset executio curiæ sæcularis.

122 Bona hæreticorum publicantur in subiectis temporaliter sedi Apostolicæ, & idem fieri præcipitur per potestatem & Principes sæculares, qui etiam negligentes compelluntur per censuram ecclesiasticam appositione remota ita: vt ad hæreticos bona non reuertantur, nisi eis ad eor reuertentibus & abnegantibus hæreticorum consortium misereri voluerint.

Et quia hæc pœna locum habet in crimine læsæ maiestatis tantò magis in hoc delicto, in quo offenditur dominus Iesus Christus cum longè sit grauius æternam, quàm temporalem lædere maiestatem. Nec impedit hanc censuram seueritatis exhereditatio filiorum: cum in multis casibus etiam secundum diuinum iudiciū filii pro patre temporaliter puniantur & iuxta canonicas sanctiones quandoque feratur vltio non solum in auctores scelerum, sed etiam in progeniem damnatorum c. vergentis. de hæret.

123 Sed executio fieri non debet per Principes vel Dominos temporales, antequàm sententiæ super eodem crimine fuerit promulgata. cap. cum secundum leges. de hæreticis in 6.

124 Non tamen confiscantur dotes uxorum innocentium propter hæresim maritorū. c. decreuit. de hære. in 6.

125 Sed filii hæreticorum alia pœna puniuntur: quia ad nullum ecclesiasticum beneficium seu officium publicum admittuntur vsque ad secundum gradum per paternam lineam, per maternam verò ad primum duntaxat, c. statutum foelicis. de hæret.

hæret. in 6. per quod tex. c. secundum ead. tit. est correptum.

126 Et è contra emancipatio filiorum nulla est, etiam si postea vitium detegatur, vel ti factum de hominibus sui iuris: cum dignum sit, vt propter atrocitatem delicti filii in parentum hæreticorum potestate esse deserint cap. 2. §. illorum autem. de hæret. in 6.

127 Sed filii, vel heredes illorum, qui petierunt in infirmitate sua hæreticorum consolationem non admittuntur ad probandum, quòd non sanæ mentis, vel perdita loquela susceperint, si constat, quòd erant sanæ mentis, vel si prius suspecti, vel diffamati erant de hæresi, aliàs admittuntur, non tamen per vxores filios familiares vel de suis aliquos, sed per alios testes fide dignos & specialiter fidei zelatores. c. filii. de hære.

Vltorius post mortem hæretici potest declarari eum hæreticum fuisse ad finem confiscandi bona cap. accusatus. §. in eo uerò. de hære. in 6.

128 Item inquisitores possunt compellere heredes fautorum hæreticorum, qui tamen hæretici non erant, & se astrinxerant sub obligatione bonorum ad pœnitentiam recipiendam & complendam in bonis temporalibus, si onus impositum fuerit proficiens ad salutem. Porro si mortui fuerint, antequàm eisdem pœnitentiæ fuerit iniuncta hæredibus non est iniungenda satisfactio pro extincto iam crimine, d. c. accusatus. §. si uerò. de hære. in 6.

129 Alia plura sunt notabilia in hac materia, nam in eos, qui catholici non sunt et si consanguinei fuerint, episcopi uel presbyteri nihil conferant, & idem de reliquis clericis debet exaudiri cap. in eos. 6. de hæret.

Item quia plus timeri solet, quod specialiter iniungitur, quàm quod generaliter imperatur Aduocati uel Notarii inhihentur, ne hæreticis credentibus, fautoribus, vel defensoribus eorundem præstent in aliquo auxilium, consilium, vel fauorè, nec in causis, vel in factis, vel aliquibus litigantibus sub eorum examine patrociniū, nec pro ipsis publica instrumenta vel scri-

pta facere attentent, quòd si contra præsumserint ab officio suo ipsos perpetuò suspensos esse decernitur. cap. si aduersus. de hæret.

Et potestates seculares iurare tenentur uniuersos hereticos per ecclesiam damnatos pro viribus exterminare, & temporalis dominus non purgans terram suam hæreticis per Metropolitanum cæteros comprouinciales episcopos excommunicatur, & si persisterit in excommunicatione per annum, nunciatur Pape, qui fideles eius à iuramento absoluet, & terram exponet catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis absque vlla contradictione possideant, & in fidei puritate confirmet, saluo iure principalis Domini, nisi & ipse sit in culpa, seruata tamen eadem lege circa eos, qui non habent dominos principales c. excommunicamus. 13. §. moneantur. de hære.

130 Vnde Archiepiscopi & Episcopi saltim in anno per se, vel alios idoneos visitent diocesium suspectam de hæresi, & ibi tres aut plures boni testimonii uiros, aut etiã (si expedire videbitur) totam viciniam iurare compellat, ad reuelandos hæreticos, vel occulta conuenticula celebrantes d. cap. excommunicamus. §. malissimus. de hæret.

131 Nam si episcopus super expurgando de sua diocesi hæreticè prauitatis fermento negligens fuerit, vel remissus, cum id certis indiciis apparuerit ab episcopali officio deponatur. d. cap. excommunicamus. §. volumus.

132 Inquisitor tamen super hæresi nõ inquirit contra episcopum de hæresi, sed si cum culpabilem sciuerit, aut diffamatum existere nunciabit Papa. ca. inquisitores. 16. de hæret. in 6.

133 At laici uniuersi cuiuscunque ordinis sint prædicare nõ debent, ne vitia sub specie virtutum occulta subintrent c. sicut in corpore 14. de hæret.

134 Non committitur tamè officium inquisitionis nisi ei, qui quadragesimum ætatis annum attigerit cle. 2. in prin. de hære.

135 Sed officium inquisitionis hæresis morte cõcedentis non expirat, etiam quòd ad

negocia prius non coepta aut exorta c. ne aliqui. 10. de hære. in 6.

Et in negotio inquisitionis procedi potest simpliciter & de plano, & absque aduocatorum, & iudiciorum strepitu & figura cap. statuta quædam 20. de hære. in 6.

136 Et in fidei fauorem excommunicati & socii criminis admittuntur in testes contra hæreticos præsertim in probationum aliarum defectu, si ex verisimilibus coniecturis & ex numero testium, aut qualitate personarum tam deponentium, quam eorum, contra quos deponitur, ac aliis circumstantiis falsa dicere non præsumantur c. in fidei. 5. de hære. in 6.

137 Item in fidei fauore permittitur, quòd Præsidentes regimini alicuius loci licere excommunicati vel de facto & non de iure iurisdictionem habentes possint & debeant contra hæreticos credentes &c. iustitiam & suum officium exercere ad requisitionem ordinariarum, vel inquisitorum non ualentium sine more, dispèdio, vel negotii periculo recursum habere ad superiores legitimos, ita tamen quòd propterea Præsidentibus prædictis vel officialibus in aliis casibus non intelligatur aliquid esse concessum uel permissum c. præsidentes. 6. de hære. in 6.

138 Item periurii repelluntur à testimonio, tamen quia crimen hæresis est exemptum si ii, qui coram inquisitoribus iurantes dicere veritatem eam coelauerint, & postmodum uelint dictum suum corrigere contra se & alios deponendo admittuntur, si ex manifestis indiciis apparuerit, tales non animi leuitate, aut odii fomite, seu corruptione pecuniæ, sed zelo fidei orthodoxæ dictum suum uelle corrigere, & stare debet attestacionibus istarum, nisi aliud obsistat tam contra se, quam contra reliquos cap. accusatus 8. §. licet uero. de hæret. in 6. & quòd ex inimicitia testis repellatur est rerum in cap. cum oporteat. de accusatio. & gloss. in uerbo inimicos, tractat quæ inimicitia repellant, & in fine concludit, quòd relinquatur arbitrio iudicis.

139 Sed sacerdotes & alii clerici, qui inuenti fuerint impedire negotium inquisitio-

nis, instruendo citatos hæreticos, vel eorum credentes de celandæ ueritate, uel dicenda falsitate, seu eos indebitè liberando: cum faciant in fauorem hæreticæ prauitatis per inquisitores à talibus cõpesci possunt, & pœna debita castigari, tam per captionem personarum, quam alias, pro ut culpa exegerit delinquentis d. c. accusatus. 8. §. si. de hære. in 6.

140 Nec ualent statuta, per quæ officium inquisitionis hæresis impeditur, uel retardatur, & si tale inuentum fuerit, compellantur Domini & Potestates loci per censuram ecclesiasticam ad reuocandum uel moderandum. cap. statutum ciuitatis viii. de hæret. in 6.

141 Sed ne negotium fidei per alias occupationes debeat impediri inquisitores su per hæresi non se intromittant de diuinationibus, uel sortilegiis, nisi hæresim superent manifestam. Nec de quæstionibus usurarum etiam contra illos, quibus restitutionem usurarum in pœnitentia pro hæresis crimine iniunxerunt d. cap. accusatus. viii. §. sanè cum, & §. de quæstionibus. de hære. in 6.

142 Possunt tamen procedere simul, uel separatim, aut singulariter contra hæreticos, credentes &c. hominum metu, diuinoque timore postposita c. ut officiũ. xi. in prin. de hære. in 6.

Sed non derogatur ordinariis de negotio hæresis generaliter alteri delegato.

143 Et super nondum facto episcopus & inquisitor possunt procedere communiter uel diuim, & si diuim processerint, teneantur sibi inuicem communicare processum, & proferre sententiam, in qua si discordant, debent Papæ referre.

Et episcopi qualitercunque procedant, debent seruari modum, quem possunt & debent per iura communia, uel specialem commisionem c. per hoc quòd negociũ 17. de hæret. in 6.

Et cũ dubitaretur quando & quoties sit iste processuum communicatio facienda Benedictus Undecimus foelicis recorda: in extrauag. prin. de hæret. in communibus declarauit debere sibi communicare processum in fine tantum, dum nil restet agendum,

dum, nisi quòd solum sententia promulganda sit.

144 Item episcopus & inquisitor separatim citare possunt & capere, ac tutè custodire, mancipare, ponendo etiam in compe-dibus, super quo conscientia ipsius oneravit Pontifex, duro tamen tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnam, quam ad custodiam uideatur, uel tormentis exponere illos, aut ad sententiam procedere contra eos episcopus sine inquisitore, & inquisitor sine episcopo intra octo dierum spacium, postquam se inuicem inquisuerint, procedatur, non ualebitur, & si secus factum fuerit, nullum sit & irritum ipso iure. cle. i. §. propter. de hæret.

Et si una pars nequeat, aut nolit personaliter conuenire, debet committere uices suas, uel suum significare per literas consilium, & assensum d. cle. i. §. uerum.

Inquisitores habent auctoritatem aduocandi, prout expedierit peritos ut assistant & præbeant consilium opportunum in proferendis sententiis. c. ut commissi. in prin. de hære. in 6.

145 Item habent facultatem una cum prælatis mitigandi uel mutandi pœnam illorum, qui mandatis obedientes humiliter stant propter hæresim in carcere, uel muro reclusi d. cap. commissi. 12. §. nec non faciendi.

146 Ac concessa est facultas priuandi dignitatibus ac aliis beneficiis eisdem hæreticos credentes &c. requisitis tamen locorum dioecesanis nisi constaret episcopos scienter eadem beneficia contulisse d. c. ut commissi. §. priuandi. in 6.

147 Sed si accusatoribus & uerbis videat episcopus uel inquisitores graue periculum imminere propter potentiam inquisiti, si contingat fieri publicatio nominũ, non publicent nomina, sed secretò ea teneant: ita tamen quòd exprimentur aliquibus personis prouidis, ac honestis iurisque peritis, qui uocandi sunt, & eis per totum processum, super quo deliberandum est seriosè manifestari, & integraliter explicari, & de ipsorum consilio ad sententiam, uel condemnationem procedi debet, addita pœna excommunicatio-

nis istis, quibus secretum committitur, si patefacta fecerint, quæ didicerint. c. fin. de hære. in 6.

Sic tamen, quòd inquisitores episcopum, uel episcopus inquisitores non excommunicent hac de causa. dict. cap. fin. uerificatamen.

Sed episcopi ex iniuncto sibi præcepto sub virtute Sanctæ obedientiæ teneantur ad secretum huiusmodi.

148 Cessante uero periculo supradicto accusatorum ac testium nomina prout in aliis sit iudiciis publicentur. dict. cap. fin. §. cessante.

149 Cæterum in his omnibus tam episcopi, quam inquisitores puram & prouidam intentionem habeant, ne dicant esse periculum ad accusatorum, uel testium nomina supprimendo, ubi est securitas, nec in eorum discrimen asserant, ubi tale periculum imminet, super hoc conscientias eorundem onerantes, dicit Pont. c. fin. §. cæterum. de hæret. in 6.

150 Caueat autem unusquisque, ne in hæresim incidat, quia teste diuo Ioan. Chrysostomo in homelia 20. cap. 7. Diui Matthæi opinio hæreticorum est illa domus ædificata super arenam, quæ si cadit facta est ruina eius magna. Dicit enim quomodo magna, quia sicut domus, quæ habet ualidum fundamentum, si pars aliqua parietis, uel testis ceciderit, ruina eius magna non erit; quia potest fieri, ut iterum reparetur, si autem fundamentum eius casum fuerit passus, tunc est ruina eius magna; quia tota uenit deorsum. Sic & christianus si aut fornicatus fuerit, aut adulterium, aut homicidium fecerit, cecidit quidam, tamè ruina eius magna nõ est: quia iterum pœnitentia surgere potest, sicut Dauid. Si uero de fundamento fidei aliquid passus fuerit, id est si præuaricatus fuerit, & ad gentiles, aut hæreticos transferit, tunc est ruina eius magna: quia totus funditus ruit.

DE HOMICIDIO VOLUNTARIO, VEL CASUALI.

151 Si quis per industriam occiderit proximum

mum suū, vel per insidias, ab altari meo-
cuelles eum, vt moriatur, de homicid.
cap. 1.

152 Si furiosus, aut infans, seu dormiens ho-
minem mutilat, uel occidat, nullam ex
hoc irregularitatem incurrit: & idem de
illo censetur, qui mortem aliter euitare
non valens suum occidit, vel mutilat in-
uaforem, cle. 1. de homic.

153 Sed si fuerit homicidium fortuitum; di-
stinguitur; nam si rei illicitæ opera datur;
non est promouendus ad sacros ordi-
nes, & promotus ascendere ad superio-
res prohibetur; nec in suo ministrare per-
mittitur. Planè ex dispensatione in infe-
riori sustineri potest. c. 8. de homic.

154 Et si presbyter deficiente probatione
pugilem introduxit, & aliquis adeo icti-
bus vulneratus sit, vt expirauerit; quia pu-
giles veri homicidæ sunt, quanuis pro eo
alius in duello pugnauerit, non debet in
sacris ordinibus ministrare. Poterit tamè
cum eo circa beneficium habendum mi-
sericorditer dispensari. c. fin. de cler. pug.
in duel.

155 Sed si rei licitæ opera dabatur; non ta-
men debita adhibita diligentia, à mini-
sterio altaris excludi debet. capit. 12. &
sequ. eod.

Cum autem nulla culpa subsit, irregularitas
non incurrit. c. 24. eod.

156 Qui Paganū occidit, homicida est: ideo
clericus ad maiorem gradum peruenire
non potest. cap. clericum. 50. dist. 1. nec
etiam se defendendo. cap. de his clericis,
ead. dist. 50.

VRE. 157 Sed non sunt homicidæ, qui aduersus
PP. excommunicatos zelo matris Ecclesiæ
ardentes aliquos eorum occiderint; sed
tamen congrua poenitentia imponetur.
c. excommunicatorum 23. q. 5.

158 Et catholici, qui crucis assumpto chara-
ctere ad hæreticorum exterminium sese
accinxerint, illis gaudeant priuilegiis,
quæ accedentibus ad terræ sanctæ subsi-
dium conceduntur. c. excommunicatus.
13. S. Catholici, de hæret.

159 Idem de clericis, qui de illatis sibi iniu-
riis apud iudicem conqueruntur, protè-
stantes, quod non intendunt ad uindictā,

seu sanguinis poenā; nam accusatori non
imputatur, si iudex mortem inferat delin-
quentibus. cap. 21. eod. & cap. 2. de homi-
cidiis. in 6.

160 Nec qui dedit inter signia iudici sæcula-
ri furis, qui clericum uulnerauit. c. 19. S.
ad vltimum, de homic.

161 Quæ tamen irregularitas contrahitur,
si religiosus chirurgiam exercet; & ex ea
sequatur mors, etiam si sit peritus, & di-
ligens, & fecerit causa pietatis, c. tua nos,
de homic.

162 Similiter irregularis efficitur, qui man-
dat aliquem uulnerari, licet expressè in-
hibeat, ne occidat, vel membro aliquo
mutilat, si mandatarius fines mandati ex-
cedens mutilat, vel occidat. c. si. de homi-
cid. in 6.

163 Et in primis; quicumque Princeps, Præ-
latus, seu quæuis alia ecclesiastica, sæcula-
risve persona quempiam Christianorum
interfici fecerit per assassinos, vel manda-
uerit (quanquam mors non sequatur) aut
eos receperit, occultauerit, & defenderit;
excommunicationis, & depositionis di-
gnitate, honore, ordine, officio, & benefi-
cio incurrat sententias ipso facto, sit etiā
cum suis bonis mundanis omnibus tan-
quam christianæ religionis æmulus a to-
to Christiano populo diffidatus. ca. 1. de
homic. in 6.

164 Si quis explendæ libidinis causa, uel
odii meditatione homini, uel mulieri a-
liquid fecerit, vel ad potandum dederit,
vt non possit generare, vel cōcipere, vel
nasci soboles, vt homicida tenetur. ca. 5.
de homic.

165 Idem qui dat causam abortioni, si con-
ceptum erat uiuificatum animal rationa-
le. c. sicut ex liberorum, de homic.

166 Qui socians homicidam animo occidē-
di, licet non apponat manum, pari poena
cum homicida tenetur. c. 6.

Qui sociant homicidam animo tantum ne
impediatur, paulo minori debent poena
multari: non tamen ab homicidæ reatu
immunes sunt, qui occisoribus opem cō-

167 tra alios præstare venerunt: quia qui po-
tuit hominem liberare à morte, & non li-
berat, eum occidit, nec caret scrupulo so-
cietatis

cietatis occultæ, qui manifesto facinori
definit obuiare, d. c. 6. S. illi etiam.

168 Qui asserunt animum inflammasse ad
odium, vnde homicidium fuit secutum,
durè, & asperè; non tamen ita sæuere sūt
puniendi: nisi prouocassent mandantem
ad homicidium suis suggestionibus, d. c.
6. S. qui verò.

169 Hi quoque non sunt à culpa liberi, qui
licet fuerint machinationis ignari; tamè
eis; quos sicarios esse sciebāt, in sarcinis
custodiendis ministerium præbuerunt d.
c. 6. S. hi quoque.

170 Clerici, qui interfuerint cum armatis tā
to facinori; & illi, qui consilium dederūt,
ut scilicet uir caperetur, sunt in primis
deponendi perpetuò ab altaris ministe-
rio, & quòd in ecclesiis lectiones non le-
gant, deinde sunt recludendi in districto
clauetro monachorum, uel Canonorum
regularium, ita ut usque ad septennium,
uel quinquenium ab ecclesiarum introi-
tu coerceri debeant, d. c. 6. S. Clericos.

171 Qui interficit furem, aut latronem, ubi
comprehendi potest absque occisione;
quia ille fur ad imaginem Dei creatus est
poenitentia occisori datur.

Si autem sine odii meditatione se suaque li-
berando, propter imaginem Dei, quam-
uis diaboli membrum interfecerit, si uo-
luerit ieiunare, & elemosinas dare, bo-
num hoc ei erit. c. 2. & 3. de homic.

De hac eadem materia uideatur in Cate-
chismo parte 3. in 5. præcepto. Non oc-
cides.

DE INFANTIBVS, ET LAN- GVIDIS.

172 Parentes debent esse memores paterni
officii: quia si infans expositus fuerit siue
à patre, siue ab alio sciente patre, aut ra-
rum habete relegato pietatis officio hoc
ipso à potestate patris fuit liberatus. cap.
unico. de infantibus expositis.

Et idem dicendum est, si cuiuscunque ætatis
languidi expositi fuerint, vel alicui impiè
alimenta denegari contingat, dict. cap.
unico.

DE DELICTIS PVERORVM.

173 ERRANT, qui nolunt attribuere pecca-
tum pueris, nisi ab annis 14. cum pubesce-
re cœperint: nam quis audeat affirmare
furta, mendacia, & periuria non esse pec-
cata? & ætas puerilis his plena est; quam-
uis in eis non ita ut in maioribus punien-
da uideatur. cap. 1. de delictis.

174 Puer minor 14. annis cum saggittaret cū
aliis pueris, percussit sagitta casu fortui-
to puerum, qui interijt, & quidam Abbas
secundum consuetudinem terræ require-
bat solidos centum à patre pueri, rescri-
psit Pont. hoc non licere; quia in pueris
relinqui solet inultum, quod in aliis pro-
uocationis ætatis humanæ leges sæuere
corrigunt: & mandatur Abbati; ne illa
centum exigat propter illam consuetudi-
nem à patre, nec ab ipso puero pro tem-
porali poena requirat. cap. fin. de delictis
puerorum.

DE EPISCOPI DELICTIS

GRAVIBVS; IPSO QVE, ET
clerico percussore.

175 EPISCOPVS non debet esse causa ho-
micii directè, uel indirectè; ut in casu,
quando fur offert se purgare iudicio can-
dentis ferri, & iudici hoc retulerit, & in
præsentia Episcopi, cum illud accepisset,
combustus sit; ac etiam si episcopus, & iu-
dex villam ingressi, in eorum præsentia
fur sit suspensus; nam ex his indignus re-
putatur altaris ministerio; & cum pontifi-
cale officium non possit administrari si-
ne altaris ministerio, monendus est cede-
re episcopatu cap. ex literis, de excess.
prælatorum.

176 Sed si crudeliter aliquem uerberari fe-
cit, licet exinde non credatur defunctus,
duobus mensibus suspenditur à celebra-
tione missarum cap. secundo, de Clerico
percussore.

177 Item si Iudex Ecclesiasticus ordinarius,
aut etiam delegatur famæ suæ prodigus,
& proprii persecutor honoris contra con-
scientiam, & contra iustitiam in graua-
mca

men partis alterius, in iudicio quicquàm fecerit per gratiam, vel per sordes, ab executione officii nouerit se suspensum ad estimationem litis parti, quam læserit nihilominus cõdemnandus; sciturus, quòd si suspensione durante damnabiliter ingesserit se diuinis, irregularitatis laqueo se inuoluet secundum canonicas functiones; à qua non nisi per summum Pontificem poterit liberari; saluis aliis constitutionibus, quæ iudicibus malè iudicantibus pœnas ingerunt, & infligunt. Dignum est enim vt qui in tot præsumit offendere, pœna multiplici castigetur. cap. 1. §. si quis autem, vsque ad finem, de sent. & re iudic. in 6.

178 Presbyter, qui fuit in conflictu etiã pro parte illorum, qui violentiam reprimebant, & ipse lapides proiecerit, sed aliquè non percussit: quia tamen illic aliqui dicuntur occisi à celebratione missarum ille presbyter se abstinere debet. c. 3. de clerico percussore.

STEPH. PP. V. 179 Et similiter si presbyter ira commotus aliquem interfecerit, & si animum occidendi non habuerit, perpetuò tamen depositus erit. cap. quia te. §. si verò. 50. dist.

NIC. PP. 180 Sed si quis non ad mortem percussus est, sed ex equo cadens ceruice fracta interiit, pœnitentia iudicetur competens, & suspenditur à missarum solemnibus, & post hoc ad sacerdotale est rediturus officium c. studeat. 50. dist.

DE CRIMINE FALSI.

181 Pœna falsi habetur in cap. 3. & 4. §. si. & 7. de crimine falsi; & est excommunicationis maioris depositionis, & traditionis curiæ sæculari, & priuationis officiorum, & beneficiorum, & maior in clerico, quàm in layco, & similiter maior in illis, qui per se falsitatis uitium exercuerit, quàm illorum, qui falsis literis utitur.

182 Sed propter rasuram paucarum literarum in loco non suspecto rescriptum nõ probatur falsum. c. si eod. tit.

183 Quãdo autem sint falsæ literæ, & ex quibus, habetur in c. 5. & 6. eo.

184 Item clericus falsans sigillum Principis

deponitur, & character imprimitur malefici, & in exilium mittitur. c. 3. ead.

DE MALEDICIS.

185 CLERICVS, qui verba in depressionem summi Pontificis, & beneficii protulit, aut contra Romanam Ecclesiam, compercendendus est à temeritate, vt pœna illius aliis terrorem incutiat. cap. 1. de maledicis.

186 Pœna blasphemantis Deum, aut aliquem sanctorum, & maximè beatam Virginem in c. si. de maledicis; cuius narratio breuitatis causa omittitur.

DE CLERICO EXCOMM. DEPO. VEL INTERD.

187 PRESBYTER, qui ante ordinationem confitetur se corporaliter lapsus, postea non quidem offerat, maneat autè in aliis officiis, si non fuerit cõfessus, nec manifestè potest conuinci: huic ipsi de se potestas est committenda; & eadem est dispositio in Diacono; quia si in eodè culpa genere fuerit inuolutus, sese à ministerio cohibebit. cap. qui ad admisit, & cap. si quis presbyter 15. q. 8.

188 Sed seruientes altari si carnis fragilitate deliquerint, & Deo respiciente dignè pœnituerint, maneat in potestate Episcopi, qui veraciter affictos non diu suspendat, vel defidiosos prolixiori tempore ab ecclesiæ corpore segregat: Sed ira officiorum suorum loca recipiant: ne possint ad altiora ulterius promoueri: quod si iterum velut canes ad vomitum reuersi fuerint, non solum dignitate officii careant, sed etiam sanctam communionem nisi in exitu nõ percipiant. c. hi qui 15. q. 8. de manu sacerdotis, qui ab ecclesia tolleratur, licitè sacramenta sumuntur. cap. fin. 15. q. 8.

189 Si quis Episcopus, Presbyter, vel Diaconus, depositus iuste pro criminibus ausus fuerit atrectare ministerium sibi dudum commissum, hic ab ecclesia abscindatur. capitulo primo de clerico excommunic. & gloss. ibi intelligit, etiam quòd iniu-

Ex Concilio Martini Papa.

Ex Concilio Ilerdensi.

NIC. PP.

iniuste, nisi esset restitutus.

190 Degradatus, vel suspensus celebrans, si monitus non desistat, excommunicatur; & communicantes ei excommunicati sunt, quòd si nec sic desistat, & Episcopus emendare non potuerit, Regis auxilio ad requisitionem ecclesiæ exilio damnatur. c. si quis 2. de clerici. excomm.

Clerici à suis Episcopis, vel alienis mandato Romani Pontificis interdicti, vel excommunicati, ante absolutionem celebrantes, si moniti non desistat, perpetuæ depositionis sententiam incurrunt. c. clerici 3. de clerici. excomm.

Idem in cap. 4. eod. etiam quòd sint quadraginta ii, qui deliquerunt. Si uerò multitudo magna peccauerit; qui magis causa delicti fuere perpetua depositione damnantur. Alii uerò, qui non tantum deliquerint ab officio ad tempus suspenduntur imposta omnibus pœnitentia.

191 Item si clericus obtulerit vel oblatum suscepit duellum siue victor, siue victus fuerit est merito deponendus nisi episcopus duxerit misericorditer dispensandù. Dummodo ex ipso duello homicidium vel membrorum diminutio non fuerit subsequuta cap. 1. de clericis purgant. in duello.

192 Episcopus quia suam ecclesiam deseruerat, & aliam occupauerat, mandato Papa ab uno episcopo excommunicatus denunciatus fuit, qui a Pont. misericordiam petens, se excusauit, nõ credidisse illum episcopum: cum non esset ordinarius eius iudex, monitione non præmissa autoritate delegata potuisse illam sententiã promulgare, & ideo non credidit peccasse diuina etiam publice celebrare: præsertim quia nisi per famam de sententia prædicta constabat, sed & si potius debuisset cessare, tutiorem viam in dubio sectando: at tamen misericordiam faciens Pont. Voluit pœnam, quam canon minatur non esse infligendam. cap. illud 5. de cleric. excomm.

193 Excommunicatus celebrans potest omnibus beneficiis ecclesiasticis spoliati. c. fraternitatis. 6. eo.

194 Item clericus celebrans in loco inter-

dicto beneficiis priuatur. Monachi uerò in arctioribus monasteriis ad peragendam pœnitentiam detruduntur. c. postulastis 6. §. quæsiuistis de cleric. excomm.

195 Ignari suspensione diuina celebrantes sunt excusabiles, si uerò ignorantia fuerit crassa, supina, aut erronea, propter quòd dispensatione egeant, a Pontifice de benignitate Apostolica indulgetur. c. pen. eod. titul.

196 Excommunicatus minori celebrans non est irregularis sed, peccat, conferendo ecclesiastica sacramenta, sed ab eo collata effectu non carent.

197 Sed si in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ, videlicet cõtra prohibitionem superioris communioni excommunicatorum pertinaciter se ingesserit in hoc casu excommunicabitur. c. fin. de cleric. excomm. deposit.

DE EXCESSIBVS PRÆLATORVM.

198 PRÆLATI debent se abstinere a grauioribus subditorum: quia presbyteri habendi sunt quasi filii & fratres, & in eos tallias & exactiones indebitas exercere non est præsumendum, nec irrationabiliter grauandi sunt, ac sine iudicio capituli episcopi suspendere, uel ecclesias suas interdicto subiicere, nec aliquem excommunicare sine ordine iudiciario præsumant, nam prælati scituri sunt se huiusmodi rumores si ad aures Pont. peruenerint, pro tantis excessibus taliter fore puniendos, quòd timore pœnæ ceteri a similibus abstinebunt. capitulo primo & secundo de excessib. prælat.

Et econtra, episcopi debent corrigere ita excessus clericorum: vt metu pœnæ alii per timescant cle. 1. de offi. ord.

199 Et quando nunciantur facinorosa presbyteri necesse est cuncta diligenter scrutari, & seu mulieres, cum quibus peregrisse dicitur, seu alios, quos de causa aliquid scire sentiat, festinandum est adducere, quatenus distinctione ecclesiastica liquide possint, quæ vera sunt, aperiri, ca. quoniam. 3. de testib.

200 Et in omni negotio siue ad correctionem, siue denūciationem, principalis persona dicens veritatem de re sibi nota re-ctissimè habenda est pro teste: quia adhibito vno sunt duo, & duobus sunt tres, & probatur exemplo euangelii. ibi in ore duorum vel trium stat omne verbum: & ego sum qui testimonium perhibeo de me, & pater similiter de me perhibet: & in lege vestra scriptum est, quòd duorum testimonium verum est cap. in omni 4. de testibus.

201 Contra naturam incontinentes si clerici sint, deiiciantur à clero, & detradantur in monasterium ad agenda pœnitentiam, si laici excommunicentur. c. clerici 4. de excess. præl.

In capitulis antepenultimo & penultimo eodem titulo de excessio. prælat. ponuntur primo xv. & deinde xii. grauamina illata religiosis viris prædicatoribus & minorum, à quibus prælati uniuersi præcipiuntur à Gregorio IX. se abstinere, quæ seruirent nunc solum pro historia.

DE INIURIIS ET DAMNO

DATO.

202 QVANDO occurrit damnum imperitia, vel ignorantia alicuius non excusatur, si scire debebat ex suo facto iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iacturam c. si. in prin. de iniuriis.

203 Quòd si proponitur animalia nocuisse, Dominus illorum tenetur, nisi ea pro noxa det. Et hoc tamen non sufficit, si sint fera animalia, vel quæ nocere consueverunt, & ille quam debuerat, non curauit diligentiam adhibere. d. cap. fin. §. quod si animalia.

204 Item quamuis damnum dedisse videatur, qui occasionem damni dat: attamen hoc dicendum non est in illo, qui ut accideret de contingentibus nihil omisit. d. c. fin. in fin.

205 Qui in alterius famam publicè scripturam, aut verba contumeliosa confixerit, & repertus scripturam non probauerit, flagelletur: & si eam prius inuenerit, rumpat, si non vult auctoris facti causam incur-

rere c. qui in alterius 5. q. 1.

Et in iure ciuili disponitur, quòd si quis famosum libellum, siue domi siue in publico, siue in quocunque loco ignarus repererit, aut corrumpat, priusquam alter inueniat, aut nulli confiteatur inuētum: Si uerò non statim easdem chartulas, vel corruerit, vel igne combusserit, vel vim earum dolosè manifestauerit, sciat se quasi auctorem huiusmodi delicti capitale sententiæ subiugandum. cap. si qui §. si quis. 5. quæst. 1.

Quisquis ille sit, qui scripserit libellum, vel consensum tantæ iniquitatis consilio præbuerit Sancti Corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi priuatus sit: si uerò tanti mali conscius, sed ignotus prælato, ac prohibitus corpus, & sanguinè domini percipere præsumpserit, anathematis uinculo percutiatur. cap. quidam maligni 5. q. 1.

DE POENIS.

206 EA, quæ frequenti præuaricatione iterantur, frequenti sententia condemnantur. c. 1. de pœn.

207 Sacerdos, qui gubernat naues ad pugnam, & qui personaliter conflictū exercent, & ii, qui incitant alios ad pugandum, de rigore canonico deponuntur. c. 5. de pœnis.

Clerici in latrocinis, vel aliis magnis sceleribus depræhensi degradati à suis ordinibus detruduntur in monasterium ad pœnitentiam peragenda capit. 6. de pœnis.

208 At si clerici coram sæculari iudice conuicti fuerint, vel confessi de crimine non sunt propter hoc à suo Episcopo condemnandi; sicut enim sententia lata a non suo iudice non tenet; ita & facta confessio coram ipso. c. at si clerici, de iud.

209 Si uerò coram episcopo de criminibus in iure confessi sunt, seu legitima probatione conuicti, dummodo sint talia crimina, propter quæ suspendi debeant, uel deponi, non immeritò suspendendi sunt a suis ordinibus, vel ab altaris ministerio perpetuò remouendi, d. cap. at si clerici.

rici. §. si uerò, de iudic.

210 De adulteriis uerò, & aliis criminibus, quæ sunt minora, potest Episcopus post peractam pœnitentiam dispensare d. c. at si clerici, §. de adul.

211 Si clericus sæcularis excommunicatus per manuum iniectionem scienter recipit ordines, à susceptis ordinibus perpetuò deponitur: Si ius, vel factum ignorauit, non absoluitur sine mandato Papæ. cap. cum illorum. 32. in princ. de senten. excomm.

212 Si regularis sit, & percutit clericum, & scienter in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ se fecerit ordinari, suspēditur ab ordinis executione: Si ignorans ius, vel factum, ab Abbate absoluitur: Si factum non est graue: Si uerò graue, & notabile fuerit, aut is, qui fecit, adultus fuerit, & discretus, ut uolenter contra obliuionem, vel ignorantiam præsumatur, non absoluit Abbas dict. cap. 32. §. Si autem, usque ad finem.

DE DEGRADATIONE

ACTUALI.

213 IN degradatione actuali requiruntur multa, de quibus in cap. degradatio. §. actualis, usque ad finem, de pœnis, in 6. quæ non transcribentur: quia raro occurrit, & sufficit allegare locum. Inter cætera debet fieri sæculari præsentate potestate: ut cum postea fuerit degradatus, sæcularis iudex eum tãquam clericali priuilegio exemptum in forum suum recipiat puniendum. pro quo tamen ecclesia debet intercedere; ut citrà mortis periculum in eum sententia moderetur. cap. nouimus, de uerbor. signific.

EX CONCILIO TRIDENTINO

SESS. XIII. CAP. I III.

214 HABETUR hæc forma, Episcopus solus procedit ad condemnationem, & uerbalem depositionem; sed in degradatione actuali loco episcoporum Abbates u-

215 tentes mitrà interesse possunt; alioquin procedatur ab Episcopo aliis personis

præsentibus, & in dignitate constitutis, & iuris scientia commendabilibus.

216 Sed non debet quemlibet depositum pro suis excessibus iudici tradere sæculari: cum episcopus functus sit officio suo, nec debet ipsum depositum duplici contritione conterere. d. cap. at si clerici. §. sed non debet. de iudic.

217 Item quanuis inuentio carceris fuerit ad custodiam: tamen potest quis puniri pœna carceris perpetuò & ad tempus c. quanuis 3. de pœn. in 6.

218 Insequentes, percutientes aut capientes Cardinales & eius socios, aut qui fieri mādauerit, vel factum ratum habuerit, aut consilium dederit & fauorem, aut postea receptauerit, vel defensusauerit scienter sicut reus criminis læsæ maiestatis sit infamis diffidatus & bannitus: sit intestabilis tam relinquendæ hæreditatis, quam capiendæ, ac aliàs punitur. cap. foelicis. 5. de pœnis. in 6.

Filiorum & nepotum descendentium pena sit priuationis beneficiorum etiam si Pontificalem dignitatem adepti fuissent ipso iure, & insuper spe promotionis omnino sublata, ac alia pœna, d. cap. foelicis. §. quòd si quis.

Uterius ex infecutione prædicta tam infecutor, quam alii supradicti tanti mali participes ipso iure sunt excommunicati, & quandiu in sua contumacia perdurauerint per omnes loci illius ecclesias, in quo facinus fuerit attentatum, nec non ciuitatum & diœcesum vicinarum publicè excommunicari denuncientur. Nec ab alio quam a Roma. Pontif. absolui possunt, præterquam in mortis articulo. d. c. foelicis. §. præsentis.

219 Quarto loco tractatur de satisfactione fienda: cum tales absoluentur, & quid per absolutionem consequantur. d. c. foelicis. §. quam autem fuerint.

Si quis uerò fuerit in præmissis nudè consilio aut simplici fauore culpabilis, iudex in talem pœnam molietur ex culpa, d. c. foelicis. §. illud autem.

220 Sexto loco; circumscriptio Rom. Pont. potest extendere pœnas in hac constitutione comprehensas ad collaterales fratres,

tres, videlicet, nepotes & pronepotes, prout circumstantiæ rationabiles suadebunt. d. c. felicis. S. cæterum.

221 Septimo loco ponitur pœna infrequentibus clericos vel religiosos familiares Papæ vel Cardinalium, quæ sit: vt vindicta ex æquo excessui respondeat. d. c. felicis. S. præmissis.

222 Oçtauo loco tractatur de occidente (quod absit) Cardinales, nam vltra quàm præmissa contineant sic in eum potestas iurisdictionis insurgat, sic rigor vltionis infiliat, quòd contra vitæ subsidium mortis solatium inuocet: uiuēs pœnæ non culpæ; vindictæ speculum non offensæ. d. c. felicis. S. si quis vero.

223 Nono ponitur, potestates sæculares vti debere legibus, quas aduersus tales sacri legos catholici Principes ediderunt.

Quis enim locus regiminis poterit esse tutus? Quis Rector securitate gaudebit, si Rom. Ecclesia, quæ omnium ecclesiarum disponente Domino caput est & magistra, casibus istis subiiciatur si eius filii spiritalia huiusmodi periculis exponantur, quem ecclesiæ filium, quem fidei zelatorem contumelia tanta non tangeret, & confusio tam aspera non moueret? Porro si filius est, dolebit, si fidelis est matre fidei læsa lædetur. dicto cap. felicis. S. per hoc quoque.

Quapropter si princeps, potestas, vel alius dominus, siue rector non fecerit obseruare tenorem prædictæ constitutionis contra præsumptores prædictos, tam ipse, quàm officiales ipsius intra mensem (post quàm res ad notitiam eorum peruenerit) eo ipso sententiam excommunicationis incurrant d. c. felicis. S. quapropter.

Ciuitas verò quæuis alia præter Urbem Romanam, quæ talia facienti vel facientibus seu præsumptibus in his consilium, uel auxilium dederit, aut fauorem, vel intra mensem saltem non duxerit puniendos taliter delinquentes, prout tanta enormitas exegerit, & facultas ei fuerit: eo ipso pontificale & supra dignitate sit priuata, & nihilominus remaneat interdicta. d. c. felicis. S. ciuitas. de pœn. in 6.

224 Est etiam pœna. Nam percutiens episco-

pum, capiens vel hæc mandans, vel ratificans, socius, consiliarius, fautor & defensor, in illis casibus de prædictis, in quibus excommunicationi per iam editos canones non subiaceret, est excommunicatus, & absolendus a summo Pontifice. Cadat a feudo & reuertatur hoc ipso ad ecclesiam, filii & descendentes vique ad generationem secundam sint inhabiles ad ecclesiastica beneficia. Ciuitas & terra diuersimodè supponuntur ecclesiastico interdicto de. 1. de pœn.

Est etiam alius casus pœnæ in extrauaganti vnica, de pœnis in communibus, quæ potest legi pro historia: nam credendum nõ est posse euenire.

DE SENTENTIA PROFERENDA.

225 CVM æterni tribunal iudicis illum reũ non habeat, quem iniuste iudex condemnat, testante Propheta; nec damnabit eũ, cum iudicabitur illi; caueant ecclesiastici iudices; & prudenter attendant; vt in causarum processibus nil vendicet odiũ; nil fauor vñurpet; timor exulet; præmium, aut expectatio præmii iustitiam nõ evertat; sed stateram gestant in manibus; lances appendant æquo libramine; vt in omnibus, quæ in causis agenda fuerint; præsertim in concipiendis sententiis, & ferendis, præ oculis habeant solum Deum; illius Moysis scilicet imitantes exemplum, qui querelas populi tabernaculũ ingressus ad dominum referebat, ut secundum eius Imperium iudicaret; de senten. & re iud. c. 1. in prin. in 6.

Quæ dispositio & si ciuilibus iudiciis conueniat; attamen criminalibus magis conuenit; cum in ipsis cautius agendum sit.

227 Nos in quenquam sententiam ferre nõ possumus, nisi aut conuictum, aut sponte confessum. cap. nos in quenquam. 2. q. 1.

Et iudex criminofum discutiens non ante proferat sententiam, quàm aut ipse se reũ confiteatur, aut per innocentes testes conuincatur. c. iudex, ead.

Et nihil fiat contra quemlibet accusatum absque legitimo, & idoneo accusatore; Nam

Aug.

Eleutherius Episcopus.

Nam & Dominus noster IESVS CHRISTVS Iudam furem esse sciebat; sed quia non est accusatus, ideo non est eiectus. c. nihil contra, ead. 2. q. 1.

Aug. Item constitutum est nullum clericum, qui nondum conuictus est, suspēdi à communionem debere, nisi ad causam suam examinandam se non præsentauerit. cap. nomen presbyteri, ead.

MELC. Nam semper cum iustitia, & charitate diffiniendum est; & nemo condemnandus ante verum, & iustum iudicium; & facta probatione charitatiua sententia profertur; & iudices, quod sibi nolunt fieri, alteri facere non debent. cap. primò semper, ead. 2. quæst. 1.

ZEPH. 228 Absens nemo iudicetur; quia diuinæ, & humanæ leges hoc prohibent; nisi fuerit absens ex cõtumacia, quæ eum haberi facit pro præsentem, cap. absens verò. 3. q. 9.

EVAR. 229 Et Deus omnipotens, vt nos à præcipitanda sententia compesceret, cum omnia nuda, & aperta sint oculis eius; tamen in malis Sodomæ dixit, descendam, & videbo, vt trum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. cap. Deus omnipotens. 2. q. 1.

Ex Conci-lio Magñi mensi. 230 Sententia autem est iniusta, cum seruata quidem integritate iudicarij ordinis in adulterum, vel quemlibet criminofum non amore iustitiæ, sed liuore odii, uel precio, aut fauore aduersariorum inductus aliquis sententiam profert. Quia & si ille criminofus, quantum ad se, reportat iustam sententiam; iudex tamen, qui non amore iustitiæ, sed liuore odii in eum sententiam dedit, iustitiam Dei nõ imitatur. ca. episcopus, versicul. ex animo. 1. q. 3.

CALIX. Et multo magis non valet iudicium iniustũ, & diffinitio iniusta a iudicib. ordinata Rege nutu; & iussu aut episcopi, aut potētis. c. iniustum. 1. q. 3.

Ex Nice-ano Conci-lio. Est etiam iniusta sententia ex ordine, quando non seruato ordine iudiciali quilibet pro sua culpa damnatur, c. seruetur. vers. item sententia 1. q. 3.

GREG. 231 Qui rectè iudicat, & præmium remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetrat, & qui pro temporali lucro iustè iudicant, bonis malè vtuntur: nam tales nõ

defensio iustitiæ, sed amor præmii prouocat ad veritatem; quibus si spes nummi subtrahitur, confestim à iustitiæ confessione recedunt. c. qui rectè. 1. q. 3.

Aug. 232 Nam iudex non debet vendere iustum iudicium, sicut nec testis verum testimonium, quanuis aduocatus vendat iustum patrociniũ, & iuris peritus verum consilium. cap. non licet. 1. quæst. 3. & cap. fin. 1. 4. quæst. 5.

Isidorus. 233 Nam pauper dum non habet, quid offerat in iudicio, non solum audiri cõtēnitur; sed etiam contra veritatem opprimitur; & cito violatur auro iustitia; nullamque reus pertimescit culpa; quam redimere nummis existimat, cap. pauper. 1. q. 3.

GR E G. 234 Sed illa est cautela laudabilis, in qua ratio agit, & furor nihil sibi vèdicat, nec quicquàm agendum sit, priusquam concitata mens ad tranquillitatem redeat: Nam commotionis tempore iustũ putat omne, quod fecerit. cap. illa præpositorum, 1. q. 3.

Et ira sæpe etiam innocentes ad crimen adducit; quia dum iusto amplius irascimur, & volumus aliena coercere peccata grauiora committimus, c. ira sæpe. 1. q. 3.

Ex eccle- siastica Historia. 235 Vnde cum propter seditionem apud Thessaloniam vir militaris impetu furens populi fuisset extinctus, Theodosius Imperator iussit passim obruncari; prout quisque occurrisset gladio, & vindictam dari non crimini, sed furori; sed propter hoc ex pœnitentia sibi iniuncta leges sanxit; vt sententiæ Principum super animaduersione prolata in diem trigessimũ ab executione differentur; quo locus misericordiæ, vel (si res tulisset) pœnitentiæ non periret. cap. cum apud 1. q. 3. qui text. est ex historia ecclesiastica lib. 11. cap. 18. & diffusus in tripartita historia lib. 9. cap. 30. & hæc lex est inserta in Codice lib. nono, titul. de pœnis. l. si vindicari; quæ est Imperatorum Grat. Valen. & Theodo.

IVSTITIA NON EST SERVANDA SINE MISERICORDIA.

suum: Ite, & redite de porta ad portam per medium castrorum; & occidet unusquisque fratrem, uxorem, & amicum, & proximum suum: Cecideruntque in illo die quasi xxxiii. millia hominum. Ecce qui uitam hominum etiam cum sua uita petiit, paucorum uitam gladio extinxit: Intus arsit igne amoris; foris accensus est zelo saeuertatis; ita ut eos, quos diuinitus feriri timuerat, ipse iudici gladii feriret: utrobique legatus fortis; utrobique admirabilis mediator; causam populi apud Deum precibus; causam Dei apud populum gladiis allegauit. Intus amans diuinae irae supplicando obstitit; fortis sequens culpam feriendo consumpsit. In regimine ergo utrunque Moyses miscuit; ut nec disciplinae deesset misericordia, nec misericordiae disciplina.

Vnde in libro Iob iuxta utranque uirtutem dicitur; cumque sederem quasi Rex circumstante exercitu: eram tamen moerentium consolator: sedente quippe circumstante exercitu uigor est disciplinae regiminis; Moerentium uero corda consolari est ministerium pietatis. cap. disciplina 45. distin.

237 Omnis, qui iuste iudicat, statera in manu gestat; in utroque penso iustitiam, & misericordiam portat; Sed per iustitiam reddit peccati sententiam; per misericordiam peccati temperat poenam; ut iusto libramine quaedam per equitatem corrigat; quaedam uero per misericordiam indulgeat. Qui Dei iustitiam oculis suis preponit, semper timens, & tremens, in omni negotio formidat; ne de iustitiae tramite deuiatus cadat: & unde non iustificatur, inde potius condemnatur. c. omnis, qui iuste. 45. dist.

239 Et non morientem mortificat, qui iustum damnat; & non uicturim uiuificat, qui reum a supplicio soluere conatus. Itaque quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam uisitat; illos pastoris sententia absoluat. Veniat itaque foras mortuus; id est, culpam confiteatur peccator: Venientem uero soluant discipuli: quia pastores ecclesiae ei debent poenam auertere, quam meruit, qui non erubuit confiteri,

GRE. PP.

GRE. 236 DISCIPLINA, vel misericordia multum destituitur, si una sine altera teneatur; sed circa subditos inesse debet Recto-ribus, & iuste consulens misericordia, & pie seuiens disciplina. Hinc est; quod semiuui illius uulneribus, qui a Samaritano in stabulum ductus est, & uinum adhibetur, & oleum; ut per uinum mordeatur vulnera; per oleum foueantur: & quatenus unusquisque, qui sanandis uulneribus praestit, in uino morsum distractionis adhibeat, in oleum molitiem pietatis. Per uinum mundantur putrida; per oleum sana da fouentur. Miscenda est ergo Leuitas cum saeuertate; faciendumque quoddam ex utroque temperamentum; ut neque multa asperitate exulcerentur subditi; neque nimia benignitate soluantur. Hoc nimirum illa tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis uirga simul, & manna est: quia cum scripturae sacrae scientia est in boni Rectoris pectore. Si est uirga directionis, sit & manna dulcedinis. Hinc etiam Dauid ait; Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Virga enim percui mur, & baculo sustentamur. Intueri libet in Moyse pectore misericordiam cum saeuertate sociatam. Certum cum Israeliticus populus ante Dei oculos penes inuenibilem contraxissent offensam; ita ut eius Rector audisset; Descende; peccauit populus tuus; & dimitte me; ut irascatur furor meus contra eos; & deleam eos; ille semel, & iterum pro populo, cui praeerat obicem se ad impetum Dei irascentis opponens, ait; aut dimitte eis hanc noxam; aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti. Pensamus ergo, quibus uisceribus euertit populum amauit; pro cuius uita de libro uitae deleri se petiit. Sed tamen iste, qui tanto amore eius populi constringitur, contra eius culpas pensamus, quanto zelo rectitudinis accommodatur. Mox enim ut culpa ueniam, ne delerentur, obrinuit, zelo rectitudinis succensus inquit. Ponat uir gladium super foemur

teri, quod fecit. c. plerunque. x. i. q. 3. L. 10 241 Licet nonnunquam accidant, quae in sacerdotibus sunt reprehendenda personis; PP. Plus tamen erga corrigendos agat beneuolentia, quam saeuertitas; plus exhortatio, quam comminatio; plus charitas, quam potestas; sed ab iis, qui, quae sua sunt, quaerunt, non quae Iesu Christi, facile ab hac lege discedunt; & dum dominari magis, quam consulere subditis placet; honor inflat in superbiam; & quod prouisum est ad concordiam, tendit ad noxam. c. licet nonnunquam. 45. dist. Aug. 243 Qui emendat uerbere, in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina; & tamen peccatum eius, quo ab illo laesus, aut offensus est, dimittit, ex corde, vel orat, ut ei dimittatur, non solum in eo, quod dimittit ex corde, atque orat, verum etiam in eo, quod corripit, & aliqua emendatoria poena plectit, eleemosinam facit: quia

misericordiam praestat. Multa enim bona praestantur inuitis, quando eorum consulitur utilitati, non uoluntati: quia ipsi inueniuntur sibi inimici. cap. & qui emendat. 45. dist. 244 Tria sunt genera eleemosinarum, una corporalis egenti dare quicquid poteris, altera spiritualis dimittere a quo laesus fueris, tertia delinquentes corrigere, & errantes in uiam reducere ueritatis. c. tria, ead. dist. 245 Item duae sunt eleemosinae una cordis, alia pecuniae, eleemosina cordis est dimittere ei, a quo laesus es, & haec multo melior est, quam eleemosina corporis: quia est eleemosina charitatis & sine terrena substantia sufficit, illa uero quae corporaliter datur, si sine benigno corde tribuitur, omnino non sufficit. c. duae sunt eleemosinae. dist. 45.

Albin. Aug.

DISTINCTIONIS PRIMAE FINIS.

DE ECCLESIASTICIS CENSURIS.

D I S T I N C T I O. II.

246 APPELLATIONE ecclesiasticae censurae comprehenditur non solum interdicti sed etiam suspensionis, & excommunicationis sententia: nisi iudex discretus rerum & personarum circumstantiis indagatis ferat, quem magis uiderit expedire. c. que renti. 20. de verb. sign. consequens 80. dist. Secundus de demoniacis & epilepticis c. com-muniter 32. dist. Tertius de clericis venatoribus. cap. episcopum. 34. dist. & cap. primo de clericis venatore. Quartus de conuictis uel confessis in crimine. cap. at si clerici. §. si uero. de iudic. Quintus, quando non caste uiuunt. c. ut clericorum. de uita & honest. cleric. Sextus de clerico crapuloso, uel inioso. c. a crapula. de uita & honest. cleric.

DE SVSPENSIONE.

247 SED prius de suspensione tractabitur: quia ad solos clericos pertinet, & minorem poenam continet, quam excommunicatio, & commoditatis causa multa loca annotabuntur, in quibus est poena suspensionis. Primus de clericis turpiter uiuentibus cap. c. i. de cler. coniug. Octauus, si quis praetermittat dicere officium. c. dolentes. de celebr. missarum. Nonus: quia statutum est, in cunctis ecclesiis ut chrisma & eucharistia sub fidei custodia clauibus adhibitis conseruetur, ne

Y • posit

possit ad illa temeraria manus extēdi ad aliqua horribilia vel nephanda exercenda, negligentes tribus mensibus ab officio suspenduntur. Et si per incuriam aliquid nephandum inde contigerit, grauiori subiacebunt ultioni. cap. 1. de custodia eucharistiæ.

Decimus, si interuenerit clandestino matrimonio. cap. cum inhibito. §. sanè de clandest. matrim.

Vndecimus, si presbyter inspexerit astrolabium pro furto cap. 2. de sortilegiis. Et si consulit magos, vel aruspices honore priuatur. c. si quis episcopus. 26. q. 5.

Duodecimus, si crudeliter fecerit fustigare. c. 2. de clerico percussore.

Decimustertius, si publicè gloriatur de delicto c. quarta sit. de excessib. prælat.

Decimusquartus, de non seruante interdictum. c. si. de excess. prælat.

Sed ulterius est glossa in clementina tertia, in uerbo suspensi, de poenis, quæ enumerat multos casus suspensionis, quæ uideri debet pro hac materia suspensionis.

Extat etiam glossa in cap. ad reprimendum. in uerbo in canonibus, de offi. ord. in qua est unus casus suspensionis, qui potest poni pro xv. uidelicet.

Decimusquintus, in presbytero diffamato, ut sit suspensus, donec se purget. c. presbyter. & c. si mala fama 2. q. 4.

VNDE DE PURGATIONE CANONICA.

248 Et ista purgatio canonica dicitur: circa quam infamatus debet se purgare iuramento de veritate.

Deinde compurgatores iurabunt, quòd ipsi credunt infamatum uerum iurasse. c. quoties. de purgat. canonic. Compurgatores etiam debent esse illius honestatis, & opinionis. Verisimile fit, eos nolle peierare: & ut idonei sint, necesse est, ut uitam & conuersationem illius, quem purgare debent, agnoscant. cap. cum P. de purg. canon. Sufficit tamen compurgatorem esse toleratum ab ecclesia, & satis est, quòd exhibeat iuramentum secundum propriam conscientiam & opinionem. cap. consti-

tutus. de purg. canon.

249 Sed suspensio, de qua supra dictum est hoc nume. xv. intelligitur solum ab officio, nisi sit immanitas criminũ; quia tunc etiam à beneficio suspenditur cap. inter x. eod. tit.

250 Ex infamia autem uulgata graui scàdalo & uehementi suspitione ex dictis testium oborta, seruata iustitia, & mollito rigore purgatio xiiii. sui ordinis indicitur. d. c. inter x. de purg. canon.

251 Purgatio autem isto modo, uidelicet quòd N. immunis est ab illis criminibus, super quibus se purgare debet, nò ualet. c. si. de purg. can.

QUANDO NON DETUR PURGATIO.

252 **SED** procedit ista dispositio, si crimen non est notorium: nam si crimen presbyteri usque adeo publicum est & notoriũ, ut nullus inficiationi locus poenitus existat, ut puta cuius uniuersæ uicinie populus testis erat, non est illi indicenda purgatio, sed in eum condemnationis sententia promulganda. cap. cum dilectis. de purg. can.

Decimusextus, alius est casus suspensionis, qui potest poni pro xvi. quãdo aliquis est accusatus de simonia: nam pendente accusatione prohibetur, ne missam celebret. cap. 4. de simonia. Et probata simonia deponitur: Et similiter si publica laborat infamia. c. ad hoc. & c. insinuante. de simonia.

At illa glossa in d. cap. ad reprimendum. de offic. ordin. est notabilis: quia tractat de multis poenis pro aliis delictis, unde uideri debet.

Alius casus suspensionis post purgationem canonicam sumitur ex cap. significasti. 5. de adulteriis. & poni potest pro 17. casu suspensionis.

Decimuseptimus, si coniux alicuius confiteatur sacerdote in ecclesia dormiuisse cum presbytero, & ille sacerdos celans nomen dicti presbyteri adulteri dixit in præsencia episcopi hoc delictum, imponitur poenitentia adulteræ, & ecclesia per-

asperfionem aquæ benedictæ reconciliatur. Illi uero sacerdoti, qui dicitur deliquisse, imponitur purgatio cum uicinis quinque presbyteris, quos peierare se nolle cognoscitur: & hoc ne mala fama ipsius infirmorum corda percutiat, & ne uiruperetur ministerium nostrum. Et ne presbyteri existentes in peccato licetius prolabantur: Et si purgare se poterit in officio suo ministrare permittitur, alioquin ab officio suspenditur. d. cap. significasti. 5. de adul.

Decimus octauus. Alius casus suspensionis erit pro xviii. de quo supra. De clerico, qui fuit in conflictu etiam ex parte illorum, qui vim reprimebāt, & ipse lapides proiecerit, sed aliquem nò percussit; quia tamen illic aliqui occisi dicuntur, ille presbyter a celebratione missarum debet se abstinere. cap. 3. de clerico percussore.

SUSPENSIONES EX CONCILIO TRIDENTINO.

254 **MULTI** casus suspensionis sunt in concilio Tridentino, qui annotabuntur pro faciliori intelligentia.

Unus casus est in Sessione 6. capit. ultimo, quãdo ordinatur quis ab episcopo in aliena diocesi.

Secundus in Sessione 7. cap. 10. quãdo sede uacante conceditur licentia ordinandi non arctatum beneficio.

Tertius Sessione 14. c. 2. de ordinato sine licentia ordinarii ab episcopo titulari.

Quartus eadē Sessione. c. 3. de ordinatis sine examine, aut literis commendatiis.

Quintus Sessione 22. ca. 11. quãdo clericus est auctor usurpationis fructuum pauperibus erogandorum.

Sextus Sessione 22. cap. 8. in ordinato extra tempora.

Septimus Sessio. 24. c. 11. quãdo negligunt venire ad Synodum.

Octauus Sessio. 25. c. 14. quãdo clericus est concubinarius.

255 **Quantum** autem quilibet pro peccato mortali quò ad se ipsum sit suspensus, quò ad alios pro suspensio nò habetur, nisi pec-

catum notorium sit per sententiam, seu confessionem factam in iure; quæ tergiuerfatione aliqua celari non possit. c. fin. de cohabit. cleric. & mul. & cap. fin. in fine 15. q. 8.

256 **Et ideo** sine dubitatione tenendum est, quòd a clericis & presbyteris quantum fornicariis, quãdiu tolerantur, nec habent operis euidentiam licetè diuina ministeria audiantur, & alia recipiantur sacramenta ecclesiastica. A notorio uero, quãdo non diffitetur presbyter, uel de ipso crimine est legitime condemnatus, abstinendum est, non quia in sacramento sit defectus, sed ad ipsorum fornicatorum emendationem. c. uestra duxit. 7. de cohabit. cleric. & mulie.

257 **Sententiam** suspensionis quemadmodum & excommunicationis non debent iudices fulminare sine debita maturitate c. 1. §. superior uero. & §. hæc eadē, de sent. excomm. in 6.

258 **Cauere** autem debent ecclesiarum prælati, & iudices uniuersi, ne prædictam poenam suspensionis incurrant; quoniam si contingeret eos sic suspensos diuina officia exequi, sicut prius irregularitatem nò effugient iuxta canonicas sanctiones, super qua nò nisi per summum Pont. poterit dispensari. d. c. 1. §. caueant. de sent. excomm. in 6.

259 **Sed Episcopi** propter executionem pontificalis officii, quòd frequenter incumbit, nullam interdicti uel suspensionis sententiam incurrunt alicuius constitutionis occasione, nisi in ipsis de episcopis expressa mentio habeatur. c. quia periculum. 4. de sent. excomm. in 6.

De suspensione & illius diuisione, quis possit suspendere, & esse suspensus, & qui non incurrat in generalem suspensionem, & qui operetur suspensionem ex participatione. Et quis possit uolueri a suspensione, habetur in Manuali Confessorum Doctoris Martini Nauarri cap. 27. a nume. 151. usque ad 163. inclusiuè.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

VRB. 261 **ILLVD** in primis est aduertendum; quod non contradicit Euangelio; sed potius obedit; qui malos excommunicat; quia non est eradicatio; immo exercetur; vt spiritus excommunicati saluus fiat in die Domini; nisi forte ex contemptu, & superbia excommunicatio proueniat. c. notandum. 24. q. 3.

GRF. Nam ligandi, atque soluendi potestate se priuat, qui hanc pro suis voluptatibus, & non subditorum moribus exercet, c. ipse ligandi. 11. q. 3.

Idem. Nam iudicare dignè de subditis nequeunt, qui in subditorum causa, vel odia, vel gratiam sequuntur. ca. iudicare. xi. q. 3. & priuilegium omnino meretur amittere, qui permiffa sibi ab utroque potestate. cap. priuilegium, ead. xi. q.

Idem. 262 3. & qui iniuste aliquem excommunicat, potius ei oberit, qui fecit, quam qui hanc iniuriam patitur: quia spiritus sanctus, per quem quisque ligatur, aut soluitur, immeritam nulli ingerit poenam; & maledictum frustra prolatum uenit super eum, qui misit illud. cap. illud planè. xi. q. 3.

Aug. Item si subditi ideo excommunicantur; quia ad malum cogi non possunt; tunc sententia non est obediendum; quia iuxta dictum Gelasii, nec apud Deum, nec apud ecclesiam eius quinquam grauat iniqua sententia. c. si is, qui præest. xi. q. 3.

Idem. 263 Sententia tamen pastoris, siue iusta sit, siue iniusta, timenda est. cap. sententia. xi. q. 3.

Idem. 264 Sed si iniqua est sententia; non debet tantum eam curare, quum apud Deum, & ecclesiam eius neminem potest grauari iniqua sententia. Ita ergo ea se non absolui desiderat, quia se nullatenus respicit obligatum. c. cui est illata. xi. q. 3.

Aug. Sed iustus, si iniuste maledicitur, non est ligatus apud Deum: sententia tamen parere debet, ne ex superbia ligetur. c. qui iustus, ead. xi. q. 3.

Hierony. 265 Sed traditur quis Satanæ in interitum carnis; vt saluus fiat spiritus eius in die

Domini: sed dupliciter traduntur homines in potestatem Diaboli: vno, ut modo dictum est, quando delictum est manifestum ecclesie, & de ecclesia per sacerdotem expellitur, vt notatus ab omnibus erubescat, & conuertatur. Alio, cum peccatum eius non est manifestum hominibus: Deus autem, qui videt in abscondito, perspiciens eius mentem, & animum eius uitii, ac passionibus feruentem, & in corde peccatoris se non diligi, sed aut auaritiam, aut libidinem, aut iactantiam, istum talem Dominus tradit Satanæ; quia discit à mente eius, & auertit se, & refugit à cogitationibus eius malis, & desideriis eius indignis, & reliquit domum cordis eius uacuum. cap. audi denique. xi. q. 3.

266 Et si episcopus Parochianum alterius Episcopi pro deprædationis causa excommunicauerit pro communi utilitate, talis episcopus non debet grauiter ferre. c. placuit. 6. q. 3.

267 At clericus, qui propter distractionem relicto officio ad sæcularem iudicem confugerit, & is solatium defensionis impenderit, cum eo ab ecclesie communiione pellatur. c. placuit, cum seq. 21. q. 5.

268 Quid sit excommunicatio; qualiter diuidatur; & quis possit excommunicare; & qui non includantur in generali excommunicatione; & quid operetur excommunicatio; habetur plenè in Manuale confessionum, & poenitentium, Doctoris Martini Nauarri in cap. 27. a num. 1. vsque ad 23. inclusiue; & de minori excommunicatione, à nu. 24. vsque ad 27. inclusiue.

DE DVPLICI EXCOMMUNICATIONE.

269 EXCOMMUNICATIONVM due sunt species, maior, & minor. Minor est vt declaratur in cap. penul. de senten. excom. per quam quis a sacramentorum participatione arceatur. Maior verò, per quam quis non solum à sacramentorum excluditur participatione, verum etiam a communiione fidelium, & alio nomine anathema appellatur.

Deinde alia est Canonis, alia iudicis.

Iudicis quando infertur ministerio iudicis tam ordinarii, quam delegati.

Canonis quia ipso iure a canone innodatur & vocatur etiam lata sententia.

Nam plures sunt casus, in quibus aliqui nulla expectata iudicis pronuntiatione vinculo excommunicationis innodantur.

270 Et principalis casus est, quando quis in clericum, vel monachum violètas manus iniecerit; quia vinculo anathematis subiaceret: & nullus episcopus debet præsumere illum absoluere, nisi in periculo mortis, donec se præsentet apostolico conspectui, & eius mandatum suscipiat. c. si quis suadente. 17. quæst. 4. & cap. 5. de senten. excommunic.

Et quod percutiens monachum, & conuersum debeat denunciari excommunicatus & euitari, donec læsis satisfaciatur, & cum literis episcopi apostolico conspectui se præsentet, est tex. in ca. parocianos. 9. de senten. excomm.

Et ne præsumptio aliquorum existimet sollos auctores violentia puniendos catholica authoritas facientes & consentientes pari poena plectendos condemnat, ac eos delinquentibus fauere interpretatur, qui cum possent manifesto facinori definent obuiare. cap. quantæ. 47. de senten. excommunic.

Et cum quis absque tuo mandato manus iniicit in clericum violentas tuo nomine, si hoc ratum habuerit, ipso iure excommunicationem incurrit: cum rati habitio retrahatur & mandato comparetur. Si verò tuo nomine non sit facta, licet pecces ratam habendo: non tamen innodatis eodem vinculo excommunicationis, cum quis ratum habere nequeat, quod eius nomine non est gestum. c. cum quis. 23. de senten. excomm. in 6.

Item laici detinentes clericos sine tamen leuisione in custodia poenam excommunicationis non euadunt, quanuis per eorum factum corporalis læsio non fuerit subsecuta, citra quam violentia sæpius circa clericos nequiter perpetratur. cap. nuper. 29. in prin. de senten. excomm.

271 Sed cum prælati debeant corrigere excessus subditorum, & publicæ utilitatis interfit, ne crimina remaneant impunita, & per imputatis audaciam fiant, qui nequam sunt, nequiores, non solum possunt, sed debent etiam clericos de crimine canonicè condemnatos sub arcta custodia detinere, qui cum sint incorrigibiles, nec monasteriis valeant custodiri, ad similia, vel peiora facile laborentur. cap. vt famè. 35. de senten. excomm.

Laici verò citra excommunicationis sententiam capere clericos, & ad iudicia trahere possunt, si oporteat etiam violèter: dum tamen faciant de mandato prælatorum, quorum est corrigere criminosos: cum non ipsi laici sed illi, quorum auctoritate id faciunt, videantur facere: dum tamen non amplius eorum violentia se extendat, quam defensio, vel rebellio clericorum exigit. d. cap. vt famæ. S. laici verò. de senten. excomm.

Et nihil obstaret, si non appareret, clericos sic detentos esse incorrigibiles: cum (nisi ex proposito excedatur) in ipsis temeritas, vel iniuria non deprehendatur. cap. si clericos. 15. de senten. excommunic. in sexto.

Et si de parendo iuri fideiussoriam dederit cautionem, detineri non debent: nisi excessus enormitas eos suaserit detinendos. d. c. si clericos. S. eosdem.

Sed & si Abbas in propria persona, vel sine necessitate vrget per clericum vel monachum temerarias manus præsumserit iniicere in clericum, monachum, aut conuersum, etiam si causa subesset, tam Abbas, quam qui verberauit, sunt excommunicati, donec ad apostolicam sedem veniant.

Sed si causa regularis disciplina id faciat excusatur. cap. vniuersitatis. 24. de senten. excommunic.

Et quanuis excommunicatus sine causa sit occultus, & priuatim veniam petat: tamen absoluitur a solo Papa, c. porrò. 7. de senten. excomm.

Sed absoluti a Cardinalibus Legatis sine scrupulo recipiendi sunt pro absolutis, etiam quod mandatum expressum non ostendant capit. ad eminentiam 20. de senten.

senten. excommunic.

Item clerici arma portantes relicto habitu clericali non gaudent immunitate, qua excommunicantur, qui manus iniiciunt in clericum: quia frustra ecclesie implorata auxilium, qui committit in ipsam, & isti clerici a prelatiis suis tertio moniti, si noluerint arma deponere, de privilegio clericorum subsidium aliquod habere non debent cap. in audientia 25. de sent. excommunic.

272 Item si clerici offendunt aliquem, & satisfacere volentes offenso secundum morem patrie corpora sua sponte supponunt 30. seu pluribus aut paucioribus percussionibus, huiusmodi manus iniectio, & si non violenta: tamen iniuriosa videtur: cum canon non tam in favorem clerici ordinati, quam in favorem ordinis clericalis fuerit promulgatus, & ideo prohibetur id decetero attentari cap. contingit. 36. de sent. excomm.

Si quis autem clericus post prohibitionem factam sponte se subiecerit, excommunicatur, prout ut clericus satisfaciatur competenter sine iniuria clericali d. c. contingit. §. si quis autem clericus.

Q V A N D O N O N I N C V R R I - T V R I N S E N T E N T I A M E X - c o m m u n i c a t i o n i s .

273 I T E M sacerdos eiiciens monialem cum clerico in ecclesia ludentem, & diuina officia turbantem, licet vi extraxerit ex ecclesia, non est excommunicatus c. veniens. 16. de sent. excomm.

Officialis autem laicus pro iniectioe manuum in clericum non potest absolui sine mandato Ro. Pont. nisi forte turbam irruentem non ex deliberatione, sed fortuito casu clericum laedat. d. c. si vero 3. §. officialis, de sent. excomm.

Si vero quis incontinenti vim vi repellat, & clericum laedat non transmittitur ad sedem, cum vim vi repellere omnes leges, omniaque iura permittant. d. c. si vero. §. si vero.

Nec etiam transmittitur, qui manus violentas in clericum iniecerit cum uxore, ma-

tre, sorore, vel filia turpiter inuentum. Ceterum si cum ea, quae ita proxima consanguinea non est, non erit immunis ab excommunicatione. d. c. si vero. §. nec ille & §. ceterum.

Si vero aliquis in clericum nutriendam comam manus iniecerit violentas, dum modo clericum esse ignorauerit, non excommunicari debet, nec mitti ad sedem, vel si dubium fuerit, proprio iuramento, quod ignorauerit, excusatur. At si praestare voluerit sicut ab excommunicato conuenit abstinere, donec mandato sum. Pont. absoluat cap. si vero aliquis 4. de sent. excommunic.

Occisores clericorum aut presbyterorum, qui contempto clericali habitu tyrannidi, & enormitati se inuerecundae immiscant in odium clericis excessus, & terrorem, atque correctionem similium, non coercentur canone latae sententiae. Iniungitur autem eis poenitentia competens, & asperior aliquantulum, quam si in laicos talia commisissent cap. cum non ab homine 14. §. in articulo de senten. excommunic.

Nam etiam si sacerdos falso se filium Regis nominans, & armis acceptis seditionem fecerit, & guerram, fuerit sustigatus & patibulo traditus expirauerit, propter hoc interfectores non coguntur adire Apostolicam sedem: sed episcopus poenitentiam competentem iniungit c. perpendimus 13. de sent. excomm.

Nec clerici, qui relicto ordine clericali & habitu in apostasia tanquam laici conuersantur, si in crimine comprehensi teneantur liberantur per censuram ecclesiasticam c. 1. de apostatis.

Immo clerici infamati de apostasia non sunt in saeculari habitu tolerandi sed carcerandi, donec de infamia se purgauerint. c. 3. de apostatis.

Et qui in custodia detinentur, & nimis, vel blanditiis non possunt induci, ut abiectum habitum reassument, possunt ab episcopo, si uoluerint, in graui custodia carcerari, ita quod solum vita misera referuetur, donec a sua praesumptionis nequitia resipiscant. c. a vobis 5. de apostatis.

Item

Item si quis ratione officii, aut alii clerici seniores zelo deuotionis pueros, vel adolentes in minoribus ordinibus constitutos turbantes diuina officia: & ii, qui causa praelationis & magisterii subditos & scholares correctionis causa leuiter percusserint, non incurrunt excommunicationem. c. cum voluntate 54. §. si qui vero. de sent. excomm.

Et idem de his, qui aliquos de familia sua, vel propinquos inferiorum graduum; ut cohibeantur ab insolentibus & informantur scientia & bonis, moribus, duxerint corrigendos. d. c. cum voluntate & d. §. si qui vero. in fi.

Casus, in quibus vulnerans clericum non incurrit in hanc excommunicationem, in d. manuali confess. ca. 27. a num. 80. usque ad 86.

D E I I S Q V I P O S S V N T A B S O L - V I A B E P I S C O P O A T A L I E X - c o m m u n i c a t i o n e .

274 I M P V B E R E S se inuicem percutientes non mittuntur ad sedem apostolicam: quia aetas eos excusat. Nec clerici, si sunt plenae aetatis, & non odio, vel inuidia, vel indignatione, sed leuitate iocosa se inuicem percusserint. Neque magister, si scholarem clericum intuitu disciplinae, vel correctionis percusserit.

Ceterum si ex odio iidem scholares, vel saeculares clerici se se percusserint, pro absolutione ad sedem debent uenire, c. 1. de sent. excomm.

Et pueri siue ante, siue post pubertatem postulent se absolui, ab episcopo absoluntur c. si. de sent. excomm.

Ostarius alicuius potestatis si sub praetextu, sui officii malignatus clericum laeserit, ab episcopo suo potest absolui, nisi forte eundem clericum grauius uulnerauerit. ca. si vero alicuius 3. de sent. excomm.

Monaci & Canonici Regulares quocumque modo se in claustro percusserint, subduntur disciplinae sui Abbatis. Et si discretio Abbatis non sufficit, prouidentia episcopi est adhibenda. cap. monaci. 2. de sent. excommunic.

Et monialis percuciens monialem, siue conuersas, vel clericum saecularem absoluitur ab episcopo c. de monialibus 33. de sent. excomm.

Sed religiosos absoluit episcopus, ne habeat materiam euagandi, eo tamen casu, quo posset saecularem clericum, si alium clericum percussisset ca. religioso. de senten. excomm. in 6.

Et quantuis religiosus non sit in effectu, nisi facta professione: attamen nouitium verberans excommunicationem incurrat. d. cap. religioso. §. quamuis.

Debet tamen intelligi de approbata religione: quia, qui uoluerit ad religionem conuerti unam de approbatis assumat. cap. si. de relig. domib. & cap. 1. de relig. domib. in 6. & in extrauag. unica. Ioannis XXII. eod. titul.

Mulieres, vel aliae personae, quae sui iuris non sunt, ab episcopo absoluntur, si manus in clericum iniecerint uolentes c. mulieres. 6. de sent. excomm.

Excommunicatum pro percussione clerici absoluit episcopus, si propter inimicitias, vel alias iustas excusationes sine periculo Papam adire non potest recepto iuramento secundum morem ecclesiae ac mandato, quod deat Papam impedimento cessante cap. de cetero. 11. de senten. excommunic.

Forma autem iuramenti in absolutione habetur in cap. ex tenore. 10. supra eod. tit. Papa non delegat absolutionem, nisi cum clausula de sufficienti cautione praestanda ab his, qui absolui debent, quod iudicio ecclesiae debeant obedire. cap. ad haec 12. de sent. excomm.

Sed tamen consideratis locorum & temporum qualitatibus, nam, quia monachi graui, & eremitae suspensione & excommunicatione ligati nolunt redire nisi per manalem promissionem recipere sine iuramento, seueritati aliquid detrahatur c. super eo. 5. 1. de sent. excomm.

Item senes, & valetudinarii, seu impediti membrorum destitutione ab episcopo absoluntur satisfacto de iniuria, alii autem siue pauperes, siue diuites ad Papam mittuntur. Et si absoluntur, timore mor-

tis

DE EXCOMMUNICATIONE
 EX PARTICIPATIONE.

tis iniungitur iuramentum: ut postquam sanati fuerint ad Romanam Ecclesiam, vel eius legatum adeant mandatum apostolicum suscepturi. cap. ea noscitur. 13. de senten. excommunic. & cap. quanuis 58. eod. tit. Et expresius in clemen. 1. §. sane. de poenis. Vbi dicitur, quod ipso facto reincident in eandem excommunicationem.

Quando autem quis est excommunicatus ab homine, & absoluitur cum reincidentia, non reincident ipso facto, sed opus est: ut ab homine in excommunicationem reducatur: ut declarat Petrus Rebuffus in concordantibus rubr. de excommunicationis non vitandis, in glo. nec ipso facto.

Sed paupertate, aut infirmitate, vel senectute tanta grauatus, quod laborem veniendi ad Romanam ecclesiam subire non valeat, absoluitur ab episcopo cum iuramento, ut resumtis viribus, & opportunitate concessa, visitet Romanam Ecclesiam cap. quod de his. 26. de sent. excomm.

Nam absolutus propter mortis periculum, vel aliud impedimentum ab eo, a quo non poterat: si cessante impedimento cum commode potest, se non presentet, ei a quo absolui debebat recidit in eandem sententiam excommunicationis. Idem in absoluto, qui se debet alicuius conspectui presentare, si hoc non faciat cap. eos qui 22. de sent. excomm. in 6.

Item absolutio conceditur ab episcopo illis, qui clericis non enormem sed modicam, & leuem iniuriam irrogarunt arbitrio ipsius episcopi. cap. peruenit 17. de sent. excomm.

Seruus regulariter debet absolui a Papa, sed si dominus damnum patiat, qui non fuit in culpa: vel seruus desiderat adire sedem ut subtrahat, se obsequio Domini, absoluitur ab episcopo, si latio non fuit enormis cap. relatum 37. de senten. excomm.

Qui possint absolui ab Episcopo in excommunicatione ob percussione clericorum, habetur, in dicto Manuali in d. cap. 17. nume. 87. cum duob. sequen. & ob iniuriam leuem, non atrocem a nume. 90. vsque ad 94.

275 CLERICI, qui scienter & sponte communicant excommunicatis a Papa, & ipsos in officiis recipiunt; cum in ipsis eadem excommunicatione inuoluuntur, & pro absolutione mittuntur ad sedem cum literis episcopi c. significauit. 18. de sent. excommunic.

Et nulli possunt privilegio apostolico scutari, quominus excommunicatos uitare debeant. Et sicut excommunicati uitari debeant pro iniectio manu uiolenta in clericos. cap. nulli 8. de sent. excommunic.

Ac semel excommunicatus semper debet uitari: ut excommunicatus, nisi legitime constiterit de ipsius absolutione. ca. sicut nobis. 39. de sent. excomm.

Item excommunicatus a pluribus prelatis ob plures causas, non est communioni restitendus, licet vni velit pro una causa satisfacere: cum de aliis non satisfecerit: quia supprimenti veritate absolutio non prodest, & episcopus veritatem intelligens absolutionem exhibere non debet. c. officiis. 42. de sent. excomm.

Nec est uitandus excommunicatus pro sacrilega manu iniectio in clericum ante denunciationem, nisi forte alicui soli pateret, in quo casu priuatim tantum uitabitur, quandiu ab ecclesia toleratur: ut saltem uerecundiae rubore satisfaciat. c. cum non ab homine. 14. in princip. de sent. excomm.

Nec episcopus, nec alii debent communicare excommunicato, ante absolutionem licet iurauerit parere mandatis ecclesiae. c. cum desideres. 15. de sent. excomm.

Ac uitari debet etiam si habeat literas Papae cum salutationis alloquio: quia propter hoc non est absolutus, cum per ignorantiam, vel negligentiam aut occupationem vel subreptionem hoc contingat. c. si aliquando. 41. de sent. excomm.

Ac etiam si scieter participat literis, verbo, osculo non absoluit, nisi exprimat. clem. 4. eod. tit.

Sed si publica fama est aliquem uerberasse cleri-

clericum. Nec episcopus, nec alii illi debent communicare, nisi arbitrio episcopi se purgauerit, & ad cautelam fuerit absolutus. dicto cap. cum desideres. §. secunda quaestioni.

Ac quamuis excommunicatus offenso satisfecerit: non tamen communicandum est ei; quia ecclesiae, quam offendit, non satisfecit. d. c. cum desideres. §. tertio.

Et qui communicat criminoso in crimine ei consilium dando, auxilium, vel fauorem, aut alias in oratione vel osculo, debet absolui ab excommunicatore, nisi difficultas accedendi ad ipsum impediatur: quando autem communicat orando secum, aut etiam comedendo poterit absolui vel ab episcopo, vel proprio sacerdote: quanuis enim sit excommunicatio iuris, non iudicis; quia tamen conditor canonis eius absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi excommunicationem. cap. nuper a nobis. 29. in 2. q. de sent. excomm. idem in c. seq. 30. uer. secus autem. eod. tit.

Item excommunicatus propter participationem voluntariam licet ad cor rediens de mandato ecclesiae excommunicatos, quos prius fouebat expugnaret, ex hoc solo pro absoluto non est habendus.

Et ideo si in bello occumbat, absolutiones, vel oblationes pro eo non sunt recipiendae, vel orationes domino porrigendae; Nisi de ipsius uiuentis poenitentia per euidentia signa constiterit, & iuxta Innoc. 1. in cap. a nobis 28. supra eodem absolutionis beneficium impendatur. c. sacris. 38. de sent. excomm.

Quando autem concubinae clericorum publicae excommunicatione notantur: concubinarii, qui communicant post latam sententiam in eodem crimine criminosis, inuoluuntur sententia maioris excommunicationis. c. si concubinae. 56. de sent. excommunic.

Illi autem, qui nominatim excommunicatis praesumptuosè participant (praeter personas exceptas, de quibus statim dicitur) nisi commoniti destiterint, excommunicationis vinculo sunt innodati. cap. quod

in dubiis. versic. illi autem 30. de senten. excommunic.

Ac si ex locutione, & aliis, quibus participans labitur in minorem excommunicationem fortius indurescat, potest iudex post monitionem canonicam huiusmodi participantes maiori damnare censura, aliter non tenet sententia, & proferentes penam legitimam formidabunt c. statuimus. 3. de sent. excomm. in 6.

De hac participatione excommunicato habetur in d. Manuali Confess. d. c. 27. a nume. 28. vsque ad 36. inclusive.

276 Sed Gregorius X. declarauit, quae sit monitio canonica, ac statuit, excommunicationem in participantes non valere, nisi (rite seruatis aliis) monitio nominatim exprimat eos, qui monentur: & sit cum tribus monitionibus siue vna pro omnibus, & obseruentur aliquorum dierum competetia interualla, nisi facti necessitas aliter & suaferit moderanda, c. constitutionem 9. de sent. excomm. in 6.

277 Personae exceptae, quae non incidunt in excommunicationem sunt notatae in ca. quoniam multos. 1. q. 3.

Vbi uxores, filii, serui, ancillae, seu mactipia, nec non rustici, & seruientes, & alii, qui non adeo curiales sunt: ut eorum consilio scelera perpetrentur, & ii, qui ignorant communicant, siue illi, qui communicant cum illis, qui excommunicati sunt: quia excommunicatis communicant.

Item quicumque orator, siue peregrinus, aut viator in terram excommunicatorum deuenit, & ibi non possit emere, vel non habeat, unde emat: ab excommunicatis licentia accipiendi datur.

Et qui excommunicatis in sustentationem non superbiae, sed humanitatis causa dare aliquid voluerit, non prohibetur. d. ca. quoniam multos. §. quicumque. *

Sed cum ex suprascripto canone orta esset occasio disputandi: quia dubitabatur, an personae exceptae sicut poterant communicare, ita pariter tenerentur vel me, Innoc. 1. I. declarauit personas, quae erant obnoxiae ante excommunicationem, de quibus in prima parte illius canonis, teneri & obli-

& obligatas esse. Cæteràs verò personas, de quibus in d. §. quicunque. non teneri. Immo viatores & cæteri debent se abstinere remota causa necessitatis. c. inter cætera. 31. de sent. excomm.

Quæ dispositio extenditur ad transeuntes nauigio cum excommunicatis: quanto minus tamen poterunt & cum dolore, & amaritudine cordis & sub spe veniæ: nam sunt excusabiles, cum iam nauite receperint nauis maiorem quãtãtatem, nec possent induci ad eam restituendam, nec etiam coarctari; & dominus nauium sit tanquã paterfamilias, & nauigãtes sint tanquã ipsius familia, dum nauib. eius fruuntur. cap. si verè. 34. de senten. excommunic.

Alloquens excommunicatum in his, quæ ad absolutionem, vel aliàs ad salutem pertinent, excipitur, licet alia verba incidenter, vt apud eum magis proficiat, interponat cap. cum voluente. 54. de senten. excommunic.

Prædicatores quoque, qui penes excommunicatos, vel alios alienarum rerum detentores in prædicationibus, & confessionibus quasi curã gerunt eorum, ad quos res spectant, licitè ab excommunicatis possunt elemosinas recipere, præsertim si aliàs sustentari non possent. d. cap. cum uoluntate. §. prædicatores. de senten. excommunic.

Vlterius, qui communicat excommunicatis, inuitus per coactionem adstrictus, nõ tenetur excommunicatione: cum magis pati, quã agere videatur: si autem per meritum inductus, licet metus attenuet culpam: quia tamen non eam prorsus excludit: cum pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe inquinatur. ca. sacris. 5. de his quæ vi, metus ve causa fiant.

Sed illa temperatio Gregorij vi. in d. cap. quoniam multos. fuit ampliata sub Leone X. in Concilio Lateranensi.

Nam nullus tenetur vitare excommunicatos aut suspensos: nisi specialiter publicati & denunciati fuerint, aut ita notoriè cõfiterit, eos incidisse in sententiam excommunicationis; vt nulla possit tergiversa-

tionem celari, aut aliquo iuris suffragio excusari: per hoc tamen non releuantur in aliquo excommunicati: sed timoraris cõscientiis prouidetur in eodem Concilio Lateranensi rubric. de excommunic. non vitandis.

Sed vt ubique excommunicatis ecclesiasticus aditus excludatur, & excusationis causa omnibus auferatur, decreuit Honorius Papa curã esse omnibus episcopis indicate nomina excommunicatorum tam episcopis vicinis quã suis parocianis; eaque celebri loco posita præ foribus ecclesiæ cunctis conuenientibus inculcare, curã sit. 11. q. 3.

DE EXCOMM. MAIORI EX ALIIS CAUSIS.

278 SED vlterius hæc excommunicatio maior, siue latã sententiã incurritur ex multis causis ut supra diuersis in locis apparet: sed pro complemento alii casus annotabuntur.

Nam in primis omnes hæretici hanc sententiam ipso iure incurrunt, de qua in cap. ad abolendam. in prin. & ca. excommunicamus. 13. de hæreticis, & cap. nouit. 49. de sent. excomm.

Item defensores, & receptatores hæreticorum ipso iure excommunicati sunt, & qui eos in domo sua tenere, uel fouere, aut negotiationem cum eis exercere præsumunt cap. sicut 8. de hæret. & cap. quicquid 2. eodem in 6. ubi additur, quòd etiã sunt excommunicati, qui hæreticos tradunt sepulturæ, nec merentur absolutionem, nisi propriis manibus publicè extulment, & proiciant huiusmodi corpora damnatorum.

Sunt etiam excommunicatæ quæcunque laicæ personæ, si audent publicè vel priuatim de fide catholica disputare d. c. quicunque. §. inhibemus. de hæret. in 6.

Item qui dicunt Romanam ecclesiam non esse caput aliarum ecclesiarum.

Quòd sit caput, habetur in c. felicitis. §. per hoc quoque de pœn. in 6.

Et Iustinianus Imperator ita appellat Romanum Pontificem in sua epistola missa

Ioanni

Ioanni Ro. Pont. incipit Victor Iustinianus, posita in lib. Codicis de summa trinit. nominans etiã sanctissimum & beatitudinem suam.

Et omnes Christi fideles de necessitate salutis subsunt Roman. Pontifi. qui vtrunque gladium habet spiritualem & materiale, & omnes iudicat & a nemine iudicatur, extrauaganti prima. de maiortate, & obedientia, in communibus: & de hac potestate Papa habetur plenè in cap. cum per venerabilem, qui filii sint legitimi.

Qui grauauerit aliquem, vel eius consanguineos, aut spoliat ecclesias, aut bona pro eo, quòd eum, pro quo rogabatur, eligere nolit, ipso facto excommunicatus est. c. si aut 12. de elect. in 6.

Item imponentes argarias, & grauantes ecclesiasticos viros, & aliis seu collectis & exactionibus & successores, & præcessores sunt excommunicati. cap. aduersus, & cap. non minus. de immunitat. ecclesiarum, de quibus supra dictum fuit, de immunit. eccles.

Ac sunt excommunicati, qui cogunt fieri alienationes, vt declarauit in titul. de rebus eccl. non alie.

Et reprefaliã, in quibus alius pro alio prægrauatur, ciuili lege prohibentur, & multo magis contra personas ecclesiasticas, seu bona ipsorum quantumcunque generales sint, & concessã se intra mensem nõ reuocentur, singulares sunt excommunicati, vniuersitas subiacer ecclesiastico interdico. c. vnico, de iniuriis. in 6.

Item qui decætero seruari fecerint statuta edita & consuetudines introductas contra libertatem ecclesiæ excommunicati sunt. Item facientes statuta contra libertatem ecclesiæ, & illi, qui ea scripserint, & qui ea seruauerint, quanuis non tulerint, & qui secundum ea præsumpserint iudicare; & qui scripserint iudicata, quæ omnia habentur in c. nouerint. 49. de senten. excomm.

In extrauaganti vnica Ioannis XXII. de senten. excommunic. est taxatio gratiarum sedis Apostolicæ, ac multa sunt obseruanda, & transgressoribus, scriptoribus, & ab-

breuiatoribus est pœna excommunicationis.

Item excommunicati sunt, qui pactis, aut promissionibus iustitiam, vel gratiam a sede Apostolica obtinent, & illi, qui tales non reuelant, nec absoluntur (præterquam in mortis articulo) nisi a Papa, extrauaganti prima, de senten. excomm. in communib.

Item artem illam mortiferam & odibilem balistariorum & sagittariorum aduersus christianos, & catholicos exerceri prohibitum est sub pœna excommunicationis latæ sententiæ. c. vnico, de sagittariis.

Item procurantes capi viros ecclesiasticos, vt renuncient beneficiis, vel vt citati nõ vadant ad curiam, sunt excommunicati. Et si sunt prælati, vel suspensi a perceptione fructuum per triennium, inferiores beneficio sunt priuati.

Eandem pœnam incurrunt ipsi citati, qui se capi procurant.

Et resignatio sic facta etiam ratificata nõ tenet, cle. 2. de pœn.

Qui cum effractione spoliant ecclesiam, denunciantur excommunicati, & euitantur, donec passis iniuriam congruè satisfaciant, & damna data resarciant, & cum literis Episcopi ad Papam se præsentent. cap. conquesti sunt 22. de senten. excommunicat.

Et quia electio Romani Pontifici, debet esse a duabus partibus Cardinalium, si quis a tertia parte electus, sibi nomen episcopi vsurpauerit, tam ipse, quã qui cum receperint, excommunicationi subiaceant & totius sacri ordinis priuatione multentur. cap. licet de vitanda. 6. de electionibus.

Item excommunicati sunt, qui cognoscunt habere falsas literas Papæ, & infra xx. dies illas non destruunt aut resignant. ca. dura sæpe. §. adicientes. 4. de crimi. falsi.

Qui vitur literis falsis, si laicus excommunicatur, si clericus officio & beneficio priuatur. cap. ad falsariorum 7. de crimine falsi.

Christiani deferentes Saracenis arma, ferrum & lignamina galearum, & qui pro cupiditate in galeis & piraticis saraceno-

Z rum

rum nauibus regimen & curam gubernationis exercent, excommunicati sunt, & debent multari per principes catholicos & consules ciuitatum priuatione rerum suarum, & fiunt serui capientium, & precipitur, vt per ecclesias maritimarum urbium crebra & solennis in eos excommunicatio proferatur. cap. ita quorundam. 6. de iudæis. idem habetur in cap. significauit. x. i. & in cap. quod olim. & c. ad liberandum. eod. tit.

Et talibus gremium non aperiatur ecclesiæ, nisi totum, quod ex commercio tam damnato perceperint, & tantundem de suo in subsidium terræ sanctæ transmitterint. d. cap. ad liberandam. §. & talibus, de iudæis. Quòd si forte soluendo non fuerint, sic aliàs reatus talium castigetur, q̄ quòd in pœna ipsorum aliis interdicitur audacia similia peragendi. d. c. ad liberandam. §. quòd si.

Item incendiarii, quando sunt publicati excommunicati, à solo Papa absoluuntur. c. tua nos. 19. de sent. excomm.

Excommunicati sunt magistri & scholares Bononienses, qui ante tempus cōductionis finitæ cōducunt hospitia aliorum magistrorum, vel scholarium siue consensu ipsorum. c. i. locato & conducto.

Corpora defunctorum exenterantes, & decoquentes, vt ossa a carnibus separata ferant sepelienda in terram suam, ipso facto sunt excommunicati, in extrauaganti prima, de sepul. in communibus.

Item illi, qui de loco ad locum iter faciunt, & ibi rapinas & depredationes peragunt debent excommunicari a loci prælato, nec antea absoluantur, quàm emendent de perceptis. Et de excommunicatione proprio episcopo significandum est, vt prouideat pro emendatione cap. i. de raptoribus.

Et qui Christianos pro negociatione, aut aliis negociis nauigio vectos, aut capere, aut rebus suis spoliare præsumunt, excommunicandi sunt.

Item illi, qui spoliant Christianos, naufragium patientes rebus suis, nisi ablata rediderint. c. 3. de rapt.

Item regulares professi exeuntes ad audien-

das leges, vel physicam, nisi intra duos menses ad claustrum redeant, excommunicati sunt cap. non magnopere 3. ne clerici, vel monaci, & in cap. fin. eod. tit. ubi declaratur dictum. cap. tertium esse canonem latæ sententiæ, & incidentes in ipsum tam a Diocesanis & capitulis ipsorum, quàm a cæteris episcopis, in quorū diocesis student, nunciantur publicè excommunicati, & obnoxii pœnis.

Ac illa dispositio extenditur ad Archidiaconos, Decanos, plebanos, præpositos, cantores, & alios clericos personarum habentes, necnon presbyteros, nisi ab his intra spatium præscriptum destiterint, & appellatione postposita debet firmiter obseruari. d. c. fin. §. quia verò.

Sed hæc dispositio non extenditur ad illos, qui parociales ecclesias obtinēt, nisi fuerint plebanæ sub se capellas habentes, in quibus instituuntur clerici perpetui nequeuntes ab ipsis absque causâ rationabili amoueri. cap. primo ne cleric. vel monaci in 6.

Vt subtrahatur materia euagandi, prohibetur professi tacitè, vel expressè cuiuscunque religionis temere dimittere habitum religionis suæ, & accedere ad quouis studia literarum, nisi prius sit concessa licentia eundi ad studium à suo prælato cum cōsilio sui capituli, vel maioris partis sub pœna excommunicationis ipso facto.

Et Doctores seu magistri, qui scienter docere & in scholis præsumperint retinere religiosos habitu suo dimisso leges, vel physicam audientes similiter eo ipso sint sententia innodati, c. ut periculosa. ne clerici vel monaci in 6.

Ac vltèrius apostatæ, qui abiectum habitum nolunt reassumere, si voluerit episcopus, possunt sub graui custodia carcerari, ita quòd solummodo vita sibi misera referuetur, donec a suæ præsumptionis nequitia respiscant. c. a nobis. §. de apostatis.

Pro eo quod in Reges, Principes, Barones, nobiles Balliuos, vel eorū ministros sententia excommunicationis suspensionis & interdicti fuerit promulgata: quicunque, alicui dederint licentiam occidendi, capiendi, vel in personis, aut reb. suis grauan-

grauandi, eos, qui tales sententiam protulerunt, vel obseruantes ipsas sententias. Nec non volentes ipsis sic excommunicatis communicare. Eo ipso incurrunt excommunicationis sententiam: nisi licentiam ipsam re integra reuocauerint, vel si ad bonorum captionem processum fuerit, ipsa bona inter octo dierum spatium restituta fuerint, aut satisfactio pro ipsis impensa.

Et eadem sententia innodantur omnes, qui ausi fuerint prædicta licentia uti.

Sed qui in excommunicatione permanserint, duorum mensium spatium ex tunc ab ea non possint, nisi per sedem Apostolicam absolutionis beneficium obtinere. c. quicumque. x. i. de sent. excomm. in sexto.

Sed excommunicatus ob violentam manuum iniectioem & violationem immunitatis ecclesiæ: quia traxisset clericum p claustrum eum verberando, si obtinet absolutionem expressa una sola causa cogitur tanquàm excommunicatus satisfacere ecclesiæ suæ pro altera. c. cum pro causa. 27. de sent. excomm.

Si excommunicatus, in quo indicia fuerint pœnitentiæ manifesta, nec per eum steterit, quominus reconciliaretur ecclesiæ, decesserit non suscepto absolutionis beneficio, non est recipienda eleemosina pro ipso ab ecclesia, neque orandum; sed quia interdū contingit, vt qui ligatus est apud Deum, apud ecclesiam sit solutus; & qui liber est apud Deum, ecclesiastica sit sententia innodatus; quia vinculum, quo peccator ligatus est apud Deum, in culpæ remissione dissoluitur: illud tamē, quo ligatus est apud ecclesiam, relaxatur, cum sententia remittitur: licet quòd ad Deum absolutus fuisse credatur: non dum tamen habendus est apud ecclesiam absolutus, sed potest, & debet ecclesia absolutionis beneficium impartire, non obstante, quòd sit regula non esse communicandum mortuis si ipsis uiuis non communicabatur: quia communicandum erat cum isto uiuo, quem non contemptus religionis, sed necessitatis articulus impediuit. & in certis casibus à canonibus denotatis legatur ligasse ecclesiam mortuos, & soluisse, nam

in ca. sanè profertur. 24. q. 2. multis exemplis probatur; quòd hæretici etiam post mortem sunt excommunicandi.

Et in cap. accusatus. §. in eo verò casu, de senten. excommunic. in 6. dicitur. Post mortem hæretici declarari posse eum hæreticum fuisse, & quòd procedatur ad confiscationem bonorum.

Forma autè absolutionis seruetur ab ecclesia consueta.

Hæredes quoque ipsius ad satisfaciendum pro ipso, si monitione præmissa noluerint, per dist. eccl. compellatur. c. a nobis. 28. de sent. excomm.

De excommunicationibus reseruatis Papæ, & de comprehensis in bulla cenzæ Domini in pluribus declarationibus, & de illis non compræhensis in dicta bulla, sed sunt in decreto, & decretali, clementinis, & extrauagantibus, in d. manuali, d. cap. 27. a nume. 49. vsque ad 79. & a nu. 95. vsque ad n.

De non reseruatis nec Papæ, nec episcopis 2. nu. 110. vsque ad 130.

DE EXCOMMUNICATIS APPELLANTIBVS.

279 Si excommunicatus ab Episcopo ad Metropolitanum appellans proponat se fuisse excommunicatum post appellationem legitimam, vel in forma excommunicationis intolerabilem errorem patenter fuisse expressum, istis casibus etiam si nõ petat absolutionem, ad probationem eorum debet admitti. Sed donec de ipsis constiterit, in aliis actionibus euitari debet, quanquam Sedes Apostolica talem consueuerit absoluere ad cautelam. c. per tuas. §. nos igitur. 40. de sent. excomm. & c. qua fronte 25. in fi. de appell.

280 De absolutione ab cautelam in cap. venabilibus. §. fin. 7. de sent. excomm. in 6. Exempla erroris intolerabilis habentur in d. cap. 7. §. Potest quoque, videlicet, quando mandatur id. quod est peccatum, ut puta, quia sit excommunicatus, quia pauperi eleemosinam tribuebat, vel quia faciebat id, quod in suo genere bonum est, aut quia non operabatur id, quod illicitum est

est, & prauum.

De euitatione idem in cap. 2. §. in secunda verò, de senten. excommunic. in 6. Nam pendente probationis articulo in cæteris, quæ, vt actor in iudiciis attentauerit, interim euitetur.

Sed extrà iudicium in officiis, postulationibus, & electionib. & aliis legitimis actionibus admittetur, d. c. 2. §. extra iudicium, de sent. excomm. in 6.

Sed quando appellans non prosequitur debito tempore appellationem, quamuis excommunicatio lata fuerit post ipsam appellationem lapsa eodem tempore excommunicatus debet publicè nunciari, & nedum in iudicio, sed etiam in extraiudicialibus euitari, ac à legitimis actionibus remoueri debet, quousque post legitimam appellationem excommunicatus fuerit, vel aliàs de ipsius sententiæ docuerit nullitate. cap. licet. 14. de senten. excommunic. in 6.

In aliis casibus exceptis duobus supranominatis de legitima appellatione, & errore intolerabili, nisi appellans imploret gratiam absolutionis, non debet admitti. d. cap. per tuas. 40. §. uerum in aliis. de senten. excommunic.

Quòd si humiliter postulauerit absolutionem Metropolitanus eum absoluat, nisi maluerit eum remittere ad suffraganeum. d. c. per tuas. §. quòd si.

Si tamen eo casu ipse suffraganeus noluerit absolvere, Metropolitanus absoluat recepta cautione ecclesiæ consueta & deinde cum audiat, d. c. per tuas. & §. quòd si. vers. ipse nihilominus.

Quando verò episcopus propter manifestum excessum subditum excommunicasset, Metropolitanus non debet eum absolue- re, nisi suffraganeus requisitus malitiosè deneget absolutionem concedere. d. cap. per tuas. in fi. de sent. excomm.

Ac semper Archiepiscopus in casibus, in quibus eis iurisdicção cõpetit, vt pote si post diffinitiuam sententiam fuerit quis excõmunicatus, & ad eum fuerit appellatum, antequàm causam audire incipiat debet absolvere excõmunicatos a suffraganeis iuxta formam ecclesiæ, exceptis tamen

casibus, in quibus iura prohibet post sententiam appellare. cap. venerabilibus. §. porrò. 7. de sent. excomm. in 6.

Absoluitur etiam quis ad cautelam cum de viribus sententiæ dubitatur, nam a sententiæ suspensionis ab Archiepiscopo in episcopum promulgata: sententia ipsa relaxatur ad cautelam recepto iuramento, quòd parebit mandatis, quæ sibi archiepiscopus fecerit, si cõstiterit ipsum in eo, pro quo fuit lata prædicta sententia culpabilem extitisse cap. venerabili. 52. de sent. excomm.

Et conceditur hæc absolutio ad cautelam, quamuis excommunicator, vel aduersarius se opponat.

Verum si dicatur pro manifesta offensa excommunicatum fuisse, terminus octo dierum indulgetur sic dicenti; vt si probetur id, quod opponitur, non relaxetur sententia, nisi præstetur emenda, vel competens cautio de parendo iuri, si offensa debita proponatur c. solet 2. in princ. & §. in prima igitur. de sent. excomm. in 6.

Nam si quis excommunicatus ex quacunque causa offert se ad iustitiam satisfacere, iudex eum, ne in excommunicatione decedat, debet absolvere, etiam si pars aduersa, ne absoluator, appellet, recepta cautione de parendo iuris æquitati, si maluerit appellans coram Pontifice, vel cui causam delegauerit. cap. qua fronte. §. sanè 25. de appellat.

281 Sed excommunicatus ab archidiacono, vel aliis subditis suffraganeorum, Archiepiscopi (cum nec excommunicantium, nec excommunicati sint iudices) non debent impartiri beneficium absolutionis, quamuis possent absolvere excommunicatos a suffraganeis, si ad eos fuerit appellatum. d. c. venerabilibus 7. in principio. de sent. excomm. in 6.

282 Nisi sit consuetudo contraria super hoc cap. Romana. v. in principio de senten. excomm. in 6.

Ac etiam potest ex eadem consuetudine Archiepiscopus excommunicare subditos suffraganeorum, & exigere emendas pecuniarias. d. c. 7. §. denique,

283 Neutra verò partium appellante: cum non

non sint sui iudices, non est ab Archiepiscopis audienda. d. cap. 7. §. neutra uerò. de sent. excomm. in 6.

Sed si excommunicatus deponat apud Archiepiscopos de suffraganeorum querelam: vt imponatur ei pœna, audire debet vtique eum. d. cap. 7. §. sed si excommunicatus. Secus autem si conqueratur, vt relaxetur sententiæ pro alio promulgata; quia nõ ad suffraganeum, sed ad eum, pro quo est lata sententia, spectat tueri hanc causam. d. c. 7. §. secus autem.

Quantus si episcopus extra iudicium pro iurium suorum defensione, vel etiam in iudicio ex suo officio procedens inquirendo, vel simile quid agendo, aliquem excommunicet, in hoc casu ipse episcopus conueniendus est coram Archiepiscopo: quia ipsius interest defendere causam suam. d. c. 7. §. attamen.

Verum istis casibus si excommunicatus proponat quærimoniam primitus absolendus est iuxta formam ecclesiæ. d. c. 7. §. porrò. in princip.

Nisi suffraganeus se offerat probaturum, quòd pro offensa manifesta eum excommunicauit. d. cap. 7. §. porrò. versicul. nisi suffraganeus.

Sed quia pluries de manifesta offensa facta est mentio, qui desiderat scire, quæ sit manifesta offensa. videat. cap. cum olim. 24. de verbor. signific. quia ibi rescripsit Pape non quæ iudici, vel alii manifesta uideatur. Sed quæ vel per confessionem, vel probationem legitimè nota fuerit, aut euidencia rei, quæ nulla possit tergiversatione celari.

284 Quando igitur sententia est pro manifesta offensa: quia certum est, excommunicationis sententiam esse iustam, superior iudex (nisi periculum sit in mora) debet excommunicatum remittere ad excommunicatorem, nec eum absoluetur, nisi excommunicator requisitus malitiosè deneget absolutionem. d. c. 7. §. sanè.

Si autem constat esse iniustam, absoluit Archiepiscopus sine difficultate. d. cap. 7. §. sanè. versic. si verò.

Quòd si dubiretur, potest relaxare iuxta formam ecclesiæ, nisi deferat excommunicato-

tori, quod honestius & conuenientiùs erit. d. cap. 7. §. sanè. versicul. quòd si. de sent. excomm. in 6.

Absolutio autem a superiore tenet licet forsitan sit iniusta: quoniam & si contra ius litigatoris: non tamen contra ius constitutionis absoluit. d. cap. 7. & §. sanè versic. ubi autem.

285 Quando autem quis excommunicatur pro præsumpta contumacia: quia in præfixo termino non compareat, protinus iuxta formam ecclesiæ debet absolui. Et præsumpta contumacia dicitur, si in itinere captus, vel etiam alio impedimento detentus in termino comparere nequiuit. Ac similiter si citatur quis ad certum locum, & ipse citatus proponat locum non esse sibi tutum, sed iudex postea: quia non probauit hoc, nec comparuit, eum excommunicauit: nam si appellat, & probare vult, locum non esse tutum est audiendus: quia est præsumpta contumacia. d. cap. 7. §. porrò. versic. idem est. & versic. hoc ipsum. de sent. excomm. in 6.

Sed si iudex pronunciaffet, locum illum esse idoneum & securum, & ille non comparuisset, ac ideo citatus fuerit excommunicatus, iste non debet audiri, nisi post latam interlocutoriam intra decendiū prouocasset. d. ca. 7. §. porrò. ver. sed si iudex.

Quando autem est manifesta contumacia: quia quis se contumacè confiteatur: quia forte prædixerat in iudicio, quam minimè compareret, non est huic absolutio impendenda, nisi præstira satisfactione expensarum, & cautione de stando iuri. d. c. 7. §. porrò versic. secus autem.

286 Sed propter talem absolutionem, que dicitur ad cautelam, iudex appellationis non illico debet pronunciare sententiæ excommunicationis fore nullam. d. ca. 8. §. sed si ex causa, de sent. excomm. in 6.

287 Nam si constiterit aduersus excommunicatorem de iniusta excommunicatione, excommunicator condemnabitur excommunicato ad interesse, ac aliàs superioris arbitrio puniendus erit, nisi forte errauerit ex causa probabili, maximè si probabilis opinionis existat. c. sacro. 48. §. cumque aduersus. de sent. excomm.

288 Verum si nihil rationale fuerit a conquerente probatum, idem condemnetur per poenam ad interesse secundum superioris arbitrium; nisi & ipsum probabilis error excuset: sed per cautionem receptam satisfacere compellatur, vel in pristinam reducatur sententiam, vsque ad satisfactionem condignam obseruadam. d. c. sacro. §. verum si contra.

289 Quando autem iudex cognoscens errorem paratus sit sententiam reuocare, & is, pro quo lata est, appellet, iudex appellationi non deferat in hac parte. d. cap. sacro. §. si verò iudex.

Sed si talis sit error, de quo possit probabiliter dubitari, tunc recepta cautione de parando iudici appellationis absoluetur. d. c. sacro. §. nisi talis sit.

Iudex autem reuocans sic errorem praescriptae poenae non subiacebit: cauens tamen omnino, ne uoluntate peruersa in alterius praedictum mentiatur errorem, si distinctionis canonicae uult effugere uisionem. d. c. sacro. in fine, de sent. excomm.

290 Punitur etiam praelatus, si excommunicat subditum sine competenti monitione praemissa, & personis idoneis praesentibus per quas, si necesse fuerit, possit probari monitio. Nam si secus factum sit, etiam si iusta fuerit excommunicatio, interdicitur ingressus ecclesiae per mensem & alia poena punitur, si visum fuerit. d. ea. sacro, 48. in prin. de sent. excomm.

Nisi forte talis sit culpa quae ipso suo genere suspensionis, uel excommunicationis poenam inducat c. reprehensibilis. 26. in prin. de appell.

Item cum medicinalis sit excommunicatio non mortalis, quisquis excommunicat, debet excommunicationem in scriptis proferre, & expressè causam describere, propter quam excommunicatio profertur, & requisitus tradere exemplum scripturae intra mensem, super qua requisitio fiat publicum instrumentum. cap. i. de sent. excomm. in 6.

Violator huiusmodi constitutionis per mensem ab ingressu ecclesiae, & diuinis officiis sit suspensus d. c. i. §. si quis autem.

Superior verò, ad quem recurritur, senten-

tiam ipsam sine difficultate relaxans latorem excommunicato ad expensas, & omne interesse condemnet, ac alias puniat, ut poena docente discant, quam graue sit excommunicationum sententias sine maturitate debita fulminare. d. c. i. §. superior. Et haec eadem in suspensionis & interdicti sententiis, debent obseruari. d. cap. i. §. & haec de sent. excomm. in 6.

Sed cum vim vi repellere permittatur, licitum fuit Decano spoliato iniuriosè per Balliuum suis bonis mundanis se tueri contra illius uolentiam, & iniuriam. Ac deficiente potentia temporali, potuit se defendere gladio ecclesiastico: praesertim quia ex aliis causis ipse Balliuus excommunicatus spernens sententiam excommunicationis tanquam ex inde prouocatus Decanum spoliavit: & propter hoc tulerit sententiam interdicti proprio sibi met subueniendo subsidio, & suam temporalem iniuriam sua propria spiritali defensione tueri, & utrunque gladium temporalem & ecclesiasticum, alterum altero adiuuare: maximè quia hi duo gladii exigente necessitate consueuerunt sibi adiuuicem suffragari c. dilecto filio. 6. de senten. excomm. in 6.

Sed si quis ita pronunciauerit, quisquis furum fecerit, excommunicatus sit; quia est generalis sententia solum subditi obligatur, nisi forte plus contulerit maior & largior autoritas delegantis. cap. a nobis. 21. de senten. excomm.

Iniusta est etiam excommunicatio in specie, uel in genere pro culpis, & offensis praeteritis, uel praesentibus absque competenti monitione promissa. c. Romana. §. sed nec, de sent. excomm. in 6.

Cauere etiam praelati debent, ne excommunicent pro futuris culpis, uidelicet, si tale quid fecerint, uel etiam pro commissis, si de illis intra tale tempus non satisfecerint, nisi mora in exhibenda satisfactione, uel culpa, seu offensa praecesserit, aut alia rationalis causa in sententia expressa subsit, d. c. Romana. §. caueant, de sent. excomm. in 6.

Ac excommunicatio generalis non ligat, nisi subditos proferentis. cap. a nobis. 21. de

de senten. excommunic.

291 Prohibetur etiam proferri sententia excommunicationis in uniuersitatem, uel collegium; cum contingat innoxios irritari, sed promulgari debet in illos duntaxat de collegio, uel uniuersitate, quos culpabiles esse constiterit, d. cap. Romana. §. in uniuersitatem, de sent. excomm. in 6.

Ordinarii non possunt ferre censuras in suos subditos pro suis negotiis Romam eutes ibi manentes, aut ab ea recedentes, nec illos priuare beneficiis.

Et si beneficia illorum aliis sint collata tamdantes, quam recipientes ipso facto sunt excommunicati; & a solo Papa absoluedi. c. 3. de priuilegiis in extrauag.

292 Sed excommunicatio lata sub hac forma uerborum, illum excommunico, uel simili, intelligitur non solum minor, quae separat a participatione sacramentorum; sed etiam maior, quae a communionem fideium separat. c. pen. de sent. excomm.

Et priuatus communionem simpliciter propter contumaciam in dubio intelligitur temporaliter non perpetuo. Et regula iuris canonici & Romani Pontificis existit, ut cum communionem priuatus satisfactionem congruam adhibuerit restitutionem obtineat & ad communionem admittatur. c. ex literis. x. i. de constit.

Et ordinarius, cui competit absoluerere ab excommunicatione, potest alii absolutionem demandare. c. si. de offi. ord.

Et capitulum, uel is, ad quem administratio pertinet, vacante Sede absoluet eos, quos posset Episcopus, nisi a Sede Apostolica fuerit interdictum, c. unico, de maior. & obediens. in 6.

DE CESSATIONE A DIVINIS PRAESENTE EXCOMMUNICATO.

293 EXCOMMUNICATI debent ab ecclesia expelli, dum diuina celebrantur; & si non exeant, potest sacerdos eos impuè eiicere ab ecclesia, dummodo sine effusione sanguinis hoc facere possit. Alioquin recurrere debet ad brachium saeculare; & debet dimittere officium, si non exeat, nisi canonem missae incepisset, ut docet Pe-

trus Rebuffus in concordantibus, rubrica de interdictis non leuiter ponendis; in gloss. aduertendum, post Anch. in ca. Episcoporum, de priuilegiis in 6.

294 Sed is, qui praesentibus maiori excommunicatione innodatis, uel in ecclesia sanguinis, uel seminis effusione polluta scilicet celebrare praesumit, temerariè agit, sed laqueum irregularitatis, (cum id non sit expressum in iure) non incurrit. cap. is, qui 18. de sent. excomm. in 6.

295 Sed qui auocant ad diuina officia excommunicatos, uel interdictos, seu qui prohibent, ne excommunicati, aut interdicti exeant de ecclesiis, dum in ipsis missarum aguntur solemnia, & ipsi excommunicati, si moniti, ut exeant, temerariè praesumpserint, omnes isti sunt excommunicati sententia, a qua per Sedem duntaxat possunt absolui, c. le. grauis, 2. §. aut qui, de sent. excomm.

DE ALIA CESSATIONE A DIVINIS.

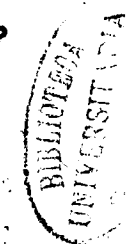
296 QUI a diuinis cessare possunt consuetudine, uel alio iure: uolentes cessare causam exprimentur instrumento publico, & illud exhibeant illi, contra quem cessant; quia hoc praetermissum, uel expressa causa non legitima, quicquid medio tempore perceperint ab ecclesia restituent, & non percipient ea, quae debentur eodem tempore, & satisficient de iniuriis illi, contra quem cessant.

Causa autem legitima iuuenta tenetur ille ad interesse, & ad certam quantitatem superioris arbitrio taxandam.

Sed ultimò reprobatur consuetudo, qua imagines sanctorum in dicta cessatione supponebantur spinis & urticis, ac statuitur contrarium facientes grauiter puniendos. c. si canonici. de offi. ord. in 6.

Item qui cessare possunt: cum uolunt cessare, id deliberent uocatis omnibus, prout in negocio electionis, prius eo, contra quem cessare uolunt, requisito, ut emendat offensam, quòd si fecerit, non cessabit.

Sed si cessare duxerint, ex tunc intra mensem utraque pars iter arripiant eundi ad Papam

Papam & continuatis dietis apostolico conspectui se præsentent, vt vtraque parte præsentate, vel altera Papa definiat negotium, & culpabiles puniat.

Et si pars cessans prædicta non seruauerit, cessatio non seruetur sed ea non obstante, vt prius in ipsa ecclesia celebretur. ca. quanuis. 8. de offi. ord. in 6.

Et in cessationibus generalibus a diuinis ciuitatum, terrarum, & aliorum locorum, quas aliquando ex consuetudine, vel alias capitula, collegia, vel conuentus secularium, aut regularium sibi vendicant (quia est inductum solum ad repellendas iniurias, & ideo non sunt priuandi) Regulares quicunque sint, debent dictam cessationem obseruare cle. 1. §. in cessationibus. de sent. excomm.

NUNC DE INTERDICTO

ECCLESIASTICO TRACTANDUM.

297 **Q**UONIAM ex indiscreta interdictionum promulgatione multa consueuerant scandala euenire.

In Concilio Lateranensi. Sub Leone Decimo statutum est, quod nulla ciuitas, oppidum, castrum, villa, aut locus ecclesiasticus supponi possit interdictioni: nisi ex causa, seu culpa ipsorum locorum, aut domini, seu Rectoris, vel officialium.

Propter culpam autem, seu causam alterius priuatæ personæ huiusmodi loca interdictioni non possint quacunque auctoritate ordinaria, vel delegata.

298 Nisi persona prius fuerit excommunicata, ac denunciata, seu in ecclesia publicata, aut Domini, seu Rectores, vel officiales ipsorum locorum auctoritate ipsius iudicis requisitis talem personam non eiecerint, aut ad satisfaciendum compulerint: isto autem post biduum recedente, vel satisfaciente mox diuina reassummi possunt.

299 Item quia tempore interdictioni diuina organa suspenduntur, & laudes, nec ecclesiastica sacramenta ministrantur vt solent: adolescentes, & paruuli participantes rarius sacramenta, minus inflammantur in si-

de: fidelium tepescit deuotio, hæreses pululant, & multiplicantur pericula animarum. Bonifacius VII. statuit, vt nulla provincia, ciuitas, castrum, villa, locus, territorium, vel districtus auctoritate ordinaria, vel delegata supponatur ecclesiastico interdictioni pro pecuniario debito, vel pecuniæ quantitate quacunque occasione, vel causa, vel quouis quæsito colore: statuto, vel statuendo termino non soluta, non obstantibus quibuscunque contractibus, obligationibus, pactis, compositionibus, submissionibus, fideiussionibus, consensibus, processibus, & sententiis, iuramentorum poenarum spiritualium & temporalium seu multarum appositione, vel quacunque alia firmitate vallatis.

Nisi interdictioni fuerit factum de Apostolica sedis licentia speciali, & expressa per ipsius sedis patentes literas apparente. c. prouide. de senten. excommunic. in extrauag. communibus.

Sed nec pro annua exactione pecuniæ debet quis suspendi, nec ecclesia debet interdici. c. 3. de poenis.

Interdicta autem indicuntur prout excommunicatio, alia ipso iure, alia iudicis sententia.

300 Iuris ipsius dispositione multis ex causis, quarum aliqua supra diuersis in locis notatae fuerunt, nunc aliquae causae adduntur.

Quarum vna est, quando ciuitas, uel uniuersitas in electione Romani Pontificis, seruanda non seruauerit cap. vbi periculum. §. præterea, versicul. ciuitas. de electionibus. in 6.

Alia pro machinatione in necem Cardinalium. c. foelicis. §. ciuitas. de poenis, in 6. & visum fuit supra tit. de poen.

Alia in persecutione contra episcopum, clementina prima §. ciuitas. de poenis, & visum fuit supra.

Alia, quia si collegium, seu alia uniuersitas non expellet usurarios, sed domos locet ipso facto incurrit sententiam interdictioni. c. 1. §. qui verò contra. de usur. in 6.

Alia, quia prohibentur pacta & conuentiones circa sepulturam, se religiosi, uel clerici præsumpserint sepelire in eorum ecclesiis,

clesiis, aut cœmeteriis, tales pacifcentes sunt obligati restituere corpora, si petantur, & omnia, quæ ad ipsos peruenerint intra decendum, quam restitutionem nisi fecerint, ipsæ ecclesiæ, & cœmeteria sunt ipso iure supposita ecclesiastico interdictioni, donec plenaria restitutio omnium prædictorum facta fuerit. cap. 1. §. si verò, & §. quam nisi, de sepulturis. in 6.

301 Iudicis sententia tunc inducitur cum seruatis iis, quæ supra notata sunt, competens iudex, ex aliqua iusta causa terram, vel homines à diuinis arcendos esse pronunciat.

Et aliquando generaliter, aliquando specialiter.

Speciale autem interdictioni tunc erit, quando inter plures ecclesiis pauca, aut vna interdicitur, vt habetur in c. si ciuitas. de sent. excomm. in 6. de quo infra.

Generale verò intelligitur non solum cum Regnum, vel saltem tota prouincia interdictioni supponitur: sed etiam cum villa, vel castrum. cap. cum in partibus. 17. de verbor. signific.

Sed si ciuitas, castrum, aut villa subiiciantur ecclesiastico interdictioni, suburbia & continentia ædificia dicuntur interdictioni: & interdictioni ecclesia capella contigua, & cœmeterium contiguum dicuntur interdictioni, secus si ei coniuncta non existant. c. si ciuitas. de sent. excomm. in 6.

At interdictioni clero, populus, vel econuerso non intelligitur interdictioni. c. si sententia. 16. de sent. excomm. in 6.

Propter delictum autem domini, vel Rectoris ciues extra interdictionem ciuitatem audiunt diuina: quanuis interdictioni populo singulares de populo non debeant alicubi (nisi in casibus à iure expressis) audire diuina, vel ecclesiastica recipere sacramenta. dict. cap. si sententia. §. cæterum. & §. cum verò.

Et cum Rex Angliæ detineret uxores filiorum suorum, nec monitus restitueret, ex tunc in quacunque prouincia detinebantur, donec ibi fuerint, nulla diuina officia (præter baptismus paruulorum & poenitentiam mortuorum) celebranda erant, aut celebrari permiffum fuit. c. non est no-

bis. x. de sponsalibus.

Sed cum propter aliquos terra generali supponitur interdictioni, & illi non seruant: alii tamen seruare tenentur: verum si præfati priuilegiorum suorum excedunt fines, violando tenentur interdictioni, quod pro eis fuerat promulgatum, ne videantur de alieno fetu ridere in poenam presumptionis eorum. Quandiū ipse violauerint interdictioni de licentia Papa celebrare conceditur. c. petitis. 20. de priuileg.

QVAE POSSINT FIERI TEMPORE INTERDICTI.

302 **P**RIMO baptismus, & poenitentia, de quibus supra, ex c. non est nobis. de sponsalibus. Et non tantum morientes, sed etiam viuentes tam sani, quam infirmi ad poenitentiam summè necessariam propter facilitatem hominum ad peccandum admittuntur. cap. fin. §. quod tempore. de senten. excomm. in 6. dummodo excommunicati non fuerint: quia tali casu admittuntur solum in articulo mortis. dict. cap. fin. §. dum tamen.

Item qui causam dederint interdictioni, vel auxilium, consilium, vel fauorem, & non satisfecerint, non admittuntur ad poenitentiam. d. c. si. §. illis etiam.

Et in illo verbo, per quod poenitentia morientibus non negatur, viaticum etiam, quod uerè poenitentibus exhibetur, intelligitur esse concessum. c. quod in te. x. in princ. de poenit.

Licet autem per generale interdictionem denegetur omnibus tam vnctio, quam ecclesiastica sepultura: tamen conceditur ex gratia, vt clerici decedentes (qui tamen seruauerint interdictionem) in cœmeterio ecclesiæ sine campanarum pulsatione cessantibus solemnitatibus omnibus cum silentio tumultentur. d. cap. quod in te. §. licet. de poenit.

Et in tantum est prohibitum tempore interdictioni defunctos sepelire, vt qui id faciunt, excommunicati sint. clementina prima, de sepulturis.

Sed in conuentalibus ecclesiis bini & bini, vel simul tres horas canonicas legant, non cantent

cantent ianuis clausis (interdictis & excommunicatis exclusis) & voce ita remissa, quòd exterius audiri non possint: quia etiam hoc facere regularibus ex priuilegio conceditur. d. c. quod in te. §. & in conuentualib. de pœnit.

Recipientibus autem signum Crucis iniungitur pœnitentia, cū postulauerint, quod etiam aliis peregrinis potest misericorditer indulgeri. d. cap. quod in te. §. fin. de pœniten.

Præterea singulis diebus in ecclesiis, & monasteriis missæ celebrentur, & alia dicantur diuina officia, sicut prius, submissa tamen voce, & ianuis clausis, & campanis etiam non pulsatis, excommunicatis & interdictis exclusis. d. c. fi. §. adiicimus. de sent. excomm. in 6.

Et tam canonici, quàm clerici debent adesse sicut prius sub pœna distributionum amittendarum. d. c. fi. §. & tam canonici. de sent. excomm. in 6.

In festiuitatibus verò Natalis domini, Paschæ ac Penthecostes, & Assumptionis Virginis, campanæ pulsantur: & ianuis clausis alta voce diuina officia solenniter celebrantur excommunicatis exclusis sed interdictis admisissis.

Sic tamen, quòd illi, propter quos interdictum est promulgatum, altari non appropinquent. d. c. fi. §. in festiuitatibus.

Et hæc obseruentur non obstantibus quibuscunque priuilegiis. d. c. fi. §. cæteris. de sent. excomm. in 6.

Illi autem, qui causam aliquam præstiterint interdicto, vel quicquàm doli, aut fraudis ingesserint, prohibentur missas celebrare. cap. quod nonnulli, in fine 25, de priuileg.

Priuilegium verò concessum episcopis celebrandi missas tempore interdicti, de quo in d. c. quod nonnulli. hodie non est priuilegium: quia omnib. licet vt visum fuit paulò superius.

Sed religiosi quicūque tam exempti, quàm non exempti cuiuscunque ordinis & conditionis existant debent obseruare interdictum sine dolo & fraude cum modamine suprascripti. cap. fin. de sent. excomm. in 6. non obstantibus quibuscunque an-

pellationibus, vel aliis obiectibus: & hoc quando viderint cathedralem, vel matricem, seu paræclicalem loci ecclesiam illud obseruare, alioquin subiaceat eo ipso excommunicationi. clem. 1. in prin. de sent. excommunic.

Et idem seruatur in interdictis, & cessationibus à diuinis per statutum prouincialium conciliorum, cum maius sit, quàm singularis prælati prouinciæ: ac iudicium integrum, quod plurimorum sententia comprobatur. d. c. 1. §. quod etiam.

Et quoniam in baptismo, & confirmatione, quæ nedum pueris: sed etiam adultis propter moræ periculum exhiberi possunt, licet tempore interdicti, vitur chrisma- tis Vnctione, dubium nõ est, chrisma posse confici in die cœnæ domini. c. quoniam. 19. de sent. excomm. in 6.

Priuilegium religiosis concessum, ut possint sepelire confratres tempore interdicti intelligitur de illis, qui licet maneat, in sæculo, obtulerunt se ordini mutato habitu: vel de illis, qui bona sua eis dederint retento usufructu, ne forte pro duobus, aut tribus denariis annuatim sibi collatis, defoluatur, & vilescat ecclesiastica disciplina. cap. vt priuilegia. 24. de priuilegiis.

Priuilegium etiam concessum religiosis venientibus ad locum interdictum, quòd semel in anno aperiatur ecclesie, ut exclusis excommunicatis diuina officia celebrentur, sic intelligitur, vt vna tantummodo ecclesia in qualibet ciuitate, castro, aut uilla aperiatur. d. cap. vt priuilegia. §. illud etiam.

Sed cum conceditur singulari persone, vt celebrari possit in loco interdicto, vel audire diuina, eius familiares, & domestici licet admittuntur: non sic autem in familiaribus alicuius conuentus, seu collegii est censendum, illi enim nisi priuilegiati fuerint, non admittuntur.

Sed hæc concessione gaudere non potest is, cuius culpa, dolo, vel fraude fuit factum interdictum, seu qui præbuit consilium, auxilium, vel fauorem ad delictum perpetrandum. cap. licet. xi. de priuileg. in sexto.

Episco.

Episcopis & aliis prælatibus (quamuis exemptis) est interdictus ingressus ecclesie, qui scienter celebrant, vel faciunt celebrari diuina officia in ciuitatibus, castris, villis, seu locis aliis interdictis a iudicibus, vel a iure, nisi quatenus à iure conceditur: aut etiam excommunicatos publicæ vel interdictos ad diuina officia, vel ecclesiastica sacramenta, vel ecclesiasticam sepulturam admittunt. cap. episcoporum. de priuileg. in 6.

303 Pœna autem celebranti scienter in loco interdicto est irregularitatis, à qua nequit per alium, quàm per Romani Pontificis liberari. Et ideo efficitur ineligibilis, nec cum aliis ad eligendum debet admitti. cap. is qui. 18. §. is verò. de sent. excomm. in 6.

Item quia is, cui ingressus ecclesie est interdictus, impeditur diuina celebrare, si celebrat, irregularis efficitur, & si decedat

hoc interdicto durante, non debet in ecclesia, vel cœmeterio (nisi pœnituerit) sepeliri. cap. is cui. 20. de sent. excommunic. in 6.

De hac irregularitate in Manuali Confessorum c. 27. nu. 247. & seq.

Et quòd irregularitas impediatur ordines suscipi, & vsum in susceptis, habetur in eodem c. 27. a nu. 191. vsque ad 194.

Et de tota materia irregularitatis vsque ad 240.

Et sicut excommunicatio sic suspensio ab officio vel ingressu ecclesie, aut ipsius effectus per appellationem sequentem non suspenduntur. d. c. is cui. 20. de sent. excomm. in 6.

De interdicto, quid includat, & quando interdicitur, & quæ verentur & permittantur tempore interdicti in Manuali Confessorum capitul. 27. a num. 164. vsque ad 190.

S E X T A E P A R T I S F I N I S .

SEPTIMA PARS

IVRIS CANONICI.

DE FORO CONSCIENTIAE ET POENITENTIAE.

DISTINCTIO PRIMA.

DE CONSCIENTIA.

S I VIS ad vitam ingredi serua mandata. Matth. c. 19.

De mandatis amplissime in Catechismo parte I. I. per totam, & comoditatis gratia in compendio ipsius, ac in illo Petri Canisii **DE SVMMA DOCTRINAE CHRISTIANAE** ca. 3. principali, de Charitate & Decalago.

Non sunt audiendi siue sancti viri, siue feminae, qui quando reprehenduntur in aliqua negligentia, per quam veniunt in malam suspicionem: dicunt coram Deo sufficere sibi conscientiam existimationem hominum contempnentes, imprudenter, atque crudeliter, cum occidant animas aliorum: quia secundum suam suspicionem despiciunt vitam sanctorum, vel etiam excusationem imitantium non quod vident, sed quod putant. Proinde quisquis a criminibus vitam suam custodit, sibi beneficit: quisquis autem etiam famam & aliis est misericors: nobis enim vita nostra est necessaria aliis fama nostra, c. non sunt x. i. q. 3.

Nam homini religioso parum esse debet, inimicitias aliorum non exercere, aut auertere nulli loquendo, nisi etiam eas extinguere factis bene loquendo studuerit, c. iniunctum, uers. huiusmodi. xi. q. 3.

Et melior est in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio. d. c. iniunctum, uers. melior.

Item sancta quippe rusticitas solum sibi prodest & quantum ex vitae merito aedificat ecclesiam Christi tanto nocet, si destruentibus non resistit. cap. sancta quippe. 2. q. 7.

Et non amatur seruus filius vel vicinus: cum non corripitur, quia ista non est charitas, sed languor: nam charitas seruit ad emendandum, & corrigendum, cap. non putes. 2. q. 5. Et innocentis officium est non solum nulli nocere, sed etiam peccatorem punire. c. non est. 2. q. 5.

Nec est misericors, qui uitiis nutriendis parcitur ne contristet peccantium uoluntatem. Et est similis ei, qui non uult cultum eripere puero, ne audiat plorantem, & non timet, ne vulneratum doleat, vel extinctum, c. qui uitiis. 2. q. 5.

Nam mali ab ecclesia sunt eliminandi, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeat: corrumpatur, putrescat, interreat: Nam Arrius in Alexandria una scintilla fuit, sed quoniam non statim oppressus est per totum orbem eius flamma pullulata est. c. ressecanda. 24. q. 3.

Sed propter disciplinam non seruata nonnulli tolerantur, quos corrigere, vel punire episcopi non possunt; quia propter paleam non est relinquenda area Domini,

Et melior est in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio. d. c. iniunctum, uers. melior.

Item sancta quippe rusticitas solum sibi prodest & quantum ex vitae merito aedificat ecclesiam Christi tanto nocet, si destruentibus non resistit. cap. sancta quippe. 2. q. 7.

Et non amatur seruus filius vel vicinus: cum non corripitur, quia ista non est charitas, sed languor: nam charitas seruit ad emendandum, & corrigendum, cap. non putes. 2. q. 5. Et innocentis officium est non solum nulli nocere, sed etiam peccatorem punire. c. non est. 2. q. 5.

Nec est misericors, qui uitiis nutriendis parcitur ne contristet peccantium uoluntatem. Et est similis ei, qui non uult cultum eripere puero, ne audiat plorantem, & non timet, ne vulneratum doleat, vel extinctum, c. qui uitiis. 2. q. 5.

Nam mali ab ecclesia sunt eliminandi, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeat: corrumpatur, putrescat, interreat: Nam Arrius in Alexandria una scintilla fuit, sed quoniam non statim oppressus est per totum orbem eius flamma pullulata est. c. ressecanda. 24. q. 3.

Sed propter disciplinam non seruata nonnulli tolerantur, quos corrigere, vel punire episcopi non possunt; quia propter paleam non est relinquenda area Domini,

Domini nec propter pisces malos rumpitur rete domini, nec propter hoedos in fine separandos deseritur grex Domini nec propter vasa facta in contumeliam migratur de domo domini. c. quicumque. in fi. 2. q. 7.

Hier. Item cum mali occulti sunt, a bonis separari non possunt, exemplo sacrae scripturae: quia non potuerunt filii Iudae disperdere Iesubæos. Item Sinite ZIZANIA crescere cum tritico, ne forte volentes eradicare zizania eradicetis, & triticum, ubi enim peccatum non est manifestum reicere de ecclesia neminem possumus. c. nolite recedere. xi. q. 3.

Aug. 9 Mali quos ecclesia recipit nec expellit a bonis sunt tolerandi; quia boni non debent timere: nam unusquisque onus suum portabit, & qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit, sibi non tibi. c. forte in populo. 2. q. 4.

Idem. Nam tu bonus tolera malum: nam & Christus cum sciret Iudam furem, tolerauit, & ad predicandum misit, ei que cum aliis Eucharistiam dedit cap. tu bonus 2. q. 4.

Idem. 10 Sed dubitatur, quomodo malos pro pace tolerabimus, a quibus iubemur exire & recedere, ne tangamus immundum.

Idem. Resolutio est, istam recessione intelligemus spiritualiter, quid enim est tangere immundum nisi, consentire peccatis, quid est autem exire inde, nisi facere, quod pertinet ad correctionem malorum. c. ecce iniquiunt. 2. q. 4. Quia malus non te maculat, si ei non consentis, sed ipsum redarguis c. a malis. 2. q. 4.

Idem. 11 Sanè si iudex es, si iudicandi potestatem accepisti ecclesiastica regula, si apud te accusatur, si veris documentis, testibus que conuincitur, coerce, corripe, ex communica, degrada. cap. forte. Sanè eadem 2. q. 4.

Idem. 12 Tres esse personas dixit Dominus. Pastorem, mercenarium, & latronem. Sed Pastor diligendus est, mercenarius tolerandus: latro fugiendus. cap. tres personas. 2. q. 4.

Hier. 13 Et natus secundum carnem persequetur spiritualem, nunquam verò spiritua-

lis carnalè persequitur: sed ignoscit quasi rustico fratri. Vnde quado tu videbis carnalem irascèrem, recordaberis in magna domo non solum esse vasa aenea & argentea, sed etiam lignea & fictilia. c. qui secundum. 2. q. 4.

Aug. 14 Quantus sit arrogantiae tumor, quantae humilitatis & lenitatis obliuio, & arrogantiae quanta iactatio constat illius, qui quod nec Apostolis concessit Dominus: ut zizania a frumento putet se posse discernere. c. quantus arrogantiae. 1. 3. q. 4.

Greg. Nam praesens ecclesia simul recipit bonos & malos. Qui ergo boni sunt in hac uita, æquanimiter tolerant malos: nam quisquis malos non tolerat, sibi ipsi per intolerantiam testis est, quia bonus non est. c. hæc autem. in prin. 2. q. 4.

Idem. 16 Crebra tamen admonitione, & charitatis beneficio ad correctionem inuitandi sunt: quia inimici diligendi sunt: & quia gaudium fit super uno peccatore poenitentiam agente. dicto capit. hæc autem. S. ex his omnibus.

Leo Epi. scopus. Nam odio habeantur peccata non homines, corripiantur tumidi, tolerantur infirmi, & quod seuerius castigare necesse est, non seueritatis plectatur animo, sed mendicantis. c. odio. dist. 86.

Aug. 17 Sed infideles non possumus Christo lucrari, si colloquium eorum vitemus & conuiuium. Vnde dominus cum publicanis & peccatoribus manducabat. c. infideles. 2. q. 4.

Idem. 18 Item multi corriguntur, ut Petrus, multi tolerantur, ut Iudas multi nesciunt, donec veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum. c. multi. in prin. 2. q. 1.

Idem. Non tenere, aut quomodolibet, sed per iudiciu ostendit Apostolus, auferendos malos ab ecclesia, & si per iudiciu auferri non possunt, tolerentur potius, ne peruersè malos uitado, ab ecclesia ipse descèdes eos, quo fugare videtur, mittat in gehènã; quia habemus exèpla, ut palea sufferatur usque ad ultimū uetilabrū, vel intra illa retia ubi pisces boni cum malis usque; ad separationem, que futura est in litore in fine sæculi æquo animo toleremus. d. ca. multi. S. quibus uerbis. 2. q. 1.

Aug. Nam Apostolus dicens. Tu qui es, qui iudicas alienum seruum, noluit hominem iudicari ab homine & arbitrio suspicionis, uel etiam extraordinario usurpato iudicio: sed potius ex lege Dei secundum ordinem ecclesie. d.c. multi. S. tu qui es. 2. q. 1.

Aug. Et illa uerba Apostoli, si quis frater nominatur, aut fornicator, aut idolis seruiens &c. intelliguntur cum sic nominatur post sententiam ordine Iudiciario atque cum integritate profectam: Nam si sola nominatio sufficit, multi damnantur etiam innocentes. d.c. multi. S. si quis frater. 2. q. 1.

Idem. Illi uero, qui sunt mali, non debent gaudere: quia plures inueniuntur sibi similes; nam propterea non minus ardebunt. d.c. multi in fine. uers. nec gaudeant. 2. q. 1.

Q V A N D O F R A T E R I N F R A T R E M P E C C A T .

Aug. 21 Q V A N D O secreto frater peccauit in te, secretum quare, cum corrigis; nam si solus nosti: quia peccauit in te, & eum uis coram omnibus arguere, non eris corrector erroris, sed proditor. Nam corripienta ipsa sunt coram omnibus, quae peccantur coram omnibus. c. si peccauerit, in princ. 2. q. 1.

Aug. Dixit Episcopus, nec pando, nec negligo; corripio in secreto, pono ante oculos eius Dei iudicium. tereo cruentam conscientiam, persuadeo poenitentiam. d.c. si peccauerit. S. prorsus nec pando.

Aug. 22 Sed propter hanc tolerantiam malorum aliqui tribuunt quandam peruersissimam securitatem praepositis, uidelicet ut ad eos non pertineat, nisi dicere, quid cauendum sit, quid uero faciendum sit, quodlibet aut quisque faciat non curare. Vnde Diuus Augustinus arbitratur, pertinere ad sanam Doctrinam, ut & caues in ecclesia propter pacem ecclesiae tolerantur, & canibus sanctum, ubi est pax ecclesiae tuta, non detur, quapropter cum inuenimus malos, quos ecclesiastica disciplina corrigere, aut coercere non possumus: tunc tolerandi sunt: cum uero eis, per quos ecclesia regitur, adest, salua pace, potestas disciplinae aduersus impios

exercenda: tunc neque socordia, neque segnitia dormitemus: sed aculeis praceptorum, quae ad seueritatem correctionis pertinent excitandi sumus, ut gressus nostros in uia Domini, illo Duce atque adiuctore, dirigentes, nec patientiae nomine torpescamus, nec obtentu diligentiae seuiamus. c. quaedam cum bonorum, xxiii. q. 4.

23 Item sicut ab oratione cessandum non est, sic nec a correctione, quamuis Deus, quos uoluerit, non correctos faciat esse correctos: prout fuit Petrus. Nam tunc ex correctione proficit homo: cum misertur Deus, atque adiuuat, qui facit, quos uoluerit etiam sine correctione proficere. c. sicut non est, xxiii. q. 4.

24 Sed cum percussio corporalis imminet, non debet a praelatis addi afflictio flagellatis: cum ignoretur, an pro purgatione, an pro uindicta coringat Dei iudicium, ne uos (quod absit) culpae offensa respiciat. c. cum percussio, vii. q. prima.

25 Nam multi sacerdotum culpam zelo Dei se prosequi profitentur: sed dum indiscrete hoc agitur, sacrilegii facinus incurrunt: & dum praecipites quasi ad emendandum ruunt, ipsi quoque multo magis in deterius cadunt. c. non in perpetuum, 24. q. 3.

26 Nam & si quis putat se placere Deo: quia seruos accusat, & ut meliores fiant, dicit hoc agere, in uanum laborat: & plus inuidiae stimulis agitatur, quam charitatis; quia diuinae gratiae plenitudo adiectione humana non irriget: imo si in hoc saeculo omnia uendicata essent, locum diuina iudicia non haberent. c. si omnia, 6. q. prima.

27 Et nemo debet de se praesumere, uidelicet non posse errare, cum uiderit Petrum negasse Christum, & Dauid grauiter peccasse, quamuis dixerit, non mouebo in aeternum. c. imitatur. 6. q. 1.

28 Sed non est maleuolus, qui crimen alterius indicat: quia indicando corrigere potest, & tacendo frater perire permittitur. c. non uos, v. q. v.

29 Et non omnis, qui parcat, amicus est, nec omnis, qui uerberat inimicus est. Meliora enim sunt uulnera amici, quam uoluntaria oscula inimici. Melius est enim cum

31 cum saeuitate diligere, quam cum leuitate decipere: nam qui potest nos amplius amare, quam Deus: & tamen nos non solum docere suauiter, uerum etiam salubriter terrere non cessat cap. non omnis. 5.

Idem. q. 5. e contra, dicitur qui ambulat fraudulenter, reuellat arcana, qui autem fidelis est, coelat amici commissum. Item quae uiderint oculi tui, ne proferas in iurgio citro, ne postea emendare non possis: cum de honestaueris amicum tuum. Sed solutio est, aliud est ex charitate aliorum crimina deferre, ut quos secreta admonitione corrigere non possumus, conuictos iudicis sententia corripiat: atque aliud est insidiando falsa obiicere, uel insultando uera facile exprobare. Illud uero charitatis, hoc autem impietatis est officium. Vnde in prouerbiis dicitur: uerba impiorum insidiantur sanguini: os iustorum liberabit eos. Qui quod nouit loquitur, iudex iustitiae est, qui autem mentitur, testis est fraudulentus. Item labium ueritatis firmum erit in perpetuum, qui autem testis est, repentinus concinnat linguam mendaci.

32 Qui custodit os suum, custodit animam suam, qui autem inconsiderate loquitur, sentiet mala. Item Augustinus ait in psalmo 33. Si aliquando humana infirmitate pedes nostri in aliquod peccatum mouentur, insurgunt linguae iniquissimorum inimicorum: cum fuisset miserendum, irrident impii, unde dolent pii. cap. fina. 5. quaest. 5.

33 Ab omni maledicto fideles immunes esse oportet: cum Michael Archangelus non fuerit ausus diabolo maledictionis dignissimo iudicium inferre blasphemiae. cap. si igitur 24. q. 3.

34 Nam Sancti viri non ex uoto uitionis, sed amore iustitiae aliquos maledicunt: & maledictum iudicio iustitiae est approbatum, ut puta maledicta terra in opere tuo: & sicut Abrahamae dicitur, maledicam maledicentibus tibi. Quando autem est liuore uindictae punitur, & admonemur uoce D. Pauli ab isto cessare, qui ait. Benedicite & nolite maledicere. cap. cum sancti. 24. q. 3.

Hier. 34 Et qui negligunt oris maledicti consuetudinem refecare: quamuis non corde maledicant, tamen immundiciam labiorum secundum Esaiam uerborum & inquinamenta oris incurrunt cap. qui negligunt. 24. quaest. 3.

GREG. 35 Sed ut boni salubriter humilientur linguarum malorum contra eos insurgunt: ut qua culpa ex ore laudantium in corde nascitur, ab ore uituperantium suffocetur. c. sunt plurimi. 6. q. 1.

GREG. 36 Et si in mente non inuenitur bonum, quod de nobis dicitur magnam tristitiam generare debet: & rursus, si non inuenitur malum, quod de nobis homines loquuntur, in magnam debemus esse laetitiam: quid enim si non omnes laudant, & conscientia liberos esse demonstrat. c. inter uerba. 1. q. 3.

Idem. 37 Boni autem a malis semper persequantur, & diabolus non cessat quaerere, quem deuoret, & maxime illos, quos ardentiores in seruitio Saluatoris, eisque familiares inuenit: at familiares dicuntur, quos sacri, & in ordine apostolatus constituit Deus uoluit. Ipsi enim pro populo interpellant, & populi peccata comedunt: quia suis precibus & oblationibus ea delent, atque consumunt. c. nulli dubium. 3. quaest. 1. qui quanto digniores fuerint, tanto facilius in necessitatibus, pro quibus clamant, exaudiuntur. cap. ipsi sacerdotes. 1. q. 1.

37 Item non cessat diabolus persuadere cordibus plebium, ut doctoribus, atque pastoribus suis detractiones irrogent, uel eos accusent: ut plebes languescerent, non tenentibus pastoribus freno eorum, lasciuiant, atque in immanem, ut saltem sic periclitari possint cap. sunt plurimi. S. quapropter. 6. q. 1.

GREG. 37 Sed ut boni salubriter humilientur linguarum malorum contra eos insurgunt: ut qua culpa ex ore laudantium in corde nascitur, ab ore uituperantium suffocetur. c. sunt plurimi. 6. q. 1.

Idem. 38 Et si in mente non inuenitur bonum, quod de nobis dicitur magnam tristitiam generare debet: & rursus, si non inuenitur malum, quod de nobis homines loquuntur, in magnam debemus esse laetitiam: quid enim si non omnes laudant, & conscientia liberos esse demonstrat. c. inter uerba. 1. q. 3.

ALEX. 39 Boni autem a malis semper persequantur, & diabolus non cessat quaerere, quem deuoret, & maxime illos, quos ardentiores in seruitio Saluatoris, eisque familiares inuenit: at familiares dicuntur, quos sacri, & in ordine apostolatus constituit Deus uoluit. Ipsi enim pro populo interpellant, & populi peccata comedunt: quia suis precibus & oblationibus ea delent, atque consumunt. c. nulli dubium. 3. quaest. 1. qui quanto digniores fuerint, tanto facilius in necessitatibus, pro quibus clamant, exaudiuntur. cap. ipsi sacerdotes. 1. q. 1.

GREG. 40 Item non cessat diabolus persuadere cordibus plebium, ut doctoribus, atque pastoribus suis detractiones irrogent, uel eos accusent: ut plebes languescerent, non tenentibus pastoribus freno eorum, lasciuiant, atque in immanem, ut saltem sic periclitari possint cap. sunt plurimi. S. quapropter. 6. q. 1.

ALEX. 41 Et peius malum non est existimandum fore, quam christianos suis inuidere sacerdotibus. d.c. sunt plurimi. in fi. dominum crucifigunt, qui eum in sacerdotibus persequantur: quia crux a cruciatu dicitur, & magnam cruciatum sustinet, qui vim patitur. cap. nulli dubium. S. fin. 3. quaest. 1.

GREG. 42 Sed aliquando pro meritis plebis saepe pastores ecclesiae deprauantur: ut procliuius

uius corrumpant, qui eos sequuntur. ca. sunt plurimi 6. q. 1.

Idem. Nam cuius vita despicitur, restat: vt eius predicatio contemnatur. cap. infames. in vltimis verbis 3. q. 7.

Qui peccata aliena corrigunt, non debent sua relinquere, sed debent reuocari intus ad conscientiam, vt prius propria corrigant, ex tunc aliena reprehendant. c. qui sine peccato. 3. q. 7.

Ambr. 43 Vnde iudicet ille de alterius errore, qui non habet in seipso, quod condemnet. Iudicet ille, qui non agit eadem, quæ in alio putauerit puniendae: ne cum de alio iudicat, in se ferat sententiam. Iudicet il-

le, qui ad pronuntiandum nullo odio, nulla offensione, nulla leuitate ducatur: nam bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, & proposito domesticæ voluntatis: sed iuxta leges & iura pronunciat, statutis iuris obtemperat, non indulget propriæ voluntati: nihil præparatum & meditatam de domo defert, sed sicut audit, ita iudicat: & sicut se habet, natura decernit: obsequitur legibus, non aduersatur: examinat causæ merita, non mutat. Discite iudices sæculi, quem in iudicando tenere debeatis affectum, quam societatem, quam sobrietatem, quam sinceritatem. cap. iudicet. 3. quæst. 7.

DISTINCTIO PRIMA FINIS.

D E P O E N I T E N T I A.

DISTINCTIO SECUNDA.

DE SPECIEBUS POENITENTIAE.

TENTIAE.

44 **P**OENITENTIAE sunt tres species; vna solemnis; quæ imponitur ab Episcopo seruata certa forma. ca. in capite. 50. distinct. Alia publica. cap. quæsitum, de poenis; & cap. ult. 26. quæst. 6. & cap. 2. de officio Archipresbyteri. Tertia priuata, seu secreta. cap. omnis vtriusque, de poenitentia: in quo text. in §. si quis autem, est exceptio, quando possit proprius sacerdos declinari, aliter alius absoluere non poterit. cap. 2. in fi. de poenit. in 6. nisi sint regulares potestatem habentes approbati. cle. dudum. §. statumus; de sepult.

Ex Cōc. Martini Papa, & Aug.

Episcopus etiam potest concedere licentiam eligendi confessorem. ca. 2. in prin. de poenit. in 6. Sed si desiderium est confitendi, & commoditas deest, cuiuslibet potest confiteri. c. si quis. 26. q. 6. & c. magna, de poenit. dist. 1.

Sed sacerdos non debet absoluere de casib.

reueruatis, Papa vel Episcopo. cap. 2. de poenit. in 6. & clem. religiosi, in prin. de priuileg.

45 Dubitatum fuit; an data licentia eligendi confessorem, ille electus possit absoluere de casibus reueruatis Episcopo? & responsum est; quod non. cap. 2. de poenit. in sexto.

46 Qui petierit poenitentiam; & oppressus infirmitate non adimpleuerit, per manus impositionem reconciliationem accipere poterit. c. si aliquis 26. q. 6. *Ex Cōc. Epanesi.*

47 Et deputatis ad supplicium sacramentum poenitentiae, & Eucharistiae, non denegatur, clem. 1. de poenis; & cap. quod in te est, de poenit.

48 Sed poenitentiae beneficium iis, qui in rapinam, siue violationem ecclesiarum depræhensi manifestè fuerint, nisi ablata restituant, si poterunt, vel securitatem fecerint de emendando. cap. 2. in princip. de raptoribus.

Si verò in contumacia durauerint vsque ad obitum, & in extremis positi humiliter re medium postulauerint, si saltem securitatem

tem emendandi præstiterint, eis poenitentia, & sepultura conceditur.

49 Qui verò in sanitate non poenituerint, vel emédauerint, & in morte positus præstare nequiverit, solemnitas poenitentiae parum prodesse creditur. Sed de peccato corde contrito viaticum non denegatur. Ita tamen, vt nullus clericorum sepulturae illius interfuit, nec eleemosinam eius præsumat accipere d. cap. 2. §. qui autem, de raptoribus. & qui contrafecerit, ordinis sui irrecuperabiliter damnus patiatur; & ecclesiastico beneficio careat. d. cap. 2. §. qui autem.

50 Et qui occidit presbyterum, duodecim annorum ei poenitentia imponitur; & cuiusmodi careat vsque ad vltimum vitæ spiritum militiæ cingulo; & sine spe coniugii. cap. 2. de poenit.

51 Sed parentibus, circa quos pueri reperiuntur oppressi, poenitentia iniungitur; quam quidam iudicant trium annorum; quorum vnum peragat in pane, & aqua. c. si de his, qui filios occid.

52 Sed generaliter poenitentia inducenda est consideratis circumstantiis. c. 3. & cap. Deus, de poenit.

53 Qui verò confitentur, & afferunt se abstinere non posse, recipitur eorum confessio, quanuis non sit vera poenitentia: quia saltem datur consilium. c. 5. de poenit.

54 Si mulier partum supposuerit, ne hæreditas ad alios deuolueretur, & maritus crediderit prolem suam esse; vnde timens maritum non vult facinus ipsi detegere; & si militer si de adulterio prolem suscepit, & timeat marito confiteri, non denegatur poenitentia; sed per sacerdotem discretum imponitur. c. officii, de poenit.

55 Sed quia plerunque infirmitas corporis causatur ex peccatis; & remissione accepta redditur sanitas; statutum est; vt medicis uisitantes infirmos ante omnia eos moneant, vt auocent medicos animarum; & hoc postquam à Prælatis fuerit publicatum; sub poena arcendi eos ab Ecclesiis; nec suadeant aliquid vtile corpori contra salutem animæ. cap. cum infirmitas. 13. de poenit.

Episcopis, & aliis superioribus, & minoribus,

Prælatis exemptis conceditur; vt præter licentiam proprii sacerdotis prouidum, & discretum confessorem sibi possint eligere. c. si de poenit.

QVIBVS MODIS PECCATA COMMITTANTVR.

56 **T**RIBVS modis impletur omne peccatum, videlicet, suggestione, delectatione, & consensu. Suggestio fit per Diabolū: delectatio per carnē; consensus per spiritū. *Palea.*

57 Quare necessaria est magna discretio inter suggestionem, & delectationem. Item inter delectationem, & consensum. & quilibet faciat iudicem sui animum Præsidentem. Nam ex suggestione si delectatio non sequatur, peccatum in animo non est perpetratum. Cum verò delectari cœperit, tunc peccatum incipit nasci. Si autem adhibetur consensus, peccatum cognoscitur perfici. Ergo in suggestione est peccati semen: in delectatione nutrimentum fit: in consensu fit perfectio.

58 Et sæpe contingit, quod caro trahat in delectationem id, quod seminat Diabolus; non tamen animus delectationi consentiat; & cum caro delectari sine animo nequeat, ipse animus reluctans inuitus ligatur aliquo modo in carnali delectatione: adeo vt ei ex ratione contradicat, nec consentiat; immo vehementer ingemiscat; se aliquo modo esse ligatum; prout faciebat Apostolus dicens; Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducetem in legem peccati; quæ est in membris meis. c. sed pensandum. 6. dist.

DE POLLVTIONE NOCTVRNA.

59 **V**NDE dubitatum fuit de pollutione nocturna, quando impediatur communio: & in hac illusionem pollutionis valde necessaria est discretio, quæ subtiliter pensare debet: ex qua re accidat menti dormientis: aliquando enim ex crapula; aliquando ex naturæ superfluitate, vel infirmitate; aliquando ex cogitatione contingit pollutio: & quidem cum ex naturæ *Aug.*

superfluitate, vel infirmitate euenit; hæc illusio non est timenda: quia hæc animus nesciens pertulisse magis dolendus est, quam fecisse: cum verò vltra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur; atque idcirco humorum receptacula grauantur; habet exinde animus aliquem reatum; non tamen vsque ad prohibitionem sacri mysterii percipiendi, vel missarum solemniam celebrandi: cum fortasse aut dies festus exigit; aut exhiberi mysterium (pro eo quòd sacerdos alius deest) ipsa necessitas compellit. Nam si alii ad sunt, qui implere mysterium valeant; illuso per crapulam facta à perceptione sacri mysterii prohibere non debet; sed ab imolatione sacri mysterii (vt arbitror) abstinere debet humiliter: si tamè dormiētē turpi imaginatione illusio non cōcusit. Nā sunt quidam, in quibus ita plerunque illusio nascitur, vt eorum animus etiam in summo corporis potus turpibus imaginationibus non fœdetur. Qua in re vnum sibi ostenditur, quod ipsa meus omnino rea non sit tunc, sed suo iudicio penitus libera: cum se & si dormienti corpore nihil meminit vidisse: tamen in vigiliis corporis meminit se in ingluuiem ventris incidisse. Si verò ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio in mente dormientis, patet animo reatus suus, videt enim à qua radice inquinatio illa processerit: quia quod cogitauit sciens, hoc pertulit nesciens: & propter talem pollutionem à sacro mysterio eo die abstinere oportet. cap. testamentum. 6. dist.

Isidorus. Item non est peccatum, quando nolentes imaginibus nocturnis illudimur, sed tunc est peccatum, si antequam illudamur, cogitationis affectus præuenimus. Luxuriæ quippe imagines, quas à veritate gessimus sæpe dormientibus in animo apparet, sed innoxie sunt, si non concupiscendo occurrunt. c. nō est peccatum . in prin. ead. 6. distinct.

AN EA QVAE ALIENATA

MENTE FIUNT, SINT IMPUTANDA, & DE IGNORANTIA.

Ex Aug. 60 D I S T I N G U I T V R, peccata alia penes

voluntatem consistere, alia circa naturæ infirmitatem, & voluntate peccata procedunt, quæ libero mentis arbitrio, & delinquentis proposito committuntur. Porro infirmitatis alia est animi, hoc est ignorantia, alia carnis, idest carnis concupiscentia. & de ignorantia dicitur. si quis ignorabit, ignorabitur. Nam hæc ignorantia nullum persequerantem in peccato suo excusat: ex carnis verò infirmitate procedunt, quæ naturæ languore fiunt, & habere poenam ostendit D. Paulus dicens, quis me liberabit à corpore mortis huius. c. 1. 15. q. 1.

Isidorus. Sed rectè intuenti & ignorantia & infirmitas habet voluntatem: nam quantum ad ignorantiam scriptum est, qui ignorat ignorabitur, quod de eo intelligendum est, qui noluit intelligere, vt bene ageret. cap. ideo. S. fin. 37. distinct. nam non omnis, qui ignorat, immunis est a poena. Ille enim ignorans, potest excusari a poena, qui non inuenit, quod disceret, illis autem hoc ignosci non poterit, qui habentes à quo discerent, operam non dederunt. cap. fin. ead.

August. Sed in omnem terram exiuit sonus eorum, & in omnes fines terræ verba eorum. psalm. 18.

Et erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Ioannis capite primo. Vnde illi, qui nesciunt necessaria ad salutem, habent peruersam voluntatem dicente Salvatore, Propterea vos non auditis: quia ex Deo non estis. Ioan. c. 9.

Et similiter infirmitas imputatur ad poenam, quando adhibetur consensus: nam si resistitur concupiscentiæ (quod fieri potest) gratia Domini præueniente: quia scriptum est; sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur, nam usque adeo peccatum est voluntarium, vt nisi sit voluntas, nullo modo peccatum sit. c. 1. S. vsque adeo 15. q. 1.

Ambr. Et nemo trahitur ad culpam, nisi ductus propria voluntate; voluntarium enim militem elegit Christus, & voluntarium seruum diabolus acquirit suo iuri: quia neminem

minem astrictum iugo seruitutis possidet, nisi prius se ei peccatorum ære vendiderit. c. non est, quòd, xv. q. 1.

Amb. Est ulterius ignorantia alia facti, alia iuris, facti, alia est eius facti, quod oportuit eum scire, alia non oportuit eum scire. Quod non oportuit eum scire, sicut Apostolus ait, Si quis infidelium uocauerit uos ad ænam quicquid uobis appositum est, comedite, nihil interrogantes: si autem quis dixerit, hoc idolis immolatum est, nolite comedere. Quod oportuit eum scire, sicut ignorantia Iudeorum, & reliquorum infidelium, qui ea, quæ à prophetis de Christo fuerunt pronunciata, adhuc ignorent esse completa, hæc ignorantia neminem excusat. Ignorantia iuris alia naturalis, alia ciuilibus; Naturalis omnibus adultis damnabilis est. Ius uerò ciuile, aliis permittitur ignorare; aliis non: Nam in damno euitando nemini abest, ut si minor dederit pecuniam filiofamilias: quia repetit, quamuis in maiore delictum sit. Item si si successionem tibi etiam maiori delatam: cum alio sine Iudice diuidas, putans Testamentum iure subsistere, cum non esset, solidam successionem obtinebis. c. turbatur, S. notandum, 1. q. 4.

DE COACTIS PECCARE.

Aug. 61 SED in peccatis uoluntatis distinguuntur: quia illi, qui compelluntur peccare, non habent peccatum nolentis, nam & si faciant propter periculum mortis: faciunt tamen, quia uolunt uiuere: omnes quippe homines, qui scientes faciunt, quod non licet, uolunt licere facere, & usque a deo ipsum peccatum nemo appetit propter hoc ipsum, sed propter illud, quod ex eo consequitur; quare non sunt peccata nolentium, nisi etiam sint nescientium. c. merito. ead. xv. q. 1.

DE FVRIOSIS, ET IMPV-

BERIBVS.

Lex ciuilibus ut- 62 SED furiosus, & impubes doli non capax, nanque hi pari iniuriam solent non

facere. c. illud. in principio. xv. q. 1. *piani. ff. de iniur. 3.* Nec erit contrarium, quod dicitur de Lamech, qui cum cæcus esset Cain inter fecit, & dicitur Genesis c. 4. septuplum ultio dabitur de Cain: de Lamech uerò septuagies septies; quia cæcitas ignorantia similis est: ex utraque enim quædam fiunt, quæ imputantur; quædam uerò, quæ minimè. Cæcus nanque si debitum suæ uxori reddere debet, credens alienam polluit, non est reus adulterii, si autem ludo, uel uirium exercitatione, uel uenatione iaculum mittens aliquem perimat; quia à cæco hoc penitus debet esse alienum, homicidii reus habetur, ut fuit Lamech. d. c. illud. S. sed obiicitur, xv. q. 1.

Mens uerò alienata furore cum sui compos non sit eorum, quæ admittit, ratum non contrahit. d. c. illud. S. mens uero.

Et ideo in maioribus, siue adultis (exceptis illis, qui pro Christi nomine suo sanguine baptizantur) necessarium est, eos poenitentiam agere de suis malis, & tenere fidem catholicam, ante sacramentum baptismi: quia habent liberam uoluntatem. Sed in paruulis: quia propria uoluntate credere non possunt, nec poenitentiam de originali peccato agere sacramentum fidei, hoc est sanctum baptismum, quandiu rationis ætas eorum capax esse non potest, sufficit ad salutem. c. firmissimè teneas. xv. q. 1.

Aug. Nam scimus clementes factos ferre, fuisse lapidibus, morsibus multis nocuisse; & quosdam etiam occidisse, & captos minimè reos factos, eo quòd non uoluntate hæc gesserint: nam reus non potest constitui, qui nescit, quod fecerit. c. aliquos, & seq. xv. q. 1.

DE EBRIOSIS.

Aug. 63 EBRIETAS uitanda est, per quam crimina cauere non possumus; Et nesciunt, quid loquantur, qui nimio uino indulgent, & iacent sepulti. Ideoque si qui per uinum diliquerunt apud sapientes ludices ueniam quidem factam donantur, sed læuitatis damnantur authores. c. sanè diximus. ead. xv. q. 1.

Idem Aug. Loth inebriatus à filiabus non de incestu, sed de ebrietate culpatur; quia ipsæ filiae se nescienti miscuerunt. cap. inebriaerunt. ead.

DE OCCISIONE INSANIENTIS ET IRATI.

Ex penitentiali Theodori. 64 **S**I quis insaniens aliquem occiderit, & ad sanam mentem peruenerit leuior ei poenitentia imponenda est, sed forte de eo intelligitur, quem propria culpa ad furorem perduxit. cap. si quis insaniens. 15. quæst. 1. Nam quædam & si non imputentur ad poenam: tamen impediunt sacramenti signaculum: nam ambitio patris non imputatur filio ad poenam: cui tamē obest ad ecclesiæ munus accipiendum, sic ea quæ alienata mente fiunt, & si non imputentur ad poenam: tamen sacri muneris executionem impediunt. d. cap. si quis insaniens. xv. q. 1. quia sacerdos, qui furore homicidium facit, quātum ad culpam innocens est, quantum ad suscepti muneris executionem reus est. cap. fin. §. sicut. ead.

Idem. Si quis non iratus sed propter disciplinam aliquem vulnerauerit, & casu occiderit, quantum ad gratiam innocens est: quia gratia voluntatem non opus requirit, sed quantum ad legem reus est: quia opera lex requirit. c. si quis non iratus in princ. ead. qui est finalis.

DE VIRGINE IN PERSECUTIONE OPPRESSA.

65 **I**T E M si in persecutione virgo fuerit oppressa, repellitur lege: quia opus inspicit non voluntatem, in gratia autem quasi virgo suscipitur: quia non opera quærit, sed voluntatem. dicto cap. si quis iratus. §. item si.

Aug. Nam si concupiscentia, vel inobedientia absque culpa est in corpore dormientis, quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis? cap. si concupiscentia. ead. 15. q. 1.

NON VSVS RERVM, SED LIBIDO IN CVLPA EST.

66 **I**N omnibus non vsus rerum, sed libido in culpa est, vnde diligenter attendendum est, quod locis, & temporibus, & personis conueniat, ne temere flagitia reprehendamus. Fieri enim potest, vt sine aliquo vitio cupiditatis, vel voracitatis præciosissimo cibo sapiens vtatur: insipiens autem foedissima flamma in vilissimū olus ardescat: nam in omnibus rebus, vel probandum, vel improbandum est, quod facimus, non ex earum rerum natura, quibus vtimur, sed ex causa vtenti & modo appetendi. c. quisquis rebus 41. dist.

67 **E**t non cogantur diuites pauperum cibis vesci. vtantur consuetudine infirmitatis suæ, sed doleant aliter se non posse sustentari: si consuetudinem mutant ærogant. vtantur superfluis, dent inopibus necessaria, vtantur præciosis, dent pauperibus vilia, c. non cogantur. 41. dist.

DE PARSIMONIA ET ORNATV CORPORIS.

68 **P**A R S I M O N I A cum veste humili non improbat, sicut etiam ornatus corporis præter diligentiam infucatus laudatur, & omnis locus ædificatus in nomine Domini honoratur. cap. parsimoniam. ead. 41. distinct.

69 **S**E D sæpe vitia se ingerunt, & esse virtutes mentiuntur: vt tenacia parsimonia, effusio largitas: Crudelitas telus iustitiæ, remissio pietas velit videri. cap. sæpe vitia ead. 41. dist.

DE CRIMINIS APPELLATIONE.

70 **C**R I M I N I S appellatio alias late patet complectens omne peccatum, quod ex deliberatione procedit. Vnde Beda super Epistolā Iacobi: peccata quæ ex ignorantia, vel infirmitate humana committuntur, dicit & præcipit alterutrum confiteri: quia facile dimittuntur, quæcunque verò fiunt ex deliberatione, non nisi per poeni-

71 poenitentiam. Hinc etiam August. ait. Nul- lum peccatum est ad eò veniale, quod nō fiat criminale dum placet. Alias ea demum significat, quæ semel commissā ad damnationem sufficiunt. Multa enim ex deliberatione procedunt, quæ nisi sepius reiterata, & in consuetudinem fuerint ducta, quauis grauent post mortem: nō tamen æternaliter perdunt: quia, & si quadam ratione crimina appellentur, tamen mortifera, & capitalia non sunt. ca. unum horarium §. criminis. dist. 25.

DE MINVTIS PECCATIS, QVAE IGNE PURGATORIO PURGANTUR.

Aug. 73 **V**N D E Augustinus in homil. De igne purgatorio, exponens verba Apostoli ait: si quis super hoc fundamentum ædificauerit ligna, foenum, & stipulam. & multi sunt, qui lectionem istam malè intelligentes, falsa securitate decipiuntur; dum credunt, quod si super fundamentū Christi capitalia crimina ædificant; peccata ipsa per ignem transitorium possint purgari; & ipsi postea ad vitam perpetuā peruenire. Intellectus iste, Fratres charissimi, corrigendus est; quia ipsi se seducunt; qui sic se blandiuntur; illo enim transitorio igne, de quo dicit Apostolus, ipse saluus erit; sic tamen quasi per ignem, non capitalia, sed minuta peccata purgantur: de quibus, & si non omnia, vel aliqua commemoranda sunt; ne aliquis inaniter excusare se conetur, & dicat se nescire, quæ sunt minuta peccata, & quæ criminalia. d. cap. vnum horarium §. Vnde Augustinus.

DE CAPITALIBVS PECCATIS.

Idem. 74 **E**T quauis Apostolus plura capitalia commemorauerit; nos tamen ne desperationem facere videamur, breuiter dicemus, quæ illa sunt: sacrilegium, homicidium, adulterium, fornicatio, falsum testimonium, rapina, furtum, superbia, inuidia, auaritia: & si longo tēpore teneatur iracundia, & ebrietas, si assidua sit, in eo-

rum numerum computatur. Quicumque enim aliquod de istis peccatis in se dominari cognouerit, & non se ipsum dignè emendauerit, & si habuerit spatium longo tempore poenitentia non egerit: & largas eleemosinas non erogauerit, & à peccatis ipsis non abstinuerit; illo transitorio igne, de quo non Apostolus ait: purgari nō poterit: sed æterna illum flamma sine vllō remedio cruciauit d. c. unum horarium. §. & quauis.

ENVMERATIO DE PECCATIS MINVTIS.

75 **Q**V A E autem sunt minuta, licet omnibus nota sint, tamen quia longum est, ut omnia replicentur, opus est; vt ex eis, vel aliqua nominemus: quoties aliquis cibo, aut in potu plus accipit, quàm necesse est, ad minuta peccata nouerit pertinere: quoties plus loquitur, quàm oportet; plus tacet, quàm expedit: quoties pauperes importunè petentes exasperat: quoties cum sit sanus corpore, aliis ieiunantibus, prandere voluerit, aut somno deditus, tardius ad ecclesiam surgit: quoties excepto filiorum desiderio vxorem suam cognouerit; quoties in carcere positus, tardius requisierit, & infirmos tardius visitauerit. Si discordes ad concordiam reuocare neglexerit. Si plus aut proximum, aut vxorem, aut filium, aut seruum exasperauerit, quàm oportet. Si vnique maiori personæ, aut ex voluntate, aut ex necessitate adulari voluerit. Si pauperibus esurientibus nimium delitiosa, & sumptuosa conuiuia præparauerit. Si se aut in ecclesia, aut extra ecclesiam fabulis otiosis, de quibus in die Iudicii ratio reddenda est occupauerit. Si dum incautè iuramus, & cum hoc per aliquam necessitatem implere non poterimus, vtique percurramus. & cum omni facilitate, vel temeritate maledicimus: quoniam scriptum est; Neque maledici Regnum Dei possidebunt. d. cap. vnum horarium §. quæ autem sint. 25. distinct.

**ANTE IUDICIUM ALIQVAE
CVLPÆ PVRGANTVR.**

GREG. 76 *pp.* **Q**VALIS hinc quisque egreditur, talis in iudicio apparebit, vel representabitur; sed tamē de quibusdam culpis esse ante iudicium purgationis ignis credendus est pro eo, quod veritas dicit: quia si quis in spiritum sanctum blasphemias dixerit neque in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam in futuro posse relaxari: quod autē de vno negatur, consequens intellectus patet: quia de quibusdam cōceditur. Sed tamen (vt prædixi) hoc de paruis, minimisque peccatis fieri posse credendum est: sicut est assiduus & otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ familiaris, quod vix sine culpa, vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, sciunt. Quæ etiam post mortem grauant, si adhuc in uita positis minimē in morte fuerint relaxata c. qualis. ead.

Palea. **77** Qui in aliud seculum distulit fructum cōuersionis, prius purgabitur igne purgationis. Hic ignis & si non sit æternus, mirō tamen modo grauis est. superat enim omnē pœnam, quam unquā passus est aliquis in hac uita, vel pati post. cap. qui in aliud. 25. dist.

**DE MISERICORDIA ERGA
PROXIMOS.**

Amb. **78** Non est satis bene uelle, nisi studeas et bene facere, neque satis est iterum bene facere, nisi id ex bono fonte procedat, hoc est ex bona voluntate. cap. non est satis. 86. dist.

79 Et perfecta liberalitas fide, causa, loco, tempore commendatur: nam si scias fidelem sine sumptu esse, & famem tolerare: & præsertim si erubescat, grandis culpa est, ei non succurrere. Idem si incautē ceciderit, aut sit in captiuitate, aut in carcere positus, & pœnis & suppliciis iustus aliquis excrucietur: nam iusto amplius debetur, quanuis omnibus miserandum sit: & si tempore afflictionis suæ à te nihil im-

petret, aut si tempore periculi quo rapitur ad mortem plus apud te pecunia tua valeat, quā uita morituri, non leue est peccatum. d. cap. non satis. S. item perfecta. 86. distinct.

Idem Amb. Nam qui pascendo hominem seruare potest, & non pauperit, fame occidit. cap. pascite. 86. distinct.

Idem Amb. **80** Non tamen dominus uult simul effundi opes, sed dispensari, nisi quis relictis omnibus in disciplinam si propheticam daret. c. dominus. ead. dist.

Idem. **81** Non est etiam liberalitas subuenire proximis feminis si egeant, non tamen ut ditiores fiant. Nam tu nō te dedicasti Deo:

82 ut illos diuites facias, sed ut tibi uitā perpetuam fructu boni operis acquiras, & precio miserationis peccata tua redimas cap. non est probanda. 86. dist.

Amb. **83** Et qui suorum & maximē domesticorū curam non habet: fidem non habet, & est infideli deterior. cap. sicut ii. S. qui suorum. 47. distinct.

DE MERCATORIBVS.

Palea. **84** Qui rem comparat, ut materia sit inde aliquid operandi, non est mercator, qui uerō rem comparat, ut integram & immutatam vendendo lucretur. Ille est mercator. Et super omnes mercatores maledictus est plus usurarius: ipse enim rem datam à Deo vendit non comparatam ut mercator, post scœnus rem suam repetit, tollens aliena cum suis. Mercator autem non repetit rem venditam. c. eiiciēs. S. quicumque. 88. dist.

Qui agrum locat, ut granum accipiat, aut domum, ut pensionem recipiat, non sunt usurarii: quia ex agro fructus capiuntur, ex domo usus mansionis capitur, & uideatur mutare lucrum cum lucro. d. c. eiiciēs. S. dicit aliquis. 88. dist.

Palea. **85** Negotiator dicit, affero ex longinquo merces, & ideo peto mercedem laboris mei ut uiuam; quia dignus est mercenarius mercedē suā. Respondet D. Augustinus de mendacio, & de periurio agitur, non de negotio: nam potest dici tanti emi, sed tanti uendam, si placet, eme. Vnde

de hoc est peccatum hominum non rerum: negotiatio enim non facit malum aliquem, sed iniquitas sua & mendacium suum. c. quoniam non cognoui. 88. dist.

**DE PECCATORVM REMIS-
SIONE.**

Amb. **86** PECCATVM aut donatur, aut deletur, aut tegitur. Donatur per gratiam: deletur per crucis sanguinem, tegitur per charitatem cap. ille Rex. S. peccatum de pœnit. distinct. 3. & de charitate scriptum est, quod operit multitudinem peccatorum.

Idem Amb. **87** Quanuis peccatum possit dici iniquitas: tamen propriè peccatum est opus iniquitatis. Prius est igitur, ut excidatur hæc iniquitas radix & seminarium peccatorum: nam quemadmodum disciplina sapientis intrans in animum imprudentiam tollit, & scientia ignorantiam, sic uirtus perfecta iniquitatem, & remissio peccatorū delet omne peccatum. d. c. ille Rex. S. simili. de pœnit. dist. 3.

August. **88** Deus remittendo sæpe peccata nō amat peccata, nec est incitator malorum; quia immo multum peccatum displicet ei, qui præsto est ea destruere. Si enim ea amaret, non ea destrueret: semper autem destruit peccata, quæ inuenit, ne soluantur, quod creauit, ne corrumpatur, quod amauit c. adhuc instant. de pœnit. dist. 3.

Aug. **89** Sumunt tamen hypocritæ occasionem ex factis domini dicentes, quem cæcum bis illuminauit? quem leprosum bis mundauit? quem mortuum bis suscitauit? non filium dissipatorem legitur bis suscepisse, non filiam Abrahæ bis à dæmonio liberasse in nulla persona iterauit factum docens (vt aiunt) a Domino non sæpe fieri remedium. Sed responsio est, quod multos cæcos & in diuerso tempore illuminauerit, & multos debiles confortauerit, ostendit, in diuersis illis eadem sæpe peccata dimitti, ut quem prius sanauit leprosum, alio tempore illuminet cæcum. Ideo enim tot sanauit febricitantes, tot languidos, tot claudos, cæcos & aridos: ne desperet de se peccator. Ideo non scribitur aliquem nisi semel sanatum, ut quisque ti-

meat mergi peccatis, d. cap. adhuc. S. sumunt. Quapropter eliminandus est ab ecclesia, qui unquā pœnitentibus negat indulgentiam: quia quoniam quotidiana est offensio, oportet, ut quotidiana sit remissio. Et ut dominus docuisset orantes dicere: Dimitte nobis debita nostra: nisi ipse misericors perseveraret; quia nos ab hac petitione non uult deficere. d. cap. adhuc. S. quapropter, circa finem de pœnit. dist. 3.

**DE OMNIBVS PECCATIS
TANTVM VENIA PRAESTATVR.**

Aug. **91** QUI non omnino pœnitent: sed reseruant sibi quædam, de quibus delectentur, istis uenia non præstatur: quia Deus simul mutum & surdum à dæmonio liberando docet nos, nunquā nisi de omnibus sanari, & expulit septem demonia, ut omnia crimina simul eiicienda doceret, & nunquā sanauit aliquem, quem omnino nō liberauerit: totum enim hominem sanauit in sabbato, quia & corpus ab infirmitate, & animam ab omni contagine liberauit, iudicans pœnitentes oportere simul dolere de omni crimine orto in anima & in corpore. cap. sunt plures. de pœnit. dist. 3.

De qua materia est decisio clara in catechismo, ubi habetur, confessionem esse integram.

**GRATIA CHRISTI MALA DEST-
RUIT ET BONA TRIBVIT, ET
IUSTOS & SI CADIT, PENITENTIA NON
AMITTIT IUSTI UOCABULUM.**

Idem Aug. **92** PIVM est credere, & nostra fides hoc expostulat, ut cum gratia Christi destruerit mala priori in homine etiam remuneret bona, & cum destruxerit, quod suū nō inuenit, amat & diligit bonum quod in peccante plantauit cap. Pium est. de pœnit. distinct. 3.

10. Chry. Hier. **93** Et oratio dominicalis leuibus & quotidianis peccatis satisfacit, c. de quotidianis de pœnit. dist. 3. Illud dictum septies in die cadit iustus de clara-

claratur: quia & si cadit non amittit iusti uocabulum, qui per penitentiam semper refurgit, & non solum septies sed septuagies septies donantur peccata, si conuertatur ad poenitentiam. cap. septies. de poenit. distin. 3.

DE POENITENTIA DAVID.

Amb. 94 **T**OTAM poenitentiam ostendit psalmus quinquagesimus. Miserere mei Deus. Nam David correctus a Propheta dicit peccaui, & statim meruit audire, Dominus abstulit peccatum tuum a te; quia pro magna iniquitate adulterii & homicidii petiit magnam misericordiam. ca. totam poenitentiam. de poenit. distin. 3. Sed maturitas veniae declarauit profundam poenitentiam Regis fuisse: nam Sancti si forte naturae magis facilitate, quam peccandi libidine: ut homines corruunt fortiores, & actiores ad currendum resurgunt, pudoris stimulo maiora reputantes certamina: ut non solum lapsus nullum attulisse impedimentum existimetur, sed etiam velocitatis incentiua cumulasse: nam plerique post vnum, vel alterum lapsum gratia maiore uicerunt, quod peccauit conditionis est quod supplicauit correctionis: lapsus communis, sed specialis confessio, & culpam incidisse naturae est: diluisse virtutis. c. ille Rex. in prin. vsque ad S. peccatum. de poenit. distin. 3.

Hier. 95 **E**t doloris mensura potius, quam temporis valet apud Deum: & mortificatio vitiorum magis quam abstinentia ciborum poenitenti est necessaria. c. mensura. de poenit. distin. 1.

Aug. 96 **Q**uem poenitet, omnino poeniteat, & dolorem lachrymis ostendat: & docemur corporali poenitentia confitenda peccata, quia qui per vos peccastis per vos erubescatis: erubescencia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc praecipit dominus, ut neminem poeniteret in obscuro: nam dignus est misericordia, qui spirituali labore petit gratiam: laborat enim mens patiendo erubescencia; & quoniam verecundia magna est poena, qui erubescit pro Christo fit di-

gnus misericordia. c. quem poenitet de poenit. distin. 1.

Idem. 98 **S**ed semper dolendum est in hac vita de peccatis etiam remissis: ubi enim dolor finitur; deficit, & poenitentia, & si finitur poenitentia, de venia nihil relinquitur. c. si Apostolus. de poenit. distin. 3. Vnde ille poenitentiam dignè agit, qui sic praeterita mala deplorat, ut futura iterum non committat. c. ille poenitentiam. ead. 3. distin.

DE DVOBVS MALIS; MINVS ELIGENDVM EST.

Greg. PP. 99 **S**I omnino nullus sine peccato euadendi aditus patet, minora semper eligantur; quia & qui murorum vndique ambitu, ne fugat, clauditur, ibi se in fugam praecipitat, ubi breuior munus inuenitur. Hinc etiam Paulus; cum quosdam in ecclesia incontinentes aspiceret, concessit minima: ut maiora declinarent, dicens: propter fornicationem vnusquisque uxorem suam habeat. Et quia tunc solum coniuges sine culpa in admixtione sunt, cum non pro explenda libidine; sed pro suscipienda prole miscentur: ut hoc etiam, quod concesserat sine culpa, quanuis minima non esse monstraret; illico adiunxit: hoc autem dico, secundum indulgentiam, non secundum imperium. non enim sine vitio est, quod ignoscitur, & non praecipitur. Peccatum profecto vidit, sed quod posset indulgere prauidit: sed cum in dubiis constringimur, utiliter minimis subdimur; ne in magnis sine uenia peccemus. c. nemi. S. est autem. 13. distin.

NON SVNT FACIENDA MALA, NE ALII COMMITTANT.

Aug. 100 **S**ED non sunt a nobis aliqua committenda delicta, ne alii grauiora committant non obstante exemplo Loth, qui volebat prostituere filias suas, ut viri hospites nihil a Sodomitis tale paterentur; quia haec compensatio periculosissime admittitur, nam si perturbationi humanae tribuitur, & menti tanto malo promotae, nullo modo imitanda est. c. quod ait. 23. distin.

Quia

Greg. PP. Quia & si aliquando per obedientiam debet bonum, quod agitur, intermitteri; tamen malum nunquam facere licet. cap. quid ergo. 11. q. 3.

Amb. 101 **E**t si non potest subueniri alteri, nisi alter laedatur, commodius est neutrum iuari, quam grauare alterum, ideo sacerdotale officium est in causis pecuniariis non interuenire, in quibus frequenter laeditur alter, qui vincitur; quoniam seuitum arbitratum intercessoris beneficio; Igitur sacerdotale officium est, nulli nocere, prodesse velle omnibus. Post se solius Dei est. c. denique. 14. q. 5.

DE CORRECTIONE DIVINA.

Hier. 102 **B**ONVS Deus castigat propter tres causas, primum quidem, ut is, qui castigatur, se ipso melior euadat; deinde ut ii, qui possunt salui fieri per exempla praeparantur admoniti; & tertio, ne is, qui iniuria afficitur, contemptu habeatur, & aptus sit ad iniuriam accipiendam. d. cle. Alexandrini in li. 4. stromatum.

Deus deleuit genus humanum diluuiio: super Sodomam, & Gomorram ignem & sulphur pluit: Aegyptios summersit fluctibus: Israelitarum cadauera prostrauit in heremo, & ideo ad praesens supplicia reddidit, ne in aeternum puniret: dicente Propheta, non iudicabit Deus his, in idipsum, in tribulatione ergo, qui puniti sunt, postea non punientur. c. quid ergo. 23. q. 5.

Aug. Sed intelligitur de his tantum, qui inter ipsa flagella poenitentiam egerunt: quam & si breuem & momentaneam; tamen non respuit Deus, & de propheta dicto non iudicabit Deus bis idipsum, de his tantum intelligi oportet, quos praesentia supplicia commutant, super quos non consurgit duplex tribulatio, qui autem inter flagella duriores & deteriores fiunt, sicut Pharaon, qui flagellatus a Domino durior factus est, praesentibus aeterna connectunt. cap. sunt plures. S. intelligitur de poenit. distin. 3.

Hier. 103 **V**nde si quaerat aliquis: si fidelis deprehensus in adulterio deoletur, an postea puniatur a Domino: & respondet Diuus

Hieronymus, Deum ut omnium rerum; ita suppliciorum quoque scire mesuras; & non praeniri sententia iudicis: nec illi in peccatorem exercenda dehinc poenae auferri potestatem, & magnum peccatum magnis, diuturnisque elui cruciatibus. d. c. quid ergo. S. quaeritur hic. 23. q. 5.

Hier. 104 **S**i quis autem punitus sit, ut ille in lege, qui Israelitis maledixerat, & qui in fabato ligna collegerat tales postea non puniri; quia culpa leuis praesenti supplicio feueritatis compensata sit. d. c. quid ergo, circa finem.

DE VINDICTA LICITA.

Aug. 105 **E**A autem vindicta, quae valet ad correctionem non prohibetur, quae etiam valet ad misericordiam: sed huic vindictae inferendae non est idoneus, nisi qui odium, quo flagare homines solent, qui se vindicare desiderant dilectionis mansuetudine superauerit; nam quem diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem filium, quem recipit, quo exemplo apparet, posse peccatum amore potius vindicari, quam impunitum relinqui, ut illum, quem vendicat, non poena miserum, sed correctione beatum esse velit. cap. ea uindicta. 23. q. 4.

Et quisquis christianus est vitia contraria veritati Christianae prosequi debet. cap. quisquis. 23. q. 4. Et debet diligere proximum suum sicut seipsum: ut quem potuerit hominem beneficentia, consolatione, vel informatione doctrinae, vel disciplinae correctione adducat ad colendum Deum: nam multi sunt prohibendi a malo, & cogendi ad bonum. cap. penult. & fin. 23. q. 4.

NON SEMPER VINDICANDVM IN EOS, QVI PECCANT.

Amb. 106 **Q**UIA Christus discipulos suos increpauit: quia ignem de caelo descendere super eos gestiebant, qui ipsum non receperant, ostenditur nobis, non semper in eos, qui peccant vindicandum: quia clementia aliquando plus prodest ad poenitentiam,

Bb tiam,

tiam, quam lapsa ad correctionem cap. quod Christus. in prin. 23. q. 4. cum poterant etiam Apostoli moueri proprio odio: quia recepti non fuerunt. Et Dominus volens eos iniuriam propriae personae cum patientia & gaudio tolerare, iniuriam vero seruitutis diuinae non inultam relinquere ait, nescitis cuius spiritus estis: & in hic Petrus contumelias sibi illatas cum gaudio suscipiebat, peccata vero, quae in Deum committuntur acerrime puniebat, vnde Ananiam & Saphiram, spiritui sancto mentientes mortis sententia prodidit. d. c. quod Christus. §. potest in hac. 23. quaest. 4.

GRE. Nam valde offendit, qui dominica debita impune dimittit: quia ea, quae in Deum commissa sunt eum magna discretione, nec sine poenitentia possumus relaxare. c. si is qui 23. q. 4.

GELA. 107 Sed in quantum dictum est, vindictam propriam non vindicandam, obiicitur de Helia, ad cuius preces ignis de caelo descendit, ut prophetae vindicaretur iniuria: Et respondetur, Heliam non voluisse ostendere, cuius meriti esset, sed quod ille esset verus Deus, quem colebat, quod euidentissimis signis monstrare curauit: dicendo. Si homo Dei sum, descendet ignis de caelo & consumat uos. Iniuria ergo prophetae non alia, quam iniuria Domini intelligitur, quae in paucis vindicata est, ut caeteri terrerentur. cap. si illic. §. sed obiicitur. 23. q. 4.

SILVE. 108 Sed obiicitur iterum de Siluestro Papa, qui anathematizauit eos, qui eum coeperant, vel episcoporum aliquem, qui deinceps coeperint, excommunicauit: & respondetur, quod hic non suam, sed ecclesiae iniuriam ultus est. c. Guilifarius. 23. q. 4.

PECCATVM PVNITVR IN PAUCIS.

SILVE. 109 PECCATVM autem populi puniendum in paucis offenditur. Primo: quia Moyse peccatum idolatriae in paucos cultores vituli vindicauit. Secundo dum pro fornicatione totius populi vigintiquatuor milia vna die perierunt. Tercio pro peccato

murmurationis, vel tentationis nonnulli puniti sunt, ut eorum exemplo caeteri ad poenitentiam cogentur: & sic quotidie nonnullos punit Deus, ut diuina prouidentia etiam circa humana vigilare cognoscatur: & nonnullos etiam per longa tempora ad poenitentiam expectat, ut patientiam suae bonitatis nobis ostendat. d. cap. Guilifarius. §. quod autem. 23. q. 4.

Nec Moyse crudelitate fuit motus: sed magna dilectione, cum dixerit. Si dimittis illis peccatum, dimitte, sin autem deleme de libro vitae: sic plane & Apostolus non crudeliter sed amicabiliter tradidit hominem satanae in interitum carnis, ut spiritus eius saluus sit in die Domini N. Iesu Christi, & tradidit alios, ut discerent non blasphemare. c. quid crudele. §. nam eum nulla. 23. q. 4.

111 Non potest tamen salubris a multis esse correctio, nisi cum corripitur ille, qui non habet sociam multitudinem: cum uero idem morbus plurimos occupauerit, nihil aliud boni restat, quam dolor & gemitus, ut per illud signum illaeso euadere ab eorum uastatione mereantur: & reuera tunc diuinae disciplinae saeuera misericordia necessaria est: nam consilia separationis, & inania sunt & perniosa, atque sacrilega: quia impia & superba sunt, & plus perturbant infirmos bonos, quam corrigant animos malos. Turba autem iniquorum cum facultas est promouendi sermonem generali obiurgatione ferenda est: & maxime si aliquod flagellum Domini occasionem dederit, quo eos appareat pro suis meritis uapulare. c. non potest. usque ad §. praepcepta. 23. q. 4.

112 Praepcepta uero de dilectione inimicorum & misericordia erga illos, atque de cibandis ipsis, non intelliguntur: ut peccandi relaxetur impunitas: sed ut delinquenti correctio, & naturae ministratur subsidium. Et ut de eorum perditione doleamus eorum salutem desideremus, & pro eorum salute laboremus. Sicut enim erga poenitentes non saueri, sed misericordes esse monemur, iuxta illud. noli esse nimis iustus: quia est nimis iustus, qui perit in iustitia sua, & iterum. Iudicium

diciam sine misericordia erit ei, qui non facit misericordiam: ita impoenitentibus & obstinatis in malo misericordiam impendere prohibemur. d. c. non potest. §. praepcepta. usque ad fi. 23. q. 4.

Amb. 114 Est uero iniusta misericordia, si quis latronem filiis deprecantibus motus, & lachrymis coniugis eius inflexus absoluum putat; quia cum vni indulgetur indigno, ad prolapsionis contagium prouocat vniuersos; facilitas enim veniae incendium tribuit delinquendi. Deinde inter duos, hoc est, accusatorem & reum si iudex non id, quod iustitiae est, exequatur, sed misereatur alterius, non erit haec iusta misericordia: quia forma iustitiae tenei debet. c. est iniusta 23. q. 4.

Aug. 115 Et peccatores non suscipiantur propter hoc: quia sunt peccatores: sed quia homines sunt humana consideratione tractentur & persequenda est in eis propria iniquitas, miserendum autem propriae naturae. c. duo iste. §. non ergo. 23. q. 4.

fil. Nam maledicitur apud Deum, qui peccantibus consentit, & defendit delinquentem, immo dicebat quidam sanctissimus pater hunc defensorem acrius puniendum, quam delinquentem, cap. qui consentit. x. q. 3.

PECCATA PVNIVNTVR PER POPVLOS ALIENIGENOS ET ALIQUANDO PER NESCIENTES.

Amb. 117 PVNIVNTVR peccata per populos sicut legimus; quia saepe ab alienigenis Dei iussu excitatis propter diuinae maiestatis offensam subactus est populus Iudaeorum. Sed punit aliquando per nescientes: ut per Sannacherib, per Nabuchodonosor, per Antiochum, per Romanos, & alios Reges gentilium. Nam isti credebant propriis viribus superasse iudaeos.

Et tamen illi, per quos Deus punit, absque nutu diuinae dispositionis nihil agere valent; & tales in eo quod puniunt, Deo seruire dicuntur. In eo autem quod ignorantes se esse ministros ire & furoris Dei impia vanitate superbiunt, mercedem sui laboris non nisi temporalem inueniunt, poenam vero suae superbiae non effugiunt. Punit etiam Deus per scientes: quia illi, qui puniunt, sciunt se facere iussu diuino. Sicut Deus per filios Israel voluit peccata punire Amorreorum & Canaeorum. Cum uero occultu instinctu aliqui mouentur ad persequendum malos, & isti: quia praua intentione non mouentur, ut peccata delinquentium puniant, sed illorum bona rapere & suae ditioni subicere quaerunt, non sunt immunes a crimine. De quibus etiam notandum est, quod aliquando excitantur ad puniendum peccata bonorum; ut tandem per bonos correctos, ipsi quoque excitati puniantur. Sicut in li. Iudicum. c. 4. & 8. legitur de Labin Rege Canaeorum, & de Madianitis, quod propter idolatriam populi suscitauit eos Deus, ut Israelem affligerent, & terram eorum occuparent: Sed cum populus Dei sub manibus eorum diutius afflictus peccatum suum recognosceret, & per poenitentiam sibi Deum placaret. Dei praepcepto; Rex Canaeorum, & Dux exercitus contriti sunt, & Reges Madianitarum & Duces eorum morte traditi sunt. Vnde docemur a Propheta recurrere in his tribulationibus ad dominum his verbis. Effunde iram tuam in gentes, quae te non nouerunt, & in Regna, quae non inuocauerunt nomen tuum, ne forte dicant in gentibus, ubi est Deus eorum. Et leua manus tuas in superbias eorum, qui te oderunt, & multa maligna operati monumenta suae victoriae posuerunt in medio atrio tuo. c. si. 23. q. 5.

D I S T I N C T I O S E C V N D A F I N I S .

DE DIVERSIS PECCATIS TRACTABITVR.
ET ORDO ERIT IUXTA PRAECEPTA DECALOGI.

DISTINCTIO TERTIA.

DE SORTILEGIIS ET SOR-

TIBVS.

DROHIBENTVR sortilegi, & ii sunt, qui sub nomine fictę religionis, p̄ quasdam, quas sanctorum vocant sortes, diuinationis scientiam profitentur; aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt. c. vno. 26. q. 1.

Isidorus. 121

Aug.

In sortibus nihil mali esse monstratur; prohibentur tamę fidelibus, ne sub specie diuinationis, ab antiquos idolatrię cultus redirent. Vnde quibusdam constellationibus, & futurorum signa custodiętib. Apostolus ait; dies obseruatis, & menses, & tēpora, & annos; vnde timeo ne fortę sine causa laborauerim in uobis. cap. fors non est. 26. q. 2.

MART. PP.

Item non licet iniquas obseruationes calendarum agere, & ocis vacare, neque lauro aut iuridicare arborū, cingere domos; omnis enim hęc obseruatio paganorum est. c. non licet. 26. q. 7.

ZACH. PP.

Si quis calend. Ianuarii ritu paganorum colere, vel aliquid plus noui facere propter nouum annum, aut mensas cum epulis in domibus præstare, & præsumperit per vicos, & plateas cātores & choreos ducere, anathema sit. c. si quis cal. eadem. 26. q. 7.

DE ASTRONOMIA.

Aug.

122 Sic & astronomia, seu etiam astrologia apud catholicos in desuetudinem abiit; quia dum propria curiositate his nimis erant intenti, minus vacabant his, quę saluti animarum erant accommodata. d. c. fors non est. S. fi.

DE LIGATVRIS.

Idem

123 SUPERSTITIOSVM est, facere liga-

turas; atque remedia; quę Medicorum quoque disciplina condemnat, siue in præcationibus, siue in quibusdam notis, quas carathes vocant, siue in quibuscunque rebus suspendendis, atque ligandis, vel etiam saltando quoquo modo, nõ ad temperationem corporū, sed ad quasdam significationes, aut occultas, aut etiã manifestas, quę eminentiori nomine Phisicam uocant. His adiunguntur inanissimarum obseruationum, si membrum salieris, si iunctim ambulantis amicis, canis, aut lapis, aut puer medius interuenit: hinc sunt etiam illa, limen calcare, cū ante domum suam transit, redire ad lectum; si quis dum se calceat, stranutaerit, redire ad domum. si procidens offenderit, uel si vestis a foricibus redatur. c. illud, quod 26. q. 2.

Sacerdotes admoneāt, fideles populos suos magicas artes, incantationesque infirmitatibusque hominum nihil prodesse, nõ animalibus languentibus, aut claudicantibus, vel etiam morientibus quicquam mederi, sed hęc esse laqueos & insidias antiqui hostis, quibus nititur decipere. genus humanum c. admoneant. 26. q. 7.

Idem

DE MATHEMATICIS.

124 Nec illi, ab hoc genere superstitionis se gregandi sunt; qui nunc mathematici dicuntur; olim dicebantur genethliaci propter natalium considerationes dierum: nam & ipsi, quanuis ueram stellarum positionem, cum quisque nascitur, consēctetur, & aliqua etiam præuestigent; tamen quod inde conātur uel actiones nostras, uel actionum euentus prædicere, nimis errant; & talia non sunt sectanda; quia diuina scriptura inquit: etiam si dixerint uobis, & ita euenerit; non credatis eis: omnes igitur artes huiusmodi uel nugatoria;

Idem.

gatoria, vel noxię superstitionis, ex qua dā pestifera societate hominum, & demõnũ sunt repudiãda, & fugiẽda christiano. d. c. illud. S. nec illi, ab hoc genere. 26. q. 2.

DE INCANTATIONIBVS.

Greg.

125 Si quis Ariolos, aruspices, vel incantatores obseruauerit, aut phylacteriis eorum vsus fuerit, anathema sit. cap. si quis ariolos. 26. q. 1.

Ex Tolet. Concilio

Sed Arioli aruspices incantatores, & sortilegi, atque ceteri huiusmodi sectatores ab ecclesia sunt eliminandi, & nisi resipuerint, perpetuõ sunt excommunicãdi. c. quicunque. in fine 26. q. 5. immo per totã illam q.

Ex Conc. Ancyra. no. c. 34.

126 Qui diuinationes expetunt, & morem gentilium subsequuntur, vel in domos suas huiusmodi homines introducunt exquirendi aliquid arte magica, aut expiãdi causa quinquennio poeniteant. ca. qui diuinationes. 26. q. v.

Ex Conc. Martini Papa.

Non liceat christianis tenere traditiones gentilium, obseruationes lunę, aut stellarũ, aut inanem signorum fallaciam, pro domo faciendã, vel propter segetes, aut arbores plantandas, vel coniugia fociãda: scriptum est enim omnia quę facitis aut uerbo, aut opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo. c. non liceat. in prin. 26. q. v.

Nec in collectionibus herbarum, quę medicinalis sunt, aliquas incantationes liceat attendere. Nisi tantum cum simbolo diuino aut oratione dominica, ut tantũ Deus creator omnium & dominũs honoretur. contrafacientibus est poenitentia iniungẽdã. d. c. nõ liceat. S. nec in collectionib.

Ex Conc. Anquirẽ sic. i.

127 Non est omittẽdum, quõd quędam sceleratę mulieres demõnum illusionib. seductę credũt & profitentur nocturnis horis se cum diana Dea paganorum, vel cū harodiade, vel cum innumera multitudine mulierum æquitate super quasdam bestias, & multarum terrarum spatia pertrãfire, eiusq; iusionib. obedire uelut dominę, & certis noctib. ad eius seruitium euocari. Sed non hęc solę perierũt in sua perfidia; quia innumera multitudo hac falsa opinione decepta hęc uera esse credunt, & credendo à recta fide deuiant, & erro-

re paganorum inuoluuntur, cum aliquid diuinitatis, aut numinis extra unum Deũ arbitrantur. c. episcopi. S. illud. 26. q. v.

128 Quare sacerdotes prædicare debent populo, ut nouerint hęc omnia falsa esse, & arbitrari, non à diuino spiritu, sed maligno mensib. irrogari. Si quidem Satanas, cum montem cuiuscunque mulieris cõperit, & hanc per infidelitatem sibi subiugauerit, illico transformat se in diuersas species personarum, atque similitudines, & mentem, quam captiuam tenet, in somnis deludẽs, modõ læsa, modõ tristia, modõ cognitas, modõ incognitas personas ostendens, per quęque deuia deducit; & cum solus spiritus infœlix hoc patiatur, non in animo hoc, sed in corpore euenire opinatur. d. c. episcopi. S. quapropter.

129 Omnibus itaque publicẽ nunciandum est, quõd qui talis, credit, fidem perdidit, & qui rectam fidem non habet, hic nõ est eius, idest Dei, sed illius, in quem credit, idest diaboli. Nam de domino scriptũ est. Omnia per ipsum facta sunt. Quisquis ergo credit posse fieri aliquam creaturam, aut in melius, aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem, vel aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore, proculdubio infidelis est & pagano similis. d. c. episcopi. S. omnibus itaque 26. q. v.

DE NATVRA DAEMONVM.

130 MULTIS portentis per diabolõ fal-

laciam illuditur curiositas humana, quando id impudenter appetunt scire, qd̄ nulla ratione cõpetit eis inuestigare. Et hęc potestas immundis spiritib. ideo datur, ut prauos homines seducãt, illos. s. qui spernunt ueritatem, & credunt mendacio. c. nec mirum. S. his ergo. 26. q. v.

Vnde ostenditur non esse uerum, Pythonifam suscitasse Samuelem Prophetam ad colloquium Saulis impiissimi Regis: sed diabolum trãformasse se in effigiem Samuelis contra legem. d. c. nec mirum. S.

131 præterea. Natura demõnum hęc est: ut aerei corporis sensu terrenorum corporum sensum facile præcedunt acumine sensus, & celeritate motus, multo ante cognita prænunciant, quę hoĩes pro sensus ter-

reni tarditate mirētur. c. sciendū. 26. q. 3.

Idem. 132 Accesit etiam demonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protēditur, rerum longè maior experiētia, quàm potest hominib. propter breuitatē vitæ peruenire. Et istis de causis non solum prædicunt futura: sed etiam multa faciūt, quæ: quoniam homines dicere, aut facere nō possunt, quidam arbitrantur demones esse dignos, quibus seruiant, & quibus deferant diuinos honores: instigante maxime vitio curiositatis propter amorem fœlicitatis falsæ atque terrenæ & excellētiæ temporalis. d. c. sciendū. §. accesit. 26. q. 3.

Idem. 133 Primum igitur demones plerunque solent prænunciare ea, quæ ipsi facturi sunt (nam accipiunt sepe potestatem morbos immittere, & ipsum aerem vitiando morbidum reddere) & suadere malefacta peruersis atque amatorib. terrenorum commodorum, de quorum morib. certi sunt, quod sint talia suadentib. consensuri. Suadent enim miris & inuisibilib. modis; corpora hominum non sentientium per illā subtilitatem penetrando, & se miscendo cogitationib. eorum per quædam imaginaria visa siue vigilantium, siue dormientium. d. c. sciendum. §. nunc igitur.

Idem. Aliquando autē ante prædicunt ea, quæ naturalib. signis futura prænoscut, quæ signa in hoīum sensus venire non possunt. Nō est mirum: quia quemadmodū Medicus corporis humani perturbata, vel mortificata temperie præuidet futuras ualitudines, aut bonas, aut malas: sic demones in aeris afflictione præuident tempestates futuras sibi notas, sed nobis ignotas. d. c. sciendum. §. aliquando autem. 26. q. 3.

Idem. 134 Non tamen diabolus hominum dispositiones cogitatione conceptas per exterioria signa firma ratione deprehendere approbatum est, quanuis Augustinus contrarium dixerit in d. c. sciendum. §. aliquando etiā. Sed se emendauit in li. 2. retractationum, dicens. Quodam loco dixi, demones aliquando hominū dispositiones nō solum uoce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscere. rem dixi occultatissimā

audaciori assertione quàm debui: nā peruenire ista ad notitiam dæmonum p non nulla etiam experimēta compertum est: sed utrum quædam signa dētur ex corpore cogitantium illis sensibilia nobis latentia, an alia ui spiritali ista cognoscant, aut difficillimè ab hominibus, aut omnino non potest inueniri. c. fi. 26. q. 4.

Idem. 135 Sed demones ne apud cultores suos amittant pondus auctoritatis, quando ipsi decepti fuerint, uel mentiti agunt: ut culpa tribuatur interpretib. uis, signorumque suorum coniecturib. d. c. sciendum §. sed ne apud, 26. q. 4.

Aug. 136 Solent etiam prædicere defectum suæ culturæ, ut videantur præscii quid in singulis regnis, aut locis uenturum sit. Sed quid mirum, si iam imminentem templorum euerfionem, quam Prophetæ Dei tãto ante prædixerunt, serapis demum alicui cultorum suorum hoc de proximo prodidit; ut suam quasi diuinationem recedens, vel fugiens commendaret. d. c. sciendum. §. nonnunquam vsque ad fi. 26. q. 4.

137 De Serape habetur in historia ecclesiastica li. 11. c. 23. & 24. Et cap. 25. tractatur de fraude detecta sacerdotis Saturni nomine tyrannus, qui arte callida adulterium in templo cum mulieribus Alexandria committebat.

DE SIMVLATIONE.

Amb. 138 Simulatio utilis est & in tpe assumenda exemplum habemus li. 4. Regum c. 10. de Iehu Regis Israel, qui finxit se Idolū uelle colere, ut interficeret sacerdotes Balaal & in Dauid quando mutauit faciem suā coram Abimelech li. Reg. 1. c. 21. nec mirum quia licet etiam sanctos simulare aliqua pro tempore ob suam & aliorum salutem. c. uilem. 22. q. 2.

Aug. 139 Sed quæritur, quare D. Aug. dicat (supra cad. c. ne quis) non esse mentiendum pro tpali uita alicuius; cum Abraham descendens in Egyptum rogauerit Sarrā uxorem ut sororem eius esse mentiretur. d. c. utilē. §. sed quæritur. Et respōdetur ex Inīa eiusdem Augustini, Abraham uoluisse celari ueritatē non mendacium dici, soror. n. dicitur

dicatur, quæ filia fratris erat. In quo ostenditur, neminem debere tētare Deum, dū habet id, quod faciat rōnabili cōsilio; nā Abraham commisit Deo minus quàm potuit, nam si indicasset illam suam uxorem commississet Deo, & vitam suam & uxoris pudicitiam c. quæritur 22. q. 2.

Idem. 140 Item opponitur de Iacob, qui mentiendo, & sibi profuit, & alii nocuit; nec tamē reprehenditur, sed commendatur dicendo, se esse Esau primogenitū, & nō est mētītus: non. n. dixit primogenitum nascendo, sed quia Esau vendidit primogenituram, quemadmodum gētilis imitatione fidei & iustitię successerunt in filios Abrahamæ fidelis & iusti, & Iudæi filii Abrahamæ secundum carnem dicuntur filii diaboli a Salvatore, nō natiuitate, sed imitatione: Gentiles uero secundum originem cū ad Abraham essent alieni imitatione successerunt in filios eius, præfertur ergo imitatio operis origine carnis. Quare Iacob nō mendaciter dixit, se Esau esse, nec mētītendo, sed uerum dicendo sibi profuit, alteri uero non nocuit: quia benedictionem sibi debitam accepit, non salientiam surripuit. d. c. quæritur. 22. q. 2.

Idem. 141 Duo uero sunt genera mendaciorū, in quib. non est magna culpa, uidelicet cum aut iocamur, aut proximo cōsulendo mētīmur. Illud autē primum in iocādo iō nō est perniciosum: quā nō fallit: nouit. n. ille, cui dicitur, cā iocādi fuisse dictum. Secundū autē minus est: quia retinet nō nullā beneuolentiā. Illud autē quod nō habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est, v. g. tanquā si cui gladius cōmendetur, & promittat se redditurum: cum ille, qui commendauerit, poposcerit, si forte gladium suum repetat furens: manifestum est, non esse reddendū, ne uel se occidat, uel alium, donec ei sanitas restituatur hic ergo non habet duplex cor: quia ille,

142 cui commendatus est gladius, cū pmittebat se redditurum non cogitabat furem posse repetere. Aliquando uerum tacere, falsum autē dicere, nō inuenitur sanctis cōcessum. Nā aliud est mentiri, aliud uerum occultare: ut si quis forte nō uelit ad istam uisibilem mortem hoīem prode

re paratus esse debet uerum occultare nō falsum dicere, ut neque prodat, nec mentiatur, nec occidat animam suam pro corpore alterius. c. ne quis. 22. q. 2.

DE IVRAMENTO.

Aug. 144 Non habetur reus periurii, qui falsum iurauit, nisi rea mens sit, exemplo Saulis Regis, qui iurauit se interfectorum, quicūque ante solis occasum comederet. Et Ionathas filius eius non audito regis iuramento cum pugnando hostib. magnā stragem dedisset, fame laborās fauum melis cōmēdit: & Saul uoluit eū dare neci, sed precib. & pia populi supplicatione placatus mortis reuocauit Inīam. Ecce Saul falsum iurauit: quia quod iurando se facturū decreuit, precib. populi prouocatus non fecit, nec tamen periurii reus arguitur, quia quantum in ipso fuit, impleuit, dum sententiam mortis in filium dedit, quem nō carnali affectu, sed populi supplicatione reuocauit c. quæritur. §. Eps uero. 22. q. 2.

Ex Conc. 145 Qui iurauit iugulare aīam patris, aut gere re stuprum sacratissimæ Virginis, tolerabilius est stultæ promissionis uota reuocare, q̄ per custodiā promissorū implere mensurā criminum. c. si publicis. 22. q. 4. *Tolet. 8.* *Beda.* Dauid iurauit per Deum occidere Nabal: sed ad primā intercessionem Abigali fœminæ prudentis, mox remisit minas, reuocauit ensem in uaginam, neque aliquid culpæ, se pro tali periurio contraxisse doluit. c. si aliquid, 1. 22. q. 4.

Ex Conc. 146 Tolerabilius est iuramentum nō implere, quā quod turpe est, facere. c. unusquisque. ea. Nam & incōmutabilis Deus quādoque sua promissa mutasse legitur: quia licet sit impatibilis & immutabilis, crebro tamen leguntur, & eius iuramenta, & pœnitentia, quæ sacris extāt mysteriis adoperta. Jurare nanque Dei est a se ipso ordinata nullatenus conuellere, pœnitentia uero est, eadem ordinata cum uoluerit immutare. Sic. n. dicit per Hieremiam, repente loquar aduersus gentem, & aduersus Regnum, ut eradicem & destruiam & disperdā illud. Si pœnitentiā egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiā

a malo, quod cogitavi, ut facerem eis. ca. incommutabilis. 22. q. 4.

Ex Conc. Hilerden. & Tolet. & Aug. 147 Qui tamen illicitum iuramentum facit, segregatur a cōione corporis & sanguinis Domini per annū, ut elemosinis & fletibus & ieiuniis reatum suum absoluat. c. qui sacramento. & c. necesse. & c. inter cetera. 22. q. 4.

Amb. 148 Iuramentum illicitū, quod seruari prohibetur, intelligendū est, quod scitur esse illicitum, dum iuratur, si autem nescitur illicitum esse ignorantia excusat, si sit facti nō iuris, nam si credit copulam esse licitam; quia nescitur esse cōsanguineam, ignorantia excusat: si credit licere ducere cōsanguineas, est ignorantia iuris, quæ non excusat, nisi cui permittitur ius ignorare. c. si. §. illud ergo. 22. q. 4.

Iuramentum debet habere tres Comites, veritatem, iudicium, & iustitiā, quia ubi ista defuerint, non est iuramentum, sed periurium. d. c. si. ver. iuramentum nāq; 22. q. 4.

Amb. 149 Sed iuramentum multipliciter intelligitur illicitū: est. n. illicitum ex eo, quod iuratur aliquādo ex eam extra uenienti, aliquando ex mō iurandi. De primo exēpla sunt adulterium, homicidium committere, & his similia; & in istis; q̄a perspicuam habent iniustitiam, iuramentū seruari nō debet. De secundo exemplum est; cum aliquis post uotū castitatis iuret alicui se habiturā eā in cōiugem; in se ipso malū non est; tamē huic ex uoto p̄nitiosum est; hoc autem iuramentum, quāuis illicitum sit; non tamen seruari prohibetur, sed de violatione voti p̄nitentia iniūgitur. De ter-

150 tio, quādo aliquis iurat, se non suscepturum clericatus tōsurā, vel vestem religionis, non prohibetur seruari: q̄a sine tōsura, & veste religiosa, salutē promereri ualet; cum nonnulli in clericali habitu Summi & Deo dilecti inueniātur. Quo exēplo datur intelligi, quoties aliquis iurat, se nō facturum aliquid, quo expeditior sibi uita pręparetur ad beatitudinem, dummodo sine eo valeat salutem inuenire iuramentum non prohiberi seruari. Vnde cum nos iuramus non duros aliquid alicui, sine qua vtraque salus eius potest esse incolumis, & si aliqua ex ea sibi com-

moditas pręstaretur, nulla tamen auctoritate iuramentum seruare prohibemur; dummodo sit alia uia necessitatibus subueniendi. d. c. si. §. iuramentum itaque vsque ad finem 22. q. 4.

151 Qui peierare compellit, & qui compellitur, vterque periurus probatur. c. qui cōpulsus. 22. q. v. & p̄nitentia datur quadraginta dierum in pane & aqua, & septē sequentes annos nunquam sit sine p̄nitentia, & alii si conscii fuerint similiter p̄niteant. c. si quis peierauerit. ead. q.

Qui peierat in manu Ep̄i, aut in cruce consecrata, tres annos p̄niteat; si nō fuerit cōsecrata annum unum, qui ignorat se peierasse, & postea cognoscit; tres quadragesimas p̄niteat. c. qui peierat, 22. q. v.

Qui pro redimenda uita, uel alia causa necessitatis peierat, quia plus corpus, quam animam dilexit, tres quadragesimas p̄niteat. c. si quis coactus. ead. q. v.

153 Ille, qui prouocat hominem ad iurationem, & scit eum falsum iuraturum esse, uincit homicidam; quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imō duas animas, & eius animā, quem iurare prouocauit, & suā. c. ille, q̄ hominem. 22. q. v.

154 Item qui exigit iurationem, multum interest, si nescit illum iuraturum falsum, an scit: si enim nescit, & ideo dicit iuramento mihi, non est peccatum: tamen humana tentatio est; si autem scit eum fecisse, & cogit eum iurare, homicida est. Ille enim se suo periurio interimat, sed iste manum interficientis, & impresit, & presit. cap. qui exigit. 22. q. v.

Vsq̄ue ad extremum uitæ non committet, qui alios ad peierādum trahit, & qui periurant omni testimonio sunt remouendi, & secundum legem infamia notabuntur. c. si quis conuictus. ea. 22. q. v.

155 Deliquit, qui scit aliquem peierasse, & tacet: sed in primis, si videmus aliquem paratum ad periurium, possumus eum admonendo, vel prohibendo à tam graui peccato reuocare, quod si non audierit, & corā nobis de re, quā nouimus, falsum iurauerit: utrum prodendus sit, ita ut proditus etiam periculum mortis incurrat, est quæstio difficillima.

Vide-

Videtur diuo Augustino illum audientem se absoluturum ab hoc peccati uinculo si indicet talibus, qui magis prodesse possunt, quàm obesse periuro, siue eum corrigendo, siue Deum pro eo placādo, si & ipse confessioni suæ adhibeat medicinā. c. hoc videtur 22. q. 5.

Isid. 156 Quicumque arte verborum quis iurat, Deus tamen, qui conscientię testis est, ita hoc accipit; sicut ille, cui iuratur, intelligit: dupliciter autem reus fit; quia & nomen Dei in uanum assumit, & proximum dolo capit. c. quacunq̄ue. 22. q. 5.

Aug. 157 Periurus est, qui super lapidem falsum iurat; quia iurat proximo & nō lapidi, & non audit lapis, sed Deus qui te fallētem punit. c. ecce dico. ead.

GREG. PP. 158 Diuina iudicia cures, talia foris audiūt, qualia ex intimis proferūtur: vnde patet, quod Deus nō accipit sic iuramentum, sicut ille, cui iuratur, sed potius sicut ille, qui iurat, intelligit. c. humanæ. ead. 22. q. v.

Chryf. 159 Et dominus inter iuramentum & locutionem fidelium vult nullam esse differentiam. c. iuramenti huiusmodi. 22. q. v.

Aug. 160 Dubitatio est, nunquid secundum intentionem recipientis, an potius secundum intentionem iurantis iuramentum illud Deus reciperet. Item si ianocens de adulterio vel furto impetitus innocentiam suam veller asserere, iuraret sic esse immunit, sicut ia breui continetur, quod manibus suis scripsisse arbitratur: sed in illo cōtineatur, hunc reum esse obiectorum. Dubitatur, an possit argui iurasse reatum adulterii, aut furti incurrisse, & respōsum est, quod non d. c. humanæ. §. item obiicitur. & §. item si innocens. 22. q. v.

Chryf. 161 Qui peierare paratus est iam periurus esse videtur: quia Deus non ex operibus iudicat, sed ex cogitationibus & ex corde. Vnde concluditur, q̄ iuramentum secundum intentionem pręstantis nō recipientis a Deo iudicantur. c. qui peierare. 22. q. v. Nec est contrarium, quod supradictū fuit in c. quicumq̄ue. vbi Deus sic accipit, sicut

163 ille, cui iuratur intelligit: quia aliud est caliditate verborū iurare, aliud simplicē intentionem suā iurādo enūciare. Quem admodum etiam aliud est, simplici inten-

tionem iuramentum factum recipere, aliud in recipiendo caliditate vti. Deus autem duplicitatis aspernator, simplicem intentionem vtriusque considerat, & tā ex parte recipientis, quàm ex parte pręstantis verborum artem aspernatur, & odit. d. c. qui peierare vers. quomodo.

164 Paruuli, qui sine ætate rōnabili sunt, nō coguntur iurare. c. paruuli. 22. q. v. Et etas hæc intelligitur ante annū 14. c. pueri. ea. Sed si puellæ in ætate puerili & in domo patris illo nesciente iurauerint, & statim pater cōtradixerit, vota eius & iuramenta irrita erunt. d. c. pueri. vers. puellæ.

165 Cauendum est a mendacio: quia omnes mendaces filii Diaboli sunt, nec solū in factis, sed etiam in simulatis operibus mendacium est. c. cauet. 22. q. v.

Quoties loquimur, aut non in opportuno tpe, aut loco, aut nō cōuenit audientibus toties sermo malus procedit de ore nostro. Cōsideremus igitur, quid loquamur: quia pro omni ocioso uerbo reddituri sumus intētionē i die iudicii. c. quoties. ea.

166 Nemo peritorum, aut prudentiū putet, quod minus sit periculū in verbis lingua mentiendo, quàm manibus sanguinem fundendo; Melius autem est pro ueritate pati suppliciū, quàm pro adulatione beneficium. c. nemo. xi. q. 3. Qui iniuste iudicat, uel condemnat, I E S V M persequitur. Et qui veritatem pro pecunia negat, vel falsum testimonium contra aliquem dicit, Deum negare, vel uendere probatur. ca. unusquisque. xi. q. 3.

168 Qui pro muneribus falsum testimoniū dicunt: quia pro pecunia ueritatem negant Deū pecunia uendunt, prout fecit Iudas. Item cum societatem fraternitatis discordia commaculant, Deum produnt: quia Deus charitas est: & maximē cū nō infirmitate, uel ignorantia peccāt, sed ad similitudinem Iudæ oportunitatem quærunt. c. abiit Iudas. xi. q. 3. Negāt Christū & qui factis agunt ea, quæ peruersa sunt: nam Christus sapientia est, iustitia, ueritas, sanctitas, & fortitudo: sapientia negatur per insipientiam: pro iniquitate iustitia, per mendaciū ueritas, per turpitudinem sanctitas, p̄ imbecillitatē animi fortitudo.

Immo

Immo quoties vincimus a vitiis atque peccatis toties Deum negamus. Et è contrario, quoties bonum quid agimus Deum confitemur, cap. existimant xi. q. 3.

Aug. 169 Qui Christianum se esse negat, Christum negare cōvincitur, dixit enim Christus Petro, ter me negabis, & tamen Petrus negavit se esse suum discipulum, cap. non solum. ead. xi. q. 3.

Io. Chry. 170 Non solum proditor est veritatis, qui transgrediens veritatem palam pro veritate mendacium loquitur; sed etiam ille, qui non liberè veritatem pronunciat, aut non liberè veritatem defendit prout tenetur. Nam sicut sacerdos debitor est prædicare veritatem, quam audiuit a Deo: sic laicus debitor est, ut veritatem, quam audiuit a sacerdotibus probatam quidem scripturis defendat cum fiducia: nam aliter prodit veritatem, cap. nolite timere xi. q. 3.

Hier. 171 Si quis dixerit iustum iniustum; & iniustum iustum vterque abhominabile est apud Deum ca. si quis dixerit. & sequen. xi. quæst. 3.

Ex Symo do Engenij Papæ 172 In conficiendis instrumentis clerici nõ rogentur: quia eos talibus rebus interesse non debent: si autem euentu aliquo causæ interfuerint, & aliquid viderint vel audiverint, & personæ sæculares idoneæ non adsunt, ne veritas occulteretur, & malus bonus æstimetur in providentia proprii episcopi sit, ut aut coram se & competentibus iudicibus, aut aliter honorificè veritatem testificentur, c. si. 14. q. 2.

EX PRAECEPTO:
NE OCCIDAS,

Aug. 173 ALIQUANDO potius peccat, qui causam mortis præbet, quam ille, qui occidit: nec tamen omnis, qui causa alienæ mortis est, reus est, veluti si stuprum quisquæ petit, seque si nõ impetrauerit interimet: & si filius timens patris pia verbera, præcipitio pereat; vel si alius, homine liberato, vel nè alius liberetur, sibi ipsi mortem inferat. Hæc cum accidunt, debemus ei humanum dolorem; & non propter illa, ne accidant rectè factorum reprimamus

voluntatem. c. cum homo. 23. q. 5.

Idem Aug. 174 Nemo potest se ipsum occidere, veluti fugiendo molestias temporales, nè incidat in perpetuas; nec propter peccata perpetua, quæ magis in hac vita præsentis opus est, ut possit poenitendo sanari; & nec desiderio melioris vitæ, quæ post mortem speratur; quia reum suæ mortis melior vita post mortem non suscipit. cap. si non licet. 23. q. 5.

175 Prohibetur quilibet occidere, tam se, quam proximum sed excipiuntur, qui occiduntur, iubente Deo. Nec qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publicæ potestatis. d. c. si non licet. S. quasdam verò.

Idem Aug. 176 Cum minister iudicis occidit eum, quæ iudex iubet occidi, si id sponte facit, homicida est, etiam si sciat a iudice debuisse occidi. c. cum minister. 23. q. v.

Idem Aug. Nam boni officia possunt impleri bono animo, quomodo iudex & quomodo lex; nõ non est iniquitas; sed potius humanitatis societate devictus, qui propterea criminis est persecutus, ut sit hominis liberator c. officia. cum seq. 23. q. v.

Idem Aug. Nam non frustra sunt instituta potestas Regis, & cognitoris ius, vngulæ carnificis, arma militis, disciplina dominantis: seu ritas etiam boni patris; nam habent omnia ista modos, causas, rationes, utilitates; quia cum timentur, & mali coercentur, & boni quietè inter malos viuunt. ca. non frustra. 23. q. v.

Hier. 177 Non est crudelis, qui crudeles iugulat; quanuis latro suspensus in patibulo crudelè iudicè petat, sed est minister Dei, c. non est. 23. q. v.

Et punire homicidas, sacrilegos, & venenarios, non est effusio sanguinis, sed legum ministerium. c. homicidas. 23. q. v.

Ambros. 178 Item minister Dei est, qui inuitus homicidium facit, si quidem lex ait de eo; quia Deus dedit eum in manu eius: Manus ergo eius modò diuinæ ultioni ministeriū præbuerunt. Illud quoque spectat; quia cum interficitur impius Christus infunditur, & ubi abominatio aboleretur, sanctificatio consecratur; quia dixit Dominus. In ea die, qua interfecero omne primogenitum

nitum Egypti, sanctificabo mihi omne primogenitum Israel; quod nõ ad unum diem afflictionis Egypti refertur, sed ad omne tempus. c. nec is, qui. 15. q. 1.

Aug. 179 Mali non sunt interficiendi, sed flagellis emendandi c. 1. 23. q. v.

Item præter supplicium mortis rei sunt puniendi. c. poena illorum. ead. q. v.

Idem Aug. Et cupiendum est, reos corrigi, non necari, & compescendos ita, ut sint, quos peccasse poeniteat. c. vnum. S. Paulo.

Idem Aug. 180 Prodest sæueritas principum, cuius ministerio quis ecclesiæ adiuuatur: sed etiã prodest ecclesiæ intercessio, cuius ministerio sæueritas principum temperatur. Quia nihil nocendi cupiditate faciendum est, sed omnia consulendi charitate, & ita formetur ultio cognitoris, ut nec religio intercessoris contemnatur: quia peccando, & ignoscendo hoc solum bene agitur; ut vita hominum corrigatur. c. prodest. 23. q. 5.

Idem Aug. Quòd sit tanta est perversitas & impietas, ut corrigendis reis, nec disciplinæ, nec veniæ suffragentur, ab omni tamen intentione atque conscientia, quam Deus cernit, siue sæueritate, siue leuitate, non nisi officium dilectionis impleatur. d. c. prodest. S. quòd si tanta.

GREG. PP. 181 Reos autem sanguinis defendat ecclesia, ne effusione sanguinis particeps fiat. c. reos sanguinis. 23. q. v.

Obiicitur de multis, qui in veteri testamento inveniuntur, malos trucidasse, nec tamè transgressores legum sed defensores appellantur: at resoluitur, quòd prohibetur illo præcepto; non occides, quisquis sua authoritate in necem alterius armati non legis imperio reos morti tradere: 182 qui enim publica potestate functus malos perimit, nec illius præcepti transgressor, nec à cœlesti patria alienus habetur. d. c. reos. S. sed obiicitur.

Aug. De occidendis hominibus, ne ab eis quisque occidatur consilium non placet Diuo Augustino. Nisi forte sit miles, aut publica functione teneatur, ut non profecto hoc faciat, sed pro aliis, vel pro ciuitate, ubi etiam ipse est; accepta legitima potestate. c. de occidendis. 23. q. v.

Aug. 183 Nec tyrannicæ factionis perversitas laudabilis erit, si tyrannus Regia clementia subditos tractet, nec vituperetur ordo Regiæ potestatis, si Rex crudelitate tyrannica sæuiat. c. neque enim. 14. q. v.

184 Erat error, quòd liceret tyrannos occidere: sed Concilium Constantien. declarat ac definit, huiusmodi doctrinam erroneam esse in fide & moribus, ipsamque tanquam hæreticam scandalosam, & ad fraudes, deceptiones, mēdacia, proditioes, periuria vias dantem reprobat & condemnat.

AN MILITARE SIT PECCATUM.

Auctor Decreti. 185 ARGVITVR pro negatiua ex multis dictis sacrae scripturæ, quibus videtur prohiberi bellum. Primò de percusso in unã maxillam. Deinde. Non vos defendite, sed date locum iræ. Et Petro, conuerte gladium in vaginam. Et mihi vindictam & ego retribuam, & aliis similibus exemplis adductis, in quibus omnibus præcipitur, ut vindicta delinquentium diuino reseruetur examini. Et cum militia videatur instituta ob iniuriam propulsandam, vel propter vindictam inferendam, quòd vtrunque prohibetur lege euangelica. Meritò videtur dicendum, quòd militare peccatum sit. c. 1. 23. q. 1.

GREG. PP. Additur etiam ex D. Gregorio, quòd nisi bella ista carnalia figuram spiritualium bellorum gererent, libri Historiarum Iudaicarum ab Apostolis non fuissent traditi, ut legerentur in ecclesia. Quia disceptatio bellorum non proficeret discipulis, quibus dicitur, pacem meam do vobis: & non vosmetipfos vindicantes. Et Apostolus sciens bella carnalia non esse peragenda, sed animæ certamina contra spirituales aduersarios de suadenda, dat præceptum militibus Christi dicens, induite vos armaturam Dei, &c. c. nisi bella. 23. q. 1.

Respondetur.

Aug. 186 Præcepta patientiæ non tam ostentatione corporis, quam preparatione cordis esse

esse retinenda. Quia Dominus noster si verba intueamur, non seruauit præceptum suum; neque enim dedit percutienti alteram partem sed potius prohibuit dicens, Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, si autem bene, cur me cedis. Sed seruauit utriusque: quia fuit paratus præparatione cordis, non solum percuti, sed etiam crucifigi.

Item D. Paulus non videtur seruare præceptum Domini, quando percussus in faciem dixit principi sacerdotum, percutiat te Deus paties dealbate. Sunt ergo ista præcepta patientiæ semper in cordis præparatione retinenda: & ipsa quoque beneuolentia, ne reddatur malum pro malo semper in voluntate complenda.

187 Agenda sunt autem multa cum inuitis quadam benigna asperitate plectendis, quorum potius utilitati consulendum est quam voluntati. Nam in corripiendo filium quantumlibet asperè, nunquam profecto paternus amor amittitur. c. paratus. in prin. 23 q. 1.

188 Ac per hoc si terrena ista Respublica Christiana præcepta custodiat, etiam ipsa bella sine beneuolentia non geruntur, sed ut ad pietatis, iustitiæque societatem uictis facilius consulatur: nam cui licentia iniquitatis eripitur, utilius vincitur: quoniam nihil est foelicitate peccatum. d. c. paratus.

189 Item D. Augustinus dicit, nolite existimare neminem Deo placere posse, qui armis bellicis ministrat: nam in his erat Sanctus Dauid, & Sanctus ille Centurio. Sed qui armatur ad pugnam, consideret: quia virtus sua etiam ista corporalis donum Dei est, qui etiam cogitat de dono Dei, non faciet contra dominum. Pacem habere voluntatis est, bellum autem esse necessitatis, ut liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace. Non enim pax quaeritur: ut bellum exercentur. Sed bellum ut pax acquiratur. Itaque hostem pugnantem necessitas deprimat, non uoluntas, & sicut bellanti & resistenti uolentia redditur. Ita uictoriis capto misericordia iam debetur, maximè in quo pacis perturbatio non timetur. c. noli existimare.

190 Item non culpatur in bello: quia moritur quandoque morituri, ut dominantur in pace uicturi; quia hoc timidorum est, non religiosorum.

191 Sed in bellis iure culpantur nocendi cupiditas, uiscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia. c. quid culpatur. 23. q. 1.

Item militare non est delictum, sed propter prædam militare peccatum est. Nec rempublicam gerere criminofum est, sed ideo gerere, ut diuitias augeas, videtur esse damnable, propterea quadam prouidentia militantibus sunt stipendia constituta, ne dum sumptus quaerunt præda grassentur. Vnde militibus ait Ioannes, neminem concutietis, neque calumniam facietis, sed estote contenti stipendiis uestris. c. militare. ead. 23. q. 1.

192 Item summa est laus militiæ Reipublicae utilitatibus obedientiam exhibere. cap. fin. ead.

DE IUSTO BELLO.

193 IUSTUM est bellum, quod ex edicto geritur de rebus repetendis, aut propulsandorum hominum causa, c. iustum est bellum 23. q. 2.

194 Cum bellum iustum suscipitur, nihil ad iustitiam interest, utrum apertè pugnet, an ex insidiis: cum iusserit dominus ad Iesum Naue: ut constituat sibi retrorsum insidias, id est insidiantes bellatores.

Item iusta bella sunt, quæ ulciscuntur iniurias: sic gens & ciuitas petenda est, quæ negligit vindicare, quod à suis improbe factum est, uel reddere, quod per iniuriam ablatum est. Sed sine dubio iustum est bellum, quod Deus imperat, qui nouit, quodcumque fieri debeat, in quo bello ductor exercitus, uel ipse populus non est auctor belli, sed minister iudicandus est. c. Dominus noster. 23. q. 2.

Notandum est sanè, quemadmodum iusta bella gerebantur a filiis Israel contra Amorreos: innoxius enim transitus denegabatur, quod iure humanæ societatis æquissimo parere debeat. c. si. 23. q. 2.

LEO PP. 196 Leo Papa pro defensione contra saracenos, ne intrarent in portam Romanam, iubet populum congregari, & ad litus maritimum descendere, & egressus fuit Romanam. c. igitur. 23. q. 8. Nam ultor sui gregis Papa debet esse, ac præcipuus adiutor. c. vos. ead. q.

LEO PP. 1111. Item Leo Papa scribit exercitui Francorum, quod omni timore deposito contra inimicos sanctæ fidei & aduersarios omnium religionum agere utiliter studeant: nouit enim omnipotens, si quilibet uestrum moriatur, quod pro utilitate fidei & saluatione patriæ ac defensione christianorum moriturus est, & ideo ab eo præmium celeste consequetur. cap. omni timore. 23. quæst. 8.

Ea Conc. Tolet. xi. Item hortatu & precibus Adriani I. Romanæ urbis episcopi Carolus Rex bellum contra Longobardos suscepit, quod prius quidem & a patre eius Pipino Papa supplicite cum magna difficultate susceptum est. c. hortatu. 23. q. 8.

NIC. PP. 197 Si non urgeat necessitas omni tempore abstinendum est a preliis: si autem ineuitabilis importunitas urget, omni tempore etiam quadragesimali bello parcendum non est: ne videatur Deum hominem temere, si habet quod faciat: & suæ & aliorum salutem consulere non procurat, & sanctæ religionis detrimenta non præcauet. cap. si nulla. 23. q. 13. Vnde beatus Gregorius Papa scribit Velocit magistro militum, utile visum fuisse: ut mittantur ad locum tunc opportunum aliquanti milites, quos gloria dicti Velocit admonet, & ardetur, ut parati sint ad iustitiam & laborem, & studeant occasione inuenta & Deo adiutore pro utilitate reipublicæ facere quæcunque statuta fuerint. ca. ut pridem. 23. quæst. 8.

Idem scribens Mauritio & Vitaliano aduertit uidentem esse, si populi perstiterunt in fide sua quam reipublicæ promiserunt, & accipiendos obfides dignos, de quibus possit confidi: & insuper denuo sacramentis adstringendos. Præterea uult gloriosos filios sollicitos esse: quia quando hostis multitudinem habet collectam, & uelut cursum suum mittere ad damnum ecclesiæ,

ipsi vel loca ipsius hostis (quantum dominus aduertit) depredamini, aut certe sculpas uulgariter spias quos mitterent sollicitè requirant, ne factum dolens ad Papam discurrat. c. suppliciter. 23. q. 8.

CLERICIS NON LICET MILITIAM EXERCERE.

198 Si clericus in bello, vel in rixa moriatur, oratio, vel oblatio pro illo non offeratur. c. quicumque. 23. q. 8.

Et clerici arma sumentes gradu amisso traduntur monasterio. cap. clerici. & sequ. 23. quæst. 8.

199 Item episcopi nec etiam contra piratas debent inuigilare cum officium militum Christi sit Christo seruire. Milites uero seculi seruiant seculo; secundum quod scriptum est; Nemo militans Deo implicet se negociis secularibus; quia si milites seculi militiæ student, quid ad episcopos, & milites Christi, nisi ut vacet orationibus. c. reprehensibile 23. q. 8.

Et Gregorius Papa dicit; si in mortem Longobardorum se immiscere uoluisset eo tempore; Longobardorum gens nec Regem, nec Ducem habuisset; sed quia timebat Deum in mortem cuiuslibet hominis se miscere formidabat. cap. si in morte. 23. q. 8.

AN INIURIA SOCIORVM ARMIS SIT PROPULSANDA.

200 Pro negatiua est exemplum de Saluatore nostro Iesu, qui cum quaereretur ab Herode ad interficiendum, non quaesit auxiliu Iudæorum, sed fugit in Aegyptum; Item dixit discipulis, si uos percuti fuerint in una Ciuitate, fugite in aliam. Item Iudæi in captiuitatem ducti sunt: quia spem suæ liberationis non in solo Deo, sed in homine posuerunt. Sed 201 pro resolutione distinguitur, multa uidelicet ritè præstari: quæ tamen iure non petuntur; bonus enim non ritè uindictam petit: quia malum pro malo redderet, quam tamen iudex iustè infligeret. c. r. 23. q. 3.

Aug. 202 Quanquam & ipsa postulatio non usquequaque iniusta probatur, aliud est. n. iniuriam propellere, vt sibi liceat uoluptuose uiuere, aliud ut aliorum utilitati liberè possit uacare.

Sicque aliud est, suffragium ab homine, tanquam a ministro iustitiæ postulare, ut mala uoluntas aduersantium eius ministerio careat effectû; & bonorum uoluntas, eius suffragio fortiatur effectû; aliud spem suam a Deo in hominem transferre, ut aduersa, quæ inferuntur, a Deo, ad uitæ correctionem humano pellantur auxilio, nulla præcedente correctione.

203 tere autem, vel præstare in tribulatione subsidium; ut uoluptuose quis in crimine

204 uiuat, damnabile est, petere autem, uel præstare solatium, ut malis facultas delinquendi adimatur; ut ecclesia pacem adipiscatur, vt aliquis utilitati multorum seruetur, utile est, & honestum; dissimulare uerò est, grauissimum.

Nam sic Apostolus Paulus præsidio militum, qui a Præatore missi fuere, illæsus seruatus est ab iniuria Iudæorum.

Et hinc etiam monetur ecclesia petere auxilium ab Imperatore ad sui defensionem. c. sed differentia uerbi, quanquam. vsque ad fi. c. 23. q. 3.

Idem. Nam si episcopus petit auxilium ab Imperatore Christiano non tam sui ulciscendi causa, quam tuendæ ecclesiæ sibi creditæ, benefacit; quia si præmitteret, non esset eius laudata patientia, sed negligentia merito culpanda. cap. Maximianus. 23. quæst. 3.

Ambr. 205 Fortitudo, quæ bello tuetur patriam a Barbaris, uel domi defendit infirmos, plena iustitia est. c. fortitudo. 23. q. 3.

Hier. 206 Item si quis fortitudinem latronis, uel Piratæ eneruat, & infirmos reddit, prodest illis sua infirmitas: debilitat enim membra, quibus prius non benè utebantur, à malo opere cessabunt. cap. si quis fortitudinem. 23. q. 3.

Ambr. 207 Qui focii nõ repellit iniuriam, tam est in uitio, quam illi, qui facit, & fauet impietati malorum, qui eis obuiare cessat. c. non inferenda. cum seq. 23. q. 3.

Aug. Item non sunt immunes a scælere, qui non

liberat eos, quos possunt à facto liberare. Nam qui desinit obuiare, cum potest, cõsentit. c. fi. 23. q. 3.

DE FOENORE ET RAPINA.

208 Diuus Augustinus dicit, nolite uelle eleemosinam facere, de foenore & usuris. c. nolite. 14. q. 5.

Et immolans ex iniquo, oblatio est maculata, & dona iniquorum non probat altissimus, & qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui uictimat filium, in conspectu patris sui, panis egentium, uita pauperis est, & qui defraudat illum, homo sanguinis est, qui effundit sanguinè, & qui fraudem facit, necessariò fratres sunt. c. immolans. 14. q. 5.

209 Qui dicit, multi christiani sunt diuites, auari, cupidi, non habeo peccatum, si suum illi abstulero, & pauperibus dederò; nam hæc est diabolica cogitatio, nam si totum tribuat pauperibus, quod abstulerat, addit potius peccatum, quam minuit, c. fortè aliquis. 14. q. 5.

Nemo, qui rapit moriens saluatur, si habet unde reddat, & si eos, quorum fuit, inuenire non potuit, ecclesiæ, uel pauperibus tribuat. c. nemo. 14. q. 5.

210 Rapinam emere non licet, nisi ea intentione, ut cui est ablata, restituatur. c. rapinam. 14. q. 5.

Si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti, quantum potuisti, fecisti; quia plus non inuenisti; ideò plus non rapuisti; qui alienum negat, si possit, & tolleret, Deus cor interrogat, non manum. cap. si quid inuenisti. 14. q. 5.

Multi putant sine peccato esse, non reddere id, quod inuenierint, dicentes. Deus mihi dedit, cui debeo reddere? sed hoc peccatum est. c. multi sine. 14. q. 5.

211 Cum autem erga fures paulò districtius agitur ex charitate agendum est, & non ex furore; quia hoc præstatur ei, qui corrigitur, ne gehennæ ignibus tradatur, c. fraternitas. in prin. 12. q. 2.

QVAE ELEEMOSINA

PLACET.

GREG. 212 ELEEMOSINA Redemptoris nostri oculis illa placet, quæ de reb. concessis, uel bene acquisitis impenditur. c. eleemosina, & c. scriptum est. 14. q. 5.

Aug. Neque enim, si quis agris iniquè, ac perperam in uasis ita quis utatur, ut largas eleemosinas faciat, ideo rapinam iustificat; neque si alius ruri paterno, uel iustè quaesito auarus incumbat, ideo culpanda est iuris ciuilibus regula, qua possessor legitimus factus est. Nec tyrannicæ factionis pueritas laudabilis erit, si Regia clementia tyrannus subditos tractet; nec vituperetur ordo Regiæ potestatis, si Rex crudelitatem tyrannicam sæuiat; aliud est nãque iniusta potestate, iusta uelle uti; & aliud est, iusta potestate, iniuste uelle uti. c. neque enim. 14. q. 5.

Idem 214 Quamuis Dominus dixerit Moyfi, petat uir a proximo, & mulier a proxima uasa argentea, & aurea, & uestem; non hinc sumitur argumentum expoliandi isto modo proximum: hoc enim dominus iussit, qui nouerat quid quemque pati oporteat. c. dixit dominus. 14. q. 5.

Rapina est prohibita; quia nomine furti omnis illicita usurpatio rei alienæ intelligitur. d. c. dixit. S. item obiicitur.

Idem 215 Imo maioris poenitentiæ est, uolenter aliquid eripere, quam furari. cap. poenale est. 14. q. 5.

Idem 216 Augustinus dixit, si habetis aliquid de malo, facite inde bonum, qui non habetis de malo, nolite acquirere de malo, & cum coeperis aliquid boni facere de malo, noli remanere tu malus. Sed hac difficultas multipliciter resoluitur.

217 Primò facit bonum de malo, qui reddit quod illicite abstulit. Et de malo bonum facit, qui pauperibus dispensat, quod cum labore & solitudine acquisiuit iuxta Euangelium FACITE VOBIS AMICOS DE MAMMONA INIQUITATIS. Vel ex malo acquiritur, quod ex turpis causa possidetur, ueluti cum Mathematicus ex arte, quam docet, uel ex futuris, quæ prænunciat nonnulla lucratur, quæ uerò de malo

fic acquiruntur, in bonum possunt cõuer- ti. c. qui habetis. ead. q. 5.

218 Non quicquid ab inuito sumitur, iniuriosè aufertur, nec tamen per iniuriam accipiuntur, sed potius per iniuriam non darentur, ut puta medico honorem, aut operario mercedem. c. non sanè. in prin. 14. q. 5.

219 Sed tamen iudex non debet uendere iustum iudicium, nec testis uerum testimonium. Quamuis aduocatus vendat iustum patrocinium, & iurisperitus uerum consilium.

220 Sunt aliæ personæ inferioris loci, quæ accipiunt ab utraque parte non insolenter, ut officiales ab his extorta per immoderatam improbitatem repeti solent: magisque reprehenduntur, qui talia iniuriosè repetierint, quam qui ea de more sumperunt: quoniam multæ personæ necessariæ rebus humanis, uel inuitantur huiusmodi commodis, uel tenentur. Isti si uiam uitæ mutauerint, aut gradum sanctitatis consenserint, facilius ea, quæ hoc modo acquisierint, tanquam sua pauperibus largiuntur, quam eis, à quibus accepta sunt tanquam aliena restituant. cap. fin. 14. quæst. 5.

221 Qui uerò rapuerint furtis, rapinis, calumniis, oppressionibus & inuasionibus, ea potius reddenda sunt, quam donanda. d. c. si. S. qui uerò.

222 Si res aliena reddi potest, & non reddatur, poenitentia non agitur, sed simulatur: nam dicitur redde, quod abstulisti: cum credimus eos habere & negare, sed non inhumanum est etiam pro talibus intercedere, non ad hoc ut restituatur aliena, sed ne frustra homo in hominem sæuiat. c. si res aliena. 14. q. 6.

223 Sed qui defendit hominem, ne mala ablata restituat, uel ad se cõfugientem) quantum honestè potest) ad reddendum non compellit, socius fraudis, & criminis erit: nam non opem fert, qui ad peccandum adiuuat: Episcopi uerò agunt, quantum episcopalis facultas dat & humanum nõnunquam, sed maximè ac semper diuinum iudicium cõminantes. d. c. si res aliena. S. illud uerò.

Idem Aug. 224 Nolentes autem reddere, quos nouerint abstulisse, & unde reddant habere, arguunt increpantes, obtestantur quosdam clam, quosdam palam sicut diuersitas personarum videtur posse vel velle accipere medicinam. d.c. si res aliena. S. nolentes. 54.q.6.

Hier.in ep.ad Titum. 225 Fur iudicatur non solum in maioribus, sed etiam in minoribus: quia attenditur non quod furto ablatum est, sed mens furantis: sicut in fornicatione non est diuersa fornicatio, si mulier sit pulchra, aut de formis, paupercula, aut opulenta. d. cap. fin. 14.q.6.

Ex Carth. Conc. 226 Qui oblationes defunctorum retinent, & ecclesiis tradere demorantur: ut infideles ab ecclesia sunt abiiciendi: quia & fideles de corpore recedentes uotorum plenitudine, & pauperes consolatu alimoniarum & necessaria sustentatione fraudantur. Hi ergo quasi egentium necatores, nec credentes iudicium Dei habendi sunt: nam amico rapere furtum est, ecclesiam uero fraudare sacrilegium est. c. qui oblationes. & seq. 13.q.2.

Ex Ter. raconen. Conc. 227 Sacerdotes, uel clerici, qui canonicam vitam professi regulariter se uicturos proposuerunt more secularium iudicum pro impensis patrociniis munera non audeant accipere, nisi in ecclesia gratuito oblata, quae non fauore muneris videntur accepta: sed collatione deuotionis illata, qui acceperit uelut exactor foenoris, aut usurarum possessor se nouerit degradandum. c. obseruandum. 15.q.2.

Ambr. 228 Qui reuocandum putat, quod ecclesiae contulit, nec prima merces grata est, nec secunda; quia secunda habuit sacrilegium, & qui poenitet sua dedisse pauperibus solum timere oportet, ne ipsius poenitentiae agat poenitentiam. c. sunt qui 17.q.4.

DE FURTORVM MATERIA.

229 HABETVR in Catechismo Parte III. in septimo praecipito, non furtum facies: & facilius in compedio ipsius, in quo in prima parte praecipiti sunt rubric. Quid furti nomine sit intelligendum, rapina in quo differat a furto, de furtorum generibus, & de rapinarum uarietate.

IN SECUNDA PARTE PRAECEPTI.

HABETVR de his, qui non furantur, sed furti tenentur, de eleemosina, de Christianae pietatis officio bis, & de septem excusationibus illorum, qui furantur. At illi, qui furtum committunt ob necessitatem, mitiori poena puniuntur. c. 3. de furtis.

Sed quia praecipitum nonum & decimum, de prohibita concupiscentia, explicat sententiam septimi.

Ideo in eodem Catechismo III. parte in praecipitis nono & decimo uidentur de concupiscentia naturali, spirituali & carnali, & quae prohibita sint, & de cupiditatis uitiiis & remediis contra ipsam concupiscentiam.

DISTINCT. TERTIAE FINIS.

DISTINCTIO QVARTA.

Ambr. 230 VI semper peccat, caelestis sacramenti medicinam semper accipiat. ca. si quotiescunque. de consecr. distinct. 2.

FAB. PP. 231 Et si non frequenter ter in anno homines communicent, nisi maioribus criminibus impediuntur, uidelicet in Pascha, & Pentecoste, & Natali Domini. cap. &

si non frequenter. ead. distinct. 2. Quotidie eucharistiae communionem accipere non laudatur, nec vituperatur, hortatur autem Dominicis diebus communicandam esse: si tamen mens in effectu peccandi non sit; nam si adhuc habet uoluntatem peccandi, grauatur magis Eucharistiae perceptione, quam purificatur. 232 Et ideo quauis quis peccato mordeatur,

tur, peccandi tamen de cetero non habeat uoluntatem, ac satisfaciat lachrymis, & orationibus, & confidat in Domini misericordia potest accedere intrepidus & securus ad Eucharistiam. Et intelligitur de illo, quem peccata mortalia non grauat. c. quotidie. de consecr. dist. 2.

Soter PP. 233 Et etiam in coena Domini sacram communionem debemus accipere. c. in coena domini. ead. dist. 2.

Beda. 234 An si quis per ebrietatem, uel voracitatem eucharistiam euouerit quadraginta diebus poeniteat, si laicus est: clerici, uel monaci, seu diaconi, & presbyteri 70. diebus poeniteant Episcopi 90. si pro infirmis ratis causa euouerint, septem diebus poeniteant. cap. si quis per ebrietatem. de consecr. dist. 2.

Qui scelerate uiuunt in ecclesia, & communicare non desinunt, discant nihil ad emendationem proficere sibi. c. qui scelerate. de consecr. dist. 2.

Innoc. PP. 235 De poenitentibus uero, qui siue ex grauius commisis, siue ex leuioribus poenitentiam gerunt: si nulla interueniat aegritudo, quinta feria ante Pascha, eis remittendum esse Romanae ecclesiae consuetudo demonstrat: ceterum de pondere aetiam delictorum, sacerdotis est iudicare, ut attendat ad confessionem poenitentis, & ad fletus, atque lachrymas corrigentis. Sancti in aegritudinem ceciderit, atque usque ad desperationem uitae deuenit, est ei ante tempus Paschae relaxandum: ne de seculo absque communiione decedat. cap. de poenitentibus. de consecr. distinct. 3.

Ex Coc. Carth. 4. 236 Is, qui in infirmitate poenitentiam petit, si casu dum sacerdos uenit oppressus infirmitate obmuerit: dent testimonium, qui eum audierint & accipiat poenitentiam: & si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia: si superuixerit, admoneatur a supradictis testibus. petitioni suae satisfactorum, & subdatur statutis poenitentiae legibus. Nam poenitentes, qui in infirmitate uaticum Eucharistiae accipiunt, non credere debent se absolutos esse sine manus imposi-

tione si superuixerint. c. is qui 26.q.6.

DE POENITENTIA NON NEGANDA.

237 REVS est animarum presbyter, qui poenitentiam morientibus abnegat: quia dominus dicit. QUACUNQUE DIE COMMUNICAVERIT PECCATOR VITA VIVET ET NON MORIETUR. Vera enim confessio in ultimo tempore esse potest: sicut latro poenitentia unius momenti meruit esse in paradiso in hora ultimae confessionis. c. si presbyter 26.q.6.

238 Ab infirmis in periculo mortis positus pura est inquirenda confessio peccatorum: non tamen illis imponenda est quantitas poenitentiae, sed innotescenda. & cum amicorum orationibus & eleemosinarum studiis pondus poenitentiae subleuandum, si forte migrauerint. Sed si a periculo diuinitus ereptus conualuerit, poenitentiae modum a sacerdote sibi impositum diligenter obseruet. ca. ab infirmis. 26. quaest. 7.

239 Qui egerunt poenitentiam, scilicet publicam, & ad cingulum militia conuertuntur, agunt contra sacras regulas. Sed quia crimina non aequalia sunt, & alii propter nimiam hebetudinem in desperationem cadunt, & alii fugiunt ad paganos, committitur ordinario, ut praesens positus inspicere valeat loca, & tempora religionis illorum, & modum culpae, & poenitentiam, & gemitus hominum ad confessionem uenientium. cap. de his uero. 26. quaest. 7.

240 Poenitentibus autem tempora poenitentiae decernantur arbitrio Episcopi secundum differentiam peccatorum. cap. poenitentibus, ead.

Sacerdos poenitentiam imploranti iniungat absque personarum acceptatione secundum leges, negligentes tardius reconcilientur: & poenitentes, scilicet publice diebus etiam remissionis genua flectant, & mortuos in ecclesiam afferant, & sepeliant. Die autem Dominico non ieiunent. Nam qui Dominico die studiosè ieiunant, non creditur esse catholicus. cap.

sacerdos.26.quæst.7.

Ex 8. Sy 242 Penitentem ex corde ita oportet suscipi, sicut Dominus ostendit, cum dicit: quia conuocaui amicos, & uicinos, dicens. Congratulamini mihi; quia inueni ouem meam, quam perdideram &c. c. penitentem ex corde. 26. q. 7.

Impenitentes verò tanquam ethnici habeantur. c. erga eum, ead.

10. Chry. 243 Alligant onera grauiâ, qui venientib, ad penitentiam graue pondus imponunt. Quia si erramus modicam poenitentiam imponentes, melius est propter misericordiam rationem reddere, quam crudelitatem. Vbi enim paterfamilias largus est; dispensator non debet esse tenax: & si Deus benignus est, superflue sacerdos eius austerus uult apparere. cap. alligant, 26. quæst. 7.

GREG. 244 Et Petrus post culpam negationis Princeps Apostolorum est institutus dispensatione magnæ pietatis, ut is, qui futurus erat Pastor ecclesiæ, in sua culpa disceret, qualiter aliis misereri debuisset.

Prius itaque eum ostendit sibi, & tunc præposuit cæteris, ut ex sua infirmitate cognosceret, quam misericorditer alienas infirmitates toleraret. c. considerandum, 50. distinct.

IN POENITENTIA QVAE PECCATOREM CONSIDERARE OPORTEAT.

245 CONSIDERARE qualitatem criminis, in loco, in tempore, in perseverantia, in uarietate personæ, & quali fecerit tentatione, & in ipsius uitii multiplici executione.

DE FORNICATIONE.

Aug. 246 OPORTET enim poenitere fornicantem secundum excellentiam sui status, aut officii, aut secundum modum meretricis, & in modo sui operis, & qualiter suam turpitudinem peregerit: si, in loco sacro, aut cui debuit excellentiam fidei, ut sunt domus dominorum, aut aliorum multorum, si in tempore orationis constituto, ut festiuitatis sanctorum, & in tem-

pore ieiunii. Consideret quantum perseverauerit, & defleat, quod perseveranter peccauerit, & quanto uirtus fuerit in pugnatione. Nam sunt, qui non solum non uincuntur, sed ultro se peccato offerunt, nec expectant tentationem, sed præueniunt uoluntatem, & pertractant secum, quam multiplici actione uitii delictabiliter peccauerint. omnis ista uarietas confitenda est, & defendenda; ut cum agnouerit, quod peccatum est multum, cito inueniat Deum propitium, id cognoscendo augmentum peccati, inueniat se cuius ætatis fuerit, cuius sapientiæ, & ordinis, & statuum omnem alterius non peccantis immoretur in istis singulis, & sentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem quantitatem uitii. Defleat uirtutem, qua interim caruit. Dolendum est enim, & dolore purgandum est non solum, quia peccauit, sed quod se uirtute priuauit; nã licet speret se consecuturum veniam, dolere tamen potest; quia non promeruit, unde remunerari confidat, anxietur, & doleat, quod modò effugiens de præteritis poenam, miser tamen nõ expectet gloriam, cuius omne tempus (quoniam breuissimum est) debuit decernisse ad consequendum præmium. c. consideret usque ad S. defleat de poenit. dist. 5.

DEFLEAT PECCATOR QVIA OFFENDENS IN VNO.

247 DEFLAT etiam quoniam offendens in uno factus est omnium reus. Ingratus enim extitit, qui plenus uirtutibus. Deum non omnino timuit: in hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo est Deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccauit: quia omni bono abundauit: & etiam offendens in uno, reus est omnium: quia omnes uirtutes patiuntur detrimentum ab uno uitio. Nam si quis cadit in auaritiam, largitatem destruit, & etiam castitatem minorauit, amore enim pecuniæ uiolaret castitatem, uel saltem si tanta propter Deum adhuc castitas inest, ut nolit eam perdere: tamen saltem minori gaudio, minori affectione tuetur eam, ubi uidet

Aug.

DE ELEEMOSINA.

det inde procedere damnum pecuniæ. Unde omnis uirtus amissa cuicumque crimini est deflenda, & de omnibus indulgentia petenda est. d. c. consideret. S. defleat etiam. usque ad S. animaduertere.

PECCATOR DEFLERE DEBET ANIMAM PROXIMI.

248 ANIMADVERTERE etiam oportet, & animaduertendo deflere animam proximi, quam Deo fornicator corripuit, uel ereptam in malo confirmauit: etiam quod exemplum extitit mali in operatione sui criminis, cui magis profuisset, si aliis fuisset causa conuersionis. De tristitia doleat, quam bonis peccando intulit: & de lætitia, quam eis non adhibuit: & non solum cogitet quid & qualiter fecerit, sed quam iniuste Deum peccando offenderit. d. c. consideret. S. animaduertere de poenit. dist. 5.

Aug.

249 Timeat illam ueritatis sententiã. NON POTESTIS DVOBVS DOMINIS SERVIRE. Timeat ergo, ne omnia bona, que fecit, dum in uno peccato perseverauerit ex communicatione mali perdiderit, ut qui seruiuit diabolo per crimine Deo quas obtulit amiserit uirtutes. d. c. consideret.

Aug.

250 In his omnibus dolens, aut relinquat seculum, aut saltem illa, que sine admixtione mali non sunt administranda, ut mercatura & militia & alia, que uentibus sunt nociua, ponat se omnino in potestate iudicis, in iudicio sacerdotis; ut omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda uita animæ: quia uitam recuperat infinitam d. c. consideret. usque ad S. semper depreceatur. de poenit. dist. 5.

Aug.

251 Semper depreceatur Deum certus de uenia: abstineat a multis licitis, qui in libertate arbitrii commisit illicita. Semper offerat Deo mentem & cordis contritionem, deinde & quod potest de possessione offerat Deo securus offerat: respexit. n. Dominus ad Abel & ad munera eius. Sed prius dicit ad Abel, quam ad munera eius: sumens enim mentem, quam cognouit humilem & puram remunerauit eius largitatis munera, d. c. consideret.

252 IN iudicio itaque cordis consideranda est eleemosina tribuentis, nec iam considerandum est quantum, sed qua mente, qua affectione dat, quod potest. Vidua enim duobus quæ habuerat minutis larga plus omnibus posuit. Qui ergo sua peccata redimere uult temporalium oblatione: caueat, prius offerat mentem. d. c. consideret. S. in iudicio.

NON DIVIDENDA CONFESSIO.

253 CAUTVS sit poenitens, ne uerecundia ductus diuidat apud se confessionem, ut diuersa velit diuersis sacerdotibus manifestare. Quædam. n. uni cœlat, quæ aliis manifestanda reseruat: quod est se laudare & ad hypocritam tendere & semper uenia carere. d. c. consideret. S. cautus sit. de poenit. dist. 5.

POENITENTIA DELECTAT, SI CONSCIENTIA BONA CONFORTAT.

254 PAUEAT præterea quæ uera delectat poenitentia, ut non prius ad Domini corpus accedat, quæ confortet illum conscientia bona, sed in hac separatione tremédum iudicium cogitet. Doleat, quod nõdum audeat sumere quem multum desiderat cibum salutarem. d. c. consideret. S. paucat.

FRUCTVS DIGNI POENITENTIA.

255 ISTI sunt digni fructus poenitiæ animam captiuam & illaqueantes & in libertate seruantes. Sed præterea cohibeat se a spectaculis seculi, qui perfectam uult consequi gratiam remissionis, tanto magis sibi caueat anima, quæ sepe, uel semel rapta & corrupta est, eligat quem imitetur, ut non sequatur, quem animus suus damnat. Se enim iudicat, qui poenitiæ fructus non habentem a se non elongat: laudet enim & amet, quos dignè fructificare non ignorat. Et quærat fructus dignos, & si non dignos poenitiæ, sunt

.n.fructus digni, virtutum fructus, qui nō sufficiunt penitentibus; poenitentia.n.grauiores expostulat, ut sic pacetur ecclesia; ut peccata dolore & gemitibus mortuis impeteret vitam, d.c.consideret. S. isti sunt digni. de poen. distin. 5.

DE NEGOCIO LICITO.

GRIO. 256 NEGOTIVM, quod ante conuersionem sine peccato extitit, hac etiam post conuersionem repetere culpa non fuit: sunt .n. pleraque negotia, quæ sine peccatis exhiberi uix, aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicat, necesse est ut animus post conuersionem non recurrat. c. negotium de poenitent. dist. 5.

Qualis oporteat esse, qui aliorum crimina iudicat.

GRB. 257 Qui uult confiteri peccata sua ut inueniat gratiam, quærat sacerdotem scientē ligare & soluere, ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eū misericorditer monet: & petit ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit. c. qui uult. in prin. de poenit. dist. 7.

DE CONFESSIOE IN CASV NECESSITATIS.

GRIO. 258 TANTA uis confessionis est, ut si deest sacerdos confiteantur proximo. Sæpe enim contingit, quod poenitens non potest uerecundari coram sacerdote, quem desideranti nec locus, nec tempus offert, & si ille, cui confitebitur potestatem soluendi non habeat, fit tamen dignus uenia ex desiderio sacerdotis. Sæpe quidem eos quærūt, sed sani & læsi dum quærunt, antequam perueniant ad eos moriuntur: sed Dei misericordia est ubique, qui iustis nouit parcere, & si non tam cito sicut soluerentur a sacerdote. d. cap. qui uult. S. tanta itaque uis.

PECCATOR SIT IN ECCLESIA.

GRB. 259 LABOR ET poenitens in ecclesia esse, &

ad ecclesiæ unitatem tendere. nisi enim unitas ecclesiæ succurrat: nisi quod deest peccatori sua operatione compleat, de manib. inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim & pietas fidei expostulat credere, quod omnes elemosinæ totius ecclesiæ & orationes & operatio iustitiæ & misericordiæ succurrat ante cognoscenti mortem suam ad conuersionem. Ideoque nemo dignè poenitere potest, quem non sustineat unitas ecclesiæ. Et propterea sacerdotes per aliquā culpam ab unitate ecclesiæ diuisos nō petat. d. c. qui uult. S. labore.

DE QUALITATE ET BONITATE SACERDOTIS.

GRB. 260 SACERDOS itaque cui omnis offertur peccator, ante quem statuitur omnis languor in nullo eorum sit iudicandus, quæ in alio iudicare est promptus. Iudicans enim alium, qui est iudicandus, condemnat seipsum: cognoscat igitur se & purget in se, quod alios uidet sibi offerri, & animaduertat, quod dicitur. QVI SINE PECCATO EST VESTRVM: PRIMVM IN ILLAM LAPIDEM MITTAT. Et in hoc potentissimum est crimen sacerdotum & ultra modum detestabile, qui non prius se iudicant, & alios alligant: deberent enim in se timere crimen, quod in aliis timerunt, & detestabile esse cauerunt, & censuerunt. d. c. qui uult. S. sacerdos.

DE OFFICIO SPIRITVALIS IUDICIS, ET ILLIVS CAUTIONE.

261 CAVEAT spiritualis iudex, ut sicut nō commisit crimen nequitiae, ita non careat munere scientiæ. Oportet enim ut sciat cognoscere, quidquid debeat iudicare. Iudiciaria enim potestas hoc postulat: ut quod debet iudicare, discernat: Diligens igitur inquisitor & subtilis inuestigator sapienter & quasi astute interroget a peccatore, quod forsità ignorat, vel uerecunda velit occultare. cognito itaque crimine, varietas eius non dubitet inuestigare, & locum & tempus, & cætera

tera quæ supra diximus in exponenda eorum qualitate. Quibus cognitis adsit beneuolus, paratus exigere, & secum onus portare. habeat dulcedinem in affectione, pietatem in alterius crimine, discretionem in uarietate. adiuuet confidentem orando, elemosinas & cætera bona opera pro eo faciendo, semper eum iuuet leniendo, consolando, spem promittendo, & cum fuerit opus etiam increpando. Doleat loquendo, instruat operando; sit particeps laboris, qui particeps uult fieri gaudii. Doceat perseuerantiam.

CAVEAT SACERDOS NE CORRUAT,

262 CAVEAT, ne corruat, ne iuste perdat potestatem iudiciariam. Licet. n. poenitentia possit ei acquirere gratiam: non tamen mox restituit in potestatem primam. Est enim Petrus post lapsum restitutus fuerit, & sæpe lapsis sacerdotibus reddita dignitatis sit potestas: non tamen necesse est: ut hoc omnibus concedatur quasi ex auctoritate. Inuenitur enim auctoritas, quæ concedit, & quasi imperat. Inuenitur alia, quæ minimè concedit, sed uetat, quæ scripturæ non repugnant, sed concordat, si locus & tempus & modus poenitiæ pacem adhibeant. Cum enim tot sunt, qui labuntur, ut pristinam dignitatem ex auctoritate defendant, & quasi usum peccati sibi faciant: rescindenda est spes ista.

263 Si uerò locus est, ubi ista non concurrant, restitui possunt, qui peccant. Itaque Pontifex iustus & perfectus, atque discretus non cogitur suos sacerdotes semper abiicere, nec mox restituere: nisi statutum fuerit a Romano Pontifice. d. c. qui uult confiteri. S. caueat spiritualis iudex.

TEMPVS POENITENTIAE EST VSQVE AD VLTIMVM ARTICVLVM VITAE, sed periculosum.

LEO. 264 NEMO desperandus est, dum in hoc corpore constitutus est: quia non nunquam, quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur. c. nemo de

poeniten. distin. 7. Si quis positus in ultima necessitate suæ egritudinis uoluerit accipere poenitentiam (dicit Diuus Augustinus) illi non negamus: sed poenitentiam dare possumus, securitatem autem non possumus, & non dicit damnabitur, sed non dicit liberabitur: vis ergo à dubio liberari, uis quod incertum est euadere, age poenitentiam dum sanus es, nam si uis agere poenitentiam, quando iam peccare nō potes, peccata te dimisserunt: non tu peccata. cap. si quis positus. de poenitentia. distinctione septima.

NEMO EXPECTET A PECCATIS RELINQUI.

265 NVLIVS expectet, quando iura peccare non possit: arbitrii enim quærat libertatem, ut delere possit commissa, non necessitatem: quæ prius itaque a peccatis relinquitur, quam ipse relinquat, ea non liberè sed quasi necessitate condemnat. c. fin. in prin. de poenit. dist. 7.

DE POENITENTIA LATRONIS.

266 Licet enim latro ueniam meruisset in fine de omni crimine: non tamen dedit baptizatis peccandi & perseuerandi auctoritatem: tunc enim in fide baptizatus est, qui tunc primum in cruce Christum confessus est. Poenitentia enim si in extremo uitæ hiatu aduenerit sanat, & liberat in ablutione baptismi: ita quod nec Purgatorium sentiunt, qui in fine baptizantur, sed potius ipsi ditati bonis sanctæ matris ecclesiæ recepturi sunt multiplex bonum in uera beatitudine. d. c. si. S. licet.

OPORTET POENITENTIAM FRUCTIFICARE, UT VITAM MORTUO IMPETRET.

267 Illi aut, qui cum potuerunt, nunquam conuerti uoluerunt cōfiteres, cū iam peccare nequeunt, non sic facile acquirunt, quod

quod uolunt. Oportet. n. vt penitētia fructificet in bonis operib. vt vitam mortuo impetret. Scriptū est. n. sine charitate neminem saluum esse, non itaque in solo timore uiuit homo, quem ergo serō pœnitet, oportet non solum timere Deum iudicem, sed & iustum diligere: non tantum pœnam timeat, sed anxietur pro gloria. de bet. n. dolere de crimine, & de omni prædicta uarietate eius. d. c. fi. §. illi autem.

PECCATOR CONVERSUS VI-
TA VIVET NON TANTVM VERSVS.

Idem Aug. 268 DIXIT Deus per Prophetam. Quacū que hora ingemuerit peccator, & cōuersus fuerit, vita uiuet & non morietur. Dixit conuersum non tantum uersum vita uiuere. Versum quidem uiuere puto, qui dolet de crimine: cōuersum qui dolet de omni eius, quam exposuimus, uarietate. Vertitur a peccato, qui iam uult dimittere peccatum. Conuertitur, qui iam totus & omnino uertitur, qui iam non tantum pœnas non timet, sed ad bonum domini festinat tendere. Quæ conuersio si cōtingit alicui etiam in fine desperandum nō est de eius remissione. Sed quoniam uix, vel rarō est tam iusta conuersio, timendū est de penitente sero. Quem. n. morbus urget, pœna terret: ad ueram uix uenit satisfactionem: maximē cum filii, quos illicitē dilexit, sint præsentēs, uxor & mundus ad se uocent. Multos. n. solet ferotina penitentia decipere. Sed quoniā Deus semper potens est, semper ē in morte iuuare ualet, quib. placet: cum itaque opus sit nō hoīs, sed Dei fructifera penitētia, inspirare eam pōt, quādo cūque uult sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos potest damnare ex iustitia. Sed quoniam multa sunt, quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosissimum est & interitui uicinum ad mortē protrahere penitentia remedium: sed magnū cui Deus tunc inspirat ueram penitentiā. Si quis. n. est, qui per ueram pœnitentiā expectat Dei clementiam, maiorem sentiet Dei bonitatem sua nequitia. d. c. fi. §. quacūque hora.

DE POENA PURGATORII.

269 SED si ē sic conuersus fuerit uita uiuet & non morietur, non promittimus tamen (inquit Aug.) quod euadet omnē pœnam. Nam prius purgandus est igne purgationis, qui in alium seculū distulit fructum cōuersionis. Hic autē ignis & si ignis non fit: miro tamen modo grauis est. Excellit. n. omnem pœnā, quam unquam aliquis passus est in hac uita: nūquam in carne tanta inuenta est pœna. licet mirabilia Martyres passi sint tormenta, & multi nequiter quanta sæpe sustinuerūt supplicia. studeat ergo quisque sic delicta corrigere, vt post mortem nō oporteat talem pœnam tolerare. Quædam. n. peccata sunt mortalia, quæ in penitentia sūt uenialia: non tamen statim sanātur: sæpe. n. est, qui moreretur, nisi medicaretur, nō tamē statim sanatur. Languet uicturus, qui prius erat moriturus. Qui autem impenitēs moritur, omnino moritur, & æternaliter cruciatur. Qui autē impenitens finitur: si semper uiueret, semper peccaret. At Dei est misericordis, quod operatur finem peccandi, ob hoc ē sine fine torquebitur: quia nūquam uirtute ditabitur: semper plenus iniquitate, semper sine charitate, torquebitur sine fine. d. c. fin. §. sed si etiam. de pœnit. distinct. 7.

MALI FACIUNT ALIQUA BONA,
NEC TURBARI DEBEMVS, SI MALI
aliqua bona recipiant.

270 Si quādo uidetis inter multa mala opera peccatorem facere aliqua, quæ iusta sunt, Deus nō est tam iniustus: vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum. c. si quando. de pœnit. dist. 3. Cauendum nobis est, ne in præsentī seculo remunerationem accipiamus, si fortē aliquid boni agimus: ne dicatur, receperūt mercedem suam. c. cauendum. ead. distinct. Nemo debet turbari, si uidet malos prosperitatem habere, quia hic non est malignitatis, neq; uirtutis retributio. Et si aliquādo contingat: ut aliqua sit retributio, non est secundum quod dignum est: sed ueluti

ti quidam gustus iudicii aut iustitiæ, vt qui resurrectionem non credunt, doceantur c. quid ergo. in prin. ead. de pœn. dist. 3. Quando igitur uidemus malignum ditescere, non sub ruamur. Et quando uidemus bonos mala pati, non turbemur: quia illic corona, illic supplicia. d. c. quid ergo. §. quando igitur. Et ulterius malus non potest esse malus in omnibus: sed habet aliqua bona: neque bonus in omnibus esse bonus, sed habet aliqua peccata: & his de causis recipiuntur bona uel mala. d. c. quid ergo. §. est & alia ratio.

DE PRAEDESTINATIONE.

GRE. PP. 271 OBTINERI nequaquam possunt, quæ prædestinata non fuerint: sed ea quæ sancti uiri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, ut præcib. obtineantur. Nā ipsa quoque perennis regni prædestinatio ita est ab omnipotenti Deo disposita: ut ad hoc electi ex labore perueniant: quatenus postulando mereantur accipere, quod eis omnipotens Deus ante sæcula disposuit donare. c. obtineri. 23. q. 4.

AUG. Nabuchodonosor pœnitentiā meruit fructuosam. Non ne post innumeras impietates flagellatus penituit: & Regnū, quod perdidit accepit. Pharaō autem ipsis in flagellis durior est effectus, & perit? Hic mihi rōnem reddat, qui diuinum consilium nimium altē, sapientiæ corde diiudicat. Cur medicamentum unius medici manu cōfectum, alii ad interitum, alii ualuerit ad salutem. Nisi quia Christi bonus odor aliis est, odor uitæ in uitam: aliis est odor mortis in mortem? Quantum ad naturam ambo homines erant, quantum ad dignitatem ambo reges, quātum ad causam ambo captiuum Dei populū possidebant, quantum ad pœnam ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo fines eorum fecit esse diuersos, nisi quod unus Dei manu sentiens in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: Assar libero contra Dei misericordissimam ueritatem pugnavit arbitrio? c. Nabuchodonosor 23. q. 4.

Idem Vt habetur in lib. Reg. c. 6. his uerbis. QVARE AGGRAVATIS CORDA VESTRA, SICVT AGGRAVAVIT AEGYPTVS ET PHARAO COR SVVM? NON NE POSTQVAM PERCVSSVS EST TVNC DIMISIT EOS, ET ABIERVNT? 272 Cū uerō aliquos a Deo aut traditos desideris suis, aut obduratos legimus, aut relictos magis in peccatis suis, hoc ipso meruisse profiteremur; quia talia eorum crimina præcesserunt, ut ipsi sibi pœnā deberint, qua eis etiam supplicium uerteretur in reatum: atque ita nec de iudicio Dei quærimur, quo deserit meritos desereri, & misericordiae eius gratias agimus, qua liberat non meritos liberari. Vires itaque obedientiae non ideo cuiquam subtrahit; quia eum non prædestinauit: sed iō eum non prædestinauit, quia recessurum ab ipsa obedientia esse præuidit. c. uasis iræ. §. cum uerō aliquis. 23. q. 4.

PRAEDESTINATIO SEMPER
IN BONVM.

273 PRAEDESTINATIO quoque Dei semper in bono est, quæ peccatum sola uoluntate hominis commissum, aut remittēdū nouit cum laude misericordiae, aut plectēdum cum laude iustitiæ. In malis autem operib. nostris sola præscientia Dei intelligenda est: quia sicut præsciuit, & prædestinauit, quæ ipse fecit, & ut faceremus de dit: ita præsciuit tantum non etiam prædestinauit, quæ nec ipse fecit, nec ut faceremus exegit. Ac p hoc prædestinatio Dei multis est causa standi, nemini est causa labendi. d. cap. uasis iræ, §. prædestinatio, 23. quæst. 4.

PRAEDESTINATIO NECESSI-
TATEM NON FACIT.

274 Non ergo necessitatem facit correctio nis, uel obdurationis diuina prædestinatio, seu præscientia: cum boni per gratiā corrigantur, & libero arbitrio mali pereant. Nec enim quia prædestinatio, seu præscientia Dei falli non potest, necessariō eueniunt, quæ prædestinantur, uel præsciuntur: sicut nec necessariō prædestinantur, uel

uel præsciuntur, quæ futura sunt: sed quia bona absque eius gratia, mala præter eius scientiam euenire non possunt. Quauis ergo conuenienter dicitur, si hæc prædestinata sunt, uel præscita necessariò euenient; non tamen ideo absolutè uerū est. Sed necessariò eueniret, quæ prædestinata sunt, uel præscita, quia hic necessitas refertur ad rerum euentum, ibi intuitum diuinæ præscientiæ. d. cap. uasis. §. non ergo. 23. quæst. 4.

DVAE SVNT NECESSITATES.

Idem 265 DVAE sunt necessitates, simplex una, ueluti necesse est oēs homines esse mortales. Altera conditionales: ut si aliquē ambulare quis scit, eū ambulare necesse est: quod. n. quisque nouit, id esse aliter, quā notum est, nequit. Sed hæc minimè fecū illam simplicem trahit: hanc. n. necessitatem non propria facit natura: sed cōditio nis adiectio. Nulla. n. necessitas cogit incedere uoluntate gradientem: quamuis eum tunc cum graditur incedere necessarium sit. Eodē igitur modo, si quid prouidentia præsens uidet, id necesse est esse: tametsi nullam naturæ habeat necessitatē. At quidem ea futura quæ ex liberalitate arbitrii proueniunt præscientia contuentur. Hæc igitur ad intuitum relata diuinū necessaria fiunt per dispositionem diuinæ notionis. Per se uerò considerata, absolutam naturæ suæ libertatem non deserūt. Fient igitur proculdubio cuncta, quæ futura Deus esse prænoscit: sed eorum quædam de libero proficiunt arbitrio, quæ quauis eueniant, existendo tamen naturam propriam non amittunt, quæ priuquam fierent, et non euenire potuissent. d. c. uasis iræ. §. duæ sunt 23. q. 4.

Dicit Auctor. His omnib. mala nostra libero adscribuntur arbitrio: cum alibi diuinæ adscribantur indignationi. d. c. uasis iræ. §. his omnibus.

Idem Cū superna indignatio se se (ut ita dixerim) medulitus mouet, hanc opinio, uel oppositio humana non remouet: nec se cuiuslibet utiliter deprecatio obiicit, cum semel Deus aliquid ab intimis irascendo dispo-

nit. Hinc est. n. quod Moyses qui reatum totius plebis apud Dominum suis precibus terfit. Dumque si obicem obtulit, diuinæ iracundiæ uim placauit. Ad petram Ore ueniens & pro aquæ exhibitione diffidens, repromissionis terram ingredi Domino irascente non potuit. d. c. uasis iræ. §. cum superna.

QVARE TIRIIS ET SYDONIIS

NON FVERIT PRAEDICATVM.

276 D E Tiriis & Sydoniis quid aliud possumus dicere, quam non esse eis datum, ut crederent, quos credituros fuisse ipsa ueritas docet: si talia qualia apud non credentes facta sunt uirtutū signa uidissent. Quare aut hoc eis negatum fuerit, dicat, si posunt, qui calumniantur: & ostendant, cur apud eos Dominus mirabilia, quib. profutura non erant, fecerit: & apud eos, quib. profutura erant, non fecerit. Nos etenim se rōne facti profunditatē iudicii eius penetrare non possumus: manifestissimè tamen scimus, & uerum esse, quod dixit, & iustum esse, quod fecit: & non solum Tiriis, & Sydonios, sed et Corozaim & Bethsaida potuisse conuerti & fideles ex infidelibus fieri, si hoc in eis uoluisset dominus operari. Neque. n. ulli falsum uideri potest, quod ueritas ait. NEMO POTEST VENIRE AD ME, NISI FVERIT EI DATVM A PATRE MEO. Item qui per prophetā Iudaicæ plebi promisit: ECCE EGO SAPIAM VIAS TVAS SPINIS, ET MVNIAM HAS LAPIDIBVS QVADRIS. id est adimam tibi facultatem peccandi. Idem per Psalmistam de damnandis dixit. FIANT VIÆ ILLORVM TNEBRAE, ET LVBRICVM ET ANGELVS DOMINI PERSEQVENS eos. d. c. uasis iræ. §. de Tiriis.

Soluit Auctor. Sed in his omnibus uitia nostra adscribuntur mētis arbitrio, quod diuina clementia in electis misericorditer uertit ad bonum, in damnandis iustè relinquit ad malum. Sicut ergo quauis certissimè sciamus, neminem ultra terminum a Deo sibi præfixum esse uicturum, omnibus tamen languentibus non incongruè medemur: sic quauis nemo saluetur, nisi prædestinatus ad uitam: omni tamè delinquenti

linquenti est adhibēda correctio, nec malorum est negligenda disciplina. d. c. uasis iræ. §. sed in his. 23. q. 4.

In Glossa in euangelio Matthæi c. xi. fit habetur. hoc implectū modo uidemus: quia Corozaim & Bethsaida præsentē domino credere noluerunt. Tyrus & Sydon postea prædicantibus. Apostolis crediderunt ad eum deuote, ut Paulus Tyro ab eūtem in actibus. Apost. c. 21. omnes cum uxoribus & liberis vsq; ad mare persequerentur. Cur ergo non credituris prædicauit, credituros euitauit? ipse scit, cuius uix sunt misericordia & ueritas. Proposuit tamē fines Iudææ non excedere, ne iustam Phariseis & Sacerdotibus persecutionis occasionē daret. Et erant tunc, qui in Corozaim essent uocandi: nec tamen de contemptu grauius puniendi.

AN PECCATA DIMISSA REDEANT.

GREG. 277 VNA est opinio illorū, qui dicunt, quod peccata dimissa non redeunt, & dicūt, nō redit iniquitas patrum filiis: quia cum ab originali culpa per baptismū liberantur, non iam parentum culpas, sed quas ipsi commiserint habent. cap. quid est. de penit. dist. 4.

Idem Item qui recedit a Christo, & alienus a gratia finit hanc uitam, uadit quidam in perditionem, sed non id, quod remissum est, recidit, nec in originali peccato damnatur. c. qui recedit. in prin. ead. dist. 4.

Auctoritates uerò sibi contrārias assertores huius sententiæ ita determinant.

Idem Peccata dimissa redire dicuntur: quia quisquis post acceptam remissionem peccatorum ad uomitum redierit, tātō grauius punietur, quanto magis benignitate Dei abusus singulorum remissionis acceptæ ingratus extitit. d. c. qui recedit. §. auctoritates uerò. 23. q. 4.

Verum illa sententia fauorabilior uidetur: quia pluribus roboratur autoritatibus, & euidentiore ratione firmavit. d. c. qui recedit. §. uerum illa.

Primo in euangelio dicitur, tradidit eū tormentibus, donec redderet uniuersum debi-

tum. Matth. cap. 18.

Considerandum est, quòd dicit, uniuersum debitum: quia non solum peccata, quæ post baptismum homo egerit, reputabuntur ei ad penam: uerum etiā peccata originalia, quæ in baptismo eius dimissa sunt. c. si Iudas. §. considerandum. de penit. dist. 4.

Item dixit Dominus. Dimitte & dimittetur tibi. Si ergo prius dimisi: dimitte uel postea, nam & si nō dimiseris, reuocabo te, & quidquid dimiseram, replicabo tibi. c. dixit Dominus. de penit. dist. 4.

Dominus etiam ait per Ezechielē. Si auerte rit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ, quas fecerat, non recordabuntur, in peccato suo morietur: & non erit in memoria iustitiæ eius, quas fecerit. c. si auerterit. de penit. dist. 4.

Item in perpetracione malorum nulla debet esse fiducia præteritorum bonorum, c. hoc nobis. ead. dist. 4.

Eorum, qui hanc sententiam sequuntur, id est peccata dimissa redire. Alii dicunt, quòd peccata reditura dimittuntur secundum iustitiam, non secundum præscientiam, sicut nomine discipulorum, qui retro abierunt, erant scripta in libro uitæ propter iustitiam, cui deseruiebant, non secundum præscientiam, quæ in numero saluatorum eos non habebat. ca. peccatum. §. eorum. de penit. dist. 4.

Item ait Dominus Moysi. Si peccauerit ante me, delebo eum de libro uitæ: ut secundum iustitiam iudicis ille peccando dicatur deberi, qui secundum præscientiam nunquam fuerat adscriptus. d. cap. peccatum. §. hinc etiam.

Qui piè uiuunt, dicuntur filii Dei. Sed quia uicturi sunt impiè, & in eadem impietate morituri, non eos dixit filios Dei. Præscientia. n. Dei illi sunt filii Dei, qui nondum sunt nobis, & sunt iam Deo, de quibus dicitur. IESVM moriturum ut filios Dei dispersos, congregaret in unum, quod futurum erat per Euangelii prædicationem: & tamen antequàm factum esset: iam filii Dei erant in memoriali patris sui in concussa stabilitate conscripti. c. si ex bono §. nam cum piè.

Idem Et rursus sunt quidam, qui filii Dei dicuntur propter susceptam uel temporaliter gratiam, de quibus ait Ioānis. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: quia si fuissent ex nobis, permāssissent utique nobiscum. Fuerunt igitur ex multitudine uocatorum, ex electorum autem paucitate nō fuerunt. d. c. si ex bono. §. Et rursus.

Idem Alii autem quanuis fateantur peccata redire: tamen asserunt seu per baptismū, seu per pōnitentiam omnimodo peccata remitti, & plena fide ad lauacrum renasci nō aqua tantum, sed etiam Spiritu sancto & si postea peccaturus sit: domum pōnitentem, & si aliquando recasurus sit: tamen tempore suæ pōnitentiæ ita perfectè expiatum affirmant, ut se tunc moreretur salutem inueniret æternam. d. c. si ex bono. §. alii uerò quanuis.

Idem Quæ opinio uideretur probari ex illa auctoritate. **RAPTUS EST**, ne malitia mutaret intellectum eius, & ne fictio deciperet animam: quia ostēdit illos tales fuisse, qui si fatali necessitate huius uitæ subducti essent periculis uitam consecuti essent æternam. d. c. si ex bono. §. cum enim quæstionem. de pōnit. dist. 4.

Idem Sed quia in principio capitis qd̄ erat, quare præscriptos ad mortem, cum fideliter ac piè uiuerent, non tunc de uita huius periculis Deus rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum, & ne fictio deciperet animam. & cōclusum est: esse donum Dei: ut finiat homo uitam istam, antequam ex bono mutetur in malum. d. c. si ex bono. §. finis ergo.

Idem Cur autem hoc tam magnum beneficium aliis dat Deus, aliis nō datur, apud quem non est iniquitas, neque acceptio personarum, & in cuius potestate est, quandiu quisque in hac uita maneat, (quæ tētatio dicta est) super terram. At sicut coguntur fateri donum Dei esse, ut finiat homo uitā istam, antequam, ex bono mutetur in malum, ita donum Dei esse in bono perseverantiam fateantur. Et cur aliis detur, aliis non detur, sine murmure aduersus **DEVM** dignentur ignorare nobiscū. Nec nos moueat, quod filiis suis quibusdā nō dat **DEVS** istam perseverantiam. Absit. n.

ut ita sit: si de illis prædestinatis essent, & secundum propositum uocatis sanctis, qui uerè sunt filii promissionis. d. ca. si ex bono. §. cur igitur.

Glossa in li. Sapientiæ c. 4. ita habetur. Non ideo tollit Deus dilectum suum de mundo, quod non possit inter peccatores eū immunem a peccato seruare, qui discipulos suos miserat quasi agnos inter lupos: & rogauit patrem ut non tolleret eum de mundo, sed ut seruaret a mundo: sed iudicii sui rōnem obseruat, ut quos præsciuit, & prædestinauit, uocet, & iustificet: alios aut pro iniquitate damnet. Vnde Petrus. **NOUIT DEVS PIOS DE TENTATIONE ERIPERE: INIQVOS VERÒ IN DIEM IVDICII CRUCIANDOS RESERVARE.**

Alia Glo. Nic. de Lira. **NE MALITIA**: ne aperte mali mutarent eum uiolentia tormentorum. Aut ne Fictio. i. ne hypocrisis deciperent eum per apparentiam boni. Ut ergo finis principio capitis conueniat, definiendum est. Quid sit scribi in lib. uitæ, vel de eo deleri secundum iustitiam, quid secundum perseverantiam. Et secundum præscientiam scribi est ad uitam præordinari, quod ab æterno factum est. d. c. si ex bono. §. ut ergo. qui est finalis.

Et adducitur D. Paulus in Epistola ad Ephesios, ubi dicitur.

Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi sicut elegit nos in ipso ante mundi cōstitutionem, ut essemus Sancti & immaculati in conspectu eius in charitate, qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum Dei. c. benedictus Deus: de pōnitent. dist. 4.

Similiter secundum præscientiam deleri est ad mortem non ad uitam præsciri, quod & ipsum ab æterno factum est, unde Dominus in Euangelio.

QUI CREDIT IN ME HABET VITAM AETERNAM. QUI AUTEM NON CREDIT IAM IUDICATUS EST. d. ca. Benedictus. §. similiter. Et nouit Deus qui sui sunt: ex his nemo seducitur, nondū apparuit iudicium, sed iam factū est. c. nouit. in prin. ead. dist. 4.

Porro secundum iustitiam scribi, est Deo auctore ea operari, quorū merito sit dignus æterna salute. d. c. nouit. §. porro.

Et

Idem Et hunc duplicem scribendi modum Deus in Euangelio assignauit dicens, in domo patris mei mansiones multæ sunt, & uado parare uobis locum: & ostendit illos, qui bus loquebatur, scriptos in libro uitæ prædestinatione. Et subiiciens, & si abiero, & præparauero uobis locum. ostēdit eos ad huc etiam esse scribendos operatione. d. c. nouit. §. hunc duplicem. de pōnit. dist. 4.

Idem Nam mansiones iam paratæ sunt in prædestinatione. Sed quia non dum sunt in operatione addidit. Et si abiero, & præparauero. Et præparatio mansionis hæc est: quia sic parat nos sibi: & se nobis, ut maneat in nobis, & nos in eo. Multitudo mansionum hæc est, quātum quisque erit particeps eius plus uel minus pro diuersitate meritorum. c. in domo patris. in prin. de pōnit. dist. 4.

Glossa dicit. Præparauero locum, ascendendo ad cœlum, & mittendo Spiritum sanctū, per quod præparantur fideles ad beatitudinem consequendam.

Idem Item secundum iustitiam deletur: quia gratia subtracta ea operari permittitur, quibus æternam damnationē meretur, hinc dicitur in Psal. 68. Deleantur de libro uiuentium: hoc est subtrahantur ne gratia, qua subtracta in profundum uitiorum & æternam damnationem præcipitatur. Et cum iustis non scribantur. i. non apponatur ei gratia, qua sunt digni æterna salute. Sic igitur secundum præscientiam remittuntur peccata: cum ab æterno præparantur gratia, qua uocatur iustificatur, & iustificatus tandem æternaliter glorificatur. d. c. in domo. §. item secundum.

Idem Secundum uero iustitiam peccata remittuntur, uel cū baptisma plena fide accipitur, uel pōnitentia toto corde contrito celebratur. d. c. in domo. §. secundum iustitiam.

Idem Ex qua conclusione demonstratur utrāque opinionem conuenire, uidelicet & illorum, qui dicunt, quod peccata dimittantur secundum iustitiam, & illorum, qui affirmant omnino peccata remitti: quia baptismus & pōnitentia peccata remittunt secundum iustitiā, ut est alia opinio, quod remittantur secundum iustitiam, & nō secundum præscientiam.

Et tanto magis: quia & ista remissio secundum iustitiā non inconuenienter fieri dicitur secundum præscientiam: quia duas esse præordinationes ex dictis Apostoli ostenditur: una qua quisque hic præordinatur ad iustitiam & remissionem peccatorū percipiendam: altera, qua quis præordinatur ad æternam in futuro obtinendam. Harum effectus sunt præsens iustificatio, & futura glorificatio. Prima. n. prædestinatio, qua præordinatur ad præsentem iustitiam designatur, cum dicitur: sicut elegit nos ante mundi constitutionem, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo. Et secunda prædestinatio ibi ostenditur. Qui destinauit nos in adoptionem filiorum &c. Hæ duæ præordinationes, & eorum effectus ita se habent: ut prima & eius effectus natura præcedant & lege consequendi inferatur: si enim aliquis præordinatus est ad uitam, consequenter inferitur. Ergo prædestinatus est ad iustitiam, & si consequitur uitam æternam, ergo consecutus est iustitiam. Sed non conuertitur. Vnde multi participes sunt primæ præordinationis per eius effectus, ad quos secunda, uel eius effectus minimè peruenire probatur. Pro ut de discipulis, qui exierunt (inquit Ioānes) ex nobis. i. a nostra societate recesserunt, qua primæ præordinationis & eius effectus nobis cum participes erant: sed non erant ex nobis. i. secundæ præordinationis & eius effectus societatem nobiscū non inierunt: quia māssissent nobis cum. Multi. n. præsentis iustitiæ & sanctitatis participes fiunt; qui tamen in ea non perseverant. Vnde Dominus dicit. Non qui cœperit, sed qui perseverauerit usque ad finem, hic saluus erit. d. c. in domo. §. quæ remissio, & aliis. §. subseq.

Sed isti dum sunt in prima præordinatione non solo nomine sed secundum ueritatē: cum piè & fideliter uiuerent: uerè sunt filii Dei, & iusti & æterna beatitudine digni: unde auctoritas non ait, cum uideretur piè & fideliter uiuere, sed cum piè & fideliter uiuerent. Sicut econtra. Filii dispersi & congregadi in unum prius sunt, filii Diaboli: sed quia sunt futuri filii Dei, dicuntur filii Dei. c. hanc societatem. a prin.

prin.usque ad §.quod autem.

Idem. *Aug.* Dicitur ulterius non erant in numero filiorum Dei, quando erant in professione fidelium, quod facit difficultatem. Sed pro intelligentia. Filii Dei duobus modis appellantur, uno in futuro, altero in presentia. In futuro dicuntur Filii Dei participatio nis æternæ, ut de illis. Quotquot crediderunt in eum, dedit potestatem filios Dei fieri: & hoc modo filii in professione non erant in numero filiorum Dei. In presentia dicuntur Filii Dei. Tribus modis: uno prædestinatione tantum. Sicut Filii Dei dispersi & congregati: Secundò prædestinatione & spe æternæ beatitudinis. De quibus Dominus ait. FILIIOLI MEI adhuc vobiscum sum: Tertio merito fidei & presentis iustitiæ: non autem prædestinationis æternæ, de quibus dicitur. Si autem dereliquerint. Filii eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint. Hi ergo, qui dicuntur non esse in numero filiorum Dei, solum sunt filii merito fidei & presentis iustitiæ, & non sunt filii adoptionis æternæ. d. c. hanc societatem. §. quod autem.

Ex qua decisione declaratur uersiculus. Nec nos moueat, in supradicto c. Si ex bono: ubi scribitur. Nec nos moueat, quod filiis suis quibusdam non dat istam perseverantiam: quia loquitur de filiis merito fidei & presentis iustitiæ.

GREG. *PP.* Sed sicut hæc opera bona peccando fiunt irrita: ita per poenitentiam reuiuiscunt: & ad meritum æternæ uitæ singulæ prodesse incipiunt, etiam illa, quæ peccatis iniunguntur admissa. Nam Apostolus ad Hebræos ostendit bonorum operum mercedem, quam amisserant peccando: post poenitentiam recepturos. Et Dominus per eundem Prophetam Ezechielem dicit. Si impius egerit poenitentiam uita uiuet, & non morietur: omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. In iu-

stitia sua, quam operatus est, uiuet c. inter mittentes. de poenit. dist. 4.

Item & si sermo diuinus antiqua peccata parentum impropere c. ubi eis. in fi. ead. dist. 4. Attamen dicitur, quod non cogit se puniri pro ueteribus peccatis patrum suorum. c. cum ita puniantur. ead. dist. 4.

Vnde filii ab originali peccato expiati docentur non ideo puniri; quia patres peccauerint. Sed ideo peccata patrum in eos redire: quia eorum culpam sequuntur. c. diuina. eadem de poenit. dist. 4.

Illis autem non reddi dicitur, in quibus merito suæ iniquitatis non reuiuiscunt peccata parentis. dict. cap. diuina. §. sed his auctoritatibus.

GRATIA DEI REMITTUNTUR

PECCATA, ET ADIUTORIUM DETUR,
ne committantur.

278 *QVI* dixerit, gratiam Dei, qua iustificatur per Christum D. N. ad solam remissionem peccatorum ualere, quæ iam commissa sunt, & non etiam ad adiutorium, ut non committantur, anathema sit. c. placuit ut quicumque dixerit. de consecrat. dist. 4.

SINE GRATIA MANDATA

DEI NON IMPLENTUR.

Sed sine gratia, diuina mandata impleri non possunt, & qui contrarium dixerit, anathema sit. c. fi. ead. dist. 4.

Et in Concilio Mileuitan. Sub Inn. I. Papa. c. 8. Placuit uerba ipsa orationis Domini cæ ubi dicitur. DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA. a sanctis dici ut humiliter, ita & ueraciter. Quis enim ferat orationem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit, dimitti uelle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur debita non habere.

FINIS AD LAUDEM DOMINI, CUI SIT HONOR

ET GLORIA SEMPERITÆNA.

SERIES CHARTARVM.

abc, ABCDEFGHIKLMNOPQRSTUVWXYZ. Aa Bb Cc.

Omnes sunt Terniones, præter B, qui est Duernio: & Cc, Quaternio.